Karanlıkların efendisi

ERNESTO SABATO

İspanyolcadan çeviren:
Suna Kılıç

AYRINTI

ERNESTO SABATO

Arjantinli romancı, gazeteci ve deneme yazarı Ernesto Sabato, 24 Haziran 1911'de Buenos Aires'in banliyösü Rojas'ta doğdu.

La Plata Ulusal Üniversitesi'nde fizik ve matematik öğrenimi gördü (1929-36). Aynı okulda 1937'de fizik dalında doktorasını tamamladı. 1938'de Paris'te Curie Laboratuvarı'nda, ertesi yıl ABD'de Massachusetts Teknoloji Enstitüsü'nde araştırmalar yürüttü. 1940'ta Arjantin'e döndü. 1940-5 arasında La Plata Ulusal Üniversitesi'nde kuramsal fizik dersleri verdi. Bu dönemde ayrıca Arjantin'in önde gelen gazetelerinden *La Nación*'un edebiyat sayfasında makaleler yazdı. Perón hükümetine muhalefeti yüzünden 1945'te üniversitedeki görevinden uzaklaştırıldı.

Sabato felsefi, toplumsal ve siyasal konulara ilişkin aforizma, görüş ve gözlemlerini içeren *Uno y el universo* (1945) ile edebiyat alanındaki ilk başarısını elde etti. *El túnel* (1948; *Tünel*, çev.: Pınar Savaş, Ayrıntı Yayınları, 2000) adlı romanı ile ulusal ve uluslararası alanda ünlendi. Romanda, kimseyle iletişim kuramayan tipik bir varoluşçu antikahramanın, insanlık durumunun saçmalığı karşısında içine kapanışını betimledi. Denemelerini topladığı *Hombres y engranajes*'te (1951) usçuluğun ve bilimin denetimindeki aşırı makineleşmiş modern topluma bir alternatif ortaya koymaya çalıştı.

Perón'un 1955'te devrilmesinden sonra yayımladığı *El otro rostro del peronismo*'da (1956), Perón dönemindeki şiddet ve kargaşanın tarihsel ve siyasal nedenlerini ele aldı. *El caso Sabato* (1956) adlı denemesinde Peroncularla karşıtlarının uzlaşması çağrısında bulundu.

Sabato'nun ikinci romanı *Sobre héroes y tumbas* (1962; *Kahramanlar ve Mezarlar*, çev.: Pınar Savaş, Ayrıntı Yayınları, 2000) felsefi düşünce ve gözlemlerle iç içe geçmiş, insanla ilgili psikolojik bir araştırmadır. *Tres aproximaciones a la literatura de nuestro tiempo* (1968) özellikle Alain Robbe-Grillet, Jorge Luis Borges ve Jean-Paul Sartre'ın yapıtlarına ilişkin eleştirel denemelerinden oluşur. İronik bir üslupla kaleme aldığı *Abaddón*, (1974; *Karanlıkların Efendisi*, çev.: Suna Kılıç, Ayrıntı Yayınları, 2005) edebiyat, sanat, felsefe ve aşırı usçuluk konularındaki görüşlerini içerir.

1976'daki askeri darbenin ardından ülke yeniden demokrasiye döndüğü zaman Ernesto Sabato, Ulusal Kayıplar Komisyonu Başkanı seçildi. Bu komisyonun yaptığı çalışmaları 1983 yılında *Nunca más* adlı bir kitapta topladı. Yapıt "Sabato Soruşturması" adıyla bilinir ve yazarın en tanınmış çalışmalarından biridir.

Ernesto Sabato pek az yapıtının basılmasına izin vermiştir. Son olarak *La Resistancia* (2000) adlı kitabı yayımlanmıştır. Yazar bir sonsöz niteliği taşıyan bu yapıtıyla yaşadığımız bireysellik okyanusuna ve varoluşun zavallılığına son bir mesaj gönderdiğini, herkesi direnmeye çağırdığını söyler.

Ayrıntı: 448
Edebiyat dizisi: 133

Karanlıklarm Efendisi
Ernesto Sabato

İspanyolcadan çeviren
Suna Kılıç

Yayına hazırlayan
Çiçek Öztek

Kitabın özgün adı
Abaddón El Exterminador

Editora Seix Barral S.A. / 1991
basımından çevrilmiştir.

© Ernesto Sabato & Akcalı Ajans

Bu kitabın Türkçe yayın hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak illüstrasyonu
Sevinç Altan

Kapak düzeni
Arslan Kahraman

Düzelti
Mehmet Celep

Baskı ve cilt
Sena Ofset (0 212) 613 38 46

Birinci basım *2005*
Baskı adedi *2000*

ISBN 975-539-437-0

AYRINTI YAYINLARI
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr
Dizdariye Çeşmesi Sk. No.: 23/1 34400 Çemberlitaş-İst. Tel.: (0 212) 518 76 19 Faks: (0 212) 516 45 77

Ernesto Sabato

Karanlıkların Efendisi

AYRINTI

E D E B İ Y A T D İ Z İ S İ

GÜLÜNESİ AŞKLAR/*Milan Kundera* ◢ KALECİNİN PENALTI ANINDAKİ ENDİŞESİ/*Peter Handke* ◢ YÜZBAŞI VE KADINLAR TABURU/*Mario Vargas Llosa* ◢ BİZ/*Yevgeni Zamyatin* ◢ KESİK BİR BAŞ/*Iris Murdoch* ◢ YENİ TANRILAR/*Alberto Vasquez-Figueroa* ◢ İNFAZA ÇAĞRI/*Vladimir Nabokov* ◢ EVET AMA, BİR LOKOMOTİF BUNU YAPABİLİR Mİ BAKALIM?/*Woody Allen* ◢ ÇALI HOROZU/*Michel Tournier* ◢ BANYO/*Jean-Philippe Toussaint* ◢ BALKON/*Jean Genet* ◢ GÜNEŞ İMPARATORLUĞU/*J.G. Ballard* ◢ BEYAZ ZENCİLER/*Ingvar Ambjörnsen* ◢ SİYAH MADONNA/*Doris Lessing* ◢ KAPANDA ÜÇ KAPLAN/*G. Cabrera Infante* ◢ ZAMANIN KIYISINDAKİ KADIN/*Marge Piercy* ◢ ANARŞİNİN KISA YAZI/*Hans Magnus Enzensberger* ◢ FOTOĞRAF MAKİNESİ/*Jean-Philippe Toussaint* ◢ GÜLÜN GÜNLÜĞÜ/*Ursula K. LeGuin* ◢ HOTEL DU LAC/*Anita Brookner* ◢ AZİZLER ve ÂLİMLER/*Terry Eagleton* ◢ VEDA YEMEĞİ/*Michel Tournier* ◢ ORLANDO/*Virginia Woolf* ◢ UTANÇ BİTTİ/*Anja Meulenbelt* ◢ YAKIN GELECEĞİN MİTOSLARI/*J. G. Ballard* ◢ KARANLIĞIN SOL ELİ/*Ursula K. LeGuin* ◢ AĞ/*Iris Murdoch* ◢ WATT/*Samuel Beckett* ◢ EKOTOPYA/*Ernest Callenbach* ◢ GECEYİ ANLAT BANA/*Djuna Barnes* ◢ İNSAN POSTUNA BÜRÜNMÜŞ KÖPEK/*Ingvar Ambjörnsen* ◢ CUMA/*Michel Tournier* ◢ AFRODİT'İN BAŞKALDIRISI/*Lawrence Durrell* ◢ GÜNDELİK MUTLULUĞA ALIŞMA/*Anja Meulenbelt* ◢ MURPHY/*Samuel Beckett* ◢ MASAL MASAL İÇİNDE/*Khimaira/John Barth* ◢ ZEN VE MOTOSİKLET BAKIM SANATI/*Robert M. Pirsig* ◢ PARFÜMÜN DANSI/*Tom Robbins* ◢ SINIRSIZ RÜYALAR DİYARI/*J. G. Ballard* ◢ FRANSIZ TEĞMENİN KADINI/*John Fowles* ◢ BEYAZ OTEL/*D.M. Thomas* ◢ MYRA/*Gore Vidal* ◢ DALGALAR/*Virginia Woolf* ◢ ATLANTİK ÖTESİ/*Witold Gombrowicz* ◢ HAYRANLIK/*Anja Meulenbelt* ◢ FERDYDURKE/*Witold Gombrowicz* ◢ MELEKLER ZAMANI/*Iris Murdoch* ◢ PAULINA 1880/*Pierre Jean Jouve* ◢ EŞEKARISI FABRİKASI/*Iain Banks* ◢ ROCK LANETİ/*Iain Banks* ◢ KAYIP ZAMAN/*Anja Meulenbelt* ◢ SENİ İÇİME GÖMDÜM/*Andrew Jolly* ◢ BAŞTAN ÇIKARICININ GÜNLÜĞÜ/*Sören Kierkegaard* ◢ KONFIDENZ/*Ariel Dorfman* ◢ ALTIN DAMLA/*Michel Tournier* ◢ BİR GARİP VAKA: MATMAZEL P./*Brian O'Doherty* ◢ NIETZSCHE AĞLADIĞINDA/*Irvin D. Yalom* ◢ KIZILAĞAÇLAR KRALI/*Michel Tournier* ◢ AİLEDE BİR ÖLÜM/*James Agee* ◢ KUTSAL BÖLGE/*Carlos Fuentes* ◢ KALPSİZ AMANDA/*Jurek Becker* ◢ 62-Maket Seti/*Julio Cortázar* ◢ ÇARPIŞMA/*J.G. Ballard* ◢ ÜÇLEME-Molloy-Malone Ölüyor-Adlandırılamayan/*Samuel Beckett* ◢ DUR BİR MOLA VER/*Tom Robbins* ◢ HIRSIZIN GÜNLÜĞÜ/*Jean Genet* ◢ KÜÇÜK DEĞİŞİMLER/*Marge Piercy* ◢ LILA/*Robert M. Pirsig* ◢ ERGİNLİK YAŞI/*Michel Leiris* ◢ AŞKSIZ İLİŞKİLER/*Samuel Beckett* ◢ ESİRGEYEN GÖKYÜZÜ/*Paul Bowles* ◢ YALANCI JAKOB/*Jurek Becker* ◢ DİVAN/*Irvin D. Yalom* ◢ PORNOGRAFİ/*Witold Gombrowicz* ◢ MERCIER İLE CAMIER/*Samuel Beckett* ◢ BİR ERKEĞE NASIL TECAVÜZ EDİLİR?/*Märta Tikkanen* ◢ /BENDENİZ VE MARCO POLO/*Paul Griffiths* ◢ DOĞMAMIŞ KRİSTOF/*Carlos Fuentes* ◢ RÜYA SAKİNLERİ/*Iris Murdoch* ◢ HİÇ İÇİN METİNLER ve Uzun Öyküler/*Samuel Beckett* ◢ DUYGU YOLCULUĞU/*Laurence Sterne* ◢ BETTY BLUE/*Philippe Djian* ◢ AĞAÇKAKAN/*Tom Robbins* ◢ ANARŞİST/*Tristan Hawkins* ◢ BAKAKAİ/*Witold Gombrowicz* ◢ PORTNOY'UN FERYADI/*Philip Roth* ◢ 101/2 BÖLÜMDE DÜNYA TARİHİ/*Julian Barnes* ◢ SUNİ TENEFFÜS/*Ricardo Piglia* ◢ MANŞ ÖTESİ/*Julian Barnes* ◢ ADA/*Aldous Huxley* ◢ GÜLÜN MUCİZESİ/*Jean Genet* ◢ MÖSYÖ/*Jean-Philippe Toussaint* ◢ ÇİÇEKLERİN MERYEM ANASI/*Jean Genet* ◢ BAŞUCU OĞLANI/*Alison Fell* ◢ YARATIK/*John Fowles* ◢ SENİ SEVMİYORUM/*Julian Barnes* ◢ ZENCİLER/*Jean Genet* ◢ TÜNEL/*Ernesto Sábato* ◢ KARA PRENS/*Iris Murdoch* ◢ KARNINDAN KONUŞANIN ÖYKÜSÜ/*Pauline Melville* ◢ TANRI'NIN AĞZINDAN EVRENİN HİKÂYESİ/*Pranco Ferrucci* ◢ HAYATIN VE AŞKIN YASALARI/*Connie Palmen* ◢ KAHRAMANLAR VE MEZARLAR/*Ernesto Sabato* ◢ KAYNAK VE ÇALI/*Michel Tournier* ◢ CENNETE BİR KOŞU/*J.G. Ballard* ◢ DİŞİ ADAM/Joanna Russ ◢ FLAUBERT'İN PAPAĞANI/*Julian Barnes* ◢ ALDATMA/*Philip Roth* ◢ KÖKAİN GECELERİ/*J.G. Ballard* ◢ ACABA NASIL?/*Samuel Beckett* ◢ MANTISSA/*John Fowles* ◢ KOLEKSİYONCU/*John Fowles* ◢ BENJAMIN: DAR GEÇİTTEKİ AYDIN/*Jay Parini* ◢ METEORLAR/*Michel Tournier* ◢ ARKADAŞLIK/*Connie Palmen* ◢ AŞK VESAİRE/*Julian Barnes* ◢ SİRİUS'TAN GELEN KURBAĞA/*Tom Robbins* ◢ BAYAN GULLIVER CÜCELER ÜLKESİNDE/*Alison Fell* ◢ GELECEKTEN ANILAR/*William Morris* ◢ BENİMLE TANIŞMADAN ÖNCE/*Julian Barnes* ◢ İNGİLTERE İNGİLTERE'YE KARŞI/*Julian Barnes* ◢ İYİ İŞ/*David Lodge* ◢ YİTİK RUHLAR IRMAĞI/*Connie Palmen* ◢ TERAPİ/*David Lodge* ◢ ÖLÜRKEN/*Jim Crace* ◢ GÜZELLİK HIRSIZLARI/*Pascal Bruckner* ◢ SÜPER KENT/*J.G. Ballard* ◢ SISKA BACAKLAR/*Tom Robbins* ◢ BETON ADA/*J.G. Ballard* ◢ İLK AŞK, SON TÖRENLER/*Ian McEwan* ◢ GILLES ile JEANNE/*Michel Tournier* ◢ BİR KOMÜNİSTLE EVLENDİM/*Philip Roth* ◢ KIZILDERİLİNİN ŞARKISI/*James Welc* ◢ SİNEMA MÜDAVİMİ/*Walker Percy* ◢ KARANLIKLARIN EFENDİSİ/*Ernesto Sabato* ◢

Başlarında kral olarak dipsiz derinliklerin meleği vardı. Bu meleğin adı İbranice'de Abaddon'dur.

Vahiy, 9:11

Belki yarın ölürüm!.. Böylece yeryüzünde beni tamamen anlayan hiçbir yaratık kalmaz. Bazıları beni olduğumdan daha kötü, bazıları daha iyi kabul eder. Bazıları, iyi bir adamdı, bazıları alçağın biriydi der. O da, bu da yanlış olur.

Mihail Lermontov
Zamanımızın Bir Kahramanı

BUENOS AIRES ŞEHRİNDE, 1973 YILI BAŞLARINDA VUKU BULAN BAZI OLAYLAR

5 Ocak akşamüstü

Guido y Junín Café'nin eşiğinde ayakta duran Bruno*, Sabato'nun geldiğini gördü ve onunla konuşmaya hazırlanırken açıklanamaz bir şeylerin olacağını sezdi: Sabato, bakışlarını ondan başka yöne çevirmese de, sanki onu görmemiş gibi uzaktan yoluna devam etti. Böyle bir şey ilk kez oluyordu ve ikisini birleştiren ilişkinin türü göz önüne alınacak olursa, bunun büyük bir yanlış anlamanın sonucu, kasti bir davranış olduğu fikrini ihtimal dışı tutmak gerekiyordu.

* Bruno, yazarın *Kahramanlar ve Mezarlar* adıyla, Ayrıntı Yayınları'ndan çıkan romanından bir kahraman. Yazarın ilk iki romanının önceden okunmasının bu romanın daha iyi anlaşılmasını sağlayacağını düşünüyoruz. Bkz. *Kahramanlar ve Mezarlar*, çev.: Pınar Savaş, Ayrıntı Yay., 2000 ve *Tünel*, çev.: Pınar Savaş, Ayrıntı Yay., 2000.

Dikkatli gözlerle izledi onu, otomobillere hiç dikkat etmeden, sağına soluna bakmadan ve tehlikelerin bilincindeki, uyanık bir kişiyi tanımlayan tereddütlere kapılmadan tehlikeli köşeden karşıya geçişini gördü.

Bruno'nun çekingenliği öylesine güçlüydü ki nadiren telefon etmeye cesaret ederdi. Fakat onunla uzunca bir süre Biela'da ya da Roussillon'da karşılaşmayınca ve bütün bu süre boyunca ortalıkta görünmediğini garson çocuklardan öğrenince evine telefon etmeye karar verdi. "Kendini iyi hissetmiyor," diye cevap verdiler, belirsiz bir ifadeyle.

"Hayır, bir süre dışarı çıkmayacak." Bruno, bazen aylarca süren, onun "kuyu" dediği şeye düştüğünü bilirdi fakat o ana kadar bu ifadenin korkunç bir gerçeği gizlediğini sezmemişti. Sabato'nun anlattığı lanetleri, Schneider adındaki birini ve ayrışmalar hakkındaki bazı hikâyeleri hatırlıyordu yavaş yavaş. Ruhuna büyük bir endişe hâkim olmaya başladı, sanki tanımadığı toprakların ortasında gece olmaya başlamıştı da, ondan habersiz insanların uzaklardaki kulübelerinin küçük ışıklarının ya da çok uzaklarda ve ulaşılamaz yerlerdeki bir yangının aydınlığının yardımıyla yolunu bulması gerekiyormuş gibi.

Aynı gece sabaha karşı

koca bir şehirde olabilecek sayısız olay arasında, kimi zaman tanışmasalar da –ve içlerinden biri sıradan bir ayyaş olsa da– bir tiyatro oyunundaki karakterlerin arasında her zaman var olan bağla birbirlerine bağlı olduklarından vurgulanmaya değer üç olay vuku buluyordu.

Almirante Brown ile Pinzón Sokağı'nın köşesindeki eski Chichín Barı'nda barın sahibi dükkânı kapatmaya hazırlanırken, tezgâhta kalan yegâne müdavimine,

"Hadi artık Loco*, kapatmam gerekiyor," dedi.

Natalicio Barragán, *caña quemada* kadehini kafasına dikip sendeleyerek çıktı. Dışarıda, gecenin o saatinde arabaların ve otobüslerin vızır vızır işlediği caddeyi geçiş mucizesi her günkü gibi tekrarlandı: Hep o aynı dalgın sükûnetle. Ardından, dalgalı denizdeki bir teknenin güvenliksiz güvertesinde yürür gibi Brandsen Sokağı'ndan geçip Güney Tersanesi'ne kadar indi.

* (İsp.) Deli.

Pedro de Mendoza'ya vardığında Riachuelo'nun suları, teknelerin ışıklarını yansıttığı yerlerde kana boyanmış gibi geldi ona. Bir şey gözlerini yukarı kaldırmaya itti onu, ta ki gemi direklerinin tepesinde, pullu kuyruğunun gözden kaybolduğu Riachuelo'nun ağzına kadar bütün gökyüzünü kuşatan kızıl bir canavarı görünceye dek.

Çinko duvara yaslandı, gözlerini kapatıp soluklandı, korkmuştu. Fikirlerin, çerçöp ve yabanotlarıyla dolu bir beyinde kendilerine yer açmaya çalıştığı karmakarışık bir düşünme anından sonra gözlerini açtı. Ve yine ejderhanın, şimdi apaçık, çinimürekkebi bir uçurumda alevlenen öfkeli bir sürüngen gibi gece göğünü kapladığını gördü.

Dehşetle kalakaldı.

Biri geliyordu, Allahtan. Bir denizci.

"Bak..." dedi titrek bir sesle ona.

"Neye?" diye sordu adam, iyi kalpli insanların sarhoşlara hitap ederken kullandıkları tatlılıkla.

"Şuraya."

Adam bakışlarını kendisine işaret edilen yöne çevirdi.

"Neye?" diye tekrar etti, dikkatle bakarak.

"Şuna!"

Göğün o bölgesini epeyce bir süre inceledikten sonra denizci, sempatiyle gülümseyerek uzaklaştı. Loco onu gözleriyle izledi; sonra, tekrar çinko duvara yaslanıp yumdu gözlerini ve dikkatini güç bela toplayıp derin derin düşündü. Tekrar baktığında dehşeti daha da arttı: Canavar şimdi yedi kafasının her bir girtlağından ateşler saçıyordu. Natalicio Barragán bayıldı. Kaldırıma uzanmış bir halde kendine geldiğinde gün doğmuştu. İlk işçiler işlerine gidiyordu. Uyuşuk uyuşuk, o an gecekı görüntüyü hatırlamadan, yaşadığı *conventillo*ya* doğru yürüdü gitti.

İkinci olay, genç Nacho Izaguirre'ye ilişkindir. Libertador Bulvarı'nın ağaçlarının karanlığında gizlendiği yerden, ileride büyük bir Chevy Sport** otomobilin durduğunu gördü; arabadan kız kardeşi Agustina ile PERENÁS GAYRİMENKUL'ün başkanı Bay Rubén Pérez Nassif indi. Saat sabahın ikisine geliyordu. Çift, apartmanlardan birine girdi. Nacho, yaklaşık dörde kadar gözetleme yerinde kaldı, sonra Belgrano taraflarına, büyük ihtimalle evine doğru gözden kayboldu. Elleri yıpranmış kotunun ceplerinde, kambur, başı önde yürüyordu.

* Buenos Aires'e özgü gecekondu benzeri kiralık ev.

** Şevrole marka spor araba.

O sırada, kenar mahalle karakolunun izbe bodrumunda, Marcelo Carranza birkaç gün boyunca çektiği işkenceden sonra, kan ve tükürük birikintisinde, bir çuvalın içinde, sonunda yediği yumruklara dayanamayarak ölüyordu, yirmi üç yaşındaydı, bir gerilla örgütüne üye olmakla suçlanmıştı.

Tanık, aciz tanık,

diyordu kendi kendine Bruno, on beş yıl önce Martín'in kendisine "Alejandra ile buradaydık," dediği Costanera Sur'daki bu yerde oyalanarak. Sanki fırtına bulutlarıyla yüklü aynı gökyüzü ve aynı yaz sıcağı onu, bilinçsizce ve gizlice, o günden sonra hiç gelmediği bu yere kadar getirmişti. Sanki bazı duygular ruhunun bir yerlerinden ortaya çıkmak istemişti ama her zamanki gibi şu dolaylı yoldan; eskiden gittiği bu yerler aracılığıyla, tehlikede olan birinin açık ve tam bilincinde olmaksızın kendini geçmeye meyilli hissettiği yerlerden geçtiği gibi. Fakat nasıl oluyor da hiçbir şey içimizde önceden olduğu şekilde ortaya çıkamıyor, diye acı çekiyordu. Elbette bir zamanlar olduğumuz kişi değiliz, çünkü ateşin ve savaşın yıktığı meskenlerin molozları üzerinde yeni meskenler yükseldi ya da çoktan terk edilmiş bu yerler, zamanın geçişine maruz kaldılar; dahası, buraları mesken tutmuş varlıkların bulanık anısı ya da söylencesi zamana direndiyse de, sonunda hepsi yeni tutkular ve mutsuzluklarla sönüp unutuldu: Nacho gibi çocukların trajik talihsizliği, Marcelo gibi masumlara yapılan işkence, masumların ölümü.

Korkuluk duvarına yaslanıp, sırtını döndüğü nehrin ritmik vuruşlarını dinleyerek, sisin ardındaki Buenos Aires'e, alacakaranlık göğe doğru yükselen gökdelenlerin siluetine bakarak tefekküre daldı yeniden.

Martılar, her zamanki gibi doğal güçlerin zalim ilgisizliğiyle gidip geliyordu. Hatta, Martín'in Alejandra'ya olan aşkını burada kendisine anlattığı o anda, dadısıyla yanlarından geçen çocuğun Marcelo'nun ta kendisi olması bile mümkündü. Ve şimdi, o çekingen ve kimsesiz delikanlının bedeni, bedeninden geriye kalanlar, bir çimento blokunun bir parçasıyken ya da elektrikli bir fırındaki basit küllerken, aynı martılar benzer bir gökyüzünde hep aynı, dedelerinden gelme manevralarını yapıyorlardı. Ve böylece her şey geçiyor, her şey unutuluyordu, su-

lar adsız şehrin kıyılarını ritmik hareketlerle dövmeyi sürdürürken.

Yazmak, en azından bir şeyi sonsuzlaştırmak için yazmak: Bir aşkı, Marcelo'nunki gibi bir kahramanlık eylemini, bir kendinden geçme anını. Mutlak olana ulaşmak. Ya da belki (hep o bildik tereddüdüyle, kendisini kararsızlaştıran ve kesinlikle kifayetsizleştiren şu aşırı dürüstlüğüyle düşündü), belki onun gibi olanlar, tutkunun ve kahramanlığın o mutlak eylemlerinde yeteneksiz olanlar için gereklidir yazmak. Çünkü ne bir gün kendini Prag'ın bir meydanında ateşe veren o çocuk, ne Ernesto Guevara, ne Marcelo Carranza yazmaya ihtiyaç duymuştu. Bir an için, yazma eylemi güçsüzlerin başvurduğu yoldur diye düşündü. Peki edebiyatı reddeden gençler haklı değil miydi acaba? Bilmiyordu, her şey çok karmaşıktı, çünkü sonra müziği ve neredeyse tüm şiiri, Sabato'nun dediği gibi, reddetmek gerekmez miydi, sonuçta ne müzik ne de şiir gençlerin bunca arzuladıkları devrime hizmet ediyordu. Üstelik, sahici hiçbir kişilik sözlerden yaratılmış bir suret değildi; onlar kandan, hayaller ve umutlardan, gerçek üzüntülerden yapılmışlardı ve bu karmaşık hayatın ortasında, varoluş için bir anlam ya da hiç olmazsa bu anlamın bulanık belirtisini bulmamıza, bilinmeyen bir şekilde hizmet eder gibi görünüyorlardı.

Bu yazma ihtiyacını o uzun ömründe bir kez daha hissediyordu, gerçi bunun neden şimdi, Sabato'yla Junín y Guido'nun eşiğindeki karşılaşmasıyla birlikte ortaya çıktığını anlayamıyordu ya. Fakat sonsuz büyüklük karşısındaki müzmin güçsüzlüğünü de tekrar hissediyordu. Evren öyle büyüktü ki. Felaketler ve trajediler, aşklar ve hayal kırıklıkları, umutlar ve ölümler, öyle ölçülemez görünüyordu ki ona. Ne hakkında yazmalıydı? Bu sonsuz olaylardan hangileri aslolandı? Bir keresinde Martín'e uzak topraklarda tufanlar olabilir ama yine de buradaki birisi için, şu çocuk, Alejandra, hatta kendisi için bunun hiçbir anlamı olmaz demişti. Oysa aniden, bir kuşun basit şarkısı, yoldan geçen bir adamın bakışı, bir mektubun gelişi gerçekten var olan şeyler haline gelir ve işte bu yüzden, Hindistan'daki kolera salgınından daha önemli olurlar. Hayır, bu, dünya karşısındaki ilgisizlik değildi, bencillik değildi, en azından kendi açısından: Daha belirsiz bir şeydi. Ne garip bir durumdu, şu insan olma durumu, böylesine dehşet verici bir olay gerçekse eğer. Tam şu anda, diyordu kendi kendine, Vietnam'da masum çocuklar napalm bombaları altında yanarak ölüyor: Dünyanın bir köşesindeki bir avuç varlık hakkında yazmak alçakça bir uçarılık olmaz mıydı? Cesareti kırılmış, yine gökyüzündeki martıları seyretme-

ye koyuldu. Fakat hayır, diye kendini düzeltti. Tek bir insanın, adı sanı olmayan, sıradan bir delikanlının umutlarının ve talihsizliklerinin hikâyesi tüm insanlığı kapsayabilir ve varoluş için bir anlam bulunmasını sağlayabilir, hatta yanmış oğlu için haykıran Vietnamlı anneyi bir şekilde teselli etmeye yarayabilirdi. Tabii, yazabilse de, böyle bir değere ulaşamayacağını bilecek (bundan korkacak) kadar dürüsttü. Fakat böyle bir mucize olabilirdi, kendisinin elde edemeyeceğini sezdiği şeyi başkaları başarabilirdi ya da elde edebilirdi, kimse bilemezdi ki. Bir takım ergen gençler hakkında yazmak; bu dizginsiz dünyada en çok acı çekenler, dramlarını ve acılarının anlamını –onlar için bir anlamı varsa tabii– anlatmaya en çok değecek olanlar hakkında yazmak. Nacho, Agustina, Marcelo. Peki ama bu gençler hakkında ne biliyordu? Gölgeler arasında kendi hayatının, çocukluk ve ergenlik anılarının önemli bazı anları, sevgilerinin melankolik yönü belirir gibi oluyordu.

Peki, Marcelo Carranza ya da Nacho Izaguirre bir yana, hayatına en yakın olduğu varlıklardan biri olan Sabato hakkında bile gerçekten ne biliyordu? Sonsuzca çok, yine de sonsuzca az şey. Kimi zaman Sabato'yu, kendi ruhunun bir parçasıymış gibi, bazı olaylar karşısında onun hissetmiş olabileceği şeyi neredeyse ayrıntılarıyla tahayyül edebilirmiş gibi hissediyordu. Ama birden her şey bulanıklaşıyordu, neyse ki ötekinin gözlerindeki birkaç kaçak parıltı, ruhunun derinliklerinde olup bitenlerden şüphelenmesini sağlıyordu; fakat bir tahmindi bu, başkalarının gizil evreni hakkında onca yetisizliğimizle yapmaya yeltendiğimiz cüretkâr tahminlerden biriydi en fazla. Mesela Sabato'nun, şu öfkeli, şu zorba Nacho Izaguirre'yle ve her şey bir yana, gizemli kız kardeşiyle olan gerçek ilişkisi hakkında ne biliyordu? Marcelo'yla ilişkisine gelince, evet, delikanlının rastlantısal gibi görünen, fakat Sabato'nun kendisinin de hep tekrarladığı gibi, yalnızca görünüşte öyle olan şu bir dizi olay boyunca onun hayatına nasıl girdiğini biliyordu tabii. Hatta sonunda, bu delikanlının işkencede ölümünün, Nacho'nun kız kardeşine öfke ve hınç kusmasının (böyle de denebilir) ve Sabato'nun şu çöküşünün sırf kendi aralarında bağlantılı değil, böylesi zamanlarda bütün insanlığın başına gelebileceklerin bir metaforu ya da özeti olan şu trajedilerden birinin gizli temasını oluşturacak kadar güçlü bir şeyle de bağlantılı olduğunu tasavvur edecek kadar ileri gidiyordu.

Mutlak olanı arayış, ergenlerin çılgınlığı, ama aynı zamanda ergenliği bırakmak istemeyen, bırakamayan yetişkinlerin de çılgınlığı hak-

kında bir roman; balçığın ve dışkının ortasında umutsuzluk çığlıkları koparan ya da evrenin herhangi bir köşesinde bombalar atarak ölen varlıklar hakkında. Marcelo ve Nacho gibi çocuklar hakkında ve ruhunun gizli tabyalarında, sonsuzluğu ve mutlak olanı talep eden (kısmen kendisinin dışında hayal meyal görünen kısmen yüreğinin derinliklerinde hareket eden) şu yaratıkların kaynaştığını hisseden bir sanatçı hakkında bir hikâye. Birilerinin kurban edilişi, uğultu ve kargaşa arasında yitip gitmesin diye, başka insanların kalbini, onları harekete geçirmek ve kurtarmak için kazansın diye. Belki, şu yatışmak bilmez ergenler karşısındaki Sabato gibi biri, yalnızca kendi mutlak arzusunun değil, kovuklarından kendisini amansızca izleyen şeytanların, bir ara kitaplarında ortaya çıkmış ama yaratıcılarının beceriksizliği ve ödlekliği yüzünden kendilerini ihanete uğramış hisseden roman kişilerinin de tahakkümündeki Sabato gibi biri; ve bizzat ondan, bizzat Sabato'dan utanmış, nefret ya da aşk uğruna ya da varoluşun şifresini çözme görevi uğruna ölebilecek ya da öldürebilecek varlıklardan sonra yaşamaya devam etmekten utanmış ve –yalnızca onlardan daha sonra yaşadığından değil– bunu alçakça ve onların ölümünün kayıtsız mükâfatıyla elde ettiği için, başarının tiksinti ve kederiyle utanmış Sabato gibi biri hakkında yazmak.

Evet, arkadaşı ölecek olsaydı ve kendisi, Bruno, bu hikâyeyi yazabilseydi. Aciz biri, iradesiz, saf ve çabası boşa çıkmış bir adam olmasaydı (ne yazık ki öyleydi).

Bakışları yeniden karanlığın çökmekte olduğu gökyüzündeki martılara çevrildi. Kurşuni mor parıltıların, duman katedrallerinin ortasında, yavaş yavaş, gecenin cenaze alayını hazırlayan melankolik eflatunlar arasında, gökdelenlerin karanlık siluetleri. Bütün şehir can çekişiyordu, yaşarken terbiyesizce gürültücü olan biri, şimdi dramatik bir sessizlikte, yalnız, kendine dönmüş, düşünceli bir halde ölüyordu. Sessizlik, gece ilerledikçe ağırlaşıyor, sanki karanlıkların haberci şövalyelerini kabul ediyordu.

Ve böylece, Buenos Aires'te bir gün daha, bir daha asla yeniden elde edilemeyecek, onu ölümüne biraz daha yaklaştıran bir gün daha sona erdi.

DEĞİNİLEN OLAYLARIN ÖNCESİNDEKİ İTİRAFLAR, DİYALOGLAR VE BAZI RÜYALAR – HEPSİ ANLAŞILIR OLMASALAR DA, HEP AYNI DEĞERİ TAŞIMASALAR DA... BİRİNCİ KISIM, 1972 YILININ BAŞLARI İLE SONLARI ARASINDA GEÇMEKTEDİR. BUNUNLA BERABER, PLATA'DA, SAVAŞ ÖNCESİ PARİS'TE, ROJAS VE CAPITÁN OLMOS'TA (BU İKİSİ BUENOS AIRES EYALETİNİN KÖYLERİDİR) OLAN DAHA ESKİ OLAYLARI DA KAPSAMAKTADIR.

Bruno'ya yapılan bazı itiraflar

Romanı istemediğim halde yayımladım. Daha sonraki olaylar (yalnızca yayımlama sırasında olanlar değil, başkaları da, daha müphem olanlar da) o sezgisel kaygımı onayladı. Yıllar boyunca lanetler yüzünden acı çekmek zorunda kaldım. Istırap dolu yıllar. Üzerimde hangi güçler etkili oldu, tam olarak açıklayamam; fakat kuşkusuz, Körlerin hüküm sürdüğü o topraklardan gelenlerdi; o on yıl boyunca varlığımı cehenneme çevirenlerdi, kendimi kıskıvrak bağlanmış olarak teslim etmek zorunda kaldığım, her günü, tersyüz edilmiş bir karabasandan uyanır gibi uyanınca, tamamen uyanık birinin zihin açıklığıyla ve kaçmak için hiçbir şey yapamayacağını bilen birinin umutsuzluğuyla hissettiği

ve katlandığı bir cehenneme çevirenlerdi. Üstelik, yaşadığı dehşeti kendisine saklaması gereken birinin. Madame Normand, çeviriyi okur okumaz, haklı olarak panik içinde bana Paris'ten yazdı: "Que vous avez touché un sujet dangereux! J'espère, pour vous, que vous n'y toucherez jamais!"*

Ne kadar aptaldım, ne kadar güçsüz.

1961 Mayıs'ında Jacobo Muchnik, benden söz verdiğim orijinalleri koparıp almak için (fiil abartılı değil) evime kadar geldi. Büyük bir kısmı korku içinde yazılmış o sayfalara sımsıkı sarılmıştım, bir sezgi beni yayımlanmalarıyla birlikte içine düşeceğim tehlikelere karşı uyarıyordu sanki. Üstelik, siz bunu zaten biliyorsunuz, binlerce kez kendime *Körler Üzerine Soruşturma*'yı yok etmeliydim demiştim, başka zamanlarda parçalarını, hatta ön çalışmalarını kapsayan cilt cilt kitabı yaktığım gibi. Neden? Hiçbir zaman bilemedim. Hep bir kendini yok etme eğilimim olduğuna inanmışımdır, bunu da açıkça delil olarak sunuyorum, beni hayatım boyunca yazdığım her şeyin büyük bir kısmını yakmaya götüren, bundan başka bir şey değildir. Tabii söz konusu olanlar kurmaca eserlerim. Sadece iki roman yayımladım, aralarından yalnızca *Tünel*'i hiç tereddütsüz yayımladım, çünkü hem o sıralarda hâlâ belli bir masumiyetim vardı, hem de korunma güdüm henüz yeterince güçlü değildi; ya da belki, o kitapta ben henüz yasaklanmış kıtaya derinlemesine nüfuz edememiştim: Orada sadece gizemli (yani benim için gizemli) bir kişi neredeyse anlaşılmayacak bir şekilde bu konuya değiniyordu, bir café'de kesinlikle esasa ilişkin şeyler söyleyen ama sözleri gürültü patırtı içinde ya da daha önemli görünen diğer sözler arasında kaybolup giden biri gibi.

Yine de, o gün orijinalleri ona teslim etmedim. O günü çok iyi hatırlıyorum, şimdi sana anlatacağım doğum günümle ilgili şey yüzünden. Muchnik eseri almayı başaramadı fakat benim sözümü, onu destekleyen bazı arkadaşların önünde verilmiş, bir ay sonra bazı sayfaları yeniden yazdığım zaman teslim edeceğim yollu sözü aldı. Böylece biraz soluk alacaktım, belki de romanım matbaaya girmekten kurtulacaktı.

24 Haziran'da Muchnik telefon edip sözümü hatırlattı. Sözümden dönmeye utandım yahut, belki de, bilincim içgüdümü saçma kabul ederek ona karşı savaşıyordu. Bu dostane baskıyı kendime karşı bir bahane, "Bakın beyler (beyler? kimler?) ben hiçbir şekilde sorumlu de-

* (Fr.) Ne kadar tehlikeli bir konuya temas etmişsiniz! Keşke hiç bulaşmasaydınız.

ğilim," der gibi kullanarak aynı gün orijinalleri teslim etmeye gideceğimi söyledim. Bunu öğrenir öğrenmez M.* sorular sormaya başladı, doğum günüm olduğunu unutmuş muydum, her zamanki gibi arkadaşlar gelecek miydi. Doğum günüm! İşte son bir ikaz daha, bir bu eksikti! Fakat ona tek kelime etmedim. Doğduğumda annem hastaymış, kısa bir süre sonra, 3 Temmuz olarak kaydettirmişler doğum günümü, sanki karar verememişler gibi. Sonradan, doğumumun haziranın 23'ünde mi 24'ünde mi gerçekleştiğini asla öğrenemedim. Ama günün birinde bunun peşine düşüp annemi zorladığımda, gün batarken ve dışarıda San Juan ateşleri yakılırken doğduğumu itiraf etti.

"Ama öyleyse hiç kuşku yok: Ayın 24'üydü, San Juan günüydü," derdim ona.

Annem başını sallardı.

"Bazı yerlerde ateşleri arife gününde de yakarlar."

Bu belirsizlik bana daima sıkıntı verdi; bu belirsizlik yüzünden kesin bir burcum bile olmamıştı. Böylece annemi defalarca sorguladım çünkü bir şey gizlediğinden kuşkulanıyordum. Nasıl olur da bir anne, çocuğunun doğduğu günü hatırlamazdı?

Gözlerini dikkatle incelerdim fakat o yine kuşku uyandırıcı bir şekilde karşılık vermekle yetinirdi.

Ölümünün üzerinden birkaç yıl geçti, Gizlicilik hakkındaki şu kitaplardan birini okurken, 24 Haziran'ın, cadıların toplandığı günlerden biri olduğundan uğursuz olduğunu öğrendim. Annem, her ne kadar alacakaranlığı –günün korkulacak saatlerini– inkâr etmese de, bilinçli ya da bilinçsiz, bu tarihi inkâr etmeye çalışıyordu.

Doğumumla ilgili uğursuz tek şey bu değildi. Benim bir büyüğüm olan ağabeyim iki yaşındayken ölmüş. Bana onun adını koymuşlar! Bütün hayatım boyunca, adı benimkiyle aynı olan bu çocuğun ölümüne saplanıp kaldım; üstelik kutsal bir saygıyla anılıyordu, çünkü anneme göre ve annemin arkadaşı ve Pancho Sierra'nın yakını Donya Eulogia Carranza'ya göre "O çocuk yaşayamazdı." Neden mi? Bana hep belirsiz bir cevap verilirdi, onun bakışlarından, olağanüstü zekâsından söz edilirdi. Anlaşılan bir doğum izi taşıyordu. Pekâlâ, ama öyleyse neden bana aynı adı koyma aptallığını yaptılar? Kabala'da Yalnızlık Meleği, bazı Gizliciler için ise Kötü Ruh olan, büyücülerin Şabat'ı, Satürn'den gelen soyadımız yetmezmiş gibi.

* M.: Matilde Kusminky-Richter. Yazarın eşi.

"Hayır," diye yalan söyledim M.'ye, "doğum günümü unutmadım. Erken döneceğim."

O akşam beni belli ölçüde sakinleştiren bir şey oldu. Dosyaları Muchnik'e teslim ettiğim sırada bazı bölümlerini düzeltmek için sonuncusunu elimde tuttuğumu söyledim. Kızdı, bunun aptallık olduğunu, bu şekilde bütün hayatımı hiçbir şey yayımlamadan, kendimi kısırlaştırarak geçireceğimi söyledi. O zaman, bazı sayfaları orada düzeltmeme izin vermesini rica ettim. Ondan sonra düzeltmenlerden birinin masasında son dosyayı, komutan Danel'in, Lavalle'nin cesedinin etlerini kemiklerinden ayırmaya hazırlandığı kısmı rastgele açtım. Sıfat ve zarfları düzeltmeye koyuldum. Sıfat ismi değiştirir, zarf da sıfatı: Bir değişikliğin değişikliği – Henríquez Ureña'nın çook eski zamanlardaki birkaç gramer dersini hatırlayarak melankoliyle ironi arasında gidip geldim. Bir ata, bir ağaca, bir ölüye doğru rengi vermek için harcanan onca çaba, peki niçin? Sonradan bütün bu niteleyicileri silip atmak, o atları ve ağaçları ve ölüleri perişan bir halde çıplak, öylesine kaba ve sert, öylesine yalın bir halde bırakmak için... sanki o sıfatlar ve zarflar değiştirmek ya da gizlemek için onları maskelemekten utanç duymuş gibi. Ödevimi inanmayarak yapıyordum, bir sayfa bana diğerinden farklı görünmüyordu: Hepsi kusurlu ve kabaydı; bunun nedeni, bir ölçüde, kurmaca eserler yazdığım sırada üzerimde etkili olan, bir yandan beni bunu yapmaya zorlayan güçlerle öte yandan da beni engelleyen ve hantallaştıran başka güçlerdi. O kaba hatlar, o eşitsizlikler, eğitimli herhangi bir okurun dikkatini çekebilecek kırık parçalar nereden geliyordu?

Bıkmıştım, defteri umutsuz bir halde kapatıp düzeltmene teslim ettim. Çıktım. Soğuk ve çok kasvetli bir gündü. Yağmur çiseliyordu.

Biraz zamanım vardı ve içimden Patricios Parkı'na doğru Juan de Garay boyunca yürümek geldi. Çocukluğumdan beri, 1924'te köyümden Buenos Aires'e geldiğim ilk seferden beri görmemiştim orayı. Ve birden hatırladım: O gece Pedro Echagüe Sokağı'nda bir evde kalmıştım, şu Legión de Lavalle'deki Echagüe'de. Tam da o sırada, Legión hakkındaki bir sayfayı düzeltmemin hemen ardından, çocukluğumun o uzak anından beri hiç görmediğim bu mahallenin birkaç adım ötesinden geçerken bunu hatırlamam olağanüstü değil miydi?

Parka vardım ve ağaçların arasından yürümek için aşağılara doğru inmeye karar verdim. Yağmurun çiselemesi yoğun bir sağanağa dönüştüğünde bir gazete ve sigara büfesine sığındım ve yağmurun dinmesini beklerken, büfenin toprak bir kupadan *mate* içen sahibini gözlemle-

dim. Gençliğinde güçlü kuvvetli biri olmalıydı.

"Hava kötü," dedi bana, *mate* kupasıyla işaret ederek.

Yıllar, geniş sırtını bükmekteydi. Saçları ağarmıştı ama gözleri çocuksuydu. Küçük pencerenin üzerinde beceriksizce, çalakalem yazılmış bir yazı vardı:

C. Salerno'nun büfesi

İçeriye sıkışanlar arasında sekiz, dokuz yaşlarında bir oğlan ve sütlü kahverenginde, beyaz lekeli şu sokak köpeklerinden biri vardı. Onun dostane, alçakgönüllü gözlemine bir şekilde karşılık vermek için küçüğün oğlu mu yoksa torunu mu olduğunu sordum.

"Hayır, beyefendi," diye cevap verdi. "Bu çocuk bir arkadaş. Adı Nacho. Bazen satışta yardım eder bana."

Çocuk kulağı kesik Van Gogh'un oğlu gibi görünüyordu ve bana aynı gizemli ve yeşilimsi gözlerle bakıyordu. Bir şekilde, bana Martín'i, fakat isyankâr ve zorba bir Martín'i, bir gün bir bankayı ya da genelevi soyabilecek birini hatırlatan bir çocuk. İfadesinin huysuz ciddiyeti, bir çocuğa ait olduğundan, daha da etkileyici oluyordu.

(Zamanı çocuklukta durdurmak, diye düşünüyordu Bruno. Onları bir köşede bir araya gelmiş, büyükler için hiçbir anlamı olmayan şu kimsenin anlamadığı konuşmaları yaparken görüyordu. Nelerle oynuyorlardı? Ne topaç, ne zıpzıp, ne de elim sende. Dólar sigaralarının değiş tokuş kartları neredeydi? Ya Bidoglio, Tesorieri ya da Mutis'inkiler? Topaç ve uçurtmaların hangi gizil cennetinde Cenova Futbol Kulübü'nün kartları elden ele dolaşıyordu şimdi? Her şey farklıydı fakat yine de temelde her şey aynıydı. Büyüyorlar, hayalleri oluyor, âşık oluyor, varoluşun anlamını tartışıyorlar vahşice, karıları şişmanlıyor ve bayağılaşıyor, onlar café'lere ve arkadaşlarının –şimdi artık kır saçlı, şişman ve kel, şüpheci– eski mahallelerine dönüyorlardı ve sonra onların da oğulları evleniyor ve nihayet ölüm anı, bu karmakarışık dünyanın terk edildiği o yalnız an geliyordu: O anda her biri yapayalnız. Biri –Pavese, belki?– yaşlanmak ve dünyayı tanımak çok üzücü demişti. Onların arasında, ihtiyarların arasında belki de onun gibi, Bruno gibi biri olur ve her şey yeniden başlar: Aynı düşünüp taşınma, aynı melankoli, bir patikada masumca oynayan çocuklara o aynı bakış; Nacho gibi bir çocuğa bakış; küçük bir büfenin içinden yabancı adamı,

olgunlaşmamış ve korkunç bir deneyim kendisini o çocuk dünyasından, büyüklerin dünyasını kinle gözlemlesin diye çekip almışçasına, ciddiyet ve gizemle izleyen Nacho'ya. Evet, zamanı durdurma gereğini hissediyordu. "Dur!" dedi neredeyse safça, anlamsız bir büyüyü yeniden yapmaya çalışarak. "Dur, ey zaman!" Neredeyse mırıltıya dönüştü, şiirsel biçim basit sözlerin beceremediğini başarabilirmiş gibi. Ebediyen orada, o patikada, büyülenmiş o evrende bırak o çocukları! İnsanların ve bayağılıklarının onları üzmesine, incitmesine izin verme. Tam burada durdur hayatı. Bırak, Yukarı Peru'da Keşfin çizdiği sınırlar ebediyen kalsın. Ki kışla üniformasıyla General José de San Martín, güçlü parmağıyla Şili'yi göstererek ebediyen lekesiz kalsın. O anda, beyaz güzel bir atın değil de bir katırın üstünde, basit bir pançoya sarınmış, beli bükük ve endişeli, hasta hasta yol aldığını kimse bilmesin. O 1810 halkı, Cabildo'nun* önünde, çiseleyen yağmurun altında Halkların Özgürlüğü'nü umut ederek kalsın ebediyen. O devrim saf, temiz ve kusursuz olsun, şefleri ebedi ve lekesiz olsun, zayıflıklar ve ihanetler asla olmasın, General Belgrano terk edilmiş ve aşağılanmış bir halde ölmesin, Lavalle ne eski silah arkadaşını kurşuna dizsin ne yabancıların yardımını kabul etsin. General José de San Martín, Avrupa'nın uzak bir şehrinde yoksulluk içinde ve hayal kırıklığına uğramış, hasta, bastonuna dayanıp Amerika'ya doğru bakarak ölmesin.)

Sağanak diniyordu ve her ne kadar açıklanamaz bir şey beni, bir gün hayatımda yeniden karşıma çıkacağını (hem de ne şekilde!) bilmeksizin, o ufaklıkla konuşmaya itiyorduysa da, selam verip arabamın bulunduğu yere kadar koştum. İlk tali yoldan merkeze doğru yöneldim. Kitabın teslimatı ve o çocuğun bakışlarının etkisiyle arabayı öylesine dalgın sürüyordum ki, nasıl olduğunu anlamadan, kendimi çıkmaz bir sokakta buldum. Oldukça karanlıktı ve adını okumak için farları yakmam gerekti. Şaşkın, kalakaldım: ALEJANDRO DANEL.

Bir an hiçbir şey yapamadım, geçmişimizin bu önemsiz şahsiyetiyle karşılaşacağımı, onun adıyla anılan küçük bir sokağın olacağını asla tahmin edemezdim. Bilseydim bile, bu sokakla, elli kilometre çapındaki bir şehirde ve tam da romanımın Alejandro Danel'in, Lavalle'nin cesedinin etlerini kemiklerinden ayırdığı kısmını düzelttikten sonra karşılaşmamı nasıl olur da rastlantı diye değerlendirebilirdim ki? Daha sonra, M.'ye olayı anlattığımda, yenilmez iyimserliğiyle, bunu ola-

* (İsp.) Kent Meclisi. Buenos Aires Cabildo'su 1810'da Güney Amerika'nın güneydeki bağımsızlık savaşlarını başlatmıştı.

ğanüstü ve olumlu bir işaret olarak kabul etmem gerektiğine inandırdı beni. Yorumları içimi rahatlattı, en azından o sırada. Çünkü çok daha sonra o işaretin, onun düşündüğünün aksi bir anlama çekilebileceğini düşündüm. Fakat o anda onun yorumu bana sükûnet, kitabın önce Arjantin'de sonra da Avrupa'da yayımlanmasını izleyen aylar boyunca iyimserliğe dönüşen bir sükûnet getirdi. Bu iyimserlik, yıllar boyu bana mutlak sessizliği öğütleyen sezgilerimi unutturdu. Aslında buna miyopluk denebilir. Uzakları asla yeterince göremiyoruz, hepsi bu.

Sonra, hayatının şu son yıllarını altüst edecek olaylar sinsi bir ısrarla yavaş yavaş vuku bulmaya başladı. Gerçi, çoğuna olay demek abartmak olur: Geceleri, uyanık kaldığımızda işittiğimiz, neredeyse algılanamayacak kadar hafif fakat tedirgin edici çıtırtılar gibiydiler.

Bir kez daha içime kapandım ve hemen hemen on yıl boyunca kurmaca eserler hakkında herhangi bir şey duymak bile istemedim. Korkunç fırtınalara karşı savaşmış yalnız bir yolcunun mazotu tükendiğinde uzaklarda, karanlığın ortasında görmeye başladığı (ya da gördüğünü sandığı), nihayet ona yanaşacağı kıyıyı gösterebilecek küçük ve titrek ışıklar gibi cılız bir umut vermeye başlayan iki üç olay oluncaya kadar.

Evet, kıyıya yanaşabildim, gerçi burası tanımadığım bir yerdi ve misafirperver de değildi, gerçi bana yol gösteren ve içimde titrek bir umut uyandıran zayıf ışıklar bir yamyamlar toprağına ait olabilirdi.

Böylece, kendimi yeniden insanlar arasında hissedip, aralarında yürüyebildim, üstelik bir daha asla yapamayacağımı sandığım bir sırada.

Fakat ne kadar süreyle ve nasıl diye kendime soruyorum.

Gilberto'nun ortaya nasıl çıktığını bilmiyordu,

kimin onu getirdiğini ya da tavsiye ettiğini de. Bir kapıyı tamir edecek birine ihtiyaçları vardı. Fakat, nasıl gelmişti? Daha sonra, kuşkuya kapıldığı anlarda, bunu açıklığa kavuşturmak istedi ve kimsenin emin olmadığı sonucuna vardı. Başta karısının pek hoşuna gitmemişti adam: Etrafta dolaşıp duruyordu, anlayışı kıt görünüyordu, orada burada vakit geçiriyordu. Yüzü gizemliydi fakat bunun fazla bir önemi yoktu çünkü bütün yerliler böyledir. Sonra, yavaş fakat etkili bir şekilde, bazı *criollo**'ların şu sinsi sessizliğiyle çalışmaya başladı. Ardından he-

* (İsp.) İspanyol kolonilerinde doğan Avrupalıların çocuklarına verilen ad.

men başkaları da geldi. Hiçbir şeyin rastlantı eseri olmadığını, kim bilir ne kadar zamandır kendisini gözetlediklerini şimdi anlıyordu. Bu adam yavaş yavaş dünyasına giriyordu. Gilberto, Sabato'nun karısıyla yaptığı sohbetlerde, "onların" durumu bildiklerini ve Sabato'nun elini kolunu bağlayan "varlıklara" karşı mücadelesinde ona yardım etmeye hazır olduklarını ima etti. Senyor Aronoff'un, Senyor Sabato'nun kitabında ilerlemesi için var gücüyle çabaladığını söyledi. Kim bilir, belki de İyi'nin tarafında bir şaheser sanıyorlardır diye düşünüyordu Sabato. Ve bu düşünce kendisini bir dedikoducu, taşralılarla birlikte bir sahtekârlığa karışan biri gibi, hissetmesine yol açtı. Ama, ya haklılarsa? Her şey bir yana, kâhindi onlar, küçük mahalle gösterilerinden bazıları nakliyordu kendisine. Yoksa bilmeden, iyiyi savunmaya, aydınlık güçlerin yanında olmaya mı niyetleniyordu? Kendisini inceliyor ve bunun nasıl mümkün olacağını, iyi yanlısı bir eserde kendi iç dünyasının, hangi düşüncelerin sonucu olarak, hangi bakış açısından ifade edilebileceğini anlayamıyordu. Buna rağmen, ya da bu yüzden, bu insanların isteğinden etkilendi. Ve Gilberto tipik ilgisizliğiyle, "Şu şey nasıl gidiyor?" diye sorduğunda, iyiye gittiği, olumlu bir şey hissetmeye başladığı, kitaba dönmeye hazır olduğuna kesinlikle emin olduğu cevabını veriyordu. Öteki, sessizce, alçakgönüllüyle kurnaz arası bir ifadeyle dinliyor ve savaşmaya devam ettikleri güvencesini veriyordu, fakat "O da yardım etmeliydi."

Bir gün bodrum katına indi, bir su borusunu onarması gerektiğini söyledi. S. da birlikte indi, nedenini bilmeden. Her şeye bakıyordu, oradan ona bir hayli iş çıkacak gibi görünüyordu, gözleri uzunca bir süre, terk edilmiş piyanoya ve Jorge Federico'nun portresine takılıp kaldı. Birkaç gün sonra döndüğünde S.'ye birkaç soru sordu, ondan "1949'da olmuş bir şey" hakkında, şöyle, şöyle olan, yabancı biri hakkında bilgi rica etti. Schneider, diye düşündü Sabato.

"Hani şu oğlunuzun portresi?" diye sordu Gilberto.

Portreye ne olmuştu? Hiçbir şey, sadece kimin yaptığını bilmek istiyordu. Senyor Aronoff Hollanda falan gibi bir şey demişti. "Bob Gesinus!" diye düşündü Sabato, hayretle. Fakat hayır, kesinlikle yanılıyorlardı, Gesinus resmin yaratıcısıydı, Hollandalıydı fakat o güçleri yöneten, "şöyle şöyle olan o kişi, o yabancı" olamazdı. Yanılıyorlardı çünkü tarif açık değildi, çünkü Bob gibi Schneider de yabancıydı, ikisi de aynı dönemde yaşamışlardı burada.

Şaşırtıcı olurdu, diye düşündü (korkutucu olurdu), şayet Bob ka-

ranlık güçlerin ajanı olsaydı.

Peki ama neden bodrumdaki oturumu yapmakta ısrar ettiler? Tabii, orayı neredeyse oturulabilir bir daire haline getiren Valle'ydi. Don Federico Valle! Onun adı bütün bunlarla ilişkili olarak ilk kez aklına geliyordu: Yabancı, yaşını başım almış bir adam. Ama o asla *sombrero** kullanmazdı ki. Yoksa bu işaret, şu görülerin sıklıkla gösterdiği bulanıklık nedeniyle bu insanlara ait yanlış bir ayrıntı mıydı? Her ne kadar Valle'nin olumsuz güçlerin bir ajanı olamayacağını düşünüyorsa da, Paris'te, yeraltında Méliès ile çalıştığı günden, Córdoba'da, dağda bizzat kendisinin "mağara" olarak nitelendirdiği bir sığınak inşa edilinceye (kazılıncaya) değin mağaralara ve tünellere gösterdiği eğilim anlamlıydı. Daha sonra, Santos Lugares'teki evi kiralayınca, bodrum katını yaşamak için kendisine saklamamış mıydı? Her neyse, Aronoff, oturumu orada, yeraltında gerçekleştirmekte ısrar etti. Jorge Federico'nun çocukken çaldığı piyanonun saklandığı yerde. Kapatılmış, o günden beri, rutubetten harap olmuş bir piyano. Ve üstünde, Bob'un 1949'da yaptığı portre. Bunun Gilberto'nun söylediği tarih olduğunu şimdi fark ediyordu! Fakat saçmaydı, o sıralarda Bob'u Tarikat'ın bir üyesi olarak düşünmesine neden olacak, dolaylı da olsa hiçbir şey olmamıştı.

En ürpertici olanı, sarışın kızın transa geçmesi ve Aronoff'un ona kibirli bir sesle o zamanlardan bir işaret getirmesini emretmesi olmuştu. Kız direniyordu, ağlamaklı oluyor, elleri bükülüyor terliyor, kesik kesik ona imkânsız olduğunu söylüyordu. Fakat Senyor Aronoff, kötücül güçlerin geri çekilmeye mecbur kaldıklarının bir kanıtı olarak Senyor Sabato'ya piyanoyla bir mesaj getirmesi gerektiğini söyleyerek, emrini daha da buyurgan bir şekilde tekrarlıyordu. Sarışın ağlamaya, elleri bükülmeye devam ederken, erkek, o iri kesik bacağı ve değneğiyle aciz, transın farklı aşamalarındaki öbür kadınlara ve karnında korkunç bir şeyin hareket ettiğini haykırarak şaşkın gözlerle, çırpıntılarla kıvranan çocuğa, Daniel'e doğru döndü. Evet, evet, diyordu Senyor Aronoff, sağ elini çocuğun başının üzerine uzatarak, evet, evet, atmalısın, içinden söküp atmalısın onu. Çocuk eğilip büzülüyor, her an kusacakmış gibi görünüyordu; gerçekten de kustu, onu temizleyip yeri paspaslamak gerekti. Bu sırada sarışın, piyanoyu açmış ve sıkılmış yumruklarla, beceriksizce, imkânsız olduğundan, yapamadığından yakınarak tuşları yumrukluyordu. Fakat Senyor Aronoff kızın üzerine açılmış kollarıyla

* (İsp.) Şapka.

yürüyüp ağır ve güçlü sesiyle Senyor Sabato'ya bir mesaj getirmesi gerektiği emrini tekrarladı. Senyora Esther, bu sırada, ter içindeki suratıyla giderek daha derin ve gürültülü nefes alıyordu. Konuşun, konuşun! diye emrediyordu kadına Aronoff. Siz Senyor Sabato'ya karşı savaşan Varlık tarafından ele geçirilmiş bulunuyorsunuz! Konuşun, söylemeniz gerekeni söyleyin! Fakat kadın çırpınmayı ve gürültülü bir hırıltıyla nefes almayı sürdürüyordu, sonunda zincirinden boşanmış bir isteriye kapıldı ve içerideki eşyayı kırıp dökmesin diye iki kişinin onu zaptetmesi gerekti. Biraz sakinleşir sakinleşmez Aronoff, sarışına dönüp emrini tekrarladı: Piyano çalmalısın! diyordu otoriter sesiyle, Senyor Sabato'nun ihtiyacı olan mesajı getirmelisin. Fakat, her ne kadar kız umutsuzca parmaklarını uyuşukluktan kurtarmaya çalışsa da, iradesinden daha üstün bir güç onların kaskatı kesilmesine neden oluyordu. Tuşları yumrukluyordu fakat çıkardığı sesler, küçük bir çocuğun çıkardığı sesler gibi cansızdı. Yap şunu! diye emrediyordu, cümlelerini bir İspanyol gibi kuran (Sabato şaşırmaktan kendini alamadı) Aronoff. Yapabilirsin ve yapmalısın! Tanrı adına senden rica ediyor ve sana emrediyorum, gayret etmelisin! Sabato kıza acıyordu, çünkü onun şaşkın gözlerle yakındığını, başını bir yandan öbür yana attığını ve uyuşmuş parmaklarını açmaya çalıştığını görüyordu. Fakat sonra, Betty'nin çarmıha gerilmiş gibi iki yana açılmış kollarla ayağa kalkışını gördü. Tavana doğru çevrilmiş yüzü ve kapalı gözleriyle anlaşılmaz sözler mırıldanıyordu. Evet, evet, evet! diye haykırdı Aronoff, iri gövdesiyle kadına yönelerek, bir yandan da sağ elini açıp kadının alnına koymak için bastonunu öbür eline geçirdi. Evet, Betty, evet! İşte böyle! Söylemen gerekeni söyle! Senyor Sabato'ya bilmesi gerekeni söyle! Fakat kadın anlaşılmaz sözler gevelemeye devam ediyordu.

Sonunda birden piyanodan akortlar duydular; Sabato gibi Aronoff da, parmakları gevşedikçe yavaş yavaş Schumann'ın *In der Nacht*'ını icra eden sarışın kıza doğru döndü. Bir zamanlar Jorge Federico'nun çaldığı parçalardan biriydi! Evet, evet! diye bağırdı iyice kendinden geçmiş Aronoff. Çal, çal! Ki Senyor Sabato ışığın mesajını alsın! Ve yerinde duramayan sağ elini, rutubetli bir bodrumda yirmi yıl boyunca terk edilmiş bir piyanodan beklenmeyecek bir şekilde, her an daha net olarak çalan Silvia'nın başına koydu.

Sabato istemeden gözlerini kapattı ve bir şeyin vücudunu ürpertiğini, sendelettiğini hissetti. Düşmesin diye onu tuttular.

Ertesi gün, yılanlarca istila edilmiş bir bataklıkta asırlar boyu çırpındıktan sonra berrak bir dağ nehrinde yıkanmış gibi uyandı. Kurtulacağına inandı, karşılıksız bıraktığı mektuplara cevaplar yazdı, Forrester'a Kuzey Amerika'daki üniversiteden gelen daveti kabul edeceğini söyledi, ertelediği görüşme ve röportajlarını tamamladı. Ve bu ikincil işler tamamlandığında romanını yeniden ele alabileceğini hissetti.

Radio Nacional'den çıkmış Ayacucho Sokağı'ndan iyimserlikle yürüyordu ki, karşı kaldırımda, hemen hemen Las Heras'ın köşesinde, Doktor Schneider'i gördüğünü sandı. Ama adam aceleyle o köşedeki café'ye girdi. Kendisini görmüş müydü? Kendisini mi bekliyordu? Gerçekten o muydu yoksa başka biri miydi? O mesafeden yanılmak kolaydır, özellikle de, kendisinin de başına kaç kez geldiği gibi, cansız mankenlerin üstüne saplantılı görüntüler bindirmeye eğilimli olduğun bir sırada.

Yavaş yavaş köşeye yaklaştı, bunu yapmayı isteyip istememe arasında bocalayarak. Fakat birkaç adım yaklaşınca durdu ve dönüp ters yöne gitti. Kaçtı adeta. Tam ifadesi bu. Kaçmak. Eğer o adam Buenos Aires'e döndüyse ya da ne kadar yolculuk yaparsa yapsın hiç olmazsa bir süredir buradaysa, onun tanıdıklarını tanıdığına göre, nasıl olurdu da onun hakkında dolaylı da olsa hiçbir haber almazdı?

Şimdi ortaya çıkışının Senyor Aronoff ile ahbaplarının yaptığı toplantıyla ilgili olması mümkün müydü? Böyle düşünmek oldukça abartılı gibiydi. Öte yandan, bunca yıl ortaya çıkmamışken, en azından kendisinin karşısına hiç çıkmamışken, birden, belki de onu görsün diye ya da kasten hayal meyal görünmek için, yakınında beliriyordu; acaba bu isteyerek verilmiş bir işaret değil miydi? Bir uyarı?

Bütün bunlar kafasından geçiyor ama hemen ardından biraz daha düşününce kendi kendine o iriyarı adamın gerçekten Schneider olduğuna hiçbir şekilde emin olamayacağını söylüyordu.

Bunu anlamanın tek yolu vardı. Korkusunu yenerek café'ye geri döndü, fakat tam içeri girecekken bocaladı, durdu ve ardından caddenin karşısına geçti, bir çınarın arkasına sığınıp gözlemeye koyuldu. Yaklaşık bir saat kaldı orada, ta ki Nene Costa'nın kıkırdaksı gövdesiyle geldiğini görene kadar –kocaman ve bıngıl bıngıl bir gövde edininceye kadar mantarlar gibi büyümüş fakat bu sırada kemikleri gelişmeyip uygun ölçülere varamamış ya da, en iyi ihtimalle, kemikleri

sanki yumuşak veyahut hemen hemen kıkırdaksı bir yapı kazanarak büyümüş hasta bir bebek gibi: Eğer bir duvar ya da iskemle falan gibi bir yere dayanmazsa, dayanıklılığı ve ağırlığına göre fazlaca yüksek bir krem karamel gibi aşağı yığılacakmış izlenimi edinilirdi (ondan korkulmazdı, çünkü onu kimse sevmezdi). Her ne kadar ağırlığı –bunu birden fazla defa düşünmüştü– ağırlık denen şey, onu oluşturan malzemenin süngersi niteliği, bağırsaklarında, midesinde, akciğerlerinde ve genelde, insan vücudunda bulunan oyuk ve yarıkların her birinde olduğu kadar gözeneklerinde de o sıvı ve gazlı elementlerin aşırı bir miktarda bulunması nedeniyle, kesinlikle fazla olmasa da. Bu jelatinimsi irilik hissi bebek yüzüyle de pekişiyordu. Flaman ressamlarının İsa'nın doğumu tablolarında görülen, şu minicik, şişko, sarışın, bembeyaz tenli ve su gibi mavi gözlü bebek İsa'lardan birine erkek kıyafeti giydirilip, büyük bir zahmetle ayağa dikilmiş ve sonra da dev bir büyüteçle bakılıyormuş gibi. Sabato'ya göre, ancak tek bir ayrıntı büyük hatayı ortaya çıkarırdı: Yüzünün ifadesi. Bir bebeğinki değil, inancı ve gençliği, heyecanı ve masumiyeti tanımadan beşikten ruhsal yaşlılığa geçmiş, sapkın, zeki, derin bilgi sahibi ve kinik bir ihtiyarın ifadesiydi bu. Aslında, hangi teratolojik* oluşum olduğunu bilmesinin zorunlu sonucu olarak, zaten bu nihai özelliklerle doğmuş da olabilirdi, öyle ki, annesinin memesini emerken şu sapkın ve kinizm yüklü şüpheci gözlerle gözlemişti kadını belki de.

Café'ye vardığını gördü, hafifçe yana yatık yürüyüşü, yarı eğik sarışın başıyla; göz ucuyla bakıyordu, sanki onun için gerçeklik asla karşısında değil de solda ve biraz aşağıdaymış gibi. İçeri girmesiyle birlikte, onun Hedwig'le ilişkisini hatırladı Sabato. Costa'nın, cinsel eylemi mümkün kılacak kadar kudretli ve gem vurulmaz (belki de ruhundaki ateşli tek şey) sonsuz züppeliğinin belirlediği şu –az çok cinsel– ilişkilerinden biri; çünkü bir kadını, o sütsü malzeme kütlesiyle yatakta hayal etmek mümkün değildi. Yine de hiç bilinmez, diye düşünüyordu Sabato, çünkü insanoğlunun kalbi sonu gelmez bir muammadır ve ruhun beden üzerindeki gücü mucizevidir. Nasıl olursa olsun bu tür kadın-erkek ilişkilerinde –ki hep evli çiftlerin ayrılmasıyla sonuçlanıyordu– bedenin ruha üstün gelmesi mümkün değildi; bu ilişkilerde öyle bir sapkınlık, bir sadizm, bir şeytanilik vardı ki, her ne durumda olursa olsun, ancak ruhsal olgular olarak nitelenebilirlerdi. Bunlar belki so-

* Teratoloji: Fetüsün oluşumundaki biçimsizlik ve anormallikleri inceleyen biyoloji ve tıp dalı.

fistike bir kadını çekebilecek niteliklerdi ama yine de Hedwig'i çekebildiklerini düşünmek zordu, çünkü o ne sofistike ne de uçarıydı ve bu ilişkiye girmesinin nedeni kişisel sorunları da değildi. Geriye bir tek açıklama kalıyordu: Doktor Schneider'in başvurduğu basit (ama izninizle bu sıfatı tırnak içine almalıydım) bir yoldu bu. Costa'nın züppeliği, Alman severliği ve Yahudi düşmanlığı da bu anlaşılmaz ilişkiyi zorluyor ya da teşvik ediyordu elbette.

Düşünümler, bir diyalog

Derin bir çöküntü içinde eve döndü. Fakat yenilgiye öyle çabucak teslim olmak istemedi ve romanla ilgili projesini bitirmeye koyuldu. Fakat çekmeceyi açıp da kâğıtlarını gözden geçirmeye başlar başlamaz, alaycı bir şüphecilikle, *hangi roman*, diye sordu kendine. O yüzlerce sayfanın, taslağın, taslak çeşitlemelerinin, çeşitlemelerin çeşitlemelerinin altını üstüne getirdi: Hepsi de kendi ruhu gibi çelişkili ve tutarsızdı. Onlarca roman kişisi o evrende bekliyordu; soğuk mevsimler boyunca, fark edilemez, gizli saklı bir hayat süren, katatonik vaziyette uyuyan, ısı kendilerini tam bir varoluşa ulaştırdığında zehirleriyle saldırıya geçmeye hazır şu sürüngenler gibi.

Bu sorgulamayı yaptığı her seferinde olduğu gibi, işini şu Calsen Paz çetesinin dosyasıyla sona erdirdi. Bir kez daha onun Dostoyevskivari çehresi karşısında dalıp gitti. Bu adam içindeki bir şeyi harekete geçiriyordu, peki neyi? Benzer anları hatırladı –on beş yıl önce, aynı kılı kırk yarmalar ve cesaret kırıklıkları arasında– bu entelektüel suçlu bakış altında, karanlıkta ve balçık içinde homurdanan, ne idüğü belirsiz yaratıkları uyandırdığı zamanları hatırladı. O zamanlar bir şey kendisine Calsen Paz'ın, bir karanlıklar hükümdarının haberci kara şövalyesi olduğunu mırıldanmıştı. Ardından Fernando Vidal Olmos* gelince, bu küçük taşra canisi, ulaklık görevini yerine getirip bir gün yeniden çıktığı dosyasına dönmüştü.

Ya şimdi? Adamın donmuş tutkularla dolu çehresini uzun uzun seyretti; bu adamın, güç bela inşa etmeye çabaladığı romanla hangi anlamda bağlantısı olabilirdi, anlamaya çalıştı. Evet, güç bela, kendisine hep olduğu gibi: İçinde her şey karmakarışıktı; bir şeyler oluyor ve sonra yıkılıyordu, ne istediği şeyin ne olduğunu ne de nereye yöneldi-

* *Kahramanlar ve Mezarlar*'dan bir kahraman.

ğini anlaması mümkün olabilmişti. Roman kişilerinin çizgileri yavaş yavaş beliriyordu; alacakaranlıktan sıyrıldıkları ölçüde netlik kazanıyorlar ve hemen ardından çıktıkları gölgelerin hâkimiyetine dönerek, gözden kayboluyorlardı. Ne demek istiyordu romanlarıyla? *Kahramanlar ve Mezarlar* yayımlandıktan neredeyse on yıl sonra, öğrenciler, hanımlar, bakanlık görevlileri, Michigan yahut Floransa'da tez yapan gençler, daktilo kızlar hâlâ kendisini sorgulamayı sürdürüyordu. Ve donanma subayları, Subaylar Kulübü'nün girişindeki o Kör'e şimdi artık ikircikli bir kaygıyla bakıyorlardı; bir İngiliz beyefendisi giysileri içinde, gittikçe daha yaşlı ve kamburlaşmış bir halde küçük balinalarını satan o Kör'e –ta ki bir gün ebediyen yok oluncaya kadar. Ebediyen mi? Öldü mü? Hangi izbede? Evet, o denizciler de şu *Körler Üzerine Soruşturma*'da ne demek istediğini öğrenmek istiyordu. Ve onlara, kitapta yazdıklarına başka bir şey eklemesinin mümkün olmadığını söylediğinde kabul etmiyorlar, ona bir sahtekârmış gibi bakıyorlardı. Neden, nasıl olur da yazarın kendisi bazı şeylerden habersiz olabilirdi? Rüya gören birinin karabasanlarının ne ifade ettiğini anlamaması gibi, bazı gerçeklerin ancak açıklanamaz sembollerle ifade edilebileceğini onlara açıklamanın bir yararı yoktu.

Dosyaları inceliyor ve titizliğinin gülünçlüğünü hissediyordu: Bir saat üzerinde kılı kırk yaran bir sabırla çalışan çılgın bir saatçininki gibiydi titizliği ve onca titizliğin sonucunda o saat öğle vakti üçü on iki geçeyi gösterecekti. Sararmış haber kupürlerini, fotoğrafları, dolambaçlı beyanatları, karşılıklı suçlamaları bir kez daha inceliyordu: Halatla bağlanmış çocuğun kalbine ayakkabıcı bizini saplayıp döndüren Calsen'in kendisi miydi yoksa onun emirlerini uygulayan Godas mı yapmıştı bu işi? Şu on sekiz yaşındaki Dora Forte, Calsen'in sevgilisi miydi? Calsen homoseksüel miydi değil miydi? Her neyse, Dora, genç bir *Turco** olan Sale'yi baştan çıkarıyor, delikanlıyı Calsen'e götürüyor, çeteye girmesini sağlıyor ve sonunda çocuğun babasından para koparmak için kaçırma numarası yapıyorlardı (Sale öyle sanıyordu). Sonra, ancak eli kolu bağlanıp ağzına bir paçavra tıkıldığında kendisini gerçekten öldüreceklerini anlar. Calsen'in arsada çukur kazmaya başlamalarını emreden kuru sesini işittiğinde bu karabasan sahnesine inanmayan gözlerle bakar. Ardından, hazırlamış oldukları kâğıdı imzalar.

* (İsp.) Arjantin'de, Suriyeli, Türk ya da Musevi göçmenlere verilen genel ad.

Sabato bu kâğıdı genç *Turco*'nun neden daha önce imzalamamış olduğunu sordu kendine, madem bunun sahte bir kaçırma olduğuna inanıyordu; madem ne olursa olsun kendisini öldüreceklerini anlamıştı, neden şimdi imzalıyordu. Ama belki de gerçek suçlular bu kaba tutarsızlıkları hep yapıyordu. Calsen'in alaycı sadizmini tanımlayan iki ayrıntı: İmzalanıncaya kadar kâğıdı Millet'in *Ángelus*'unun bir röprodüksiyonunun arkasında gizlemişti ve para Piedad* Kilisesi'nin avlusunda teslim edilmeliydi. Ne adam ama. Fotoğrafına tekrar baktı, çehresi sert de olsa kesinlikle sıradan değildi, Nene Costa'yı düşündü.

Calsen'in beyanatlarını tekrar okurken her şey kafasında çığırından çıkmaya başlıyordu: Fotoğraflar çizgilerini değiştiriyor, yavaş yavaş fakat önlenemez bir şekilde, saplantılı olduğu başka çehreler oluşturmaya başlıyorlardı, özellikle de R.'nin nefret edilesi yüzünü, sapkın bir uzman tanık olarak o beş para etmez canilerin hatalarını yargılar gibi görünen yüzünü.

Geride, karanlıkta hep R. vardı. Kendisiyse, bu şahsın başkişi olacağı bir roman yazarak onun içindeki şeytanı kovacağı fikrine saplanıp kalmıştı. Taa o 1938 Paris'inde, yeniden karşısına çıkıp hayatını altüst ettiği günden beri. O kürtaj edilmiş projeyle: *Meçhul Birinin Anıları*. R.'den M.'ye söz etmeye asla cesaret edememişti, hep şöyle şöyle olan bir roman kişisinden, bir tür gerici anarşistten, Patricio Duggan olarak adlandıracağı birinden söz etti. O kurmaca eser, Calsen'in işlediği suçtan yola çıkıyordu, fakat tanınmaz hale gelinceye kadar yavaş yavaş eğilip büküldü, değişti, bozuldu: Artık Dora Forte zavallı bir kenar mahalle güzeli değil, kültürlü, seçkin bir kızdı. Patricio ise çetenin reisi, önce kızın sevgilisi, sonra kardeşi oldu ve sonra belki aynı anda sevgilisi de. Sonra tavsadı. Yıllar sonra, hep R.'nin peşinde, Patricio'nun Fernando Vidal Olmos'a, Dora'nınsa önce Fernando'nun kardeşine ve sonra da öz kızına dönüştüğü, artık ne Calsen'lerle ne de o polisiye suçla herhangi bir ilgisi olan *Kahramanlar ve Mezarlar*'ı yazdı.

Şimdi de, bir kez daha, o pis kokulu ensest ve cinayet labirentine, tesisatçıların ve terzilerin masum şeytan çıkarma ayinleri sayesinde kendisinin çıkıp kurtulduğunu sandığı bataklığa yavaş yavaş gömülmekte olan labirente inmeye başlıyordu. Bir şeylerin kendisine karanlıklardan el ettiğini, pençeleriyle iğneleyici işaretler yaptığını görüyordu, sonunda bir kez daha, karmaşa ve uğultu içinde, cesareti kırılmış, suçlu fantezilerde, gizli gizli cehennemi tutkular hayal etme erdemsiz-

* (İsp.) Merhamet.

liğinde boğulacaktı. Eski canavarlar, karabasanların bulanıklığı, fakat aynı zamanda gücüyle geri dönmüştü –yeşilimtırak gözleri, geceleri daha iyi gören bakışları, karanlıkta yırtıcı bir gecekuşunun ifadesiyle onu gözleyen, o bildik, belli belirsiz figür çekiyordu başı. Yeniden ortaya çıkışıyla Sabato hipnotize olmuş, kötü bir ilacın etkisi altındaymış gibi o uğursuz ailenin bağrında uyumaktaydı. O gece geç saatlerde bilinci yerine geldiğinde, artık önceki günlerde iyimserlikle kalkan adam değildi.

Volta atmaya başladı, kafasını dağıtmak istedi, bir dergi karıştırdı. İşte yine karşısındaydı o alçağın suratı –anlamaya ve yardım etmeye hazır, gözleri ihtiyatla bakan samimi bir adamın gülümsemesiyle; oysa Sabato bu çehrenin altında, bir şifre çözücünün şifreli bir mektuptaki özgün mesajı deşifre etmesi gibi, soysuz ve yaşlı bir orospunun, yalancı ve ikiyüzlü bir orospunun gerçek çizgilerini görüyordu. Belediye Ödülü hakkında ne gibi bir açıklama yapıyordu acaba?

Ne iğrenç, ne acı. Utandı: Eninde sonunda kendisi de bu tiksindirici ırka mensuptu.

Yatağına uzandı ve bir kez daha hep kurduğu şu eski hayaline bıraktı kendini: Edebiyatı bırakıp Buenos Aires'in bilinmeyen bir mahallesinde küçük bir tamirhane açmak. Buenos Aires'in bilinmeyen bir mahallesi mi? Ne gülünç, daha neler, ne çıkmaz sokak ama. Üstüne üstlük Alliance'de konuşmuş olduğu için, önce konuşma sırasında iki saat boyunca, sonra da tüm gece boyunca acı çektiğinden, keyfi iyice kaçmış bir durumdaydı; sanki seyircilere çıbanlarını göstersin, dahası uçarı, bomboş bir sürü kişinin karşısında küçük düşsün diye soyulup çırılçıplak bırakılmış gibi.

Yeniden her şeyi kapkara görmeye başladı ve romanı, ünlü romanı kendisine yararsız ve moral bozucu geldi. Bir kurmaca eser daha yazmanın ne anlamı vardı? İki kritik dönemde iki roman yazmıştı ya da en azından –nedenini bilmese de– yayımlamaya karar verdiği yalnız o ikisiydi. Fakat şimdi farklı bir şeye ihtiyacı olduğunu hissediyordu; bir romanın karesi falan gibi bir şeye. Evet, bir şey kendisine baskı yapıyordu. Ama ne? Bu baskıyla gönülsüzce, bu çelişkili, birbiriyle uyumsuz, ihtiyacını karşılamayacak gibi görünen sayfalara dönüyordu yine.

Sonra, bir de kavramsal, ussal dünyası ile yeraltı dünyası arasındaki şu parçalanma vardı. Kurmaca eserler yazmak için bilimi bırakmıştı, kendisini aniden uyuşturuculara ve fahişeliğe veren iyi bir ev kadını gibi. Peki kendisini o hikâyeleri tasarlamaya yönelten neydi? Ger-

çekten neydi bu hikâyeler?

Genellikle kurmaca eserler, bir tür gözbağcılığı, pek ciddi olmayan bir meşgale sayılmıştı. Nobel Ödülü sahibi Profesör Houssay, Sabato'nun kararını duyduğunda onunla selamı sabahı kesmişti.

Farkına varmaksızın, Recoleta Mezarlığı'nın çevresini dolanırken buldu kendini. Vicente López Sokağı'nın *conventillo*ları ve özellikle de R.'nin buralarda bir odada, mesela kuruyan çamaşırlarla yarı yarıya örtülü şu çatı katında yaşayabileceği fikri, üstüne üstüne geliyordu.

Peki Schneider, onun ne ilgisi vardı yazacağı kitapla? Peki ya kitabını bitirmesini engelleyen şu "Varlık" kimdi?

Schneider'in bir yerlerde faaliyet gösteren güçlerden biri olduğundan, sanki bir süre için geri çekilmeye mecburmuş da yıllardır orada olmamasına rağmen faaliyetine devam etmiş olduğundan kuşkulanıyordu. Ama uzaktan gözetleyerek. Şimdi anlaşılan, yeniden Buenos Aires'teydi.

Şu geçen sefer ortaya çıkışını artık anlıyordu.

Sonra birden, Sartre için kaygılanmasının rastlantı eseri olmadığını, kendisini canından bezdiren güçlerin buna neden olduğunu anladı. Mesele bakış, gözler değil miydi?

GÖZLER. Víctor Brauner. Gözlerle dolu resimleri. Domínguez'in söküp çıkardığı gözü.

Öylesine yürümeye devam ederken her şeye güvenini kaybetmekteydi. Casuslar da İngiltere'nin herhangi bir yerinde, mükemmel İngilizce konuşarak, Oxford mezunları gibi giyinip kekeleyerek çıkmamışlar mıydı ortaya.

Düşman nasıl ayırt edilir? Dondurma satan şu çocuk mesela: Onu dikkatle gözlemek gerekiyordu. Sabato çikolatalı bir dondurma alıp gitti ya da gider gibi yaptı, birden dönüp çocuğun gözlerini incelemek için. Çocuk şaşırdı. Fakat bu şaşkınlık, masumiyetinin ya da çıraklık* dönemi kurnazlığının sonucu olabilirdi. Bu işin sonu yoktu: Şu merdiven taşıyan genç, şu daktilo ya da memure, oyun oynayan ya da oynar *gibi yapan* şu ufaklık. Totaliter rejimler çocukları çalıştırmıyor muydu yoksa?

Kendini Carranza'ların apartmanının önünde buldu, buraya gelmeye niyet edip etmemiş olduğunu hatırlamasa da.

Divana gömüldü, Pipina hakkında bir şeyler işitti. Nasıl, nasıl? Ali-

* Bu sözcük kitapta genel olarak gizli bir teşkilat ya da tarikat mensubu anlamına gelmektedir.

anza'daki konferans. Alianza ve Pipina mı? Kahretsin, bu da neydi böyle?

Beba güldü: Hayır be sersem, Sartre kastediliyordu.

Ama Pipina'dan söz etmemiş miydi?

Hayır be adam, Sartre'dan söz ediyordu.

Nesinden peki.

Kötü konuşmuş olduğundan.

Cesareti kırılmış, gözlüğünü çıkardı, elini alnında gezdirdi, gözlerini ovuşturdu. Sonra, parkedeki kusurları inceledi; bu sırada Beba, minik, sorgulayan gözleriyle onu ölçüp biçiyordu. Beba'nın annesi, o her zamanki, yataktan yeni çıkmış hali, karmakarışık saçlarıyla, Ganj'ın kolları, kafadanbacaklılar ve zamirler üzerine düşünüp taşınıyordu.

Schneider, diye düşünüyordu Sabato, hâlâ yere bakarak.

"Buenos Aires'e ne zaman geldi?"

"Kim?" diye sordu Beba, şaşırmış.

"Schneider."

"Schneider mi? Bunca yıl sonra hangi şeytan dürttü de o şarlatanla ilgilenmeye başladın?"

"İyi de ne zaman geldi?"

"Savaş bittiğinde herhalde, ne bileyim."

"Ya Hedwig?"

"O da."

"Macaristan'da mı tanışmışlardı acaba?"

"Sanırım Zürih'te bir barda tanışmışlar."

Kızdı: Sanırım, sanırım, hep aynı belirsizlik. Beba Sabato'ya tereddütle bakıyordu. Şu soytarı, diyordu Beba. Bir tek engereği eksik ya da şu hem iplik geçirmeye hem patates soymaya hem de cam kesmeye yarayan zamazingolardan biri eksik. Onu izleyen şu moruklara ne demeli peki.

Evet, doğru, bir panayır şarlatanına benziyordu. Ee?

"Ee, ne demek?"

Beba'nın kızgınlığı Sabato'ya göre, Descartes'çı anlayışın yan ürünüydü. Beba, Doktor Arrambide ile tartışırdı ama ikisi temelde aynı düşünce tarzına sahipti. Sabato'nun içinden hiçbir açıklama yapmak gelmedi.

"Ee, ne demek?" diye ısrar etti Beba.

Sabato ona bezgin bezgin cevap verebildi ancak. Baudelaire, şu

şeytan meselesi.

"Baudelaire mi?"

Ama Sabato hiçbir şey açıklamadı, faydasızdı, hissediyordu. En kötü şey: İnsanları var olmadığına inandırmak. Schneider, grotesk bir tipti fakat asık suratlıydı, yaygaracı fakat karanlık ve gizli kapaklıydı. Kahkahaları gizli bir ruhu saklıyordu, karikatürsü ve gülünç bir maskenin sert bir çehreyi, cehennemin şematik ve ketum çehresini örtmesi gibi. Bir yandan incelikle hesaplanmış, soğukkanlı bir suç işlemeye hazırlanırken öte yandan müstakbel kurbanı hakkında açık saçık dedikodular yapan biri gibi. Maruja beş harfli selenterelerle* ilgili bir şey soruyordu. Schneider'i karanlıkta, o çetenin iplerini elinde tutarken hayal ediyordu. Bunu nasıl düşünebilirdi? Patricio ve Christensen'ler hayaliydiler: Nasıl olur da Schneider, gerçek bir adam, Sabato'nun kurguladığı varlıkları yönetebilir ya da onlara hâkim olabilirdi? Gustavo Christensen. Nene Costa'nın pekâlâ Gustavo Christensen olabileceğini düşündü tekrar. Neden olmasın? Onu zayıf biri olarak hayal etmişti, Nene ise şişman ve pofuduktu. Neden olmasın?

"Nene Costa," dedi.

Beba ona yakıcı gözlerle baktı. O tiple ne ilgisi vardı?

"Onu gördüm. Las Heras y Ayacucho'daki bir café'ye giriyordu."

Peki bu kendisini neden ilgilendirsindi? Sabato o tipin kendisini hiçbir şekilde ilgilendirmediğini gayet iyi biliyordu. Nene Costa'yla ilişkisini keseli yıllar olmuştu.

"Onu gördüm diyorum."

"Beni hiç ilgilendirmiyor, biliyorsun."

"Costa'nın o café'ye Schneider'i görmek için gittiğini sanıyorum, o yüzden söylüyorum sana."

"Sen ne diyorsun? Schneider Brezilya'da. Hem de kim bilir ne zamandır."

"Bana o café'ye girdi gibi geldi. Hem onlar çok iyi arkadaştı."

"Kimler."

"Nene Costa ile Schneider tabii, değil mi?"

Beba güldü: Nene birinin arkadaşı ha!

"O sıralarda çok sık görüşüyorlardı, demek istiyorum."

"Merak ediyorum, acaba hangisi hangisini bezdirdi."

"Arkadaş olmak için nedenleri yok. Ancak suç ortağı olabilirler."

Beba sorar gibi baktı ama Sabato başka bir şey söylemedi. Bir sü-

* Bir tür deniz hayvanı.

re sonra, kadehine bakarak sordu:

"Yani sence Schneider Brezilya'ya gitti."

"Mabel öyle dedi. Herkes biliyor bunu. Hedwig'le birlikte gitti."

Sabato, yine kadehini inceleyerek, Quique'nin Nene Costa'yla hâlâ görüşüp görüşmediğini sordu.

"Sanırım görüşüyorlar. Bu zevkten mahrum kalması için bir neden görmüyorum. Adam bir hazine."

"Peki son zamanlarda sana Schneider hakkında hiçbir şey demedi mi? Brezilya'dan döndüyse ve Nene onu gördüyse eminim Quique bilirdi."

Hayır, ona hiçbir şey dememişti. Hem Quique, Nene'nin kendisine hatırlatılmasından Beba'nın hoşlanmadığını gayet iyi bilirdi. Sabato daha da endişelendi, çünkü bütün bunlar, o adam Brezilya'dan ya da her neredeyse oradan dönmüşse, bu dönüşün duyurulmadığını, gizlenmiş olduğunu kanıtlıyordu. Öyleyse, Costa ile Schneider'in teması, kendisinin içini karartan sorunla bağlantılı mıydı? Costa gibi uçarı birini bu tür bir birliktelikte tasavvur etmek ilk bakışta saçma gibi görünüyordu ama şeytani eğilimleri düşünülünce mantıksız değildi. Ama öyleyse neden şehrin ortasındaki bir barda görüşüyorlardı? Tabii ya kendisi, Sabato, asla o café'ye gitmezdi. Bir rastlantı olmalıydı. Böyle bir rastlantı mı? Hayır, bu ihtimali dışarıda bırakmak gerekiyordu. Aksine, daha çok, Schneider'in bir şekilde kendisinin Radio Nacional'e gideceğini öğrenmiş olduğunu, onu görünceye (ya da hayal meyal görünceye) kadar sokakta bekleyip sonra içeri girdiğini düşünmeliydi. Peki ama niçin yapmıştı bunu? Korkutmak için mi? İşte büyük kuşkusu yeniden başlıyordu: Kim kimin peşindeydi?

Hatırlamaya çalıştı, fakat her şey karmakarışıktı: Peki, Mabel, Sabato'yu André Téleki ile tanıştırmıştı ve Téleki de onu Schneider'e takdim etmişti. *Tünel* o sırada daha yeni çıkmıştı, yani sene 48 olmalıydı. O zaman, Schneider'in kendisine Allende hakkında sorduğu soruyu önemsememişti: Neden kör? Masum bir soru gibi görünüyordu.

"Boynuzlu ve kör," diye yorumlamıştı, o kaba gülüşüyle.

48 ile 62 arasındaki bütün o yıllar boyunca ne yapmıştı acaba? 62'de, *Kahramanlar ve Mezarlar*'ın yayımlandığı dönemde tekrar ortaya çıkması anlamlı değil miydi? Uçsuz bucaksız bir şehirde bir tanıdığı görmeden yıllar geçebilir. Neden onunla tekrar, yeni romanı yayımlanır yayımlanmaz karşılaşmıştı?

Karşılaşmada neler konuşulduğunu hatırlamaya çalıştı: Fernando

Vidal Olmos hakkında konuşmuşlardı.

Ne yani, sorusuna cevap verıneyecek miydi?

"Ne?"

Sartre hakkında kötü konuşmuş muydu? Evet ya da hayır.

Beba, o hep her şeyi birbirinden ayırma takıntısı, elinde o hiç bitmeyen viskisi, minik, sorgulayan, alev alev gözleriyle Beba.

Sartre hakkında kötü konuşmak ha? Bu aptalca şeyleri de kim söylüyordu?

Hatırlamıyordu. Biri.

Biri, biri! Hep bu yüzü olmayan düşmanlar. Neden hâlâ kamuya açık konuşmalar yapıyordu ki?

"Konuşuyordu, çünkü seviyordu."

Saçmalamayı keser miydi? Güçsüzlükten konuşuyordu, çünkü bir arkadaşı konuşmasını istemişti, çünkü kibirli görünmek hoşuna gitmiyordu, çünkü Villa Soldati ya da Mataderos'taki bir lokalin küçümseyemeyeceği fakir çocuklarıydı onlar: Gündüzleri elektrikçide çalışıp geceleri Marx'ı çözmeye çalışan çocuklar.

"Haydi ama! Alliance, Villa Soldati'de değil, üstelik bin tane kokona vardı orada."

"Pekâlâ. Kokonalar için konuştum, iyi bildin. Hayatım boyunca başka bir şey yapmadım. Şimdi beni bırak da rahatça viskimi içeyim, buraya bunun için geldim."

"Bağırmayın, bırakın da düşüneyim. Asya'da bir nehir, dört harfli."

"Yani sana yaptıkları tek yorum, Sartre hakkında kötü konuştuğum, öyle mi?"

Kalkıp salon boyunca yürüdü, kütüphaneye yaklaştı, eski şövalye kılıçlarını inceledi, dalgınca birkaç kitabın adını okudu. Herkese ve kendisine karşı öfkeliydi. Yuvarlak masalar, konferanslar, Uruguay kanastası, Punta del Este*, Alliance Française, çocukluk anıları, son zamanlarda Beba'nın nasıl da zayıfladığı, roman adları (*Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde!* Nasıl, mümkün müydü?), toz ve ciltçilikle ilgili fikirler üzerine buruk ve alaycı düşünceler. Sonunda divanına dönüp şimdi artık iki ya da üç kat daha da ağırlaşmış gibi gömüldü içine.

Kenya ve Etiyopya arasındaki sınırda, hörgüçlü öküz gibi görünen fakat hörgüçlü öküz olmayan bir şey: Altı harfli.

---

* Río de la Plata'nın okyanusa kavuştuğu yerdeki turistik yarımada.

"Kötü konuştun mu? Evet ya da hayır."

S. patladı. Beba, sert sert, bağırmak yerine ayrıntıları verebileceğini söyledi. Bir entelektüel gibi değil, deli gibi görünüyordu.

"Peki ama sana bu hikâyeyi anlatan aptal da kim?"

"Kesinlikle aptal değil"

"Kim olduğunu hatırlamadığını daha yeni söyledin."

"Öyle, ama şimdi hatırlıyorum."

"Kim?"

"Sana söylemem gerekmiyor. Sonra sorular soruyorsun."

"Tabii, tabii, niçin bana söyleyesin."

Acı bir sessizliğe gömüldü yeniden. Sartre. Aksine, onu hep savunmuştu. Hep özgün tipleri savunması ne kadar anlamlı. Macaristan'daki ayaklanmada, Stalinistler onu Yankiemperyalizmininhizmetindekikarşıdevrimciküçükburjuva olmakla suçladıkları zaman. Sonra onu uluslararasıkomünizminhizmetindekiyararlıgerzek ve şüphesiz, aynı zamanda homoseksüel (artık biliniyor, Yahudilerle bir kan bağı olduğunu ortaya çıkaramamışlardı ya) olmakla suçlayan McCarthycilere karşı.

"Peki ama baksana, öfkeyle bu kadar vakit kaybetmek yerine ne dediğini bana açıklasan daha iyi olmaz mı?"

"Hangi amaçla?"

"Ah, demek bunu bilmeye layık değilim."

"Bu kadar ilgin olsaydı konferansa gelirdin."

"Pipina ishal oldu."

"Tamam, yeter artık."

"Ne demek yeter? Bu konu beni çok ilgilendiriyor."

"Orada iki saatte tahlil ettiğim şeyi sana şimdi dört kelimeyle açıklayabileceğimi mi sanıyorsun? Bir de uçarılıktan söz ediyorsun."

"Bana hepsini açıklamanı istemiyorum ki. Bir fikir ver yeter. Temel fikri. Üstelik benim kafamda, seni dinlemek için itişip kakışan o kokonalardan daha fazla şey olduğunu kabul etmelisin."

"Hadi oradan, her yer öğrencilerle doluydu."

"Yanlış hatırlamıyorsam bir gün bana tüm felsefenin, merkezi bir sezginin, hatta bir metaforun gelişmesi olduğunu söylemiştin: *Panta rei*,* Herakleitos'un nehri, Parmenides'in küresi. Öyle mi, değil mi?"

"Öyle."

"Şimdi de karşıma çıkıp Sartre hakkındaki teorinin iki saat aldığını

* Herakleitos'un felsefesini özetleyen iki kelime. Her "Her şey akar", anlamına gelir.

söylüyorsun. Ne yani, Parmenides'in felsefesinden daha mı önemli?"

"*Bulantı* hakkındaki şu Sartre röportajı," diye açıkladı bitkince.

"Röportaj mı? Ne röportajı?"

Yıllar önce yapılmış bir şey. Belli ki, suçluluk duygusunun sonucu.

"Suçluluk duygusu mu?"

"Elbette, dışarıda açlıktan ölen çocuklar var. Ve o romanı yazmak, bu sırada..."

"Hangi çocuklar açlıktan ölüyor?"

"Hayır anne. Peki, sonra?"

"İşte ben de bu fikirden hareket ettim."

"Ve sence bu kötü bir fikir."

"Yeniden başlama."

"Öyleyse."

"Öyleyse ne? Söyleyebilir misin bana, bir roman, sadece *Bulantı* değil, herhangi bir roman, dünyanın en iyi romanı, *Don Quijote*, *Ulysses*, *Dava*... tek bir çocuğun ölmesini önlemeye yaradı mı? İnsan Sartre'ın dürüstlüğünden emin olmasa bunların bir demagogun sözü olduğunu düşünmek zorunda kalır. Daha ileri götüreceğim: Ne şekilde, ne zaman, hangi biçimde bir Bach korali ya da bir Van Gogh tablosu bir çocuğun açlıktan ölmesini engelledi? Bütün edebiyatı, bütün müziği, bütün resmi mi yadsımalıyız?"

"Bir süre önce seyrettiğim, Hindistan üzerine bir filmde ufacık çocuklar sokaklarda açlıktan ölüyordu."

"Evet anne."

"Siz de gördünüz mü o filmi?"

"Hayır anne."

"Ayrıca, bir Fransız yazarın, Jules Romains'in bir kitabını okudum... yoo, bir dakika... Romain Roland, olabilir mi? Soyadlarını hep karıştırıyorum, ben ümitsiz bir vakayım... her neyse bunun hakkında bir şey."

"Ne hakkında anne."

"Açlıktan ölen bir çocuk hakkında. Adı neydi?"

"Kimin?"

"Şu yazarın."

"Bilmiyorum anne. İki ayrı yazar. Ve ben ikisini de okumadım."

"Bu kadar çok tartışıp bu kadar çok viski içeceğine biraz daha çok okuyabilirsin. Ya sen, Ernesto, sen de bilmiyor musun?"

"Hayır Maruja."

"Yani sence Sartre yanılıyordu. Görüyorsun, bana aktaran kişi doğruyu söylemiş. Öyle değil mi?"

"Bu biri hakkında kötü konuşmak değildir, sersem. Onu bir güçsüzlüğe karşı savunmak sayılır. En iyisi Sartre'ı savunmaktır, demek istiyorum."

"Yani, bir çocuğun ölümü nedeniyle acı çeken Sartre, kötü bir Sartre oluyor."

"Hayır, bu, vestiyer boyutunda bir sofizm oluyor. Bu kıstasla, Beethoven Fransız Devrimi döneminde askeri marş yerine sonatlar bestelediği için kötü bir kişiydi. Sohbetin seviyesini düşürmeyelim."

"Peki, senin iddiana dönelim. Sartre'ın yanlış hüküm verdiğini söylemek istiyorsun. Muhakeme gücüne sahip olmadığını."

"Bunu söylemedim. Yanlış hüküm verdiğini değil, kendini suçlu hissettiğini."

"Ne yaptığı için suçlu?"

"Şu şeytan ve Protestan karışımı."

"Ee ne olmuş?"

"Hiç, belki şu soyadı, Schweitzer, bir belirti olabilir. Öbür belirti çirkinlik."

"Çirkinlik. Bunun röportajla ne ilgisi var."

"Çirkin bir çocuk, bir ödlek. *Sözcükler*'i okudun mu?"

"Evet, ne olmuş?"

"Kendisine baktıklarında dehşete düşüyordu."

"Ee?"

"Başkaları sende neyi görebilir? Bedenini. Cehennem, ötekilerin bakışıdır. Bize bakar, bizi taşlaştırır, bizi köleleştirirler. Onun felsefesinin ve edebiyatının temaları değil mi bunlar?"

"Ne kadar rastgele konuşuyorsun. Sartre'ın bütün düşüncesini bu dört cümleye indirgiyorsun."

"Biraz önce, yanlış hatırlamıyorsam, benden bunu yapmamı istiyordun. *Panta rei*."

"Olabilir ama sen bu kez de gelip psikolojik bir kompleksten bir felsefenin temelini oluşturuyorsun. Bolşeler seni bir yakalarsa..."

"Utanç, bayağılık değildir, özellikle de bir çocuğun utancı. Dehşet verici bir varoluşsal zenginliğe ulaşabilirsin. Utanıyorum, öyleyse varım. Her şey buradan çıkıyor."

"Her şey mi? Bence sen çok ileri gidiyorsun."

"Neden? Yaratıcının eserindeki öz, çocukluğunun bir saplantısın-

dan geliyor. Sartre'ın kurmaca eserlerini düşün. Çıplak görülen bir tek kişisi var mı?"

"Sartre'ın roman kahramanlarını hatırlamaktan başka bir şey yapmadığımı mı sanıyorsun, nasıl giyinirler, nasıl soyunurlar. Bir Sartre görmeyeli bir asır oldu."

"Bana işkence yaptığın için söylüyorum. Kahramanlarından biri, insanları yukarıdan görmek ister, böylece kendini her şeye kadir hisseder. Öteki kız arkadaşını, görünmeden izlemek ister. Bir tip kendisini görünmez hayal ederek zevk alır ve zevklerinden biri anahtar deliğinden gözlemektir. Öbürü cehennemi, her şeye nüfuz eden bir bakış gibi tasavvur eder. Bir eserinde, cehennem bir kadının bakışıdır, üstelik bütün bir sonsuzluk boyunca maruz kalmaları gereken bir bakış."

"Peki, peki, yeter. Bu gidişle nerede duracağımız belli değil. Ama felsefe..."

"Bence sen kitapları yüzeysel okuyorsun. Ya da *Varlık ve Hiçlik*'i okumadın."

"Elbette okudum, ama asırlar önceydi."

"Bu yüzden diyorum ya."

"Ne diyorsun."

"Hepsini yüzeysel okuyorsun diyorum. Yoksa görünmezlik, göz atış kavramlarını ara sıra hatırlardın. Beden, bakış, utanç hakkındaki onca sayfayı."

Tam o anda Quique içeri girip, Maruja'ya her gün daha güzelsin, *et tout et tout**, dedi. Sonra da S.'ye yönelip, "İyi akşamlar Üstat" dedi. S. bundan çok geç kaldığı sonucunu çıkardı ve çekip gitti.

O çıkar çıkmaz, Beba hiddetle Quique'ye yöneldi:

"Ona bulaşmaman konusunda seni uyarmıştım, en azından benim yanımda!"

Quique'nin yüzü asıktı

Beba'ya göre, Quique'ye başkaları hakkında kötü konuşmayı yasaklamak, Galileo'ya ünlü aforizmasını açıklamasını yasaklamak gibiydi. Fakat Silvana'nın akademideki kız arkadaşlarıyla birlikte gelip, genç Molina'yı motosiklet ve deri ceketle gördüklerini söylemesi adamı aniden canlandırdı.

"Harika! Ne rahip ama, ne cüppe ama! Şortlu rahipler, bikinili ra-

* (Fr.) Hep daha daha.

hibeler. Latince ayinden ise hiç söz etmeyelim, televizyon dizilerinin Meksika İspanyolcası böylesine popüler bir dil olunca. İnanın bana hanımlar, Katoliklik spor toto kadar popüler olacak, özellikle de yoksul sınıflar arasında. Aziz Thomas'dan söz etmek yerine Marx'tan alıntılar yapan şu Leninist rahipler olduktan sonra. *Après tout**, Hıristiyanlık daima popüler olanı arayıp buldu. Bana katılmıyor musunuz kızlar, öyleyse vaftizin suyla yapılmasını düşünün bir, çok ucuza geliyor, değil mi? Yeter ki Sahra halkını Katolikleştirmeye kalkmayın. Boğa kanıyla vaftizi icat eden şu aptalları düşünsenize. Ne zaman bir çocuğu Hıristiyanlaştırmak gerekse bir boğayı yok ediyorsun, ne tür bir ibadet böylesi bir savurganlıkla yaygınlaştırılabilir? Tam süperoligarşik Romalılar'a göre bir ibadet bu. Fakat sıradan, yoksul bir tipin Kutsal Apostolik Roma Kilisesi'nden başka tutunacak hangi dalı olabilir? Hiç olmazsa bir süpermarket dini, değil mi?"

Asansör ve aynasınınki gibi pek az yalnızlık var

(diye düşünüyordu Bruno), bu sessiz fakat yatışmak bilmez günah çıkarıcı; kutsallığı yok olmuş dünyanın, Plastik ve Bilgisayar dünyasının bu geçici günah çıkarma yeri. Kendi yüzünü acımasızca gözleyerek S.'yi hayal ediyordu. Yüzünde duygular ve tutkular, sevgiler ve kinler, inanç, umut ve hayal kırıklıkları, yaşamış olduğu ya da sezdiği ölümler, kendisini hüzünlendiren ya da ümidini kıran sonbaharlar, büyüleyen aşklar, rüyalarında ya da kurmaca eserlerinde onu ziyaret eden ya da peşine düşen hayaletler, ayak izlerini –yavaş yavaş fakat acımasızca– bırakıp gidiyordu. Acıyla ağlayan bu gözlere, uyumak için fakat utanma duygusu ya da kurnazlıkla da kapanan bu gözlere, inatla fakat aynı zamanda zalimce sıkılan bu dudaklara, huzursuzluk ya da hayretle çatılan ya da soruyla ve kuşkuyla kalkan bu kaşlara, öfke ya da şehvetle şişen bu damarlara, ruhun er ya da geç yüzün ince ve yumuşak eti üzerine kuracağı hareketli coğrafya çizilmekteydi. İşte böyle çıkıyordu ortaya ruh, akıbeti buydu, kimi kez hapishanesi ama yegâne varoluş ihtimali olan bu malzemeyle (çünkü ancak vücut bularak var olabilir) gösteriyordu kendisini.

Evet, işte orada: S.'nin yüzü, ki onun aracılığıyla ruhu, parmaklıklar arasındaki bir idamlık gibi Evreni gözlüyor (ve acı çekiyor).

* (Fr.) Her şey bir yana.

bu tartışmalar ve konferanslar ne için
muazzam bir yanlış anlamaydı her şey
o geri zekâlı, adı neydi, dini artık değerle açıklayan
New York'ta isyancı öğrencilere karşı Nixon'u destekleyen işçileri
nasıl açıklardı acaba
tutkular ve kusurlarla parçalanmış
fakat sosyal adaleti savunan Sartre
Roquetin ve onun Autodidacto ve sosyalist hümanizm aleyhine
şakaları!
Bir banka oturdu.

Kendisine bakıyorlardı. Bir delikanlı, kız arkadaşına bir şeyler mırıldandı, fark edilmez sandığı bir jestle onu gösterdi, fakat S., sadece yürüyenle kendisinin peşinde gideni birbirinden ayırabilen kuşlar gibi bu jestin anlamını kolayca kavramıştı. Bu delikanlı gibi olduğu zamanları, bir parka, herkesin içinde –kimsenin kendisini kontrol etmeden ya da ilişmeden– kitap okumak için gidebildiği zamanları melankoliyle hatırladı.

Sokrates ve Sartre. İkisi de çirkin, ikisi de kendi vücudundan nefret ediyor, kendi etinden tiksiniyor, saydam ve sonsuz bir dünya arzuluyor. Platonculuğu bok dolu bağırsakları olan biri dışında kim icat edebilirdi ki zaten?

Sahip olmadığımızı, arzuyla ihtiyaç duyduğumuz şeyi yaratıyoruz.

Tamam, ama hepsi kokona değildi, hem hanımların hepsi şişman değildi, bu kadar büyütecek ne var. Öğrenciler vardı, pek çok öğrenci, gerçekten ilgili olanlar.

Gerçekten ilgili olanlar mı? Hadi oradan!

Karar vermeliydi, şu ünlü tamirhanesine kapanmalıydı.

Yok, hayır, hayır! Ödleklik olurdu bu, orospu çocuklarının karşısında geri çekilmek olurdu.

Bulantı'nın esmer adamı, o pis odacıkta, o New York yazında. Blues'unun ölümsüz melodisiyle ebediyen kurtulmuş. Pislikten geçerek elde edilen sonsuzluk. Mezarlığa doğru yürüdü. Bir kez daha okudu, REQUIESCANT IN PACE*, fiyatına rağmen bir gün mutlaka satın alacağımızı bildiğimiz, bizi büyüleyen bir objeye gidip gelip vitrinde bakar gibi.

* (Lat.) Huzur içinde yatsınlar.

Vicente López Sokağı'ndaki mezarlık duvarı boyunca yürüdü ve bir yoksul evini gözetlemek için durdu: Kurumaları için asılmış çamaşırlar, sokak köpekleri, kir pas içinde veletler. Tam R.'ye göre, diye düşündü. Orada, yukarılarda bir yerde, şu odacıklardan birinde yaşamak. M.'nin rüyaları.

Yirmi santim boyundaki bir adamcık, Kuzey Amerika filmlerinden bir İngilizin minyatürü: Zayıf, tüvit ceketli ve yalnız İngiltere'de hâlâ giyilen melon şapkalı; bir cam şişeye kapatılmış, elleriyle o saydam fakat sert yüzeyde zayıf bir nokta bulmaya çalışıyordu. Hareketleri tehdit eder gibiydi. Oradan oraya şiddetle, öfkeyle gidip geliyor, sonra aniden M.'nin kendisini gözlediği yere, yukarıya bakarak durdu. Ve aniden, her şey bir sessiz filmdeki gibi geliştiği için M.'nin doğal olarak işitemediği bir şey haykırdı. Fakat o işitilemez, korkunç haykırışı ve ifadesi yüzünden M. dehşete düşmüştü. "Korkutucu" bir ifade, diye açıkladı.

Bu sözle ne demek istiyordu? M.'ye bu soruyu, gizlemeye çalıştığı bir huzursuzlukla, rüyasını önemsizleştirir gibi sordu Sabato. M. Bilmiyordu, açıklayamazdı. Emin olduğu tek şey adamcağızın yüzündeki korkutucu ifadeydi.

"Bana sözünü ettiğin şu roman kişisiydi. Patricio. Eminim," diye ekledi. Sonra da Sabato'ya bakmaya devam etti, bir şey bekler gibi.

"Peki, peki, artık ilgileneceğim."

Fakat bu sözleri ikna olmadan söylemişti, çünkü elini kolunu bağlayan güçleri ona açıklaması mümkün değildi. Kadın durumu çok dışarıdan biliyordu: iftiralar, dedikodular, yalan yanlış söylentiler, v.s. Bütün bunların çok kurnaz ve bu yüzden de daha da korkulur bir güç tarafından harekete geçirildiğinden habersizdi.

Böylece aylar geçti. Ta ki M. ona başka bir rüya anlatana kadar: Ricardo'nun birisini ameliyat etmesi gerekiyordu. Adam ufacık bir yatağa uzanmış ve ameliyathane projektörleriyle aydınlatılmıştı. Ricardo, adamın üstündeki örtüyü kaldırdı, böylece mumya gibi sargılanmış olduğu çıktı ortaya. Ricardo bu tozlu ve son derece eski sargıya, altındaki parşömenleşmiş deriye, göğsü ve karnı boyunca, tek damla kanın çıkmadığı bir kesik attı. Ortaya, iç organları yerine, açılan çukurun boyunda, aşağı yukarı otuz santimlik, derhal kıpırdamaya ve yalancı bacaklarını –ki bunlar anında son derece sinirli ayaklara dönüşmüşlerdi– hareket ettirmeye başlayan kocaman, kapkara bir solucan göründü. So-

lucan birkaç saniyede, M.'nin yüzüne sıçrayan minyatür bir kara şeytan halini aldı.

M., *bu* Patricio ile ilgili olmalı, diye yorumladı.

Sabato bakakaldı çünkü M.'nin kimi zaman kehanette bulunabildiğini biliyordu. Keyfi kaçtı, içine kasvet çökmüştü.

La Biela'nın önündeydi.

Herkesten uzak bir köşeye oturdu ve durumunu değerlendirmeye başladı aynı anda kafasından, kendisini gözledikleri, tanıdıklarını (ne kadar kibirli ve aldatıcı bir fiil) iddia ettikleri, röportajlar yoluyla değişimlerini izledikleri geçiyordu (kötü kaleme alınmış bir saatlik bir sohbet ile bir adamın ortaya konabileceği, modern dünyanın bir fantezisidir). Oysa bütün bunların hiçbir anlamı yoktu. Alttan alta, o da herkes gibi, rüyaların, pek az kişinin şüphe ettiği ya da hiç kimsenin etmediği gizli kusurların, zaafların hayatını yaşıyordu. Yeraltında, grotesk patırtı gürültü, suçlular yığınağı. Yukarıda ise, yalanların ve bir elçilikte söylenebilen ve söylenmesi gereken beylik lakırdıların kibarca söylenip kibarca kabul edildiği Fransız Büyükelçiliği'ne gidiyordu: Her şeyin nezaketle, anlayışla ve incelikle yapıldığı o yere. Şükür ki zeki ve hassas olmak da gerekmiyordu. Çünkü daha sonra insanın, yatmak için pantolonunu çıkarırken, Kierkegaard'ın aynı şeyi yaparken "Akıntıya boyun eğdim ve kendimi odamda yalnız bulunca alnıma bir kurşun sıkmak istedim," dediğini hatırlaması kaçınılmazdı.

Sonra o iki genci gördü.

Biri hesap soruyor

Her zamanki gibi bir köşede oturmuştu ve oradan, Quintana Caddesi'ne bakan küçük bir masadaki iki kişiyi gözleyebiliyordu. Kızı iyice görebiliyordu çünkü tam karşısına düşüyor, akşam güneşi yüzüne vuruyordu. Fakat delikanlının sırtı dönüktü, gerçi başının hareketlerinden, ara sıra, profilini seçebiliyordu.

İlk kez karşılaşıyordu onlarla. Bundan emindi, çünkü kızın unutulamayacak bir ifadesi vardı. Neden? Bir kere bu ifadeyi anlayacağını sanmıyordu.

Saçları çok kısaydı, koyu bronz renginde, parlatılmamış bronz rengindeydi. Gözleri de ilk bakışta koyu renk görünüyordu fakat hemen sonra yeşil olduğunu fark etti. Yüzü kemikliydi, çenesi daracık ve ağzı,

öne doğru gelişen dişlerin sonucu olarak (kesinlikle) çıkık. İşkence altındayken bile bir sırrı saklayabilecek birinin inatçılığı seziliyordu bu ağızda. On dokuzunda falan olmalıydı. Hayır, yirmi. Hemen hemen hiç konuşmuyor, kendisini hatırlanır kılan, derin ve uzak –sanki biraz dalgın– bir bakışla delikanlıyı dinlemekle yetinerek susuyordu. Ne vardı bu bakışta? Gözlerinde belki hafif bir şehlalık olduğunu düşündü.

Hayır, kızı hiç görmemişti. Ve buna rağmen onda tanıdık bir şey gördüğü izlenimine kapılıyordu. Acaba bir kız kardeşine mi rastlamıştı? Annesine? "Daha önce görmüştüm" izlenimi her zamanki gibi içinde bir hoşnutsuzluk yaratıyordu, kendisinden söz ettiklerinin kesinliğiyle vurgulanmış bir hoşnutsuzluk. Ancak yazarların çekebilecekleri şu hüzünlü duygu diye düşünüyordu acı acı ve bir tek onların anlayabileceği. Çünkü bu tür bir hoşnutsuzluğu tatmak için tanınmış olmak (bir aktör ya da politikacı gibi) yetmez: Kurmaca eserler yazarı olmak, yalnızca kamuoyuna mal olmuş bir kişi olarak yargılanan biri değil aynı zamanda roman kişilerinin de yargılandığı ve yargılanacağı bir kişi olmak gerekir.

Evet, kendisinden söz ediyorlardı. Ya da daha doğrusu, delikanlının öyle yaptığı belliydi. Hatta, profilini (kızın ağzının aynısı, öne doğru gelişmiş), aynı parlatılmamış bronz rengi saçlarını, aynı kemikli ve biraz kartalsı burnu, çok etli dudaklarla büyük ağzın tıpkısını daha iyi inceleyebildiği sırada kendisine yan gözle bakmaya kadar vardırmıştı işi.

Kardeştiler, hiç kuşkusuz. Oğlan kızdan birkaç yaş küçük olmalıydı. İfadesi kendisine alaycı gelmişti ve elleri, çok kemikli ve uzun, oransız bir güçle sıkılıyor açılıyordu: Delikanlının bütününde uyumsuz bir şey vardı, hareketleri kaba, ani ve hantaldı.

Vakit geçtikçe kaygısı artıyordu. Neredeyse moral bozukluğuna dönüşecekti ki, en azından bilmecelerden biri çözüldü: Kesik kulağıyla Van Gogh'tu. Ressamın dişisi, genç hali; sargı, kalpak, piposuz hali gibi. Bakışlardaki sapma aynıydı, dünyaya o soyutlanmış somurtkanlıkla bakış, aynıydı. Aslında yeşil olan gözlerin ilk anda siyah gibi görünmesinin nedeni şimdi anlaşılıyordu.

Buluşu, tartışmakta oldukları şeyden duyduğu endişeyi ikiye katlayarak, onu gafil avladı.

Öteki yazarlar da, kitaplarını okumuş, tanımadıkları birinin karşısında aynı duyguyu hissediyorlar mıdır acaba? Bir utanç, merak ve korku karışımı. Bu okur kimi kez, o anda olduğu gibi, bir delikanlı, onun sıkıntılarının ve acılarının belirtilerini taşıyan bir öğrenci olur, ki-

taplarını neden okuduğunu tahmin etmeye çalışırdı; hangi sayfaların endişelerini gidermede yardımcı olabildiğini, aksine hangilerinin ancak artmasına neden olduğunu; hangi bölümü evrene olan öfkesinin kanıtı ya da aşk veya yalnızlıkla ilgili korkusunun onayı olarak vahşice ya da neşeyle işaretlediğini tahmin etmeye çalışırdı. Ama kimi kez de bu okur yetişkin bir erkek, bir ev kadını, sosyeteden bir hanım olurdu. İçini en çok kararsan şey, aynı kitabı okuyabilecek varlıkların bu çeşitliliğiydi, sanki pek çok hatta sonsuz farklı kitapmış gibi; hayat ve ölüm hakkında, varoluşun anlamı hakkında, farklı ve hatta birbirinin zıddı sayısız yoruma izin veren tek bir metin. Aksi takdirde, bir bankaya ya da işlerinde başarılı olmuş bir girişimciye saldırma ihtimalini düşünen bir genci coşturup heyecanlandırması anlaşılmaz olurdu. "Denize atılmış şişe" dedi kendi kendine. Fakat şişenin içindeki, pek çok şekilde yorumlanabilecek, böylece kazazedenin yerinin tespit edilmesini zorlaştıracak, hatalı bir mesaj. Daha doğrusu, gayet iyi görülebilen şatosuyla, fakat aynı zamanda hizmetkârlar ve bendeler (belki de kimisi en önemlilerinden biridir) için karmakarışık müştemilatlarıyla, bakımlı bahçeleri fakat aynı zamanda gölleri ve bataklıklarıyla, korkunç mağaraları ve sık ormanlarıyla, uçsuz bucaksız bir mülk. Öyle ki her ziyaretçi bu büyük ve karmaşık hükümdarlığın farklı yerlerinin cazibesine kapılır; kimi karanlık mağaralar karşısında büyülenmiş, oysa bakımlı bahçelerden hoşlanmamıştır ya da ötekiler süslü salonlarda içi boş, uçarı lakırdıları dinlerken yılanların doldurduğu kocaman balçık çukurlarını aşar korkuyla.

Bir an, delikanlının söyledikleri kız kardeşini rahatsız etti sanki, kız alçak sesle kardeşine bir şey tavsiye ediyormuş gibiydi. Bunun üzerine delikanlı yerinden doğruluyordu ki kız onu kolundan tutup oturmaya zorladı. Bu jestte kızın da kemikli, güçlü elleri olduğunu ve kaslarında da belirgin bir güç barındırdığını gözlemledi. Tartışma devam etti ya da daha doğrusu, delikanlı tartışmayı, kız ise konu olan şeye karşı çıkmayı sürdürdü. Ta ki sonunda delikanlı şiddetle kalkıp da kız onu durduramadan Sabato'nun bulunduğu yere doğru yönelinceye kadar.

Bir cafe'de sonunda kendisine yaklaşmaya karar veren bir öğrencinin bocalamasına pek çok kez tanık olmuştu. Bu konudaki büyük tecrübesiyle çok tatsız bir şey olacağını hesapladı.

Delikanlı yaşına göre normalden uzundu ve hareketleri otururken yarattığı etkiyi onaylıyordu: Haşin ve zorbaydı, duyduğu hınç bütün

tavırlarından belli oluyordu. Yalnız Sabato'ya karşı değil, bütün gerçekliğe karşı.

Karşısına gelince, söylediği şeye göre aşırı yüksek bir sesle, neredeyse haykırarak:

"Şu *Gente* dergisinde bir fotoğrafınızı gördük," dedi.

"Şu dergi," derken takındığı ifade, bazılarının bir dışkının yakınından geçmek zorunda kalınca takındıkları ifadeydi.

Sabato, gözleminin ne anlama geldiğini sorar gibi baktı ona.

"Kısa bir süre önce de sizle yapılan bir röportaj yayımlandı," diye ekledi, suçlarcasına. Sabato sesindeki tonu fark etmemiş görünerek kabul etti:

"Evet, doğru."

"Ve şimdi de, son numara olarak, Alvear Pasajı'ndaki bir butiğin açılışına katılmanıza tanık oluyoruz."

Sabato patlamanın eşiğindeydi. Buna rağmen, son bir gayretle kendisini tutarak cevap verdi:

"Evet, ressam bir arkadaşın butiği."

"Butikleri olan arkadaşlar," diye ekledi delikanlı tembelce.

Bunun üzerine Sabato ayağa kalkarken patladı:

"Sen kim oluyorsun da, beni ve arkadaşlarımı yargılıyorsun?" diye bağırdı.

"Ben mi? Sizin gibi birinin tahmin edebileceğinden daha çok hakkım var."

Sabato ne yaptığının farkına varmadan, birden çocuğu neredeyse yere savuracak bir tokat patlatırken buldu kendini.

"Küstah sümüklü!" diye bağırdı, bu sırada herkes işe karışmış, birisi çocuğu kolundan tutup bir masaya doğru sürüklemişti. Kız kardeşi de kalkmış, olay yerine koşuyordu. Sonra Sabato onun kendi masasında, erkek kardeşiyle alçak sesle fakat sertçe konuştuğunu gördü. Ardından delikanlı karakterini belirleyen o şiddetle kalktı ve café'den koşarak çıktı. Sabato, morali bozulmuş ve utanmış bir halde kalmıştı içeride. Herkes onu inceliyordu, birkaç kadın da fısıldaşıyordu. Hesabı ödeyip etrafına bakmadan çıktı.

Recoleta boyunca, sakinleşmeye çalışarak yürümeye başladı. Bitmez tükenmez bir öfke duyuyordu fakat öfkesinin o gence karşı değil kendisine, tüm gerçekliğe karşı olması ilginçti. "Gerçeklik"! Ne gerçekliği? Var olan pek çok gerçeklikten hangisi? Belki de en kötüsü, en yüzeysel olarak insani olanı: Butiklerin ve popüler dergilerin gerçekli-

gi. Kendisine karşı bir tiksinti hissetti, fakat delikanlının o gösterişçi ve kolaycı tutumunu da hor gördü: Kendisine karşı hissettiği tiksinti delikanlıya kadar ulaşıyor, içine giriyor ve o anda anlayamadığı bir şekilde çocuğu kirletiyor, ardından yüzünün ortasını şiddetle ve aşağılayarak tekrar tokatlaması için geri sekiyor gibiydi.

Büyük kauçuk ağacının köklerini dolanan çember şeklindeki banka oturdu.

Park, akşamın gölgeleriyle kararıyordu. Gözlerini kapattı, ürkekçe adını söyleyen bir kadın sesi duyduğunda tüm hayatı üzerine düşünmeye başlamak üzereydi. Gözlerini açınca onu, bocalayan belki de suçlu bir tavırla, karşısında gördü. Kalktı.

Kız ona birkaç saniye o Van Gogh'un portresindeki ifadesiyle baktı ve sonunda:

"Nacho'nun davranışı tüm gerçeği ifade etmiyor," demeye karar verdi.

Sabato kıza bakakaldı ve sonra tembelce,

"Vay canına, hiç yoktan iyidir," dedi.

Kız dudaklarını sıktı ve bir anda cümlenin uygun kaçmadığını anladı. Hafifletmeye çalıştı.

"Şey, aslında, böyle de demek istemedim. Görüyorsunuz, hepimiz yanılıyoruz, bizi tam olarak ifade etmeyen sözler söylüyoruz... demek istediğim..."

S. kendisini çok hantal hissetti, özellikle de kız şu anlaşılmaz ifadeyle bakmayı sürdürdüğü için. Biraz gülünç bir durum oluştu, ta ki kız,

"Şey, çok özür dilerim... ben... Nacho... Hoşçakalın!" deyip gidinceye kadar.

Fakat birden durdu, bocaladı ve nihayet bir şey eklemek için döndü:

"Senyor Sabato," sesi titrekti, "demek istediğim... kardeşim ve ben... sizin roman kişileriniz... yani, Castel, Alejandra..."

Durdu ve bir süre bakıştılar. Sonra kız, yine bocalayarak,

"Yanlış bir fikir çıkartmayın... şu roman kişileriniz, mutlak olanlar... anlarsınız... siz... o röportajlar... o tür dergilerde..."

Sustu.

Sonra neredeyse bağlantısız, kardeşininki gibi bir güvenle, "Korkunç!" diye bağırdı ve koşarcasına gitti. Sabato, kızın davranışı, sözleri, asık suratlı ve sert güzelliği karşısında felçleşmiş donup kaldı. Ardından düşünmeden, Asilo'nun kaldırımı boyunca ilerleyen patikadan yürümeye başladı.

–diye düşünüyordu Bruno–, heykeller dayanılmaz melankolileriyle onu yukarıdan seyrediyor ve bir keresinde Castel'in aynı patikadan yürürken hissettiği kimsesizlik ve anlaşılmama duygusu onu da ele geçirmeye başlıyordu kesinlikle. Buna rağmen, o talihsizin kimsesizliğini anlayan şu gençler onun da aynı kimsesizlik içinde olduğundan kuşkulanabilecek nitelikte değillerdi; o yalnızlığın ve o herhangi bir şekilde mutlak duygusunun, varlığının bir köşesine –gizlenerek ya da oradaki öbür, korkunç ya da rezil varlıklara karşı savaşarak– sığınmayı sürdürdüğünü, öbür varlıkların da, kendilerine yer edinmek için dövüşerek, merhamet ve anlayış talep ederek, kiminin akıbeti romanlarından biri olacaksa da, orada yaşadıklarını anlamıyorlardı, bu sırada S.'nin kalbi ahmakların "gerçeklik" dedikleri o bulanık ve yüzeysel varoluşta dayanmaya devam ediyordu.

Nacho odasına girdi,

Sabato'nun Fransız Büyükelçiliği'nde çekilmiş fotoğrafını aradı, kesip duvara, diğer iki fotoğrafın yanına raptiyeledi: Biri Anouilh'in, beyaz gelinlikli kızının kolunda, şık takımıyla kiliseye girerken çekilmiş bir fotoğrafı, üstünde, renkli kalemle, karikatürlerde olduğu gibi KREON PİÇİ yazılı bir bantla; öteki Flaubert'in, yanında kendisine, AMA KADIN İNTİHAR ETTİ, İĞRENÇ HERİF! diye bağıran minik bir Nacho ile.

Aynı renkli kalemle, Sabato'nun yakınındaki izleyicilerden birine bir konuşma balonu çizip içine tek bir sözcük yazdı: ALÇAK! Tek bir sözcük, fakat ona iki kat anlamlı geliyordu, çünkü bizzat beyefendinin kelime hazinesine aitti. Sonra biraz geri çekildi, sergideki bir tabloyu değerlendirir gibi. Uçları aşağı doğru, iyice sıkılı ağzı hem horgörü hem de buruk bir tiksinti ifade ediyordu. Sonunda tükürdü, ağzını elinin tersiyle silip yatağına uzandı, gözleri tavanda düşünmeye başladı.

Gece yarısına doğru Agustina'nın dışarıdan gelen ayak seslerini, ardından da anahtarın gürültüsünü işitti. Kalkıp tavan lambasını yaktı.

"Söndür şu lambayı," dedi kız, girerken. "Beni rahatsız ettiğini biliyorsun."

Kızın emrederle üzgün arasındaki ses tonundan telaşlandı. Abajurun ölgün ışığından ifadesini iyi seçemiyordu, o yüzü çok iyi tanısa da,

gece karanlığında yuvarlanmadan uçurum kenarından dolanabilen bir katır gibi o yüzü incelemesi mümkünse de. Agustina üstündekilerle yatağına uzandı, duvara dönük. Nacho çıktı.

Yürürken kendi kendine, La Biela'daki sahne onu kızdırmıştır, o adama davranışını gülünç ve gösterişçi bulmuştur, benimle alay edildiğini düşünüp, belki de utanç duymuştur, diyerek sakinleşmeye çalıştı.

Fakat birden, ötekine öyle davrandığı için kızın utanç ve kızgınlık hissedip hissetmediğini sordu kendine (ve bu anlık düşünce karanlıktaki bir tehlikeden kuşkulanmak gibiydi).

Uzun süre, yol kenarındaki lambalarla yarı aydınlatılmış sokaklarda yürüyüp geri döndü. Sakinleşmemiş hatta bazı ayrıntıları özellikle de, birlikte adamın romanını okudukları sırada kızın haykırdığı bir sözü tahlil edince iyice kaygılanmıştı.

Daireye girdiğinde, Agustina'nın abajuru kapatmadan ve üstünü değiştirmeden yatmış olduğunu fark etti. Ama yüzü şimdi lambaya dönüktü.

Yere, yakınma oturup kızı inceledi. Uykusu huzursuzdu ve birden, nefes almakta zorlanıyormuş gibiyken kaşlarını çatarak bir şey mırıldandı. Yabancı olana karşı duyulan dikkatle, istek ve korkuyla, Nacho elini kızın yüzüne yaklaştırdı ve parmaklarının ucuyla etli kalın dudaklarını okşadı. Kız hafifçe ürperdi, yine bir şey mırıldandı, ardından duvara döndü ve kendi yalnız gece yolculuğuna devam etti.

Öpmek isterdi. Fakat kimi öpecekti? Ruhu o sırada bedenini terk etmişti. Hangi uzak diyarlardaydı acaba?

Ahh, Elektra!- dedi. – *Seni ne koyun sürüleriyle*
zengin Crisia' nın Kralı Apollon unuttu,
Ne de karanlık Aqueronte'nin kara hükümdarı!

Doktor Ludwig Schneider

Bu şahsiyetle, 1948'e doğru, *Tünel*'in yayımlanmasından kısa bir süre sonra, nasıl karşılaştığımı size anlatmıştım sanırım. Bana sorduğu tek şey neydi biliyor musunuz? Allende'nin körlüğü.

Eğer onu görmediğim onca yıldan sonra yolumuz aşağı yukarı 1962'de tekrar kesişmeseydi, düşünsenize, bu soruyu hiç önemsemez-

dim. Kesişmek... Günlük hayatta kullandığımız şu dikkatsiz dil işte, bilirsiniz. Çünkü bu ifadeye genellikle atfedilen rastlantı anlamında kesişildiğini sanmıyorum. Bu kişi *beni arıyordu*. Anlıyor musunuz? Dahası, beni uzaktan izliyordu, kim bilir ne zamandır. Beni izlediğini nereden mi biliyorum? Bu bir koku alma meselesi, beni asla yanıltmayan bir içgüdü. İlk romanımı okuduğundan beri, muhtemelen beni izliyordu. Hayır, muhtemelen değil. Bana söylediğini, yani Castel'in körler konusundaki tasvirini yorumlayışını düşünün biraz:

"Demek derileri soğukmuş, hım?"

Gülerek söyledi bunu, tabii. Ama sonra, yıllar geçtikçe bu gülüş uğursuz bir anlam kazandı. Unutmayın, bu adamın gülüşü adeta bir özürlünün dans edişidir.

İşte on iki yıl sonra, o bana bir şey daha söylesin diye, yolumuz yine kesişiyordu. Peki ne söyledi dersiniz? Fernando Vidal Olmos hakkında bir şey. Düşünebiliyor musunuz? Ama size önce, onunla nasıl tanıştığımı anlatmak istiyorum.

Şu insan denen varlık; biri bizi ne kadar çok severse kötücül güçlerin bize zarar vermesine o denli yardımcı olur. İşte bunu bir saniye düşünürseniz durum anlaşılır olacaktır. Doktor Schneider'le beni tanıştıran, Mabel'dir, Beba'nın kız kardeşi. Doktor diyorum çünkü bana öyle takdim ettiler, her ne kadar hiç kimse hiçbir zaman ne tür bir doktorası olduğunu ve bunu nereden elde ettiğini öğrenemediyse de. Aslında Mabel dolaysız bir şekilde değil de bizim, Mabel'in Yabancılar Lejyonu diye adlandırdığımız gruptan birinin aracılığıyla yaptı bunu. Macarlar, Çekler, Polonyalılar, Almanlar ve Sırplardan (ya da Hırvatlardan: Ne olmuş yani, burada onları kimse birbirinden ayıramaz, memleketlerinde farklılıkları nedeniyle birbirlerini boğazlasalar da) oluşan bir birlik. İkinci Dünya Savaşı sırasında ya da akabinde, havadan düşen paraşütçüler gibi Buenos Aires'e düşen insanlar. Maceraperestler, gerçek ya da sahte soylular, oyuncular ve (gönüllü ya da zorunlu) casusluk yapan baronesler, Rumen profesörler, müttefikler ya da Naziler, v.s. Aralarında harika kimseler vardı, fırtınadan sonra evsiz yurtsuz kalmış olanlar... Fakat durumu daha tehlikeli kılan da zaten bu iyi insanlarla maceraperestlerin meydana getirdiği karışımdı. İşte bu Yabancılar Lejyonu'ndan birisi, ki daha sonra ortadan yok oldu (dediklerine göre Matto Grosso ormanlarında) Dr. Schneider'le beni tanıştırma görevini üstlenen (doğru kelime bu) kişiydi. Dediğim gibi, romanım henüz basılmıştı, demek ki 48 yılı olmalı. Yıllar sonra, *Kahraman-*

lar ve Mezarlar çıktığında, hafızama huzursuzca geri dönen olaylardan biri, Arjantin edebiyatına ilgisiz bir yabancının Mabel'in arkadaşına, *Tünel*'in yazarını tanımak için "büyük bir ilgi duyduğunu" söylemiş olmasıydı.

Zur Post'ta karşılaştık. Bana, Ermeni ya da Suriyeli olabileceği gibi Sefarad da olabilecek şu Ortadoğululardan biri gibi göründü. Çok iriydi, yarı kambur görünecek kadar geniş omuzluydu. Sırtı çok geniş, kolları güçlü ve ellerinin üstü kapkara kıllarla örtülüydü. Aslında, tıraşlı yüzü dışında (fakat makine geçer geçmez çıkmaya başlayan türden sakallı bir yüzü vardı) her yanından kara, kalın ve kıvırcık tüyler çıkıyordu. Örneğin kulaklarından. İri fındık renkli gözlerini pis ve kapkara yabani otlarla dolu bir balkon gibi örten kaşları, kalın ve neredeyse bitişikti. Dudakları da bu bileşimden beklenebilecek gibiydi: Bu kadar kalın ve şehvetli olmasalardı, sahtekârlığa delalet edebilirlerdi. Güldüğü zaman, kesinlikle sigara tiryakiliğinin sonucu olan yeşilimtırak dişleri ortaya çıkıyordu. Burnu kartalsıydı fakat çok genişti. Her neyse, yanında kanatlı boğası eksikti bir tek. Malet'nin tarihinin şu Doğulu satraplarından biri. Ya da Karadağcıyan* kumpanyasının bir üyesi, Ermeni Baron ya da Suriyeli Korsan ya da Maskeli Yahudi falan.

Birasını aceleyle ve dudakları, kocaman burnu, sefih kadife gözleriyle uyumlu bir hazla içiyordu.

Bitirmekte olduğu yarım litrenin köpüğünün kalıntısını temizlemek için, iri elinin kıllı tersini dudaklarının üzerinden geçirdikten sonra bana *Tünel* hakkında sorular sordu. María'nın kocasını neden kör yapmıştım? Bunun özel bir anlamı var mıydı? Gizemli kara gözleri kaşlarının kıllı kütlesinden, cangılın sarmaşıkları arasından gözetleyen vahşi hayvanlar gibi beni inceliyordu. Ya şu soğuk deri meselesi?

O anda soruları önemsemedim. Gerçeklikten öylesine uzaktı ki! Sonra, o gülüşle, bir orospuyla alınan zevk aşka ne kadar uzaksa, neşeden kaynaklanan gülüşe o kadar uzak olan o gülüşle yorum yaptı:

"Boynuzlu ve de kör!"

Bu zevksiz bir şaka gibi görünen söze geri dönmem ve bununla sorularının bende uyandırmış olabileceği herhangi bir huzursuzluğu silmek istemiş olduğunu anlamam için yılların geçmesi gerekecekti.

Az kalsın unutuyordum, bu son nidayı o sırada yanımıza gelen kadının önünde attığını da söylemeliyim: Hedwig Rosenberg. Gizli bir

* Buenos Aires'te ünlü bir tiyatro grubu. (İspanyolca yayımcının notu).

merakla çizgilerini inceledim, güzel fakat yıpranmış, sanki bir asır boyunca dolaşımda olan bir altın paranın üzerindeki şekli seyrederken, para yine de ilk parlaklığına sahip olabilirmiş izlenimine kapılmış gibi. Ve kaba kahkahasıyla, Schneider, boynuzlu kör hakkındaki o şeyi söylediğinde kadının rahatsız olduğunu fark ettim. Ardından o tatsız olay oldu, adam benden bir dakika izin istedi, çünkü halledilmesi gereken bir mesele yüzünden Macar'la konuşması gerekiyordu. İkisi birlikte, beni kadınla yalnız bırakarak, başka bir masaya gittiler. Daha sonra bu manevranın rastlantı eseri olmadığını düşündüm.

Kadına uzun süredir mi ülkede olduğunu sordum.

"1944'te geldim. Rus birliklerinin girişiyle birlikte Macaristan'dan kaçtım."

Şaşırdım, her ne kadar pek çok zengin Yahudinin, onca zaman Nazilerden gizlenmeyi başardıktan sonra komünizm korkusuyla kaçtıklarını bilsem de.

"Size tuhaf mı geldi?" diye sordu bana.

"Sovyet birlikleri girdiğinde mi?"

"Evet."

Bakakaldım.

"Daha önce kaçmış olduğunuzu sanmıştım," diye ekledim.

"Ne zaman?"

"Hitler'in ordusu girdiğinde."

Bakışlarım kadehine dikti ve bir an sonra konuştu:

"Asla Nazi yanlısı olmadık, ama onlar da bizi rahat bıraktılar."

Somurtkan ifadesine geri döndü.

"Ne yani, size neden tuhaf geliyor? Tek vaka biz değildik. Belki bizden yararlanmayı düşündü."

"Sizden yararlanmayı mı? Kim?"

"Hitler. Bazı ailelerin desteğini hep aradı. Biliyorsunuz."

"Yahudi bir ailenin desteğini mi?"

Yüzü kızardı.

"Affedersiniz, sizi kırmak istemedim, benim için bu bir utanç nedeni değil," dedim aceleyle.

"Benim için de. Ama mesele bu değil."

Bir kuşku anından sonra ekledi:

"Ben Yahudi değilim."

O anda Schneider Macarla birlikte döndü, Macar veda edip gitti.

Schneider kadının son sözlerini duymuştu ve bayağı kahkahasıyla

kadının Kontes Hedwig von Rosenberg olduğunu açıkladı.

Canım çok sıkıldı. Rahatsız olmama rağmen, daha sonraki karşılaşmalarımızda doğrulanacak, ilginç bir olguyu gözlemleyebildim: Bu adamın yakınlığı, kadını başka bir kişiye dönüştürüyordu. Bir hipnoz seansında bir büyücünün yönettiği kişinin ulaşacağı raddede olmasa da, ruhunda benzer bir şeylerin gerçekleştiğini hissettim. Daha sonra, başka ortamlarda, tatsız olmakla kalmayıp tiksindirici bir şeyler de taşıyan (belki de tepeden tırnağa bayağı olan bir adamın aşırı hassas bir varlığa boyun eğdirmesine tanık olduğumdan) bu izlenimi doğruladım.

Aralarındaki bağlantının sırrı neydi?

Yıllar sonra, 1962'de, o adam yoluma tekrar çıktığında, bu olguyu doğrulama ve derinlemesine inceleme fırsatı buldum ve aralarındakinin, ancak büyücü-medyum ilişkisi olabileceği sonucuna vardım. Schneider'in tek bir sessiz işareti, kadının onun istediği şeyi yapmasına yetiyordu. İlginç olan, zihinsel güçleri olanlarda bulunduğu sanılan şu değerli özelliklerin hiçbirini adamın taşımıyor olmasıydı: nüfuz edici gözler, çatık kaşlar, sımsıkı bir ağız. Yarı açık kalın dudaklarıyla kaba alaycılığını değişmez bir şekilde koruyordu. Aşktan hiç söz etmeyelim. İlişkileri ne olursa olsun, Schneider'in kimseyi sevmediği belliydi. Alet sözcüğü Hedwig'i en iyi şekilde tanımlıyor galiba. Fakat alet bir amaç için kullanılır ve kendime, Schneider'in kontesi ne yapmak için kullandığını sordum (1962'deki o karşılaşmadan itibaren). Başta tahmin etmem mümkün olmadı. Belli insanlardan para sızdırmak mı? Daha çok, bir casusluk dairesinin şefiyle ajanlarından birisi arasında olabilecek ilişkiyi düşünme eğilimindeydim. Fakat ne tür bir casusluk? Hangi ülke için? Bu durumda şefin, benim gibi savaş açısından kesinlikle ilgilenilmeyecek bir kimseyle böylesi bir vakit kaybına izin vermesi anlaşılır değildi. Üstelik izin vermekle kalmayıp kontesin benimle ilişkisini teşvik ettiği de aşikârdı. O ilk zamanlarda sorun üzerine çok düşündüm ve bana ancak iki seçenek olabilirmiş gibi geldi: Ya öyle bir casusluk işi yoktu, fakat sapkın bir eğilim vardı; ya da casusluk vardı, fakat savaşla değil de farklı bir şeyle ilgiliydi; bu durumda muhtemelen ben, ince fakat güçlü bir ağa takılmaktaydım.

Schneider ile ikinci karşılaşmam 1962'de, *Kahramanlar ve Mezarlar*'ın kitapçılarda görünmesinden birkaç ay sonra gerçekleşti. Üstelik Hedwig aracılığıyla. Büyük bir şaşkınlığa uğradım çünkü kadını bir daha hiç görmemiştim ve pek çok göçmen gibi, Avrupa'ya dönmüş olduğunu sanıyordum. Evet, gerçekten de, dedi bana, birkaç yıl New

York'ta kaldım; orada kuzenleri vardı. Karşılaşma benim hiç gitmediğim bir café'de gerçekleşti, öyle ki ilk bakışta bir rastlantı sonucu olduğu kabul edilebilirdi. Fakat daha sonra bu rastlantının, mümkün olamayacak kadar, fazlasıyla büyük olduğunu düşündüm: Beni izledikleri açıktı. Kısa bir süre sonra Schneider geldi, daha önce dediğim gibi, bana romanımdan söz etti. Başta, *Körler Hakkında Bir Soruşturma*'ya değinmedi, başka şeyler hakkında (Lavalle konusunda mesela) yorumlar yaptıktan sonra söz etti bundan. Ardından da sanki çok ilginç bir şeymiş gibi, Vidal Olmos hakkında beni sorguladı:

"Sanırım Körler konusunda bir saplantınız var," dedi kaba kaba gülerek.

"Vidal Olmos bir paranoyak," diye cevap verdim. "Adamın düşündüğü ve yaptığı her şeyi bana atfedecek kadar saf olamazsınız."

Tekrar güldü. Hedwig'in yüzü bir uyurgezerin yüzüydü.

"Hadi ama Sabato dostum," diye karşı çıktı. "Chestov'u da okumuş olmalısınız, değil mi?"

"Chestov mu?"

Bu kadar az okunan bir yazarı tanıması beni hayrete düşürmüştü.

"Evet, tabii," diye utanarak kabul ettim.

Birasından koca bir yudum aldı, ardından elinin tersiyle ağzını sildi.

Gözlerini tekrar bana doğru kaldırdığında, o ana kadar hiç görmediğim bir şekilde parlıyorlarmış gibi geldi. Fakat saniyenin ancak onda biri kadar belki, çünkü gözler bir anda yine güleç, şakacı, bayağı oldu.

"Tabii, tabii," diye ekledi, gizemli bir şekilde.

Kendimi kötü hissettim, bir randevu bahane edip saati sorduktan sonra kalktım, tekrar buluşma sözü (ki tutmayı düşünmüyordum) vererek. Hedwig'e veda ederken ifadesinde bir sitem kalıntısı fark eder gibi oldum. Ne isteyebilirdi ki benden? Belki bir hata yapmıştım fakat onu tekrar görmeme de bu anlık ifade neden oldu. Ondan telefonunu istedim.

"Şimdi oldu, şimdi oldu," diye yorum yaptı Schneider bana alaycı gibi gelen bir tonla, "ver ona telefonunu."

Onlardan ayrılır ayrılmaz bir Gotha'ya bakmak için bir kitapçıya koştum: Hedwig'in gerçek kimliği hakkında bana yalan söylemişlerse kendimi korumalıydım, haklı olarak. İkinci kısımda aile tanıtılıyordu: Katolik, 1322 doğumlu Rosenberg soyundan olan Conrad'dan geliyor-

du. Bunu, baronesler, kontlar, Aşağı Avusturya Hanımefendileri, Kutsal İmparatorluk prensleri, vs. listesi izliyordu. Soyun son kalıtçıları arasındaydı, 1922 Budapeşte doğumlu Kontes Hedwig-Marie-Henriette-Gabrielle von Rosenberg.

Bu bilgiler beni sakinleştirdi fakat ancak bir dakika. Neredeyse anında Schneider'in elbette böylesine kolayca doğrulanabilecek bir şeyle beni kandıracak kadar aptal olamayacağını düşündüm. Fakat bu neyi kanıtlardı? Yine de kadınla tekrar buluştuğumda yaptığım ilk şey bana en başta kimliğini açıklamadığı için sitem etmek oldu.

"Niçin? Ne önemi vardı ki?" diye iddia etti.

Tabii ki ona, ilişkiye girdiğim kimseler hakkında kesin bilgilere sahip olmanın benim için ne demek olduğunu itiraf edemezdim.

"Yahudiler konusuna gelince," diye ekledi gülümseyerek, "Rosenberg'in bir Yahudi soyadı olmasına alışılmış olması doğal. Fakat bundan başka, akrabalarımdan biri, Kont Erwin, yüzyılın başında Kuzey Amerikalı biriyle evlendi: Cathleen Wolff, Senyor Spotswood'dan ayrılmıştı, her ikisi deYahudiydi."

Kurduğum varsayımlara saplanmış yaşadım aylar boyunca. Schneider gibi bir adam tarafından gözetlendiğimi bilmek korkutucuydu ve sapkın zevkler ihtimali bir şekilde tercih edilebilir gibi geldi bana. Uyuşturucu? Bu tür bir örgütün şefi olabilirdi, kontes de onun aleti. Bu ihtimal daha tercih edilebilirdi. Fakat bana sağladığı rahatlama göreceydi çünkü şayet söz konusu olan buysa, benimle ne işleri vardı? Schneider, rüyalarımda ya da onun tetiklediği rüyalarımda bana yapabilecekleri yüzünden beni huzursuz ediyordu. Bedenin ve ruhun birbirinden ayrılmasına inanıyorum, çünkü öbür türlü içe doğmaları, önceden hissetmeleri (bu konuda bir deneme yazdım, biliyorsunuz) açıklamak imkânsızdır. *Déjà vu*'yü de. Yıllar önce, Beytlehem'de, beyaz sakallı ve bornozlu* bir ihtiyar yaklaşırken, bu sahneyi bir kez daha yaşamış olduğumun, karmaşık fakat kesin hissine kapıldım; oysa orada daha önce hiç bulunmamıştım. Çocukluğumda birden başkasıymışım gibi konuştuğumu ve hareket ettiğimi hissettiğim olmuştu. Ruh ile bedenin ayrılmasını tetikleyen, özellikle de benim gibi kendiliğinden bunu yaşamaya eğilimli olanlarda tetikleme gücüne sahip kişiler vardır. Schneider'e bakınca bu güce sahip olduğuna emin oldum. Ön bilgisi olmayan biri için bir panayır şarlatanı gibi göründüğü kesin. Oysa benim için bu görüntü daha çok bir önlem nedeniydi.

* Kuzey Afrika Berberilerinin giydikleri başlıklı, kısa kollu geniş bir üstlük.

Beni, bu tür güçleri olduğunu düşünmeye sevk eden neydi? Yoksa tehlikeli bir tarikatın bir mensubu muydu? Görünüşte masum birkaç söz, özellikle de sessiz kaldığı şeyler. Ayrıca bakışlar, anlık jestler. Bir gün ona aniden Haushofer'i tanıyıp tanımadığını sordum. Bana garip garip baktı, sonra Hedwig'e baktı.

"Haushofer?"

Hafızasını yoklar gibiydi. Sonra kadına sordu:

"Zürih'teki şu felsefe profesörü değil miydi?"

Hedwig de şaşkın bir ifade takınmıştı. Haushofer'i tanımadıkları için mi yoksa temel bir konuda onları gafil avlamış olduğum için mi?

Schneider bana söz konusu olanın bir felsefe profesörü olup olmadığını sordu.

"Hayır," diye cevap verdim. "Başka biri. Siz ya da Hedwig ondan bir kez söz etmiştiniz gibi geldi bana."

Bir iskambil oyunundaki eşler gibi bakıştılar ve sonra Schneider ekledi:

"Hiç sanmıyorum. Zürih'teki şu profesörün adı da Haushofer'miş gibi gelmiyor bana."

Önemli olmadığını söyledim. Bu addaki bir general hakkında beni ilgilendiren bir konu içindi.

Garsonu çağırıp bir bira daha istemek için döndü, bu sırada arkadaşı çantasından bir şey aradı. Jestleri bana hiç doğal görünmedi.

Dr. Arrambide, Schneider'le dalga geçenler birliğine dahildir. Onu, Memé Varela'nın düzenlediği ispritizma oturumlarından birine götürmek gerektiğini söylerdi, benim arkamdan güldüğünü de biliyorum. Bu cep Descartes'ı, bu ajanların maskesini düşürmek için onun gibi septik değil benim gibi inançlı biri olmak gerektiğini asla anlamayacak (Descartes demişken, aslında cep Anatole France'ı demeli: Onun gözde yazarlarından biri olduğuna eminim). Ben Arrambide'nin alışkın olduğu şekilde maskesini düşürmekten söz etmiyorum tabii, aksine, tek ve korkunç anlamda maskesini düşürmekten söz ediyorum: Bir panayır gözbağcısı değil de karanlık güçlerle gerçekten bağlantılı olduğunu kanıtlamaktan.

Soyadı sahte olabilirdi, kim kuşkulanacaktı ki? Hem gerçek olsa bile, illa Yahudi olması gerekmiyordu, görüntüsünün bir önemi yoktu. Bu adda binlerce İsviçreli ve Alsaslı vardı. Fakat öyle olması durumunda, bir Yahudi'nin bir kontesle, Hitler ordularının bir generalinin kızıyla sıkı fıkı bir ilişki kurmuş olması tuhaf olabilirdi. Aslında ben

bir uygunsuzluk göremiyorum. Safkan Almanlardan daha çok Yahudi düşmanı olan Yahudiler var ve bu bir şekilde psikolojiyle açıklanabilir. Torquemada'nın Yahudi olduğu söylenmiyor mu? Bizzat Hitler'in Sami bir büyükbabası ya da büyükannesi vardı. Schneider'e dair her şey belirsizdi, nerede yaşadığım neden asla öğrenemediğimden başlayarak. Onu ne zaman izlesem hep sonunda izini kaybettim. Bir ara Belgrano R.'de yaşadığını düşündüm. Öteki seferlerde bindiği 60 numaralı otobüsten yola çıkarak Olivos taraflarında oturuyor olması gerektiği sonucuna vardım.

Ondan kuşkulanmaya başladığım andan itibaren Nazi yönetimi altındaki gizli localar ve tarikatlar hakkında bulabildiğim her şeyi incelemeye koyuldum, özellikle de Haushofer adı karşısındaki tepkisini fark ettikten sonra. O ikisinin jestleri, kesişen bakışları, hepsi beni Haushofer'in kim olduğunu gayet iyi biliyor olduklarına inandırdı. Sanırım Schneider işte orada açık verdi. Çünkü gerçekten kurnaz olsaydı tehlikeyi göze alır, elbette, derdi, General Haushofer'in adını biliyorum, fakat kendisini tanıma fırsatım hiç olmamıştı. Çünkü, onun gibi birinin öylesine önemli bir şahsiyetten tamamen habersiz olabileceğini kimin aklı alır? Beni her şeyden çok telaşlandıran ve beni bu yönde derine inmeye sevk eden işte bu tökezleme oldu.

Haushofer Asya'da bir dönem kaldı, kesinlikle gizli topluluklarla ilişki içindeydi. İlk kez 14 Savaşı sırasında, sonradan gerçekleşen bazı tahminleriyle dikkati çekti. Ardından kendisini jeopolitiğe ve Schopenhauer ve Ignacio de Loyola'yı incelemeye verdi. Bu süre boyunca Almanya'da bir loca kurdu ve antik gamalı haç simgesini yeniden ortaya çıkardı.

Ne olursa olsun, Nazi rejimi sırasında Gizlici localarda toplananlardan pek çoğunun, bizzat Hitler başta olmak üzere, General Haushofer gibi, Sol El Tarikatı'na bağlı kimselerle temasta olmaları ilginç ve dikkat çekicidir. Hitler henüz önemsiz bir onbaşıyken, onunla bağlantı kurmuştu, Rudolf Hess adında, Haushofer'in eski bir yardımcısı aracılığıyla. Hess'in, hapiste geçirdiği yıllar boyunca Hitler'in fikirleri, niyetleri ve kaderi hakkında demirden ketumiyetini muhafaza eden, Hitlerizmin en hermetik şahsiyetlerinden biri olduğunu unutmayın. Belki de, tüm Nazi liderleri arasında beni en etkileyen adamdır; tabii, Goering bu Schneider gibi şarlatanlar tarafındayken, Hess trajik ve stoik taraftandır.

Haushofer o şeytani sürecin gizemli parçalarından biridir ve onun

hakkında bölük pörçük birkaç bilgiden başka bir şey bulmayı başaramadım. Bir tanesi, oğlu Albrecht'in, Hitler'e karşı düzenlenen generaller komplosuna katılmasının sonucunda idam edildiğinde ceketinin cebinde bulunan şiiri. Gergin, inişli çıkışlı el yazısının da gösterdiği gibi, kesinlikle idamının öncesinde yazılmış olmalı:

Kader babamın ağzından konuşmuştu.
Babama bağlıydı bir kez daha
Şeytan'ı kapatmak yeraltı zindanına.
Mührü babam kırdı.
Duymadı Kötülüğün nefesini
dünyaya saldı onu.

General oğlunun idam edildiğini duyduğunda karısını öldürüp harakiri yaptı. Hepsi bu. Yorumlar çok çeşitli ve çelişkili. Onları inceledim ve şu şekilde özetleyebilirim:

1. "Babama bağlıydı bir kez daha Şeytan'ı kapatmak yeraltı zindanına." Bu dize çift anlamlı. Eğer Haushofer, Kötülüğün güçlerinin basit bir ajanı idiyse, Şeytan'ı değil kapatmak, defetmek gücüne bile sahip olamazdı: Ona boyun eğmesi gerekirdi. Dize, buna rağmen, onu bir ve pek çok kez defettiğini, ("Babama bağlıydı bir kez daha") Haushofer'in büyük güçleri olduğunu kanıtlıyor. Fakat kimi defetmek? Oğlunun gerçek Şeytan'dan değil, onun ajanlarından biri olan Hitler'den söz ettiğini düşünüyorum.

2. Eğer gerçek Şeytan'dan söz ediliyorsa ve Haushofer onu defedecek ve hatta kapatacak güce sahip idiyse Sol El değil, Sağ El ya da İyi Yol tarikatına bağlı olabileceği sonucu çıkar. Bu varsayımlar, Haushofer'in Hitler gibi bir ajana sahip olduğunu düşünürsek, yerle bir olur.

3. Evet, son zamanlarında, oğlunun idamıyla doruğa ulaşan içsel bir dram yaşamış olması muhtemeldir. Bu dram da Kötü'nün kusursuz bir ajanı değil de etten, kemikten, hata yapabilen, bocalayan bir insan olduğunu gösterir.

4. Aynı dizeden (Şeytan'ın defedilmesi) ve takip eden dizelerden ("Duymadı Kötülüğün nefesini dünyaya saldı onu") çıkan diğer ihtimal şu olabilir: Haushofer gerçekten Sağın Yolu'na bağlıydı ve mağara tarikatçıları tarafından işlenen büyük suçtan, atom patlamasından kaçmayı başaran Aryanlardan geliyordu. Bazı olumlu güçler tarafından zamanında uyarılarak Kuzey Avrupa bölgelerine doğru, patlamadan ya çok önce kaçtılar ya da amyant kıyafetler ve oksijen tanklarıy-

la donatılmışlardı. Sol El'in adamları, yine de, onları Hitler'e yaklaştırarak ve onları ırkın ve geleneğin tümüyle nahoş olmadığı gibi bir perspektiften göstererek, onlardan vicdansızca öç aldılar. Nitekim Hitler'in sonraki eylemleri onlara korkunç hatalarını gösterdi ve böylece Haushofer'in oğlu gibi tarikatçılar, babasının "dünyaya saldığı" Şeytan'ın bu ajanını öldürmeye kalkıştı.

Yine de insan kendisine, neden Haushofer gibi bir çırak ve kâhinin, Hess'in kendisine o adı sanı olmayan çavuşu getirdiğinde çocuk gibi kandırılabildiğini sormadan edemiyor. Ve nasıl olup da kanlı geleceğinde izleyeceği yolu göremediğini.

Ben elbette, Haushofer'in gerçekten de Şeytan'ın bir aracı olduğuna ve Hitler'in de onun medyumu olduğuna inanma eğilimindeyim, basit fakat dehşet verici bir şekilde medyumu. Gizlicilik bize, Kötü'nün güçleri bir pakt ile birbirlerini çeker çekmez, grubun üyelerinin bir Büyücü aracılığıyla, bu Büyücü'nün de bir medyum aracılığıyla hareket edeceğini öğretiyor. Acaba bu karanlık tarikatın medyumu da Hitler miydi?

General Haushofer bir Kara Büyücü olmasa, medyum olarak böyle bir kişiyi neden kabul etsin? Şeytani karakterini görmemiş olması ya da kehanet etmemiş olması inanılmaz. Ya da bir kez meydana çıktıktan sonra, onu kontrol edememiş olması.

Hitlerci iktidar bir kez çökünce, bu gizli topluluğun üyeleri dünyanın her yerine dağıldı. Yalnızca Haushofer'in tarikatı değil, Albay Sieves'in başını çektiği tarikat gibileri de. Kendi aralarında mücadelede serbest bırakılabilen fakat gizli bir süper hiyerarşiyle birbiriyle bağlantılı örgütler. Neden Kötülüğün gücü monist olsun ki? Savaştan sonra tarikatları dağılınca, aralarından pek çoğu denizaltılarla Patagonya kıyılarına ulaştı, Eichmann ve Mengele vakalarındaki gibi; fakat daha gizemli kişilerin gelip gelmediğini bilmiyoruz. Schneider'in onlardan biri olması, bu durumda kontesin de onun medyumu olması tabii ki mümkündür. Babası da Naziler tarafından infaz edilmiş olsa da, unutmayalım ki bizzat Haushofer'in oğlu da öyleydi. Biraz önce de dediğim gibi, şeytani güçte bir bağlantı, bir birlik aramaya gerek yok; bağlantı aydınlık bilgiye özgüdür ve özelde de en yüksek düzeyde ortaya konduğu matematiğe özgüdür. Şeytani güç, fikrimce, çoğulcu ve belirsizdir.

En korkunç olanı da bu, diye düşündü Bruno.

Marcelo yalnız babasının adını görüyordu; Krieger Vasena ve bankanın öbür avukatlarının adları gibi göze batan harflerle yazılı olmasa da; babasınınki, öteki adların arasında neredeyse kaybolmuştu. Fakat o yalnız DR. JUAN BAUTISTA CARRANZA PAZ'ı görüyordu.

Evine doğru yürüdü ama zorlukla: Kurşun ve gübre, ilk komünyon fotoğrafları ve Arjantin bayrağı parçaları yığılı bir bataklığı aşması gerekiyordu. Bu sırada düşünüyordu fakat karanlıkta, atıkların ve çöp bidonlarının arasında, el yordamıyla gittiği gibi. Yine de kafasında bir fikir oluşturabildi: Kim bilir bu son derece zor görev, yaşama görevinden başka bir şey değildi. (Daha sonra kendine "Ya başka ne olacaktı?" diye soracaktı).

Grand Bourg Meydanı'na varınca biraz dinlendi. Çimenlere uzandı, General San Martín'in evine baktı ve yine o ders kitabındaki resmini gördü: General oturmuş, yaşlı, düşünceli, Fransa'da; Andların ve savaşların birbirine geçtiği bir duman çıkıyordu başından.

Otomobil Kulübü'nün arkasında ve yukarıda güçten düşmüş, çökmüş bir atmosfer, ölmekte olan bir şey vardı. Gün sona ermeye başlıyordu, dünyanın sonunun gelişi gibiydi, felaket dolu değil, aksine sakin. Fakat toptan ve tüm gezegene yayılmış. Çok yakında ceset olacakların, ünlü bir onkoloji kliniğindeki kaygılı insanların, karşılıklı kuşkulu bir sessizlikte, büyük umutları olmayan fakat tek bir varoluş soluğuyla da olsa hâlâ yaşayanların topluluğu.

Sonra zorlu yürüyüşüne geri döndü. Eve vardığında servis asansörüyle çıktı yukarı ve odasına arka taraftan girdi. Yatağının kenarına oturmuş toplantının gürültüsünü işitiyordu. Annesi kaçıncı doğum gününü kutluyordu acaba? Birden, nedenini bilmeksizin, sevecenlikle onu düşündü, bulmacalarını, sersemlemiş ve dalgın da olsa Küçük Asya nehirleriyle, dört harfli selentereler ve çocuklarına duyduğu sevgiyle dolu kafacığını: Silvina'ymış gibi Beba'yı ve Mabel'miş gibi Silvina'yı okşayan. Ya da şu birbirine karışan isimlerini, soyadlarını, işlerini. Neden babasını değil de annesini düşünüyordu?

Oda artık karanlık sayılırdı. Duvarda, Miguel Hernández'in önden çekilmiş fotoğrafı, Rilke'nin maskesi, anlamsız askeri üniformasıyla Trakl, Machado'nun portresi, yarı çıplak, başı aşağıya düşmüş, insanlığa bakan açık gözleriyle Guevara'nın portresi, Michelangelo'nun La Pietà'sı –İsa'nın annesinin kucağındaki bedeni, onun da başı arkaya

doğru düşmüş– ancak seçilebiliyordu.

Bakışı Rilke'nin maskesine döndü, şu gerici diyordu Araujo aşağılayarak. Öyle miydi sahiden? Marcelo'nun ruhu hep karmaşıktı ya da en azından bu onu Araujo'nun azarlayışıydı. Hem Miguel Hernández'e hem de Rilke'ye hayran olmak mümkün müydü?

Dalgın dalgın çocukluk kütüphanesine baktı: Jules Verne, *Arzın Merkezine Seyahat, Buhar Evi, Denizler Altında Yirmi Bin Fersah.* Göğsünde büyük bir acı hissetti ve uzanmak zorunda kaldı.

Bir kokteyl parti

Dr. Carranza kapıya bakıyordu, Marcelo'yu bekliyordu, endişe ve hüzünle karışık. Bu sırada Beba ısrarla Hope* elması üzerinde duruyordu:

"İki milyon eder."

"Ya kadının adı neydi?"

"McLean, Evelyn McLean. Sağır mısınız?"

"Demek onu banyoda kokmuş bir halde buldular."

"Evet, komşuları. Arabasıyla çıkmadığı için merak etmişler."

"Çok Kuzey Amerikanvari, şu banyoda ölme işi."

"Hiçbir şiddet izi yok, ne uyku ilacı ne de martini. Pırlanta sahibi olacak kadar müthiş rahat bir hayattan sonra. Üstelik Birleşik Devletler'e varınca kutsattığı halde."

"Neyi kutsatmış Beba?" diye sordu Dr. Arrambide, *a priori* septisizmi ile, kendisine bir jambon ve marullu sandviç alırken.

"Pırlantayı, be adam."

"Bir pırlantayı kutsatmak? Allah aşkına hepiniz deli misiniz?"

"Ne demek deli? Uğursuzluk getirmesiyle ünlü olduğunu bilmiyor muydun?"

"Öyleyse şu aptal kadın neden satın almış ki?"

"Gel de anla, Texaslı çılgınlığı."

"Nasıl olur? Washington'un yüksek sosyetesinden olduğunu söylememiş miydiniz?"

"Evet, ne olmuş yani. Washingtonlu birinin Texas'ta çiftliği olamaz mı? Olmaz mı? Yoksa her şeyi TV programlarındaki gibi iki kez mi tekrarlamak gerekiyor?"

* (İng.) Umut.

"Pekâlâ, anlaşıldı, bir pırlantayı kutsamak. Şu rahipler de!"

"Ah, unutuyordum: Onu satın almış çünkü kadına göre, başkalarına uğursuz gelen şeyler McLean'e, yani kendisine uğur getirirmiş. Kasten, on üçüncü katta yaşayanları görmediniz mi?"

"Ama öyleyse," diye karşı koydu amansız Arrambide, sandvicini yemeyi bırakmadan,

"Neden şu kutsama işini yaptı?"

Ne kadar tatsız bir tip.

Kutsamalardan, lanetlerden, şeytan çıkarma işlemlerinden söz ediliyordu.

"Peki," diye ısrar etti Dr. Arrambide, kendisini hep hayret verici olgulara tanıklık ediyormuş gibi gösteren, şu basmakalıplaşmış şaşkınlık ifadesiyle, "ama şu isterik Kuzey Amerikalı kadına ne oldu?"

"Nasıl, sence bu şekilde ölmek az mı?"

"Tamam ama lanetli pırlantalar olmadan da hepimiz öleceğiz."

"Ama öyle değil, sersem. Kadın *gizemli bir şekilde* öldü."

"Gizemli bir şekilde mi?" diye sordu Dr. Arrambide, bir sandviç daha alarak.

"Sana daha şimdi banyoda çırılçıplak ölü bulunmuş, üstelik zehirlenme belirtisi de yokmuş demedim mi?"

"Yani size göre insanlar giyinik bir şekilde ve zehirlenerek mi ölür?"

"Hadi ama, ucuz espriler yapmayı bir kez olsun bırak, bu konuyu herkes duydu ve son derece tuhaf. Her şey çok tuhaf değil mi?"

"Her şey mi? *Her şey* ne?"

"Zehir yoktu, alkol izi yoktu, ne sakinleştirici hap ne de şiddet izi. Sence az mı? Dahası, pırlantayı aldıktan sonra, büyük oğlu da bir araba kazasında öldü."

"Ne kadar zaman sonra?" diye sordu doktor soğukça.

"Ne kadar mı? Sekiz yıl sonra."

"Vay canına, anlaşılan lanet oldukça tembel davranıyor. Peki bu kazayı taşa atfetmek neden? Burada, Buenos Aires'te, her yıl trafik kazalarında Hope pırlantasına sahip olmayan binlerce kişi ölüyor. Arabası bile olmayan yoksullardan da hiç söz etmeyelim. Mütevazı bir şekilde başkalarının arabaları tarafından çiğnenenlerden."

Beba öfke saçıyordu. Hepsi bu değildi!

"Dahası ne?"

"Kocası bir akıl hastanesine kaldırıldı."

"Bak, Beba. Eğer benim karım da bir pırlantaya iki milyon dolar harcayabilse, üstelik böyle melun bir tanesine, beni de tımarhaneye kapatırlar. Ve bu arada: Yalnızca araba çarpmaları ve şizofreni atakları yapabilen bir taş için oldukça ilginç bir isim."

"Daha bitirmedim. Kızı da uyku hapı alarak öldü."

"Ama bu tür bir ölüm Birleşik Devletler'de neredeyse doğal ölüm sayılır. Beysbol kadar yaygın."

Beba, aşırı dolu Leyden şişeleri gibi köpürüyordu. Taş yüzünden daha önce başa gelen felaketleri sıraladı: Prens Kanitovitski öldürülmüştü, Sultan Abdülhamit tahtını ve gözdesini kaybetmişti...

"Kaçıncı Abdül?" diye sordu sanki tam adı belirleyici olacakmış gibi: Şakalarından işte.

Hamit. Abdülhamit.

"Ne kaybetti?"

"Tahtını ve gözdesini."

"Hadi ama, felaketleri kanıtmış gibi sıralama. Tahtı kaybetmesi yeterdi. Türk kızı onu bu yüzden terk etti."

Liste devam ediyordu: Zubayaba öldürülmüştü, Simón Montharides, atlar gemi azıya aldıkları zaman karısı ve oğluyla birlikte ölmüştü...

"Bunu nerede okudun? Gerçek olduğunu nereden çıkardın?"

"İşin içinde pek çok kişi vardı. Dahası Tavernier de var."

"Tavernier mi? Kimmiş bu beyefendi?"

"Onu herkes bilir. Taşı 1612'de bir Hint idolünün gözünden çıkaran adam. Herkes bilir bunu. Değil mi?"

O, Arrambide, bu söz konusu "herkes"in bir parçasıydı ama en küçük bir fikri yoktu. Bu hikâyelerin nasıl uydurulduğunu artık hepsi görebilirdi. Tavernier'ye gelince, ondan söz edildiğini hiç duymamıştı. Bu beyefendinin varlığından nasıl oluyor da o kadar emin olabiliyordu?

"Hizmetçilerin bile bildiği bir Fransız maceraperest. Mesele şu ki sen yalnız gastroenteroloji kitapları okuyorsun. Ve Tavernier'nin başına gelense..."

"Ne?"

"Rusya steplerinde aç bir köpek sürüsü tarafından yendi."

Dr. Arrambide, elinde bir sandviç, ağzı açık, haftalık dergilerde yayımlanan şu enstantanelerden biri gibi kalakaldı. Hayır, bu da fazlaydı artık: aç köpekler, Rusya stepleri, troykalar, Hint idolleri.

Peki, peki, olur.

Salona sarsakça girdi. Hep bir şeyler çıkıyordu karşısına, beceriksizlik işte. Annesini öptü, sonra o paturtının bir köşesinde, ne yapacağını bilemeden, yere bakan gözleriyle, öylece kaldı. Sonra, yavaş yavaş dikkat çekmemeye çalışarak gitti.

Dr. Carranza arkasından gidip yetişme isteği duydu. Fakat ancak sessizce seyredebildi, gürültünün ve insanların arasında, boğazını sıkan acıyla. Marcelo'yla birlikte üniversiteye giriş derslerini çalışmak için sabahın erken saatlerinde kalktığı günleri hatırladı.

Sonra kendisi de gidip yatak odasına kapandı.

daha her şey başlamadan önce bile kızgın, çökmüş, bir kez daha kendisini neredeyse her şey için suçlu hissederek: Bir şey yaptığı için ya da yapmadığı için. Tabii, diyordu ona Beba, ilginç adamı oynamak, toplantılara gitmemek, erişilmez tip olmak. Yani zaman zaman gitmek gerekirdi. Üstelik, zavallı Maruja söz konusuydu.

Öylesine saf olan Maruja'nın bir araya getirdiği gruplara bakıyordu. Kusursuz ve tutarlı masumiyetiyle en nefret edilen insanları bir araya getirirdi.

"Falancayı tanımadığın için nefret ediyorsun," diye ileri sürerdi sonra.

Maruja'ya, o kişiyi kesinlikle tanıdığı için nefret ettiğini açıklamak faydasızdır. Savaşların birbirini tanımama nedeniyle olduğuna inanmayı sürdürüyordu ve ona iç savaşların, kaynanaların, Karamazov kardeşlerin aşılamaz canavarlığını göstermek faydasızdı; bu yüzden bir köşede viskisini içiyordu, bu sırada Dr. Arrambide, sanki o anda bir cüceye Nobel Ödülü'nün verildiği ilan edilmiş gibi, değişmez şaşkın yüzüyle (iyice açılmış gözler, kalkık kaşlar, yatay derin çizgilerle kırışmış alın) bakıyordu. Ve Sabato birden, nedenini bilmeden, kendisini bir tartışmanın ortasında buldu; çünkü birisi hayatın büyük bir şey olduğunu söylemiş ve Margot da buna karşılık, hep o perişan kadın havasıyla ve inceltme işareti kaşlarıyla, kanserden ve saldırılardan, uyuşturuculardan, lösemiden ve Parodi'nin ölümünden söz etmişti.

"Fakat bilim sürekli gelişiyor," diye itiraz etti Arrambide. "Bir zamanlar sarıhumma gibi salgın hastalıklardan yüz binler ölüyordu."

S., Maruja'yı gücendirmeden gidebilmek için uygun anı bekliyordu fakat mizacı nedeniyle yapamadı ve kendisini asla yapmayacağına yemin ettiği şeyi yaparken buldu: Arrambide'yle tartışırken. Tabii, dedi, ne mutlu ki bütün bunlar artık geçti, şimdi koleranın yerine Asya gribi, kanser ve kalp krizleri tercih ediliyor. Buna Dr. Arrambide alaycı bir gülümsemeyle cevap verecekti ki, birisi toplama kamplarındaki felaketlerin bir envanterini çıkarmaya başladı. Örnekler sayıldı döküldü.

Bir hanım *Tünel*'de canlı fare yemeye zorlanan bir piyanist vakasından söz edildiğini hatırladı.

"Ne iğrençlik," diye haykırdı bir hanım.

"İğrenç olabilir fakat bu, romanın tek iyi yanı," diye ekledi alıntıyı yapan hanım, yazarın başka bir tarafta olduğunu sanarak. Ya da tam orada olduğunu sanarak.

Böylece o kişi araya girdi. S.'ye daha önce kendisiyle felsefe fakültesinde falanca profesörü olarak tanıştırmışlar gibi geldi.

"Gollancz'ın *Sur*'daki makalesini okudunuz mu?"

"Bana Victoria'dan söz etme," dedi romanın yegâne değerini öven hanım.

"Zaten Victoria'dan söz etmiyorum ki," diye açıkladı profesör. "Ben Víctor Gollancz'ın bir makalesinden söz ediyorum."

"Peki, ne olmuş bu beyefendiye?"

"Kore'de napalm bombalarıyla olanları anlatıyor."

"Ne bombaları?"

"Napalm bombaları," diye yorumladı Dr. Arrambide "yalnız Kore'de kullanılmadı. Her yerde kullanıldı."

"Peki, mesele nedir?" diye sordu fareden söz eden hanım.

Ses tonu teşvik edici değildi ve Victoria ile herhangi bir şekilde bağlantılı olan bir makalede ilginç bir şey bulmaya da kesinlikle açık değildi.

"Karşılarında, ayakta, biraz öne doğru eğilmiş, açık bacakları ve bedenine dokunmamak için ileriye uzanmış kollarıyla acayip bir şekil gördüklerini anlatıyor. İsveç jimnastiğinin klasik figürlerinden birinin taslağı gibi bir şey. Gözleri yok. Yarı yarıya yanık paçavralarla örtülü. Büyük bir kısmı açıkta olan vücudu kalın kara bir kabukla kaplanmış, üzerinde sarı lekeler serpili. Cerahat."

"Ne korkunç! Ne feci!" diye haykırdı fareden söz eden kadın.

"Neden öyle, kolları açık ve hareketsiz?" diye sordu Victoria Ocampo'ya sempati duymayan hanımefendi.

"Çünkü vücudunun hiçbir yerine dokunamıyordu. Herhangi bir dokunuşta, her an kırılabilirdi."

"Kırılacak olan neydi?" diye sordu inanmayan kadın.

"Derisi. Anlamıyor musunuz? Çıtır çıtır ve kırılgan bir kabuk oluşuyor. Kurban ne uzanabiliyor ne oturabiliyor. Hep ayakta ve kolları kalkık durmak zorunda."

"Ne kadar ürkütücü!" diye yorumladı yüzünde hep korku ifadesi olan hanım.

Fakat Victoria Ocampo'nunki:

"Ne uzanıyor, ne oturuyor mu? Peki yorulunca ne yapacak öğrenebilir miyim?" diye yorumladı.

"Hanımefendi," diye cevap verdi profesör, "bence bu durumda en kötüsü yorulmak değil."

Ardından devam etti:

"Bomba jelatinimsi petrolden oluşuyor. Patladığında, petrol vücuda, deriye öylesine kuvvetle yapışıyor ki insan ve petrol ayrılmaz bir şey gibi yanıyor. Neyse. Gollancz bunun gibi başka bir vaka daha anlatıyor: Yavaş yavaş yerde sürüklenen, hırıltılar, iniltiler çıkaran iki kocaman, korkunç, kertenkele görmüş. Ötekiler de onları takip ediyormuş. Gollancz bir an tiksintiden ve dehşetten donup kalmış. Bu dünya dışı sürüngenler nereden geliyor olabilirdi? Işığın biraz artmasıyla bilmeceyi çözmüş: Çok sert bir şeyle çarpışan kısımları ezilmiş vücutlarıyla, ateş ve ısıyla derisi yüzülmüş insanlarmış bunlar. Biraz sonra, nehir kıyısındaki yol boyunca bir dizi fırınlanmış hindiye benzer bir şeyin yaklaşmakta olduğunu görmüş. Birisi su istiyormuş, zar zor anlaşılabilir ve boğuk bir sesle. Çıplakmışlar ve derileri soyulmuş. Ellerinin derisi, bileklerinden sökülmüş, parmak uçlarından, tırnaklarının arkasında sarkıyormuş, ters çevrilmiş bir eldiven gibi. Alacakaranlıkta, bir avluda, aynı durumda daha pek çok çocuk görür gibi olmuş."

Çeşitli dehşet çığlıkları atılıyordu. Bazı hanımlar başka bir tarafa gitti, belli ki bu kişinin zevksiz gösterisinden hoşlanmamışlardı, üstelik adam anlatısının yarattığı etkiden tatmin olmuş görünüyordu.

Gerçi adamın tatminini ancak sezilebiliyordu fakat kesindi. S. onu dikkatle gözledi: Hoşa gitmeyen bir şey vardı adamda. Görünümü il-

yisini çekti ve yanındakilerden birine alçak sesle bu şahsiyetin adını sordu.

"Sanırım mühendis Gatti ya da Prati ya da benzer bir şey."

"Nasıl olur? Felsefe fakültesinde profesör dememişler miydi?"

"Yok, yok. Sanırım bir İtalyan mühendis."

Bu kez de mevzu Alman toplama kamplarına gelmişti.

"Müttefiklerin propagandasıyla gerçeği birbirinden ayırmak gerekirdi," diye yorum yapıyordu, milliyetçi fikirleriyle tanınan L.

"Bunu samimiyetle kabul etseler daha iyi olurdu," diye cevap verdi fareden söz eden hanım.

"En azından doktrinlerinin bir sonucuydu."

"Beyefendinin anlattığı şey," diye cevap verdi L. başının bir hareketiyle mühendisi ya da profesörü göstererek, "Alman toplama kamplarında olmadı: Demokratik Kuzey Amerikan bombalarının yarattığı dehşetti o. Peki bana, Fransız paraşütçülerinin Cezayir'de yaptıkları işkenceler hakkında ne diyeceksiniz hanımefendi?"

Diyalog karıştı ve şiddetlendi. Ta ki biri:

"Evet, o da barbarlık. Barbarlık her zaman vardı, insanların var olduğu günden beri. II. Mehmet'i hatırlayın, Beyazıt'ı, Asurluları, Romalıları. II. Mehmet mahpusları canlı canlı testereyle biçiyordu. Uzun uzun. Ya Via Appia'daki çarmıha gerilen binler? Spartaküs'ün ayaklanması sırasında? Ya Asurluların kafalardan yaptıkları piramitler? Ya mahkûmların canlı canlı yüzülmüş derileriyle yapılmış duvar örtüsü?" diyene kadar.

İşkenceler sıralandı. Örneğin, şöyle bir klasik Çin işkencesi: Kurbanı çıplak, demir bir tencereye oturtma; içinde kocaman aç bir fare var; ardından tencere ateşte kızdırılıyor; fare vücutta bir gedik açıyor.

Yeni korku çığlıkları yükseldi ve pek çoğu artık herkesin çok feci durumda olduğunu söyledi fakat hiç kimse oralı olmadı, açıkça yeni örnekler bekliyorlardı. Bir döküm yapıldı. Mühendis ya da profesör ya da her neyse, en bilinen işkenceleri hatırlattı: tırnak altının çivilenmesi, kazığa oturtma, germe. S., Dr. Arrambide'ye, Bilimin ve Gelişmenin şampiyonuna dönerek, Arjantin karakollarında çok ünlü olan elektrikli üvendireyi ekledi. Elbette Gran Buenos Aires'teki danslı toplantıları ve ruhların birleşmesini sağlayan radyolardan hiç söz etmeksizin.

Gruba katılmak üzereyken son zulümlerden birkaçını duyabilmiş olan Lulú, gerçekten kızdı.

"Karanlık şeyler üzerinde daha fazla durmak için bir neden göremiyorum," diye şikâyet etti. "Hayat çok güzel anlara da sahip: evlatlar, arkadaşlar, bir ideale inanılıyorsa genel olarak eserler, sevgi, neşe ve mutluluk anları..."

"Belki de bu, varoluş hakkındaki en sapkın şeydir," diye iddia etti mühendis ya da profesör, "Korkutucu olan, zalim olan, dehşetli olanda yaşasaydık sürekli, sonunda alışır giderdik belki."

"Yani siz bu mutluluk anlarının yalnızca savaşları, işkenceleri, salgın hastalıkları, felaketleri vurgulamak için var olduğunu mu söylüyorsunuz?"

Mühendis gülümsedi ve "besbelli" anlamına gelen şu jestle kaşlarını kaldırdı.

"Ama o zaman hayat gerçek bir cehennem olurdu!" diye neredeyse haykırdı Lulú.

"Yoksa bundan şüpheniz mi var?" diye sordu mühendis.

"Ünlü gözyaşı vadisi!"

"Tastamam."

"Hayır, tam olarak öyle değil," diye ekledi mühendis, yanlış yorumlanmışçasına.

"Nasıl?"

"Başka bir şey," diye gizemli bir şekilde cevap verdi mühendis, bir elini kaldırarak.

"Nasıl, başka bir şey?" diye tekrar sordu, meraktan ölen kadın. Fakat, alt edilemez şekilde tartışan Lulú tarafından sözü kesildi:

"Böyle olabilir, beyefendinin dediği gibi, yine de bana hayatın harika yanları var gibi geliyor."

"Ama hiç kimse harika yanları olduğunu inkâr etmiyor ki," diye lafa karıştı mühendis.

"Tabii, tabii, nasıl isterseniz. Fakat hayat her ne kadar tümüyle korkunç olsa da, ki öyle değil, dünyevi varoluşun yükünü merhametle, inançla, umutla hafifletebilecek bizler için daima bir cennet avuntusu olacaktır."

Mühendis ya da profesörün minik gözlerinde alaycı bir pırıltı belirdi.

"Sanırım sizin bundan kuşkunuz var," diye Lulú buruklukla yorumladı.

"Başka bir ihtimal daha var hanımefendi," diye tatlılıkta cevap verdi öteki.

"Ne ihtimaliymiş o?"

"Zaten ölü ve mahkûm olduğumuz ihtimali. Sonsuza kadar mahkûmuz ve cehennem de burası."

"Ama biz canlıyız," diye araya girdi ağzını hiç açmamış birisi.

"Bu sizin inandığınız şey. Hepinizin inandığı bu. Demek istediğim: Ya bir de benim varsayımlarımın doğru olabileceğine inansanız. Anlıyor musunuz?"

"Hayır, hiçbir şey anlamıyoruz. En azından ben."

"Bu canlı olma illüzyonu. Bu ölüme duyulan umut. Her ne kadar ölüme duyulan bir umuttan söz etmek şaka gibi görünse de. Bu illüzyon da bu umut da cehennem farsının bir kısmını oluşturuyor."

"Canlı olmadığımızı hayal etmek bana oldukça zorlama görünüyor," diye yorumladı Dr. Arrambide. "Peki ya ölüler? Şatafatlı cenaze törenleri falan?"

Bilgiçliği yüzünden herkese sevimsiz gelmeye başlayan mühendisin yüzünde bir küçümseme izi belirdi.

"Bu, görkemli fakat zayıf bir iddia," diye karşılık verdi. "Rüyalarda da ölen insanlar ve mezarlar vardır. Ve tabii şatafatlı cenaze törenleri düzenleyen şirketler."

Bir sessizlik oldu. Mühendis hemen devam etti:

"Her şeye kadir biri için, ölüm ve dolayısıyla sonsuz dinlenme ihtimaline inanmaya devam edelim diye bunun gibi bir komediyi düzenlemenin hiçbir zor tarafı olmadığını tahmin edersiniz. Ölümleri ve mezarları var gibi göstermek ona neye mal olur ki? Bir ölünün ölümünü göstermek ona neye mal olur ki? Yeni doğmuş bir cesetle komediyi tekrar başlatmak için, bir cesedi bir kapıdan çıkarmak, deyim yerindeyse, başka bir kapıdan cehennemin başka bir müştemilatına sokmak? Bir tabut yerine bir beşikle? Bizden biraz daha az bayağı olan Hindular çoktan bir şeylerden kuşkulanmışlardı, her varoluşta önceki varoluşların günahlarının temizlendiğini iddia ettiler. Buna benzer bir şey. Tam olarak değil. Fakat yoksullar buna epey yaklaşmışlardır."

"Peki," diye yorumladı, Victoria Ocampo'dan pek haz etmeyen şahıs, "ama böyle olsa bile, gerçek ya da illüzyon olması neyi değiştirir? Sonuçta, bütün bunlara dair bilincimiz yoksa, önceki hayatımızla ilgili hatıralarımız yoksa, her şey gerçekten doğuyor ve ölüyormuşuz gibidir. Umudu ancak bu cehennemi komedyanın tümüyle bilincinde olmak öldürecektir. Birinin güzel bir rüya görüp asla uyanmaması gibi."

Felsefede nahif gerçekçilik olarak adlandırılan bu fikirle uyuşanlarda belli bir rahatlama oldu. İtalyan mühendis ya da profesör, bu saygın felsefi doktrininin taraftarlarının fesatça memnun bakışlarını üzerine çekti.

Mühendis, topluluğun artık kendisine açıkça düşman olduğunu anladı. Öksürüp saatine baktı ve ayrılma hazırlıklarına başladı. Vedalaşırken yüzünde hafif küçümseyici bir somurtma ile hâlâ ekliyordu:

"Çok doğru, hanımefendi, çok doğru. Fakat, ya bu meşum simulakrayı düzenleyen kimse, zaman zaman insanları uyandırmak ve rüya gördüklerinin farkına varmalarını sağlamak için birini gönderdiyse? Bu mümkün değil mi acaba?"

Marcelo bütün o gece boyunca rastgele yürüdü

Café'lere girdi çıktı, sokaklarda dolandı durdu, sessiz meydanlarda banklara oturdu. Odasına dönüp uyumak üzere yattığında sabah olmuştu. Uyandığında, akşamüstüydü, Amancio'yu düşündü. Onun evine giderken, büyük amcasının belki de çok şaşıracağını, sorular soracağını ve kendisinin bunlara cevap veremeyeceğini, doğruyu söylememezlik de edemeyeceğini, hem de onu üzemeyeceğini düşündü. Başka nedenler ileri sürebilirdi: Daha sakin yaşamak, kendisi hakkında, insanlar hakkında biraz daha düşünmek... amcası anlardı.

Eski merdivenleri çelişkili düşüncelerle çıktı, bir kez daha, zavallı ihtiyarın nasıl olup da böyle neredeyse münzevi bir halde, yüzyılın sonlarında yapılmış, şimdi de sefil dairelere bölünmüş iki katlı evlerden birinin ön tarafındaki o bölmede var olmaya boyun eğebildiğini düşünerek. Atkılar, süveterler ve paltolar içinde buldu onu. Hatta şu yeşil kadife yakalı eprimiş pardösü de vardı üzerinde. Aşağıyı işaret ederek kesin bir tonda konuştu:

"Rüzgâr kesilirse, Marcelito, bu gece don yapar. Meyveler donacak."

Marcelo pencereden baktı, aşağıda, sokakta meyveler varmış gibi. Nezaketi mantığından daha güçlüydü. Don Edelmiro Lagos bilmece gibi konuştu:

"Pampa rüzgârı Pampa rüzgârıdır."

Siyah elbisesi, sert ve yüksek yakası, kolalı kol ağızları ile yazı masasında bir yazıyı imzalamaya hazır gibi görünüyordu (1915'te). Bas-

tonunun gümüş sapının üzerindeki sol eliyle, yarı kapalı gözleriyle uyuklayan bir yerli totemine benziyordu. Topraksı yüzü, jeolojik eğimler arasında kıllı ve benli tepecikleriyle büyük bir coğrafi yüzeydi. Ünlü sessizliği, zaman zaman Don Amancio'nun fikrine göre onu "fikir adamı" yapan şu aforizmalarla bozuluyordu:

"Ne bir aşırı uç ne diğeri: Doğrusu orta."

"Zaman her şeyi tüketir."

"Ulusa olan güveni kaybetmemek gerekir"

Aslında öyle birden bire oluşan hükümler değildi bunlar; neredeyse fark edilemeyen ama yakından izleyen birinin gözünden kaçmayan belirtilerle çok önceden verilen hükümler. Şu karanlık totem, o iri ellerde ve o kocaman burunda çok hafif bir titremeyle sonunda kendini gösterecek bir hayat belirtisini birden ortaya çıkarmaya başlayacakmış gibiydi. Aforizmadan sonra törensel sessizliğine döndü. Don Amancio, binbir güçlükle doğrulmaya yeltendi fakat Marcelo izin vermedi. *Mate* için gerekenler, istediği buydu.

"Dizlerim söz dinlemiyor," diye açıkladı yeniden oturarak.

*Mate*yi yavaş yavaş hazırladı, bu arada konuşuyordu:

"Dediğim gibi, Edelmiro. Bu iklim bana hiç iyi gelmedi."

Sessiz birkaç dakikadan sonra, Punta del Indio'daki küçük toprak parçasına karşılık yapılan ödeme için hayretini ifade etti. Fischer diye biriydi, galiba.

Bunu Gosen adındaki şu *Turco* söylemişti ona.

Don Edelmiro gözkapaklarını araladı, belki de meraklanmıştı.

"Magdalena'da dükkânı olan *Turco* mu?"

Ama orası tam bir dereydi. Ağaç dikeceklerdi, hangileriydi bilmiyordu, ithal ağaçlardan dikeceklerdi. Büyük bir işti: Duyduğu buydu. Büyük bir iş. Düşünsene.

Sokağa bakarken kafasını salladı.

Böyle sessizce beş on dakika geçti. Yalnızca gümüş *mate* kabının sesi ve yudumları işitiliyordu. Sonra, Don Amancio sordu:

"Hani şu delikanlı Jacinto Insaurralde'yi hatırlıyor musun, Edelmiro?"

Don Edelmiro gözlerini yine yarı açtı:

"Bilirsin," diye ısrar etti Don Amancio, "hani şu fiyakalı çocuk."

Arkadaşı gözlerini kapattı, belki de anılarını yokluyordu.

"Kanserden ölüyor. Karaciğerinde, en kötüsü."

Don Edelmiro Lagos gözlerini yarı açtı, bir an öylece kaldı, belki

Insaurralde'yi hatırlamak üzereydi, belki de şaşırmıştı. Yine de yüzü olan o çölümsü ve sessiz manzaradan hiçbir anlam çıkarılamıyordu. Buna rağmen bir an sonra yorum yaptı:

"Kanser uygarlığın lanetidir."

Ardından, yeleğinin cebinden altın bir zincirin ucuna bağlı üç kapaklı Longines saatini çıkardı, sanki hassas bir kâtiplik evrakı söz konusuymuş gibi baktı, saati kapatıp yeniden dikkatle cebine yerleştirdi ve gitmek üzere kalktı.

Hava kararıyordu.

"Amancio dede," derken buldu kendini Marcelo, birisi kendisini itmiş gibi.

"Evet, oğlum."

Bir kan dalgasının yüzüne doğru yayıldığını hissetti ve dipteki şu boş odacıktan ona asla söz edemeyeceğini anladı.

Don Amancio onun sözlerini, sanki kuraklığıyla ünlü bir bölgeye birkaç yağmur damlası düşmeye başlayacakmış gibi istek ve şaşkınlıkla bekliyordu.

"Yok bir şey... demek istediğim... dediğiniz gibi don yapacak..."

İhtiyar, merakı uyanmış, delikanlıya bakakaldı, bu sırada neredeyse mekanik bir şekilde, "Sana demiştim, Pampa, rüzgârını kesmeye başladı," diye tekrarlıyordu ve bu sırada da "Marcelito'ya da ne oluyor böyle," diye düşünüyordu.

Marcelo da "yıpranmış pardösüsüyle, vakur ve zarif yoksulluğuyla, yoksullaşmış soylu cömertliğiyle, ketumluğuyla Amancio dede" diye düşünüyordu.

Don Amancio tatlılıkla konuyu değiştirmek için *La Prensa*'*yı işaret ederek, atom bombası hakkındaki başyazıyı okuyup okumadığını sordu. Hayır, okumamıştı. "Ve masumiyeti," diye düşündü Marcelo sevecenlikle. Sanki son zamanlarda Belisario Roldán'ın söylevlerini okuyup okumadığını sorar gibi konuşmuştu. İhtiyar başını sıkıntıyla sallıyordu.

"Her şey duruma bağlı... demek istediğim, Amancio dede..."

İhtiyar onu ilgiyle inceledi.

Marcelo büyük bir gayretle açıkladı:

"Dediğim... belki bir gün iyi bir şey için kullanılabilir..."

"İyi bir şey?"

* İngiliz *Times* gazetesine benzer, gelenekçi bir gazete. (İspanyolca yayımcının notu).

"Bilmiyorum... demek istediğim... bir çöl, mesela..."

"Çöl mü?"

"Diyorum ki... iklimi değiştirmek için..."

"Peki bu iyi mi olur, Marcelito?"

Delikanlı giderek daha çok utanç hissediyordu, başkalarından daha çok şey bildiği izlenimini vermekten, ders vermekten, açıklamaktan nefret ederdi. Ona kabalık gibi geliyordu, özellikle de Don Amancio gibi, öylesine savunmasız birinin karşısında. Fakat geri çekilemezdi.

"Düşünüyorum da... belki... açlık çeken ülkeler... bir yerde okudum... hemen hemen hiç yağmur yağmayan bölgelerde... Etiyopya'nın sınırlarında... sanırım..."

Don Amancio, sanki bu büyük sorunun anahtarı orada olabilirmiş gibi bakışlarını gazeteye çevirdi.

"Evet, tabii, ben cahil bir ihtiyarım," diye yorum yaptı.

"Yo, yo, öyle değil, dede!" dedi düzeltmek için acele acele Marcelo, utanmıştı. "Demek istediğim...."

Don Amancio ona baktı fakat Marcelo ne ekleyeceğini bilemedi.

Bir süre sonra ortalık yatıştı ve ihtiyar pencereden sokağı seyretmeye döndü.

"Fischer, şimdi gayet iyi hatırlıyorum," dedi birden.

"Neyi , dede?"

"Şu araziyi alan adam. Alman falan galiba. Son savaşta gelen o insanlar... çalışkan insanlar, fikirleri var..."

Düşünceli, aşağıyı, sokağın ağaçlarını incelemeye koyuldu yeniden.

"Evet, o insanlar ne yapacağını bilir. Gelişme taraftarı insanlar, kuşkusuz."

Bir saniye sonra ekledi:

"Fakat buna rağmen onlar güzel zamanlardı... Bilim ilerlememişti fakat iyilik daha fazlaydı... kimsenin acelesi yoktu... *mate* içerek ve balkondan gün batımını seyrederek zaman öldürürdük... Şimdiki gibi çok fazla eğlence yoktu, ne sinema ne televizyon vardı. Ama başka güzel şeylerimiz vardı: vaftizler, hasat günleri, şu ya da bu azizin günü..."

Uzun bir sessizlik daha oldu.

"İnsanlar bugünkü gibi çok şey bilmezdi. Ama daha az çıkarcıydı. Toprak çok fakirdi, özellikle de bizimki, şu La Magdelena kıyıları. Fakat her şey büyük ve soyluydu. Hatta şehir de seçkindi. İnsanları yardımsever ve nazikti."

Hava karardıkça sessizlikler uzuyor, derinleşiyordu. Marcelo, pencerenin önündeki yaşlı adamın siluetine bakıyordu. Uzun yalnız gecelerinde ne düşünüyordu acaba?

"Dünya yalanla doldu, oğlum. Herkes güvensiz. Babamla birlikte, Saturnino amcanın vefatı nedeniyle Uruguay'a gittiğimizde, seyahat etmek için belge bile gerekmiyordu."

Yine sustu.

Sonra eliyle yavaşça gazeteye vurarak ekledi:

"Ama bak şimdi, şu bombardımanlar... şu Vietnamlı zavallılar... Ya sen, Marcelito, senin fikrin ne?"

"Ben... belki bir gün... durum değişecek..."

İhtiyar onu melankolik bir dikkatle izliyordu. Sonra, sanki kendi kendine konuşuyormuş gibi:

"Her şey olabilir, Marcelito... Fakat bana toprağın eski haline dönmesi zor gibi geliyor. Göletleriyle, pembe kazlarıyla, *teruteru*'larıyla*..." dedi.

Gece iniyordu.

Soytarı

Ölüm ilanları hakkında yorumlar yaparak Quique'yi taklit etti, fıkralar anlattı, matematik öğrettiği dönemden komik anekdotlar hatırladı. Hiç olmadığı kadar iyi, hayat ve enerji dolu buldular.

Ve birden onun, yenilmez bir güçle başlayacağını sezdi, tabii süreç bir kez başlayınca onu hiçbir şey durduramazdı. Dehşet verici bir şey değildi söz konusu olan, yaratıklar çıkmıyordu ortaya. Yine de, ancak bazı rüyalarda hissedilebilen şu dehşet doğuyordu içinde. Yavaş yavaş, herkesin kendisine yabancı olmaya başladığı duygusu hâkim olmaktaydı üzerinde, bir pencereden içerideki bir gece eğlencesi görüldüğünde hissedilene benzer bir şey: İçeridekilerin, birinin kendilerini gözlemekte olduğunu bilmeden güldüğünü, konuştuğunu, sessizlikte dans ettiğini görürüz. Fakat tam olarak bu da değildi: Belki de ötekiler kendisinden, gidip bir pencerenin camını ya da bir kapıyı açarak kurtulacağı basit bir uzaklık yüzünden değil de, aşamayacağı bir boyut yüzünden ayrı kalacaklarmış gibi. Yaşayan insanlar arasında, onları göre-

* (İsp.) Arjantin düzlüklerinde yaşayan uzun bacaklı bir kuş.

bilen ve işitebilen fakat insanların görmediği ve işitmediği bir hayalet gibi. Tam böyle de değildi. Çünkü onları işitmekle kalmıyor onlar da kendisini işitiyor, sohbet ediyor, kendileriyle konuşanın S. olmadığından, bir tür yedek, hilekâr bir soytarının el çabukluğu olduğundan habersiz, asla en ufak bir gariplik hissetmiyorlardı. Bu sırada öteki, gerçek S., azar azar ve korkutucu bir şekilde tecrit olmaktaydı. Korkudan ölüyor olsa da, kendisini kurtaracak son geminin de uzaklaştığını görüp, çaresizliğinin en ufak bir işaretini, giderek artan uzaklığı ve yalnızlığı hakkında en küçük bir fikir veremeyen biri gibi. Böylece gemi adadan yavaş yavaş uzaklaşırken öğrencilik yıllarına, var olmayan bir prenses tarafından himaye edilen bir Macar şair yarattıkları döneme ait eğlenceli bir hikâye anlatmaya başladı. Bu noktaya Rilke ve Rilkevari züppelikle varmışlardı. İnanılır oldukları ölçüde ileri gidiyorlardı, *Teseo*'da iki Fransızca şiir, birkaç anı parçası yayımladılar ve sonunda da Macar'ın cüzamlı olduğuna inandırdılar herkesi. Amaç, Guillermo de Torre'ye *La Nación*'da kısa bir yazı yayımlatabilmekti.

Soytarı dahil herkes, gülmekten ölüyordu, bu sırada öteki, geminin giderek daha, daha küçüldüğünü görüyordu.

Kardeşlerin aniden ortaya çıkışı

yalanlar ve yüz kızarmaları esrimeler ve kusmalar arasında; bu, varoluşunu daha da karmaşık, büyük kokteyl partiyi daha da acı verici hale getirdi. Bütün o mutlak olanlar neredeydi? İsyankârlar, baskı yapıyordu içinden, karnavalın etraflarını çevirdiğini görmeden önce harekete geçmek, kesin sözler söylemek, dövüşmek, ölmek ya da öldürmek istiyorlardı. Küstah Nacho'lar, haşin Agustina'lar. Ya Alejandra? diye soruyorlardı, gerçekten yaşamış mıydı, peki nerede, o evde mi, başka bir evde mi, o taraçada mı? Gazete arşivlerine gittiler, şu karnaval halkının mutlak olana duyduğu arzunun ne olduğunu, giderilemez susuzluklarının ne olduğunu bilmek istiyorlardı. O haber doğru muydu? Sanki arşivlerde birikenler, en düzmece olanlar değilmiş gibi. Ama ne önemi vardı: Sorular birbirini izliyordu, romanlarındaki kişiler gerçekten yaşamış mıydı, nasıl, nerede? Hiç ölmediklerini, yeraltındaki tabyalarında yeniden peşine düştüklerini, kendisini aradıklarını ve hakaret ettiklerini anlayamadan.Ya da belki tersiydi, yaşamaya devam etmek için onlara ihtiyaç duyan kendisiydi. Ve böylece Agustina'yı bek-

ledi, kaygıyla yeniden ortaya çıkmasını umarak.

Hanımefendilerin karşısında konferans verenin maskesi, gülümseyen ve
iyi eğitimli,
düzgün tavırlı,
iyi giyimli ve sağlıklı beslenmiş
beyefendi suretleri sunan.
Korkmayın, Hanımlar ve Beyler,
bu vahşi eğitildi,
dişleri törpülendi,
söküldü, çürütüldü, güçsüzleştirildi
uygun gıdalarla.
Çiğ etle beslenen hayvan değil artık o,
ormanda saldırıp öldüren.
Heybetli barbarlığını kaybetti.
Buyrun, Hanımlar ve Beyler.
Gösteri sadece aileler için,
teyzeler gününde teyzenizi getirin
anneler gününde annenizi.
İşte burada, onu görebilirsiniz.
Sağa doğru yarım dönüş,
hop!
Saygıdeğer Seyircimizi selamla.
İşte böyle,
çok güzel,
al bakalım şekerini.
Hop, hop!
Hanımefendiler ve Beyefendiler,
sadece aileler için,
ormanlar kralı aslan: Düşle,
hafif ve yumuşak ve gizli alayla,
tatlılıkla icra edilen dans figürlerini,
kareografileri yapılmış.
Zavallıcıklar, aslında,
aralarında beni seven çocuklar da var,
işte böyle, bir dönüş, çemberden geçme, bir iki hoop!
müthiş
ve ormanı düşlüyorum

o eski alacakaranlıkları
dalgın dalgın, düzgün denemeler yaparken ve alev çemberinden
uslu uslu geçerken
beni bir iskemleye oturtuyorlar
kükrüyorum dalgın, düşünceli
büyük otlaktaki
solgun lagünleri hatırlarken
bir gün döneceğim
ama artık ebediyen
(biliyorum, inanıyorum, ihtiyacım var)
yiyerek bir aslan terbiyecisini
sembolik bir başlık
uygun bir veda olarak
bir çılgınlık anında
der gazeteler
beklenmedik bir anda başı yok oldu gırtlağında
kanlar fışkırırken ne feci!
panik sardı her yanı
bu sırada bir an
düşlüyorum
o zorlu fakat masum toprakları
mağrur prensliği
kasırganın ve ölümün törenlerini
utançtan kaçış
domuz pisliğinden doğuştan
kuşun ve yağmurun temizliğine
yüce yalnızlığa.
Buyurun, Bayanlar ve Baylar
bu vahşi eğitildi
gösterimiz yalnızca aileler için
işte burada görebilirsiniz, hoop!
Saygıdeğer Seyirciyi selamlıyorum
zorlu fakat güzel ormanı düşünürken
ay ışığında geceleri
anneydi bana.

ölüm ve yalnızlık üzerine. Dergilerdeki fotoğraflarda ellerinde kadehler, sandviç yiyip gülen bir kalabalık görebildi. Her zamanki yüzler seçilebiliyordu, T.B.'nin ölümcül düşmanları da dahil, kokteylden önce ve sonra, hatta o sırada şiirleri hakkında arkasından şakalar yapanlar.

Nietzsche, diye düşündü.

Okuma yazma bilmeyen biriyle sohbet etme ihtiyacı, temiz ve taze hava alma, ellerle bir şey yapma: Küçük bir masa mesela, ya da, Erika gibi minik bir kızın üç tekerlekli bisikletini onarma ihtiyacı. Gösterişsiz ve yararlı bir şey. Temiz bir şey.

Işığı söndürdü.

İnsanlardan (kendinden) bıkkınlık duyduğu ve onlara ve kendisine üzüldüğü başka anlarda olduğu gibi, o hatıra geri döndü. Hayatında neyi, niçin temel alıyordu? Akşam alacakaranlığında Dr. Grinfeld'e *calculus* notlarını götürüyordu. Gözlemevinin gümüşsü kubbeleri, yavaşça inen karanlıkta, kozmik uzayla suskun bağları varmış gibi yüce gizemlilikleriyle belirmeye başlıyordu. La Plata Ormanı'nın kasvetli ağaçları arasında patikalarda yürüyordu. Kendi tutulumlarındaki yıldızların uyumlu evreni. Göksel mekaniğin kesin teoremleri.

Plata'ya geri dönme ihtiyacı hissetti

artık başkalarına ait olan o eve, orayı istenmeyen bir ziyaretçi, bir hatıra hırsızı gibi gözetlemek için geri dönme ihtiyacı hissetti. Ve o yaz akşamını hatırladı yeniden; eve gelip sessizce içeri girdiği ve onu, büyük boş yemek masasında, hiçbir şeye, yani kapalı panjurların karanlığında, yalnızca eski duvar saatinin tik taklarının eşliğinde kendi hatıralarına bakarak otururken, sırtından gördüğü o yaz akşamını.

Onun doğum gününü kutladığımız o mutlu zamanlarda

ve benim mutlu olduğum ve hiç kimsenin ölmemiş olduğu o zamanlarda

Ve herkesin şu koca *chippendale** masanın etrafında oturduğu; başka bir zamana ait büyük büfeler ve et kesme bıçakları; bir başta babası öbür başta annesi, kahkahalarla, Pepe'nin hikâyelerini, şu aile folklorunun masum yalanlarını tekrarladığı zamanlarda

Ve kendimden sonra yaşamaya devam eden ben olmak

* XVIII. yüzyıl sonlarında İngiltere'de yaygın olan rokoko tarzı mobilyalar.

sönmüş bir kibrit gibi

çoğalmış sandalyeleriyle masa, en iyi porselen takımları daha çok kadehlerle

"Nasılsın anne?" demişti.

"Düşünüyordum," demişti kadın. Ve gözleri direniyor gibi gelmişti ona.

Tabii ya, elbette.

"Hayatın rüya olduğunu söyleyen adamı, oğlum."

Sessizce bakmıştı annesine. Onu ne yumuşatabilirdi ki. Doksan yıl önceki görüntüleri, imgeleri görürdü.

Sonra numaralandırılmış ve gizli anahtarlarla hep kilitli tutulan o dolaplarda bir şey aradı.

"Bak, bu yüzük, ben öldüğümde. Senin için saklıyordum."

"Peki, anne."

"Büyük ninemden: María San Marco..."

Küçük, altından, mine işlemeli, üzerinde bir M. ve bir S. harfi vardı.

Sonra karşı karşıya, konuşmadan oturdular. Zaman zaman kadın anlatıyordu: Fortunata, hatırlıyor musun? Don Guillermo Boer'in çiftliği. Pablo amcan, onun gut hastalığı.

Gitmesi gerekiyordu. Gitmesi mi gerekiyordu? Kadının gözleri bulutlanmaya başladı. Fakat metindi, savaşçı bir aileden geliyordu, istemese de, savaşçıları reddetse de.

Kapıdaki halini hâlâ hatırlıyordu, sağ eliyle yavaşça, yeterince gücü yokmuş gibi selamlayışını: Bunlara inanamazdı, böyle şeylerin olduğuna. Uzaktan başını çevirdi: Kadın yalnızdı, yeniden.

Dur, kalbim,

düşünme.

3. Sokakta ağaçlar gün batımının suskun gizini yaymaya başlamıştı.

Yine de başını bir kez daha çevirdi. Kadın eliyle, ürkekçe selamı tekrarladı.

Yeniden karşılaşma

İki ihtiyar kadın, sıcak ve belki de Recoleta'daki bekleyişten yorgun düşmüş, geliyordu. Oturdular ve pasta ile çay istediler.

"Zavallı Julito," dedi biri, hâlâ biraz heyecanlı, "şubatta kendini öldürmek, Buenos Aires'te kimsecikler yokken."* Sanat arayışı içinde gerçekliğe yaslanırsan sonunda çürürsün. Elbette endişe içinde kıvranırsın. Oysa R. gibi mutlak birini düşün, karanlık ve korkulur bir roman kişisi. Ama yaşamaya ve La Biela'ya gelip gitmeye devam eden, üstelik başarılı biri (bu kusmuklar her zaman çok başarılıdır, insanlar onlara boşalmak için ihtiyaç duyar) ve bu R. yazar olabilse, muhtemelen o da sonunda Fransız Elçiliği'ne gidip konferanslar verirdi. Her şey beklenti meselesi beyler. O çocuklar ne yapabilirdi ki? Tükürmek, birbirlerini öldürmek, fuhuş yapmak dışında. Tanrı yoksa her şeye izin vardır.

Kızı düşünmeyi bırakmamıştı, hatta onu tekrar görme umudunu da kaybetmemişti. Şimdi artık onu görme, onunla konuşma ihtiyacı tahammül edilmez oluyordu. Dışarı çıktı, küçük hendeği aşıp Falcón'un heykeline yakın banklardan birine oturdu.

Sonra kızı gördü. Schiaffino geçidinden aşağı doğru iniyordu. Adımları kararsızdı, sanki bastığı toprak tehlikeliydi ya da çökecekti.

Bir an duraksadı ama ardından kızla konuşmaya karar verdi. Bütün bu aylar boyunca kızın kendisini arayacağını düşünmüştü ve bu karşılaşma belli bir şekilde bunun kanıtıydı, elbette kendisinin buraya sıkça geldiğinden, parkı geçerek La Biela'da kahve içip banklardan birine oturduğundan habersiz olamazdı. Çekingenliğinden içeri girmeye cesaret edememiş olabilirdi, karşılaşmayı rastlantıya dönüştürünceye kadar ya da en azından öyle görünmesini sağlayacak kadar parkta gezinmeyi tercih etmişti herhalde.

Yaklaşıp yanında durdu fakat kız ona bakmadan yürüyüşüne devam ettiğinden koluna dokundu. Sessizce baktı kız, şaşkınlık yoktu bakışında, bu da kendisini aradığı fikrini onaylıyordu.

"Bu taraflarda mı yaşıyorsun?" diye sordu kıza.

"Hayır," diye cevap verdi, gözlerini kaçırarak. "Belgrano R. de yaşıyoruz."

"Recoleta'da ne arıyorsun öyleyse?"

Neredeyse istemeden sormuştu, hemen ardından pişman oldu: Kızı kendisini görme isteğini kabul etmeye zorlamak gibi olmuştu.

"Herkesin burada yürümeye hakkı var," diye karşılık verdi.

Rahatsız oldu. Kız yere bakıyordu, biraz gülünç bir durumda karşı

* Şubat en sıcak aydır ve "herkes" şık sayfiyelerdedir. La Recoleta, Buenos Aires'in aristokrat mezarlığıdır. (İspanyolca yayımcının notu)

karşıya duruyorlardı.

Kız: "Özür dilerim," diye ekledi hemen. "Kabalık ettim."

"Önemli değil."

Kız gözlerini kaldırdı, dik dik adamı inceledi ve çenesini sıktı, bu sırada yüzü kızarıyordu. Hemen alçak sesle itiraf etti:

"Yalnızca kabalık değildi. Yalandı da."

"Biliyorum ama önemli değil."

"Nereden, ne biliyorsunuz?"

Kızı incitmeden ne diyeceğini bilemedi. Kolundan tutup banka kadar götürdü, orada uzun bir süre kaldılar. Genç kız, rahatsız olmuş, çimenleri inceler gibiydi, sonunda konuşmaya karar verdi.

"Mesele şu, sizi görmek istediğimi biliyorsunuz. Haftalardır gelip burada dolaşıyorum."

Cevap vermedi, gerekmiyordu da. Her ikisi de karşılaşmanın kaçınılmaz olduğunu biliyordu. Ve gerçekleşmemiş olsaydı her şeyin daha kötü olacağını da.

Agustina döndüğünde gece olmuştu

Yıkılmış ve uzaktı, artık eskisi gibi güçlü Agustina değildi. Hangi acılı topraklardan geliyordu? Nacho sağ kolunu avcu açık vaziyette ona doğru kaldırdı, bu sırada çok üzücü bir şeye bakmaktan kaçınan biri gibi yüzünü başka bir yana çevirdi.

"Bu evin üzerine hangi yeni felaket indi? Bana öyle geliyor ki Elektra büyük matemini atlatmış."

Agustina kendini yatağa bıraktı.

"Durdur şu plağı," diye emretti kuru bir sesle. "Bob Dylan'la çürüttün beni."

Kardeşi kolunu indirdi, onu bir an inceledi, sonra dizüstü çöküp, yerdeki kitapların, eski gazetelerin ve tabakların arasındaki pikabı kapattı. Olduğu yerden kız kardeşini inceledi kaygıyla.Yumuşak ve ürkek bir sesle mırıldandı:

"Ben Orestes'im. Daha iyi bir arkadaş arama."

Hemen sonra, Lourdes'a giden hacılar gibi dizlerinin üzerinde yürüyerek yaklaştı.

"Görüyorsun. Bir söz verdim."

Yatağın kenarında ellerini alıp kendi göğsüne koydu.

"Bir zamanlar, Elektra, senin için erkeklerin en sevileni olduğumu unutuyorsun. Mezarını örten tümseğin başında babamıza demiştin bunu. Tanrılara kefaret içkileri sunduğun sırada. Üst ve ast tanrıların mesajcısı, Yeraltı Hermes'ini çağırdığında. İblisler senin yakarışlarını işittiğinde, baba ocağını koruyan iblisler!"

"Yeter Nacho. Sen kazandın."

"Hey, Zeus! Seyret bunu, babasının kıymetli kartal soyuna bak, bak şu haline, korkunç sürüngenin kollarında boğulmuş! Bize bak, babasız ve baba ocağından atılmış oğullara bak!"

"Sana kazandın dedim."

Birden teklifsiz ve kindar bir sesle Nacho ekledi:

"Şu orospular orospusunu! Onu Pérez Nassif'in arabasında gördüm."

"Peki."

"Umursamıyor gibisin," diye inceledi onu Nacho.

Öfkelenerek o orospunun kendisine o rezilin işyerinde iş bulmasından utanıp utanmadığını sordu bağırarak.

"Pekâlâ, öyleyse sadakayla yaşayalım."

Nacho kızın üstüne yürüdü, ciddi konuştuğunu söyleyip yine haykırarak.

"Bağırma! Yeter."

Agustina'nın yüzü sertleşmişti.

"Anlaşılan sana her şeyi açıklamak gerekiyor, sersem şey. O işi kabul ettiğim zaman, o kadını en çok aşağıladığım zamandı, anlamıyor musun. Bana gelip o kadından da söz etme artık," diye bitirdi asık suratla.

Kardeşi alayla o kadının annesi olduğunu hatırlattı kıza ve bir tek annesi vardı. Sonra ayağa kalkıp kendi köşesine gitti, çiçekli kâğıt kaplı, kırmızı "hediyelik eşya" kurdelesi bağlanmış minik bir paketi, kıza götürdü.

"Bu soytarılık da ne böyle?" diye sordu Agustina bıkkın.

"Anneler gününü unuttun mu?"

Minicik bir paketti, çok güzeldi. Kız kardeşi bakışlarını Nacho'ya kaldırdı.

"Ne gönderiyorum, biliyor musun?"

Yüzü kötücül bir mutlulukla ışıldıyordu.

"Bir prezervatif."

Sonra köşesine döndü, yatağına oturup bir süre sessiz kaldı.

"Sana bir anlaşma önerıneliyim," dedi.

"Anlaşmalarınla canımı iyice okudun."

"Bir tanecik. Küçücük bir anlaşma."

Agustina cevap verınedi.

"Bir mikro anlaşma. Cüce boyutlarında bir anlaşma."

"Ne için?"

"Bir deney."

"Ne türde bir deney?"

"Orasını bana bırak," diye cevap verdi Nacho belirsizce.

"Pekâlâ. Hadi, çünkü uyumak istiyorum, bir asır kadar."

Nacho ona kapağında John Lennon ve Yoko'nun fotoğrafı olan bir plak götürdü. Fotoğrafı göstererek önerdi:

"Bu plağı asla dinleme."

"Neden?"

"İşte, işte bak! Deney bu! Artık hiçbir şey anlamıyorsun. Bağın kesinlikle kopmuş!" diye bağırdı kıza, fotoğrafla suratına vurarak.

Agustina sıkıntıyla baktı.

"Anlamıyor musun? Suçlu olan bu pislik Japon!"

Nefes nefese, sanki kendi kendine konuşur gibi "O sürüngen, o hastalık saçan döl," diye mırıldanarak kız kardeşinin yanına, yatağın kenarına oturdu. Sonra ısrarla devam etti:

"Kabul ediyor musun?"

"Olur. Bırak da uyuyayım."

Plağı yere attı, aşırı bir öfkeyle çiğneyip parçaladı. İşini bitirdiğinde kız kardeşinin gözlerine baktı, sanki bir ipucu bulacakmış gibi. Sonunda kendi yatağına dönüp uzandı, abajurunu söndürdü. Bir süre sonra, önceden bildikleri ancak şimdi vicdansız bir işgalcinin engeller ve görünmez tuzaklar kurduğu gizli yolları karanlıkta aşıyor gibi görünen bir sesle:

"Bir şey mi oldu, Agustina?" demeye ancak gücü yetti.

Kız, kendi abajurunu kapatmakla yetinip cevap verınedi. Öfkeye dönüşmekte olan bir hayretle Nacho, *ışığı, soyunmak için söndürdüğünü* anladı. Pencereden giren belirsiz ışıkta, kızın elbisesini çıkarttığını seçebildi.

Sonra kendisi de soyunup yattı. Kızı gözledi ölçülemez bir süre boyunca (köpekler, Patricios Parkı'nda saklanmalar, şekerlemeler, yalnız geçen siestalar, ağlamalar ve kucaklaşmalarla dolu gecelerle çocukluklarının bulunduğu bir süre) ve kızın da uykununkine benzemeyen ne-

fes alışından uyanık olduğunu, düşünüp taşındığını ve huzursuz olduğunu hissettiği bir süre boyunca. Titrek bir çabayla uyuyup uyumadığını sordu:

"Hayır, uyumuyorum."

"Gelebilir miyim?" diye sordu titreyerek.

Kız karşılık vermedi.

Bir bocalama anından sonra Nacho kalkıp öbür yatağa gitti. Oturup kız kardeşinin yüzünü okşadı, gözlerinin altında gözyaşları olduğunu fark ederek.

"Bırak beni," dedi kız tatlılıkla, fakat o güne kadar işitmediği bir sesle.

Sonra da ekledi:

"Karışmamanı tercih ederim."

Nacho, ellerinin henüz dokunduğu ve o anda erişilemez bir uzaklıkta olan o bedenin yanında ne yapacağını bilemeden kaldı.

Yavaş yavaş kalkıp yatağına döndü ve oracığa devrildi.

Senin bedenin kaba ipekten kurdele
kıyı plantasyonlarına götüren
bulutların kararttığı saçlarının teri
o unutulmaz anlarda
onca değişim göçebece ve gizlice
düzensizlik gerektiren
onca anma vahşi bir güzelliği
Değişken hayatın bütün yokuşları
aşkın hızı
aforozun büyülü süzgeci
kırbaç damarlarımızda çatışmanın acıktırıcı ışığı
ve palmiyelerin kimsesiz sayıklamaları
yokluğunda
göğsüme doğru büyüyerek
toprağın derinliklerinin ansızın geri gönderdiği bana
bütün okşamalarımız
tutkunun öfkeli düğümü
zamanın kara demirden halkalarında
şu çalıp çırpmaların ve bereketin mobilyaları
denizde körfez ışıkları
ve martılar ve müzik
büyüleyici dolunaylarla bir ayrılık altarının üzerinde

çayırlar değil gözlerin
baştan çıkmayan yurt
narkotik yurt
rüzgârda alkol kahkahaları
ve yüzümü örten saçın.

Jorge Ledesma'nın mektubu

Dünya tepetakla devam ediyor. İyimser olmak için neden çok, madem ki peşimizde kovalayan yok.

Güldürecek bir düzenlilikle başarısız olmaya devam ediyorum. Aptal doğdum ve ne yapacağımı hemencecik bilemem. Fazla uzağa gitmeye gerek yok, geçen sefer Corrientes ve Suipacha'nın köşesindeki bir sokak lambasına çıktım, çırçıplak. Düşünsenize: Bir cumartesi günü, akşamüstü saat beşte. Aylarca içeri kapattılar beni.

Size bir şey itiraf edeceğim, Sabato: Ben bu dünyaya gelmek istemedim, gelmek için hiçbir işaret göndermedim. İçeride o kadar rahattım ki, dışarı çıkma vakti geldiğinde direndim, ayak direttim. Ama yine de zorla çıkardılar beni. Hep zorla, hep daha iyi adına. Orada tek anladığım şey dünyanın pislikten başka bir şey olamayacağı. Sizin de başınıza benzer bir şey gelmiş olmalı. Biz kaybettik, artık biliyorum. Fakat şimdi sıra, göz kırpmadan tahammül etmekte. Biz ikimiz her şeyi açıkça söyleyecek tipte insanlarız, yani iki zavallı münasebetsiz. Ama benim bir avantajım var: Bunun üstesinden cehaletle geliyorum.

Ölümümü öngörerek sizi mirasçım tayin etmeye karar verdiğimi bildirmek için yazıyorum. Marconi'ye olan benim başıma da gelsin istemiyorum: Öldükten sonra hiç kimse tecrübelerini öğrenemedi. Ailemin de bu durumdan haberi var.

Donne: "Hiç kimse kendisini darağacına götüren arabada uyumaz." Bunu bana hatırlatan sizsiniz. Müthiş. Ünlü Aristoteles muammasını ne zamandır araştırıyorum: Başlangıcı bulmak gerek, sonra her şey bize fazlasıyla verilecektir. Sabato: BAŞLANGICI BULDUM. Nasıl ve niçin yapıldığımızı biliyorum. Ne dediğimin farkında mısınız? Kuru, süssüz ve yalın olmak istiyorum. Bir kuram acımasız olmalı, eğer yaratıcısı kendine karşı zalim olmazsa kuram yaratıcısının aleyhine döner. Öngörülemez bir olayın, bu devasa keşfi La Chacarita'ya* götürmeme neden

* Buenos Aires'teki en büyük mezarlık. Recoleta'nın tersine bir halk mezarlığı.

olabileceğine dair korkum beni size yazmaya itti. Kibirliliğin ötesinde, her şeyi önceden görmem, hesaplamam gerekiyor. Ve fazla hayal kurmamam. Voltaire, Rousseau için cin tutmuş; Carrel ise Freud'a zararlı demiş. Cahil, kederli. Ya da genelde yalnız, her ne halde olursa olsun, beni yalnızca insan ilgilendiriyor: Yeter ki o, yumağın binbir güçlükle bulabildiğim ucunu kaybetmesin ve gerçek, birlikte kurtulan aslan ve gazalın gösterisini ormandaki bir yangın gibi aydınlatsın.

Bizi bu keşmekeşin içine neden ve niçin attıklarını ve sonra da neden imha edildiğimizi biliyorum. Anlayacağınız gibi bu, tüm insan etkinliklerinin ölçüldüğü bir MODEL'in olduğunu varsayar. Tanrı, bugün bizim Ptolemaios'a güldüğümüz gibi, yüz yıl sonra öğrencileri güldürecek gerekli bir evredir. Şayet Kant bu olamaz diyorsa, bunun nedeni bizim gibi kendi içine dönmek için mücadele etmemiş olmasıdır. Dolap beygiri gibi aynı saatte aynı yollardan geçişi, *establishmenta** olan saygısının kanıtıdır. Kaos içinde öylesine rahattı ki, onu çözmek yerine açıkladı. İnsan, bu gezegene istemediği halde konmuş olmaya ve vakti gelince, iğrenç bir şekilde yaşlanmış bir halde, hiçbir açıklama yapılmadan ve de özür dilenmeden korkunç acılar içindeyken buradan fırlatılıp atılmaya nasıl katlanabilir? Ve bu kişiden yalnızca Almanya'da doğmuş olduğu için korkmamız mı gerekiyor? Oysa milyonlarca yıldan beri, Kant'a rağmen, bütün bilime ve atomun parçalanmasına rağmen insan, sivrisinekler ya da kaplumbağalar gibi nedenini bilmeden doğuyor, acı çekiyor ve ölüyor. Sabato: Bana bunu yapamazlar.

Duvarda bir delik açtım ve gözlemeye koyuldum. Tüyler ürpertici gösteriyi izlemekten korkmayacak kişileri davet edeceğim.

Şayet sınırlarım sizi güldürüyorsa, Faraday'ın her şeyi, kendisinin ciltlediği kitaplardan öğrendiğini bir düşünün. Size yazdım çünkü sizi dağ başında gördüm: Donmuş ve çılgın. Fakat bir gün aşağı inerseniz ve aşağıdaki kazlar gibi düşünürseniz, başka bir Sainte-Beuve olursunuz benim için ve ben sizden tiksinirim.

İşte cesaretimin kanıtı; korkaklığımdan dolayı kendimi cezalandırmak ve bana gülüp geçenlere gülecek kadar güçlü olduğumu kendime göstermek için, (şu farkla ki ben yukarıdan güldüm) bir sokak lambasına çırılçıplak çıkabildim.

Sizden bir ricam var, araştırmalarımın nihai el yazmalarını göndereceğim tarihe, 1973'e kadar ölmeyin. Yeni bir çağın eşiğindeyiz. Her

* (İng.) Kurulu düzen, sistem; kurum, müessese; güven verici durum; hükümetçe resmen tanınmış kilise.

türden keyfi davranış, suç ve adaletsizlikten mustarip olacağız. Yeni ateşler yakılacak. Çabalamak boşuna. Ahlâki Teknoloji Çağı başladı. Milyonlarca yıl önce olduğu gibi, başka gözler kafatası kemiklerinin arasında kendilerine yer açıyor. Seyir için ne uygun bir yer ama, Sabato! Tahammül edebilecek bir sinir sistemine sahip olanlar için ne muazzam bir gelecek olacak!

Şayet dünya karşıtı güç işimi bitirirse, el yazmalarım elinize geçtiğinde düzeltmeniz ve herkese tanıtmanız gerekecek.

Bağırarak uyandı,

onu, Taraçanın öfkeli alevleriyle çırpınan siyah uzun saçlarıyla, ateşin ortasında, canlı çılgın bir meşale gibi ilerlerken görmüştü. Sanki yardım isteyerek kendisine doğru koşuyordu. Ve birden ateşi kendi bedeninde hissetti, kendi etinin çıtırdayışını, Alejandra'nın bedeninin kendi derisinin altında çırpınışını hissetti. Keskin acı ve kaygı onu uyandırdı.

Kehanet geri dönüyordu.

Fakat bu, bazılarının melankolik bir şekilde hayal ettikleri Alejandra değildi, Bruno'nun iradesiz ve seyirci ruhuyla sezdiğine inandığı da değildi; rüyanın, ateşin Alejandra'sı, babasının kurbanı ve katledicisi Alejandra'ydı. Ve Sabato kendisine tekrar sordu: Neden Alejandra'nın ortaya çıkışı, ona –bütün muhalif güçlere rağmen– yazma görevini hatırlatma gibi geliyordu? Gün geçtikçe daha da kapalı olan şu şifrelerin deşifresini bir kez daha denemesi gerekiyormuş gibi. Yalnız o kızın ruhunun kurtuluşu değil de kendi kurtuluşu da sanki şu karmaşık ve kuşkulu cinnete bağlıymış gibi.

Fakat nereden, kimden kurtuluş, diye neredeyse haykırdı odasının sessizliğinde.

Genç Muzzio

hep dendiği gibi, keşiş sessizliğini koruyordu. Büyük deri koltuklar, bekleyiş, Senyor Rubén Pérez Nassif'in önemi, görevlilerin ürkütücü gidiş gelişi içinde,

Tüketim Toplumu.

Kapitalizm, Burjuva Domuzları

Yapıların Değişimi, vs.

gibi ifadeler ve ifade kalıntıları, bir korku, utanç ve pişmanlık karışımı uyandırıyordu içinde.

Bunların arkasında, çatlaklarından, Nacho İzaguirre'nin, şu karşıdevrimci küçük burjuvanın, şu kokuşmuş gericinin, tatsız, alay eden sorgulayıcı suratını seçer gibi oluyordu.

Tatsız görüntüyü uzaklaştırmaya çalıştı, yazıtsal cümlelerle zihninde ezdi: Yapıları değiştirmek gerek! Herhangi birine, özelde Pérez Nassif gibi birine karşı isyan etmek, sokakta sadaka vermek gibidir! Ya Sosyal Devrim ya ölüm!

Fakat Nacho'nun yüzünün parçaları her saldırıdan sonra tekrar birleşiyordu, üstelik her seferinde dudaklarında daha büyük bir alayla.

Benjamin Franklin'in, *zengin olmak isteyenlere uyarılar*'ına (çerçevelenmiş) kendini vererek zihnindeki görüntüden kurtulmaya çalıştı:

> Vakit nakittir, bunu aklından çıkarma.
> Aldığın borç paradır, unutma. Kendisinden borç aldığım kişi parasını ellerime teslim ettiğinde, aynı zamanda faizini ve bütün bu süre zarfında o parayla kazanabileceği her şeyi de bırakmış olur. Bir kişi iyi bir borç alır ve bunu iyi kullanmayı bilirse önemli bir meblağ toplayabilir. Paranın verimli ve yeniden üretilebilir olduğunu unutma. Para parayı üretir, ürettiği de daha çok para üretir ve bu böyle sürüp gider. İyi bir yatırım yapıldığında beş şilin, altı olur ve altı da yedi olur ve böylece artarak yüz sterline kadar varır. Ne kadar çok paran varsa yatırımından o kadar çok elde edersin ve kârın kesintisiz artar. Bir tek dişi domuzu öldüren yaklaşık bin adet yavruyu da yok etmiş demektir. Beş şilinlik bir bozukluğu israf eden, onunla üretebileceği her şeyi de öldürmüş olur: O torba torba sterlinleri. Alınan borç üzerinde etkili olabilecek en önemsiz eylemler bile göz önünde bulundurulmalıdır. Sabahın beşinden akşamın altısına kadar senin çekicinin örsü dövdüğünü işitmesi alacaklını altı ay boyunca memnun edecektir.
> Ama seni çalışman gereken saatlerde bilardo oynarken ya da meyhanede görürse ertesi gün borcunu hatırlatacak ve ödeme gününden önce geri vermeni isteyecektir. Harcamalarını ve kazançlarını göz önünde bulundur. Bu ayrıntılara dikkatini vermekten rahatsızlık duyarsan, bu ufacık harcamaların koca koca meblağlara dönüşecek ve o ana kadar tasarruf etmiş olman gerekeni, gelecekte hâlâ tasarruf etmen gerektiğini göreceksin. Günde bir peni israf eden bir yılda, zamanla yüz sterlin kazandıracak olan altı sterlini gözden çıkarmış olur. Her gün bir peni

değerindeki vaktini boşa harcayan, bir yılda yüz sterlin harcayabilme ayrıcalığını da kaybeder.

Röportajın ilginç öğeleri

Senyor Pérez Nassif'in yaşı?

42, evli.

Çocuklar?

Üç; sırasıyla 15, 12 ve 2 yaşlarındalar. İlki, küçük bir beyefendi, Rubén, babası gibi. İkincisi kız, Mónica Patricia. Üçüncüsü kız, Claudia Fabiana, beklenmedik bir şekilde, Senyor. Pérez Nassif ve eşi evlilikten yeterince tatmin elde etmiş olduklarını kabul ettikleri bir sırada doğdu.

Kariyerine nasıl başlamıştı?

Herkesin bildiği gibi, SANIPER firmasında ofis boy olarak işe başlamıştı ve bu mütevazı başlangıçtan gurur duyuyordu. Arjantin, tanrıya şükür, şu büyük, sebatla ve geleceğe güvenle çalışmanın insanı daha yukarı konumlara götürmeye olanak verme özelliğine sahip. Ayrıntı olarak, istenirse, –fakat bunun *off the record** kalmasını arzu ediyordu– Senyor Lambruschi'nin altı çocuk arasından, onu, yüzünde kariyer yapacağını düşündürten bir şey gördüğü için seçtiğini itiraf etmeliydi. Bunlar Lambruschi'nin kendi sözleri. Daha sonra, Senyor Lambruschi'nin ilk andan itibaren, kendisinin mütevazı şahsiyetine yatırım yaptığı inancını hep taşıdı.

Kim derdi ki bir gün, Senyor Lambruschi'nin bir zamanlar bulunduğu konumun da üstüne çıkacak!

İşte böyle genç Muzzio. Hayatın kanunu bu. Yine de Senyor Lambruschini'nin, iş tutkunu olmanın ve şirketin bütün yüceliğiyle tanıdığı dürüstlüğün bir örneğini teşkil ettiğini söylemek gerekiyordu. SANIPER, onun mizacındaki ve niteliğindeki adamlarla bugünkü durumuna gelmişti. Ve artık *staff*'a** dahil olmasa da, iyi gelirli bir emekliliğin kazancına sığındıktan sonra, karakteristik ve atamız diyebileceğimiz varlığı bu işyerinde daima hazır bulunuyor. Şu anda kendisini hatırlamak, kendini işine adayışını, defalarca denenmiş dürüstlüğünü, fedakâr ruhunu (öyle ki bizzat kendisi, adamın sağlığı bozulmaya başladığında

* (İng.) Kayıtlara geçmemesini istiyordu.

** (İng.) Personel.

zorunlu bir muayene için, otuz yıllık kesintisiz hizmeti boyunca yalnızca bir kez olsun ayrılmasını emretmek zorunda kalmıştı) ve SANIPER'i oluşturan bu aileye olan sevgisini vurgulamak bile kendisini memnun ediyordu. Onlar ülkenin büyüklüğünü yaratan adamlardandı. Geçenlerde, Senyor Lambruschini'nin muhterem annesinin defnedildiği gün orada hazır bulunan Senyor Pérez Nassif, üzücü duruma rağmen, onu en iyi günlerinde olduğu gibi dimdik görmekten sevinç duymuştu.

Başka hangi şirketler Senyor Pérez Nassif'in etkin yönetimine güvenmişti?

SANIPER'den başka, elbette, PEREÑAS EMLAK'ın başkanlığı ve PROPART reklam şirketinin başkan yardımcılığını üstlenmişti. Tahmin edebileceğimiz gibi bunlar büyük sorumluluklar, fakat bu işler, şirket dışında toplum yararına pek çok görevini yerine getirmesini engellemiyordu, değil mi? Peki, peki, erdemlerini abartmaya gerek yoktu, çünkü bunlar hepimizin göreviydi, özellikle de umulan konumlara ulaşma şansını elde eden bizler için. Keza Nassif, 1965'e kadar Lomas bölgesi Lion Kulübü'ndeydi.

Sonra Senyor Pérez Nassif'e, şirketin başka kalemlerde de büyük bir gelişme içinde olduğu konusunda dolaşan söylentilerin dayanağı olup olmadığı soruluyor. Somut olarak, SANIPER'in bir sıhhi tesisat şirketiyle birleşmesi ihtimalinden söz ediliyor.

Senyor Pérez Nassif, henüz bir ihtimalden söz edilecek kadar olgunlaşmamış olduğunu düşünüyor fakat, gelecekteki işler için şirketin planları içinde böyle bir eğilimin olduğu inkâr edilemez.

Yok, yok, özür dilemeye hiç gerek yok: Kesinlikle meşru bir soru ve bu açıklamayı şimdiden yapmayı kesinlikle güven istismarı olarak görmüyor. Mesele, öte yandan, hiç basit değil, keza, genelde ulusal sanayinin ve özelde banyo malzemeleri alanının içinde bulunduğu zor şartlar göz önüne alınarak, işe, uygun bir *marketing** ile başlanması gerekiyor.

Bu zor şartların nedenleri?

Çeşitli ve çok karmaşık. Bu tür ayrıntıları dile getirmek için uygun zaman değil, zamanı geldiğinde bu ayrıntılar memnuniyetle verilecektir. Ancak şu ileri sürülebilir: Rekabet, sanayi alanına ilişkin ulusal politikaya göre ölçüsüz ve kararsız. Kendisi, ulusun ilerlemesine inancı olan kişilerdendir fakat bugünkü politik durum, bir es gerektiriyor.

* (İng.) Pazarlama.

Ülkenin politik koşulları, Senyor Pérez Nassif'in çizdiği bu cesaret kırıcı panoramaya oturuyor mu? Kurumsal çıkış hakkında kararsızlık olarak nitelendirdiğiniz şey bu durum mu?

Hiç kuşkusuz bu politik şartlardan, bize geleneksel olarak ayırt edici özelliğimizi kazandıran kurumlara saygı dahilinde acil bir çıkış zorunludur. Bizim ulusal karakterimizin tüm yabancı etkilere, mizacımız ve geleneklerimizle uyuşmayan bir ideolojiyi ulusumuza dayatma teşebbüsüne uzak olduğunun burada tekrarlamasına da gerek yok elbette. Üzerine geleceğin Arjantin'inin inşa edileceği temeller Batı ve Hıristiyan idealleri olmalıdır. Tam da bu konu üzerine çok yakınlarda, Lions Kulübün Boulogne bölgesinde kurduğu şubede bir konferans vermişti.

Vs.

Sevgili ve uzaklardaki çocuk:

Benden öğüt istiyorsun, fakat basit bir mektupla öğüt veremem, denemelerimdeki fikirlerle de veremem; bu fikirler gerçekten ben olana değil, şayet şu anda bedenim olan bu kokuşmuş (ya da kokuşmakta olan) leşte vücut bulmamış olsaydım, *olmak istediğime* ait. Kıyıya demirlenmiş, fırtınanın öfkesiyle sallanıp duran şu şamandıralar gibi, romanlarımın uğultusunda çalkalanan, sadece fikir olan şeylerle sana yardım edemem. Daha doğrusu, içimden çıkıp romanlarımda beliren, beni destekleyerek ya da yıkarak, birbirinden nefret eden ya da birbirini seven, birbirine destek olan ya da yıkan, bağırıp çağıran ya da sessiz kalan hayaletler ve fikirlerin karışımıyla daha çok yardım edebilirdim (belki de ettim).

Bu denli uzaklardan istediğin yardımı vermekten kaçmıyorum. Fakat bir mektupta sana söyleyebileceklerimin pek değeri yok, bazen bir bakışla, birlikte içeceğimiz bir kahveyle, şu Buenos Aires denen labirentte yapacağımız bir yürüyüşle sana daha fazla destek olup moral verebilirdim.

Yılgınsın, her kim ne dediyse. Fakat bu arkadaş ya da tanıdık (ne aldatıcı bir kelime!) yargılayacak kadar yakın sana, onun gibi yediğin içtiğin için eşitin olduğunu ya da, madem seni reddediyor, bir şekilde senden üstün olduğunu düşünmeye eğilimli. Anlaşılabilir bir eğilim: Eğer, Himalaya'ya çıkan bir adamla yemek yiyorsan, çatalı tutuşunu yeterince gözlemleyince onu eşitin ya da üstünün sayma eğilimine ka-

pılırsın; bu yargıya varmak için ileri sürülenin Himalaya'ya çıkış olduğunu, yemek yiyiş tarzı olmadığını unutarak (unutmaya çalışarak).

Bu cinsten küstahlığı binlerce kez affetmen gerekecek.

Gerçek adaleti, yalnızca alçakgönüllülük ve duyarlık, açıklık ve cömert bir anlayışla donanmış istisnai varlıklardan görebilirsin. Şu kıskanç Sainte-Beuve, o Stendhal soytarısının asla büyük bir eser yazamayacağını iddia ettiğinde Balzac aksini söyledi. Ama bu doğal: Balzac *İnsanlık Komedyası*'nı yazmıştı ve öbür beyefendiyse adını hatırlamadığım bir romancık. Sainte-Beuve'e benzeyenler Brahms'a güldü. Oysa Schumann, muhteşem Schumann, bahtsız Schumann, çağın müzisyeninin doğmakta olduğunu iddia etti. Paradoksal görünse de, hayranlık duymak için büyüklük gerekir. İşte bunun içindir ki bir yaratıcının çağdaşları tarafından tanınması durumu pek gerçekleşmez: Neredeyse hep bir sonraki kuşak ya da en azından bir tür çağdaş sonraki kuşak, yani yabancı olan, uzaklarda olan, onun giyim kuşamını görmeyen okurlar tarafından tanınır. Bu Stendhal ve Cervantes'in bile başına geldiyse, evinin yakınlarında yaşayan sıradan bir tanıdığın dedikleri yüzünden nasıl yılgınlığa düşebilirsin? Proust'un ilk cildi çıktığında (Gide el yazmalarını çöpten çıkardıktan sonra), Henri Ghéon adında biri, bu yazarın "Bir sanat eserinin tam anlamıyla aksi olan şeyi yapmakta, asla tamamlayıcı ve birleştirici olmayan ek bir tabloda, manzaraların ve ruhların devingenliği konusundaki izlenimlerinin bir envanterini, bilgilerinin dökümünü yapmakta gözü kara davrandığını" yazdı. Aslında, bu kibirli eleştiri, Proust dehasının hemen hemen esasıdır. Evrensel Adalet Bankası, Brahms'ın, piyano ve orkestra için birinci konçertosunu icra ettiği o ilk gecede hissettiği, hissetmesinin kaçınılmaz olduğu acıyı ne şekilde telafi edebilir ki? Hani şu ıslıkladıkları ve yuhaladıkları gecenin acısını? Yalnız Brahms değil, Discépolo'nun tek bir mütevazı şarkısının ardında, ne büyük bir acı, ne büyük bir birikmiş hüzün, ne büyük bir yıkım vardır.

Fakat –insanlık durumu ne kadar garip– yalnız önemsiz ve başarısız olanlar bu sefil duyguları çekmez. Lope, *Don Quijote*'nin hayatında okuduğu en kötü kitap olduğunu ilan etmemiş miydi? Goethe, üçüncü sınıf şairleri (kıskandığı ruhları da, sıralamasında bunların daha altına koyuyordu) överken kendisi kadar önemli şairler konusunda sessiz kalmıyor muydu? Ama biz şimdi senin kuşkularına dönelim. Bir gün önemli biri olacağını anlamam için öykülerinden birini okumam yetti. Fakat bu dehşeti yaşamaya hazır mısın? Dağılmış ve kararsız ol-

duğunu, ne yapacağını bilemediğini, sana bir şey demek zorunda olduğumu söylüyorsun.

Bir şey söylemek! Oysa susmalıydım, ilgisizlik işareti olarak yorumlardın, ya da günlerce konuşmalıydım ya da yıllarca seninle yaşamalıydım ve bazen konuşup bazen susarak ya da hiçbir şey demeden birlikte yürüyerek, çok sevdiğimiz biri öldüğünde ve sözlerin beceriksizce etkisiz ve gülünç olduğunu anladığımızda yaptığımız gibi. Böyle anlarda insanı ancak öteki sanatçıların sanatı kurtarır, teselli eder, yardım eder. Bu cehennem azabından senden önce geçen büyük varlıkların ıstırabı yararlı olabilir ancak sana (ne korkunç!).

Demek ki yetenek ve deha dışında başka ruhsal özelliklere ihtiyacın olacak: Kendi doğrunu söyleme cesareti; devam etmek için azim, yani söylemen gereken şeye inancınla sahip olduğun güçlere olan değişmez inançsızlığının tuhaf bir karışımı; devler önünde alçakgönüllülük ve geri zekâlılar önünde kibrin bileşimi; şefkat ihtiyacı ve yalnız kalmak, küçük gruplara, ayna galerilerine duyulan eğilimden ve aynı zamanda bunların tehlikesinden kaçmak için cesaret. Bu anlarda sana ancak, Melville gibi bir teknede, Hemingway gibi bir ormanda, Faulkner gibi küçük bir köyde yazanları hatırlamak yardım edecektir. Eğer acı çekmeye, insanlardan uzaklaşmaya, yoksulluk ve kötü yürekliliğe, anlayışsızlık ve aptallığa, gücenme ve sonsuz yalnızlığa katlanmaya istekliysen, öyleyse evet sevgili B., tanıklık etmeye de hazırsın. Ama sakin ol, hiç kimse sana geleceği garanti edemez, gelecek kimi zaman üzücüdür: Başarısız olursan üzücüdür, çünkü başarısızlık her zaman acı vericidir ve sanatçı söz konusu olduğunda trajik olur; başarırsan da üzücüdür, çünkü başarı bir tür bayağılıktır, bir yanlış anlaşılmalar toplamı, devamlı bir yıpranmadır; kamuya mal olmuş adam olarak adlandırılan şu pisliğe dönüştüğünde, haklı olarak (haklı mı?) bir delikanlı, (senin başlangıçta olduğun gibi biri) suratına tükürebilir. Bu haksızlığa da tahammül etmek, çalışıp çabalamak, domuz ahırında çalışan bir heykeltıraş gibi eserini üretmeyi sürdürmek zorunda kalacaksın. Pavese'yi oku: "İçini kendi kendine tümüyle dökmüş olmak... çünkü yalnızca kendi hakkında bildiğini boşaltmadın; aynı zamanda kuşkularını ve tahminlerini de, yani ürpertilerini, hayallerini, bilinçsiz hayatını da boşalttın. Ve bunu, katlanılan bir çaba ve gerilimle, ihtiyat ve ürpertiyle, buluşlar ve başarısızlıklarla yapmış olmak. Bütün hayat bu noktada yoğunlaşacak şekilde yapmış olmak ve bunu insani bir işaret, bir söz, bir mevcudiyeti buyur etmiyor, yüreklendirmiyor gibi yapmış olduğu-

nu kabul etmek. Ve soğuktan ölmek, çölde kendi kendine konuşmak, bir ölü gibi gece gündüz yalnız kalmak."

Ama tabii, birden o sözü işiteceksin –şu anda, bulunduğu yerden Pavese'nin bizimkini işittiği gibi– öbür adadan senin haykırışlarını işiten bir varlığın, senin hareketlerini anlayacak, senin şifreni çözebilecek birinin arzulanan varlığını, beklenen işaretini duyacaksın. İşte böylece devam etmek için gücün olacak, bir an için domuzların homurtusunu duymayacaksın. Geçici bir an da olsa, sonsuzluğu hissedeceksin.

Kim bilir ne zaman, hayal kırıklığının hangi anında Brahms, birinci senfonisinin ilk bölümünde işittiğimiz o melankolik trompetleri çaldırmıştır. Cevap geleceğine inancı yoktu belki, çünkü bu esere tekrar dönmek için on üç yıl (on üç yıl!) geçmesi gerekti. Umudunu kaybedecek, birisi suratına tükürecek, arkasından güldüklerini duyacak, kaçamaklı müphem bakışların uyarı olduğunu düşünecekti. Fakat trompetlerin o çağrısı zamanları aştı ve birden, sen ve ben, karabasanlarla tükenmiş, işitiyoruz onları ve o bahtsıza borçlu olduğumuzdan, onu anladığımızı gösterecek bir işaretle cevap vermemiz gerektiğini anlıyoruz.

Şu anda iyi değilim. Yarın ya da kısa bir süre sonra devam edeceğim.

1972 yılında bir pazartesi

Bahçedeydim, gün doğmaya başlıyordu. Sabahın bu erken saatlerindeki sessizlik bana iyi geliyor: Servilerin, arokaryanın dostça eşlik etmesi; gerçi bu devi, Patagonya'nın yüce dağlarında, Şili'nin soylu ve tenha sınırlarında görmek yerine burada görmek, büyük bir aslanı bir kafeste görmek gibi bana bir anda üzüntü veriyorsa da. Sana bir süre önce yazdıklarımı yeniden okuyorum ve o dokunaklılık beni biraz utandırıyor. Fakat benden bu şekilde çıktılar ve öyle bırakıyorum. O sıralarda, yardım isteğiyle gönderdiğin mektupları da yeniden okuyorum: "Ne istediğimi pek bilmiyorum." Önceden (ve sonra da) kim biliyor ki? Delacroix, sanat, görünmeyen bir Tanrıya edilen karışık dualardan başlayıp, vecit anlarının açık, kesin görüntülerine kadar giden mistik temaşaya benzer diyordu.

Bütünsel bir sezgiden hareket edersin fakat gerçekten ne istediğini, tamamlayıncaya kadar ve bazen o zaman bile bilemezsin. Yola çıktığın o sezgi döneminde, konu, biçimin önündedir. Fakat ilerledikçe, ifade-

nin konuyu nasıl zenginleştirdiğini, konunun ise biçimi (sonunda birbirlerinden ayırmak imkânsızlaşıncaya kadar) nasıl yarattığını göreceksin. Ayırmaya kalkışıldığında da, ya "toplumcu" edebiyata ya da Bizansçılığa* varırsın. İki felaket. Hamlet'te özden biçimi ayırmanın ne anlamı var? Shakespeare, konularını üçüncü sınıf yazarlardan alıyordu. İçerikleri nedir? Mutsuz hab ci konusu mu? Rüyalarda olduğu gibi: Uyandığımızda, kabaca hatırladığımız şey, Shakespeare'in eserindeki şu zavallı şeytan teması gibi rüyanın en açık seçik olan unsuru "konusu"dur. Gecenin o gizemli mitosunun üzerini, anlatıcının mırıltılarıyla açmaya kalkışan kimi psikanalistleri başarısızlığa götüren şey. Sophokles'in ruhunun sırlarının bir seyircinin nakletmesiyle çözülmeye çalışıldığını bir düşün. Hölderlin de şöyle demişti: Rüya görürken tanrı, uyanıkken dilenciyiz.

Edebi eserlerin bazı sinema uyarlamalarının söz başarısızlığının (uğursuz sözler) nedeni de aynı durum olmalı. *Sanctuary*'yi gördün mü? Romanın konusu deme alışkanlığında olduğumuz şey dışında geriye, kabaca romanın izleğinden başka bir şey kalmamış filmde. Alışkanlığında olduğumuz diyorum çünkü konu, zenginlikleriyle ve pırıltılarıyla, gizli çelişkileriyle, sözcüklerinin, seslerinin ve renklerinin sonsuz yansımalarıyla romanın tümüdür, şu ünlü ve şaşaalı "olaylar"ıyla değil.

Büyük temalar ve küçük temalar, yüce konular ve basit konular yoktur. Küçük, büyük, yüce ya da basit olanlar, insanlardır. Bir tefeci kadını öldüren yoksul öğrencinin "aynı" hikâyesi sadece bir polis haberi de olabilir, *Suç ve Ceza* da.

Gözlemleyeceğin gibi tırnak işaretleri, bu tür sahte problemlerde çok sık kullanılır ve neredeyse kaçınılmazdırlar, bunların sahte problemlerden başka bir şey olmadıklarını ortaya çıkarırlar. İşin aslı şu ki, varoluş karmaşıklaştıkça, dil gittikçe daha tumturaklı ya da ikiyüzlü hal aldıkça bu işaretleri devamlı kullanmamız gerekecek. Ya da Xul Solar'ın yaptığı gibi, ironik olarak sözcüğe güvenmediğimizi ima etmek ya da sözcüğün semantik bozulmasına sapkınca atıfta bulunmak için daha ince bir yol icat etmeli: Paul Bourget'yi sonuçta önemli bir *yäzär* yapan Almancanın *ä*'sı ve *ö*'sü gibi. Xul, pek çoklarının, ev sahibini soyan misafir gibi itiraf etmeden çaldığı dehasını sohbette bırakan cömert bir ruhtu.

Bana dediğin gibi "herhangi bir konu" hakkında yazmaya yetenekli olmaman iyiye işaret, bunda üzülecek bir şey yok. Herhangi bir şey

* Sanatta aşırı biçimcilik, üslupçuluk anlamında.

üzerine yazanlara inanma. Saplantılarımızın kökleri çok derindir ve derinleştikçe sayıları azalır. En derini belki de en karanlık olanı fakat aynı zamanda diğer köklerin tek ve her şeye kadir olanıdır; gerçek bir yaratıcının *tüm* eserleri boyunca ortaya çıkan köktür. Bu bahsettiklerim, şu seri imalat hikâye üreticileri, televizyon dizilerinin ya da vasat best-seller'ların "verimli" üreticileri, şu sanat fahişeleri değil. Evet onlar konu seçebilir. Oysa yazma eylemi ciddiye alındığında, tersi gerçekleşir: Seni seçen konudur. Dahası, eğer peşine düşen, en gizemli bölgelere kadar, kimi kez yıllar boyunca seni izleyen saplantın hakkında olmayacaksa tek bir satır yazmamalısın. Diren, bekle, eğilimlerini sına; kolaycılık olmasın eğilimin; bu, reddetmen gerekenlerin en tehlikelisidir. Bir ressam, resim yapmak için "kolaylık" denen şeye sahiptir, bu, yazarda da vardır. Sakın teslim olma. Artık daha fazla tahammül edemediğinde, delirebileceğini anladığında yaz. Ve sonra tekrar "aynısını" yaz, demek istediğim, başka bir yoldan, daha güçlü kaynaklarla, büyük bir deneyim ve öfkeyle fakat yine her zamankini, aynı şeyi araştırmaya dön. Çünkü, Proust'un dediği gibi, sanat eseri kaçınılmaz olarak sonrakilere delalet eden mutsuz bir aşktır. Yeraltı mağaralarımızdan çıkan hayaletler er ya da geç yeniden ortaya çıkacaklardır ve kendi şartlarına daha uygun bir iş edinmeleri zor değildir. Ve terk edilmiş planlar, cenin halindeyken yok edilen taslaklar, daha az kusurlu olarak vücut bulmak için geri dönecektir.

Kurnazların, zeki geçinenlerin, hep aynı şey hakkında yazdığını söylemeleri seni kaygılandırmasın. Elbette öyle yapacaksın! Van Gogh ve Kafka'nın ve önemsenecek herkesin, senin ruhunu koruyan bütün sert (fakat şefkatli) babaların yaptığı da bu. Sonraki eserler, öncekilerin yıkıntıları üzerinde yükselen şehirler gibidir: Sonrakiler yeni olsalar da bir ölümsüzlüğü, antik efsaneler, aynı ırktan insanlar, benzer alacakaranlıklar ve gündoğumları, kalıtımsal olarak geri dönen gözler ve yüzler tarafından sağlanmış bir ölümsüzlüğü maddeleştirirler.

İşte bu yüzden, roman kişileri hakkında inanılagelen şeyler aptalcadır. Yalnızca bir kez, kibirle "Madame Bovary benim" diye cevap vermesi gerekecekti, işte o kadar. Oysa bu mümkün değil, senin için mümkün olmayacak: Her gün biri gelip sana, o roman kişisi şuradan mı buradan mı çıktı, şu ya da bu kadının portresi mi, yok orada melankolik bir seyirci gibi görünen adamla kendinizi mi "temsil" ettiniz diye sorup soruşturacak. İşte bu daha önce değindiğim yıpratılmanın, tümüyle kurmacanın eseri olan, sonsuz ve hemen hemen labirentsi yan-

lış anlaşılmanın bir parçasıdır.

Roman kişileri! 1962'de bir sonbahar günü, bir ergenin heyecanıyla Madame Bovary'nin "yaşamış" olduğu o yerin arayışındaydım. Bir gencin, bir roman kahramanının acı çektiği yerleri araması zaten hayret vericidir; fakat bunu bir romancı, bu varlıkların yaratıcının ruhunda bile hangi noktaya kadar gerçek olmadıklarını bilen biri yapsın, işte bu, sanatın o çok saygın gerçekten daha önemli olduğunu gösterir.

Bu durumda, bir Normandiya tepesinin yükseklerinden nihayet Ry Kilisesi'ni seçtiğimde kalbim sıkıştı: Edebi yaratımın gizemli gücüyle bu küçük köy, insan tutkularının doruklarına ve aynı zamanda en karanlık uçurumlarına erişiyordu. Orada, bir sanatçının güçlü ve ıstırap çeken ruhuyla can bulmamış olsa, başka pek çokları gibi hiçlikten hiçliğe geçecek olan biri yaşamış ve acı çekmişti; trans anında kendisinden daha büyük ruhlar tarafından yönetilen önemsiz bir medyumun, kendi küçük ruhunun duyamayacağı tutkularla çırpınması ve önemli sözler söylemesi gibi.

Flaubert'in o köyü ziyaret ettiği, yöre insanlarını gördüğü, kahramanının bir gün zehir satın alacağı eczaneye girdiği söylenir. Kim bilir kaç kez o tepelerden birinin yükseklerinde, (belki de Matilde ile birlikte o küçük önemsiz köyü seyretmek için durduğumuz yerde) oturup kendi üzüntülerinin pek çoğunu cisimleştirmeye adanmış o kadıncağızın bakış açısından hayat ve ölüm hakkında düşünmüş olacağını hayal ettim. Yeni bir kaderi tasavvur etmenin tatlı ve acı şehvetliliği: *Acaba* kendisi bir kadın *olsaydı*; *acaba* diğer kişilik özelliklerinden (acı alaycılık, vahşi açıksözlülük) yoksun *bırakılsaydı*; ve nihayet, *acaba* romancı olmak yerine taşralı bir küçük burjuva olarak yaşayıp ölmeye mahkûm *olsaydı*.

Pascal, hayatın, kaderin doğumumuzu, karakterimizi, şartlarımızı belirlediği, seçim yapamayacağımız bir kumar masası olduğunu iddia eder. Bir yaratıcı ancak bir kez daha bahse girebilir, en azından romanın hayali dünyasında. Kendisine düşen varoluşta, deli değildir, intihar etmez ya da cani değildir ama en azından o yoğun suretlerde böyle olur.

Kendi kaygılarının ne kadarı o zavallı kasaba romantiği kadında vücut bulacaktı! Şu Hôtel-Dieu'deki, şu Rouen hastanesindeki kasvetli çocukluğunu hayal edelim bir an. Ben kendi hesabıma dikkatle, titrek bir titizlikle gözlemleyerek yaptım bunu. Ameliyat amfisi, ailesinin yaşadığı binanın bahçesine bakıyordu. Kız kardeşleriyle parmaklı-

ğa tırmanan Gustave büyülenmiş vaziyette o kokuşmuş cesetleri seyrediyordu. Orada, o anda zamanın geçiciliği kaygısı ruhunu ebediyen ele geçirecek, orada, şu kötü metafizik (ki hemen hemen bütün büyük yaratıcıları sanatla, yani insanı geçicilik ve kaçınılmaz ölümden kurtaracakmış gibi görünen yegâne güç aracılığıyla kurtulmaya iter) ölüm gibi ve alçakça zihnine kazınacaktı: *que j'ai gardé la forme et l'essence divine de mes amours décomposes.**

Belki de Gustave o parmaklıklardan çürümeyi gözlemleyerek, (mesafeli, alaycı, kibirli, kendi değişken durumunun ve aynı zamanda gücünün bilincinde olduğu söylenen) o ürkek ve içine kapalı çocuk oldu. Eserlerinin en iyi olanlarını oku, şu sıfat numunesi koleksiyonlarını, şu sıkıcı kelime hazinelerini değil, o merhametsiz romanın en sert sayfalarını oku, bir tür kindar bir zevkle varoluşun zalimliğini anlatanın, belki de hassas ve hayal kırıklığına uğramış o çocuk olduğunu göreceksin. Melankoli ve hüzün fon perdesidir. Dünya onu iğrendirir, incitir, sıkar: Kibirle başka bir dünya yapmaya karar verir, onun görüntüsünde, ona benzer. Balzac'ın kendi yeteneğine olan içten haksızlığıyla yeltendiği gibi sivil devletle değil, bizzat Tanrıyla rekabete girdi. Bize verilen bu gerçeklik bizi tatmin ediyorsa yaratmak niye? Tanrı kurmaca eserler yazmaz; bizim kusurlarımızdan doğar o eserler, bizi içinde yaşamaya zorladıkları kusurlu dünyadan. Ben, beni doğurmalarını istemedim, sen de: Bizi buraya zorla sürüklediler.

Flaubert'in o zavallı dişi şeytanın hikâyesini kendisinden istedikleri için yazdığına inanma: O bu polisiye hikâyede, ancak büyük bir nevrotiğin kendi beninden söz edebileceği zalimlikle kendisini gülünçleştirerek; kendisi gibi uzak diyarları, ıssız köşeleri seven o önemsiz taşra nevrotiğinin kişiliğinde kendisini karikatürize ederek, kendi gizli polisiye hikâyesini yazabileceğini birden içinde hissettiği için yazdı. Altıncı Bölümü tekrar oku, yazarın *öbür* zamanlardan ve yerlerden, seyahatler ve posta arabalarından, çocuk kaçırmalardan, egzotik ortamlardan aldığı zevki göreceksin: Tüm saflığıyla romantik düş; parmaklığa tırmanmış o çocuğun ebediyen hissettiği gibi. Romanının konusu yazarın kendi varoluşudur; gerçek hayatıyla hayal dünyası arasındaki günbegün büyüyen mesafedir; kaba gerçeklere dönüşen rüyalar, sıradan gülünç eylemler halini almış yüce aşklardır. Zavallı mutsuz kadın intihar etmeyip ne yapabilirdi? Ve o zavallıcığın, o kimsesizin, o gü-

* (Fr.) Parçalanmış aşklarımın ilahi kaynağını ve tarzını nasıl da korudum.

lünç romantiğin fedakârlığıyla Flaubert (üzücü bir şekilde) kurtulur.

Kurtulur... Bir söyleme şekli, şeyleri görmenin hızlandırılmış şekli, biz ihmal ettikçe başımıza hep geldiği gibi. Biliyorum ki annem olsa, gözlerinde yaşlarla, Emma'yı değil de onu, zavallı ve yaşamaya devam eden Flaubert'i düşünerek, "Tanrı ona yardım etsin!" diye mırıldanırdı.

Dünyayla romantik ruhun çarpışması böylece sadist bir öfkeyle tınlayan alaycı bir ahenksizliği açığa çıkarır. Yazar kendi düşlerini yıkmak ve gülünçleştirmek için bir panayır sahnesi kurar, burjuva varoluşunun karikatürünü çizer: Aşağıda, belediye nutukları, yukarıda, otelin iğrenç odasının penceresindeyse başka bir retorik, mükemmel cümlelerle Emma'ya kur yapan, Rodolphe'un retoriği. Uçarılığın saldırgan diyalektiğini kullanarak romantik Flaubert korkutucu şaklabanlıklar yapıp, sahte romantizmle dalga geçti, dindar bir ruhun sofularla dolup taşan bir kilisede kusabilmesi gibi. İşte sana Flaubert. Nesnelcilerin başı!

Sırası gelmişken, rica ediyorum şu malum sözü hatırlatma: Bu; karşıma çıkıp bilimin öznelciliğinden söz etmek gibi olur neredeyse. Nikaragua ve Peru gibi yüzüstü bırakılmış küçük ülkelerden Darío ve Vallejo gibi şairler çıkaran bir kıtaya ait olduğun için kendinle gurur duy. Sonunda bir kez kendimiz olalım! Senyor Robbe-Grillet gelip bize bir romanın nasıl yapılması gerektiğini söylemesin. Rahat bıraksın bizi. Özellikle de, senin gibi yetenekli gençler, şu Bizanslıların ve teroristlerin çiftleşmesinin bize dayattığı şeyi kutsal bir saygıyla dinlemeyi artık kesin olarak bıraksınlar. Barbarların büyük yaratıcıları olduysa, şu seçkin saraylarından uzak oldukları içindi: Rusları, İskandinavyalıları, Kuzey Amerikalıları düşün. Parfümle yıkanmış, giyim kuşam modasına bağımlı Paris'ten gelen emirleri unut.

Sanatta nesnelcilik! Bilim "ben"den el çekebilirse de –ki çekmesi gerekir– sanat bunu yapamaz, bunu bir görev gibi ileri sürmekse faydasızdır. Bu "kifayetsizlik" sanatın kesinlikle erdemidir. Fichte, sanat nesneleri ruhun yaratılarıdır diyordu (aşağı yukarı), Baudelaire ise sanatı, yaratıcısını ve dünyayı da içine alan bir büyü olarak görüyordu. Leonardo'nun yaratıklarının oturduğu şu gizemli mağaralar, muğlak çehrelerinin gerisinden, bir denizaltının dibindeymiş gibi şu hayal meyal gördüğümüz mavimsi ve gizemli dolomitler, Leonardo'nun ruhunun ifadesi değilse nedir?

Katıksız duygudan bıkılıp gözler bilimle kamaşınca, romancının

insanların hayatını, bir zoologun karıncaların alışkanlıklarını anlattığı gibi anlatması istendi. Fakat derin bir yazar sokaktaki bir adamın varoluşunu basitçe tasvir edemez. İhmal edildikçe (ve hep ihmal edilir) bu adamcağız yaratıcının karanlık ve sefih bir parçasının temsilcisi gibi hissetmeye ve düşünmeye başlar. Yalnız vasat yazarlar basit tarihi olayları yazabilir ve bir çağın ya da bir ulusun dış gerçeklerini sadakatle (ne ikiyüzlü bir söz!) tasvir edebilir. Büyük sanatçıların gücü öylesine karşı konulmazdır ki niyet etseler de yapamazlar bunu. Bize Van Gogh'un Millet'nin resimlerini kopya etmek istediğini söylüyorlar. Yapamazdı elbette: Kuruntulu ruhunun tasvirinden başka bir şey olmayan korkunç güneşleri ve ağaçları, ağaçları ve güneşleri çıkıyordu karşısına hep. Flaubert'in nesnel olmak gerektiği konusunda yazmış olması önemli değil. Mektuplarının bir yerinde, aksine, bir sonbahar günü ormanda, bir erkeği ve sevgilisini, atı ve yerde çiğnediği yaprakları, rüzgârı ve sevgililerin sözlerini duyarak dolaştığını söylüyor. Kahramanlarım peşimi bırakmıyor, diyordu, ya da daha doğrusu onlarda olan benim peşimi. Varlığın en derin kısımlarından ortaya çıkıyorlar; kimi kez yaratıcıyı temsil eden ve iyilikte ve günahta, cömertlikte ve cimrilikte onu aştıkları için ihanet eden özdür onlar. Sonuçta, tutkularını ve kusurlarını tereddütle gözlemleyen yaratıcının kendisini bile şaşırtırlar. Şu küçük tanrının günlük hayatında sahip olduklarına tamamen zıt olabilen kusurlar ve tutkular: Dindar bir ruhsa önünde ateşli bir ateist belirecektir; iyiliği ve cömertliğiyle tanınıyorsa kahramanlarından birinde kötülüğün ve hasisliğin aşırı davranışlarına dikkat çekecektir. Daha da hayret verici olan ise kötü niyetli bir memnuniyet duymasının mümkün olmasıdır.

*Madame Bovary c' est moi**, elbette. Fakat aynı zamanda, sevgilisinin romantizmine katlanmaya sinikçe yetersiz olan Rodolphe'tu; ve zavallı Mösyö Bovary ve şu ateist eczacı M. Homais'di aynı zamanda; çünkü umutsuz bir romantik olmanın gücüyle, mutlak olanı tekrar tekrar araması ve bulmaması nedeniyle Flaubert, ateizmi ve alçak Rodolphe'un inandığı şu aşk ateizmi türünü de çok iyi anlar.

Balzac'ın çağdaşları (devlerin küçüklüklerini ortaya çıkararak kendilerini büyümüş hisseden küçüklerin zevkli tatminiyle), "gerçek" Balzac'ın bayağı ve kibirli olduğunu söylüyor, yarattığı büyük varlıkların bir mitomanın basit hayalleri olduğuna bizi inandırmak istercesine. Hayır: İyi ya da kötü, onlar ruhunun en hakiki duygularıdır. Hatta, kur-

* (Fr.) Madame Bovary benim.

maca eserleri için seçtiği şatolar ve kırlar, saplantılarının sembolleridir. Stephen D'edalus, *Portre*'de, sanatçının, Yaradılışın Tanrısı gibi, eserinin arkasından kayıtsız kaldığına inandırır bizi. Şakacı İrlandalı! Bu dâhi hakkındaki bilgilerimizden, *Ulysses* gibi *Portre*'nin de Joyce'un kendisinin; onun tutkularının, dramının, kişisel trajikomedisinin, fikirlerinin yansımasından başka bir şey olmadığını biliyoruz.

Yaratıcı her şeydedir, yalnızca kahramanlarında değil. Dramı, yeri, manzaraları seçer. Platon *Devlet*'te, Tanrının masanın arketipini yarattığını, marangozun bu arketipin suretini, ressamın da bu suretin suretini yarattığını iddia eder. Taklitçi bir sanatın yegâne olanağı budur: Üçüncü dereceden buhar olup uçma. Oysa büyük sanat bir güçlendirmedir. Marangozun kaba saba masasının taklidi değil, sanatçının ruhu aracılığıyla gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır.

Öyle ki, 1962'nin sonbaharında bir tepenin üstünden ürkek yürekle Ry'nin küçük kilisesini seyrettiğimizde; M.Homais'nin eczanesi olması gereken yere suskun ve titreyerek girdiğimizde; zavallı Emma'nın arzulu ve acınası haliyle kendisini Rouen'e götürecek arabaya bindiği yere baktığımızda gördüğümüz ne bir kilise, ne bir eczane ne de bir köy sokağıydı: Gördüğümüz dış dünyanın o saf nesneleri aracılığıyla hisseden, ölümsüz bir ruhun parçalarıydı.

Pazartesi gecesi

Kötü bir gün geçirdim, sevgili B., açıklayamayacağım şeyler oluyor bana fakat bunlar olurken ve tam da bu yüzden, fikirlerin bu aydınlık gündüz evrenine tutunmaya çalışıyorum. Platoncu evrenin kışkırtması! İç kargaşası, uğultusu büyüdükçe, üzerimizdeki baskılar daha korkutucu oldukça, fikirlerimizi bir düzene koyma eğilimini daha çok hissediyoruz. Bana hep böyle oldu, aslında, hep böyle olur demeliyim. Lisede kafamızı doldurdukları şu meşhur, uyumlu Yunanlıyı düşün: XVIII. yüzyılın bir buluşudur ve hem Britanyalıların damgasını hem de Fransızların ölçülü ruhunu bulacağın şu klişeler hazinesinin bir parçasıdır. Ölümcül ve kederli Yunan trajedileri bu aptallığı yok edebilirdi, yeter ki daha felsefi denemelerimiz ve özellikle de Platonizmin bulunuşu olmasaydı. Herkes sahip olmadığı şeyi arar; Sokrates Aklı arıyorsa tutkularına karşı acilen akla ihtiyacı olduğu içindir: Yüzünden tüm kusurları okunuyordu, hatırlıyor musun? Sokrates, Aklı icat etti

çünkü çılgının biriydi, Platon ise sanatı reddetti çünkü bir şairdi. Zıtların Birliği İlkesi'nin savunucuları için ne de güzel atalar! Görüyorsun, mantık kendi yaratıcılarına bile hizmet etmiyor.

Bu Platoncu eğilimi iyi biliyorum, üstelik bana anlatılanlardan değil. Bu eğilime ilk kez, bir ergenken, pis ve yoldan çıkmış bir gerçek içinde kendimi tek başıma bulduğumda kapıldım. Böylece o cenneti keşfettim; bir lağıma düşmüş, sürüklenen birinin, yıkanıp temizleneceği berrak bir göl bulması gibi. Yıllar sonra da, Brüksel'de genç bir komünist militan olarak Stalinizmin dehşetlerini tanıdığımda yerin ayaklarımın altında yarıldığını düşündüm. 1934 kışını yalnız aç ve üşüyerek değil, perişan ve kimsesiz de geçirdiğim Paris'e kaçtım. Ta ki uyumam için bana yatağını veren Ulm Sokağı'ndaki École Normale'in kapıcısıyla karşılaşıncaya kadar. Her gece bir pencereden girmem gerekiyordu oraya. Böylece Gibert Kitabevi'nden bir *calculus* kitabı çaldım; sıcak bir kahve içerken kitabı, barbarların yağmalayıp yakıp yıktığı bir şehirden ölesiye aç ve pislik içinde kaçtıktan sonra, sessiz bir tapınağa giren biri gibi titreyerek açtığımı hâlâ hatırlıyorum. O teoremler beni, omurgası çatlamış olabilecek birinin vücudunu bir araya getiren hassas hemşireler gibi toplayıp bir araya getirdi. Ve yavaş yavaş, parçalanmış ruhumun çatlakları arasında Platoncu evrenin güzel ve mağrur kuleleri belirmeye başladı.

Sessizliğin o tabyasında uzun süre kaldım. Ta ki bir gün kendimi, dışarıdaki insanların seslerini dinlerken (işitirken değil, yalnızca dinlerken, sıkıntıyla dinlerken) buluncaya kadar. Kanın, pisliğin nostaljisini hissetmeye başlıyordum, hayatı hissedeceğimiz yegâne yol olduğundan. Cefasına ve bitimliliğine rağmen hayatın yerini ne tutabilir? Toplama kamplarında kim, kaç kişi intihar edebildi?

İşte biz böyleyiz, bir aşırılıktan diğerine geçiyoruz. Ve varoluşumun o acı günlerinde, kendimi o mutlak topraklarda baştan çıkarılmış buldum defalarca, bir kez olsun bir gözlemevine baktığımda düzenin ve saflığın nostaljisini hissetmediğim olmadı. Ve her ne kadar canavarlarımla savaşmaktan vazgeçmedimse de, manastıra giren bir savaşçı gibi, bir gözlemevine yeniden girme eğilimine teslim olmasam da, kimi kez bunu utançla, fikirlere sığınarak yaptım: Kanın öfkesiyle manastır arasındaki yolun ortasında.

Kolombiya dergisinde çıkan şu şeyden söz ediyorsun. Bir gün kollarını dermansız bırakacak ya da seni öfkeyle bağırtacak musibetlerin bir türü de bu. Röportaj molozları. Benim kanaatlerimin en önemli kısmını yok edince benimle hiçbir ilgisi kalmıyor o röportajların. Öğrencilik yıllarımda bir gün arkadaşım Itzigsohn ile ne yaptık biliyor musun? Marx'ın cümleleriyle Marx'ı çürüttük.

Anladığım kadarıyla bugün Latin Amerika edebiyatında ortaya konan sorunlarla ilgili bir buhran geçirmektesin. Ve sorduklarından anladığıma göre, o dergide ağzımda geveliyor gibi göründüğüm neredeyse komik iddiaları tashih etmem gerekiyor. Ben daima sanatsal olarak devrimci olan bir eser için biçim yenilikleri, *vazgeçilmez değildir* dedim; Kafka örneğinin gösterdiği gibi; noktalama işaretleriyle ve ciltleme teknikleriyle oynayanlar tarafından yapılan pek çok (gülünç) şeyin gösterdiği gibi yeterli de değildir bu yenilikler. Belki edebi eseri satrançla karşılaştırmak yanlış olmaz: Bir dâhi, satrancın standart taşlarıyla satranca yenilik getirir. Yeni bir dil oluşturan, K.'nın *eserinin bütünü*dür, klasik kelime hazinesi, yumuşak, hoş sentaksı değil.

Janouch'un kitabını okudun mu? Okumalısın, çünkü bugünkü gibi şarlatanlık dönemlerinde bakışlarımızı bir kez daha K. ya da Van Gogh gibi azizlere çevirmek iyi olur: Onlar seni asla aldatmazlar, yönünü düzeltmene yardım ederler, ciddi bir tavır almaya zorlarlar (ahlâki olarak). Konuşmalarından birinde K., Janouch'a hokkabazlık yaparak kolayca kendisini temanın üzerine çıkaran virtuozdan söz eder. Fakat gerçek sanat eseri bunun bir virtuozluk eylemi değil bir doğum olduğu konusunda virtuozu uyarır. Peki doğum yapan bir kadının virtuoz olduğundan söz edilebilir mi? Bu, gerçek sanatçının durduğu noktadan yola çıkan komedyenlere özgü bir niteliktir. Bu kişiler, diye ileri sürer K., kelimelerle bir salon büyüsü yapar; oysa büyük bir şair duygularla oynamaya yeltenmez: İnsanın kaderiyle arasındaki kuruntulu gerginliğinin ıstırabını çeker.

"Bulvarda olagelen günlük olaylar" üzerine Mairena'nın yaptığı şakaları hatırlıyor musun? Dili hor gördüğü kuşku götürmeyen Borges, Lugones hakkında "yeteneği olağanüstü sözseldi" diyor ve bağlam da bu değerlendirmesinin küçümseyici anlamını ortaya koyuyor. Quevedo hakkında ise, "dilin en büyük yaratıcısıydı" diyor, ek olarak da, "fakat Cervantes...", bu kadar, melankolik üç nokta. Kendisinin günlerce

bir sıfat tamlaması için en iyi sıfatı aradığını (bunu kendi söylemiştir) göz önünde bulunduracak olursan bu iddialarda kederli bir özeleştirinin, en azından erdemlerinin –ki bunlar, kendisinin şikâyet ettiği, taklitçilerinin övdüğü (ve karikatürize ettiği) eğilimlerdir kesinlikle– yanında yaşayan *preciosismo*larının* fazlasıyla bulunduğu sonucuna benimle birlikte varırsın.

Machado kendi zamanında, biçimin kıyaslanamaz ustası olarak nitelediği Darío'ya hayrandı, yine de yıllar sonra, onun yalnızca kusurlarını alıp dışa vuran ve çoğaltan şaircikler üzerindeki uğursuz etkisi nedeniyle onu "büyük şair ve büyük baştan çıkarıcı" olarak andı. Bu şairler sözsel çılgınlığa, grotesk ağdalılığa ve karikatüre kadar vardırmışlardı işi: İşte edebiyat tanrısının bu öğrencilere uygun gördüğü cezalar. Vargas Vila'yı ve çıldırtıcı *fonorrea*'sını** düşün: Hanedan kurucusunun sersem evladı.

Hayat ve sanat arasında, gerçek ve yapay arasında tekrarlanan bir diyalektik var. Herakleitos'un şu zıtların birliği ilkesinin bir ifadesi: Ruhun dünyasında her şey kendi zıddına doğru gider. Ve edebiyat tehlikeli bir şekilde edebi olduğunda, büyük yaratıcılar, sözcüklerle oynayanlar tarafından tahrif edildiğinde, büyük büyü müzikhol büyüsüne dönüştüğünde birden edebiyatı ölümden kurtaracak hayati bir itici güç belirir. Bizans'ın, sanatı memnuniyet aşırılığıyla boğacağı tehdidini her savuruşunda yardıma gelenler barbarlardır hep: Hemingway ve Faulkner gibi şehir dışından gelenler ya da Céline gibi yerlilerdir: At sırtında, kana bulanmış mızraklarıyla, pudralı markilerin *minué* dansını yaptıkları salonlara giren canavarlar.

Hayır. O röportajda sözü edilen aslı astarı olmayan işleri nasıl yapmış olabilirim? Sanatın yenilenmesini inkâr etmiyorum: Çeşitli aldatmalara ve özellikle de "yeni" (muhtemelen daha fazla yanlış *semantema*lara*** sürükleyen) niteleyicisine karşı dikkatli olmamız gerektiğini söylüyorum ben. Sanatta, bilim için var olan anlamda ilerleme yoktur. Bizim matematiğimiz Pitagoras'ınkinden üstündür fakat heykelciliğimiz II. Ramses'inkinden "daha iyi" değildir. Proust, yalnızca daha sonra geldiği için Debussy'nin Beethoven'dan daha iyi olduğunu ka-

* (İsp.) Yaratım sırasında, ayrıntılara, mükemmelliğe ve yetkinliğe fazlaca önem verme.

** "Fono" ve "rea" kelimelerinden türetilmiş bir sözcük. Seslerin akışı, ses kalabalığı anlamlarını çağrıştırıyor.

*** (İsp.) Kimi dilbilim okullarına göre bir anlam bütünlüğü oluşturan kelime grubu.

bul edecek kadar ileri giden bir kadını karikatürize eder. Sanatta dönemler vardır ama ilerleme yoktur, dünyanın ve varoluşun bir kavranışına tekabül eden dönemler yani. Mısırlılar şu anıtsal geometrik heykellerden yapmıyorlardı çünkü natüralist yetenekleri yoktu; mezarlarında bulunan köle figürlerinin kanıtladığı gibi; çünkü onlar için "hakiki gerçeklik", zamanın bulunmadığı öteki taraftaki gerçekliktir ve daha sonsuzluk gibi görünense, *hieratic** geometridir. Piero della Francesca'nın oran ve perspektifi ileri sürdüğü anı düşün: Bu, dinsel sanata kıyasla bir "ilerleme" değildir: Kendisine göre "hakiki gerçekliğin" bu dünya olduğu burjuva ruhunun, bir ayinden çok bir borç senedine, bir teologdan çok bir mühendise inanan kimsenin ruhunun ifadesinden başka bir şey değildir.

Sanatta "avangard" sözcüğünün tehlikesi de buradadır, özellikle katı biçim sorunlarına uygulandığında. Yunanlıların natüralist heykelleri, geometrik heykellere kıyasla bir ilerlemedir, demenin ne anlamı var? Aksine sanatta, antik olanın birden devrimci oluverdiği hep kabul edilir; hiper uygarlaşmış Avrupa'da siyahi ya da Polinezya sanatı örneklerinde olduğu gibi. Öyleyse şu "yeni" fetişizmine karşı dikkatli ol. Her kültürün ve her kültürel dönemde her sanatçının kendi gerçeklik kavrayışı vardır. Kafka için yeni olan, John Dos Passos'un yeniden anladığı şey değildir. Her yaratıcı kendi aracını; *kendi* dünya görüşünü, *kendi* gerçeğini, gerçekten söylemesini mümkün kılacak olanı aramalı ve bulmalıdır. Ve her ne kadar her sanat kaçınılmaz olarak kendisinden önce gelen sanatın üzerine inşa edilse de, eğer yaratıcı özgünse, gerçekse, kimi kez modayı takip edenler için neredeyse gülünç olan çamur lekeleriyle, kendisinin olanı yapacaktır. Yanlış anlama: Bu satırlar elbiseler ve saçlar içindir, yoksa romanlar ya da katedraller için değil. Aynı zamanda yeniliğin dışta görülmesi daha kolaydır, John Dos Passos'un Kafka'dan daha etkileyici olması da bundandır. Fakat sana söylediğim gibi, yeni bir dil oluşturan şey K.'nın eserinin tümüdür. Alman romantizminde Schleiermacher adında bir teolog var; bütünün kavranışının, parçaların incelenmesinin öncesinde geldiğini kabul ediyordu, bugün aşağı yukarı yapısalcıların söylediği de budur. Her cümleye ve hatta her sözcüğe yeni bir anlam veren bütündür. Birisi, Baudelaire "Başka bir yerde, buradan çok uzaklarda!"diye yazdığında "buradan" gibi bir sözcüğün, Baudelaire'in insanlık durumu konusundaki perspektifinden kendi uçarılığına kaçtığını gözlemledi; görünüşte şiirsel

* (İsp.) Eski Mısır'a özgü.

sesten, titreşimden yoksun, boş gösterge, eserin bütününün üslup *aura*sıyla değer bulur. K.'ya gelince, "dava" gibi, hukukçu klişesinden, böylesine yıpranmış bir sözcüğün yaydığı sonsuz metafizik ve teolojik yansımaları düşündüğünü hatırlamak yeter...

Yani, yenilikleri kabul etmiyor değilim: Kabul edemediğim aldatılmak, ki bu aynı şey değil. Üstelik sanatta uçarılığa her geçen gün daha az katlanır oluyorum, özellikle de Devrim'le karıştırıldığında. (Sözcüklerin büyük harfle başlamaya alıştığını, acı deneyimin onları küçük harfe düşürdüğünü, nihayet tırnak işaretleri arasında sonlarının geldiğini bir düşünsene.) Bir kadının modaya uyması normaldir; fakat bunu bir sanatçının yapması tiksindiricidir.

Plastik sanatlarda olanlara bak. Dramatik istisnalarla, en kötü anlamda seçkinler sanatına, XVII. yüzyıl salonlarında hüküm sürenine benzeyen bir tür ironik bir rokokoya dönüştü. Yani, öncü bir sanat olmaktan uzak, artçı bir sanat. Ve bu şartlarda hep olduğu gibi, küçük bir sanat: İşin içinde olanların göz kırpmaları arasında eğlendirmeye, vakit geçirtmeye yarıyor. O salonlarda hayattan bıkmış beyler, dedikodu yapmak ve her şeyle dalga geçmek için toplanıyordu. Zekice yapılmış akrostişler, epigramlar ve söz oyunları, *Aeneid*'in parodilerini yapar, temalar ileri sürer, bu temalarda dizeler uydururlardı. Bir kez, bir papağanın (varsayımsal) ölümü hakkında yirmi yedi sone yazmışlardı. Yanan bir yetimhane karşısında havai fişek atmak ne ise bu etkinlikler de büyük sanat için oydu. Hazımsızlık yaratmaktan başka işe yaramayan *musique de table*.* Ciddiyet, ağırbaşlılık gülünçleştirildi; hüner, yeteneğin ayağını kaydırıyordu, ki bu her çağda zevksizliktir. Yoksullar açlıktan ölür ya da yeraltı zindanlarında işkence görürken, bu türde bir sanat ancak ruhun sapkınlığı ve kokuşmuş çöküş olarak görülebilir. Yine de bu türün savunusu olarak, kendilerini yaklaşmakta olan Devrim'in şövalyeleri olarak görmediklerini belirtmeliyim. Bu konuda zevk sahibiydiler, oysa bu, bugün aynı şeyi yapanlar için söylenemez. Burada, daha fazla uzağa gitmeye gerek yok, Buenos Aires'te devrimci olduklarını iddia eden gençler (en azından o sırada iddia ediyorlardı: Muhtemelen şimdi iyi birer işleri vardır ve saygın bir evlilik yapmışlardır), baştan sona ya da sondan başa okunabilecek bir roman projesini sevinçle kabul ettiler. Sefil kitlelerden ve köylerden söz ediyorlar; ama hani şu markiler gibi, kokuşmuş ve seçkin dekadanlar. Son Venedik Bienali'nde birisi bir platform üzerindeki bir iskemlede, bir

* (Fr.) Yemek müziği.

mongoloid sergiledi. İşte bu aşırılıklara varıldığı zaman, bizim ebedi uygarlığımızın çöktüğü açıkça belli oluyor.

Bak, o röportajı yaptığım beyefendiye hangi tür yeniliklerden söz etmişim. Kusmak istediğim için bir gerici olduğumu sandı o. Fakat işte önünde Karşı-Akademi Akademisi, belki de Van Gogh gibi isyankârlığı yüzünden yalnızlığa mahkûm olan –oysa o sırada sahte isyankârlar, uzmanlık dergileri tarafından şımartılıyor, aşağıladıkları zavallı burjuvanın harcamalarıyla, savaşıyor gibi göründükleri ve sonunda dekoratörleri oldukları tüketim toplumu tarafından teşvik edilmiş bir halde, sevinç içinde yaşıyorlardı– sanatın büyük bahtsızlarının anısıyla kendini güçlendirerek, sana en başta söz ettiğim şu cesareti yeniden kazanma ihtiyacı duyacaksın.

O zaman sana gülecekler. Fakat sen sağlam ol ve unutma: "*Ce qui paraîtra bientôt le plus vieux c'est qui d'abord aura paru le plus moderne.*"*

Belki bu şekilde, kısacık ömrünün bir yazarı olmazsın ama kendi Zamanının, ruhunu kurtarmak için bir şekilde tanıklığını aktarmanın gerekeceği kıyametin bir sanatçısı olursun. Roman, insan denen yaratığın kutsallığının gittikçe bozulmasına (ne anlamlı söz!), dünyanın şu korkutucu mitlerden kopma sürecine paralel olarak modern zamanların başı ile sonu arasına yerleştiriliyor. Ve bu yüzden, günümüz romanını sıkı sıkıya biçimsel terimlerle yargılama girişimleri kısır kalıyor: Oysa roman insanoğlunun şu muazzam ve bütünsel bunalımına, Hıristiyanlıkla başlayan şu devasa kemere yerleştirilmelidir. Çünkü Hıristiyanlık olmasa huzursuz vicdan olmayacaktı; modern zamanları belirleyen teknik olmasaydı ne kutsallığın yitirilmesi, ne kozmik güvensizlik ne yalnızlık ne de yabancılaşma olurdu. Böylece Avrupa, kaderi fantastik bir toprağın, yani insan bilincinin keşfi olacak yeni (işte şimdi bu nitelemeyi kullanmamız gerekiyor) bir tür üretmek için, destan anlatısına ya da basit epik serüvene psikoloji ve metafizik enjekte etti.

Jaspers, büyük Yunan dramaturglarının, seyircilerini duygulandırmakla kalmayıp aynı zamanda değiştiren trajik bir bilgi sunduklarını, böylece kendi halklarının eğitimcileri haline geldiklerini söylüyor. Fakat ardından, bu trajik bilginin estetik olgu olarak biçim değiştirdiğini ve şairin de seyircinin de kansız görüntüleri oranlı hale getirmek için ilk başlangıçtaki ciddi tavrı bıraktığını iddia ediyor. Bu doğru değil, çünkü *Dava* gibi bir eser *Kral Oedipus*'tan daha az ciddi değildir. Ancak bu-

* (Fr.) Şimdi en modern görünen, ileride en yaşlı görünecek olandır.

nun aksine, inceldikçe estetizmin ve Bizansçılığın ifadesi haline gelen sanat için doğrudur bu. Kıtamızın edebiyatını işte bu doktrinin ışığında sorgulamalısın. Bir dahaki mektubuma kadar, seni kucaklarım.

Bu rüyalar beni delirtecek

diyordu Matilde, suskun tasarılarını açığa çıkarmaya niyet etmiş gibi S.'ye dik dik bakarak. Peki, peki, diye cevap veriyordu ona, ilgilenecegim, korkma.

Homunculus korkutucu bir ifadeyle şişesinden bakıyordu kadına. Şişeden çıkmasına izin vermeli miydi? Peki ya, Ricardo kamını ameliyat ederken M.'nin yüzüne doğru sıçrayan kara solucanın, kara şeytanın çıkmasına?

İki ihtimal de korkutucuydu ve S.'nin bocalamaları ebedileşiyordu. Bu sırada R.'nin mesajları, saklı köşe bucaktan çıkagelen kara istihzalar gibi gizemli bir şekilde ortaya çıkıyordu. Onları beklenmedik fakat kesinlikle S.'nin er ya da geç gitmesi ya da incelemesi gerekeceği yerlere "bırakıyordu." İşte oradalar, örneğin, şu küçük sözler, zehirli sözler, neredeyse okunaksız, düzensiz yazısıyla: "Git, Sartre ile Simone de Beauvoir'nın evliliğine katıl. İyi insanlar."

Başka çeşit güçlükler

Yazmaya ertesi gün başlayacak. Temelleri olan bir karar ve buna belli bir canlılık eşlik ediyor. Uygun bir ruh halinde yürüyüşe çıkar ve batı tarafında olmasına rağmen, kendisini neden tasalandırdığını bilmediği bir bulut taslağını görür, bu önemsiz olayı unutur ve diyelim ki şehir merkezinde, Adliye Sarayı yakınındaki Uruguay Sokağı'nı geçer, her zaman ilgisini çeken vitrinleri inceleyerek, belki de çocukluk anılarını uyandırdığı için: Büyük bir dikkatle, ayrıntıları kaçırmamaya çalışarak, sistematik bir şekilde geçer vitrinlerin önünden; çünkü nesnelerin rengârenk bolluğunda kaybolmak çok kolaydır: Renkli kalemler, sakızlar, farklı boylarda ve renklerde yapışkan bantlar, pusulalar, pergeller, Japon raptiyeleri, büyüteçler. Yığınla kırtasiye ürünü ve oralardan geçip gitmek, ertesi gün başlayacağı tasarısı için iyiye yorduğu bir iyimserlik yaratır. Sonra El Foro'da bir kahve içer ve bir *La Razón* alıp

arka sayfadan başlayarak haberleri dikkatle okur, çünkü hayat boyu edindiği tecrübelere göre gazeteler ve dergiler sondan başa tasarlanır ve en ilginç şeyler daima son sayfalarda bulunur.

O gece, neşe değilse de neşe gibi görünen (bir sardunyanın rengi ile bu rengin anısı arasındaki ilişkinin aynısı) bir duyguyla uyur. Uyandığı zaman sol kolunda, kolunu kullanmasını önleyen keskin bir acı duyar. Daktiloyla bir şey yapması imkânsızdır.

Bir haftadan fazla bir süre sonra acı dayanılır olmaya başlar fakat bu kez de Erlangen Üniversitesi'nden Profesör Dr. Gustav Siebenmann gelir.

Profesör gittiğindeyse mektupları birikmiş olduğundan, iki üç gününü bunların cevaplanmasına ayırmaya karar verir, yazmaya başladığında ara vermemek için. Ve Doktor Wolfgang Luchting'in, Doktor Schlüter ile çeviri konusunda ortaya çıkan son sorunlarını ayrıntılarıyla anlattığı mektubunu aldığında bu tasarıyı bitirmek üzeredir. Ne yapmalıdır? Şahsen, Luchting, çevirmeni değiştirmek fikrindedir.

Bu güçlüklerin üstesinden gelmek, durumu yumuşatmak için Luchting'e ve Doktor Schlüter'e yazması gereken mektuplar, büyük bir çaba gerektirmez, çaba gerektiren şey, *bir şeyin* çalışmaya başlama tasarısına dalavereyle müdahale etmeye çalıştığı hissinin üstesinden gelmektir. Yine de, fakat artık çaba harcayarak, yazmaya başlar. Tam da bu sırada, Noemí Lagos, birisinin Alfredo'ya G.'nin (nerede, nasıl), Sabato'nun ona bilmem ne söylemiş olduğunu söylediğini söylemek için telefon eder; Noemí'ye göre bu yüzden S.'nin hangi versiyonun doğru olduğunu açıklaması (fakat kime, ne zaman, ne şekilde?) gerekmektedir.

Günlerce devam eden bir depresyona girer, bu günler boyunca a) G.'ye, hiçbir şey hakkında hiçbir şey ifade etmemiş olduğunu açıklamaya değmeyeceğini; b) Şu anda, geçmişte ve gelecekte hiçbir konuda hiç kimseye hiçbir şey açıklamaya değmeyeceğini; c) Kamuya mal olmuş biri olmamanın daha iyi olduğunu ve d) Kesinlikle doğmamış olmanın hepsinden iyi olduğunu düşünür. Program öylesine uzun ve uygulaması öylesine zordur ki –özellikle de doğmamış olma kısmı– şekillenir şekillenmez onu, kolundaki acıyla kendisini göstermeye başlamış olan depresyona büsbütün sokar.

Fakat, uzun bir tecrübenin sonucu olarak zaten öngörmüş olduğu gibi, durum bununla da kalmaz:

Sayısız deneme ve başarısızlıktan sonra *Kahramanlar ve Mezar-*

lar'ın İngilizceye çevrilme tasarısı için Senyor Ralph Morris seçilmiştir, fakat ardından aynı konuyla ilgili olarak Londralı Heinemann ile on yıl süren bir çatışmanın sonunda, göndermekte oldukları bölümlerin de ortaya koyduğu gibi, onaylanmış örneğin söz konusu Senyor Morris tarafından yapılmamış olduğu anlaşılır. Çeviriyi reddetmek gerekiyordur. Fakat, ya HOLT & RINEHART ile sözleşmesi ne olacaktır? Heinemann meselesi, kitabın İngilizcede çıkışını on yıl geciktirdi ve şimdi de bu öteki New York'ta çıkışını yıllarca geciktirmekle tehdit ediyor. Bütün bunların Körler (Morris'in çeviri denemesinin heyecanlı okuru olarak araya girenlerden birisinin adı Augen!) ile ilgili olma olasılığı üzerinde düşünüp dururken:

Sabato'dan Morris'e
Morris'ten Holt'a
Holt'tan Morris ve Sabato'ya
Morris'ten Sabato ve Holt'a

anlaşılmaz, muğlak, rahatsız edici ve üzücü müzakerelerden sonra Senyor Morris'in tasarısıyla ve taahhüt edilen dostluğuyla, hesaplanması mümkün olmayan bir süredeki bir versiyonla ve şimdi artık kesinlikle *hiç kimsenin* o romanı İngilizceye çevirmeyeceğini düşünen Holt editörlerinin verdiği güvenceyle son bulan sayısız mektup gidip gelir.

Bu sürecin aşılması sırasında Profesör Egon Paveliç, Doktor Schwarz'm Sırpça-Hırvatça çevirisinin büyük, pek çok durumda da feci hatalar içerdiğini onaylar. Sabato, Egon Paveliç'in gözlemlerinin bir kısmını Ateneum yayınevine bildirir; yayınevi elbette, bu gözlemlerden Senyor Stefan Andriç'i haberdar eder ki o da derhal, eleştirmenler, gazeteciler, profesörler ve arkadaşlara, Senyor Sabato'nun ahlâki, zihinsel ve fiziksel kusurlarının yanı sıra kendi çevirisi, edebi ve kişisel nitelikleri, fedakârlıkları ve kendini vakfedişi hakkında etkili bir mektuplar mekanizmasını harekete geçirir.

Hemen hemen o sıralarda Doktor Luchting, yayınevine aleyhte yeni bir istinabe gönderir ve şayet Limes, gereksinimlerini karşılamazsa denemelerin çevirisini bırakmakla tehdit eder. Haftalar boyunca, Sabato'nun Luchting ve Doktor Schlüter'le yaptığı yazışmalar, Doktor Luchting ile editör, editör ile yazar, yazar ve Doktor Luchting, Doktor Luchting ve editör arasındaki açıklamalar, iki yanlı ve üç yanlı suçlamalar ve bu gidişatı Sabato için büsbütün karmaşıklaştıran, K.'nın cenaze töreni, Besaldua'nın evindeki bir toplantı (P.'nin Sabato'nun ke-

sinlikle ve belirgin olarak arkadaşlarını unutmuş olduğunu iddia ettiği); Sabato'nun yaptığını inkâr ettiği açıklamaya dair H.'nin G.'nin söylemiş olduğunu söylediği bir şey yüzünden çıkan korkunç bir tartışma; nazik tavırlı bir kişiyle yapmaya razı olduğu bir röportajın kaba çarpıtmalarını düzeltmek için *Razón y Fábula* dergisine, Bogotá'ya bir mektup; ve nihayet, sona erdiğinde ne olursa olsun romanını tekrar ele alacağına dair kendi kendine söz verdiği iki hafta sürecek bir gut krizi.

Ancak sonrasında, Washington Üniversitesi'nde eseri üzerine çalışan bir öğrenci olan Richard Ferguson gelir.

Akabinde Losada için tüm eserlerinin gözden geçirilmesi işine göğüs germesi ve Senyor Ahmed Moussa'nın gönderdiği kriptoya, *Tünel*'in Arapça çevirisine en azından nezaketen bir göz atması gerekmektedir. Bu sırada:

Rusya'da Yahudilerin durumu
işkenceler
siyasi tutuklular
Arjantin televizyonu
Peronculuk
Peron karşıtlığı
Paris, Prag, Caracas, Seylan olayları
Filistin sorunu

hakkında bildiriler yazması ya da imzalaması gerekir ve bu sefer, kitabın İbranice çevirisi hakkında son derece güç bir yazışma başlar: Yayınevinin önermiş olduğu çevirmen, yapılan zor bir seçimden sonra önerilir, kabul edilir ve nihayet reddedilir.

Tam da bu anda Latin Amerika edebiyatı konusunda ders veren ve bir sohbet kaydı yapmak isteyen, Montreal McGill Üniversitesi'nden bir profesör gelir.

Gücendirmeden reddedeceği,
Şili Santiago Üniversitesi,
Caracas'daki yazarlarla buluşması,
Yahudi Rosary Cemiyeti
Córdoba 3 No'lu Sanayi Okulu Kooperatif Komisyonu
Kudüs'ü Koruma Komitesi
Roma Kulübü
Salta Katolik Üniversitesi
Almafuerte Halk Kütüphanesi Dergisi

Buenos Aires Eyaletinde bir il olan Lincolnlü Mezunları Derneği
Bell Ville, Maríano Moreno Fakültesi
Cuyo Üniversitesi Edebiyat Enstitüsü
Río Cuarto Yazarlar Birliği
Kolombiya, Manizales Festivali
davetleri gelir ve bunlarla ilgili büyük bir miktar yazışma birikir.

Bu mektupların kiminde –var olmayan fakat sözünü eder etmez ortaya çıkan– bir gut krizinden mustarip olduğunu bahane eder. Acıdan kurtulur kurtulmaz yazmaya koyulacağına kendi kendine söz vererek, on beş yirmi gün süren ve *Don Quijote*'ye bir kez daha okumak için yararlandığı bir kriz.

Tasarısının, güneşli bir günde bir ışık huzmesi gibi üzerine düşen bir olay nedeniyle tekrar ertelenmesi gerekir: *Birisi* kendisiyle *bir konu* hakkında konuşmak ister, fakat, çok rica ederim, şahsen, telefonda değil. Bu şartın altını çiziyor. Bir konu? Tanınmayan şahıs, aramalarını sayısız kez tekrarlar, öyle ki sonunda görüşme talebinin nedenine değinmek zorunda kalır: Körler hakkında yazdıklarıyla ilişkili bir şeydir. Hay allah, ne kadar da üzgün, fakat bu konuyu tartışmak için buluşması mümkün değil, pek çok nedenden dolayı, fakat esas olarak kendisi kahramanlarından birinin söylediği ya da yaptığı bir şeyden sorumlu olamayacağından.

Tanınmayan şahıs, iddiayı kabul eder gibi görünür fakat birkaç gün sonra yine ricasında ısrar eder ve görevli kadınla etraflıca konuşur. Ardından iki kereden fazla, kendisini dikkate almayan S. ile konuşmayı dener. Fakat ne yazık ki o bu telefonlar nedeniyle yazma tasarısından yeniden vazgeçmiştir.

Çalışma odasında, saatler boyunca, bir köşeye bakarak oturup kalmakla yetinir.

Bahtsızlık peşini bırakmıyordu besbelli

fakat geri de dönemezdi, böylece Sabato bir koltuğa gömüldü, kendine ne olursa olsun müdahale etmeyeceğine söz vererek. Beba'nın gözleri lazer ışınları saçıyordu.

"Bir bu eksikti," diye bağırdı Arrambide'ye "kehaneti inkâr etmen."

Ki buna Doktor Arrambide, kravatını düzelterek ve mavi gömleği-

nin kollarını gererek, sürekli şaşkın suratıyla, genellemeleri değil, olguları duymak istediği cevabını verdi. Dahası her şey kehanet ile ne kastedildiğine bağlıdır: Bir radyolog X ışınlarıyla bir tümörü bulur örneğin, başkalarının görmediği şeyleri görür. Beba'nın ufacık gözleri asitten bir alayla, parıldadı:

"Wright kardeşlerin tek bir fotoğrafını görerek orgazm olanlardansın sen. Şimdi de kalkıp şu X ışınları antikalığıyla çıkıyorsun karşıma."

"Sana söyledim ya, yalnızca bir örnek. Kimi kez bazı özneler henüz bilmediğimiz ışınlar yayar."

Tabii ya, tipik Arrambide. Beba, viski kadehiyle tehditkâr bir şekilde yaklaşarak sadede gelmesini istedi: Saleme'ye inanıyor muydu, evet mi hayır mı. Arrambide kravatının bağını düzeltip, gömleğinin kollarını çekiştirdi ve cevap verdi:

"Şu *Turquito* mu? Bilmem... sen öyle diyorsan..."

Mesele, ucuz espriler yapmak değildi! Hem bu onun iddiası da değildi, *bütün* Buenos Aires biliyordu. Ama o, Doktor Arrambide, kendisinin olgu dediği ama başka herkesin palavra dediği, kaval kemikleri, kamış kemikleri, el tarağı kemiklerinden başkasına inanmıyordu. Üstelik, kendisinin ŞAHSEN (sözcüğü bağırarak, neredeyse doktorun suratına söyledi) görmemiş olduğu şeyi inkâr etme alışkanlığındaydı. Öyle ki bunun sonucu olarak, orada hiç bulunmamış olduğuna göre Matto Grosso'nun varlığını da inkâr etmesi gerekirdi. Değil mi?

Doktor Arrambide biraz geri çekildi çünkü tepesinde Beba'nın kadehi dururken neredeyse konuşamıyordu.

"Beni neden Wright kardeşlerin çağdaşı yaptığını anlamıyorum."

Bu fikir, varsayımlarını onaylıyormuş gibi, Beba'nın özel mantığı çerçevesinde, bir sonuca vardı:

"Demek ki kehanete inanmıyorsun."

Arrambide, yere bakan S.'ye yöneldi. Onu göreve çağırdı:

"Siz şahitsiniz. Şu Baküs mümini kadına, benim kehanet ihtimalini inkâr edip etmediğimi siz söyleyin."

S. bakışlarını yerden kaldırmadan, hayır dedi.

"İşte bak. Ne inanıyorum ne de inanmayı reddediyorum. Şayet bir beyefendi yandaki odada olan şeyi görebileceğini *olgular* ile kanıtlarsa neden kabul etmeyeyim? Ben bilim adamıyım ve bana gösterileni kabul etmeye alışkınım."

"Tabii ya, tabii ya! İşte benim dediğim de bu, her şeyi şahsen görmeniz gerekiyor, başkaları onu görmüşse, Doktor Arrambide için şah-

si olarak açık değildir ve ondan kuşkulanması gerekir. Kehanetin gerçekleştiğini onaylayan pek çok kişi var. İyi dinle: GERÇEKLEŞTİĞİNİ ONAYLAYAN!"

"Şu ünlü şahitlerin, bilimsel ruhla incelenmesi gerekirdi. Hemen hemen hepsi ya sahtekâr ya da kendilerine anlatılana inanmaya hazır zavallılar."

"Tabii, Richet bir sahtekârdı ya da o aptallardan biriydi, değil mi? Biraz öncesine kadar bana X ışınlarından bahsettin. Şimdi bana Crookes'ın da onlardan biri olduğunu söylemezsin umarım."

"Crookes mı? Neden?"

"Ne demek neden? Onun, o fenomenleri inceleyenlerden biri olduğunu bilmiyor musun?"

"Kaç yaşında?"

"Ne demek, kaç yaşında? Ben nereden bileyim, kaç yaşında?"

"Çok önemli. Pascal yirmi beş yaşında mistisizme döndü. On iki yaşında bir geometri icat ettin diye otuz beşinde ahmakça bir şeyler söylememeyi garanti edemezsin. Eğer ihtiyar Rockefeller bana uçan tabak işine yatırım yapmamı tavsiye etseydi, sırf otuzlarında dolar basan bir açıkgöz olduğu için tavsiyesine uymazdım."

"Kaytarmadan söyle, Saleme'den söz edildiğini duydun mu, duymadın mı?"

"Buenos Aires'te yaşayıp da o tipten söz edildiğini duymamak imkânsız."

"Öyleyse somut şeyler duymuşsundur."

"Kesin değil."

"Ah, demek Etcheverry meselesi de sana kesin gelmiyor."

"Etcheverry mi?"

"Evet, Etcheverry'nin ölümü."

"Ne, Etcheverry öldü mü?"

"Hadi ama, ayda yaşıyormuş numarası yapma."

"Pekâlâ, tamam. Şu Saleme neyi öngörmüş bakalım?"

"Dedim ya: Etcheverry'nin ölümünü. Pek çok kişi vardı yanında. Tam olarak nasıl olduğunu bilmiyorum ama...."

"İşte başlıyoruz. Hiç kimse nasıl olduğunu TAM OLARAK bilmez."

"Bırak da konuşayım, sakıncası yoksa. Etcheverry, punduna getirip Saleme hakkında alaycı bir şey söyledi. Saleme duydu mu duymadı mı bilmiyorum..."

"Kâhinse duymasına gerek yok."

"Çok doğru: *Turco*, morardı ve yanındaki birine dedi ki..."

"Birine, birine... hep aynı şey, hep aynı kesin olmama hali. Sonra da olgulardan söz ederler. Ya genel geçer şeyler söyler ya da yanlış şeyler anlatırlar, sonra da herkes bu tipleri haklı çıkarmaya, şu ilginç yardım etme eğilimiyle bunları düzeltmeye çalışır durur. Biri sana kurşuni bir elbise dolabından söz eder. Ardından bunun bir dolap değil bir afiş olduğu anlaşılır; sonra kanısına göre "bu şey" afiş değildir. Ama yok, iyi düşününce çekmeceli bir masaydı o ve kurşuni de değil, maun rengiydi. Vesaire. Ama herkes çok heyecanlıdır, çünkü bu zat sonunda kesinleştirmiştir ve sorun çıkaran zavallıya, şu Süpermen tarafından imtihan edilmiş olana, içerleyerek bakarlar. Herkes Süpermen'i haklı çıkarmak için yarışır. Ve sonuçta ne bir elbise dolabıydı ne de çekmeceli bir masa, ne kurşuni ne de maun: O bir linotip makineydi, bir Çin vazosu..."

Doktor Arrambide'nin neredeyse kızgın olduğu söylenebilirdi. Gömleğinin kollarını çekiştirdi ve kravatını düzeltti.

"Dinle, hiç değilse dinlemeyi öğren, madem ki bilimsel ruhun olduğunu iddia ediyorsun. *Turco* mosmor oldu ve yanındakine dedi ki..."

"Yanındakine! Kimdi o? Bu kilit beyefendinin adı neydi. Kesin bilgiler, rica ederim! Rakamlar, adlar, tarihler. Bana genellemelerle gelmeyin."

"O sırada yanında bulunanın kim olduğunu ben nereden bileyim. Fakat tanıklık edecek pek çok kişi var: Lalo Palacios, Ernesto da oradaydı, öyle değil mi?"

"Evet," diye kabul etti Sabato, hep yere bakarak.

"Peki tamam, bu ilk belirsizliği kabul edelim. Peki ismi belirsiz bu bilinmeyen beyefendiye Saleme ne dedi?"

"Lalo'nun kendisine gülmek için fazla vakti olmayacağını çünkü çok yakında, hemen o akşam bir araba kazasında öleceğini."

Beba Doktor Arrambide'ye anlamlı anlamlı baktı fakat muhatabı devamını bekler gibiydi. Beba görünür bir alayla ekledi:

"En azından bunu bildiğini sanıyorum. O akşam Lalo'yu bir otomobil öldürdü. Öyle mi değil mi?"

"Lalo Palacios'u bir araba mı öldürdü?"

"Ne diyorsun sen! Seninle konuşulmaz, inançsızlığın ölçüsüz. Lalo Etcheverry, be adam. Kimden söz ediyoruz biz?"

"Daha biraz önce Lalo Palacios'dan söz ettiğini duydum gibi geldi bana."

"Öyleyse kabul ediyorsun?"

"Neyi kabul ediyorum?"

"Saleme, o akşam Etchverry'nin Lou'nun evinden çıkınca bir araba kazasında öleceği kehanetinde bulundu, diyorum sana."

"Pekâlâ, Etcheverry'nin bir araba kazasında öldüğünü kabul ediyorum. Fakat ölümünün kehanet olduğuna nasıl emin olabiliriz?"

"Sana bir sürü şahit vardı demiyor muyum?"

"Biraz önce Saleme'nin bu ölüm haberini verdiğini duydum gibi geldi bana, sanırım uygun bir sesle, bağırmadan, şu ana kadar adının açıklanmamasını tercih etmiş bir beyefendiye. Ve o sanırım yegâne gerçek şahitti, değil mi?"

"Bunu bilmiyorum. Saleme'nin söylediğini başkaları duydu mu bilmiyorum, fakat kazadan sonra herkesin bunu söylediği kesin."

"Etcheverry öldükten sonra mı? Kâhinlerin bu yüksekten atışlarını bilirim."

"Peki ama ya öteki, onu duyan?"

"Öteki mi? Şu ana kadar öylesine gizemli kaldı ki bana adını bile veremedin. Hem, şu *Turco*'nun suç ortağı olabilir ya da en azından zanlı falcılara yardım etmeye hep hazır olanlardan biridir. Saleme'nin, son zamanlarda insanların sokakta korkunç şekillerde öldükleri konusunda bir şey söylemediğini kim bilebilir."

"Hâlâ inançsızca konuşuyorsun, Carlitos, en iyisi konuyu değiştirelim. Artık bıktım. Sana orada bir sürü adam vardı diyorum, hatta Ernesto da oradaydı."

"Pekâlâ, devam edelim. Sonunda sen çok sinirleneceksin, bunun psikosomatik sonucu olan egzamalarınla mücadele etmesi gereken de ben olacağım. Hadi öyleyse devam edelim."

"Saleme'yi işitenler etkilendi ve bazıları hiç olmazsa caddeyi geçene kadar Lalo'yla birlikte gitmeye karar verdi."

"Bir dakika."

"Ne."

"Birincisi: Eğer bu *Turco* bir falcıysa ve ötekinin öleceğini söylediyse, olacak bir şeyi nasıl engelleyebilirlerdi ki? Ve eğer gerçekten kehanet etmiyorduysa, Etcheverry'e olacakları engellemek için bu telaşa ne gerek vardı?"

"Dinle işte anlatıyorum. Arkadaşları tek kelime etmeden Lalo'yla birlikte çıktı, tamam mı? Kara Echagüe ve şu Macar, caddeyi geçerken arabaya kadar ona eşlik etti. Sonra da geri döndüler."

"Senin bu ilginç arkadaşlar birliğini gücendirmek istemiyorum fakat zekâlarıyla öne çıkmadıklarını kabul etmen gerekecek."

"Neden?"

"Madem *Turco*, Etcheverry'nin o akşam bir araba kazasında öleceğini öngörmüş, dışarı çıkmasını engellemeleri gerekmez miydi."

"Çok doğru. Lalo'yu bırakır bırakmaz Saleme'nin sözlerini hatırladılar, bir arabaya atlayıp peşinden gittiler. Birkaç dakika sonra yetiştiler ve Peque klakson çalmaya başladı, dikkatini çekip durdurmak için. Bu kez Lalo onu, kendisini geçmek isteyen biri sandı ve dönüp bakmadı. Ta ki yan yana gelinceye kadar, o zaman da durması için bağırdılar. Lalo telaşlandı, bağırarak onlarla konuşmaya başladı ve yan tarafa baktığı için önündeki direğe bindirdi. Buna ne diyorsun?"

"Bu, doğruluğunu kanıtlamıyor."

"Sence az mı?"

"Pek çok açıklaması var."

"Neymiş bunlar, lütfen söyle."

"Birincisi: Saleme'nin zayıf insanlar üzerinde etkisi olduğunu. Lalo'nun kendisiyle alay etmesinin öcünü almak istiyordu ve böylece onu ölüme götürdü."

"Buna göre kâhinler geleceği görmez, yaratır."

"Bu bir ihtimal. Ama başka ihtimaller de var. Peque beyinsizi –çünkü Peque'nin beyinsiz olduğunu ve yüz kilometre hızla yokuş aşağı giden birini bağırarak korkutmaya hiç gerek olmadığını inkâr edecek değilsin herhalde– işte dediğim gibi bu sersem, o ölümün yegâne ve gerçek nedeni olmuş olabilir. Belki de onca dâhi onu kurtarmaya çalışmasa Lalo sağ salim San Isidro'ya varırdı."

"Bak, kesin olan şu: Saleme, Lalo'nun öleceğini söyledi ve bu da oldu. Ölümün aracı ha bir beyinsiz olmuş ha bir dâhi, hiç önemli değil. Bu konular için de mi Einstein'ın kullanılmasını istiyorsun? Sen bir olgu istiyordun. Lalo'nun ölümü bir olgu, değil mi?"

"Peki öyle."

"Öyleyse neden kehaneti inkâr etmeye çabalıyorsun bilmiyorum."

"Ben hiçbir şeye çabalamıyorum. Kanıt istiyorum, açıkgözlülük değil. Hem kehanete inanmadığımı söylemedim. Bugüne kadar sonuca ilişkin bir kanıt elde etmediğimi söyledim. Birisinin başka bir odada olanı görebilmesi mümkün. Fakat gelecek... Mesele şu ki çoğu kez gelecek zaman, şimdiki zaman gibi kabul ediliyor."

"Nasıl?"

"Çok basit. Kız kardeşine üniversitedeki kürsüyü elde edeceğini kehanet ettikleri zaman, mesela."

"Ne yani olmadı mı?"

"Evet, ama ZATEN olmuştu. Anlamıyor musun?"

"Nasıl zaten?"

"Bu falcı ona söylediğinde, çoktan karar alınmıştı: Mesela bir yöneticinin kafasında. Ve Lalo meselesine gelince, kanıtı, sonuç olarak kabul etmiyorum. *Turco*'nun intikam aldığını, Peque ve ötekilere bağırıp çağırmaları için kaza fikrini empoze ettiğini düşünmeye daha çok eğilimliyim."

"Yani ne zaman yanında birisi bağırsa ölürsün."

"Artık bu konuyu kapatabilirsin sanırım, sevgili Beba."

"Kesinlikle, Saleme ile konuşmak istiyor musun istemiyor musun?"

"Hayır. İnsana bu akşam bir arabanın kendisini öldüreceğini söyleyen biriyle konuşmak ilgimi çekebilir mi?"

"Ne tür bir bilim adamısın ki fikrini değiştirtebilecek biriyle konuşmaktan korkuyorsun."

"Ben fikir değişikliğinden kaçmıyorum, hoşlanmadığım insanlardan kaçıyorum."

Arrambide ayağa kalktı, gömleğinin kollarını çekiştirdi, kravatını düzeltti, kadehini doldurdu ve konuştu:

"Ya siz, Sabato, tek kelime etmediniz."

S. kaşlarını çatarak çok alçak bir sesle cevap verdi:

"Saleme ölümü öngördüğünde orada olduğumu söyledim."

"Hayır, ben genelini kastettim."

"İyi ya da kötü, benim fikirlerim yeterince biliniyor. Hatta bu konuda bir deneme yayımladım. Bir teori."

"Bir teori mi? Ne ilginç. Önsezileri kabul ederek, sanırım."

"Bu doğru."

"Çok tuhaf, bir fizikçi söz konusuyken."

"Eski fizikçi."

"Bu durum söz konusuyken ikisi de aynı. Rölativiteyi, epistemolojiyi inceleyerek geçirdiniz yıllarınızı."

"Tuhaf olan ne?"

"Bilmem... Sessizliğiniz, tavrınız. Benimle aynı fikirde olmadığınız izlenimi veriyor. Matematik çalışmalarınızı yadsıdınız mı?"

"Neye yadsımak dediğinizi bilmiyorum. Hem, yalnızca galvano-

metre ve rakamlara inananların zihniyetine sahip olduğum için matematik alanında çalışmadım. Başka nedenlerle yaptım."

"Başka nedenlerle mi?"

Cevap vermedi.

"Belki de parapsikolojinin bilim olduğunu ve bu tür olguların sonunda açıklanabileceğini kabul ediyorsunuzdur. Öyle mi?" diye sordu doktor.

"Hayır."

"Hayret. Entelektüel düzeyde insanlar arasındayız ve ciddi olarak cevap verilmeye değer olmam için yeterli ricada bulunmadım sanırım. Sonuçta gerçekten entelektüel miyim diye soruyorsunuz. Değil mi?"

Sabato gönülsüz cevap verdi:

"Şayet bilimden, bir laboratuvar adamının söz ettiği anlamda söz ediyorsanız, evet, yadsıyorum. Bu olguların laboratuvarla ilgisi yok. XVIII. yüzyıl ruh fikri kadar safdil bu da."

"Ruh mu?"

"Evet, bir bezeye yerleştirilen ruh. Esas olarak birbirine uzak iki düzey."

Doktor Arrambide gömleğinin kollarını çekti ve kravatını düzeltti. Yüzünde iğneleyici bir ifade belirmişti.

"İki düzey mi?"

"Evet. Birbirine tamamen uzak. Daha doğrusu: *Esasen* uzak. Maddi ve manevi dünyalar. Bilim adamları manevi dünyanın rastlantı yasasıyla işlediğini iddia ediyor. Zırvalık."

"Öyleyse, ruhun bedenden ayrı var olduğuna inanıyorsunuz. Bu, ispritizmacılıktan fazla uzak bir nokta değil. Değil mi?

"İspritizmacılığı siz söylüyorsunuz ve her şey şaka gibi görünüyor. Bir şekilde beni Tibor Gordon ve Madre María'nın* seviyesine koyuyorsunuz. Kolay bir nükte bu, doktor."

"Kızmayın. Benim demek istediğim bu saf ruhun savunulması, destekleyen bir beden olmaksızın, zor görünüyor."

"Ben ruhun ayrı hayatından söz etmiyorum. Yalnızca esas olarak çok uzak iki düzey diyorum. Bir pilot ve bir uçak birleşmişler fakat farklı iki dünyaya aitler. Fakat dedim ya, tartışmak istemiyorum. Birbirlerini ikna etmeyeceklerini önceden bilen iki kişi arasında özel bir tartışma niye?"

* Tibor Gordon ve Madre María, Buenos Aires'in ünlü ispritizmacılarıdır. (İspanyolca yayımcının notu)

"Demek ki ben bir hiçim!" diye fırladı Beba.

"Benim fikirlerimi biliyorsun sen."

"Bana bir sürü yavan, bölük pörçük şey söyledin. Hayatımı bana rölativiteyi açıklamanı isteyerek geçirdim."

"Kesin olarak," diye araya girdi yeniden Arrambide, "eğer önsezilerin herhangi bir açıklaması varsa, ancak dördüncü boyuttadır sanırım."

Sabato, sessizliğini koruyarak tekrar yeri incelemeye koyuldu.

"Aramıza inip cevap vermeye birazcık rıza gösterebilirsin gibi geliyor bana," dedi Beba.

"Faydası yok dedim ya. Uyuşmaz iki konumda bulunuyoruz."

"Ama sana şimdi bir şey dedi. Dördüncü boyut."

"Evet, pek çokları bu fikirle ortaya çıkıyor. Fakat madde ve ruh aynı kurallara boyun eğmez. Rölativite fiziksel evreni yönetir. Hiç ilgisi yok. Ruhun olaylarını jeodeziyle açıklamak bir acıyı dişçi pensiyle çıkarmayı istemek gibi bir şey."

"Öyle mi sizce?" diye kindar bir alayla sordu Arrambide.

"Evet."

"Kimi kez acı, karaciğerin kötü çalışmasının sonucudur."

"O teoriyi biliyorum doktor."

Arrambide kalktı.

"Hastalarım."

Çıkar çıkmaz, öfkeyle ona döndü Beba.

"Bu kadarı da fazla! Carlitos, Buenos Aires'in en iyi çocuk doktorudur!"

"Bunu inkâr eden mi var? Bir ishali gayet iyi tedavi edebilir ve şüphesiz William Blake'in zavallı bir deli olduğuna inanabilir."

"Sen çok kurnazsın ve tartışmalarda çok ikiyüzlü oluyorsun. İşine geldiğinde bir iddiayı kullanıyorsun, gelmezse aksini iddia ediyorsun."

"Sana öyle geliyor. Benim rölativite ile önseziyi açıkladığımı asla duymamışsındır. Mesele şu ki ne vakit uzay-zamandan söz edilse hemen ardından, kendilerini çok çok kurnaz sanan bu türden taraftarlar, Einstein'ın teorisinin kullanıldığını sanırlar."

"Öyle değil mi?"

"Görüyorsun, tartışmak faydasızmış değil mi? Hayır, öyle değil. Daha iki dakika önce, madde ve ruh gibi böylesine farklı iki alan, aynı kurallara boyun eğmez dediğimi işittin. Rölativite fiziksel evreni yönetir. Hiç ilgisi yok dedim. Demin duymadın mı?"

"Neyi."

"Açıklamamı. Ruhsal olayları jeodeziyle açıklamak istemek bir acıyı dişçi pensiyle çıkarmaya yeltenmek gibidir."

"Anlaşıldı. Peki senin teorin neydi?"

"Okuyabilirsin, istersen."

"Vaktim yok."

"Sabırdan kimse ölmez."

"Hadi, ukalalık etme."

S. içini çekti.

"Benim teorim ruhun bedenden ayrılabilmesi ihtimalinden yola çıkıyor."

"Demek hepsi bu."

"Evet öyle. Fakat bence bu, önsezi, kehanet ve bütün bu şeyleri açıklamanın tek şekli. Frazer'ı oku; öte yandan bütün ilkel halklar rüya sırasında ruhun bedenden ayrıldığına inanır."

"Ah, yoo, Ernesto! Bu kadarı da fazla! Böylece, bir teorinin en iyi kanıtının Hotontoların inançları olduğu sonucu çıkıyor. Sorumsuzluğun ve gizliciliğin dik âlâsı bu! Bolşe'lerin hakkı var, ihtiyar. Bununla, Kuzey Amerika elçisinden dolar kabul etmek arasında kısacık bir adım var."

"Senin bu söylediğinden Lévi-Strauss'un CIA ajanı olduğu sonucu çıkıyor. Onun ilkel denilen kültürler hakkında söylediklerine bak."

"Peki, CIA'yı bir kenara bırakalım. Devam et."

"Ruh bedenden ayrılınca, yalnız ve yalnızca maddeyi yöneten uzay ve zaman kategorileri birbirinden ayrılır ve saf bir şu an gözlenebilir. Şayet bu doğruysa, rüyalar yalnızca geçmişin anlamlı izlerini vermekle kalmayacak, geleceğin görülerini ya da sembollerini de verecektir. Görüler elbette her zaman açık olmaz. Neredeyse hiçbir zaman eşdeğerde ya da kelimenin doğrudan anlamında olmaz."

"Neden olmasın?"

"Çünkü bu bölgelerde geçmiş, geçmişin acıları ve anılarıyla, tutkularıyla ve gelecekle –uyanmaya başladığımız sırada ruhun artık yarı bedenleşmiş bulunduğu geçişte, geleceği bulandırınış ve biçimini bozmuş olarak– karışmış bir halde görünür. Anlıyor musun? Ruh bir kez bedene girmeye başlayınca, dolayısıyla ruha, nedensellik ve akla uygunluk kategorileri hükmetmeye başladığı için. Fakat yine de hâlâ o gizemin bir anısını taşımaktadır, muğlak ve sanki yeryüzünün bulanıklaştırmış olduğu bir anı olsa da. Şunu da ekleyeyim: Bedenimizin ölü-

mü geleceğimizde olduğuna göre, rüya bize, kimi kez, bizim öte dünyadaki görüntülerimizi de taşır. Bu durumda kâbuslar bizi bekleyen cehennemin görüntüleri olmalı. Çok açık, değil mi?"

"Evet, çok açık. Her şey Hotontoların bizden daha çok şey bildiklerine bağlı. Git, elçiliğe git, biraz dolara ihtiyacım var."

"Dur, bu daha teorimin birinci kısmı. Sıradan insanın rüyalarında tecrübe ettiği şeyi, olağandışı varlıklar trans halindeyken yaşar: Kâhinler, deliler, sanatçılar ve mistikler. Deliliğe geçişte ruh, uyuyan birinin yaşadığı her şeyle aynı olmasa da benzer bir süreç yaşar. Bedenden çıkar ve başka bir gerçekliğe girer. "Kendinde olmamak" ifadesini hiç düşünmedin mi? Ve *yabancılaşma* ya da *kendinden geçme* sözlerini, hım? Ne zaman çileden çıkmış bir deli gördüysem, adamın cehennem acıları çektiği gibi ürkütücü bir izlenime kapıldım. Ama şimdi onun ruhunun *zaten* cehennemde olduğunu anlıyorum. Vahşi hareketleri, acıları, etrafı dehşet verici tehlikelerle sarılmış bir yırtıcı hayvanınkine benzer jestleri ve tavırları, görünür hezeyanları, Cehennemin dolaysız ve o anki yaşantısından başka bir şey değildir. Bizim en kötü karabasanlarımızda çektiğimiz şeylere onlar uyanıkken katlanıyor. Bazı durumlarda bu cehennem mağaralarına iniş yalnızca geçici olabilir. Cin çarpmışların durumu böyledir. Şu eski bilgeliklerin sezgisine bak."

"Hotontoların mı?"

"Ancak bazı çırakların başarabilecekleri karmaşık işlemlerden geçtikten sonra, korkunç bir karabasandan uyanıyorlarmış gibi normal hayata dönebilen varlıklar."

"Teorin doğruysa Cennete de giden tiplerin olmaması için bir neden yok."

"Tabii ki, sersem. Hiç mutluluk verici rüya görmedin mi? Ya tımarhaneler? Kimseye kötülüğü dokunmayan, şu sevimli, güleç delileri hiç görmedin mi? Şimdi söyleyeceğimi iyi düşün. Şu kendinden uzaklaşma işi isteyerek de gerçekleştirilebilir. Mistikler. Şairler, 'kendini görülmezi gören bir bilici kılar.'*"

"Peki madem Codovilla** yok, bir büyücü gelsin bari."

"İşte bir bu eksikti, pozitivizmin son basamağına kadar inmek. Bir de zavallı Arrambide'ye gülersin. Temelde ikinizin de kalıbı aynı terzi

* Metinde Fr.: "Je dis qu'il faut être voyant, se faire voyant!" (Rimbaud) [*Illumination ve Cehennemde Bir Mevsim*, çev.: Erdoğan Alkan, Cumhuriyet Dünya Klasikleri, s. 24.]

** Arjantin Komünist Partisi'nin Stalinist yöneticilerinden.

tarafından biçilmiş."

Kızdı ve gitmek için ayağa kalktı.

"Hayır, olmaz. Şimdi beni muallakta bırakamazsın."

"Pekâlâ. Devam ediyorum; bazı varlıklar isteyerek bu ayrılmayı ya da kendinden uzaklaşmayı gerçekleştirebilir. Sen de buna yardım edebilirsin, kaygıyla ve anlamadan, niyetinin, dahası, elbette, doğuştan gelen yeteneklerinin sağlamlığıyla, tanrısal ya da şeytani bir esinle. Mistiklerin başardıkları şey budur işte. Extasis. Görüyorsun dil ancak, aptalları aldatabiliyor. Ex-tasis.* Kendinden çık, kendi bedenini terk et, saf sonsuzlukla kucaklaş.Yogileri al mesela. Şu *ben* ölümünde durum, geçici hapishaneden kurtulup başka bir alanda yeniden doğmaktır. Ve sanatçılar. Platon'un şu sözleri, antik dönem insanlarının düşüncelerinden başka bir şey değildir: Şair, sağlıklı halinde fikir yürütürken asla dile getirmeyeceği sözleri şeytanlar tarafından esinlendiğinde tekrarlar, tam bir mistik gibi doğaüstü yerlerden görüler tasvir eder. Daha önce de dediğim gibi ruh bu durumda, normalden farklı bir algılamaya sahiptir, nesne ile özne, gerçek ile hayal, geçmiş ile gelecek arasındaki sınırlar yavaş yavaş yok olmuştur. Nasıl ki bazı cahil kimseler görülerden mustarip olur, bilmedikleri dillerde sözler söylerse, Emily Brontë gibi masum bir hayat yaşayan bir kız da, korkunç bir kitap yazabilir. Heathcliff'inki gibi cehennemi güçlere teslim olmuş bir ruha sahip olmadan, bu ruhu nasıl tanımlayabilir insan? Esinlenme anında sanatçının ruhunun bedenden böyle ayrılışı aynı zamanda – rüyalardaki gibi gizemli, sembolik ve iki anlamlı şekilde de olsa– bazı anlarda eriştiği kehanet özelliğini de açıklar. Kısmen ruhumuzun –bedenden ayrılışındaki kusur nedeniyle– belki de kirli bir camdan görür gibi hayal meyal gördüğü bu kıtanın karanlık yapısı yüzünden. Kısmen de, belki de rasyonel bilincimizin, ne günlük mantık ne de nedensellik ilkesiyle yönetilen bir evreni tanımlamaya uygun olmamasından. Ayrıca insanoğlu, cehennemi görülere tahammül edebilecek gibi görünmediğinden. Basitçe, korunma içgüdüsü."

"Kimin?"

"Bedenin. Daha önce de dediğim gibi rüyada ya da esinlenme anında bedenden tamamen ayrılmış olmayız. Ve bedenin korunma içgüdüsü, bir yangına girmeye çalışanların amyant giysileri gibi bizi maskelerle korur. Maskeler ve sembollerle korur."

Beba ona bakıyordu. Alayla mı şefkatle mi bakıyordu ona? Belki

* Ex-tasis: Ex: dışarı, öte; tasis: durum, konum.

de, görünmez hazineler ya da köpeklerle oynayan hayalperest çocuklarına bakan annelerdeki gibi bir şefkat ve alay karışunıyla.

"Ne düşünüyorsun?" diye sordu S. güvensizlikle.

"Hiçbir şey, sersem. Düşünüyordum, hepsi o kadar," dedi kadın aynı ifadeyle.

"Peki, devam ediyorum. Teologlar cehennem hakkında fikir yürüttüler ve kimi kez varlığını bir teoremi kanıtlar gibi kanıtlamayı denediler. Ama yalnız büyük şairler bize hakikati gösterdi, gördükleri şeyleri söyledi. Anlıyor musun? Gerçekten gördüklerini. Düşün: Blake, Milton, Dante, Rimbaud, Lautréamont, Sade, Strindberg, Dostoyevski, Hölderlin, Kafka. Hangi küstah bu şehitlerin şahitliğinden kuşku duyabilir?"

Kadına neredeyse sertçe baktı, hesap sorar gibi.

"Başkaları için düş görenler. Mahkûmlar, iyi dinle, MAHKÛMLAR!" haykırdı neredeyse, "Cehennemleri ortaya çıkarıp sergilemeye mahkûm olanlar!"

Sustu ve bir an sessizlik oldu. Sonra, kendi kendisiyle konuşur gibi ekledi:

"Nerede okudum bilmiyorum, Dante, çağının fikirlerine ve duygularına, moda olan teolojik önyargılara, havada uçuşan batıl inançlara tercümanlıktan başka bir şey yapmamış. Ya da basitçe şöyle; bir kültürün bilinçli ve bilinçsiz tüm tasvirlerini yapmış. Belki bunun doğru bir tarafı da vardır. Fakat şu dehşet sosyologlarının iddia ettikleri anlamda değil. Oysa ben Dante'nin görmüş olduğuna inanıyorum. Bütün büyük şairlerin, bazı zavallıların daha az belirgin bir şekilde önceden sezdiği şeyleri gördükleri gibi. Onu Rávena sokaklarından, öyle sessiz ve zayıf, geçerken görenler alçak sesle ve kutsal bir çekingenlikle konuşuyorlardı: Bakın bakın, Cehennemde bulunmuş olan geçiyor. Bunu biliyor muydun? Bunlar onların sözleri. Üstelik metafor da değildi: Halk Dante'nin Cehennemde bulunduğuna inanıyordu. Yanılmıyorlardı da. Ama şu canlı olanlar, yaşayanlar, şu zeki geçinenler yanılıyor."

Sustu ve düşünceli, yere bakmaya başladı.

Beba onu gözlerinde yaşlarla izledi. S. bakışlarını kaldırdığında ne olduğunu sordu.

"Hiçbir şey sersem adam, hiçbir şey. Mesele şu ki, her şeye rağmen ben çok kadınsıyım. Gidip Pipina'ya banyosunu yaptırayım."

ve bu şekilde Cabildo ve Echeverría sokaklarına kadar gittiler. Orada Agustina Cabildo'yu geçti, Echeverría boyunca devam etti ve meydana varınca daha yavaş yürümeye başladı, kendine özgü uzun adımlarıyla, ama bu kez önündeki yer çökecekmiş gibi yürüyordu. Nacho'yu en çok üzen, sanki birini kaybetmiş gibi belli aralarla durup etrafına bakmasıydı. Sonra Kilisenin önünde oturdu –Nacho sokak lambasının ışığında görebiliyordu onu– düşüncelere gömülmüş, kâh yere kâh etrafına bakarak.

S.'nin yaklaştığını gördüğünde de kız bu haldeydi. Agustina hızla ayağa kalktı ve adam kararlılıkla kolunu tuttu, Arcos Sokağı'na doğru Echeverría boyunca gittiler.

Nacho karanlıkta bir ağaca dayanmış, uzun süre gözleri kapalı, öylece kaldı. Gücünü tekrar topladığında arkasına bakmadan çekip evine gitti.

Yoksullar ve sirkler hakkında

Nacho, asık bir suratla yatağına uzanmış, Kenya otlaklarında telaşsız ve özgürce beslenen zürafaları izliyor. Şu şeyi düşünmeyi sürdürmek istemiyor. On yedi yaşında olmak istemiyor. Yedi yaşında ve Patricios Parkı'nda göğe bakıyor.

"Bak, Carlucho" diyor, "şu bulut bir deve."

*Mate*sini emmeyi bırakmadan Carlucho bakışlarını kaldırıp bir homurtuyla onaylıyor.

Tatlı bir akşam vakti, parkta tam bir sükûnet var.

Nacho'yu arkadaşının yanında geçirdiği bu akşam saatleri büyülüyor: Burada önemli sohbetler edebilirler. Uzun bir sessizlikten sonra soruyor:

"Carlucho, bana doğru söylemeni istiyorum. Müneccim Krallara inanıyor musun?"

"Müneccim Krallar mı?"

Kendisine bu sorunun sorulmasından hoşlanmıyor ve kaygılandığında hep yaptığı gibi çikolataları ve şekerlemeleri düzenlemeye başlıyor.

"Hadi, Carlucho, söyle."

"Müneccim Krallar mı, dedin?"

"Evet, söyle."

Çocuğa bakmadan mırıldanıyor:

"Ben ne bileyim, Nacho. Ben kara cahilin biriyim, ilkokula bile gitmedim. Ağır işten başka bir işe yaramadım hiç. Bağ bahçede ırgatlık, mısır toplama, böyle şeyler."

"Söyle Carlucho."

Kızmaya başladı adam.

"Hangi şeytan dürttü yine! Bunu bilmeye ne mecburiyetim var!"

Göz ucuyla bakınca çocuğun başını eğdiğini ve üzüldüğünü gördü.

"Baksana Nacho, kusura bakma, ben senin arkadaşınım, ama çabucak alev aldığımı biliyorsun."

Çikolataları yeniden düzenledi ve sonunda:

"Dinle Nacho. Artık yedi yaşım doldurdun, sana doğruyu söylemenin zamanı geldi. *Müneccim Krallar diye bir şey yok.* Hepsi masal, hepsi aldatmaca. Hayat çok acı, çok üzücü, öyleyse neden kendimizi kandırmayalım. Bunu sana Carlo Américo Salerno söylüyor."

"Peki ya oyuncaklar?"

Nacho'nun sesi umutsuzdu.

"Oyuncaklar mı?"

"Evet, Carlucho. Oyuncaklar?"

"Hepsi masal, dedim ya sana. Yalnızca zenginlerin çoraplarından çıkıyorlar, değil mi? Ben şu boyda bir veletken bizim bulunduğumuz yere Krallar hiç gelmedi. Bir tek zengin çocuklarının evlerine gitti onlar. Şimdi anlıyor musun? Su gibi berrak: Müneccim Krallar, o çocukların babalarıydı."

Nacho başını eğdi ve park yolunun taş döşenmemiş bir yerine parmağıyla çizgiler çizmeye başladı. Sonra bir taş alıp bir ağaca fırlattı. Carlucho *mate*sini emerken çocuğu dikkatle izliyor.

"Pekâlâ, bu işlerin nasıl olduğunu öğreneceksin," diye ekledi sonunda. "Bu bir adamın fikri. Merhum Zaneta, huzur içinde yatsın, dünyanın bir sır olduğunu söylerdi. Belki de haklıydı."

Bir müşteri gelip sigara aldı. Bir süre sonra Carlucho gizemli bir şekilde:

"Orospu çocuğu! Anarşizm olsaydı..."

Nacho ona hayret etti.

"Anarşizm mi?"

"Evet, Nacho. Anarşizm."

"Peki o ne?"

Carlucho küçük, minik taburesine oturdu, dalgın ve özlem dolu gözlerle gülümsedi. Belli ki çok uzak fakat güzel bir şeyi düşünüyordu.

"Luvi burada olaydı ki," dedi.

"Luvi?"

"He ya, Luvi."

"Peki Luvi kim?"

Carlucho, derinden hissettiği şu fikirlerinden birini anlatmaya başlamaya hazırlandığı büyük anlarda hep yaptığı gibi, *mate*nin otunu değiştiriyor, kendisine bir süre tanıyor ve uzun sessizliklerle (heykellerin, tüm güzelliklerini ortaya çıkaran boşluklarla çevrili şekilde meydanlara yerleştirilmesi gibi) söyleyeceği şeye hazırlanıyordu.

"Luvi kimdi," diye konuşmaya başladı hep aynı özlem dolu gözlerle.

Bir zamanlar babasına ait olan minik taburesine tekrar oturduktan sonra açıkladı:

"18 yılında, İkinci Dünya Savaşı bittiğinde, DON JACINTO'nun çiftliğinde ırgat olarak çalıştığımı daha önce söylemiştim. Custodio Medina ile birlikte çalışıyordum. Daha sonra Luvi geldi. Avarelerden söz edildiğini duymuş muydun hiç?"

"Avare mi?"

"Çok uzaklardan gelirler, sırtlarında çıkınlarıyla. Demiryolu boyunca ya da karayolundan yürüyerek. Çiftliğe gelirlerdi, doğrusu onlar için her zaman yiyecek vardı, portatif yataklar da."

"Ama öyleyse sen ve Medina gibi ırgattılar?"

Carlucho parmağıyla olumsuz bir işaret yaptı.

"Hayır efendim, ırgat değillerdi. Avare avaredir, ırgat değil. Irgat bizdik, iş için tutulanlar."

"İş için tutulanlar?"

"Tabii ya, sersem. Para kazanmak için çalışıyorduk, anlıyor musun?"

"Avareler çalışmıyor muydu?"

"Tabii çalışıyorlardı, fakat para kazanmak için değil. Kimse onları zorlamıyordu."

Nacho anlamıyordu. Carlucho ona baktı, büyük bir çaba harcadığından alnı kırıştı ve daha açık olmaya çalıştı.

"Avareler özgürdü, serçeler gibi anlıyor musun? Çiftliğe gelir, is-

terlerse birkaç iş yapar sonra da geldikleri gibi çekip giderlerdi. Dün gibi gözümün önünde. Luvi tüm eşyasını toplamış, çekip gitmek için çıkınını yapmıştı. Don Busto, kâhya, ona istersen burada kal dedi, dostum Luvi, istersen sana iş var. Ama Luvi, hayır Don Busto, dedi, size müteşekkirim fakat yoluma devam etmeliyim."

"Yoluna devam mı etmeliydi? Nereye?"

"Ne demek, nereye? Daha şimdi sana, avareler serçeler gibidir, demedim mi? Serçeler nereye gider, bilmiyor musun?"

"Hayır."

"Bunu da mı benim söylemem gerekiyor, sersem."

Düşüncelere daldı, hasret dolu.

"Görür gibiyim," dedi. "Uzun ve ince, kızılımsı sakalı, açık mavi gözleriyle. Omzunda çıkınıyla. Atkuyruğu otları arasına girişini ve oradan yola çıkışını hepimiz durup seyrettik. Kim bilir nereye."

Carlucho parka doğru bakıyordu, sanki orada ağaçların arasından Luvi'nin sonsuza doğru uzaklaşışını görüyormuş gibi.

"Onu bir daha hiç görmedin mi?"

"Hiç. Öldü mü kaldı mı, bilmem."

"Luvi, ne tuhaf isim değil mi?"

"Evet, yabancı ismi. Alman ya da İtalyandı, ama bilmiyorum, babam gibi İtalyan değildi çünkü. Hatırlamıyorum, tuhaf bir taraflarından olduğunu söylüyordu. Luvi. Öyle. Geldi, birkaç makine işi yaptı, bir motoru tamir etti, harman makinesindeki bir şeyi. Bilmediği bir şey yoktu. Geceleri, ırgat barakasında anarşizmi anlatıyordu."

"Anarşizmi mi?"

"Evet, yanında getirdiği bir kitabı okuyor ve açıklıyordu."

"Peki anarşizm nedir, Carlucho?"

"Ben cahilin tekiyim, dedim ya. Ne istiyorsun? Luvi gibi açıklamamı mı?"

"Peki ama söylesene, Carlomano hakkında bana anlattığın gibi bir hikâye miydi?"

"Hayır sersem. Başka bir şey."

Mate içti ve derin düşüncelere daldı.

"Bir şey soracağım, Nacho. Dikkatli dinle."

"Olur."

"Toprağı, ağaçları, ırmağı, bulutları, güneşi kim yaptı?"

"Tanrı."

"Pekâlâ, tamam. Öyleyse onlar herkes içindir, herkesin ağaç sahibi

olmaya, güneşlenmeye hakkı var. Söyle bakalım, serçenin uçmak için birinden izin alması gerekir mi?"

"Hayır."

"Havada gider gelir, yuvasını yapar, yavruları olur değil mi?"

"Tabii."

"Ve acıktığında ya da yavrusunu beslemesi gerektiğinde gidip bir şeyler, biraz yem bulur ve onu yuvasına götürür. Değil mi?"

"Tabii."

"O zaman, insan, diye açıklıyordu Luvi, serçe gibidir. Özgürce gider, gelir. Canı uçmak isterse uçar. Bir yuva yapmak isterse yapar. Yuva yapmak için gereken darı, sap saman, yıkanmak ya da içmek için gereken su Tanrının olduğundan, Tanrı bunları herkes için yarattığından. Hepsini anladın mı? Çünkü anlamadıysan daha ileri gidemeyiz."

"Evet, anladım."

"Çok iyi. Öyleyse, neden birkaç kişi toprağa sahip oluyor da biz ötekiler ırgat olarak çalışmak sorunda kalıyoruz? O tarlaları nereden çıkardılar? Onlar mı yaptı?"

Biraz düşündükten sonra Nacho, hayır, dedi.

"Çok iyi, Nacho. Öyleyse onları çaldılar."

Nacho çok şaşırdı. Nasıl, hırsızlar hapse girmez mi? Carlucho acı acı gülümsedi.

"Dur, sersem, dur," dedi. "Sana o toprağı çaldılar diyorum."

"Peki ama kimden çaldılar, Carlucho?"

"Ne bileyim ben. Yerlilerden, eski halktan. Bilmiyorum. Sana ben ahmağın tekiyim dedim ya, fakat Luvi her şeyi biliyordu. Hem, düşün biraz. Diyelim ki, yarın sabah tarlalardaki bütün ırgatlar ortadan kayboluyor. Söyle bakalım ne olur?"

"Şey, tarlada çalışacak kimse kalmaz."

"Doğru. Ve eğer hiç kimse tarlada çalışmazsa buğday olmaz ve buğday olmazsa ekmek olmaz, ekmeksiz hiç kimse yemek yiyemez. Patron bile. Ekmeği nereden çıkaracaklar, bana söyler misin? Şimdi iyi dinle, çünkü başka bir adım atıyoruz. Yine diyelim ki ayakkabıcı ortadan yok olsa. Ne olur?"

"Ayakkabı olmaz."

"Doğru. Şimdi de sözgelimi duvar ustası ortadan yok oldu."

"Ev olmaz."

"Çok iyi, Nacho. Şimdi sana soruyorum, yarın sabah patron ortadan yok olsa, ne olur. Patron ne mısır ne buğday yetiştirir, ne ayakka-

bı ne ev yapar, ne de harman kaldırır. Bana biliyorsan ne olacağını söyleyebilir misin?"

Nacho somurtarak baktı. Carlucho bir zafer gülümsemesiyle inceliyordu onu.

"Hadi, söyle bana, yarın sabah patronlar ortadan kalksa ne olur?"

"Hiçbir şey," diye cevap verdi Nacho, son derece şaşırmış."Hiçbir şey olmaz."

"İşte bu kadar. Şimdi Luvi'nin açıkladığı bir şeyi düşün: Ayakkabıcıların ayakkabı yapmak için deriye, duvarcıların tuğlaya, ırgatların toprağa, tohuma ve sabana ihtiyacı vardır. Değil mi?"

"Evet."

"Fakat derinin, tuğlanın, toprağın, sabanın sahibi kim?"

"Patronlar."

"Doğru. Her şey patronların elinde. Bu yüzden biz yoksullar köleleştirilmişiz. Çünkü onlar her şeyin sahibi ve bizim hiçbir şeyimiz yok, çalışacak kollarımızın dışında. Şimdi başka bir aşamaya geçelim, onun için beni iyi dinle."

"Olur Carlucho."

"Biz yoksullar, toprağa, makinelere, deriye, tuğla fırınlarına sahip olmasak da ayakkabı yapabilir, binalar yükseltebilir, ekin ekip ürün kaldırabiliriz, çünkü bunun için kollarımız var bizim. Ve ne yoksul ne de köle olurduk. Ne de hasta. Ve hepimiz okula gidebilirdik."

Nacho ona hayretle bakıyordu.

Carlucho dergileri ve sigaraları düzeltti fakat aklı kendi içine dönmüştü. Büyük bir zihinsel güç harcıyordu ancak sesi kinden yoksundu: Sakin ve sevecendi.

"Bak, Nacho," diye devam etti. "Her şey çok basit. Luvi bunların hepsini o kitapçıktan açıklıyordu, meseleyi ortaya koyarak. Böyle böyle, şöyle şöyle: İşte bu ufak taş bir fabrika, bu *mate* bir makine, işte bu fasulyeler de biziz, yani ırgatlar. Nasıl hiç hasta olmayacağımızı, ne verem, ne sefalet, ne yoksulluk ne de sömürü olmayacağını açıklıyordu diyorum sana. Herkesin işi olacaktı.Ve çalışmayanın yaşamaya hakkı yoktur. Eh, tabii sağlıklı erkek ve kadınlardan söz ediyorum. Çocuklardan, hastalardan ve de yaşlılardan söz etmiyorum. Aksine, diyordu Luvi, sakatlara, çocuklara ve yaşlılara bakmak tüm çalışanların görevidir. Öyle ki, biri ayakkabı yapar, biri un, öbürü ekmek, öteki harmana gider. Ve tüm iş yapanlara bir yatakhanede bakılır. Bu yatakhanede her şey bulunur: Yiyecek, giyecek, okul kitapları. Hayal edebildiğin

her şey. Hatta, çocuklar için oyuncaklar ve abur cubur, onlara gerekli olan her şey, bizim için at ve şapka, her neyse. Yatakhanenin önünde, burası için çalışan, yatakhaneye bakan başka biri bulunur. Yani ben gidip ona, bana şu numaradan şöyle bir ayakkabı ver diyorum, başkası bir kilo et, öteki bir çikolata, beriki üstündekinin dirsekleri delindiği için bir ceket istiyor. Herkes neye ihtiyacı varsa. Fakat ihtiyacı olandan fazlasını değil."

"Ya zengin biri daha fazlasını isterse onu satın mı alıyor?"

Carlucho hoşnutsuz bir şaşkınlıkla baktı ona.

"Bir zengin mi dedin?"

"Evet."

"Hangi zenginden bahsediyorsun sen, velet? Sana artık zengin falan olmadığını açıklamadım mı?"

"Peki ama neden, Carlucho?"

"Çünkü artık para yok."

"Peki ya önceden kaldıysa?"

Carlucho gülümsedi ve olumsuz işareti yaptı.

"Eğer elinde tuttuysa aldanmıştır çünkü artık hiçbir işe yaramaz. İhtiyacı olan her şeyi yatakhaneden alıyorsa parayı neden istesin. Para bir kâğıt parçasıdır. Pis ve mikroplu. Mikropların ne olduğunu biliyor musun?"

Nacho başını salladı.

"Eh neyse. Paranın sonu gelecek. Aptal olan onu saklar, isterse. Hiç kimse bunu yasaklamayacak. Sonuçta kahrolası hiçbir şey için işe yaramayacak."

"Peki yatakhaneden daha fazla ayakkabı almak isteyen?"

"Ne demek daha fazla ayakkabı? Seni anlamıyorum. Bir çift ayakkabıya ihtiyacın olunca yatakhaneye gidip alırsın."

"Hayır, sana diyorum ki eğer birisi üç dört çift isterse."

Carlucho hayret içinde, *mate*sini emmeyi bıraktı.

"Üç dört çift mi dedin?"

"Evet, üç dört çift ayakkabı."

Carlucho iştahla gülmeye koyuldu.

"İki ayağımız olduğunua göre neden üç dört çift ayakkabıya ihtiyacımız olsun ki?"

Doğru, Nacho'nun aklına bu gelmemişti.

"Peki ya biri gidip yatakhaneyi soyarsa?"

"Soymak mı? Niçin? Bir şeye ihtiyacı varsa ister ve ona verirler.

Deli misin?"

"Öyleyse artık polis olmayacak."

Büyük bir ciddiyetle, Carlucho, başıyla olumsuz işareti yaptı.

"Artık polis olmayacak. Polis her şeyden daha kötü. Tecrübelerimle söylüyorum."

"Tecrübelerinle mi? Ne tecrübesi?"

Carlucho kendini toplayıp alçak sesle, biraz önce söylediği ağzından kaçmış gibi bu konuya değinmek istemediğini tekrarladı.

"Tecrübe dedim, o kadar, bitti," dedi muammalı.

"Peki, ya birisi çalışmak istemezse?"

"İstemezse çalışmaz. Karnı acıkınca görürüz halini."

"Peki ya hükümet istemezse?"

"Hükümet mi? Hükümete neden ihtiyacımız olsun ki? Ben küçük bir çocukken, açlıktan ölecek bir halde sokakta kaldıktan sonra, bizim ihtiyar feraha çıktı çünkü Don Pancho Sierra ona bir kasap dükkânı açtı. Ben ırgat olmaya gittiğimde de hükümete ihtiyacımız yoktu. Sirke girdiğimde de. Ve Berisso'nun soğuk hava deposuna girdiğimde, hükümetin tek yararı grevde polis göndermek ve bize işkence etmek oldu."

"İşkence etmek mi? Ne demek bu, Carlucho?"

Carlucho kederle bakakaldı.

"Hiç, velet. İstemeden söyledim. Çocuklara göre değil. Hem sonra ben cahil dedikleri türden biriyim."

Carlucho sustu ve Nacho, onun artık anarşizmden söz etmeyeceğini anladı. Sonra bir müşteri gelip sigarayla kibrit aldı. Ardından Carlucho tabureciğine oturdu ve sessizce *mate*sini içti. Nacho bulutlara bakıp düşünüyordu. Bir süre sonra:

"Gördün mü Carlucho? Chiclana'nın orada bir sirk var," dedi.

"Chiclana mı?"

"Evet, bugün ilanları dağıtılıyor, gidelim mi?

"Bilmem ki, Nacho. Açıkçası bugünkü sirkler beş para etmez. Büyük sirklerin zamanı geçti..."

Elinde *mate* ile düşüncelere daldı, hayal ediyordu, özlemle doluydu.

"Yıllar önce..."

Sonra hemen gerçeğe dönerek ekledi:

"Önemsiz küçük bir sirk olmalı."

"Ama senin çocukluğunda da küçük sirkler vardı. Hani bana o sirk-

ten söz etmiştin ya."

Tatlı tatlı gülümsedi.

"Şey, tabii... Fernandez'in sirki... Ama benim zamanımdaki o büyük sirklerden artık yok. İşleri bitti... Biyograf onların işini bitirdi."

"Biyograf mı? Biyograf da ne?"

"Şimdi sinema diyorlar. Sirki öldürdü."

"Neden ama Carlucho?"

"Çocuklar için karışık bir konu. Ama sen benim sözümü dinle: Biyograf geldi ve hepsine güle güle."

Bir *mate* doldurup düşüncelerine döndü. Çehresinde hafif bir gülümseme çiziliyor fakat içine hüznün sızdığı bir gülümseme.

"18'de Toni Lobandi geldi... Bütün İspanya Meydanı'nı kaplıyordu..."

"Ama bana Fernández'in küçük sirkini anlatsana."

*Mate*sini derin derin emdi, sanki emmek yerine onu düşünür gibiydi.

"Çekirgeden beri... neyse, şimdi bunu boşver... Babam, Don Pancho Sierra'nın bir tarlasında çalışıyordu. Çok iyi bir adamdı Don Pancho Sierra. Fakirliği tedavi etmekle kalmıyor, çare de buluyordu. Uzun beyaz bir sakalı vardı, şuraya kadar. Yarı büyücüydü. Çocuklar doğduğunda annem onları vaftiz ettirmeden önce ona götürürdü, o da anneme bu yaşayacak, bu yaşamayacak derdi. On üç kardeştik, sana anlatmıştım. Neyse, Don Pancho ona üçünün yaşamayacağını söylemiş: Ne Norma ne Juana ne de Fortunata."

"Öldüler mi?" diye sordu Nacho, hayretler içinde.

"Tabii ya," diye cevap verdi Carlucho doğallıkla. "Sana yarı büyücüydü demedim mi? Annem durumu önceden kabul ediyordu, çünkü Don Pancho ona, bak Donya Feliciana, ağlama ve kabul et, Tanrı böyle istiyor, diyordu. Ama yine de annem ağlıyor ve çocuğa bakıyordu ama yine de ölüyordu çocuk. Hayat böyle, Nacho."

"Şimdi bana neden tarladan gittiklerini anlat."

"Benim ihtiyar İtalyandı. Orada, Don Pancho'nun tarlasında, 16'da son kuruşuna kadar kaybetti. Açık söylemek gerekirse, büyük çekirge sürüsü kadar etkileyici bir gösteri yoktur. Bütün gökyüzü kararırdı ve biz çocuklar kerosen kazanını dövmek için dışarı çıkardık. Ama ne fayda. Çekirgeyi hiç kimse yenemez. Anamın dediği gibi, uzaktan geçsinler diye dua etmeli, hepsi bu. Aşağı inerlerse, güle güle... Rüya gibi hatırlıyorum, altı yaşımda olmalıyım, tüm gücümüzle kerosen kazanı-

nı dövdüğümüzü. Biz çocuklar için büyük bir eğlenceydi, fakat annem ilk çekirgenin aşağıya inmeye başladığını gördüğünde ağlıyordu. Ve sonuçta kazan olsun ya da olmasın, artık çaresi yoktu. Sonra ihtiyar bağırdı, yeter kahrolası yeter diye, herkesi yatıştırmak ve sakinleştirmek için oradan oraya koşuşturan Panchito ve Nicolá'ya buyurdu... İhtiyar deli gibiydi ama bizi pek korkutmuyordu, çünkü *mate* içmek için sakladığı minik taburesine bir dilsiz gibi oturmuştu. Sundurmanın altındaydı ve çekirgelerin her şeyi yiyip bitirişine felç olmuş gibi bakıyordu. Kılı kıpırdamıyordu ve günlerce ağzını bıçak açmadı. Sonra, birden bire, ihtiyar köye gidiyoruz, bu iş bitti, her şeyi arabaya yükleyin, dedi ve hepimiz tek söz etmeden ihtiyarın buyruğunu yerine getirmeye koştuk, çünkü deli gibiydi, sesini yükseltmese de. Ve her şeyi yükleyip hepimiz hazır olduğumuzda anam kulübeden çıkmak istemedi ve böylece ihtiyar gidip sakin sakin, çık ihtiyar çık artık dedi, bu iş bitti, ne yapabiliriz ki, biz fakiriz, şansımız yok, gidip köyde deneyelim şansımızı. Fakat, ihtiyar devamlı ağlayarak, ocağın yanından ayrılmak istemeyen anamı sonunda bir kolundan yakaladı ve sulky'ye* sürükledi. Ve dışarı çıkıp tahta kapıyı kapattığımızda ihtiyar tek kelime etmeden bir süre öylece, kulübeye bakıp kaldı, fakat sanırım ağlamak istiyordu, ta ki dönüp gidelim diyene kadar ve böylece arkamızda köpek sürüsüyle köye doğru yollandık. Sana yemin ederim geride bir bit bile kalmamıştı."

Carlucho bir süre, *mate*sini içip yere bakarak, sessizce durdu. Ardından devam etti:

"Evet, dediğim gibi, bizim ihtiyar, Don Pancho'nun kendisine emanet ettiği hayvan eti işine girdi, bizse yine Don Pancho'ya ait olan ağıldaki kulübede yaşıyorduk."

"Yani sirkin geldiği zaman."

"Doğru. Böylece babam ağılı 50 nacionale'ye kiraladı."

"50 nacionale mi?"

"Hıı, 50 peso. Fakat sana o zamanların 50 peso'sundan, şu değerli peso'dan söz ediyorum. Böylece sirk oraya yerleşti. On yardalık bir gösteri pistleri vardı ve perşembe, cumartesi ve pazar günleri gösteri yapıyorlardı. Cumartesi ve pazar günleri sabah, öğle, akşam. Tabii, seyirci olduğunda. Kimi kez beş on kişiden fazla olmazdı ve o zaman Don Fernandez karbür lambasını söndürür, canı sıkkın olurdu, bastonunu alır, karısı ve ip cambazı olan Donya Esperanza'yı, kızı ve at bi-

* (İng.) İki tekerlekli atlı araba.

nicisi olan Marialú'yı döverdi. Bir de Toni vardı, Donya Esperanza'nın kardeşi, fakat Don Fernandez kadını dövdüğünde araya girmezdi. Don Fernandez bıçak çekerek tehlikeli bir numara yapardı çünkü."

"Sen de çalışıyor muydun?"

"Benim ihtiyar görmediğinde. Eh, feneri yakar, alet edevat, eşya taşırdım. Sirki seviyordum, onlarla gitmek istiyordum."

"Peki Don Fernández ile gittin mi?"

"Hayır, sadece on üç yaşındaydım, üçüncü sınıftaydım, nasıl gidebilirdim? Hem zavallıcığı İsa yalnız bıraktı, masrafını bile çıkaramadı. Benim ihtiyar biraz et veriyordu ve onlar da peksimet alıyorlardı, böylece günü çıkarıyorlardı ama yapacak bir şey yoktu, şansları yaver gitmedi. Öyle ki çadırı topladıklarında kira için 50 nacionale'leri yoktu ve böylece Don Fernandez benim ihtiyara nişancılık numarası için kullandığı tüfeğini bırakmak istedi fakat babam, olmaz Don Fernandez tüfeğinizi alın, numara için kullanıyorsanız ben nasıl kabul ederim, dedi. Böylece çekip gittiler ve bir daha onları hiç görmedik. Bir keresinde ben sirkte, kardeşim Rivero da Pergamino'da çalışırken, sonunda iflas ettiklerini, çadır bezini, tüfeği, arabayı sattıklarını, Donya Esperanza'nın çift taraflı zatürreden öldüğünü, Marialú ve dayısının, Chacabuco taraflarına giden Fassio Sirki'nde işe girdiklerini ve Don Fernandez'in kendini içkiye verdiğini bu yüzden ne bıçak numarasını ne de nişancılık numarasını yapabildiğini öğrendim."

Carlucho düşüncelere daldı. Sonra Nacho, şimdi artık kendisine sirkle gittiği zamanı anlatmasını istedi. Carlucho'nun yüzünde çekingen ve hülyalı bir gülümseme belirdi ve anlattı:

"Ne zamanlardı, Nachito, ne zamanlar... Doğrusunu söylemek gerekirse hayatımın en sık hatırladığım, en güzel dönemiydi. 22 yılıydı, çiftlikte ırgat olarak çalışıyordum fakat Toni Lobandi'nin Sirki'nin geldiğini öğrendiğimde köye indim. Nelia Nelki, yere kadar inen uzun kuyruğunu sürükleyen beyaz bir atın üstünde erkek giysileri içinde göründü. Ardından Toni Lobandi göründü, eşi benzeri yoktu, kuyruğunu tuttuğu atın üstünde ayaktaydı, at müziğin ritmine göre dönerken o farklı renklerdeki yirmi beş yeleğini çıkarıyordu. Ve Scarpini, ünlü Arjantinli palyaço... Daha sonra, içinde bir hayvan terbiyecisi ve kömür karası bir atla birlikte bir Afrika aslanının serbest bırakıldığı, bütün arenayı kaplayan bir kafeste harika bir gösteri vardı... ardından Lopresti kardeşlerin ünlü İnsan Piramidi numarası geliyordu... Böylece kendime sirkle gideceğim, Tanrının istediği de bu olmalı dedim."

"Seni İnsan Piramidine mi koydular?"

"Olur mu, Nacho? Hiçbir şey bilmezken beni Piramide nasıl koyarlardı? Sirkin ne olduğunu sanıyorsun sen? Sirk çok ciddi bir şeydir. Beni işçi olarak aldılar. At pisliklerini temizliyordum, çadırı süpürüyordum, yani her şeyden biraz, tahmin edebilirsin. Bir avlu işçisi, hıh. Fakat sirk açıldığında bana da sırma kordonlu bir üniforma ve kep giydirirler, hepimizi iki sıra halinde yan yana dizerlerdi, içinden atletlerin, atların, eğitilmiş köpeklerin, palyaçoların geçtiği koridor gibi. Sonra, benim çabucak öğrendiğimi ve vücudumun iyi olduğunu gördüklerinde Piramide soktular. Ama ancak üç yıl sonra, Lopresti kardeşlerden biri öldükten sonra. Pergamino'daydık, Lobandi'nin, Carlucho bu senin için bir fırsat, dediğini dün gibi hatırlıyorum, neredeyse ölüyordum. Kimse ağladığımı görmesin diye karanlık bir köşeye çekilmek zorunda kaldım. Hayatımın büyük hayalleri. Hayatımın en önemli dönemi işte böyle başladı."

Carlucho ayağa kalktı, üstündeki kar gibi beyaz mayodan büyülü bir ışık yayılırken alacakaranlıkta ışıldamaya başladı. İşte, beş Lopresti kardeş orada, renkli ampullerin altında güçlü ve ışıltılı. Juan Lopresti'nin demir omuzları üzerinde zarafet ve güçle tırmanıyorlar. Ve İnsan Piramidi, onun Herkül omuzları üzerinde kurulurken, trampetin vuruşları doruk noktasına varıncaya kadar dramatik bir gerilim yaratıyor. Sonra, Piramidi oluşturan erkekler birbiri ardına sıçrıyor, bu sırada trampetin vuruşları yok oluncaya kadar azalıyor. İşte şimdi hepsi sıraya dizilmiş, kendilerini alkışlayan seyirciyi zarafetle selamlıyorlar ve ışıklar sönmeye başlıyor ve sirk küçük bir gazete, sigara büfesine dönüşüyor ve Carlucho yine o, yılların ve üzüntülerin yenik düşürdüğü adam haline geliyor, sanki muazzam bir sıçrama, içinde bir yerlerde yarıda kesilmiş gibi.

"Öyle ya, Nachito... O günler harikaydı... Ve o büyük sirkler geri dönmemek üzere çekip gitti..."

Nacho uzun uzun baktı adama, sessizlik gittikçe derinleşti. Sonra, bilmesine rağmen, sirki neden bıraktığını sordu bir kez daha.

"Córdoba'daydık, belimi incittiğimde."

Sesi zayıfladı ve bir süre *mate*sini emdi.

"Lobandi bana, Carlucho burada her zaman bir işin olacak senin, dedi fakat ben ona, teşekkür ederim Don Lobandi ama ayrılmayı tercih ederim, dedim. Çünkü ben, ne yazık ki, temizlik, getir götür işleri falan yapamayacağım. Böylece geri geldim fakat köydekilerin beni

görmesini de istemiyordum, Custodio Medina, benimle soğuk hava deposuna gel dedi..."

Birkaç dergiyi yerleştirdi, çikolataları düzeltti, Nacho'ya yüzünü göstermemeye çalışıyordu. İkisi de sessizce durdu, her biri kendi içine dönük.

Toplumun rüyaları

Kuyrukta sırasını beklerken, bir delikanlı masadan ona bakıyordu. Sonunda delikanlı yerinden kalktı ve kararsızca ona doğru yürüdü.

Selam vermek istiyordu. Yalnızca selam vermek.

"Kitaplarınızı okudum," diye açıkladı bir gülümsemeyle, tereddütle. "Adım Bernardo Wainstein."

Uzun bir kuyruktu, epeyce beklemek gerekiyordu ve durum giderek zorlaşıyordu. İkisi de huzursuz olmuştu. Öğrenci miydi? Hayır, çalışıyordu. Delikanlı bakıp öylece durdu.

"Bana bir şey mi söylemek istiyorsunuz?"

Evet, tabii, ona sormak istediği *çok* şey vardı. Hafifçe fakat kaygıyla vurguladığı *çok* kelimesini tekrarladı. Ve birdenbire bir karar verir gibi "zalimlik" dedi.

S. sorar gibi baktı, Wainstein huzursuzlaştı.

"Söyleyin, söyleyin."

"Siz bir toplumsal değişim taraftarısınız."

Evet, elbette, bunu herkes biliyordu.

Diyalog daha başlamadan, sonuna varır gibiydi. Delikanlı iki gözlemini nasıl uyuşturacağını, aralarında nasıl mantıklı bir ilişki kuracağını bilmiyordu. Her ne kadar S. lafın nereye varacağını tahmin ediyorsa da durumdan nasıl kurtulacağını bilemiyordu. Çocuğa acıdı.

"Sanırım siz, romanlarımın zalimlikle hatta acımasız bölümlerle dolu olduğunu söylemek istiyorsunuz değil mi?"

Wainstein ona baktı.

"Castel ve Vidal Olmos'un gözlemleri ve fikirleri, değil mi? *Körler Üzerine Soruşturma*'nın öğretmen hanımı, değil mi?"

Evet, fakat, lütfen kötüye çekmesindi, niyeti bu değildi, nasıl açıklasaydı. O öyle biri değildi.

Delikanlı çok rahatsızdı ve belli ki pişman olmuştu. Fakat S. onu teskin etmek için eliyle bir jest yaparak devam etti:

"Ve Vidal Olmos'un o zalimliğiyle, ilerlemeye karşı olan o keskin alaylarıyla, solcu bir duruş nasıl uyuşabilir değil mi?"

Wainstein başını eğdi, bu çelişkiden kendisi sorumluymuş gibi.

"Evet, utanmak niye. Bana harika bir soru sordunuz. Kararsız kaldığımda ve hatta böylesine yoldan çıkmış fikirlere sahip olduğum için utandığımda ben de kendime defalarca sordum bu soruyu."

"Öyle ama allah aşkına, başka şeyler de var," diye acelece araya girdi genç adam. "Çavuş Sosa, Hortensia Paz, ne bileyim..."

S. onu bir jestle durdurdu.

"Evet, biliyorum... Fakat beni daha çok söylediğim diğeri ilgilendiriyor. Açıklaması zor bir şey. Hepimiz çelişkilerle doluyuz fakat belki de romancılar diğerlerinden daha çok. Belki de bu yüzden romancı oluyorlar. Ben bu ikilemden çok fazla sıkıntı duyuyorum ve bu son yıllarda bir şey anlamaya başladım gibi geliyor bana."

Telefonda konuşan kız, Meneca adlı bir kızın (ya da kadının) sağlığını ve aynı zamanda Ciudadela'nın genel olarak hava durumunu soruyordu. Sonra hatırladı, değindi, tahlil etti ve nihayet bir kedinin hemen arkasından bir komşusuna rastlaması konusunda bir yargıya vardı.

Kuyruk sabırsızlanmaya başladı.

"Sonra, sıra geldiğinde," diye açıkladı S. "ya alet bozulur ya da numara hep yanlış düşer ya da paraları geri verir. Tolstoy'un son öykülerinden birini okudunuz mu? Büyük bir iş yapmak için zavallı bir şeytandan yararlanan zengin bir mal sahibi? Otobiyografik bir öykü, kanıtlandı. Tam o sırada ne yazmakta olduğunu biliyor musunuz?"

Hayır, bilmiyordu.

"Şu sanat hakkındaki kitabı. Sanat nedir. Ahlâkçı bir kitap."

Telefondaki kadın konumunu değiştirdi ve herkes bu değişikliğin diyaloğun sonunu haber verdiğini sandı. Halbuki ağırlığını öbür ayağı üzerine vermişti. İtirazlar rahatsız edici olmaya başlamıştı. Fakat kadın ahlâki baskılara karşı geçirgen değildi. Şimdi konuşmanın önemli kısmına, bir tümörle ilgili bir şeye girmiş gibi görünüyordu.

"Tolstoy'a değindim çünkü ünlü ve çok açık bir durumdur. Bir alıştırma."

"Bir alıştırma mı?"

S. gülerek "Öyle dedim işte, bana aldırmayın," diye açıkladı. Bu sırada kadın konuşmanın son kısmına geçmiş gibiydi: Belli bir iniş hali bunu gösteriyordu ve herkes bir rahatlama hissetmeye başladı. Her ne

kadar birden bu ton (bilinmeyen bir nedenle, muhtemelen ötekinin Ciudadela hakkında söylediği bir şey yüzünden) yeniden canlandı ve avantajlar hakkında ya da cerrahi müdahalenin (kadının ifadesine göre) yapılmaması hakkında beklenmedik çeşitlemeler ortaya çıktıysa da, tonun birden iniş eğilimine geçtiği ve telefon hattının bu ve öte yanındakinin tanıdığı bir dizi kişiyi selamlamaya döndüğünü de belirtmek gerekir. Sonra kapattı ve hiç kimseye bakmadan, gururla çekip gitti. Kuyruk bin bir güçlükle, bir dağa tırmanan çokayaklı bir hayvanın yavaşlığıyla, uyuşuk uyuşuk ilerledi: Söz konusu solucanın talihsiz yapısı (her bir halka için kendi içinde bağımsız bir sinir sistemi) nedeniyle iyice ciddileşen güçlükle.

Wainstein'in gözlerindeki tereddüt belirgindi.

"Diyordum ki, bu son yıllarda bu sorunu düşünerek çok kederlendim. Uyuyan insanları, beyin grafikleriyle incelediler. Bir Birleşik Devletler üniversitesinde elbette. Rüya gören kişinin beyin dalgaları farklılaşıyor ve böylece kişinin rüya görüp görmediği biliniyor. Neyse, deneği ne zaman rüya görse uyandırıyorlar. Ne oluyor biliyor musunuz?"

Wainstein kesin bir ifşa bekleyen biri gibi inceliyordu onu.

"Denek deliliğin sınırına varabiliyor."

Wainstein anlamamış görünüyordu.

"Anlıyor musunuz? Kurmaca eserler rüyalardan, gündüzleri iyilik yapmaya hazır normal insanlarınki de olsa zalim, ahlâksız, katil, sadist rüyalardan çok şey alır. Bu rüyalar belki bir boşalma gibidir. Ve işte yazar da toplum için rüya görür. Bir tür kolektif rüya. Bir toplum, kurmaca eserlerin yazılmasını engellerse büyük bir tehlikeye girer."

Genç adam ona bakarak dinliyordu, her ne kadar bakışı tam olarak öncekinin aynısı değilse de.

"Bilmem ki, bir varsayım yalnızca. Emin değilim."

Yeniden canı sıkıldı: Şu telefondaki kadın; kediler ve lifli doku tümörleri, amcalar ve Ciudadela'da havalar hakkındaki şu konuşma. Hayat birden öylesine önceden belirlenmiş gibi göründü ki. Tümörü olan o kadın ölecekti tabii. Peki ama bütün bu karışımın anlamı neydi? Peki ya kuyruk, bu yavaş, huzursuz ve çok beyinli solucan. Beklemekte. Hepsi. Neyi, niçin? Uyumak, rüyalar.

Uyumak için gözlerimizi kapatırız ve bu yüzden KÖRLERE DÖNÜŞÜRÜZ. Biraz durdu, şaşırmış.

Ruh, büyük gece gölünde demir alır ve karanlık yolculuk başlar:

"Cette aventure sinistre de tous les soirs.'" Karabasanlar, bu iğrenç evrenin görüleri olmalı. Peki bu görüler nasıl ifade edilir? Kaçınılmaz olarak muğlak işaretlerle: Orada ne "kadehler", ne "sayın beyefendi" ne de "piyano" var. Vajinakadehler, vajinamağaralar, piyanovajinalar, sayınaşağılıklar, sefilhanımlar, rezilbeyler. Rüya "analizleri", psikanalistler, herhangi başka bir dile indirgenemez bu sembollerin açıklamaları. Güldürmeyin allah aşkına, insanın midesi ağrıyor. Ontofani işte, hepsi bu.

Ne saflık. Körler sakin kalırlar. Açıklamaya kalkınca, her şey bir yığın zararsız ve yanlış kelimeye indirgenir: Mongol bir çocuğa jestlerle rölativiteyi açıklamak. Elbette kelimelerle semboller yapılabilir. Kafka yapmadı mı bunu? Fakat bu kelimeler ayrı ayrı, sembol değildir. Bu ne mide ağrısı, Tanrım.

Bir yabancı

Esmer, zayıf bir erkekti, bir kadehin önünde, düşünceli, uzaklarda. Yüzünün bir kısmını görebiliyordu, köşeli bir yüz, meşeden oyulmuş gibi, dudaklarının çevresinde, çektiği acıların çizgileri.

Bu adam, diye düşündü Bruno, mutlaka ve kesinkes yalnız.

Neden kendisine tanıdık gibi geldiğini bilmiyordu ve uzun bir süre hafızasını yoklayıp gazete ya da dergilerde gördüğü fotoğraflarla ilişkilendirmeye çalıştı. Öte yandan, böylesine yıpranmış elbiseli birinin, bu son basamağa kadar ulaşmış varlığın gazete ve dergilerden bir kişi olması, hayret verici görünüyordu. Meğer ki, birden aklına geldi, polislik bir olayla ilintili olmasın. Bir saat falan sonra adam kalkıp gitti. Altmış yaşlarındaydı, öne eğik yürüyordu, uzun ve inceydi. Yüzü son derece sertti, elbisesi yıpranmıştı, buna rağmen çizgilerinde ve tavırlarında bir seçkinlik vardı. Dalgın dalgın yürüyordu: Belli ki hiçbir yana gitmiyordu, kimse onu beklemiyordu, onun için herkes birdi.

Yalnızlık içindeki insanları inceden inceye gözlemeye alışkın olan Bruno, her zamanki gibi dalgın ve isteksiz düşündü: "Ya bir suçlu ya da bir sanatçı." Aylar boyu o görüntü, nedense son derece güçlü bir şekilde, hafızasında kaldı. Ta ki bir gün bir şey hatırladığını sanıp kuşku duyana kadar. Bir dosyada buldu, ne bir filozofun ne bir yazarın ne de bir gazetecinin dosyasıydı bu, fakat, daha da iyisi, insanlığın kendisi

* (Fr.) Bütün akşamların bu uğursuz macerası.

için acılı bir gizem oluşturduğu bir adamın arşiviydi.

Evet, işte fotoğrafı oradaydı: Yabancı, şu, 1947'de sevgilisini öldüren Juan Pablo Castel'di.

Mutlak, diye düşündü o zaman Bruno Bassán, sakin ve melankolik bir kıskançlıkla.

S. onlara öfkeli bir dermansızlıkla baktı

Nasıl? Bunu yine mi tartışacaklardı? On yıl önce halletmemiş miydi bu konuyu. Edebiyatı, politik ya da estetik olarak ikiye ayıran şu sözde Marksistler. *Ulysses* mesela, ne politik ne de estetik, olduğuna göre, böyle bir eser de yoktu o zaman. Teratolojik bir faunaya aitti herhalde. Belki de botaniğin bir parçasını oluşturuyordu. Sakın bir ornitorenk olmasın. Bu tür ahmaklıklarla vakit kaybetmeyi sürdürecek miyiz?

"Ama soru soran, suçlayan gençler var."

Öfkelendi: Bu kıstasa göre, Bela Bartok müzik yapmakla, Eliot şiir yazmakla suçlanabilirdi.

"Yapmam gereken çok şey var ve vaktim de çok az. Ama saati kastetmiyorum, takvim olarak diyorum."

"İyi de, görevleriniz var sizin."

Çok sert yüzlü bir gençti, bir tür renksiz ve ince dudaklı, kısacık boylu Gregory Peck.

"Kimsin sen? Adın ne?"

"Araujo."

"Bütün bunları on yıl önce yazdım ben."

"Biz de onları okuduk," diye araya girdi sarı süveterli, yıpranmış kotlu bir kız. "Söz konusu olan biz değiliz, bunu kaydedip yayımlamak istiyoruz."

"Kayıtlardan da röportajlardan da bıktım usandım!"

Bruno gitmek istiyordu,

kendini rahatsız hissediyordu. İşte o an Sabato'yu o köşede gördü; çocuklar kendi aralarında tartışırken, onun o bezginlik ve bitkinlik jestiyle gözlüğünü çıkarıp elini alnından geçirişini. Kendi aralarında bile anlaşamadıklarından saçma bir karışıklık yaratıyorlardı (Marcelo'nun ve

hırçın ve sessiz arkadaşının örneğin, orada ne işi vardı? Hangi oransız birleşmenin sonucu olarak oradaydılar ayrıca?) Ve bu anlaşmazlık, bu şiddetli ve ironik anlaşmazlık, korkunç krizlerin, doktrinlerin yarılıp çatlamasının işareti gibi geliyordu ona. Hepsi, sol diye adlandırılan şeye bağlı oldukları halde can düşmanları gibi birbirlerini suçluyorlardı; fakat her birinin güvensizlikle, yanındakini ya da karşısındakini, kurnazca ya da açıkça istihbarat servislerine, CIA'ye, emperyalizme bağlı görmesi için nedenleri var gibi görünüyordu. Yüzlerine bakıyordu. Bu fasatların arkasında ne kadar farklı dünya, öz olarak birbirinden ayrı ne kadar varlık vardı. Gelecek İnsanlık. Hangi yasalar, hangi düzenler, hangi türden varlıklar? Yeni İnsan. Fakat bu ikiyüzlü türedi ile, işte orada ayırıp seçebildiği şu Puch gibi biriyle ya da Marcelo gibi biriyle o Yeni İnsan nasıl yaratılacak? Solun bu minik tırmanıcısı Puch'un hangi nitelikleri bu Yeni İnsanın bütününe katılabilir? Yıpranmış spor ceketiyle ve kırışık pantolonuyla, neredeyse fark edilmez olan, yine de kendisini Sabato'ya çok fark ettiren varlığıyla Marcelo'yu seyrediyordu. Çünkü, diye açıklardı Bruno'ya Sabato, çocuğun karşısında kendisini hep suçlu hissediyordu, başka sefere Arturo Sánchez Riva ile olduğu gibi; üstelik çocuk öfkeli ya da ürkütücü olduğu için değil, tam tersi: İyiliğinden, ketum mesafeliliğinden, hassasiyetinden. Ruhunun durgun, rahat olduğunu sanmıyordu; acılar içinde olduğu neredeyse kesindi Marcelo'nun. Fakat acısı, nezakete varacak kadar alçakgönüllüydü. Sonuçta, Dr. Carranza Paz'daki aynı çizgileri, onun o Conde de Orgaz'ın Cenazesi'nde bulunanlara* özgü iri kemikli, fırlak burnunu, çıkık, dar alnını, büyük, kadifemsi, biraz nemli gözlerini, Marcelo'nun yüzünde gözlemek ilginç geliyordu ona. Peki öyleyse aralarındaki farkı yaratan neydi? Bir kez daha, bir suratın kemiklerinin ve etinin çok az önemi olduğunu kavrıyordu. Farklılıkları, kimi kez de uçurumları oluşturanlar inceliklerdir. Ama aslında, şeyler görünüşlerinde farklılaşır, Aristoteles –o çok ruhlu dâhinin Proustvari yanı– bunu zaten keşfetmişti. O gözlerin, o ağzın ve o kemikli, fırlak burnun ortak yanı, baba-oğul arasında açılmış çukuru gösteren şeydi aslında. Bir çukur, belki doğal, fakat yıllar boyunca büyümüş. Göz çevresinde, gözkapağında, dudakların birleşme yerlerinde, baş eğişte ve elleri birleştirişte (Marcelo'da, ürkekçe; sanki elleri olduğu için, bunları nereye saklayacağını bilemediği için özür diler gibi) neredeyse belirsiz ayrıntılar, birbirlerine ne kadar yakın olsalar da ve hatta (buna ye-

* *Conde de Orgaz'ın Cenazesi*, El Greco'nun bir resmidir.

mın bile edebilirdi) birbirlerine ne kadar ihtiyaç duysalar da, iki varlığı hüzünle ve kesin olarak birbirinden ayıran şeyler.

Şu Puch'un yüzü Bruno'yu büyülüyordu

ve çocuğun kurduğu her bayağı cümle onu tüm insan ırkından utandırıyordu; biliyordu ki bir polis muhbirine dönüşebilir, bu rejimin ya da tam zıddının önemli bir memuruna dönüşünceye kadar basamakları tırmanabilirdi. O zaman avuntuyla Carlos'u düşünmeye yöneldi. Acı verici bir avuntu olsa da; çünkü Puch gibi solucanların varlığının Carlos gibi varlıklara neye mal olduğunu biliyordu. Carlos. Yine Marcelo'nun yanında değil miydi? Ruhlar tekrarlanırdı çünkü, şimdi de şu ateşli ve derin derin düşünen yüzde, 1932'deki Carlos'unkinin neredeyse aynısı olan yüzde beden bulmuştu. Hiç kimseye belki de en yakın arkadaşı olan Marcelo'ya bile söyleyemeyeceği, çok derin bir acı çeken şu delikanlının yüzünde; onlarınkisi sessizlik ve eylemde yoğurulmuş bir arkadaşlıktı. Carlos ile birlikte aklına o dönemin adları geldi: Capablanca ve Alekhine, Sandino, şu grotesk filmde şarkı söyleyen Al Jolson, Sacco ve Vanzetti. Ne tuhaf ve melankolik bir karışım! Carlos, hiçbir zaman gerçek soyadını öğrenemedikleri o genç, gözünün önüne geliyordu yine; Formosa Sokağı'ndaki o odada, şakaklarına dayalı sıkılmış yumruklarıyla, sessizlikte, dudaklarını yavaşça hareket ettirerek, bahtı kara varlığının anahtarını, yani çinko bir kulübede etrafı karnı aç çocuklarla çevrili annesinin ölümünü bulacağı hazine sandığını binbir zahmetle arayıp bulan ve nihayet kazıp çıkaran biri gibi, Marx ve Engels'in ucuz baskılarına dört elle sarılarak okurken. O, dindar ve katışıksız bir ruhtu. Sıradan insanları nasıl anlayabilirdi ki? Enkarnasyonu, düşüşü? İnsanın bozulmuş, kirlenmiş durumunu nasıl anlayabilirdi? Blanco gibi komünistlerin varlığını nasıl kabul edip anlayabilirdi? Bruno, o zayıf ve düşünceli yüzdeki ateşli gözleri görüyordu. Tüm dayanmaların, katlanmaların sınırına kadar, eti, bedeni yana yana kireç gibi olmuş, salt ruha dönüşünceye kadar acı çekmiş olmalıydı; acı çekmiş ve kavrulmuş bedeni, varlığının gerilimine dayansın diye, kemik ve derinin en azma, incecik ve kaskatı adalelere indirgenmiş gibiydi. Hemen hemen hiç konuşmazdı, şu ötekinin şimdiki hali gibi, fakat gözleri öfke ateşiyle yanardı, bu sırada sert yüzündeki dudaklar acı verici sırlarına göz kulak olmak için sıkılırdı. Bruno şimdi,

yine esmer ve kuru olan şu öteki delikanlıya dönüyordu; neden oradaydı, neden onun için anlaşılmaz olan onca söz arasındaydı, Bruno anlayamıyordu. Belki de yalnızca Marcelo'ya olan sadakatinden. Fakat asıl ilginç olan, öteki, bir zamanlarki ortakyaşamın da tekrarlanmasıydı. Çünkü Max ile Carlos'un arkadaşlığında (görünüşte öylesine açıklanamazdı ki) Max'ın (her ne kadar Marcelo'nun tekrarı değilse de) iyiliği zaman zaman Carlos'un gerilimini yatıştırmak için vazgeçilmezdi, çölü aşmakta olan birisi için vazgeçilmez olan su gibi.

Fakat proleter sanat, diye belirtti Araujo

"Peki nedir?" diye karşılık verdi Sabato. "Nerede bu sanat? Stalin'i at üstünde, hiç katılmadığı muharebeleri yönetirken gösteren renkli kartpostalları mı kastediyorsunuz? O adamın devrimci estetiğin doruğu sandığı ama aslında düpedüz burjuva natüralizminin son noktası olan şu zevksiz kartpostalları mı? İlginç ve üstünde düşünmeye değer: Devrimler hep gerici ve yüzeysel sanatı tercih eder gibi görünüyor. Fransız Devrimi'nin ünlü Pompier'leri. Şu ünlü yansıtma teorisinin gidip gidip de nerede durduğuna bakın. Devrimin sanatçısı Delacroix değil, David'di ve bu akademisyenden daha kötü olan diğerleriydi. Stalin ise şu ürünlerin karşısında vecde kapılırken batının büyük sanatını yasaklıyordu."

"Evet ama devrimin tam ortasındaydı," diye ısrar etti Araujo "devrime engel olan ya da tehlikeye sokan hoş görülemez. Bu bir savaş. Ölüm kalım savaşı. Ve eğer bir sanat eseri düşmanın iddiasını sunuyor, sergiliyorsa ya da en azından savaşçıyı yumuşatıyor ya da dikkatini dağıtıyorsa, onu engellemek tarihsel bir haktır."

"Özetle, karşıdevrimci sanatı," diye sordu Sabato.

"Evet."

Silvia bile suskun, S.'ye bakıyordu.

Fakat Sabato'yu tedirgin eden ne Araujo'nun sözleri ne de kızın suskunluğuydu, Marcelo'nun arkadaşının birdenbire dimdik kendisine yönelen bakışıydı. Bütün bu süre boyunca onun bu güçlü –basit saflığı yüzünden güçlü– varlığı nedeniyle ya da 1932'deki Carlos'un ifadesini hatırlattığı için huzursuz hissetmişti kendini. Genç adamın gözleri, haşin ve acılı bir şekilde ketum çehresinde sessizce ışıldıyordu, kupkuru cefakâr toprakta iki kor parçası gibi. Yanındaki Marcelo, bu ko-

kuşmuş, kıyamet dünyasında hem güçlü hem de savunmasız bir varlığa göz kulak olan bir iyilik meleği gibiydi. Evet, Carlos'un azabını hatırlıyordu, er ya da geç karşısındaki bu delikanlının da çekeceği, belki de çekmiş olduğu azabı. Ve söylenmekte olan bütün sözler, bütün bu felsefi mızmızlıklar kim bilir hangi sefalet içindeki taşradan çıkmış, sonsuz adaletsizliklerin ve aşağılamaların kurbanı ve tanığı olan birinin kimsesiz kapalılığı karşısında bir utanç nedenine dönüşüyordu. Sabato, birdenbire alçalan sesiyle, neredeyse kendisi için konuşacakmış gibi yere bakarak,

"Peki, çocuklar... Ama bu sözü kullanırken dikkat edin, bunu nefret ve hafiflikle kullanmamaya dikkat edin, çünkü bu yüzden Kafka gibi adamlar..." dedi.

Çok endişeliydi. Bir yandan söyleyeceği bir şeyin o delikanlıyı incitebileceğini ya da hayal kırıklığına uğratabileceğini düşünüyordu. Diğer yandan da, sözlerini netleştirme, açıklama mecburiyeti hissediyordu. Onların, onlardan birinin, en bozulmamış olanın bir gün, kutsal bir haksızlık da olsa, korkunç bir haksızlık yapmasını engelleme mecburiyeti.

"İkilem, toplumcu edebiyat ve bireyci edebiyat değil çocuklar... İkilem, ciddi olanla uçarı olan arasında. Vietnam'da bombalar altında masum çocuklar ölürken, dünyanın dörtte üçünde en bozulmamış, en saf varlıklar işkenceye uğrarken, açlık ve umutsuzluk dünyanın büyük bir kısmında hüküm sürerken, belli türde bir edebiyata karşı çıkılmasını anlıyorum... Fakat hangisine karşı, çocuklar... hangisine karşı? Hafif konuları, saf dehayı, söz oyunlarını sonuna kadar reddetme hakkının olduğunu düşünüyorum... Fakat insanoğlunun en müthiş tanığı olan büyük ve parçalanmış yaratıcıların mirasını reddederken dikkatli olunmalıdır. Çünkü onlar da onur ve kurtuluş için mücadele ettiler. Evet, büyük bir çoğunluğunun daha ikincil nedenlerle yazdığı doğru. Çünkü onlar ün ve para istiyor, çünkü kolaycılar, çünkü adlarını basılı görme kibrine direnemiyorlar, dikkatsizlikten ya da eğlence olsun diye. Ama ya ötekiler? Acı verici bir evrende kendi dramının, kendi şaşkınlığının, bocalamasının, dehşetin, savaşın ya da yalnızlığın ortasında kendi umutlarının tanığı olma karanlık cezasını çeken, bunları anlatan azınlık? Onlar, kendi zamanlarının büyük tanıklarıdır, çocuklar. Kolayca değil, parçalanarak yazan varlıklar. Yalnız kendi kişisel kaygılarını değil, tüm insanlığın kaygılarını ifade ederek, biraz da kolektif bir rüyayı gören insanlar... Bu rüyalar korkutucu varlıkları da içerebilir. Ama

yine de kutsaldırlar. Dahası korkutucu olduklarından işe yararlar.

"Katarsis," diye özetledi Silvia.

Sabato ona baktı ve bir şey demedi. Çok kaygılı ve hoşnutsuz görünüyordu. Mutlak bir sessizliğin ortasında gözlüğünü çıkarıp alnını sıvazladı. Sonra pek anlaşılmayan bir şey söyledi ve çekip gitti.

Doğru bir nedenle ölmek

diye düşünüyordu Bruno, bu sırada Marcelo'nun arkadaşıyla birlikte Defensa Sokağı boyunca uzaklaştığını görüyordu. Vietnam için ölmek. Ya da belki burada. Bu fedakârlık yararsız ve saflık olurdu, çünkü yeni düzen sonunda kinikler ya da işadamları tarafından kuşatılacaktı. Zavallı Bill, RAF'a* gönüllü gitti –şimdi bacaksız, yanmış, Morán Sokağı'nı gören pencereden düşünceli bakmakta– sonunda pek çoğu Nazi ya da gizli Nazi olan Alman işadamları, İngiliz işadamlarıyla, tatlı gülücükler dağıtıp nefis yemekler eşliğinde iyi işler yapsın diye. Sonunda mı? Ama zaten savaşın ortasında ITT, Hitler ile işbirliği yapmamış mıydı? Ve General Motors, gizlice tank motorları satmamış mıydı?

Tabii, Guevara'ya nasıl hayran olunmaz. Fakat bir şey kulağına, hafifçe ve hüzünle 1917 Rus Devrimi'nin de romantik olduğunu, büyük şairlerin devrimi anlattığını fısıldıyordu. Çünkü tüm devrimler, olanca saflıklarıyla ve özellikle de öylelerse, pis bir polis bürokrasisine dönüşmeye mahkûmdur, bu sırada en büyük ruhların sonu zindan ya da tımarhane olur.

Evet, bütün bunlar çok acı bir şekilde doğruydu.

Fakat, RAF'ta askere yazılma eylemi kesin, temiz ve ebedi olmuştu: Ne bir ne de bin konserve üreticisi, Bill'den o elması söküp alamazdı. Öyleyse, bir gün bir devrimi görebilecek olması onun umurunda mıydı? Üstelik (Bruno dehşetle düşünüyordu, İsa ya da Marx için değil de Codovilla için işkenceye uğrayan Carlos'u hatırlayarak), doktrinin doğru ya da yanlış olması da umurunda olmazdı Bill'in. Carlos'un fedakârlığı bir mutlaktı, insanoğlunun onuru bir kez daha onun tek bir hareketiyle kurtarılmıştı. Bir hayalperest olsa da ve kesinlikle öyle olduğu için Carlos, tüm insanlığı kinizm ve rahata düşkünlükten, adilikten, çürümüşlükten, kokuşmuşluktan kurtarıyordu. İşte ikisi gidiyordu.

* İngiltere Kraliyet Hava Kuvvetleri.

Sınıfının ayrıcalıklarını reddeden o ürkek aristokratın yanında öbürü de gidiyordu; zayıf ve mütevazı. Belki bir gün kendilerine ihanet edecek ya da aldatacak biri için ölmeye.

İşte Defensa Sokağı boyunca gidiyorlardı. Korkunç fakat güzel bir kadere doğru mu acaba?

Yıllar var ki

S., Lezama Parkı'nda dolaşmıyordu. Ceres heykelinin karşısında oturdu ve kaderini düşünmeye daldı. Sonra, Brasil y Balcarce Café-barda bir kahve içmeye gitti, orada kim bilir kaç kez Alejandra'yla Martín bir şeyler içmişti. Çevresine dalgın dalgın baktı, bir tartışmadır gidiyordu: Panzeri müthiş. Hayır efendim, satılık değil, asıl mesele bu. Panzeri felaketlerden başkasını görmez, PRODE'nin de iyi tarafları var, yok canım kendimizi kandırmayalım. Genç bir adam, delikanlı da sayılabilir, oldukça uzun, yüzünü örten bir gazete okuyordu. Gazetenin üstünden zaman zaman bakması uyarmamış olsa (sürekli tetikte yaşıyordu, iyi de ediyordu) dikkatini çekmezdi. Tabii, önemli olmayabilirdi de, belki onu tanıyan gençlerden biriydi. Yüzünü ancak görebildiği birkaç kısacık anda, onu daha önce de görmüş olduğu hissine kapıldı. Fakat nerede? Nasıl?

S.'yi hiç görmemişti

ama şüphesiz oydu, binlerce kişinin arasından tanıyabilirdi, fotoğrafları yüzünden değil, onu café'nin o köşesinde seçtiği zaman kalbi şiddetle çarptığı için, sanki kendisiyle Sabato arasında, bu tanımanın dünyanın herhangi bir yerinde, binlerce kişi arasında gerçekleşebilmesi için, sessiz ve gizli bir işaret varmış gibi. Martín birdenbire, sırf onun tarafından tanınmış olma ihtimalinden dolayı utanarak, yeni aldığı gazetenin ardına gizlendi. Fakat yine de arada bir, korkunç ve yasaklanmış bir eylemi gerçekleştiren biri gibi gözetliyordu onu. Bu duygunun köklerini bulmaya çalışıyordu fakat çok zordu, sanki müthiş önemli fakat ışığın azlığından ve belki de çizgilerdeki zamanın, kâğıdın lekelerinin, yıpranmanın sonucu olan muğlaklık nedeniyle neredeyse okunamaz hale gelmiş bir mektubun sözlerini okumaya çalışır gibi. Kendisini iyice vererek bu tanımlanamaz duyguyu tanımlamaya çalışıyordu; en so-

nunda, uzak ülkelere yaptığı bir yolculuktan dönüp geldikten sonra, kendisine babası olduğunu söyleyen fakat hayatı boyunca hiç görmemiş olduğu adamın yüzünü inceleyen bir delikanlınınkine benzer bir duygu diye tanımlayabileceğini düşündü.

O kemikten ve yorgun, yıpranmış etten maskenin altında ne olduğunu ortaya çıkarmaya çalışıyordu, çünkü Bruno, bir yüzü oluşturmak için et ve kemiğin yeterli olmadığını, yüzün vücudun geri kalanından son derece daha az fiziksel olduğunu, bu yüzdendir ki ruhun, ifade edildiği ya da et aracılığıyla kendini ifade etmeye çalıştığı ince ince nitelikler birliğiyle nitelik kazandığını söylerdi. Birisi öldüğü anda, diye düşünürdü Bruno, vücudunun gizemli olarak farklı bir şeye, öylesine farklı ki "aynı kişi gibi görünmüyor" diyebileceğimiz bir şeye dönüşmesinin nedeni işte budur; bir saniye önceki, ruhun vücudu terk ettiği ve vücut –orada oturmuş ve orada acı çekip sevmiş varlıkların (en kişisel eşyalarını da terk ederek) ebediyen çekip gittiklerinde bıraktıkları bir ev gibi– öylesine ölü olarak kaldığı o andan bir saniye önceki aynı kemiklere ve aynı malzemeye sahip olduğu halde.

Tabii, diye düşünüyordu Martín: Dudakların nüansları, gözlerin etrafındaki küçük kırışıklıklar, içerideki sakinlerin şu belirsiz görüntüleri, gözlerin penceresinde muğlak ve bir görünüp bir kaybolan ve neredeyse yarısaydam görünen yabancılar: İçerideki hayaletlerin biçimleri.

Çok zordu, bütün bunları gözlerden bulup çıkarmak neredeyse imkânsızdı.

Ve böylece birden, o adam, o çehre, çok önemli olduğunu bildiğimiz ve heyecanla deşifre etmeyi arzuladığımız uzaktaki bir konuşmanın gürültüsü gibi geldi.

Ben bir öksüzüm, dedi kendi kendine Martín, hüzünle, nedenini bilmeksizin.

Café'den çıktı ve parka döndü

Oradaydı, müstebit ve demirden, Don Pedro de Mendoza, canı çektiği için orada kurduğu şehri kılıcıyla göstererek: SANTA MARÍA DE LOS BUENOS AYRES, 1536. Ne adamlar!* Onları düşündüğünde aklına gelen hep bu sözdü. Ya da ne kadınlar! Isabel de Guevara, Mari Sánchez,

* Burada kullanılan İspanyolca *bárbaros* sözcüğünün, müthiş, harika, vahşi, zalim, kaba gibi pek çok olumlu ve olumsuz anlamı vardır.

Elvira Pineda...

Soyut hümanizm tarafından yaratılmış o aptalca sözler: Bütün insanlar eşittir, bütün halklar eşittir. Büyük adamlar ve cüce adamlar, devasa halklar ve buradaki gibi minicik halklar vardı.

Fethin zalimliği. Katışıksız güç talep edenler.

Ve Altın için Amerika'nın Fethi!

Kumarbazın, tutkusundan değil para için oynadığını varsaymak gibi. Para araçtı amaç değil.

Sarı süveterli kızın ihtiyatla geldiğini görünce banklardan birine oturdu.

Yoksa, onu takip mi etmişti?

Sorusu sıkıntısını gösteriyordu: Takip edilmekten nefret ederdi, korkardı da.

Tabii, takip etmişti, café'ye girdiğini görmüş, parka çıkmasını beklemişti.

Ne için?

Toplantıda olduğuna nazaran gözüne daha miyop görünüyordu, daha da ürkek: Birkaç saat öncesinin parlak kızı değildi artık.

Peki, adı gerçekten Gentile miydi?

Evet.

Fakat, Sefardid ya da onun gibi bir şey değil miydi?

Ne demek onun gibi bir şey? Dedesi Napoliliydi.

"*Napoli e poi morire*"* dedi S. klişeye gülerek.

Yakından daha zayıf görünüyordu, limon sarısı cildi ve kartal gagası burnuyla.

"Yüzün serazen yüzü."

Cevap vermedi.

"Çok miyopsun. Değil mi?"

Evet, nasıl farkına varmıştı.

Neden gözlemevinde falan çalışmıyordu? Bir bakış, yürüyüş, başını ileri uzatış şekli.

Evet, küçükken toslamadık kapı bırakmazdı.

Peki ama neden gözlük kullanmıyordu?

"Gözlük mü?"

İyi işitmemiş gibiydi.

Evet, gözlük.

---

* (İt.) Napoli'yi görmeden ölme.

Cevap vermekte gecikti. Sonra mırıldandı: Çünkü gözlüksüz bile yeterince çirkindi.

"Çirkin mi? Kim söyledi bunu sana?"

Kendisi söylemişti. Ayna. Mizah duygun çok güçlü. Bugün yapısalcılık hakkında söylediğin şey.

Cevap vermedi kız.

"Öyle değil misin?"

"Evet, kalabalıkta."

"Nasıl yani?"

"Ben birisiyle yalnız olduğumda çok çekingenimdir."

"Vay canına, başkalarının tam tersine."

"Evet."

Peki kendisini neden takip etmişti?

İlk kez değildi.

S. telaşlandı. Hangi amaçla, diye sordu.

"Kızmayın. Bugünkü toplantı sizi öfkelendirdi gibi geldi bana. Bunu istemiyorduk. Ben, en azından, istemiyordum."

"Yani ötekiler istiyordu, öyle mi?"

Kız suspus oldu.

Neyse, çok açıktı. Kahretsin, Araujo gibilerinin karşısında neden sınav vermesi gerekiyordu ki? O delikanlıdan ne kendi kitaplarını okumasını, ne de kendisiyle aynı görüşte olmasını istemişti. Araujo henüz doğmamışken kendisi, yalnız Marx'ı değil, Hegel'i de incelemişti. Fakat café'lerde değil. Hayatını tehlikeye attığı sıralarda incelemişti onları, yıllar boyunca.

Evet, kız biliyordu.

İyi, öyleyse onu rahat bıraksınlardı. Allah aşkına, hayat bu tipler olmadan da yeterince zordu.

"Gel, biraz yürüyelim," dedi kıza ani bir şefkatle, kolundan tutarak. "Önündeki heykele toslamazsın herhalde."

Bronz aslanları seyretmek için durdular.

"Onları görebiliyor musun?" diye sordu, saygı duyduğu kişiler karşısında kimi kez ortaya çıkan şu sadizmiyle.

Evet, az çok. "Düşünceli aslanlar" değil mi?

"Evet, ama 'sert sert düşünceli' yazılmalıydım."

İnsan dikkatsizleştikçe, beceriksizleşir yazdıkları hep yaklaşık olur. En azından ben öyleyim. Sen doğru ifadeyi görmelisin.

"Nasıl?" diye sordu kız ironik bir çaresizlikle. "İyice yaklaşmam gerekir."

"Öyleyse sana söylediğime güven: İfadeleri hem sert hem de düşünceli. Ne ilginç. Heykeltıraşın niyeti kim bilir neydi."

"Alejandra," diye mırıldandı kız, titrek bir sesle.

Ne.

Yaşıyor muydu? Var olmuş muydu?

S. belli bir sertlikle cevap verdi. Ne yani, o da mı?

"Gel, otur. Eskiden bu banklar ahşaptandı. Çok yakında plastik banklara oturup yemek olarak da hap içeceğiz. Allahtan ben bütün bunları görmeyeceğim. Benim bir gerici olduğumun farkında mısın? En azından siz Marksistlerin benim hakkımda düşündükleri bu."

"Bütün Marksistlerin değil."

"Vay canına, kötünün iyisi. Beni anında ABD elçiliğinden ücret almakla suçlamaları için mitlerden ya da metafizikten söz etmem yeter. ABD'lilere gelince, bak ne diyeceğim. Birisi, hangi üniversiteden bilmiyorum, tezinde romanımın Ceres'in heykelinin karşısında başladığına dikkat çekmiş. Yani buradan."

"Ee, peki?"

"Bereket tanrıçası. Oedipus."

Peki bunu kasten mi yapmıştınız?

Neyi.

Romanı Ceres'in heykelinden başlatmayı.

"Ciddi mi söylüyorsun?"

Evet, tabii.

"Tabii ki hayır, sersem. O zamanlar burada bir sürü heykel vardı. Önce Athena'nınkini seçtiğimi hatırlıyorum. Sonra hoşuma gitmedi, neden bilmem. Sonunda Ceres'i koydum."

"Öyleyse bilinçaltınız sizi buna itmiş olabilir."

"Mümkündür."

"*Tünel*, o da bir annelik imgesiyle başlıyor."

"Bunu da söylediler. Şu tez hazırlayanlar her şeyi ortaya çıkarıyor. Demek istediğim, insanın kendisinin bile bilmediği şeyleri ortaya çıkarıyorlar."

"Öyleyse onlarla aynı fikirdesiniz."

"Dar anlamda, hayır. Fakat sanırım, kendini içgüdülerine bırakarak yazıyorsan rüya görürken olan şey olur biraz. Derinlerdeki saplantıların ortaya çıkar. Annem güçlü biriydi ve ikimizi, son iki çocuğunu ya-

ni Arturo ve beni bağladı, deyim yerindeyse. Bizi neredeyse hapsetti. Dünyayı bir pencereden gördüm, denebilir."

"Aşırı korumacı anne."

"Lütfen, bu jargonu kullanma. Evet, belki de bilinçsiz olarak anne fikrinin etrafında dönüp duruyordum. Başka biri, Jungcu bir tahlil yapıyor, şu ya da bu sembolleri yorumluyor. Hayır, tek bir kişi değil, bunu yapan pek çok. Öyleyse burada bir şey olmalı. Fakat kimi kez düşünülen şey ya da en azından bazılarının düşündüğü şey değil bu: Yani okumaların sonuçları değil. Bu kıstasla, anlıyor musun, rüyamızda derin denizleri görmemizin nedeni Jung okumamız olurdu. Yani Jung'dan önce hiç kimse derin denizleri rüyasında görmüyor muydu? Tam tersi, dostum: Jung bu tür rüyalar sayesinde var."

"Siz devamlı olarak sanat ile rüyanın akraba olduğunu söylediniz."

"Elbette, en azından başlangıçta. Sen uyuduğunda nasıl bilinçaltına gömülüyorsan, sanatçının da bilinçaltına gömüldüğü dönemde. Fakat hemen ardından ikinci bir dönem, *ex-presión*, yani ifade dönemi gelir, dikkat et: *Ex-presión*, yani dışarıya doğru basınç. Bu nedenle sanat özgürleştiricidir, rüya değil, çünkü rüya çıkmaz. Sanat çıkar, sanat bir dildir, ötekilerle bir iletişim kurma denemesidir. Saplantılarını başkalarına haykırırsın, sembollerle de olsa. Ama bu kez uyanıksındır ve o semboller, harflerle, fikirlerle, yaratıcı iradeyle, eleştirel ruhla karışır. İşte sanat, rüyadan kesin olarak bu aşamada farklılaşır. Anlıyor musun? Fakat başlangıçtaki bilinçaltına gömülme olmaksızın cidden sanat yapamazsın. Bunun için o sersemlerin ileri sürdükleri şey komik: Bir ulusal sanat, bir halk sanatı yapma görevi. Uyumadan önce kendine, hadi bakalım, şimdi ulusal ve halkçı rüyalar gör, diyebilirmişsin gibi."

Silvia güldü.

"Demek Napoli kökenlisin."

Hayır. Anne tarafında İspanyollar vardı.

"Evet, mükemmel. İtalyanlar, İspanyollar, Müslümanlar, Yahudiler. Yeni Arjantin hakkındaki teorim."

Hangi teori.

"Arjantin, üç büyük gücün, üç büyük halkın sonucudur: İspanyollar, İtalyanlar ve Yahudiler. Bunu biraz düşünürsen erdemlerimizin ve kusurlarımızın buradan geldiğini görürsün. Evet, tabii, Basklar, Fransızlar, Yugoslavlar, Polonyalılar, Suriyeliler, Almanlar da var. Fakat temel özelliklerimiz o üç halktan geliyor. Üç büyük halktan, fakat bazı

kusurlarla... peki peki açıklayayım. Bir İsrailli bana Kudüs'te şöyle demişti: Bir mucize değil mi? Bir çölün ortasında? Trilyonlarca Arap ile çevrilmiş olarak? Savaşa rağmen? Hayır dostum, diye cevap verdim, savaşa rağmen değil, savaş yüzünden. Barış içinde oldukları gün (Yehova bizi korusun) barış bir dakika bile sürmez. Düşünebiliyor musun Silvia, savaşsız iki milyon Yahudi? Bir cumhuriyetin iki milyon başkanı. Her birinin, yiyecek, ordu, eğitim, dil hakkında kendi fikirleri var. Hadi git de yönet bunu. Sana sandviç satan adam, çıkıp karşına Heidegger'den bahseder. Peki ya İspanyol bireyciliği? Ya İtalyan kinizmi? Evet, üç büyük halk. Ne bileşim ama Tanrım! Arjantin'de bizi kurtaracak tek şey, iyi ve sağlıklı bir ulusal savaş olurdu, diyelim ki elli yıl kadar önce."

"Bence çok kötümsersiniz."

"Evet."

"Peki öyleyse mücadele niye? Burada kalmak niye?"

"Ne bileyim."

Kıza dikkatle baktı.

"Sen Peronist bir örgütten misin?"

Kız bocaladı.

"Peronizme bağlı herhangi bir Marksist örgüt demek istiyorum."

"Evet, yani öyle denemez... Kuşkularım var, arkadaşlarım var... neyse göreceğiz..."

"Fakat Marksistsin."

"Evet."

"Bak. Ben, Marx'ın çağdaş düşünceyi altüst etmiş filozoflardan biri olduğuna, eskiden olduğu gibi, sana nasıl desem... Kateşizm zamanlarındaki gibi, hâlâ inanıyorum. Fakat sonradan çeşitli konularda ayrılmaya başladım... Marx'ın şaşkınlığını, Yunan tragedyalarıyla ilgili tereddüdünü hatırlıyor musun?"

"Hayır."

"Ortaya çıktıkları sosyal yapılar yok olduğu halde, o şairlerin bizi duygulandırmaya devam ettiği biçim konusunda, deyim yerindeyse, düşünceliydi. Sanattaki 'meta-tarihsel' değerleri kabul etmek gerekiyordu, ki bir gün onu utandıracak bir kabuldü bu. Felsefe mi okuyorsun?"

"Hayır edebiyat okuyorum," diye itiraf etti, komik bir şey söz konusuymuş gibi.

"Felsefeyle daha çok ilgiliymişsin gibi geldi bana."

"Öyle sanırım. Edebiyattan çok felsefe okuyorum. Ama sanırım çok az ve çok kötü okuyorum."

"Endişelenme. Ben de fazla incelemedim. Neredeyse otuz yıldan beri insanın sorununu, insanın bunalımını ortaya koymakta olan bir yazardan daha fazla bir şey değilim. Bildiğim azıcık felsefeyi, bilimde, sürrealizmde, devrimde yaptığım kişisel araştırmalarım aracılığıyla, tesadüfen öğrendim. Bir kütüphanenin değil benim ıstıraplarımın sonucu bu bilgi. Muazzam eksiklerim var, edebiyatta ve her şeyde. Sana nasıl açıklasam?"

Bir süre düşündü.

"Bir ormana konmuş, ulaşmak için tehlikeli dağlar, çağıldayan nehirler, çöller aşmak zorunda kaldığım, bir hazineyi arayan bir kâşifmişim gibi. Çok defa yolumu kaybettim, nereye yöneleceğimi bilmiyordum. Sanırım beni kurtaran yaşama içgüdümdü, başka bir şey değil. Her neyse: Ben bu yolu biliyorum, en azından bu yolda yürüdüm, coğrafya kitaplarından öğrenmedim. Fakat bu yolun dışındaki sonsuz şeyleri bilmiyorum. Dahası, beni ilgilendirmiyorlar. Derinden tutkunu olduğum bu hazineyle ilgili olan kısmı öğrenebildim ancak."

Silvia, onu incelerken, başını alışkın olduğundan da ileri uzatmıştı sanki.

"Evet, anlıyorum," dedi, kısacık bir ifadeyle.

S. onu şefkatle seyretti.

"Ne iyi," dedi. "Edebiyat fakültesinden kurtuldun. Aslında senin gibi birine fakülte asla kötü bir şey yapamaz."

Ayağa kalktı.

"Gel, biraz yürüyelim."

Yürürken açıkladı:

"Aşağı yukarı fiziğe başladığımda başladım Marksizme. Ve böylece çağımızın en altüst edici deneyimlerinin ikisini yaşayabildim. 1951 yılında, bu iki deneyimin bilançosu denebilecek *Hombres y engranajes** yayımlandı. Beni neredeyse çarmıha geriyorlardı."

Gülüşü acıydı.

"Farkında mısın? Başka tür bir yabancılaşmadan söz ediyordum, teknolojik olandan. Ve teknolojiye tapınmadan. Bilime saldırdığım için beni gericilikle suçladılar. Aydınlanma düşüncesinin mirası. Anlaşılan sosyal adaletin taraftarı olmak için bir Volt pili karşısında diz çökmek gerekiyormuş."

* (İsp.) İnsanlar ve Bağlantılı Olaylar.

Eğilip bir taş aldı, göle fırlattı. Biraz sonra devam etti:

"Artık o kadar onur kırıcı değil, Marcuse'den ve Amerikalı gençlerle Parisli öğrencilerin isyanından sonra. Ama tabii, ne de olsa ben Güney Amerikalı zavallı bir yazardım."

Sesi buruktu.

"Fakat teknolojik yabancılaşma, makinenin kötü kullanımından ileri geliyor herhalde," diye ileri sürdü Silvia. "Makine ahlâkdışıdır, etik değerlerin ötesindedir. Bir tüfek gibi: Bir yöne doğru çevrilebilir ya da aksi yöne. Amaç olarak insanı alan bir toplumda böyle teknolojik bir yabancılaşma olmaz."

"Şu ana kadar, iddia ettiğin şeyi denemiş olan hiçbir toplum yok. Büyük toplumcu ülkelerde de Birleşik Devletler'deki gibi bir robotlaştırma var."

"Geçici olabilir. Öte yandan, besin ve eşyalar kitlesel olarak üretilmezse, insan sorunu, yani nüfusun giderek daha hızlı artması sorunu nasıl çözülür? Kitlesel üretim, bilim ve teknolojiyi içerir. Dünyanın dörtte üçü açlıktan ölürken teknik reddedilebilir mi?"

"Yoksulluk ve sosyal adaletsizlik ortadan kaldırılmalıdır. Ama benim sana söylediğim şey, az gelişmişlik yıkımından hiper gelişmişlik yıkımına geçilmemesi gerektiği. Sefaletten tüketim toplumuna yani. Kuzey Amerika gençliğine bak. Sefaletten daha kötü bir kölelik içindeler. Açlık, uyuşturuculara tercih edilmez mi acaba, bilmiyorum."

"Peki ama siz ne öneriyorsunuz?"

"Bilmiyorum. Benim tek bildiğim, bu korkunç sorunun bilincinde olmamız gerektiği. Biz daha yarı gelişmişlik durumunda olduğumuzdan hiper gelişmişlik felaketini tekrarlayacak kadar aptal olmamalıyız."

"Yoksul ülkeler gelişmezlerse, bu durum köleliklerini muhafaza etmeye yardım eder. Bolivya madenlerinde, materyalizmin faydalarına karşı konuşmak bir tür seçkincilik olmaz mı?"

"Sömürüyü asla onaylamadım, biliyorsun. Benim dediğim ve (şu anda kolay ve sevimli olmasa da) demeye devam edeceğim şey şu: Bir gün evler işe yaramaz kap kacak ve televizyonun aptallaştırdığı çocuklarla dolsun diye kanlı devrimler yapmaya değmez. Şayet sonuçlarla doğrulamamız gerekirse, Birleşik Devletler'den çok daha iyi durumda olan son derece yoksul ülkeler var. Vietnam örneğin. Dünyanın teknolojide en ileri ülkesini neyle yendi? İnançla, fedakârlık ruhuyla, ülke sevgisiyle. Manevi değerlerle."

"Doğru. Ama bana eksponansiyel olarak artan bir nüfusa nasıl be-

sin (kap kacaktan söz etmiyorum) sağlayacağınızı söylemiyorsunuz."

"Bilmiyorum. Belki de dünya nüfusunu sabitleştirmek gerekiyor. Fakat ne olursa olsun, ne *istemediğimi* biliyorum. Ne süperkapitalizm, ne süpersosyalizm. Robotlu süperdevletler istemiyorum. İsrail'de bana bir *kibutz*tan horgörüyle söz etmişlerdi: Tel Aviv'deki bilmem hangi fabrikadan, sanırım, üç dört kat daha pahalı ayakkabılar ürettiği için. Peki ama bir *kibutz*un misyonunun ucuz ayakkabı üretmek olduğunu kim söylemiş? Onun misyonu insan yapmaktır. Vaktin var mı?"

Silvia gözlerini neredeyse saatine değdirerek baktı. Saat 7:10'du. Eski kır evinin terasındaydılar. S. korkuluğa dayanmış, kıza nehrin bir zamanlar aşağıya, şu anda üzerinde çıldırmış otomobillerin gidip geldiği yere kadar ulaştığını söyledi. *Parque mustio y viejo,** ezberden okudu S. kendine okur gibi.

Ne?

Hiç. Düşünüyordu.

"Büyük İlerleme miti," dedi sonunda. "Sanayi Devrimi. İncil elde (onurlu bahanelerle pis işler çevirmek her zaman akıllıcadır çünkü) bütün kültürleri yok ettiler, eski Afrika ya da Polinezya topluluklarına kan ve ateş götürdüler, taş taş üstünde bırakmadılar. Niçin? Onları Manchester işi ucuz eşyaya boğmak için, acımasızca sömürmek için: Belçika Kongo'sunda ufacık bir şey çalanın ellerini keserlerdi (ki kendileri, bütün bir ülkeyi çalanlardı). Fakat o toplulukları köleleştirmekle kalmadılar: Eski mitlerini, evrenle olan uyumlarını, en içten mutluluklarını da ellerinden aldılar. Teknolojiye tapan barbarlık, Avrupa kibri. Şimdi de bu büyük günahın kefaretini ödüyoruz. Londra'da ya da New York'ta uyuşturucu kullanan, kayıp çocuklar ödüyor."

"Veba ya da kötü beslenme ya da dizanterinin romantik bir nostaljisini yapmıyor musunuz?"

S. şefkatli bir alayla baktı ona.

"Bunu bir yana bırakalım, Silvia. Ben başka bir konudan, café'deyken havada kalan, birlik konusundan söz etmeyi tercih ederim. Elbette Marksizm, bu toplumun bazı sosyal ve politik olgularında bir başarıya ulaşıyor. Fakat direnmeyi sürdüren başka olgular var."

Direnen mi? Silvia, serazen başını ileri uzattı.

"Elbette: sanat, rüyalar, mit, dini ruh."

Çekingenlikle (toplantıdaki cesur, alaycı, parlak Silvia ile parktaki

* İspanyol şair Antonio Machado'nun "El Viajero" şiirinden bir dize: Islak ve yaşlı park.

bu Silvia arasındaki fark son derece garipti) Marksist ateizmin daha çok politik olduğunu, teolojik olmadığını ileri sürdü. Konu olarak Tanrının ölümünü değil kapitalizmin yıkımını almıştı. Dini, devrimin önünde bir engel oluşturması ölçüsünde eleştirmişti.

S. ona tatlı bir inanmazlıkla bakıyordu.

Ne, yoksa aynı fikirde değil miydi?

"Kilisenin sömürüyü desteklediğini biliyoruz artık. Biraz önce sana Afrika'daki İncil'den söz ettim. Fakat ben başka bir şey söylüyorum, Kilisenin politik tavrından değil, dini ruhtan söz ediyorum. Marx *gerçekten ateistti*, dinin sahtekârlık olduğuna gerçekten inanıyordu. Bilim adamlarından ne fazla ne daha az."

Sonra güldü.

"Televizyon, yoksulların afyonudur. İşte bu gerçek bir aforizma. Ama sıkma canını. Marx'a hayranlık duyuyorum; o, Kierkegaard ile birlikte somut insanın himaye edilmesini başlattı. Fakat ben şu anda onun bilime olan inancından söz ediyorum, ki bu, görüyorsun, bizi yabancılaşmanın başka bir türüne ulaştırdı. İşte benim Marx'ın teorisinden ayrıldığım nokta. Aynı şey –mesela Kosik gibi– üstün nitelikli neomarksistler için de geçerli. Temelde hepsi rasyonalist."

"Fakat diyalektik akıl, eskilerin o basit aklı gibi değil."

"Diyalektik olsun olmasın hâlâ soyut. Ve her şeyi meydana çıkarmak, açıklamak istiyorlar. Kastettiğim elbette, ilkel sermaye birikimiyle Shakespeare'i 'açıklayan'lar değil. Şaka bu."

Oturup bir süre düşündü. Sonra ekledi:

"Bak, mite ne oldu. Ansiklopediciler güldü: Katıksız saçmalık, tam bir gözbağcılık, katıksız bir aldatmaca. Ve ardından, al işte bugünkü karışıklığın kökleri: Aldatmacadan arındırmak, mitlerden arındırmanın* ta kendisidir. Bilim adamları gülmekten ölüyordu. Sen o adamları benim kadar tanımazsın, büyük araştırma merkezlerinde, Nobel ödüllü bilim adamlarıyla çalıştım. Ama bir olay var ki bence çok acıklı. Lévy-Bruhl olayı. Biliyor musun?"

"Hayır. Ben Lévi-Strauss ile sınırlıyım. Aralarında akrabalık var mı?"

"Hayır. Benim söylediğim bir Yunanlı. İlkel düşüncenin bilimsel bilince yükselişini *göstermek* amacıyla bir çalışma başlattı. Zavallı adama ne oldu biliyor musun? Göstermeye çalışırken yaşlandı. Fakat

* Burada kullanılan *desmistificación* ve *des-mitificación* sözcükleriyle bir söz oyunu yapılıyor.

onurluydu ve sonunda, ünlü 'ilkel' mantığın insanın aşağı bir durumu olmadığını (ve günümüzde bir insanda her iki mantığın varlığını sürdürdüğünü) kabul edip bozgununu itiraf etti. Ne feci değil mi? Düşün ki bu 'pozitif' (sıfat beni güldürüyor, engel olamıyorum) düşünce tarzı, Batı'ya bilimsel kültürün, mesela Polinezyalıların kültüründen üstün olduğu fikrini aşıladı. Buna ne buyrulur? Ve bilimin sanattan üstün olduğunu elbette. Fiziği bıraktığımda Profesör Houssay benimle selamlaşmayı kesti. Biliyor muydun?"

"Hayır."

"Aydınlanma düşüncesine göre insan, mitsel-şiirsel durumdan uzaklaştığı ölçüde gelişiyordu. 1820'de bunu Thomas Lowe Peacock diye bir aptal çok parlak bir şekilde söyledi: Zamanımızda şair, uygarlaşmış toplumdaki bir barbardır. Buna ne diyorsun?"

Silvia düşünceliydi.

"Zavallı Lévy-Bruhl'ün yaptığı kazı, bu hevesin ne derece yanlış olduğunu, dahası zırvaca ve kibirli olduğunu ortaya çıkarmıştı. Sonunda olması gereken oldu: Mit düşünce tarafından ihraç edilince sanata sığındı, böylece mitin kutsallığı bozuldu fakat aynı zamanda himaye de edilmiş oldu. Bu durum iki şeyi kanıtlar: Birincisi, mitin yok edilemez olduğunu ve insanın en hayati ihtiyaçlarından biri olduğunu; ikincisi, sanatın bizi bütünsel bir yabancılaşmadan, şu zorbaca büyüsel düşünce ve mantıklı düşünce ayrımından kurtaracağını. İnsan aynı anda hepsidir. Bu yüzden, her bir yanında bir ayağı olan roman belki de bütün olmayı en iyi ifade edebilen etkinliktir."

Eğilip birkaç taşı R. şeklinde dizdi.

"Bir süre önce, bir Alman eleştirmen bana, Latin Amerikalıların neden büyük romancıları var da büyük filozofları yok, diye sordu. Çünkü biz barbarız, diye cevap verdim, çünkü biz, Tanrıya şükür, büyük akılcı bölünmeden kurtulduk. Rusların, İskandinavların, İspanyolların, bütün kenarda köşede olanların kurtulduğu gibi. Bizim *Weltanschauung*'umuzu* istiyorsa, saf düşüncemizde değil, romanlarımızda aramasını söyledim."

Taşları kare şeklinde yeniden dizdi.

"Kastettiğim elbette, romanların tümü, tek tek basit anlatılar değil. Avrupa'dan gelip bize, romanların fikir içermediğini söyleyebilirler, şüphesiz. Nesnelciler. Tanrım! Bütün kurmaca eserlerin merkezi insan olunca (masalar ya da salyangozgiller hakkında romanlar yok) bu iti-

* (Alm.) Dünya görüşü.

taz aptalca oluyor. Ezra Pound, Dante'nin ne felsefi ve teolojik fikirlerini görmezden gelme, ne de romanının ya da metafizik şiirinin bunları büyük bir berraklıkla ifade eden pasajlarının üzerinde durmadan geçine lüksüne izin veremeyiz diyordu. Hem yalnızca ete kemiğe bürünen fikirleri değil en saf Platoncu fikirleri de çok etkili olduğu için. Buraya kadar varanlar insanlar değil mi? Bu durumda, ruhunun büyük bir kısmını tasfiye etmedikçe, kişi olarak Platon ile kimse bir roman yazamaz. Günümüz romanı, en azından en tutkulu ifadelerinde, insanın bütününü tasvir etmeye çalışmalı; deliliklerinden mantığına kadar. Hangi mozaik yasası bunu yasaklıyor? Kimde bir romanın ne olması gerektiğine dair bir Yönetmelik var? *Tous les écarts lui appartiennent**, demişti Valéry, bıkkın bir kınamayla. Romanı tahrip ettiğini zannederken yaptığı tek şey övmekti oysa. Muhteşem rasyonalist! *Roman* diyorum çünkü daha melez başka bir tür yok. Aslında saf fikirleri dansla, çığlık ve haykırışları geometriyle karıştıracak bir sanat icat etmeliydik. Hermetik ve kutsanmış bir ortamda gerçekleşecek bir şey; en saf düşünceyle jestlerin, Zulu savaş danslarıyla felsefi bir diskurun birleşeceği bir ritüel. Hieronymus Bosch ile Kant'ın bir kombinasyonu, Picasso ile Einstein'ın, Rilke ile Cengiz Han'ın. Ama madem bu denli bütünleyici bir ifade tarzına sahip değiliz, öyleyse en azından canavar romanları üretme hakkını savunalım."

Taşları yeniden R. şeklinde dizmeye koyuldu.

"Gerçeklik yalnızca sanatta yeni baştan ortaya çıkar, demek istediğim *tüm* gerçeklik. Ve gelip bize sanatın bu mitleştirmesinin gericilik, köhnemişlik, XVIII. yüzyıla özgü, romantiklere özgü olduğunu söylerler. Şüphesiz. Vico'nun proto-romantik dehası, onca zaman sonra öteki düşünürlerin hâlâ anlamayı beceremedikleri şeyi çok açık görmüştü. O, sonradan Jung ve paradoksal olarak (çünkü bilimcilikten geliyorlardı) Lévy-Bruhl ve Freud'un yapacağı şeyi başlatır. Alman romantizminin fikirleri, bu kendini beğenmiş kültür tarafından unutuldu ya da hor görüldü. Öyleyse onları gün ışığına çıkarmak gerekiyor. Schopenhauer, gerilemenin ilerleme olduğu dönemler olduğunu söyledi, ilerlemenin gerileme olduğu gibi. Ya da Schopenhauer'in bir cümlesini bozarak Nietzsche söylemişti bunu, iyi hatırlamıyorum. Bugün, ilerleme bu eski fikrin yeniden değerlendirilmesinden ibarettir. Alman romantizminin filozofları, Vico'dan sonra meseleyi açıklıkla ilk görenlerdi. Aynı zamanda yapı fikrini sezenler de onlardı. Doğru fikir, yine

* (Fr.) Bütün sapmalar ona aittir.

de bilim adamları bodoslama saldırdılar ona. Bak."

Kıza taşlardan birini gösterdi.

"Bilimin mantığı şöyle çalışır: Bu taş feldispat, bu feldispat, moleküllerden oluşmuştur, bu moleküller atomlardan ve böyle sürüp gider. Karmaşık olandan basite, bütünden parçalara. *Tahlil*, bileşenlerine ayırma. Bize de böyle oldu."

Silvia ona baktı.

"Ama benim sözünü ettiğim, teknik ilerleme değil. Bu elbette, taşlar ya da atomlar söz konusu olduğunda geçerlidir. Benim söz ettiğim, aynı yöntemin insan için de geçerli olduğunu sanma felaketi. Bir insan bir taş değildir ve karaciğere, gözlere, pankreasa, el taraklarına ayrılamaz. Bir bütün, bir yapıdır; burada her bir parçanın bütünün dışında bir önemi yoktur, her organ ötekiler üzerinde etki yapar, ötekiler de onun üzerinde. Karaciğerin hastalanınca gözlerin sararır. Bu durumda göz alanında uzmanlaşma olabilir mi? Bilim her şeyi böldü. Ve en ciddisi de ruhu bedenden ayırmasıdır. Eskiden ateşin yoksa ya da ayağını kırmadıysan hasta değildin, *un malade imaginaire*'* sin demekti."

Minik taşı yerine koydu.

Doğrulup korkuluğa yaslandı.

"İşte orada, aşağıda bizim başardığımız dünya; bilimin ürünü. Çok yakında cam kafeslerde yaşamamız gerekecek. Tanrım, kimin idealiydi bu dünya, mümkün mü bu?"

Silvia derin düşüncelere dalmıştı. S. yine oturdu.

"Mit, sanat gibi, bir dildir. Belli türde bir gerçekliği, bu gerçekliğin ifade edilebileceği yegâne tarzda ifade eder ve başka bir dile *indirgenemez*. Sana basit bir örnek vereyim: Béla Bartók'un bir kuartetini dinliyorsun, dışarı çıkıyorsun ve birisi senden onu 'açıklamanı' istiyor. Ama tabii, hiç kimse böyle bir aptallık yapmaz. Ama yine de mit söz konusu olduğunda yapıyoruz bunu. Ya da bir edebiyat eseri. Ve *Körler Üzerine Soruşturma*'yı açıklamamı istedikleri her seferinde. Aynı şey rüyalar için de geçerli. İnsanlar karabasanlarının kendilerine açıklanmasını ister. Ama rüya bir gerçekliği, bu gerçekliğin ifade edilebileceği *yegâne* tarzda ifade eder."

Düşüncelere daldı.

"İlginçtir," dedi sonra, "Kosik gibi bir adamın şu vahiyci rolünü mit için değil de sanat için üstlenmesi. İşte şu Aydınlanma düşüncesinin kalıntısını burada görebilirsin. Fakat mitten söz ettiğinde, diyalek-

* (Fr.) Hayali bir hasta.

tık mantık sayesinde basit bir fikirden bilime, mitten hakikate geçebiliriz diyor, yani hemen hemen. Görüyor musun? Mit bir aldatma türü, bir gözbağcılık oluyor bu durumda. Büyüsel düşünceden akılcı düşünceye geçilerek 'ilerlenirse' tabii. Aynısı Freud'a da oldu, tüm dehasına rağmen. Freud'daki bir ikicilik her zaman dikkatimi çekmiştir. İki çehreli bir deha: Bir yanda, bilinçsizliğin, karanlıkların sezgisi onu romantiklerin akrabası yapıyor; diğer yandan pozitivist eğitimi onu bir tür Dr. Arrambide yapıyor."

"Arrambide mi?"

"Önemli değil, kendi kendime düşünüyordum."

Yeniden düşünceye daldı ve sonra yeniden kızla konuşmaya başladı:

"Karanlıklara karşı ışık. Faydasız, o adamların çok fazla ışıkları var. Hep mitolojik yaratıların anlaşılabilir bir anlam taşımaları gerektiği kanısındaydılar. Ve bu anlamların simgeler ve fantastik imgeler gizlediği, 'bunların maskelerinin indirilmesi' gerektiği. Kosik'in durumuysa çok ilginç... Kitabını okuduğunda, müstesna bir adam olduğunu göreceksin. Ama yine de... Sanatın, sahte fikirlerden gerçeğin ta kendisine götürdüğü için, devrimci olduğunu, mitlerden arındırıcı olduğunu söylüyor bir yandan. Ama yine de mitin ne olduğunu anlamıyor. Bir rüya mesela, saf bir gerçektir daima. Nasıl yalan söyleyebilir? Aynı durum sanat için de geçerli, tabii derin olduğunda. Sağcı bir doktrin bir aldatmaca olabilir, ayrıcalıklı bir sınıfın kendisini yasal olarak ebedileştirmek için kullandığı bir araç olabilir. Fakat *Don Quijote*'nin bir aldatmaca, bir hokus pokus olması mümkün mü?"

Yüzünü karşısındakine doğru çevrili tutabilmiş göründüğü uzunca bir süre sonra Silvia ilk kez, düşünüp taşınarak yorumladı:

"Katılıyorum. Fakat sanırım Marksizmde bir hakikat payı var, sanatın boş laf olmadığını, belli bir tür toplum hakkında üretildiğini kabul ettiği noktada. Nasıl olursa olsun, sanatla toplum arasında bir ilişki var. Eşit bir ilişki."

"Elbette. Sanatla toplum arasında *herhangi bir* ilişki var, karabasanla gündelik hayat arasında *herhangi bir* ilişki olduğu gibi. Fakat *herhangi bir* sözcüğünü, büyüteçle incelemeliyiz çünkü bütün hatalar buradan kaynaklanıyor. *Çünkü* Proust bir küçük beyefendi olduğundan onun edebiyatı, adaletsiz bir toplumun kokuşmuş ifadesidir, diye iddia edeceklerdir. Anlıyor musun? Bir ilişki var ama bunun illa da dolaysız olması gerekmiyor. Tersi olabilir, bir karşıtlık, bir isyan. Bir yansıma değil, şu ünlü yansıma değil. Edebiyat insanın gerçekliği zenginleştir-

diği *yaratıcı* bir eylemdir. Marx'ın kendisi, insanı üreten, insandır diyordu. Bu, şu meşhur yansımaya öylesine zıt ki, bir aynaya tekme atmak gibi. Marksizmin pek çok başka ifadesinde olduğu gibi bu konuda da, Hegel'e ve onun insanın kendi kendini yaratması fikrine şapka çıkarmak lazım. Kendini yaratan varlık bu işi, öznel ruhunun yaratabildiği her şey –bir lokomotiften bir şiire kadar her şey– aracılığıyla yapar. Hadi gel bir kahve içelim."

Brasil y Defensa'ya doğru yürüdüler.

"O saçma toplantıda ne sükûnet ne sabır ne de bütün bunları açıklama isteği duydum. Üstelik, Marksizmi herhangi bir elkitabında yirmi yedi dakikada keşfetmiş, Araujo gibi bilgiçler önünde sınav vermek için de bir neden yok. Bu devrimciler, ayrıcalıklı sosyal sınıftan gelen herhangi bir sanat eserinde, içine gizlenmiş sınıfsal çıkarlardan başka bir şey görmüyor. Verdikleri zarar büyük, çünkü sonra bu karikatürleri çürüterek Marx'ı çürüttüğünü sananlar oluyor. Marx, monarşi yanlısı Balzac'a hayrandı ve aksine *L'insurgé** –sanırım– adlı bir eser yazmış olan komünist Vallés'e gülüyordu. Dahası, Rusya'da onca kan ve ateş üreten şu proleter edebiyatını hor görürdü herhalde. Bu ürünler ve Altıncı Arrondisement'ın düşeslere ölüp biten şu snopunun eserleri arasında hiç şüphesiz varlığını sürdürecek olan o küçük beydir. Sanatsal yaratı insanoğlunun *bütünü*nden çıkar. Duydun mu? *Bütün*: Yalnızca bilinçli parçasından değil, yalnızca fikirlerinden (yanlış olabilen, ki genellikle öyledir, Aristoteles bile çok yanıldı) değil, ekonomik ilişkilerin dokunamayacağı kısımlarından çıkar. Bugün hâlâ Oedipus'lar var, Sophokles'in döneminde olduğu gibi. Oedipus'ların Yunan ekonomik ilişkileriyle hiçbir ilişkisi yoktu. Hayatın ve ölümün, sonluluğun, acı ve umudun sorunları. İnsanın insan olduğu günden beri var olan insanlık halinin sınırları. Bu yüzden Yunan tragedyaları, ortaya çıktıkları sosyal yapılar artık var olmasa da bizi etkilemeye devam ediyor."

Café'ye varıp saatin sekizi geçtiğini fark ettiklerinde S. gitmesi gerektiğini söyledi. Bir gün, belki, tekrar konuşacaklardı.

Ne zaman?

Bilmiyordu.

Peki kendisine yazabilir miydi?

Evet.

Cevap verir miydi?

Evet.

* (Fr.) İsyancılar.

diye düşünüyordu Bruno, gerçek bir ölümsüzlük değil. Çünkü, Martín'in ruhunda yaşamaya devam eden, delikanlının kalbinde ve hafızasında parça parça da olsa, küller arasında gizlenmiş kor parçaları gibi, akkor halinde muhafaza edilen şu Alejandra, Martín yaşadıkça ve Bruno yaşadıkça ve belki Marcos Molina ve hatta Bordenave ve kızın ruhuna, ruhunun herhangi bir hayret verici ya da uğursuz parçasına bir kez katılmış, yüce ya da uğursuz uzak ya da yakın varlıklar yaşamaya devam ettikçe, muhafaza edilecek. Peki ama, ya sonra? Martín'in ruhunda yaşayan o Alejandra yıl be yıl canlılığını kaybettikçe, zamanın geçişiyle birlikte giderek daha bulanık ve uzak parçalara dönüştükçe, (gençliğimizde gezip dolaştığımız ve sonra fırtınalar ve felaketlerle, savaşlarla, ölümlerle, hayal kırıklıklarıyla harap olan şu ülkelerin anısı gibi): Alejandra ile bir kez temasta bulunmuş olanların ağır ağır yok oluşuyla o anının büyük parçaları silindiğinde kızın ruhu, hızla küçülecek, yaşamaya devam edenlerin yaşlanıyla birlikte yaşlanacak, o paylaşılmış büyüye, aşkta ya da arzuda, hassas bir duyguda ya da soysuz orospuluklarda, şu ya da bu şekilde katılanların ölümüyle birlikte ölecek. Ve böylece yavaş yavaş nihai ölüm gelecek. Artık, bir keresinde ürkek bir Martín'in önünde eski Barracas Taraçası'nda soyunmuş olan o beden değil, Martín'in ruhunda ve Bruno'nun hafızasında bölük pörçük yaşamaya devam eden ruhtu o. Sahici bir ölümsüzlük değil bu, keza, Alejandra'nın ruhunu yansıtan ya da ışınlarını kıran varlıkların paylaştığı, ertelenmiş bir ölümlülük ancak. Onlar (Martín ve Bruno, Marcos Molina, Bordenave ve hatta Martín'i tiksindiren şu Molinari) ölünce ve onların içlerini döktükleri kimseler de ölünce, bir anının son anısı ve hatta bu anıların başka uzak insanlardaki yansımaları ve harika şeylerin, alçalmaların, son derece saf aşkların ve rezilce seksin izleri ebediyen yok olup gidecek.

"Ne, ne?" diye sormuştu Bruno o zaman, Martín ise, omuzlarından şiddetle sarsıldığını hissettiğinde sabahın erken saati olduğu cevabını vermişti. Ve bir rüyada olduğunu zannederken, Alejandra'nın kuruntulu yüzünü görmüştü tepesinde Martín, kızdan artık hiçbir şey beklemediği bir sırada. Ve kız utanmaz ve huysuz bir sesle demişti, Martín'in sonradan Bruno'ya naklettiğini:

"Hiç, seni görmek istiyordum. Daha doğrusu seni görmeliydim. Giyin, buradan çıkmak istiyorum."

Martín giyinirken kız titrek bir elle bir sigara yaktı ve sonra kahve yapmaya koyuldu. Martín büyülenmiş, bir yandan giyinirken onu gözlemeyi bir an bile bırakmıyordu; deri bir palto vardı üstünde ve bir eğlenceden gelir gibiydi ama makyajsız ve zayıftı, gözlerinin altında halkalar vardı. Dahası hiç özenmeden giyinmiş gibiydi, vakit kaybetmeden bir yerden kaçmak zorunda kalmış biri gibi, yangınlarda ve depremlerde olduğu gibi. Yaklaşıp okşamaya yeltendi fakat kız kendisine dokunmamasını haykırdı ve böylece oğlanın eli ayağı tutmaz oldu. Alejandra bu uyarıyı, kırılma noktasındayken, bir yay gibi gergin olduğu zamanlarda gözlerinde beliren kendisinin şu çok iyi bildiği vahşi öfkesiyle haykırmıştı. Fakat hemen Martín'den özür diledi ve fincan elinden düştü.

"Gördün mü?" diye yorumladı kız, sanki bu bir açıklamaymış gibi.

Elleri, ateşi çok yüksekmiş gibi titremeye devam ediyordu. Martín yıkanmak için çıktı, daha çok da fikirlerini bir düzene sokmak için. Geri döndüğünde, kahve çoktan hazırdı ve Alejandra oturmuştu, düşünceliydi. Martín bu durumda ona hiçbir şey sormamanın daha iyi olduğunu biliyordu, böylece kahvelerini sessizce içtiler. Sonra kız aspirin istedi, alışkanlığı oldığu üzere susuz yuttu, üstüne biraz daha kahve içti. Bir süre sonra kalktı, şu huzursuzluğu sanki tekrar dönecekmiş gibi, delikanlıya çıkmalarını söyledi.

"Kıyıda yürüyelim. Ya da en iyisi köprüye çıkalım," diye ekledi.

Bir denizci başını çevirdi ve Martín adamın Alejandra'yı, şu deri paltosu ve yüzüyle, sabahın o saatinde bir orospu gibi gördüğünü düşündü, acıyla.

"O kadar endişelenme," diye konuştu kız kuru sesiyle, düşündüğü şeyi anlayarak. "Nasılsa hiçbir şey tahmin edemez."

Köprüye çıktılar ve nehrin ortasında, nehrin ağzına doğru bakarak parmaklıklara yaslandılar: Önceki gibi, sonsuz derecede mutlu zamanlardaki gibi, herhalde Martín'e (diye düşünüyordu Bruno) önceki bir hayata, belli belirsiz hatırlanan, rüyalarınki gibi uzak bir enkarnasyona aitlermiş gibi göründüğü şu zamanlardaki gibi. Gece, soğuk ve bulutlu ağustos gecelerinden biriydi, güneydoğu rüzgârı kıyıyı dövüyordu. Ama Alejandra donmak ister gibi paltosunun önünü açmıştı, sıkıntıyla, derin derin nefes alıyordu. Nihayet paltosunu kapattığında delikanlının kolunu sıktı ve bakışlarını aşağı çevirerek konuştu:

"Bütün bunlar bana iyi geliyor: Seninle olmak, böyle bir mahalleyi, çalışan ve basit, tam ve kesin şeyler –bir vida, bir tekerlek– yapan

insanların mahallesini görmek. Birden erkek oluvermeyi, onlardan biri olmayı, şu küçük kaderlerden birine sahip olmayı çok isterdim."

Düşüncelere daldı, bitirmekte olduğu sigaranın ufak kalıntısıyla yeni bir sigara yaktı.

"Ruhsal talimlerimiz, inzivalarımız var."

Martín ona, anlamadan baktı. Kız, sert ve biraz da ölü kahkahasıyla güldü.

"Sana Peder Laburu'dan söz etmedim mi hiç? Hepimizi dehşete düşüren cehennem tasvirleri yapardı: Cezanın sonsuzluğu. Yeryüzü büyüklüğünde bir küre ve damlayıp küreyi aşındıran bir su damlası. Ve bu küre bitip tükendiğinde başka bir eşi başlar tükenmeye. Sonra bir başkası ve bir başkası daha, kızlar, gezegen büyüklüğünde milyonlarca küre. Bitmez tükenmez sayıda küre. Düşünsenize kızlar. Ve bu sırada da sen şişe geçirilip pişirilirsin. Bugün bana bu sözler öylesine safça geliyor ki. Oysa cehennem burada."

Sessizliğe döndü, sigarasını arzuyla emerek.

Uzaklarda, nehirde, bir tekne siren çaldı.

Buenos Aires'ten hangi uzaklara gitmesi gerekiyordu kim bilir!

Martín, o anda Alejandra'nın yolculuk değil ölüm terminolojisiyle düşündüğünü kavrıyordu.

"Kanserden ölmeyi isterdim," dedi, "ve çok acı çekmeyi. Bedeninin şeklini bozarken bir yıl boyunca acı çektiren bir kanserden."

O sert gülüşüyle güldü yine, sonra bir süre sessiz kaldı ve sonunda "Gidelim," dedi.

Vuelta de Rocha'ya kadar yürüdüler, konuşmadan. Avustralya Sokağı'na vardıklarında durdu, kız onu kendisine doğru sertçe çevirdi ve yüzüne biraz da sanki ateşten çıldıranların gözleriyle bakarak kendisini sevip sevmediğini sordu.

"Sorun aptalca," diye cevap verdi Martín keder ve ümitsizlikle.

"Peki öyleyse, sana söyleyeceğimi iyi dinle. Beni seversen çok kötü edersin. Ayrıca beni sevmen için yalvarmam daha da kötü. Ama ihtiyacım var, anlıyor musun? İhtiyacım var. Seni bir daha hiç görmesem de. Bu iğrenç şehirde bir yerlerde, bu cehennemin bir köşesinde var olduğunu ve beni sevdiğini bilmeye ihtiyacım var."

Yanan bir taşın iyice kurumuş çatlaklarından sanki su damlacıkları çıkabilirmiş gibi gözlerinden birkaç damla yaş çıktı, kaskatı ve zayıf yüzünden aşağı indi.

O Alejandra ile birkaç sene önceki Buenos Aires'in bir parkında

karşılaştığı Alejandra arasında bir karanlık yüzyıllar uçurumu açılıyordu.

Ve birden veda etmeden neredeyse koşarak Avustralya Sokağı'dan evine doğru çekip gitti.

Bruno, Martín'in kendisine her zaman yönelttiği o soran bakışla yine baktığını fark etti, sanki Alejandra ile ilişkisi demek olan o şifreli belgenin anahtarını Bruno'nun saklayıp saklayamayacağını sorarmış gibi. Fakat Bruno dilsiz soruya cevap vermedi ve bir süre daha Martín'in on beş yıl sonra, inatçı anısını yeniden canlandıran yerlere bu dönüşünü düşünmeyi sürdürdü. Henüz on sekiz yaşında bir delikanlıyken, ergenliğinin yalnızlığıyla itilmiş bir halde Lezama Parkı'nın patikalarında dolaşmıştı, ki şimdi de yetişkin erkekliğinin otuz üç yaşıyla dolaşıyordu aynı patikalarda, yine de o yükten kurtulamamıştı ve bu durum kendini bir şekilde, durgun fakat sevecenlikle beyaz çakıda, Alejandra'nın ya da bizzat Bruno'nun önünde, ruhu aşk ya da umutsuzluk sözlerini kekelerken, görmeden bakarak defalarca açıp kapatmış olduğu beyaz çakıda gösteriyordu. Eski ve gösterişsiz, toprak ve molozdan patikaları asfaltla kaplamışlar, heykelleri kaldırmışlar (yegâne ve mucizevi bir istisna ile, önünde büyünün başlamış olduğu şu Ceres taklidi dışında), tahta bankları götürmüşlerdi, Arjantinlilerin, küçük fakat tam da bu nedenle duygulandırıcı olan geçmişin tek bir kalıntısını bırakmama gibi aptalca eğilimleriyle, diye düşünüyordu Bruno. Hayır, burası artık ergenlik döneminin Lezama Parkı değildi; soyut ve soğuk beton banka, 1953'ün o sessiz akşamında Alejandra'nın sessiz çağrısına tanık olan heykele uzaktan bakmak için melankoliyle oturmak zorunda kalmıştı. Hayır, bunları Martín böyle söylemedi, elbette böyle söylemedi. Mahcubiyeti, zaman ve ölüme dair böylesine önemli olaylar hakkında konuşmasını önlüyordu. Ama Bruno bunları anlayabilirdi, çünkü bu delikanlı (bu erkek?) Bruno'nun kendi geçmişiydi sanki ve onun en gizli düşüncelerini (işlerliğini kontrol etmek içinmiş gibi görünen bir şekilde çakısını açıp kaparken söylediği) vay canına, ne yazık, bu beton banklar bu asfalt yollar, bilmem ki, sanırım, gibi bayağı sözler aracılığıyla deşifre edebilirdi. Öyle ki bu saçmalıklar aracılığıyla Bruno onun hakiki duygularını yeniden kurdu: Onu o akşam saatlerce, gece bir kez daha kaderlerini orada yeniden düşünen yalnız varlıklar üstüne ya da kendi gizli zorbalıklarını sınayan ya da kendi aşklarının gösterişsiz büyüsüne kapılan âşıklar üstüne ininceye kadar Ceres'in heykelini seyrederken, hayal ediyordu. Ve belki de (kesinlikle) uzaktaki bir teknenin öl-

gün sirenini işitmeye başlamıştı, ilk karşılaşmalarının o inanılmaz zamanındaki gibi. Ve belki de (kesinlikle) nemli gözleri kızı, gölgeler arasında saçmalıkla ve acıyla aramıştı.

Quique, Beba'nın evinde

"Sabato, görmeyenlere dair retorik bir söylev yerine *Güvercinler Üzerine Bir Soruşturma* yazsaydı iyi ederdi. Daha sevimsiz ve pis başka bir hayvan gördünüz mü Allah aşkına? Ya Plaza Mayo'ya onlara yem, kırıntı vermeye gidenlere ne demeli? Zavallı güvercincik, barışın güvercinciği ve de şu Picasso tilkisi, komünizmin milyarderi. Etrafta pek kimsenin bulunmadığı bir pazar günü, sopalamaya başladı bunları, nereden başlayacağını bilmeden, *l'embarras du choix** ama kalabalık peşine düşmeden önce sayısız kuşu saf dışı etmeyi başardı, artık canına okuyamayacaklardı."

"Quique, lütfen. Bir kimyasal element, yaşamak için kaçınılmaz, altı harfli."

"*Sorry*,** Maruja. Ben demiri bakırdan ancak ayırabilirim. Anneciğimin şu muazzam eğitimi, beni şuradan şuraya götürmez. Örnek: Karmaşık bir çocuk olduğum ve bir ineği canlı kanlı ve dolaysız görme fırsatım hiç olmadığından ve annem asla bir hayvan öldürmememem gerektiğini kafama soktuğu ama bifteklerin de nereden çıktığını bana bir şekilde açıklaması gerektiği için –çünkü, işte bu kesin, *esprit de recherche*** oldu daima– ne düşündüm biliyor musunuz?"

Hayır, hiç kimse Quique'nin bu koşullarda ne düşünebileceğini tahmin edemezdi.

Bifteğin, filetodan elde edildiğini.

Öyle ki, bir bifteğin bir bıçakla öküzden elde edildiğini anladığımda ya da bana söylendiğinde, çünkü hep bir vicdansız ruh bulunur, kesinlikle yıkıldım.

"Sonra, beni okula göndermekten başka çare kalmayınca, işler, bir midenin bir gayda gibi olduğunu açıklamaktan ibaret olan öğretim sistemi sayesinde pek parlak gitmedi. Pontevedra veletleri için ideal örnek, fakat Galler'e hiç gitmemiş ya da café kapıcısı, garsonu olan ba-

* (Fr.) Seçim kaygısı.
** (İng.) Özür dilerim.
*** (Fr.) Araştırma ruhu.

balan tarafından teçhizatlandırılmamış Arjantin bebeleri için yıkıcı bir sistem. Ki ülkemizde anatomi öğrenen yegâne ayrıcalıklılar onlardır kesinlikle."

Sabato içeri girdiği anda Quique:

"Televizyona çıkmışsınız falan gibi harika şeyler işittim, *mon cher*,"* dedi.

Öteki ona güvensizce ve tereddütle bakarak "Ne demezsin," diye cevap verdi.

Sabato gitmek için kalktı. "Seninle konuşmam gerekiyordu," dedi Beba'ya soğuk bir şekilde.

Çıktı, Beba da arkasından gidip kolunu yakaladı. Demek vakarıyla daha fazla rahatsız etmeyecekti.

"Vakar değil!" diye bağırdı, öbür odaya geldiklerinde. "Söz konusu olan Marcelo, dedim ya."

"Ne zaman dedin?"

"Gelir gelmez. Ama sen o şaklaban işin içine girince hiçbir şey duymuyorsun ki."

Çekip gitti.

Gece havasını solumak ona iyi geldi,

buz gibi havada sanki temizliği, arılığı çağrıştıran bir şey vardı

Şimdi hava daha da soğuk
bir sürü yıldız var
rüzgâra kapılmış seyrediyoruz.
Sizden rica ediyorum (şayet biri bu yazıyı okursa)
ağızlarınızda, bir zamanlar adlarımız olan kelimeleri oluşturun.
Öğrendiğimiz her şeyi size söyleyeceğim.
Her şeyi söyleyeceğim.

Boulogne-sur-mer Meydanı'na doğru ağır ağır yürüyordu

arkasından Beba'nın, adını haykırdığını duyduğunda: "Dinle, Allah aşkına!"

* (Fr.) Şekerim.

Hayır, Marcelo gideli çok zaman olmuştu.

Hayır, kimse meseleyi bilmiyordu.

Her şey karmaşıktı çünkü Marcelo kimseyle bir şey konuşmazdı, biliyorsun.

Sustu ve Sabato'ya hüzünle bakakaldı: Artık öbür zamanların, ya da en azından öbür yerlerin ışıltılı Beba'sı değildi. Bir süreden beri, fazla uzağa gitmeye gerek yok.

"Onu görmeliyim."

Peki, Marcelo ortaya çıktığında, telefon ettiğinde söyleyecekti ona.

Hayır, odasını terk edip eşyalarını götürdüğünden beri nerede yaşadığını bilmiyordu.

Korkuyordu.

Korku mu? Korkmasını gerektirecek ne vardı ki?

Bilmiyordu, bir keresinde odasında şöyle şöyle olan biriyle kalmıştı.

S. toplantıdaki çocuğu düşündü: Kısacık, esmer ve çok kötü giyinmiş biri miydi?

Evet, öyleydi.

Beba bir hisse kapılmıştı.

Ne?

O çocuk bir gerillaydı.

Neden?

Bir izlenim işte. Küçük belirtiler.

Ama Marcelo gerilla örgütüne katılacak biri değildir, diye açıkladı Sabato. Silah taşıyıp birini öldürürken hayal edebiliyor muydu onu?

Hayır, tabii ki hayır. Fakat başka şeyler yapabilirdi.

Neler.

Mesela tehlikedeki birine yardım etmek. Saklamak. Bu tür şeyler.

Sabato çıkar çıkmaz

Quique gözlerini ve iki kolunu göğe kaldırdı, şükürler olsun der gibi.

"Hadi, devam et, organ naklinden söz ediyordun."

"Anekdotlar, hafif şeyler için ölürsünüz. Ama ben büyük teorilerin adamıyım. Size didaktik bir örnek vereyim: Zenci genç Jefferson Delano Smith sizlere ömür olur ve kalbini, maden işletmecisi John

Schwarzer'e naklederler ki o andan itibaren Schwarzer-Smith soyadını kullanacaktır, oysa hukuk bilimi tam bir pisliktir. İkinci soyadı için daha küçük bir tipografi icat edilir, işte şöyle:

SCHWARZER-smith

adı geçen maden işletmesinin koca cüssesine tekabül eden hacimle orantılı olarak. *Ensuite**, bu bir tür kalp sentoru, Nancy Henderson'un yapay böbreğini alır ve soyadı, hafif bir cinsiyet değişikliğiyle Schwarzer-Smith-Henderson olur, ki belgelere ERKEK-kadın sub2. olarak geçecektir. *Puis***, şayet ona bir maymun karaciğeri nakledilse (zoolojik durumunda hafif değişiklik)...

Ama Quique!...

"Ohio, Toledo'da, Dalas Sokağı'nda *pizzadrugstore*'un sahibi Senyor Nick Minelli'nin bir korneası (böylece yalnızca soyadında değil meslek ve *indirizzo**** da da küçük bir değişiklik), Massachussetts, Truro'dan kasap Ralph Cavanagh'ın (yine meslek ve *indirizzo* değişikliği) yirmi metrelik bağırsağı, Brooklyn'den beysbol oyuncusu Joe di Pietro'nun pankreas ve dalağı

New Jersey'deki Dayan Memorial Hospital'den eski profesör Sol Shapiro'nun hipofiz bezleri

Cincinnati'de COCA-COLA Corp. yöneticisi Seymour Sullivan Jones'un el tarağı.

Sonunda, başlangıçtaki madenci Schwarzer ki artık, basit olarak, Mr. John Schwarzer-Smith&Co.Inc. (yakınları ona Inki diyor) aşağıdakilerden mustariptir:

Bir erkek vücuduna yumurtalık (ya da bir kadın vücuduna testis) naklinin, belli bir yaştan itibaren (Schwarzer-Smith birleşmesi artık yüz yetmiş iki yaşına varmıştır) beyin nakli –ki şu an için vazgeçilmez görülmüyor– gerektirmeksizin beyin arterlerinin esnekleştirilmesinin yegâne yolu olduğunu gösteren, California Palo Alto Üniversitesi'nden Prof. Moshe Goldenberg'in sansasyonel *découverte*'inin***** hemen ardından, Oklahoma Buffalo'dan Senyorita Geraldine Danielsen'in yumurtalığının nakli.

* (Fr.) Nihayetinde.
** (Fr.) Sonrasında.
*** (İt.) Adres.
***** (Fr.) Keşif.

"Ama beni dinle, Quique."

"*Cazzo di niente*!* Bu organ naklinin, ikinci yılından itibaren yarattığı komplikasyonlara bakılırsa, Schwarzer-Smith birleşmesi gövdesini genişletmeye başlar ve yeni naklin kışkırttığı belirgin gençliğin kanıtı, Ohio'dan Senyor Dupont ya da Dupont Şirketi ile, deyim yerindeyse, duygusal ilişkiler başlatmayı arzu eder. Bu heyecanla ve nihayet, kötü durumdaki böbreküstü bezinin (başarısız) nakli sonucunda daha yeni ölmüş olan Miss Christine Michelson'ın vajinasıyla bütünleşmeye ihtiyaç duyar.

Üçüncü Gün Yeni Baptist Kilisesi'nin katı inançlarıyla yetişen Michelson ailesinin karşı çıkmasıyla Schwarzer-Smith organizasyonunun bedeni, Senyor Dupont ya da Dupont Şirketi ya da Kuruluşu için ısmarlama yapılan, çok saygın Plastic-Opotherapic International Co. tarafından *ad hoc*** üretilen, terilen bir organ ile birleştirildi. Operasyon olumlu sonuçlarıyla üç haftanın hemen ardından Kuruluşların birleşmelerine, dilerseniz *mariage de raison*'una*** olanak sağladı, fakat adı geçen iki şirketten ilkinin COCA-COLA fabrikasının hisse senedi paketini (ki bu paket Illinois eyaletindeki şirketin saygıdeğer ve başarısız eski Başkanı, Mr. D.D. Parkinson'un pankreasının doku nakli nedeniyle karşılık olarak verilen kısmi mirasla satın alınmıştı), elinde tuttuğu Illinois, Prag kasabasındaki Hıristiyan Reformcu Bilim Kilisesi Anıtında endüstriyel ve teolojik, etkileyici bir törenle yüceltilmesi şartıyla.

Bütün bunlar, maden sahibi John Schwarzer gibi bir hayvana, iyi durumdaki iç organları sayesinde, dünyaca saygı duyulan bir şirketin başkanlığına ve son derece komik katıksız maço durumundan son derece zarif Unisex ve Anonim Şirket kategorisine geçmesine izin verdiği için Amerikan Demokrasisi bakımından olduğu kadar Bilim ve Teknolojinin Gelişmesi bakış açısından da kesinlikle olumludur. Ki geldiği bu durum, istediği takdirde, geride kalmış ekip arkadaşlarını, *te la voglio dire*,**** ayrıcalıklı sınıflar çevresinde kendisi de gerçek bir futbol delisi olan Rudi Monokini Germreich tarafından çizilmiş bir elbiseyle ya da Saville Road'un, tanıtmaya gerek yok, çizimi erkeksi bir kıyafetle (eğlenceye, duruma göre) kamçılamasına izin veriyor.

* (It.) Kahretsin!
** (Lat.) Özellikle bunun için.
*** (Fr.) Mantık evliliği.
**** (It.) Belirtmeliyim ki.

Bu arada şirketin son derece kurnaz adamları Organ Bankası yaratma işini hızlandırdılar. Bir ilanda şu talepleri okudum:

Joe Feliciello, Salt Lake City'den: İyi durumda onikiparmak bağırsağı.

Joshua Loth Marshall, Massachusetts Truro'dan: 2 yardalık ince bağırsak ve bir mide kapakçığı.

Sol Shapiro, Panoramic Movies Picture Co.'nun Başkan Yardımcısı, acil, karaciğer.

Thomas Jefferson Smith, inşaat işçisi, Arkansas, Roma'dan, siyah burun, tercihen ince.

Mike Massuh, özel dedektif, Utah Zuion'dan, sağ gözyaşı kanalı.

Gene Loiacono, pizacı, Colorado, La Junta'dan, testis.

Ve organ arz edenler kısmında:

Edison Weinberg, kırk yaşında, müzisyen, araba kazasında öldü, New York, Brooklyn'den, iyi durumda çeşitli iç organlar.

Rahip Junípero Villegas, California Misyonları'ndan, otuz yedi yaşında, kalpten öldü, iyi durumda iç organlar.

Cornelius Coghlan, otuz iki yaşında, Iowa Paris'ten, Caterpillar Co. yangınında öldü, yangından kurtarılmış organlar.

Ve Rodney Munro, duvarcı, yirmi beş yaşında, beşinci kattaki bir iskeleden düştü, çok iyi durumda çeşitli organlar.

Peki ya insanları dondurma fikri hakkında ne düşünüyorsun Quique?

Anlattım ya, aynı bilgileri kaç kez tekrarlamam gerekiyor, sersem oğlu sersemler?

Kanserin çaresi bulununcaya kadar bir buzluğa konma fikri önce bir milyonerin aklına geldi. Sonra iş yayıldı, bu işleri bilirsiniz. Öyle ki akabinde, Connecticut, East Hartford'dan South-Kelvinator'ün yönetim kurulu başkanı H.B. Needham'ın girişimi ve New Jersey'den Majestic Television Co.'nun eski başkanı (karaciğer kanseri) Senyor William W. Sebeson'un ve California Los Angeles'tan Movies Co.'nun satış yöneticisi (gırtlak kanseri) Sam Kaplan'ın işbirliğiyle CANCER KELVINATOR INC. kuruldu. Soğutucu yerleştirilmiş büyük hangarlar ve soğutucularda, acil iş konularına bakmaları için düzenli aralıklarla benmaride buzları çözdürülüp çıkarılan, iş bitiminde de ye-

niden antartik ikametgâhlarına yerleştirilen milyonerler. Süper meşgul oldukları gibi dakik de olmaları gerektiğinden çalar saatli buzluklar icat edildi: Beni 4 Şubat'ta uyandırın. Yine de dondurulmuşlar, Ohio, Toledo'dan Radio-Electronic Corporation'ın ilginç bir buluşu üzerine, interkomlar arası bir amplifikatör sistemi aracılığıyla iletişim sağlayabiliyor. Böylece dondurulmuş milyonerlerin fısıltılarının, sekreterlerine ve yönetim kurulunun diğer üyelerine normal olarak ulaşabilme ihtimali doğdu. Diğer bir alternatif fakat aynı zamanda tamamlayıcı buluş, sekreter ile birlikte yatılan kış uykusu. Hem kanserliyse daha iyi (bir taşla iki kuş vuruluyor) ki bağırsak tümöründen mustarip yirmi yedi yaşındaki sekreteri Lucile Nurenberg ile birlikte dondurulmuş, daha önce adı geçen Sam Kaplan vakası tam da buna örnektir. Öyle ki, şimdi Almanca ve İspanyolca iyi bilen göğüs kanserli, iyi görünümlü, iyi ücret karşılığında sekreter arandığı ilanlarını okumak sıkça mümkündür. Dondurulmuşların yıllık kongresi, ilk kez, Washington Hilton Oteli'nde, kocaman rozetler ve müthiş kahkahalarla, Büyük Kanserli Noah H. Pedersen (dalak, pankreas ve mide) başkanlığında daha yeni gerçekleştirildi. Televizyonda, küçük bir rahim tümörü olan gözde sekreterinin (gülümseyerek söyledi) eşliğinde pırıl pırıl ışıldıyordu.

Ama artık yeter, Dördüncü Güç görevlerim beni çağırıyor.

Quique'nin *weltanschauung*'unun uyandırdığı çeşitli öneriler

Lütfen gitmeyin.

"Logiacomo'nun İngiliz gazeteciyle diyaloğunu anlatın."

"Yapmayın kızlar, bu kadar eleştirel olmayın, zavallı dostumuz İngilizceyi, Floresta'da bir akademide, aralarda pipo içen ve Sherlock Holmes gibi görünen ama sonra adlarının Passalacqua, Rabinoviç ya da Gambastorta* olduğu ortaya çıkan profesörlerden öğrendi. Gayretini takdir edin, allah aşkına! *Tanito*'nun** s'lerinden Oxford'un r'lerine geçmek, şu yiğitliğe bakın hele! Üstat Sabato'nun da dediği gibi, İnsanlığın Bütünsel Bunalımı'nın bir anında sizler de böyle ahmaklıklarla kafa sikmektesiniz. İngilizce telaffuzun, okuma yazma bilmeyen,

* Bunlar, üst sınıflarca küçümsenen yoksul Yahudi ve İtalyan göçmenlerin soy adlarıdır. (İspanyolca yayımcının notu)

** Arjantin'de İtalyan kökenli göçmenlere verilen *Tano* lakabının küçümseme belirten şekli.

Londra yazıp Constantinapolis okuyan korsanlar tarafından icat edilmiş olması bir yana. Üstelik, bilindiği gibi, İngilizcede biri ağzını açar açmaz artık gökyüzüne haykırmak için nedeni olan bir özne (başka bir kontlukta, başka bir okulda, başka bir kulüpte, başka bir evde ve hatta aynı odada) vardır. Hem o kadar uzaklardan gelen fonetikle bu kadar saçmalamak niye. Bir de onca insanın, Platon'u, Plotino diye telaffuz edişini hatırlayın. *Nötron* ile *nötrino* arasındaki farkın aynısı. *N'exagérons donc pas*!*

Öyleyse Latin Amerika *boom*'u hakkında ne diyecekti!

"Sakin ol! Mesele, düzenin sömürücüleri ve yeni işsizler olmanız."

Peki, şu Pérez di Fulvio adlı çocuğun romanına ne diyecekti.

Quique'nin yeni roman hakkındaki fikirleri

Ayaktakımının Joyce ve Henry Miller'i İspanyolcada okuyabilmesi ve o dâhilerin her şeyden serbestçe söz ettiğini anlamasıyla birlikte genel bir beceriklilik, kurnazlık hasıl oldu ve bütün meselenin Buenos Aires'in tüm helalarının duvarlarına, snopların Ville Lumière'in tuvaletlerine yazdıkları grafitileri aktarmak olduğunu sandılar; ne var ki buradaki grafitiler çok ya da daha çok zengin, yalnızca semantik ve semiyolojik açıdan değil aynı zamanda plastik sanatlar bakımından da. Olayda gariplik yok, çünkü bu ülke esas olarak İtalyanlar ve Galiçyalılardan, iki plastik ırktan –varsa tabii– oluşmuştur. Ne zenginlik ama! Ulusal endüstri için ne mutluluk! Sadece yabancı sanata inanan onca emperyalist işbirlikçiye atılan şu tokada bakın! İşte böylece, bir kurşunkalem ve bir kâğıtla (okuma yazma bilmek yeter) ya da bir *fauboug* pizzacısına konmuş Japon markalı bir kayıt aygıtıyla ve inatçı bir sertlikle yapılmış –bu kesin– ayrıntılı bir tanımla, Villa Soldati'nin boş bir tarlasında müstakbel best-seller yazarın nişanlısına tecavüz ettikleri andan itibaren, son 57 dakikanın en tantanalı başarılarından birine sahip olan bir roman çıktı ortaya. Her şey 57 dakikada olup bittiği için orantı yasasına göre: James Joyce'a şu cep joyce'u diyelim elli yıl'a da X. *Et parlons chiffres*!**. Kendimizi körleştirmeyelim: Köylüler için kısaltılmış bu james joyce için saat hesabı tam olarak 57 dakika sonucunu veriyor. Ama artık gidiyorum, kızlar, Mirtha Legrand ile saç tuva-

* (Fr.) Mübalağa etmeyelim.

** (Fr.) Rakamlarla konuşalım.

leti üzerine bir röportajım var."

Hayır, hayır ve hayır! Joyce'dan söz et Quique!

Ne söylememi istiyorsunuz. Adamımız jeti icat etti ve giderek kısalan boydaki iki yüz otuz altı yazar, kendilerini elli yıl boyunca küllüklere ya da hosteslerin şapkalarına değişiklikler getirmeye adadılar. Ve bunu da Yeni Havayolunun Gelişimine Katılmak olarak adlandırıyorlar. En etkileyici olanı da, 1922 modasına uygun bir küllük yapıp bunun yenilik olduğuna inandıkları zamandı. Bir de ötekilerin, her on bir yılda bir (herhalde güneşteki lekeler yüzünden) dönüp dönüp küçük harfleri keşfedip, büyük harf ve noktalama işareti kullanmadan yazılan bir hikâyecik yayımlamalarını muhteşem dehalarına vermeleri. Joyce'un sonsuz sayıda raşitik mirasçısı; bu tehlikeli babanın oğulları ve kuzenleri arasında aynı soydan silsile ile soyunu devam ettirenler, torunlar ve kuzen torunları, torun çocukları ve yeğen torunları. Böylece, her hafta, kaçınılmaz olarak dili bozulmaktan kurtarmaya gelen ve Sterne'in XVIII. yüzyılda kullandığı beyaz sayfalarla ve Apollinaire tarafından çoktan kullanılmış grafik oyunlarıyla bunu gerçekten yaptığını sanan o hemofillilerden biri çıkar ortaya (fiil bana ait değil). Ve onları ciddiye alan *ce pauvre Monsieur** Szulberg tipografinin bu atılalarıyla antolojiler basar ki bunların bastıkları yerde bir daha büyük harfler, noktalar ve virgüller yetişmez ve benim şimdi yaptığım gibi yazman gerekir çünkü hegelin dediği gibi yüzme yüzerek öğrenilir ki bu diyalektiktir ve bu yüzden mao sabah kahvaltısından önce formunu korumak ve kültür devriminin çocuklarına güçlenen devasa bohça babayı böyle hayal edebilsinler diye örnek olarak hizmet etmek için yang-çe-kiang'ı kat eder şayet şu kitapçığı yazan ve birinin durdurması gerektiği şu antonio jota march gibi noktalar ve virgüller yok edilmeye başlanırsa çünkü santa de titita onların koleksiyonunu yapıyor ve zavallı *darling*in o sinek kafacığından salyası akıyor ve hatta hayran olunacak şeylerle dolu bir tasarıyla gelmiş olan pucinelliye sözü bırakınca bizzat her an bir şeyler söyleyen *hôtesse*** tarafından yönetilen bir tür resmi olmayan yuvarlak masaya katılması gerekti Charlienin kendisine önsöz yazdığı andan itibaren hiç kimsenin hatta zihinsel bir kısaltma olması gereken ne var ki şüphesiz bir azize olan titiţanın kendisinin bile tahammül edemediği kendim de bir ressam olduğum için emita yolanda mastandreanın mevcudiyetini de gözlemlemem gerekti-

* (Fr.) Bu zavallı adam.

** (Fr.) Ev sahibesi.

ği oturum sanki dişi cinsten herhangi bir insan evladına hatta birisi kendisine eteklik giy de Charlie sana birkaç giriş sözü ve huzur içinde yatsın merhume lucrecianın dediği gibi hoşa gidecek bir şeyler yazsın dediği için kadın elbisesiyle onu görmeye giden miguelito rosenthala bile işte gelin bakın bu şekilde ve her şeye rağmen sürdürdüğüm katıksız gerici h'ları ve vurguları koruduğum şekilde yazılmış her şey ne kadar modern oluyor. Elbette şayet yanlış anlaşılmış bir milliyetçiliği bir yana bırakarak Paris'i keşfedip Yeni Sol'a katılırsan her şey arzu edilen sona ulaşır. Neden gerilla Bolivya ormanlarında? *Never* ve *never*!* Ormanı Che Guevara gibi sersemlere bırak. Bu bunalım ya da yargı döneminde, Üstat Sabato'nun (açık söylersek, hayatını benim fikirlerimden geçinerek geçirdi) ileri sürdüğü gibi o göçmenler, Villa Crespo'da, Villa Martelli'de hatta Villa Insuperable'den** doğup yayılan rahatsızlıklarla Arjantinli gençlere iyi örnek oluyorlar. *Tano*ların, Galiçyalıların, *Turco*ların ve Rusların capcanlı çocuklarıyla kaynayan bu metropol Buenos Aires'te. Bu yetenekli varoşluların herhangi birinin yetişme formülü ise şudur: Pizza ve Mallarmé. Oysa bu sırada, Fransız Konsolosluğu sana, sonradan Fransa hakkında ileri geri konuşmana yarayacak şu burs kırıntılarından versin diye girişimlerde bulunursun, kendini Quartier Latin'e uydurmak için görsel-işitsel bir kursa gidersin ve daha sonra oradan vaaz edeceğin yeniliklerin küçük bir taslağını hazırlarsın. Çünkü burada biri, ben yerine daima siz'i koyduğu bir roman yazarsa hiçbir şey olmaz fakat orada bununla açılırsan enginlere, geçersin edebiyat tarihine ve Melbourne ve Roma'da, Tel Aviv ve Adis Ababa'da, Singapur ve Venecia'da (Wisconsin) bu müthiş olay hakkında denemeler yayımlanır. Kamunun da tanıdığı cömert ruhumla, adı geçen ve son derece zeki *boursier*lere yararlı olabilecek bazı reçeteleri kısaca veriyorum:

1. Ben yerine bizli roman. (İlk uygulama çalışması, özürlü bursluların yetişmesi için.)

2. Haber kipi yerine dilek kipli. (*Verbigratia****) Paul Valéry'nin öfkesini azdıran "Markiz beşte çıktı" yerine, gizem ve muğlaklığı, sözü edilen sersemlikle kıyaslayan "Markiz keşke beşte çıksaydı".

3. Zamanların değişimi: Şimdiki zaman yerine miş'li geçmişin hikâyesinin kullanımı, tümüyle gelecek zamanı, özellikle de dilek kipi-

* (İng.) Asla ve asla.
** Yoksul mahalleleri (İspanyolca yayımcının notu).
*** (Lat.) Örneğin.

nin gelecek zamanı kullanılarak yazılan roman.

4. Bölümlerin kişisel arzuya göre, karşılıklı mektuplardan oluştuğu roman: Bragadolu Senyor Humberto Apicciafuoco tarafından arzu edilen varyantta, kahraman kendisini doğuranı öldürür; başka birinde Córdoba'dan Monsenyor Primatesta'nın talebi üzerine, kendisini doğurana anneler gününde hediyeler verir; bir diğerinde Moisesville'den Bernardo Gorodiski'nin talebiyle, yazarı öldürmez fakat ona devamlı olarak Troçki okuyarak işkence eder.

5. Roman-deste: Herkes, başka bir romanla oynayan bir rakibe karşı dilediği oyunu oynar. Varyantlar: İspanyol iskambil kâğıtlı roman, poker kâğıtlı roman, soliter, iki kişilik ya da dört kişilik partiler. Parti örnekleri: *Suç ve Ceza*'lı oyuncu *Los siete locos*'lu* oyuncuya karşı.

6. *Palindrome* roman: Baştan sona, sondan başa okunabilir.

7. Diagonal olarak okunabilecek roman.

8. İki (üç, dört, çift rakamlı sayılarda her birinci sayıdaki, yedinin katları olan sayıdaki) kelimeden biri atlanarak okunabilecek roman. Ya da her geçişsiz fiil atlanarak.

9. Okurun, her ortaya çıkışında baba kelimesini televizyon (ya da kurbağa, çelenk, ya da stereofoni, falan filan) kelimesi ile değiştirerek okuyacağı roman: Varyantları çok karmaşık: Baba cin[illegible] ismi, bir fiil ile –yapının canını yeterince okuyan şeyle– değiştirilebilir fakat asıl tuhaflık da zaten burada ve okurun becerisi de burada sınanıyor.

10. Roman-piyango: Milli Piyango ile beraber satılır. Kazanan numara, bölümlerin okunacağı düzeni gösterir. Küçük ödüller, daha düşük nitelikte de olsa, mümkün olan başka romanları verir. Yalnızca son bölümün çıkarılmasıyla roman, bir öyküye dönüşür.

11. Okurun önerilerine açık roman: Bu amaçla, okuyucunun zevkine göre doldurabileceği yirmi yedi adet boş sayfa bırakılır.

12. Paraşütçü-roman: Corín Tellado'nun bir tefrikası alınır ve üzerine Huxley'in dört sofistike kahramanı paraşütçüler gibi indirilir, görün bakın neler olur, ne romanslar örülür Çingene kızlarla Oxford öğrencileri arasında, uşaklarla Lady Tantamount arasında, Lord Tantamount ile nehrin sürtüğü arasında.

13. Yedekli roman: Ekli bir pakette kitabın sayfalarıyla değiştirilecek başka sayfalar gelir. Varyant, yeni paketli tanınmış romanlar. Yerli malı yedek parçalı *Büyülü Dağ*.

14. Tanınmış roman fakat yenilikçi anahtarların verildiği önsözle:

* Yedi Deli. Roberto Arlt'ın bir romanı.

Bir yerde "Settembrini Hans Castorp'a baktı" deniyorsa burası hiçbir şekilde Settembrini Hans Castorp'a baktı olarak anlaşılmayacaktır, tabii ki gerici Thomas Mann'ın kurduğu adi tuzağa düşen bir modası geçmiş değilseniz.

15. İstihbarat Servisi ile birleşik roman: Harfi harfine okunduğunda çerçöptür fakat ayrıca satılan anahtarla okunduğunda yeni dalganın ilginç bir ürünüdür.

16. Şaşırma ya da bocalama ya da kafa karışıklığını ifade eden yeni noktalama işaretleriyle yazılmış roman. Mesela: °Sayın Beyefendi° kesinlikle bu beyefendinin sayın olduğu anlamına gelmez aksine gülünç ve laubali demektir. *Yüzüğü yarın satın alacağım* ise, cümlenin kastettiği anlama rağmen, devamlı müşterinin gözlerinde, bütün çalıntı malların altını üstüne getirdikten sonra tedirgin edici bir şekilde alışverişten vazgeçmemesi için basit bir formülün söz konusu olduğunu gösteren bir parıltının bulunduğu anlamına gelir.

17. Telefon-roman: Yazarın telefon numarasının verildiği roman, böylece okur yazara çeşitlemeler ve değişiklikler önerebilecektir; bunlar son derece kısır da olsa tefsir bakımından aşırı bir verimlilik getirecektir.

Bütün bunlar okuru işin içine katmak için; çünkü bilindiği üzere, önceleri okur işin içine girmiyordu, bir meşe odunu gibi ya da bir totem gibi yahut kaldırım taşı gibi sadece okumakla yetiniyordu ki şu trajedideki Aristoteles katarsisi düpedüz yalandır.

*Et ainsi de suite**. Öyleyse, *mes enfants***, canlanın ve burs isteyin. Sonra *Vogue* ve *Tel quel* ile akıntıya kapılırsınız ve kimse sizi tutamaz. Her neyse, bu kadar saçmalık yeter şimdi ciddi konuşalım. Benim ne dili tartışmayı, sorgulamayı inkâr ettiğimi ne de adalet duygusundan yoksun olduğumu sanmayın. Şimdi selamlaşma kalıbıyla neler yapabileceğimize bakalım. *Koinos topos**** yerine gerçeği söylemeye başlarsak olacakları düşünün kızlar. "Tanıştığımıza memnun oldum," yerine, o beyefendiyi, küçük hanımı, kokonalara konferans vereni, sıradan öğretmeni ya da bizi *emmerder*'e***** eden bilim adamını tanımış olduğumuza lanet olsun. Çeşitli doğrular:

"Sizi tanıdığıma bir miktar memnunum (beyefendi, küçük hanım, profesör, çavuş)."

---

* (Fr.) Binaenaleyh.
** (Fr.) Evlatlarım.
*** (Lat.) Herkesçe bilinen.
**** (Fr.) Başımızı belaya sokan.

"Sizi tanıdığıma hiç de memnun değilim."

"Sizinle tanıştığıma, iki ay önce arkadaşım Medrano'nun evinde Profesör Caminos ile tanıştığımdan daha az memnun oldum (ya da Piskopos Barbagelata ile jokey Leguisamo ile)."

"Sizi, beyefendi, tanımak ne iyi ne de kötü. Kusura bakmayın, sizi gücendirmek istemiyorum."

"Neden defolup gitmek gibi bir iyilik yapmıyorsunuz?"

"Şayet size, sizi tanıdığıma çok memnun oldum dersem yalan olur. Ayrıca hiç memnun olmadım dersem de abartı olur. Aslında sayın beyefendi (ve şimdilik sayın sözü üzerinde durmuyorum, işleri daha fazla karıştırmamak için) benim için az çok şu hasta yemekleri gibisiniz, şu püreler, şu tatsız muhallebiler gibi."

Yeniden gözden geçirilecek başka formüller: "Kaybınızdan dolayı son derece üzgünüm." Bir dizi varyant:

"Belli bir derecede üzgünüm" (Senyorita Sagan konuşuyor)

"Bir anlamda, üzgünüm."

"Biraz üzgünüm, beyefendi (senyor, senyorita, monsenyör)."

"Şayet oğlunuz (damadınız, kaynınız, babanız, kayınpederiniz) iyi biri olsaydı üzüntümün oranı yüzde 26.5 olurdu. (Bu çeşitleme matematikçi ruhu taşıyanlar ya da bilgisayar sahibi olanlar için)."

Böylece Quique, sömürücülere, *dolce vita*nın* tipik ifadelerine yeter artık, Peronizm geri döndüğünde göreceksiniz siz, ben artık Basın Şövalyeliği görevlerimi yerine getirmeye gidiyorum, Mirtha Legrand ile Bonavena arasında aşk var mı ya da durum Mirtha'nın "Ringo ile ben iyi arkadaş olmaktan öte bir şey değiliz," dediği gibi mi ortaya çıkarmalıyım, dedi.

Hayır, nasıl olurdu da Marcelo ona hiçbir şey sormazdı?

Konuşan, konuşmaya ihtiyaç duyan, Tucuman lehçesiyle, o oldu ve utançla sana yalan söyledim dedi, benim adım Luis değil, Nepomuceno. Bir sessizlikten sonra Marcelo gülümseyerek, herhalde bana anlatmak zorunda değilsin anlamına gelen bir şeyler mırıldandı. Hem adı Palito** da değildi, belki öteki gibi, radyoda şarkı söyleyen gibi, Tucuman ve yerli özelliklerine sahip olduğu için öyle demişlerdi, özellikle

* (İt.) Tatlı hayat.

** (İsp.) Değnek.

de böyle olduğu için, "Görüyor musun?" diye paçasını biraz kaldırıp, iskeletsi bacakçıklarını, neredeyse kemiklerine yapışmış derisini göstererek, çekingence, suçluymuş gibi hafif bir gülümsemeyle sordu, çünkü bir süredir birlikte yaşıyor olsalar da Marcelo'nun önünde ya da aydınlıkta soyunmamaya hep dikkat etmişti. Küçük çiftlikte sekiz kardeştiler, dışarıya çamaşıra giden bir anneleri vardı, babasının adını anmadı, ya ölmüştü ya da uzaklarda yaşıyordu ve bütün bunlar, diye düşündü Marcelo, gülünç bacakların mazereti.

Sessizce *mate* içiyorlardı.

"Sana anlatmak istediğim çok şey var Marcelo, bilmeni istediğim."

"Ben..."

"Che, Comandante Guevara."

Marcelo biraz daha gerildi, utanç duyuyordu, birden layık olduğunu düşünmediği şeyler duyacağını sezdi.

"Oradaydım, bütün sefer boyunca oradaydım, Inti ile kaçmayı başardım fakat ben ondan şanslıydım."

Sonra sustu ve o gece bir daha konuşmadı.

> Dünyanın öbür ülkeleri benim mütevazı çabalarımın reklamını yapıyor. Küba'ya olan sorumluluğun nedeniyle senden esirgenen şeyi ben yapabilirim, artık ayrılmamızın vakti geldi. İnşa etme umutlarımın en katıksızını ve sevgili varlıklarımın en sevgilisini burada bırakıyorum. Küba'yı, örnek olmak dışında her türlü sorumluluktan azat ediyorum. Son saatim başka göklerin altında gelirse, son düşüncem bu halk, özellikle de sen olacaksın, Fidel.

Inti Peredo. Ondan söz edildiğini duymuş muydu Marcelo? Hayır... şey, evet... Kitapçıda anı kitabını görmüş olduğunu itiraf etmeye utanıyordu, Palito gibi, neredeyse okuma yazma bilmeyen ama aksine orada, cehennemde bulunmuş ve acı çekmiş birine kitapçılardan söz etmeyi haksızlık olarak görüyordu. Inti, büyük bir adamdı, dedi Palito, Che onu çok severdi, Che birini sevdiğinde insanın bunu bilmesi çok zor olsa da, yine de kimi kez farkına varabilirdi. Bir gün, bir ağacın altında dinleniyordu, daha doğrusu düşünüyordu. Ağustos ayı çok zorlu geçmişti, sık sık aç ve susuz kaldılar, yoldaşlar sidik içiyordu, Comandante uyarmış olsa da, elbette bu çok sorun yarattı. Üstelik, aralarındaki yegâne doktor, Moro'nun lumbagosu tutmuştu, yürürken dayanılmaz acılar çekiyordu, tedavi etmek bir yana tedavi edilmesi gerekiyor-

dü. Bu cesaret kırıklığı yayılıyordu, hatta korku. Mesela Camba olayı. Che o gece onlarla, ateşin etrafında, sakin fakat ciddi bir sesle konuştu. Bu onların erkek olarak kendilerini sınaması içindi, böyle dedi Che. Kendisini, bunu yapabilecek gibi hissetmeyen mücadeleyi o anda bırakmalıydı. Ama ateşin çevresindekiler Comandante'ye olan sevgi ve hayranlıklarının katbekat büyüdüğünü hissettiler, ya zafer ya da ölüm adına ant içtiler. Çok zor anlardı, çünkü bütün Joaquín grubu, 31 Ağustos'ta, Yeso Nehri'ni geçerken, bir köylünün, Honorato Rojas adlı bir sefilin ele vermesiyle pusuya düşmüştü. Honorato, "onur" kelimesinden gelmiyor muydu? Evet, "onur"dan geliyordu.

Neyse, ordu bu sefilin onları tuzağa çekmesini bekledi ve nehri geçerlerken sırtlarından vuruldular ve çoğu orada öldü, aralarında Tania da vardı, çok cesur bir kız, yalnızca yirmi iki kişi kaldılar. Kimi, Moro gibi, çok kötü durumdaydı, ötekiler, utanç verici de olsa söylemeliydi, korkuyordu. Öyle ki Comandante eğitimi yeniden başlattı, her gece, sohbetler ve öğütlerle, aynı zamanda babacan fakat sert azarlarla. İşte o gecelerden birinde onu tek başınayken gördü, bir ağacın dibine oturmuş, gökyüzüne bakarken. Ona yaklaşmaya kendisini iten neydi bilmiyordu. Düşünmekteydi, Che kendisine öyle dedi, özür diler gibiydi. Celita'yı düşünmekteydi, Küba'da bıraktığı kızını.

Palo suskunluğuna döndü. Başka bir sigara yaktı, Marcelo karanlıkta, arkadaşının her çekişinde sigaranın canlanışını görüyordu.

> Sevgili anne ve baba: Topuklarımın altında bir kez daha Rocinante'nin kaburgalarını hissediyor, kolumda deriden kalkanım, yola koyuluyorum. Neredeyse on yıl oluyor, size başka bir veda mektubu daha yazmıştım. Hatırladığıma göre daha iyi bir asker, daha iyi bir doktor olamadığımdan yakınıyordum. İkinci unvan artık umurumda değil, asker olarak da o kadar kötü değilim... Bu mektubum belki de sonuncusu. Sonu aramıyorum fakat mantıken mümkün. Şayet böyle olursa, son bir kez kucaklıyorum sizi. Sizleri çok sevdim, yalnızca sevgimi ifade etmeyi bilemedim; ben tavırlarımda aşırı derecede katıyım ve sanırım bazen beni anlamadınız. Öte yandan beni anlamak da o kadar kolay değil. Bana inanın, sadece bugün.

"Evet, Marcelo, kimi kez fark ediyorduk sevgisini. Mesela Benjamin öldüğünde, benden daha güçsüz (mahcubiyetle gülümsedi) bir çocuktu ama müthiş bir inancı vardı. O yürüyüşlerde çok acı çekiyorduk,

başından beri çok zor oldu, zaten daha ilk günlerde çoğumuz ayakkabısız kalmıştık, üstümüzdekiler parça parça olmuştu. Çok dikenliydi o bitkiler, geçitlerse çok taşlı. Che'nin düşüncesi Masicurí Nehri'ne kadar gitmekti, askerleri bir kez görelim diye, henüz savaşa girmek için değil. Neredeyse bir aydır yürüyorduk, hastalıklarla, sineklerle, her türden haşereyle, bitkinlikle, her geçen gün biraz daha ağırlaşan sırt çantalarıyla, silahlarla. O ayın sonunda, artık yiyeceğimiz kalmamış gibiydi. Río Grande'de Benjamin'in sırt çantasıyla başı derde girdi, çünkü dediğim gibi çok güçsüzdü ve tükenmişti, aslında onu o şekilde nehirde sürüklenirken görmek insana acı veriyordu. Nehirden birkaç metre yükseklikteki dar bir patikadan yürüyorduk ve ne gibi bir yanlış hareket yaptı da iyice kabarmış, akıntılı nehre düştü bilmiyorum, tek kulaç atacak gücü bile bulamadı. Rolando peşinden nehre atladı ama yakalayamadı, Benjamin'i bir daha görmedik. Hepimiz severdik onu, birinci sınıf bir arkadaştı. Comandante hiçbir şey demedi fakat o gün hiç konuşmadı, sessiz ve başı aşağıda yürüdü. Ne zaman mola versek ya da bir ateşin etrafında yemek için toplansak bizimle konuşuyordu hep, bir şeyler öğretirdi. O gece bize dedi ki devrimci ordunun birinci silahı moral ve disiplindir. Bir gerilla, bir köyü asla yağmalamamalıdır, kendi insanlarına asla kötü davranmamalıdır, kadınlara ise katiyen. Fakat aynı zamanda düşmanı yenme, kucakladığımız ideallerimiz için ölünceye kadar mücadele etme kararlılığını da korumalıdır. Ve disiplin esastır, dedi, fakat bizimki askerlik hizmetinde dayatılan disiplin değildir, ne için savaştıklarını bilen ve uğruna savaştıkları şeyin büyük ve haklı bir şey olduğunu bilenlerin disiplinidir. Benjamin hakkında tek söz etmedi fakat o gece sesi farklıydı, üstelik hepimiz, açıklamalarında Benjamin ile ilgili bir şey olduğunu, acısına katlanışından hissediyorduk. Çünkü Che'nin, Benjamin'e yükünü hafifletmek için yardım ettiğini defalarca görmüştük, çünkü o, Che, daima en ağır yükü taşır ve en tehlikeli işleri yapardı. Ta ki, astımı her zamankinden daha fazla sıkıntı verinceye kadar, çünkü ilaçları bitmişti. Astımı bilirsin."

Marcelo, karanlıkta bir sigara daha yaktığını gördü.

"İster misin? Bir taneciğin bir zararı olamaz."

Sessizlerdi, ikisi de sırtları yatakta, tavana bakarken.

"Onu ilk kez gördüğümde inanamadım. Geceydi, dağda. Sanki biraz daha... şey gibi görünüyordu... Ama hemen sonra öyle olmadığını görüyordun..."

Sustu, sigara içiyordu.

"Sakın sanma ki," açıklamak ister gibiydi "farklı olmak için havalara giriyordu. Hayır, öyle değil, benim demek istediğim... Hayır, demek istediğim o istemeden ne olduğu hissediliyordu. Askeri bir şefin olabileceği gibi ciddi değildi, demek istiyorum. Başka bir şeydi. Kimi kez şakalar yapıyordu. Ama başka şeyleri hoş görmüyordu. Bezginliğe, kendini koyvermeye katlanamıyordu mesela. Bilirsin: Ormanda, dağda uzun vakit geçirince yavaş yavaş kendini bırakırsın, şayet bezginleşirsen üzerinde kısa sürede paçavradan başka bir şey kalmaz çünkü dikenler, yürüyüşler, yağmurlar, falan işte. Banyo yapmak zor olduğundan ya da çoğu zaman ellerinle yediğin için. Özensizleştikçe bir hayvana dönüşürsün. Neyse, diyordum ki, Che'nin buna tahammülü yoktu. Temizliğinle, üstün başınla ilgilenmen, sırt çantana, kitaplarına dikkat etmen gerekiyordu. Onun bağırdığını çok az gördüm, bağırdığındaysa haklı olurdu. Kararlılığının yanı sıra, seni şefkatle düzeltirdi daha çok. Kamp yeri olarak seçilen yere varır varmaz, şakayla kamu işleri dediği şeyi yönetmeye başlardı: Banklar, ekmek için fırın falan gibi şeyler inşa edilirdi. Ve belli zamanlarda, geçici de olsa kamp yerinin dip bucak temizlenmesini emrederdi. Ve her gün, dörtle altı arası derslerimiz vardı. Daha eğitimli olanlar öğretir, biz öğrenirdik: gramer, aritmetik, tarih, coğrafya, politika, *quechua** dili. Geceleri bile dersler vardı fakat bunlar isteğe bağlıydı, daha fazla öğrenmek isteyenler ve daha dayanıklı olanlar için. Geceleri Che Fransızca dersi verirdi. Nişan alıp ateş etme meselesi değil, diyordu, yalnızca ateş etme meselesi değildi bizimki. Bir gün içinizden birinin yönetici olması gerekecek, bu mücadelede zafer kazandığımız zaman. Kadronun yalnız cesur olması yetmez, diyordu, ideolojik olarak da gelişmeli, hızlı tahliller yapabilmeli ve doğru kararlar verebilmeli, sadakat ve disipline sahip olmalı. Fakat her şeyden çok, diyordu, doğru bir toplumda var olmasını arzuladığımız yeni insanın örneğini oluşturmalı."

Bir ara daha verdi, sessizce sigara içiyordu.

"Yeni insan," diye mırıldandı, sesli düşünür gibi. "Bize, yeni insan hakkında pek çok şey söyledi. Sana açıklayamam çünkü okumuş biri değilim. Fakat o konuşurken ve bunu bize açıklamaya çalışırken, ona gözlerimi dikip bakıyordum ve yeni insanın o olduğunu, Comandante Che Guevara olduğunu düşünüyordum. O ise, farklı bir şey söz konusuymuş, bir gün karşılaşacağı ya da yapacağı büyük bir şey söz konusuymuş gibi konuşuyordu. Fakat ben ve sanırım öteki arkadaşlar da,

* Latin Amerika'da bir yerli halk ve bu halkın dili.

yeni insanın onun gibi, Che gibi biri olduğunu düşünürdük: Başkaları için fedakârlık ruhuyla dolu, cesur ve aynı zamanda merhametli ve..."

Bir an bocalamış gibi göründü, ayrıca konuşmakta zorlandığı hissediliyordu, sanki anılar acıyla soluğunu kesmiş gibi. Fakat sonunda daha önce kendisini durduran sözü söylemeye karar verdi, utanmış gibi söyledi: Sevgi dolu.

Susup kaldı. Sonra açıklamak zorunda hissetti kendini:

"Sevgi... bilmiyorum... romantik romanlardakini kastetmiyorum... beni yanlış anlamanı istemem... O... bunsuz, insan sevgisi olmaksızın daha iyi bir dünya için mücadele edilemez diyordu, bu kutsal bir nedendir, basit bir söz değildir, her gün, her an hissedilmelidir... Onun, biraz önce bize öldürmek için ateş eden askerlerin yaralarını, hiç kin gütmeden ve çok kıt olan ilaçları harcamak uğruna nasıl tedavi ettiğini kim bilir kaç kez gördük. Kendi astım ilacının azaldığını, çok acı çektiğini söylemiştim. Kimi kez, çok kötü olduğu anlarda bizden gizlenirdi. Fakat hemen sonra dönüp yürüyüşe devam ederdi ve ona yardım etmeye yahut yükünü hafifletmeye çalıştığımızda veya aşçı ona daha iyi bir şey verdiğinde ya da bir saat daha rahat etsin diye nöbet saatlerini değiştirmeye çalıştığımızda kızardı."

Yine sustu, sessizce sigara içiyordu.

"Ñancahuazú pususu. Orada ilk kez savaşmamız gerekmişti. Epeyce esir aldık, aralarında da bir binbaşı vardı, Plata. Adamın korktuğunu görmek utanç vericiydi. Kendi askerleri bile onu kurşuna dizmemizi istedi, çünkü acımasız bir adamdı. Askerlerin üstündekileri çıkarttırdık ve onlara sivil giyecekler verdik. Yaralarını sardık, Inti de onlara amaçlarımızı açıklıyordu, çünkü Che, Bolivya'da olduğunu gizlemek istiyordu. Onlara düşman esirlerini öldürmediğimizi açıkladık. Yani, o herife Che'nin bize öğrettiği şekilde davranıyorduk: Bir insanoğlu gibi, onur ve saygıyla. Başka bir olay: Teğmen Laredo. Sefer günlüğünün arasında karısının bir mektubu bulundu. Bir hanım arkadaşı, *livingini** süslemek için bir gerillanın saçını istiyordu ondan. Aynen böyle diyordu: *Living*'ini süslemek için. Yine de Che, bu asteğmenin günlüğünün, şimdi hatırladım asteğmendi, teğmen değil, annesine gönderilmesi gerektiği sonucuna vardı, tabii ya, çünkü bu düşman subayı günlüğüne böyle istediğini yazmıştı. Böylece Che onu sırt çantasına koydu, bir gün götürmek için. Yuro pususunda hayatını kaybettiği zaman sırt çantasında buldular. Sana başka bir olay daha anlatayım. 3 Tem-

* (İng.) Oturma odası, salon.

muz günü, petrol hattının yakınındaydık, orada orduya baskın yapmamız gerekiyordu. Che, pusu emrini vermişti, kamyonların geçmesini bekliyorduk. Gözetleme yerinden Pombo'nun, ilk kamyon atış alanımıza girer girmez mendiliyle işaret vermesi gerekiyordu. Beş buçuk saatin sonunda kamyon geçti ama M.2'siyle ilk atışı yapması gereken Che, yapmadı ve kamyon sağ salim çekti gitti. Neden biliyor musun?"

Arkadaşının cevabını bekler gibiydi ama o hiçbir şey demedi.

"İşittin mi? Yoksa uyudun mu?"

"Evet, Palo, anlattığın her şeyi duyuyorum."

"Neden biliyor musun? Çünkü arka tarafta, taşıdıkları domuzların yanında battaniyelere sarılmış uyuyan iki asker vardı, yalnızca iki asker. İki askerdi onlar, diye açıkladı bize Che, ve uyuyorlardı. Sence bu zayıflık mıydı, Marcelito?"

"Ben..."

"O gece, ateşin etrafında, böyle bir davranışın belki bir zayıflık olarak görüleceğini ve bu tür zayıflıkların bir gün gerilla için ölümcül olabileceğini açıkladı. Fakat orada bir kez daha yeni insan konusunu açtı. Uyuyan iki, savunmasız ve masum (çünkü eninde sonunda emirlere uyarak savaşıyorlardı) askeri hiçbir tehlikeye atılmadan öldürmek, asıl zayıflık bu değil miydi acaba? Uğruna dövüştüğümüz bu yeni insan, bunun gibi gaddarlıklar temelinde yaratılabilir miydi? Soylu amaçlara soylu olmayan araçlarla ulaşılabilir miydi? Çok zor bir şey. Biliyorsun pek çokları onu daha sonra bu yüzden eleştirdi."

"Kimler?"

"Ne bileyim... daha katı, daha gerçekçi devrimciler... Tabir yerindeyse. Ben, Che hakkında bu tür eleştirileri defalarca duydum... idealist küçük burjuva filan gibi şeyler diyorlardı. Bir keresinde küçümseyici bir şekilde böyle söyleyen birini yumruklamak zorunda kaldım. Üstüne atladım. Öldürebilirdim herhalde... orada, o toplantıda Che Guevara'nın kim olduğunu bilen bir tek ben vardım ve ben, Che'nin yapabildiğinin binde birini bile asla yapamayacak insanlardan bunları işitiyordum... Ama sana diyorum ki, ben bilmiyorum, okumuş bir adam değilim... Bana bunu söyleyen, Marx ve Lenin hakkında çok şey bilen bir komünistti. Bu Marksizm-Leninizm değildir, dedi. Sen ne dersin? Sence de böyle mi?"

Marcelo, her zamanki gibi, cevap vermekte gecikti:

"Ben Marksizm-Leninizmden söz edebilecek adam değilim... Fakat Che'nin haklı olduğuna inanıyorum..."

"Ben de. Ve biz savaştıysak eğer, nedenini bilmeden ölüme giden, uyuyan iki zavallı çocuğa karşı karanlıklardan ateş edebilecek adamlar var olmasın diyeydi kesinlikle. *Günlük*'ünde, okudun mu?"

"Evet."

"*Günlük*'ünde onlara ateş etme cesareti bulamadım, diyor. Fakat biliyorsun, Che'nin cesareti kendisini aşıyordu. Başka bir şey söylemek istiyor o. Üstelik mesele şu ki, ormanda bir gerilla grubunun parçasıysan, şehirdekinin anlayamayacağı duygular olur. Tuma'yı karnından vurduklarında, Moro ameliyat etsin diye, kilometrelerce ileride Piray'a kadar götürmemiz gerekti. Fakat Tuma'nın karaciğeri parçalanmıştı ve bağırsaklarında delikler vardı. Yapılacak bir şey yoktu. Hepimiz için çok acı bir gün oldu, çünkü en neşeli, en gayretli, yardımsever arkadaşlarımızdan biriydi. Hem de en cesur savaşçılardan biriydi. Che onu kendi oğlu gibi severdi, *Günlük*'te de böyle diyor, belki de hepimizden daha çok üzüldü. Buna rağmen, her zamanki gibi, göstermemek için elinden geleni yaptı. Tuma düştüğünde, orada öleceğini sanarak bize saatini verdi, Che'ye götürmemiz için. Gelenek böyleydi, çünkü Comandante onu karısına ya da annesine, duruma göre ya hemen teslim edecek ya da gönderecekti. Tuma'nın hiç görmemiş olduğu bir oğlu vardı, çünkü doğduğunda biz dağdaydık. Saatin o büyüyünceye kadar korunmasını istedi.

> Yılanlarla, boa yılanlarıyla, dev örümceklerle ve jaguarlarla dolu bu vahşi ormanda, ilk çarpışmadan itibaren, dördüncü tümenle birlikte dört gün devriye gezdim. (*London Times*'ın savaş muhabiri, Murray Sayle'in raporundan)

Eylül ağustostan daha kötü geçti. Korkunç yürüyüşler yapmak zorunda kaldık, adam kaybettik, pek çok çatışmaya girdik ve en hayati şeylerimiz bile tükenmeye başladı. Dahası, Joaquín'in grubunun artık geriye dönmeyeceğini, yok edildiğini öğrendik. Moro dayanılmaz acılar çekiyordu ve Comandante günden güne daha da kötülüyordu, çünkü bir süre önce astım ilaçları bitmişti. Kimi kez, krizin en kötü anlarında onu görmeyelim diye orada burada saklanıyordu. Hedefimiz La Higuera'ydı. Fakat ordunun konumumuzu bildiğini hepimiz biliyorduk. Coco, Valle Grande telgrafçısının evinde bir telgraf buldu, kaymakam, belediye başkanına gerillanın gelişini haber veriyordu. Ayın 26'sında öğleye doğru bizim küçük öncü birliğimiz El Jagüey'e erişmek üzere

yola çıktı. Yarım saat sonra, ana ve artçı grubumuz aynı yönde yola çıkarken, La Higuera taraflarından yoğun bir ateş sesi işittik. Comandante hemen öncüyü ya da ondan geriye kalanları, çünkü bir pusuya düştüklerinden kuşkumuz yoktu, beklemek için savunmayı örgütledi. Öylece sıkıntılı ilk haberleri bekledik. Önce Benigno geldi, bir kurşunla delinmiş omzuyla. Şöyle olmuştu: Önce Coco'yu vurmuşlardı, böylece Benigno onu geri çekmek için koşmuştu ve tam çekerken mitralyöz ateşine tutulmuşlardı. Coco'yu öldürdüler ve kurşunlardan biri, onu geri çektikten sonra, Benigno'yu omzundan yaraladı. Diğerleri ya öldü ya da yaralandı. Inti için büyük bir darbe oldu, çünkü Coco onun için kardeşten öteydi: Birlikte mücadeleye ve hapse girmişler, gerillaya birlikte katılmışlardı. Bir gün ormanda, bir fikrimiz olsun diye, Ricardo'nun ölümü ve bu ölümün kardeşi Arturo'yu nasıl etkilediği hakkında konuşuluyordu. Bu sırada Coco, Inti'ye, seni ölü görmeyi asla istemem, ne yapacağımı bilemem, dedi. Ama allahtan beni daha önce öldürecekler, biliyorum, dedi. Ve gerçekten de öyle oldu. Coco çok cömert ve cesur bir yoldaştı ama Ricardo'yu öldürdükleri gün ağlamıştı.

Şans eseri Inti, Coco'nun öldüğünü görmemişti. Ağlamadı ama o günden sonra iyice ketumlaştı."

Palito yeniden sustu, sesi sanki küçük mahkûmlar birliğinin yürüyüşünün giderek artan acısını çekiyormuş gibi, o bahtsızların anısında ilerledikçe zorlanıyordu.

Ayağa kalkıp "Tuvalete gidiyorum," dedi. Sık sık olan bir şeydi bu, Marcelo biliyordu, böbrekleri artık sağlıklı bir adamınki gibi değildi Geri döndüğünde, yeniden yatağa uzanıp devam etti:

"La Higuera pususu korkunç bir darbe oldu. Aslında sonun başlangıcıydı.

27. Gün – Dörtte, tırmanacak bir yer bulmak için yeniden yürüyüşe geçtik, bunu yedide başardık fakat niyet ettiğimizin tersine karşımızda zararsız gibi görünen çıplak bir tepecik vardı. Hava kuvvetlerinden kurtulmak için seyrek bir ormanda biraz tırmandık ve orada, tepecikte bir yol olduğunu keşfettik, gerçi bütün gün boyunca oradan tek kişi geçmedi. Hava kararırken bir köylüyle bir asker tepeciğin ortalarında meydana çıktılar ve orada bizi görmeden bir süre eğlendiler. Aniceto bir keşiften dönerken yakındaki bir evde büyük bir asker grubu görmüştü: O yol bizim için en kolay olandı ve şimdi kesilmişti. Sabah eşyaları güneşte parlayan destek grubunun yakındaki bir tepeye çıktığını

gördük, sonra, gün ortasında aralıklı silah sesleri işitildi ve parıltılar görüldü, sonra da, ateş sesleriyle birlikte "işte orada", "çık oradan", "çık oradan yoksa" gibi bağırtılar işitildi. Adamın akıbetini öğrenemedik, Camba olabileceğini tahmin ettik. Hava kararınca öbür taraftan suya inebilmek için yola çıktık ve öncekinden biraz daha sık bir fundalıkta durduk; su için aynı kanyondan dönmek gerekiyordu, bulunduğumuz yerdeki kaya çıkıntısı aşağıya inmemize engel oluyordu. Radyo, Galindo bölüğüyle çarpışmış olduğumuz haberini geçti, teşhis edilmek üzere Valle Grande'ye nakledilecek üç ölü bırakmıştık. Anlaşılan Camba ve León'u ele geçirememişlerdi. Bu kez kaybımız büyüktü; en önemli kayıp Coco'ydu, Miguel ile Julio ise müthiş savaşçılardı ve üçünün de insan olarak değeri ölçülemezdi. León iyi bir ressamdı.– Yükseklik 1800 metre. (Che Guevara'nın *Günlük*'ünden)

Comandante, güç toplayıp bir şeyler yemek için, toprağın daha az elverişsiz olduğu bir yer arıyordu. Ama bunun için iki engeli aşmamız gerekiyordu: Ötede değil burada, önümüzdeki çemberi ve diğeri, radyo haberlerinden öğrendiğimize göre, ordunun manevra yaptığı büyük çemberi. Eylülün son ve ekimin ilk günleri arasında, gündüzleri saklı kalmaya çalıştık, bir çıkış bulmak için sondajlar yapmamıza rağmen. Hem artık suyumuz yoktu. Geceleri, arkamızda bıraktığımız izleri silerek, büyük tehlikeleri göze alıp elde ettiğimiz çok acı bir su dışında. Yavaş yavaş askerlerin geçtiğini duyuyorduk, her seferinde daha çok ve daha donanımlı. Ateş yaktığımızda, görülmesini önlemek için neredeyse paltolarımızla örtmemiz gerekiyordu.

Comandante Che Guevara'nın her an düşeceği hesaplanıyordu, öyle olmalıydı, günlerdir demirden bir çember içine hapsedildiğine göre. Toprak ve dikenler burada herhangi bir insanoğlunun derisini sefil bir tabakaya çeviriyor. Karmakarışık, kuru ve dikenlerle kaplı bitki örtüsü yer değiştirmeyi neredeyse imkânsızlaştırıyordu, gündüzleri bile sıkı sıkıya gözetlenen sel yataklarına saklanarak idare ediyorlardı. Gerillaların bu susuzluk, açlık ve terör kuşatmasına nasıl tahammül edebildiklerini anlamak mümkün değil. "O adam sağ kurtulmayacak," diyor bir subay. (Bir savaş muhabirinden)

Böylece 8 Ekim'e geldik. Önceki akşam gerillalığımızın on bir ayını tamamlamıştık. Sabahın erken saatleri çok soğuktu. Yürüyüş çok yavaştı çünkü gece gitmek Chino'ya çok ağır geliyordu, Moro ayakların-

da ağrılarla ilerliyordu ve Comandante, astım ilaçlarından yoksun, çok acı çekiyordu. Sabahın ikisinde dinlenmek için durduk. Dörtte devam ettik. Yuro kanyonu boyunca karanlıkta ve sıkıntılı bir sessizlikte ilerleyen on yedi kişiydik. Güneş çıktığında, Comandante, San Lorenzo Nehri'ni görebilmek için bir tepe bulup durumu gözden geçirmeye koyuldu. Fakat tepeler o kadar çıplaktı ki çıkmak hemen hemen imkânsızdı. Bu yüzden Comandante üç tane ikişerli keşif ekibi göndermeye karar verdi: Biri sağ yanımız için, diğeri önümüz ve üçüncüsü solumuz için. Hemen dönüp, tüm geçişlerin kapalı olduğunu teyit ettiler. Geriye de dönemezdik, çünkü gece geçtiğimiz patikadan gündüz geçmek imkânsızdı. Comandante böylece yan vadilerden birinde saklanmamıza karar verdi, elbette üçten sonra ortaya çıkarlarsa, diye açıkladı bize, gün batımına kadar dayanabilirdik ve böylece bir kaçış ihtimali olabilirdi.

> Sabahın sekizinde Víctor adlı bir köylü, çiftliğinin yakınlarındaki çalılıklar arasında bilinmeyen şahısların dolaştığını bildirmek için La Higuera askeri karakoluna geldi. Subay bilgiyi getirene para verdi ve haberi hemen bölgeyi kuşatan Ranger birliklerine iletti. Binbaşı Miguel Ayoroa, bölgede operasyon yapan iki Ranger bölüğünün komutanı, telsizle San Antonio, Yagüey ve Yuro dere vadilerinin çıkışlarının kapatılmasını emretti. Yüzbaşı Prado müfrezesiyle Yuro vadisine gitti ve adamları gerillalarla öğlene doğru karşı karşıya geldi. İlk karşılaşmada iki asker öldü. Atış, üç saat boyunca ara ara münferiden devam etti. Yavaş yavaş, Ranger'lar toprak kazanarak, düşmana 70 metre kadar yaklaşıncaya kadar ilerledi. 15:30'da gerillalar ilk görünür kayıplarını verdiler. (Askeri taraftan)

Saldırının öğlen başlaması büyük bir talihsizlikti, tabii, dediğim gibi, Che'nin beklentisi en azından üçe kadar ertelenmesiydi. Mitralyöz atışını duymaya başladık, allahtan gece geçtiğimiz yolu dövüyorlardı. Anlaşılan bizim daha geride olduğumuzu düşünüyorlardı. Bu bize vakit kazandırdı. Comandante, gece inince buluşacağımız bir yer saptayarak, gücümüzü üç gruba böldü. Fakat benim grubum oraya vardığında ötekiler yoktu. Sessizce bakışıyorduk ve yorgunluktan, kaygıdan çökmüştük, yine de Che'nin grubuyla birlikte, seçmiş olduğumuz yere varamama ihtimalini düşünerek San Lorenzo'ya gitmeye çalıştığını umut ediyorduk."

Palito sustu. Marcelo, sırtı yatağında, astımın sıkıştırdığı göğsünü

hissediyordu. "Benim astımımın," diye düşündü, kendi varoluşunun en sefil eylemini yaparak şaşıran biri gibi. Palito'nun uzun ve ürkütücü sessizliğinden sonra, hemen hemen anlaşılmaz bir sesle: "Bütün grubunun düştüğünü, Comandante Ernesto Che Guevara'nın yaralı ve esir olduğunu ve hemen katledileceğini bilmiyorduk hem de..." dediğini işitti, fakat son sözünü Marcelo iyi duyamadı. O gece bir daha konuşmadılar.

Gerillalara yaklaşacak şekilde manevra yaptık ve hemen ardından saldırıya geçtik. Gördüğümüz ilk asi, sonradan Willy olarak teşhis ettiğimizdi, ikincisi sonradan Che olarak teşhis ettiğimizdi. Derhal ateş açtık ve Che'yi mitralyöz kurşunuyla yaraladık. Willy ve diğerleri, çatışma devam ederken onu çekmeye çalıştı. Ranger'larımızın başka bir kurşunu Comandante'yi göğsünden vurup beresini uçurdu. Arkadaşları onu perdelerken Willy şefi, başka dört Ranger'la karşılaştıkları bir tepeye kadar götürmeyi başardı. Willy güç toplamak için bir an bile nefes almadan şefinin vücudu sırtında geldi. Ve güç toplayıp Guevara'ya bakmak için durduğunda ise pusudaki askerler ona teslim olma emri verdiler. Askerlerden önce Ranger'lar ateş açtı. Sonra da yanlarına ulaştılar. Che'nin yaraları ağırdı ve astım, nefes almasını önlüyordu. Böylece şifreli mesajı gönderdik: "Merhaba, Satürn. Papa'yı ele geçirdik." (Yüzbaşı Prado'nun verdiği bilgi)

Guevara dört asker tarafından bir battaniyeyle, ele geçirildiği yerden kilometrelerce uzaklıktaki La Higuera'ya taşındı. Orada Yüzbaşı Prado mahkûmları, karakolun sorumlusu Albay Selich'e teslim etti. Guevara'nın sırt çantasındakilerin envanterini yaptı: iki günlük, bir şifre kitabı, şifreli mesajlarla bir işaretler kitabı, Che'nin kopya ettiği bir şiir kitabı, bir saat ve başka üç dört kitap. (Bolivya Ordusu Raporu'ndan)

Che ile konuşan Albay Selich oldu. Che gibi yaralı pek çok askerle beraber bir hangardaydık. Fakat o başka bir uçtaydı ve bağırdığı için albayın dediklerini açıkça duymamıza rağmen Che'nin sözlerini işitmiyorduk. Latin Amerika'dan söz ediyordu. Albay, Che ile uzun süre kaldı, belki bir saat ya da daha çok. Albayın ortaya çıkarmak istediği ve Che'nin söylemeyi reddettiği bir şey hakkında tartışıyorlardı. Ta ki Guevara sağ eliyle albaya bir yumruk atıncaya kadar. Böylece albay kalkıp gitti. Binbaşı Guzmán, Guevara'yı bir helikopterle bir hastaneye nakletmek istedi fakat albay karşı çıktı ve hastaneye yalnız biz gittik. (Asker Giménez'in raporu)

Helikopter, yaralı ve ölü askerlerle kalkar kalkmaz, gerillanın acıları arttı. Bir şey mırıldandı. Kulağımı ağzına yaklaştırdım ve "Çok kötüyüm, acımı hafifletecek bir şey yapmanızı rica ediyorum," dediğini işittim. Ne yapacağımı biliyordum ama o kendisine hangi hareketleri uygulayacağımı gösterdi. "Buraya, göğsüme, lütfen," dedi bana. Sonra bütün geceyi inleyerek geçirdi. (Mahkûmlardan sorumlu teğmenin raporu)
Che diğer mahkûmlarla birlikte, La Higuera'da küçük bir okula getirildi ve o geceyi sınıflardan birinde geçirdi. (Bir gazetecinin haberi).

İşte burada elinizdeyim, bu terk edilmiş yerlerde tek başına ama unutuluştan uzakta.

Ekimin dokuzunda, öğleden sonra ikide, Başkan Barrientos ve General Ovando ele geçiriliş haberini aldılar. Üst düzeyde bir toplantı yapıldı. İnfaz teklifini sunan General Torres ve General Vázquez de oradaydılar. Hiç kimse karşı çıkmadı, sustular. Hemen sonra General Ovando, Valle Grande'ye şu emri gönderdi: "Papa'yı selamlayın." Emir La Higuera'da Albay Miguel Ayoroa tarafından alındı. Teğmen Pérez'e gönderildi ve o da, Astsubay Mario Terán'a ve Çavuş Huanca'ya gönderdi. İnfazcılar karabinalarını aldılar. Che'nin kapatıldığı yerde gerilla Willy de bağlı yatıyordu. Terán göründüğünde Willy ona hakaret etti ve Terán onu kafasından vurdu. Huanca da yakındaki bir sınıfa kapatılmış olan Reynaga'ya aynısını yaptı. Talih, Comandante Guevara'yı öldürmesi için Mario Terán'ı seçmişti. Willy'nin hayatına son verdiği sınıftan sıkıntıyla çıktı, korkuya kapılmıştı, silahını daha güçlüsüyle değiştirmeye karar verdi. Teğmen Pérez'in bulunduğu yere, otomatik kurşun atan bir M-2 karabinası istemek için yöneldi. Terán alçak, önemsiz bir adamdı. (Eski bakan Antonio Arguedas'ın *Prensa Latina*'da verilmiş olan açıklaması)

Açıkta ve ayaktayım, ölmeye hazırım:
Bakın bana, bahtsızlıklar, kutlamalar, ihanete uğradım ebediyen.
Günler, yıllar, bulutlar, ne yapacaksınız bana?

Sınıfa vardığımda, Che doğrulup bana dedi ki:
– Beni öldürmeye geldiniz.
Sarsıldım ve cevap vermeksizin başımı eğdim.
– Ötekiler ne dedi?– diye sordu bana.

Hiçbir şey diye cevap verdim.
Ateş etmeye cesaret edemedim. O anda Che bana çok büyük, devasa göründü. Gözleri pırıl pırıl parlıyordu. Beni suçladığını hissettim ve tedirgin oldum.
– Sakin ol – dedi bana. İyi nişan al.

Söylesene nereye saklandın, ah! şu ölüm
kimse seni göremez ki
imkânsız ve suskun.

Böylece geriye bir adım attım, kapıya doğru, gözlerimi kapattım ve ilk kurşunu attım. Che, parçalanmış bacaklarla, yere düştü, kıvranmaya ve kan kaybetmeye başladı. Ben bütün gücümü topladım ve koluna isabet eden ikinci kurşunu attım, sonra omzuna ve nihayet kalbine. (Astsubay Terán'ın, Arguedas'a raporu)

Che'nin cesedi, henüz sıcakken, taşınacağı helikoptere doğru bir sedyeye sürüklendi. Yerler ve sınıfın zemini kanla lekelendi ama askerlerden hiçbiri temizlemek istemedi. Bir Alman din adamı yaptı bu işi, sessizce lekeleri sildi ve Guevara'nın vücudunu delip geçen kurşunları bir mendilde topladı.
Helikopter gelir gelmez sedye patenlerden birine bağlandı. Vücudu, bir çarşafa sarılmıştı, gerilla ceketi hâlâ üstündeydi. Eddy Gonzáles, Batista döneminde Havana'da bir kabare işletmişti, ölü Comandante'nin hareketsiz yüzüne bir tokat atmak için yaklaştı.
Helikopter hedefine vardığında, bedeni bir tabla üzerine, başı aşağıya sarkıtılıp gözleri açık bırakılarak kondu. Bir çamaşır teknesinin üzerine konmuştu, neredeyse çıplak, fotoğrafçıların ışıklarıyla aydınlatılmıştı. Elleri baltayla kesildi, teşhis edilmesini önlemek için. Ama gövdesini de parçalara ayırdılar. Tüfeği Albay Anaya'nın, saati General Ovando'nun elinde kaldı. Operasyonlara katılan askerlerden biri, Guevara'nın yoldaşlarından birinin ormanda yapmış olduğu makosenlerini çıkardı. Fakat çok kullanılmaktan ve rutubet yüzünden iyice yıpranmışlardı, işine yaramadı. (Gazetecilerin haberlerinden.)

Seni hatırlayan çiçekler olacak, sözler, gökler;
bunun gibi yağmurlar ve değişmeden yaşayacaksın
başarmış olarak.
Uyu, bahtsızlıklardan kurtulmuş, hüznün tüm gururuyla.

fakat Araujo ile buluşmaya ne vaktim var ne de ilgim. Hegel okumaya başlayınca, "Marksist" bir Hegel ve bir de "varoluşçu" bir Hegel görecek ve böylece günümüz varoluşçuluğunun neden Marksizm ile birleştirici, verimli bir diyaloğu üstlendiğini anlayacaktır, her iki tarafın da tehdit ve hakaretleri bir yana bırakmaları şartıyla.

"Metafizik" sözcüğüne gelince, başka tipik bir suçlama.

Araujo bende bir leke arıyor, en gizli kıvrımlarda şeytanın izini bulmaya çalışan şu cadı avcıları misali. Fakat sana söyledim, o sözcüğü insanlık durumunun son zamanlardaki belli bazı sorunlarına değinmek için kullanıyorum. Mutlak endişesi, güç isteği, isyan dürtüsü, yalnızlık ve ölüm karşısındaki kaygı olarak açıklanabilir bunlar; üstelik yalnızca burjuva kokuşmuşluğunun göstergesi olan sorunlar değil, Sovyetler Birliği'nin mutlu halkına atfedilebilecek (ve atfedilen) sorunlardır da denebilir.

İnsanın somut bütünlüğü bu sorunları kapsıyor. Ve bu bütünlüğe ancak sanatla erişilebilir. Bu arada, yalnızca benim gibi cüzamlılar söylemiyor bunu: Büyük Marksistler de ileri sürüyor. Bütün filozoflar, mutlağa dokunmak istediklerinde, mitin ya da şiirin bir şekline başvurmak zorunda kalmıştır. Varoluşçulardan ise hiç söz etmeyelim. Fakat o geleneksel filozoflar bile... Platon'un başvurduğu mitleri düşün, Hegel'in, talihsiz bilincin dramını, hissedilir, kavranabilir kılmak için Don Juan ya da Faust mitine başvurduğunu hatırla.

Ve son bir açıklama. Daha önce belirttiğim benzer nedenlerden dolayı, ölüm sorunlarına değinmek için –düzeltmenlerin tereddütlerini görür gibiyim– "esjatolójico" sözcüğünü kullanıyorum, sansür komisyonlarına bıraktığım "escatológico"yu değil. Çünkü *esjatós* daha öte'de'yi kasteder oysa *skatós* pisliğe işaret eder. Her ne kadar eleştirmenler için aynı olsa da: Katışıksız ve murdar bok.

Bıkkınım, Silvia. Sabahın saat ikisi ve kendimi çok kötü hissediyorum. Nedenini sana açıklayamam. Uğultunun, bu patırtı gürültünün romanını yazabilirsem eğer ancak o zaman benim gerçekliğim, tüm gerçekliğim hakkında bir şeyleri sezebilirsin: Felsefi tartışmalarda gördüğünü değil.

Canal 13'ün büyük amfitiyatrosuna; fakat Pipo, sol elinde mikrofon, kolu enerjik bir şekilde ona doğru uzanmış olarak, adını tatlılıkla haykırır ve

BÜYÜK BİR ALKIŞ, KUVVETLİ, DAHA KUVVETLİ!

bir alkış ister ve herkes alkışlayıp bağrışır. Sonra onu bir divana uzatır ve yanına çömelerek anlayışı kıt bir soruşturmaya tabi tutar, bir tür psikanaliz sınavı, mongol öğrenciler için, ve Sabato'ya bazı şeyler söyler, ondan hemen ilk çağrışımını söylemesini ister:

merdivenden çıkan bir adam
bir şemsiye
büyük bir kadın çantası
müthiş bir gayretle bir yokuşu tırmanan bir tren
süt akıtan bir musluk

ve hastasının verdiği her doğru cevaba karşılık Pipo BÜYÜK BİR ALKIŞ ister ve ödülü ikiye katlar çünkü artık bu bir soru-cevap programıdır. Sabato, yalnız projektörlerin ürettiği yoğun sıcaklıktan değil, kendisini dikkatle gözleyen yüzlerce kişinin gözü önünde bir içdonuyla olduğu için de terlemektedir. Reklam arası verildiğinde nefes bile alamaz çünkü Arjantin halkına çığlıklarla: Aurora'nın Geleceği Öne Aldığı, Banco de Galicia ile çalışmasının bir armağan olduğundan asla şüphe etmemesi gerektiği, yalnızca uzmanlar tarafından saklanan şarabı içmesi gerektiği, mikropları dağıtmakla kalmayıp BÖYLE! (Devasa bir yumruğun bir mikrop üzerine inişi) BÖYLE! (başka bir mikrop üzerine başka bir darbe) onları yok eden Bucol gibi bir şey varken ağızdan gelen kötü soluklar nedeniyle bir nişanlı ya da bir iş kaybetmesinin gerekmediği, Fravega'dan alışveriş etmesi gerektiği çünkü Fravega'nın ona istediği her şeyi verdiği, Eslabon de Lujo'nun (soğuk bir şekilde) son söz olduğu ve Supercompacta'nın herhangi bir şeyi (buzluktan bir fil çıkar) saklama yeteneğine sahip olduğu, bir kadının (terli, sinirli, gergin, televizyon dizisi seyretmeye, eğlencelere gitmeye vakti yok) Vero kullanıncaya kadar, Odorono'nun hoş görülemez kullanımı nedeniyle kokteyle gidemeyeceğini (koltukaltı teri, arkadaşlarının yüzünü buruşturacak şekilde yakından gösterilir) ve nezle sorununun KESİN OLARAK Píldoras Ross haplarıyla (sabah saatlerinde mut-

lulık dolu, neşe içinde bir aile) ve 74 metre kokulu yumuşaklık sunan Waldorf ile çözüldüğünü bildiren reklamlar, bebek elbiseli ve aile ocağını temsil eden her türlü nesneyle dolu bir evde ve ciyak ciyak bir Drean! diye haykıran iki cücenin ortaya çıkışı ve şimdi de anneciğin bunu getirişiyle doruk noktasına varır. Sabato kendini çok rahatsız hisseder çünkü projektörlerin ayrıntıları affetmediğini düşünür, tam bu sırada Libertad Leblanc girer, Pipo onun için GÜÇLÜ BİR ALKIŞ ister, bu güçlü alkıştan sonra Canal 13'te aynı stüdyoda, yine *Sábados Circulares*'te* ilan edilmiş olduğu gibi Sabato ile parlak yıldızın evliliklerinin gerçekleştirileceğini haykırırken bir yandan da Libertad'a yaklaşır, o ise Pipo'nun tatlı fakat şamatacı emriyle kameralar karşısında Sabato'yu öpmek zorunda kalır, ki bunu da BÜYÜK VE DESTEKLEYİCİ ALKIŞLAR arasında yapar. Sonra, kepeğe karşı etkili şampuanların, günün 24 saati etkisini sürdüren deodoranların, sek ve tatlı şarapların, yıldızların kullandığı sabunların, diş macunlarının, buzdolaplarının, televizyonların, ötekilerin hiç olmadığı kadar dayanıklı ve emici tuvalet kâğıtlarının, daha önce hiç kimsenin görmediği kadar uzun sigaraların, otomatik çamaşır makinelerinin ve otomobillerin kesin avantajlarının övüldüğü uzun bir reklamlar kısmı gelir. Bitiminde Pipo, yoğun alkışlar arasında, nikâh şahitliğini yapacak olan smokinler içinde Jorge Luis Borges'i, içeri davet eder. Beyaz bastonu genel bir sempati duygusu yaratır, bu sempati, gören gözü olan terbiye edilmiş büyük bir köpekle ve Borges gibi, onun şartlarındaki bir adam için bir televizyon programına katılmanın ne demek olduğunu, bu FEDAKÂRLIK'ın altını çizen Pipo Mancera'nın yorumlarıyla daha da kolaylaşır. Zavallı kör ihtiyarcık, diye yorumlar kameraların yakaladığı koca şişko bir kadın, fakat Borges, abartmaya gerek yok der gibi eliyle korkutucu bir işaret yapar. Siyah bir elbise ve göbeğine kadar gelen dekoltesiyle Libertad Leblanc, sahnenin ortasına güvensiz adımlarla ilerleyen Borges'e doğru sempatiyle bakan, iç donuyla fakat şimdi ayakta ve eli yıldızın elinde Sabato'nun yanındadır. Pipo böylece, yeni bir reklamlar bölümünü zincirinden boşaltacak olan, YÖNETMEN BEY, KAMERALARI HAZIRLIYORUM, sözlerini söyler, bu sırada Sabato düşünmektedir: "Benim gibi o da halk adamı." Ve gözlerinden yaşların boşaldığını hisseder.

* Arjantin'de 1966 yılında çok ünlü olup uzun yıllar yayınlanan bir televizyon programı.

o Gizlicilik kitabının kenarında onun küçük fakat korkutucu el yazısı: "Duvarı delmeli!", diye uyarıyor.

Onu serbest bırakması gerekirdi, o mumyanın karnından, kapkara ve çileden çıkmış bir böcek gibi yüzüne sıçrasa da. Peki ama, serbest bırakmak neden? Bilmiyordu. R.'yi sakinleştirmek için mi? Kurban verilmesi gereken korkunç bir tanrıydı sanki. Doymak bilmiyordu, durmaksızın gözetlerken karanlıklardan. Unutmaya çalışıyordu ama orada olduğunu, hep orada olduğunu biliyordu. Bir şair, filozof ve terorist bileşimi. Bu çeşit çeşit kavramaların ne anlamı vardı? Uygarlıktan, "bir baş ağrısına bile tahammül edemediği için" aspirini icat eden bu uygarlıktan nefret eden aristokrat ya da gerici bir anarşist.

Rahat huzur vermiyordu. Onun o nefret edilesi harfçiğiyle karşılaşmadan bir kitap bile açamıyordu. Matematikle uğraştığı dönemleri özlediği bir gün, Weyl'in, rölativite hakkındaki kitabını açtı; başlıca teoremlerden birinin bulunduğu sayfanın kenarında yorumu duruyordu: GERİ ZEKÂLILAR! Oysa ne politika ne sosyal devrim ilgilendirirdi onu, çünkü bunları düşük rütbeli gerçeklikler, ikinci dereceden gerçeklikler, gazeteciliğe ait gerçeklikler olarak görürdü. "Gerçek!", diye yazıyordu tırnak işaretleri arasında, alaycı bir hayranlık belirtisiyle. Gerçek ne şemsiye, ne sınıf mücadelesi, ne duvar ustalığı, ne de And Sıradağları'ydı. Bütün bunlar hayal gücünün şekilleriydi, çıldırtıcı, vasat yanılsamalardı. Tek gerçek, insan ve tanrıları, insan ve şeytanları arasındaki ilişkiydi. Gerçek olan hep sembolikti ve şiirin gerçekçiliği, geçerli olan tek gerçeklikti, her ne kadar muğlak olsa da yahut tam da öyle olduğu için: İnsan ile tanrılar arasındaki ilişki daima hatalıdır. Düzyazı yalnızca bir telefon rehberi, bir çamaşır makinesi prospektüsü ya da bir genel kurul toplantısı gündemini yazmaya yarar.

Bu dünya artık baş aşağı gidiyordu ve cüceler dehşete kapılmış, farelerle profesörler arasında, plastik çöplerle dolu bidonları devirerek koşuyordu.

İşte oradaydı

yıpranmış, kırmızı yağmurluğuyla, kahvesinin üstüne eğilmiş başıyla, görüş alanının hep biraz ötesinde bulunan gerçekliğe yaklaşarak. Mi-

yopluğu, kalın camlı gözlüğü, sıradan yağmurluğu duygulandırıyordu insanı.

"Biraz makyaj yapabilirdin," diye çıktı ağzından istemeden.

Kız başını eğdi.

Sessizce kahve içtiler. Sonra erkek yürümelerini söyledi.

"Ama dışarısı soğuk."

Erkek, kızı kolundan tuttu ve açıklama yapmadan çıkardı.

Sonbahar başlamıştı, yağmurlu ve rüzgârlı bir sonbahar. Barrancas de Belgrano Parkı'nı, yürüyerek geçtiler, ağaçlar arasında dolaştılar ve sonunda büyük bir kauçuk ağacının altındaki ahşap bir banka vardılar. Satranç masaları boştu.

"Parkları seviyorsunuz," diye yorumladı kız.

"Evet. Çocukken buraya okumaya gelirdim. Ama gidelim, soğuk."

Büyük çınarların dökülen kızarmış yapraklarının altında yürüdüler. Echeverría boyunca Cabildo tarafına doğru kıvrıldılar. Adam her şeyi satın alacakmış gibi inceliyordu. Silvia'ya sımsıkı kapalı ve somurtkan göründü. En sonunda nereye gittiklerini sormaya cüret etti.

Hiçbir yere. Fakat sözleri doğru gibi gelmedi kıza.

"Metafizik şiir gibi roman," diye mırıldandı birden.

Ne?

Hiç, hiç. Fakat düşünceleri daha alt bir düzlemde dönüp dolaşıyordu: Günluk gerçeklikle hayallerin kesişmesi olarak aydınlıkla karanlığın sınırı olarak yazar. Ve işte Schneider. Oradaydı, yasaklanmış dünyanın kapılarında.

"Belgrano Kilisesi," dedi kız.

Evet, Belgrano Kilisesi. S. bir kez daha, kutsal bir çekingenlikle izledi kiliseyi ve yeraltı mezarlarını düşündü.

"Bu café'yi biliyor muydun?"

İçlerini ısıtacak bir şeyler içmek için Épsilon'a girdiler. Sonra kızı yine kolundan tutup çıkardı ve Juramento'yu karşıdan karşıya geçtiler.

"Bu cehennemi hemen geçelim," dedi, adımlarını hızlandırarak.

Cabildo'yu geçip Juramento Caddesi boyunca devam ettiler, koca koca eski döşeme taşlı, yaşlı Belgrano'nun gizemi başlayıncaya kadar. S.Vidal kavşağında, bir kır evinden kalma harap, eski binaya bakmak için durdu. Satın alacakmış gibi inceliyordu evi, Silvia bunu daha önce de gözlemlemişti. Söyleyince, S. gülümsedi.

"Onun gibi bir şey."

"Bir keresinde, bir roman için evler aradığınızı okumuştum. Doğru

mu? Gerekli mi?"

Güldü fakat soruyu cevapsız bıraktı. Sanki bir sinema yönetmeniydi. Hem, hangi roman içindi? Roman kişilerinin bir yazar araması; evlerin, kapılarını çalacak roman kişileri araması gibiydi bu.

Cramer kavşağındaki büyük evi Bask restoranına çevirmişlerdi. Moda.

"Böyle bir restoranda asla yemek yemeyeceğine yemin et," dedi kıza komik bir ciddiyetle.

"Bir roman yazdığınız doğru ama, değil mi?"

"Roman mı? Evet... hayır... sana ne diyeceğimi bilmiyorum... Evet, bazı şeyler zihnimi meşgul etti fakat bu işin çok zor olduğu sonucuna vardım, bu hikâye bana çok acı veriyor, üstelik..."

Birkaç adım sonra ekledi:

"Yüzyılın başında, fizikte ne oldu biliyor musun? Her şeyden şüphe edilmeye başlandı. Demek istediğim, fiziğin temellerinden. Çatırdayan bir binaydı fizik ve harcının incelenmesi gerekiyordu. Üstelik fizik yapmak yerine fizik üzerine düşünmeye başlamışlardı." Duvara dayandı ve bir süre Bask restoranına bakıp öylece kaldı.

"Romana da benzer bir şey oldu. Harcını gözden geçirmek gerekli. Aslında tesadüf değil, çünkü Batı uygarlığıyla birlikte doğar roman ve bütün o uygarlık eğrisini izler, bugünkü çöküş anına varıncaya kadar. Söz konusu olan, romanın bunalımı mı yoksa bunalımın romanı mı? İkisi de. Özü, misyonu, değeri araştırılıyor. Ama bütün bunlar dışarıdan yapıldı. İçeriden inceleme denemeleri oldu fakat daha derine gidilmeliydi. Romancının, oyuna katıldığı bir roman."

"Ama ben böyle bir şeyler okudum sanırım. Kontrpuan romancısı yok mu?"

"Var. Ama ben bundan söz etmiyorum, kurgunun içindeki bir yazardan söz etmiyorum. Romanın içinde bulunanın, romanın yazarı olması gibi uç bir olasılıktan söz ediyorum. Fakat bir gözlemci, bir gazeteci, bir tanık olarak değil."

"Peki ne olarak?"

"Bir roman kişisi olarak; ancak, kendi ruhundan çıkmış olsalar da ötekilerle aynı nitelikte olan bir yazardan söz ediyorum. Kendi bileşenleriyle birlikte yaşayacak, çıldırmış bir özne olarak. Ama amacım akrobatlık değil, Tanrı korusun, büyük gizeme bu yolla nüfuz edebilir miyiz, onu görmek için."

Yürürken düşünceliydi. Hayır, hayır, yolun kendisiydi bu. Kendi

karanlıklarına girmekti.

Sanki "dilinin ucundaymış" da, bir şey, esrarengiz bir yasak, gizli bir tarikat, kutsal ve önleyici bir güç, açıklıkla görmesini engelleyecekmiş gibi. Ve hissediyordu, eli kulağında ve de imkânsız bir ifşa gibi hissediyordu. Acaba bu sır ona, yolunda ilerledikçe mi verilecekti, belki de bu yolculuk sona erdiğinde, nihayet, bir gece güneşinin dehşet verici ışığında görebilecekti. Kendi hayaletleri tarafından, ancak onların yöneltebileceği bir kıtanın sınırlarına yöneltildiğinde. Böylece, bağlanmış gözlerle, dibinde kendisini canından bezdiren şeyin anahtarının bulunduğu bir uçurumun kıyısına götürüldüğünü birden hissetti.

Cramer'dan Mendoza'ya sapmışlar, sonra Mendoza boyunca yavaş yavaş tren yolu kavşağına ulaşmışlardı. Alacakaranlıkta burası uğursuz, melankolik bir yer halini alıyordu: boş arsalar, ağaçlar, güneydoğu rüzgârıyla sallanan fener, tren yolu seti. Buralara büyük bir yüzüstü bırakılmışlık hâkimdi. Sabato büyülenmiş bakıyordu. Kaldırım taşına oturdu, acınası bir bilanço çıkarıyor gibiydi. Elektrikli tren baş döndürücü ve gürültülü bir şekilde geçtiğinde melankoli, yaylım ateşine tutulmuş bir fener alayı gibi dağıldı.

Yağmur çiseliyor, hava gittikçe soğuyordu.

"Tam bir delikanlının intihar edeceği yer," dedi birden S., hafifçe, kendi kendine konuşur gibi.

Silvia, şaşkın baktı ona.

"Endişelenme, sersem," diye ekledi, hüzünlü bir gülücükle. "Romandaki bir delikanlı, mutlak olanı arayıp yalnızca pislik bulan biri."

Kız bir şeyler mırıldandı.

"Ne?"

İntihar fikri peşini bırakmıyor, dedi kız. Castel'i, Martín'i düşünüyordu.

Evet, doğruydu.

"Ama sonuçta intihar etmiyorlar," diye ekledi S.

"Neden?"

"Bilmem. Romancı kendi kahramanlarının nedenlerini niçinlerini bilmez. Benim niyetim Martín'i intihara kadar götürmekti. Ama görüyorsun."

"Temelde bunu onaylamadığınız için olmasın sakın?"

Şüpheyle kabul eder göründü.

"Ve şu roman kişisi..." diye başladı Silvia fakat pişman oldu.

"Ne?"

"Hiç."

"Hadi ama, konuş."

"Şu delikanlı, demek istiyorum. Bu yer. Yazmayı düşündüğünüz bir şey mi?"

Hemen cevap vermedi. Birkaç taş aldı ve onları yerde R harfi oluşturacak şekilde düzenledi.

"Bilmiyorum. Şu anda hemen hemen hiçbir şey bilmiyorum. Evet, belki onun gibi bir delikanlı, bir gün buraya kadar intihar etmeye gelen biri hakkında yazarım. Ama, tabii, belki..." Cümleyi bitirmedi. Kalkıp "gidelim" dedi ve kızı Belgrano R. istasyonuna kadar götürdü.

"Benim kalmam gerekiyor," dedi kıza.

"Sizi tekrar görecek miyim?"

"Bilmiyorum Silvia. Kendimi çok kötü hissediyorum. Beni affet."

Bir uyarı

Başlayacaktı, işte daktiloya bir kâğıt koymuştu, fakat bakışları odayı dolaşmaya başladı, amaçsız. Sonra hemen daktiloya döndü. Nihayet karar vermiş gibiydi ve yazdı: "Fernando'nun tavsiyelerini unutmayalım." Tam o anda mektuplarını getirdiler. Zarfları gözden geçirdi, sonunda büyükçe bir tanesini, Birleşik Devletler'den, Lilia Strout'unkini açmaya karar verdi: *Kahramanlar ve Mezarlar*'da Kötülük konulu bir çalışma. Epigraf İncil'den alınmış bir paragraftı: "Senin için fazla muhteşem olanı araştırma; ve güçlerinin çok ötesinde olanı soruşturma." (Vaiz:3, 22) Düşünceye daldı. Sonra kâğıdı daktilodan çıkardı.

Röportaj

– Yazdığınız sizi tatmin etti mi?

– Ben o kadar aşağılık değilim.

– Ernesto Sabato kimdir?

– Kitaplarım bu soruya cevap verme çabasıdır. Sizi kitaplarımı okumaya mecbur etmek istemem ama, cevabı öğrenmek istiyorsanız okumanız gerekiyor.

– Şu sıralarda yazmakta olduğunuz şey hakkında bir önbilgi verebilir misiniz?

– Bir roman.

– Bir ad koydunuz mu?

– Genellikle adını en son koyarım, kitabı yazmayı bitirdiğimde. Şu an için tam emin değilim. *El angel de las tinieblas** olabilir. Fakat belki *Abaddón, el exterminador*** olur.

– Ooo, biraz kasvetli değil mi?

– Evet.

– Şu sorular üzerinde biraz konuşalım istiyorum: Latin Amerika *boom*'u hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce yazar bir şeylere angaje olmak zorunda mıdır? Yeni başlayan bir yazara hangi tavsiyelerde bulunursunuz? Hangi saatlerde yazıyorsunuz? Gündüzleri güneşi mi bulutları mı tercih edersiniz? Kahramanlarınızla özdeşleşir misiniz? Kendi tecrübelerinizi mi yazarsınız yoksa uydurur musunuz? Borges hakkında ne düşünüyorsunuz? Bir sanatçı tümüyle özgür olmalı mıdır? Yazar kongreleri yararlı mıdır? Üslubunuzu nasıl tanımlarsınız? Avangard hakkında ne düşünüyorsunuz?

– Bakın, dostum, saçmalıkları bir yana bırakalım ve bir kez olsun doğruyu söyleyelim. Ama dosdoğruyu. Demek istediğim, katedrallerden ve genelevlerden, umutlardan ve toplama kamplarından söz edelim. Ben, en azından, etrafta dolanıp şakalar yapmıyorum çünkü öleceğim.

Ölümsüz olana verilmiştir
sersemce şeyler söyleyip durma lüksü.
Ben ölümsüz değilim: Günlerim sayılı (ama hangi insanın, gazeteci dostum, günleri sayılı değil ki, söyleyin bana: Elinizi kalbinize koyun da söyleyin)
ve bir bilanço çıkarmak istiyorum
ne kaldığını görmek için
(Mandrakeler yahut hattatların)
ve tanrıların doğru mudur daha değerli oldukları
benim cesedimle aniden
şişmanlayacak solucanlardan.
Bilmiyorum, hiçbir şey bilmiyorum (sizi neden kandırayım),
ne küstah ne de aptalım
solucanların üstünlüğünü ilan edecek kadar.
(Bunu mahallenin ateistlerine bıraksanız.)

* (İsp.) Karanlıklar Meleği.
** (İsp.) Yokedici Abaddón.

Konunun beni etkilediğini itiraf ediyorum
tabut
cenaze arabası
ve ölümün şu grotesk alet edevatı
eğretiliğimizin görünür tanıklarıdır tabii.
Fakat kim bilir, kim bilir, sayın gazeteci bey.
Tanrıların mümkün müdür kendilerini küçültecek diye başkalarının
arzusuna uymamaları
kabaca anlaşılma
demagojisini kabul etmemeleri
ve son sözler de söylendikten sonra
ve kimsesiz bedenimiz
kendisini sayısız solucanın
saldırısına terk ettikten sonra ebediyen
(ama, dikkat edin, gerçekten terk etmesi, şu hayatın bize uygun
gördüğü kusurlu, haris ve kesinlikle yararsız terk edişler değil)
mümkün müdür bizi uğursuz gösterilerin beklemesi.
Konuşalım, o halde, korkusuzca
fakat aynı zamanda hak iddia etmeden
sadelikle
belli bir mizah duygusuyla
bu mizah konunun mantıklı acıklılığını gizler.
Konuşalım, her şeyden biraz konuşalım.
Demek istediğim:
şu sorunsal tanrılardan
şu görünür solucanlardan
insanların değişen çehrelerinden.
Bu ilginç sorunlar hakkında öyle fazla şey bilmem
fakat bildiğim şeyi, gerçekten bilirim
çünkü bunlar benim tecrübelerimdir
kitaplarda okuduğum hikâyeler değil
ve aşktan ya da korkudan söz edebilirim
kendi esrimelerinden söz eden bir aziz gibi
ya da bir gösteri sihirbazının (bir ev toplantısında, yakın
arkadaşlar arasında)
hilelerinden söz etmesi gibi.
Başka bir şey beklemeyin
beni eleştirmeyin hemen, huysuzlaşmayın, Tanrı aşkına.

Miskinleşmeyin de.
Sizi uyarıyorum: Daha alçakgönüllü olun
elbette sizlerin kaderi de (tralala tralala tralala)
sözü edilen solucanların besini olmak.
Öyle ki, çılgınlar ve görünmeyen (belki de var olmayan) tanrılar dışında geri kalanların hepsi şayet beni dinlerse iyi eder, saygıyla değilse bile en azından gönül rızasıyla.

– Pek çok okur, Senyor Sabato, nasıl olup da kendinizi fizik ve matematik bilimlerine adamış olduğunuzu merak ediyor.

– Bunu açıklamaktan daha kolay bir şey yok. Sanırım size 1935'te Stalinist hareketten Brüksel'e, parasız ve kimliksiz kaçtığımı anlatmıştım. Guillermo Etchebehere bana yardım etti, o Troçkistti ve bir süre Ulm Sokağı'nda École Normale Supérieure'in tavan arasında yatabildim. Dün gibi hatırlıyorum. Kocaman bir yatak, fakat o sıralarda kalorifer yoktu, gece saat onda pencereden giriyordum ve oraya yatıyordum, kapıcının, büyük adamdı doğrusu, çift kişilik yatağına, fakat berbat bir kıştı ve kalorifer de olmayınca, üstümüze bir sürü eski *l'humanité*'den örtü yapıyorduk, sağa sola döndüğümüzde gazetelerin hışırtısı işitiliyordu (hâlâ duyuyorum), büyük bir kargaşanın içindeydim o sıra, Seine kıyısında yürürken inanmayacaksınız, kim bilir kaç kez kendimi öldürmeyi düşündüm, ama zavallı Lehrmann'a, sütlü kahveyle şu kocaman sandviçlerden yiyeyim diye bana birkaç frank veren Alsaslı kapıcıya acıyordum, gerçek bir dosttu, anlıyor musunuz; sonunda bu şekilde daha fazla devam edemeyeceğimi anlayınca müthiş önlemler alarak Gibert'den Borel'in bir matematik analizleri kitabını çaldım ve bir café'de incelemeye başlayınca –bu sırada dışarısı çok soğuktu ve ben sıcak bir kahve içiyordum–

içinde yaşadığımız bu pazar yeri
taşlaşmış bir fikirler müzesini kopyalamak niyetiyle
ağaçlara, hapishanelere ve dağlara dönüşen
tek bir maddeden oluşmuştur,
diyenleri düşünmeye başladım.
Harikulade bir katı ve statik nesneler koleksiyonu olduğunu
garanti ediyorlar (eski seyyahlar, piramitleri inceleyenler, rüyalarında onu gören kişiler, bir gizem rahibi): ölümsüz ağaçlar, taşlaşmış kaplanlar,
üçgenler ve paralelyüzlerin yanında.
Ve aynı zamanda mükemmel bir insan,

sonsuzluk kristallerinden oluşan
ki ona beceriksizce benzemek isteyen
(bir çocuğun çizimi)
evrensel partiküllerden bir yığın
ki önceleri tuz, su, kurbağagil,
ateş ve bulut,
boğa ve at dışkıları,
dövüş alanındaki kokuşmuş iç organları olan.
Öyle ki (bu seyyahlar açıklamayı sürdürüyor, her ne kadar şimdi gözlerinde hafif bir alayla da olsa) pislik, toprak ve yiyecek artıklarının
bu murdar karışımdan,
su ve güneşle temizlenerek
büyük bir arzuyla korunarak
büyük dünyevi güçlerin (şimşek, fırtına, kudurmuş deniz, cüzamın)
aşağılayıcı ve iğneleyici iktidarına karşı
bu kristal insanın
gülünç bir sureti yapıldı.
Fakat serpilip büyüse de (işleri yolunda gider, hım?)
birden sendelemeye başlar
umutsuzca çabalar
ve sonunda ölür
gülünç bir karikatür gibi,
balçığa ve inek dışkısına dönüşerek.
Hiç değilse ateşin saygınlığını elde edemezse tabii.

– Bu röportaja eklemek istediğiniz bir şey var mı Senyor Sabato? Tiyatro ya da müzik, hangisini tercih edersiniz? Yazarlık göreviniz üzerine bir şeyler söylemek ister misiniz?

– Hayır beyefendi, teşekkür ederim.

Sonunda buluştular

Barrancas de Belgrano Parkı'nda yürüyorlardı, konuşmadan. Sabato kendini karmakarışık, rahatsız hissediyordu, ne diyeceğini bilemiyordu, Marcelo'nun yanında hep böyle olurdu. Belki iyi yürekli ama rüşvet de verilemeyecek bir mahkemenin önünde kendisini haklı çıkarmaya çalışır gibiydi. Biri günah çıkarma odasını, kendi kendisini suçlayan

kişiyi beraat ettiren paradokslarla dolu bir mahkeme olarak tanımlamıştı. Delikanlının önünde kendini çıplak hissediyor, acımasızca suçluyordu kendisini ve sonuç, günahları bağışlanmış gibi görünse de daima memnuniyetsizlikti. Belki ruhunun kurtarılmaktan çok cezaya ihtiyacı vardı.

Bir café'de oturdular.

"Bir yazarın asıl görevi nedir?" diye sordu birden, soru sormasa bir savunmaya başlayacakmış gibi.

Derin derin baktı delikanlı.

"Kurmaca eserler yazarından söz ediyorum. Görevi, gerçeği söylemekten başka bir şey değil ama yalnız bu da değil. Gerçeği fakat büyük harflerle gerçeği, Marcelo. Her gün gazetelerde okuduğumuz minnacık gerçeklerden birini değil. Özellikle de en gizli olanlarından söz ediyorum ben."

Marcelo'nun cevabını bekledi. Ama o, beklentiyi hissedince, gülümsedi ve gözlerini indirerek kahvesinden kalanı kaşığıyla karıştırmaya başladı.

"Ama sen," dedi S. neredeyse kızgın, "iyi edebiyat okuyarak geçirdin hayatını. Değil mi?"

Çocuk bir şeyler mırıldandı.

"Ne? Ne? Seni duymuyorum," diye sordu S. artan bir kızgınlıkla.

Sonunda onaylayıcı gibi görünen bir şey işitildi.

Öyleyse neden susuyordu?

Marcelo gözlerini ürkekçe kaldırdı ve çok alçak sesle, onu hiçbir şey için suçlamadığını, Araujo'nun bakış açısını paylaşmadığını, kendisine göre yazdığı şeyi yazmakta dünyanın bütün haklarına sahip olduğunu söyledi.

"Ama sen de devrimcisin değil mi?"

Marcelo bir an baktı, sonra gözlerini yere indirdi, bu yüce tanımdan utanarak. Sabato anlayıp düzeltti: Devrimi destekliyor muydu? Şey, öyle sanıyordu... bilmiyordu... kesin olarak...

Söyleyebildiği birkaç söz de, fiillerini hafifleten ya da sıradanlaştıran zarflarla, isimleri niteleyen sıfatlarla öylesine kaplanmış çıkıyordu ki hemen hemen hiç konuşmamış gibi oluyordu. Öte yandan bu şekilde konuşmamış olsaydı çekingenliği, karşısındakini incitmeme arzusu, ağzını kesin olarak açmasını engellerdi.

"Ama sen yalnızca Hernández'in savaşçı şiirlerini okumadın, ölüm hakkındaki şiirlerini de okudun. Daha da kötüsü, Rilke'ye hay-

ransın, hatta ben seni Trakl'ın kitaplarıyla da gördüm sanırım. *Dandy*'deyken elindeki şu Almanca kitap, Trakl'ın değil miydi?"

Fark edilmeyecek bir onaylama jesti yaptı Marcelo. Böyle uluorta bunlardan söz etmek ona biraz arsızlık gibi geliyordu. Kitapları hep kaplı taşırdı.

Sabato birden neredeyse onu taciz ediyor olduğunu anladı. Marcelo'nun astımı için bir nefes açıcı çıkardığını gördü, acıma ve suçluluk duygusuyla.

"Özür dilerim Marcelo. Böyle şeyler söylemek istemiyordum. Aslında..."

Ama istiyordu. En ağırı da tam da ne demek istediyse onu demiş olmasıydı. İçi karmakarışık ve kızgındı ama delikanlıya değil, kendine.

"Şu arkadaşın," dedi birden, başka bir talihsiz yola girdiğini fark etmeden.

Marcelo gözlerini kaldırdı.

"İyi arkadaşsınız değil mi?"

"Evet."

"İşçi mi?"

FIAT fabrikasında çalıştığını söylemişlerdi galiba.

"Senin odanda kalıyor değil mi?"

Marcelo dikkatlice baktı.

"Evet," diye cevap verdi, "ama kimse bilmiyor."

"Tabii ki, kuşkusuz. Biliyor musun, Bruno'yla benim ortak bir arkadaşımıza benziyor, 1932'deki et grevi döneminden. Carlos'a."

Marcelo nefes açıcıyı kullandı. Eli titriyordu. Sabato bu saçma sahne yüzünden kendini suçlu hissetti ve bir gayret San Martín'de gördüğü bir Chaplin filminden söz etmeye başladı. Marcelo sakinleşti, bir meydanda bir deli tarafından çırılçıplak edilme noktasına geldiğinde, delinin geri çekildiğini gören biri gibi. Fakat geçici bir rahatlama oldu bu.

"İnsan ikili bir varlıktır," dedi Sabato. "Trajik olarak ikili. Ve asıl ağır olan, aptalca olan, insanın Sokrates'ten bu yana kendi karanlık tarafını yasaklamak istemiş olmasıdır. Aydınlanma filozofları bilinç dışını tekme tokat kapı dışarı ettiler. Ama o bu kez pencereden girdi. Bu güçler yenilmezdir. Siz yok etmek istediğinizde onlar saklanır ve sonunda daha büyük bir zorbalık ve pervasızlıkla karşı koyarlar. Saf aklın Fransa'sına bak. Başka hiçbir ülkenin üretemeyeceği kadar çok

şeytani varlık üretti: Sade'dan Rimbaud ve Genet'ye kadar."

Marcelo suskun bakmayı sürdürdü.

"Elbette, bunları geçen gün söyleyemezdim. Bilmiyorum, bana senin arkadaşın... nasıl söylesem... Bazen bazı şeyleri.... birinin karşısında söylemek beni üzüyor..."

Marcelo gözlerini yere indirmişti.

"Dediğim gibi. Romanın misyonundan söz ediliyor. Rüyaların misyonundan söz edilebilirmiş gibi! Voltaire'e bak! Modern zamanların şampiyonlarından biri. Tabii ya! Şu Aydınlanma düşüncesi cilasının altındakini anlamak için *Candide*'i okumak yeter."

Sabato güldü, fakat gülüşü içten değildi.

"Yine de öteki daha grotesk. Ansiklopedi'nin yöneticisi. Ne dersin? *Rameau'nun Yeğeni*'ni okumuştun, değil mi?"

Marcelo olumsuz bir jest yaptı.

"Okumalısın. Marx'm onu övdüğünü biliyor musun? Tabii, başka nedenlerle, sanırım. Her neyse. Bu yüzden sana pencereden girdiler dedim. Romanın gelişiminin, modern zamanların gelişimiyle çakışması bu yüzden rastlantı değildir. Yoksa, Öfkeliler nereye sığınacaklardı? Büyük harflerle Yeni İnsan'dan, çokça söz edilir. Ama insanı eski yerine koymazsak, ona haklarını iade etmezsek, yenisini yaratamayız. Bu plastiklerin ve bilgisayarların rasyonalist ve mekanik uygarlığı tarafından insanın bütünlüğü bozulmuştur. Oysa büyük ilkel uygarlıklarda karanlık güçlere saygı duyulurdu."

Hava kararıyordu ve Marcelo ışığın azalmasıyla kendini hafiflemiş hissediyordu.

"Bizim uygarlığımız hasta. Yalnız sömürü ve sefalet yok: Ruhsal sefalet de var, Marcelo. Benimle aynı fikirde olduğuna da eminim. Söz konusu olan herkesin elektrikli buzdolaplarına sahip olması değil. Gerçekten bir insanoğlunun yaratılmasından söz ediliyor. İşte bu sırada da yazarın görevi gerçeği yazmaktır, değersizleştirme furyasına yalan dolanla katkıda bulunmak değil."

Marcelo hiçbir yorum yapmıyordu ve Sabato kendini gittikçe daha kötü hissediyordu. Teorik olarak bütün bunları gayet güçlü hissediyordu fakat ahlâkçı hatta burjuva yanı belki de rahatsız ediyordu onu: Zavallı körcükler! Bu tür şeyler işte. Peki ne istiyordu? Dehşet verici şeyleri tanımladığı için Marcelo'nun onu alkışlamasını mı? Öte yandan, kibarlığına ve çekingenliğine rağmen, belli şeylere kesinlikle inandığını ve hiç kimsenin Marcelo'yu inanmadığı bir şeye sürükleyemeyece-

ğini de biliyordu. Yoksa delikanlıyı kuşatan asıl saygınlık bu muydu, kendisini ondan herhangi türde bir onay elde etmek için çabalamaya iten?

Sabato kendini çok kötü hissetti, izin istedi ve çekip gitti. Echeverría boyunca yürüdü ve karşısında birden Inmaculada Concepción Kilisesi'ni buldu. Kubbesi gri gökyüzünde kasvetli bir şekilde belirmeye başlıyordu. Yağmur yağıyordu ve hava soğuktu. Burada ne işi vardı, aptal gibi? Körler, diye düşündü büyük kiliseye bakarak, yeraltı mezarlığını, gizli tünellerini hayal ederek. Sanki karanlık saplantıları, endişelerinin, sıkıntılarının bu sembolüne kadar getirmişti kendisini. Hiç iyi değildi, belirsiz bir huzursuzluk içini kemiriyor, ne yapacağını da bilemiyordu. Birdenbire arkadaşına iyi davranmamış olduğunu, ondan kaba ve aptalca ayrıldığını, onu incitmiş olabileceğini fark etti. Oturduğu banktan kalktı ve café'ye döndü. Artık lambaları yakmışlardı. Şans eseri, hâlâ oradaydı. Sırtı dönük, bir kâğıda bir şeyler yazdığını gördü. Düşünmüş olsaydı –çok geç idrak etti– öylesine sessizce çıkmazdı ortaya. Sabato'yu fark ettiğinde Marcelo beceriksiz bir hareketle kâğıdını örttü, bu sırada gülümsüyordu. "Bir şiir," diye düşündü Sabato, böldüğü için mahcup. Hiçbir şey fark etmemiş ve sohbeti sürdürüyormuş gibi yaparak:

"Bak, sana düşündüğümden başka şeyler söyledim sanırım, o yüzden döndüm. Yani... onlardan farklı şeyler... Senden bir ricam var," dedi.

Delikanlı, hafifçe öne doğru eğilerek, artık sakinleşmiş, nezaketle ricayı bekliyordu.

Sabato kızdı.

"Görmüyor musun? Ben konuşmaya daha başlamadan, söyleyeceğim şey ne olursa olsun, sen hep aynı ilgisizlikle beni dinlemeye hazırsın. Senden ricam tam da bu işte. Böyle olma. En azından benimleyken bunu yapma. Doğduğun günden beri tanıyorum seni. Benimle tartış, bana sırlarını aç. Tanrım... bilmiyorum... sen hayatımdaki çok az insandan birisin... Öyleyse..."

Marcelo'nun ifadesi, çok hafif de olsa, endişenin bir türüne, çok ciddi ve dikkatli bir türüne doğru gidiyordu.

"Fakat ben şunu..." dedi.

Sabato bir koluyla ona sarıldı fakat bir yaralıya sarılır gibi, yumuşaklıkla.

"Marcelo, benim istediğim..."

Ama devam etmedi, diyalog artık burada kesilecek gibiydi. Deli kanlı, Sabato'nun başının masaya doğru eğildiğini gördü. Bu yüzden ona yardım etmeyi görev bildi ve:

"Tabii ki aynı fikirdeyim. Şey... demek istediğim... genelde... elbet te ki..." dedi.

Sabato bakışlarını yukarı çevirmiş, dikkat ve sıkıntı karışımıyla iz liyordu onu.

"Görüyor musun?" diye yorumladı. "Hep aynı şey."

Marcelo gözlerini indirdi. Sabato "faydasız" diye düşündü. Ama yine de onunla konuşma ihtiyacı hissediyordu.

"Elbette, abarttığımı biliyorum. Hep abartıcıydım. Ama temelde müfrit. Hayatımı bir uçtan öbür uca giderek ve yanılarak öfke içinde geçirdim. Sanata tutkundum ama sonra matematiğe verdim kendimi. Bu nihayetine varınca da bir tür hınçla bıraktım. Ve aynı şey Marksizmde sürrealizmle geldi başıma. Evet, terk etmek... Böyle de denebilir, anlıyor musun? Şayet bir şeyi derinden seversen, o tutkunun izleri daima kalır sende. Birkaç sözde, tiklerde, rüyalarda... Evet, özellikle de rüyalarda. Ebediyen unuttuğumuzu sandığımız yüzler yeniden belirir. Evet ben bir müfridim, Marcelo... Sana bir gün, şairler hep şeytanın yanındadır –kimi kez bilmeseler de– dedim ve senin aynı fikirde olmadığını fark ettim... Bu abartı Blake'in, ama önemli değil –ben bunu hep tekrarlıyorum, bir nedeni olmalı. Aynı zamanda sana, Dante'nin cehenneminin bizi bu yüzden büyülediğini ve cennetinin sıktığını da söyledim. Ayrıca günah ve cehennem cezasının Milton'a ilham verdiğini ama cennetin ondan yaratıcı dürtüsünü çekip aldığını... Tabii ki, Tolstoy'un Dostoyevski'nin ve Stendhal'in, Thomas Mann'ın, Musil'in ve Proust'un şeytanları vardı. Doğru bütün bunlar, en azından bu tür insanlar için. İşte bu yüzden isyankâr onlar ama devrimci olanı ender. Marksist anlamda tabii. Bu ürkütücü durum –çünkü ürkütücü bir durum, artık ben de biliyorum– onların, kurumsal bir topluma ayak uydurtamamalarına neden oluyor, bu Marksistlerin hayal ettikleri toplum olsa da. Doğ ki, romantizm döneminde isyankâr olarak yararlıydılar ama sonra Mayakovski'yi, düşünsene. Neyse, benim demek istediğim bu değil. Sanırım sana susmaman gerektiğini, benim abartmalarımı, huysuzluklarımı, şu saplantılarımı haklı çıkaran örnekleri seçme düşkünlüğümün kabul etmemen gerektiğini söyleyecektim... Biliyorum, ben öyle deyince birden aklına Miguel Hernández geliyor: Onda ölüm saplantısı vardı ve şiirlerinden çoğu metafizik eğilimli ama diyelim ki Genet pek o

ne de şeytan girmemişti. 'Abartma Ernesto, bu her zaman geçerli değil, şeytanlar bandosuna dahil olmayan büyük şairler de var... Ve diyonizyak, coşkun ve iyimser, kendilerini evrenle uyum içinde hissedebilen şairler de var... ve bazı ressamlar...' diye düşünmekte de tümüyle haklısın."

Sustu. Kendini yeniden memnuniyetsiz hissetti, şimdi de bir anlamda yalan söylerken yakalamıştı kendini. Korkunç bir sıkıntıyla kalkıp gitti.

Adımları onu yine meydana doğru götürdü,

bir banka oturarak sisli ve yağmurlu gökyüzüne karşı duran kilisenin dairesel kütlesini seyretti. Sabahın erken saatlerinde, yasaklanmış dünyanın bu girişinin etrafında dolanıp dururken ve nihayet yeraltı dünyasına girerken hayal etti Fernando'yu. Dehlizleri. Körleri.

Von Arnim geldi aklına: Bizi pek çok ruh oluşturur, bunlar rüyalarımızda yolumuzu bekler, pusu kurarlar, karanlık tehditler savurur, anlaşılması zor uyarılarda bulunur, bizi dehşete düşürürler. Bize dehşet salmaya gelecek kadar yabancı nasıl olabilirler? Onlar bizim yüreklerimizden çıkmıyorlar mı? Peki ama, bu "bize" de ne demek? Ya şu büyülenme ne? Bize korku ve ceza getirebileceklerini bilsek de, yine de bizi onları çağırmaya, yalvarıp yakarmaya yönelten şu büyülenme?

Hayır, von Arnim'in sözlerini hatırlayamıyordu. Üstün bir dünyadan bizi gözetleyen, ancak şiirsel hayal gücünün görünür kılabileceği görünmez varlıklar, gibi bir şeydi. Kehanet.

Fakat bu görünmez canavarlar, bir kez çağrılınca, biz onlara hâkim olamadan onlar bizim üzerimize mi atılıyorlar? Yoksa yakarışımızı tam olarak dile getirmiyoruz da, cehennemin kapılarını açmaya yeterli mi olmuyor; ya da tam gerektiği gibi yakarıyoruz bu yüzden delilik ya da ölüm tehlikelerine mi atılıyoruz?

Peki şu ahlâki kılı kırk yarmalarıyla von Arnim'e ne oldu? Ya Tolstoy'a? Hep aynı hikâye. Peki ama ne demişti? Ne demişti? Yaratıcının henüz yaratılmamış olana inancı, dipsiz derinliklere, uçurumlara inip ruhunu kaosla bütünleştirdikten sonra ışığa çıkarması gereken şeye inancı kutsal mıydı? Evet, öyle olmalıydı. Üstelik hiç kimse de bu inancı yadsımamalıydı. Böylesi bir dehşete fırlatıp atmakla zaten yeterince cezalandırmıştı kendini insan.

Rüzgâr buz gibi bir yağmuru silip süpürüyordu.

İşte o zaman gördü kızı, Epsilon'un yakınındaki şu eski bina girişlerinden birine doğru, meydan boyunca bir uyurgezer gibi yürüyordu. Nasıl tanımazdı onu? Uzundu, kapkara saçlıydı, işte adımları onun adımlarıydı. Kıza doğru koştu, kollarının arasına aldı, *Alejandra* dedi (haykırdı). Ama kız, gri-yeşile çalan gözleri, sımsıkı dudaklarıyla bakmakla yetindi. Hor görmeyle mi, küçümsemeyle mi? Sabato kollarını indirdi ve kız ardına bakmadan uzaklaştı. Sabato'nun da o kadar iyi tanıdığı o evin kapısını açıp ardından kapattı.

O günlerden birinde Memé Varela telefon etti

Bir seans, dedi kadın, cuma günü gece onda başlayacak, Daneri ile. Daha fazla gücü birleştirmek için, daha kondisyonlu birini getirsindi. Alonso'yu önerdi ona.

"Alonso mu?"

Memé onu tanımıyordu ama harika olurdu. Aynı zamanda Ilse Müller'i de önerdi. Harika olurdu, ismen tanıyordu onu, harika olurdu. Birden Sabato'ya, her biri nadir özelliklere sahip bunca falcıyı; hepsinin bir bacağı tahta, bir gözü camdan, hepsi solak, bunca kişiyi bir araya getirmek grotesk göründü. Hayır, ona Alonso demişti ama şimdi biraz düşününce, şu sırada Brasil'de olabileceği gelmişti aklına, öyle sanıyordu. Peki olur, öyleyse Ilse Müller ile bekliyordu Sabato'yu.

Beto'yu da götürdü, Paris Ağırlıklar ve Ölçüler Arşivi'nin başkanını götürür gibi. Kendisini yanlış izlenimlerin, başarısız deneyimlerin sürükleyişine bırakmak istemiyordu.

Az sonra ünlü Daneri geldi, mavi takım elbisesiyle, saçsız, tepedeki çıkıntısıyla yumurta şeklindeki, süt gibi kafasına doğru fırlayan, dikkat çekecek kadar kalın ve siyah çerçeveli gözlüğüyle. Biraz ucubemsi: Gümüşi, ektoplazmavari. Dünyamıza gönderilen, gelenekleri-mize göre giydirilmiş, güneşsiz bir gezegenden gelen bir yaratık sanki. Daima karanlıkta ya da neon lambalarının altında yaşayan biri. Eti gevşek olmalıydı, yumuşak tereyağı gibi. İskeleti, alt sıralardan bir takım hayvanlarınki gibi, kıkırdaktan olmalıydı. Güneş ışınlarının bir anı gibi ulaştığı, herhangi bir yıldızlar ötesi asteroidden mi çıkıp gelmişti? Yoksa, uzun yıllar kapalı kaldıktan sonra, bodrum kapağının açılmasıyla, bembeyaz, salyalı bir gülümsemeyle mi çıkmıştı ortaya?

Margot Grimaux da geldi, hiç çıkarmadığı siyah güneş gözlüğüyle, her türden ölüm, salgın hastalık, rahim ameliyatı, ayrılık, tümör acısı çekmiş birinin, ihtiyatlı kaşlarıyla; öteki dünyadan ya da artık kendisinden trajik bir şekilde uzak kalmış bir dünyadan biriyle iletişim kurmak için heyecanlı. Bir evlatla mı, bir sevgiliyle mi?

Önce Ilse ile Daneri arasında, şu uluslararası uzman (filolog ya da botanikçi, kulak burun boğazcı falan) kongrelerindeki gibi, gizli kapaklı jargonlu teknik bir diyalog gelişti. Önceden şahsen tanışmayan fakat alanın dergileri aracılığıyla birbirlerini takip eden kişiler. Ortak arkadaşlar var mıydı? Elbette, Mr. Luck.

Sonra tur başladı. Her biri deneyimlerini anlattı, ziyaretler (uzmanlık sözü), rüyalar, kehanetler, unutulmayacak seans anıları.

Memé:

Küçük bir kızken bir İngiliz okuluna gitmişti. Tarih dersinde, Marie Antoinette'in bulunduğu hapishanenin ikinci katında olan biteni söylemişti. Dersin sonunda öğretmen onu çağırmış ve bu ayrıntıyı, yalnızca Memé'nin hiç görmediği bir ansiklopedide anlatılan bu ayrıntıyı nereden bildiğini sormuştu. Anlatı dikkatle izlendi ve sonunda ancak Marie Antoinette'in Memé'de reenkarne olduğuyla açıklanabileceği sonucuna varıldı.

Ilse Müller:

Yazları hep, Mar del Plata'daki evinde, bir grup arkadaşıyla, Marieta adında olağanüstü bir kadınla seanslar yapmak için toplanıyorlardı. Ondan söz edildiğini hiç duymamışlar mıydı? Hayır, evet, Memé'ye duymuş gibi geliyordu. Şöyle, şöyle değil miydi? Hayır, öyle böyle değildi. Peki, her neyse, Marieta Fidalgo, *gerçekten* olağanüstü bir varlıktı. Sabahın erken saatleriydi, başarısız denemeler yaparak saatler geçirmişlerdi, sarf ettikleri gayret çok büyüktü ve hepsi tükenmişti. Böylece saat üç civarında hepsi bir kenarda, koltuklara, divanlara, uyumak için serilmişlerdi ki birden dehşet verici bir darbe işitildi ve küçük masa bir köşeye doğru fırlatıldı.

Daneri, akademik soğukkanlılığıyla, albino karakurbağa gülümsemesiyle buna mutabık kaldı: Emekliye ayrılan öğretmenlerin, z'leri ya da edatları kullanırken çocukların göstermiş olduğu başarıları naklettikleri bir toplantıdaydı sanki, Edebiyat Akademisi'nin iyi kalpli üyesi.

"Öyle, öyle," diye yorumluyordu gümüşi iyi huyluluğuyla.

Yakından incelendiğinde, ağzından akan incecik sütsü bir salya ip-

liği konusunda uyarılabilirdi.

Memé tarafından anlatılan bir ziyaret vakası: Seans sırasında yere bir kâğıt düşer ve seansı her durumda şakaya hevesli şu densizlerin klasik septisizmiyle izleyen damadı Conito, kâğıdı hafif bir gülümsemeyle alır. Fakat rumuzu görünce yüzü değişir. Tanrım, ne oluyordu, ne oluyordu? Ölü babasının yazısıydı bu. Kendisine gelen bir mektup.

Bu dilleri bilmeyen medyumların naklettiği Yunanca, Arapça ve hatta Çingenece mesaj vakaları anılır.

Yarım saat kadar mola.

Sonra denemeler başlar. Birkaç darbe işitilir, dikkatler çekilir, değişik fakat yanlış kişilerden mesajlar vardır.

"Sana," dedi Memé, son derece üzgün ve suskun, inceltme işareti kaşlarıyla izleyen Margot Grimaux'ya.

Kadın dikkatle dinledi, mesajı deşifre etmeye çalıştı fakat hiçbir sonuç çıkarınadı. Denizde yüzen bir adam mı? Memé heyecanla sordu, Bernasconi'den söz ediliyor olmasındı, ama Margot bitkin bir jestle reddetti. Yine de mesajın yorumlanmasında ısrar etti, hiçbir sonuç yok.

Sonra birkaç ihtiyari olay, pli ve pla gibi sahte sözcüklerle bir tür dedikodu gibi, gerçekten saçma birkaç şey oldu.

"Şaka bunlar," diye açıkladı Daneri. "Hep olur."

"Bu gece bir şey yok," diye itiraf etti Memé, gücendiği belliydi.

Böylece daha gevşek bir konuşma başladı, anekdotlar anlatıldı, unutulmayacak vakalar, ruhların alışılmadık ya da kindar tavırları. Mr. Luck'ın doktor Alfredo Palacios'a ne dediğini hatırlıyor muydu? Evet, hayır, hemen hemen. Carlitos Colautti'ye çok yakında, kırk beşinde evleneceği kehanetinde bulunmuştu. Harika, o sırada yirmisinden biraz fazla olduğu ve hep birisiyle evlenmek üzere olduğu dikkate alınırsa. Vesaire.

Sokağa çıktıklarında Beto, Sabato'nun ilgisine ve kendini konuya verişine hayret ettiğini açıkladı.

"Hep aynı soytarılıklar," diye yorumladı şaşkınlıkla, onu dikkatle inceleyerek.

Sabato cevap vermedi.

"Bu tür saçmalıklara inandığını söyleme sakın."

Bir cevap vermesi gerektiğini hissetti fakat aklına bir şey gelmedi.

Sonunda Beto'ya, *Rosemarie'nin Bebeği*'ni görüp görmediğini sordu:

"Ne olmuş."

"Söyleyeyim. Bütün bu çevre, şarlatanlar, inanmaya hazır zavallı yaşlı kadınlar, züppeler, sahtekârlar tarafından istila edilmiş. Ama yine de bu, karanlık güçlerin var olmadığını kanıtlamaz. Korkunç ve tehlikeli bir dünya, tahayyül edebileceğinden katbekat daha korkunç ve tehlikeli."

"Peki Polanski'nin bütün bunlarla ilgisi ne?"

"Eğlendiğini sanıyordu. Ama sonunda ne oldu gördün."

Beto sessizleşti fakat Sabato karanlıkta bile, sıkıntılı ifadesini ve şüphesini tespit edebilirdi.

"Anlıyor musun, Beto. Uğursuz bir karnaval gibi: Palyaço kılığına girmiş yaratıklar da var."

Dikkate alınması gereken belirtiler

Kör Isaac, modern Kabala'nın babasıdır. XIII. yüzyılda Güneydoğu Fransa'da bir yerlerde yaşıyordu. "Kör"! Isaac.

Semboller, harfler ve şifreler. Antik büyüden, gnostiklerden ve Aziz Yuhanna'ya göre Vahiy'den çıkar bunlar.

Dante'deki 3 sayısı. 33 Kanto var. 9 Gökyüzü, 3'lük 3 kategoriye bölünmüş. Kabalacı Muhyiddin İbn Arabi'nin *Gece Yolculuğu*'ndan mı esinlenmişti yoksa? Kör Isaac ile herhangi bir ilişkisi var mıydı?

Çıraklar zinciri, antikiteden atomun parçalanmasına kadar. Newton da bu zincire dahildi ve yazılarında açıkladığı bilgisi, aslında bildiğinin ancak en yüzeyde olanıydı. Şöyle yazar: "Cıvayı başka bir maddeyle bu şekilde birleştirmeyi bilenler bunu bir sır olarak sakladılar çünkü bu bilginin muhtemelen (altın üretmekten) daha soylu bir şeyin, dünyayı büyük bir tehlikeye atmadan açıklanamayacak bir şeyin revakını oluşturduğunu da biliyorlardı."

İşte yine simyacıların o muğlak dili. Çıraklar için semboller.

Dikkate alınması gereken başka bir bilgi (Jean Wier, *De Praestigiis*, 1568)

Yeraltı İblisleri, şeytanların beşinci türünü oluşturur, mağaralarda ve inlerde otururlar; kuyu kazıcılar ve toprağın derinliklerinde saklı hazineleri arayanların yandaşı ya da düşmanıdırlar; yer yarılmaları, dipsiz

uçurumlar, patlamalar ya da yıkıntılarla insanın mahvını sağlamaya hazırdırlar.

Lucífugo'lar, yani ışıktan kaçanlar, altıncı ve sonuncu şeytan türüdür. Ancak geceleri vücut bulurlar. İçlerinden Leonardo, Sabbath orjilerinin ve kara büyünün en büyük üstadıdır; ve Astaroth, geçmişi ve geleceği bilen, Dr. Fausto'ya kendilerini takdim eden Yedi Cehennem Prensi'nden biridir.

1938'in eşiğinde Paris'te vuku bulan bazı olaylar

Size *Kahramanlar ve Mezarlar*'ın yayımlanmasının güçleri açıkça serbest bıraktığını daha önce de söylemiştim sanırım. Zaten yıllar önce –gerçi daha gizli ve sinsice ama tam da bu nedenle daha da korkutucu bir şekilde– kendilerini göstermeye başlamışlardı. İnsan savaşta kendini savunabilir; çünkü düşmanı, karşısında ve farklı bir üniforma içindedir. Ama ya düşman aramızdaysa ve bizimkiler gibi bir elbise giyiyorsa, kendimizi savunmamız mümkün müdür? Peki ya bir savaşa girdiğimizin ve son derece tehlikeli bir düşmanın topraklarımızı tehdit ettiğinin farkında bile değilsek? Şayet 1938'de o gizli seferberliğin bilincinde olsaydım belki de kendimi başarıyla savunabilirdim. Oysa belirtiler beni uyarmadan geçip gitti, barış zamanı kim, bir köprüden fotoğraf çeken şu turiste dikkat eder ki? Ernesto Bonasso beni, Víctor Brauner'in gözünü çıkaran ressam diyerek Domínguez ile tanıştırmıştı –korkutucu ve anlamlı bir olay fakat gelecek konusunda bende hiçbir şey uyandırmadı. İkinci belirti, belki de daha kötüsü, gölgeler arasında R.'nin ortaya çıkışıydı. Ama elbette daha sonra olanlarla birlikte düşünüldüğünde ancak, bir belirti olarak algılanabilir. Geleceğimizi bilsek, ancak o zaman her an, orada burada, bize geleceğimizi haber veren, hatta önceden gözümüzün önünde belirmesini sağlayan küçük küçük şeylerin olduğunu görürüz sanırım; gelecek bilinmiyorsa, şeyler rastgele, anlamsız rastlantılar gibi görünür. Düşünsene, birisi kendisinin kıyamet gününe özgü akıbetini bilseydi, 1924'ün sonlarında bir gün, Chaplin bıyıklı, gözleri kuruntulu bir onbaşının, bir Münih birahanesine girişinin ne korkunç bir anlamı olurdu.

O dönemde bilimi –bilim ışığın dünyasıdır!– terk etmeye başlamamın rastlantı olmadığını da ancak şimdi anlıyorum.

Curie Laboratuvarı'nda, artık inancı olmayan ama ayini mekanik

hareketlerle, içten olmadığı için bazen de rahatsız, yürütmeye devam eden şu rahiplerden biri gibi çalışıyordum.

"Seni dalgın görüyorum," diyordu beni gözleyen Goldstein, ayin süresince rahibi incelemiş, dinsel açıdan ortodoks, iyi bir arkadaşın titiz ve korkutucu ifadesiyle.

"İyi değilim," diye açıklıyordum. "Hiç iyi değil."

Bir anlamda doğruydu. Ve bu durum bir gün aktinyuma dikkatsizce dokunma noktasına kadar vardı; yıllarca bir parmağımda küçük fakat tehlikeli bir damga olarak taşıdım izini.

İçmeye başladım, alkolün o deniz tutması hissinde hüzünlü bir haz buluyordum.

Çok iç karartıcı bir kış gününde Saint Jacques Sokağı'ndaki pansiyona doğru yürüyordum ki bir kadeh sıcak şarap içmek için bir bistroya girdim. Karanlık bir köşe aradım, çünkü insanlardan kaçmaya başlamıştım ve çünkü etkisini göstermesiyle birlikte alkolün fikir ve izlenim parçalarının dönüp dolaşmasından ibaret o ıssız boşluğuna kendimi bırakmak istiyordum ve ışık bu durumda bana kötü geliyordu (bütün hayatım boyunca böyle olmasına rağmen daha yeni anlıyorum). Adamı fark ettiğimde artık denizde epeyce yol alınıştım. Gözlerini bana dikmişti, nüfuz edici ve biraz da alaycı, insanı çileden çıkartacak (en azından bence öyleydi) bakışlarla. Gözlerimi çevirdim, jestimin onu tavrından caydıracağını umarak. Fakat, hem kaçınamadığım için, hem de onun üzerime çivilenmiş nüfuz edici bakışını hissettiğim için gözleriyle tekrar karşılaşmak zorunda kaldım. Sanki tanıdık biriydi: Benimle aynı yaşlardaydı (biz burç ikiziyiz, diyecekti sonraki, birkaç karşılaşmamızda, insanın kanını donduran o kuru gülüşüyle) ve ondaki her şey büyük bir yırtıcı bir kuşu, büyük bir gece şahinini (aslında, onu sadece ve sadece yalnızken ve karanlıkta görecektim) çağrıştırıyordu. Elleri kuru, arzulu, saldırgan, merhametsizdi. Gözleri bana, esmer bir tenle kontrast yapan gri-yeşil gibi geldi. Burnu ince fakat güçlü ve kartalsıydı. Oturuyor olmasına rağmen hesaplarıma göre oldukça uzun olmalıydı ve hafifçe kamburdu. Üstünde yıpranmış bir elbise vardı ama havı kaçmış kumaşa rağmen soyluluğu belli oluyordu.

Beni gözleyerek, *inceleyerek* izliyordu. Ama beni en çok kızdıran şey, alaycılığında ısrar etmekle kalmayıp iyice vurgulamasıydı.

Ben tepkiselim biliyorum ve kalkıp ondan açıklama istemeden edemedim. Cevap olarak, ayağa kalkmaya bile yeltenmeden,

"Demek beni tanımıyorsunuz, hım?" diye sordu.

Sigara tiryakisi erkeklere özgü bir sesi vardı: Kalın, erkeksi, fakat biraz zorlanan, kısılmaya meyilli bir ses. Hayretle baktım ona. Belli belirsiz, aynı zamanda hoşnutsuzlukla karışık bir şey ruhumda şekillenmeye başladı, hani uyanınca kâbusumuzda bizi rahatsız eden varlığın yüz hatlarını hayal meyal görmeye başlarız ya, onun gibi.

Artık yeterince rahatsız edici bir şaşkınlık sağlamış gibi "Rojas" demekle yetindi. Bir soyadı olduğunu düşündüm ve tanımış olduğum Rojas'ları geçirdim aklımdan. Düşüncemi okumaya muktedirdi sanki, sıkıntıyla böldü düşüncemi:

"Yok be dostum. Köy."

Köy mü?

"On iki yaşımda ayrıldım oradan," diye yorumladım soğuk soğuk, bunca yıldan sonra onu tanıyabileceğimi hayal etmesinin kibirli bir varsayım olduğunu bildirme arzusuyla.

"Biliyorum," diye karşılık verdi. "Bana açıklaman gerekmiyor. Tuttuğun yolu gayet iyi biliyorum, seni yakından izliyorum." Bu sözler onun işime karıştığını gösteriyormuş gibi kızgınlığım iyice arttı. Büyük bir zevkle:

"Tabii ama ben, görüyorsun işte, seni kesinlikle hatırlamıyorum," dedim.

İğneleyici bir gülümseme taslağı çizdi.

"Önemli değil. Üstelik, beni unutmaya çalışmış olman da mantıklı."

"Unutmaya çalışmak mı!"

Bu arada ben oturmuştum, çünkü, anlaşılacağı üzere, böyle birinden davet beklenemezdi. Hem oturmakla kalmayıp, ayrıca bir sıcak kırmızı şarap daha istemiştim, sesim artık buğulu olduğu, kafam da uygun bir şekilde işlemediği halde.

"Peki neden seni unutmak isteyecekmişim ki?"

Saldırganlaşmaya başlıyordum, konuşmanın şiddetle sonuçlanacağını hissettim.

Mimikleriyle gülümsedi, kaşlarını kaldırıyor, derin paralel çizgilerle alnını kırıştırıyordu.

"Beni asla sevmedin," diye kesip attı. "Hatta benden hep nefret ettiğine inandım. Serçe meselesini hatırlıyor musun?"

Şimdi karabasanlara özgü o figür kesinlikle belirmişti gözlerimin önünde. O gözleri, o alnı, o alaycı mimikleri nasıl unutabilirdim ki?

"Serçe mi? Hangi serçeden söz ediyorsun?" diye yalan söyledim.

"Deneyden."

"Hangi deney?"

"Gözleri olmadan nasıl uçacağını görmek için yaptığımız."

"Fikir senindi," diye bağırdım.

Bize doğru dönüp bakanlar oldu.

"O kadar heyecanlanma. Evet, fikir benimdi ama gözlerini makasla çıkaran da sendin," diye suçladı beni.

Sendeleyerek fakat kararlılıkla üstüne atladım ve boğazına sarıldım. Sakin bir güçle ellerimden kurtuldu ve sakinleşmemi buyurdu.

"Aptallaşma," dedi. "Elde edeceğin tek şey bizi buradan polislere attırmak olur."

Direncim kırılmış, oturdum. Büyük bir hüzün hâkim olmaya başladı ve neden bilmem o anda, Du Sommerard Sokağı'ndaki odacıkta beni bekleyen M.'yi ve beşiğindeki oğlumu düşünmeye başladım.

Gözyaşlarının yanaklarımdan akışını hissettim. Onun ifadesiyse daha da alaycı bir hal aldı.

"Peki, peki, ağla, boşalırsın," diye yorumladı, çocukluğundan beri gayet iyi bildiği ve yılların mükemmelleştirdiği o klişeleri ahlâksızca kullanma tarzıyla.

Yazdıklarımı tekrar okudum ve karşılaşmamız hakkında tümüyle tutarlı olmayan bir izlenim verdiğimi fark ediyorum. Evet, itiraf etmeliyim ki, onunla ilişkim daima düşmancaydı, başından beri ona karşı kindardım. Yazdıklarım, tavırlarından, sesinden yaptığım tasvir, bir portreden çok bir karikatür. Yine de, birkaç sözü değiştirmeye çalışsam da, onu farklı bir şekilde nasıl tarif edebilirim, bilmiyorum. Ama hiç değilse, onda bir tür vakar olduğunu söylemeliyim –gerçi bu şeytansı bir vakardı; ve olaylar üzerinde öyle bir hâkimiyeti vardı ki kendimi avuntusuz ve anlamsız hissetmeme neden oluyordu. Artaud'yu hatırlatan bir şey vardı onda.

Onun, o beni baştan aşağı inceleyen sessizliğinden önce içkileri ödemiştim ve konuşmamıza beni felce uğratan bir isim eklediğinde kalkıp gitmek üzereydim: Soledad. Ayakta duramadım. O nefret edilesi sorgucu yüzünü görmemek için gözlerimi kapattım ve sakinleşmeye çalıştım.

Plata Ortaokulu'nun üçüncü yılındaydım ve arkadaşlarımdan biri de Nicolás Ortiz de Rozas'tı. Babası eyalet valisi olmuş, böylece Plata'ya yerleşmişler, Dardo Rocha'nın şehri kurduğu zamanlarda inşa edilen şu üç avlulu evlerden birinde mütevazı bir hayat sürüyorlardı.

Salonlarında asılı olan, göğsüne çapraz bağlı kıpkırmızı kuşağıyla Juan Manuel de Rosas'ın bir yağlıboya portresi, sessiz, sakin bir akşamüstü patlayan bir bomba etkisi yaratıyordu.

Portreyi ilk gördüğümde, neredeyse bayılacaktım: Birlik yanlıları tarafından yaratılan okul mitolojisinin etkileri işte. Kanlı Tiran beni seyrediyordu (hayır uygun fiil "gözlüyordu") sonsuzluktan, buz gibi, gri bakışıyla, sıkılı, dudaksız ağzıyla.

Bir geometri teoremi çalışıyorduk, arkamda, yeryüzüne uçan dairelerle geldikleri ve konuşmadan iletişim kurma güçleri olduğu söylenen şu varlıklardan biri belirmiş gibi yerimden sıçradığımda. Döndüm ve ana avluya açılan kapıda gördüm onu: Gri gözlerinde, atasının dondurucu ifadesinin tıpkısı vardı. Bunca yıldan sonra, hâlâ arkamda o belirişini hatırlıyorum ve kendime soruyorum: Acaba bilinçsiz olarak Rosas'ı mı taklit ediyordu yoksa iskambil destesinde, zamanla, aynı papaz ve vale kombinasyonlarının yinelenmesi gibi, onda da Rosas'ın özelliklerinin aynı konfigürasyonu mu tekrarlanıyordu?

Nicolás'ın Soledad'la, gözlerinin rengi dışında, ortak hiçbir yanı yoktu. Oğlan neşeliydi, komikti, bir ağacın dallarına sarılarak, çığlıklar atıp muz soyarak maymun taklidi yapardı. Ama kızın karşısında dilsizleşti, tavırları üstü karşısında çekingenleşen birinin tavırlarıydı. Şimdi artık oldukça *buyurgan* diyeceğim bir sesle kız ona bir şey (ne garip, neden söz edildiğini hatırlayamıyorum) sordu ve Nicolás, mutlak bir hükümdarın karşısındaki adsız bir uyruk gibi, bana yabancı gelen bir sesle, hiçbir şey bilmediği cevabını verdi. Böylece kız çekildi, geldiği gibi sessizce, beni selamlama zahmetine bile katlanmadan.

Teoreme dönmekte biraz geciktik. Nicolás allak bullak olmuştu, korkmuştu sanki. Ve ben de karmakarışık bir hisle kalakaldım. Büyüyüp o hissi tekrar gözden geçirdiğimde ve varlığıma yapılan o müdahaleyi düşündüğümde şu sonuca vardım: Soledad'ın salona gelmesinin amacı, *var olduğunu, orada olduğunu bana bildirmekten başka bir şey* değildi. Ama tabii o anda, şimdi yaptığım gibi sahneyi, kişileri tanımlayacak, anlamlandıracak durumda değildim. Sanki o anda fotoğrafını çekmiştim de şimdi bu eski fotoğrafı tahlil ediyorum.

Rosas'daki bir şeyin kızda tekrarlanıyor gibi olduğunu söyledim ama ne Nicolás ile ne de Carranza'larla ne derece akrabalığı olduğunu hiçbir zaman öğrenemedim (sanki kızın etrafında ortaya çıkarılmaması gereken uğursuz bir sır varmış gibi). Ne de bir akrabalığın var olup olmadığını. Ama, çocukluğumda bizim köylerde sıkça olduğu gibi, be-

nim hiç tanımadığım bir Ortiz de Rozas'ın ve kimliği bilinmeyen bir kadının gayri meşru kızı olduğunu varsayma eğilimindeydim.

Ancak gitmek üzereyken Nicolás'a kızın, kardeşi olup olmadığını sormaya cesaret ettim.

"Hayır," diye cevap verdi, gözlerini kaçırarak.

Başka ayrıntıları soruşturmaya cesaret edemedim ama bizimle aynı yaşta yani on iki yaşında olması gerektiğini düşündüm. Şimdi kendime bin yaşında da olabilirdi ve çook eski zamanlarda yaşamıştı herhalde diyorum.

O gece onu rüyamda gördüm. Gittikçe dar ve boğucu olan, zemini çamurlu ve çok az ışıklı bir yeraltı geçidinde zar zor ilerlemekteydim, birden onu, sessizce beni beklerken, baştan aşağı gördüğümde: Uzun kolları ve bacaklarıyla, zayıflığına uymayan kalçalarıyla oldukça uzundu. Hemen hemen karanlık olan o yerde bir tür ışıldamayla beliriyordu. Ama ürkütücü görünmesine neden olan şey, gözlerinin boş çukurlarıydı.

Sonraki günlerde kendimi derslerime vermem mümkün olmadı ve heyecanla, Nicolás'lara gitme anının gelmesini beklemekten başka bir şey yapmadım. Ama evin girişine adımımı atar atmaz onun artık orada olmadığını anladım: Elektrikle yüklü yaz günlerinde yağmurun yağmasıyla oluşan şu sükûnet vardı havada.

Sormam gerekmiyordu ama elbette sordum.

Buenos Aires'e dönmüştü.

Nicolás'ın cevabıyla şüphemi onaylaması kendimi güçlü hissetmeme neden oldu, kızla aramda görünmez ama güçlü bir iletişim olduğunu hissediyordum.

Ebeveyniyle Buenos Aires'te mi oturuyor diye sordum. Biraz bocalayarak cevap verdi, şu sıra Carranza'larda yaşadığım söyledi. "Ebeveyn" sözcüğünden kaçınılmıştı, kaçınılması tercih edilen bir yerden gece geçmemek için dolambaçlı yola sapmak gibi.

O aylarda, günün birinde Buenos Aires'teki o eve gitme fikrine saplanıp kaldım. Kış geçti, yaz geldi, okul bitti. Ben artık kızla tekrar karşılaşma umudumu kaybetmiştim ki, Nicolás'ın evine gittiğim bir gün, tam o sırada Buenos Aires'e, Carranza'ların evine gitmek üzere olduğunu söyledi. Bir pazar günüydü, günü çocuklarla geçirecekti. Bu karşılaşmanın rastlantısal olamayacağını ve bilinçli iradem araya girmese asla gerçekleşmemiş olacağını anladım, kalbimin patlamak üzere olduğunu hissederek, onlarla birlikte gidip gidemeyeceğimi sordum.

"Elbette," diye cevap verdi, her zamanki, hazırlıksız cömertliğiyle.

O, Soledad ile benim ait olduğumuzdan başka bir boyutta hareket ediyordu. Benim gizli düşüncelerimin ne olduğunu tahmin edebilir miydi? Bana, Florencio'dan ve Juan Bautista Carranza'dan defalarca söz etmişti ve benden çok hoşlanacaklarını –özellikle de Florencio'nun– defalarca tekrarlamıştı; daha sonra olaylar da bunu gerçekten onayladı. Ama o benim saplantımdan tamamen uzaktı.

Arcos 1854 Sokağı'ndaki büyük evi gördünüz mü hiç, bilmiyorum. Bu evi andığım ve size bir seferinde, onun içinde bir romanın kişilerini yaşatmak isterdim dediğimi hatırlar gibiyim. Ne, ne anlam ifade edeceğini ne de bir gün yaratmaya karar verip vermeyeceğimi pek bilmediğim –bu bana hep olur– bir romanın. Bugün artık orada kimse oturmuyor ve ev yıkılmak üzere. Ama o sıralarda da artık epeyce harap olmuştu, sanki sahipleri çok fakir ya da kendilerini bırakmış gibi. Ev, ön taraftaki –bir zamanlar bir ön bahçe olan– karmakarışık ağaç ve bitki yumağı nedeniyle sokaktan pek görünmüyordu; ön taraftaki bu bitki ve ağaçlar, geçen yüzyılın sonunda herhalde bir malikâne olan şeyi tamamen çevirerek yan taraflardan arkaya uzanıyordu. Yaz siesta'sında evin sessizliği tamdı ve oturulmayan bir ev hissi uyandırıyordu. Nicolás, parmaklıklı büyük paslanmış kapıyı açtı, evin etrafını dolandık ve bir zamanlar herhalde hizmetçilerin olan bir müştemilatın bulunduğu, ağaçlıklı büyük arka bahçeye vardık.

Çocuklar orada, tam bir düzensizlik içinde yaşıyorlardı. Oradan bir daha ayrılıp ayrılamayacağım konusundaki o anki endişem şimdi beni güldürüyor: O çocukların bulunduğu o eve, meçhul bir serüvenci gelip, odalardan birine yerleşip ve de hiç kimseyi şaşırtmadan, varoluşunun geri kalanını geçirebilirdi.

İşte o tuhaf tabyada Florencio Carranza Paz –tam benim yaşımda olmalıydı, yani on iki– ve ondan çok az küçük kardeşi Juan Bautista ile tanıştım. İkisi de daha büyük gösteriyordu ve Marcelo'nun ön taslakları gibiydiler: Çok ince çizgileri, bembeyaz neredeyse şeffaf bir tenleri, kestanerengi saçları vardı. Yüzlerindeki en özellikli unsur, neredeyse abartılı, çıkıntılı bir şekilde öne doğru ilerleyen bir alnın altına yerleştirilmiş, kocaman, siyah gözlerdi. Kafaları dardı ve çeneleri biraz çıkıntılıydı.

Fakat fiziksel olarak birbirlerine benzemelerine rağmen bir şey vardı ki anında dikkat çekiyordu: Florencio'nun gözleri dalgındı, sanki kendisini çevreleyenden çok uzaklardaki bir şeyi, güzel ve sakin bir manzarayı düşünüyormuş gibi. Ama bu manzara burada değil, *öte yan-*

*da*ydı. Her ayrıntıda kendini gösteren olağanüstü zekâsı olmasa, eskiden "biraz kaçık" denen tipleri düşündürebilirdi; aslında ne tuhaftır ki belli türden kimseleri nitelendirmek için tam yerinde bir ifade.

Yıllarla birlikte, Florencio'nun candan bir arkadaşı olacaktım: O benim için hep, en büyük azarı sessiz durmaktan ibaret olan bir yargıcı temsil ediyordu ki bu yargıç birkaç saniye sonra sessizliğini beni şefkatle tokatlamak için bozardı, benim kınama olarak yorumladığım o hafif ifadeden sanki cezalandırıcı yanını artık çekip çıkarmak istermiş gibi.

Onu hep, gerçekten çalma isteği yokmuş yahut böyle bir küstahlığı yapamazmış gibi parmaklarını tellerinde gezdirmekten fazlasını asla yapmadığı gitarıyla bir bütün olarak hatırlıyorum. Daha çok sanki uzaklardaki bir gitarın anısını çalıyordu da tellerde gezinen parmaklarının sezdirdiği şey yumuşak bir baladın bölük pörçük yankılarıydı. Yıllar sonra, La Plata pansiyonundayken, birisi bana, yalnız olduğunu sandığı bir sırada çalışını işittiğini, hayran olunacak şekilde çaldığını söyledi. Fakat çekingenliği veya hassasiyeti erdemlerini göstermesini engelliyordu. Çünkü kendini başkalarından üstün göstermeyi hiç istemezdi. Benimle birlikte fakülteye başladığında, sınavlara hiç girmezdi ve doğal olarak doktorasını asla bitirmedi, matematikteki yeteneğine rağmen. Unvana ilgisi yoktu, ne şan ve şerefe ne de iyi işlere. San Juan eyaletinde –eminim *mate* içip gitarını tıngırdatmaya devam ediyordur– vasat bir gözlemevinde astronom yardımcısı oldu. Yolunu kaybetmişti, ama zaten kendisini ilgilendiren şey bir yere ulaşmak değil de yol boyunca küçük güzelliklerin tadını çıkarmaktı sanki.

Kardeşi Juan Bautista onun tam zıddıydı, pratik ve gerçekçi. İlginç olan ise, Marcelo'nun babasına değil de, amcası Florencio'ya benzemesi.

Bilmem neden, Soledad'ı anlatacağıma bu çocuktan söz edip durdum. Acaba varoluşumun karanlıklarında (Soledad da bu karanlıkların hemen hemen anahtarı olduğundan) Florencio benim için, olumlu ve iyi kalpli varlıkların kaldığı bir sığınağın uzaklardaki ışığı olduğundan mı?

1927'nin o sıcak öğle sonrasında ben, María de la Soledad'ın gizemli yakınlığından heyecanlanmış, konuşmalara hemen hiç katılmadım. Nerede olabilirdi? Neden görünmüyordu? Bu soruları çocuklara sormaya cüret edemiyordum ama sonunda dolaylı bir soru sormaya karar verdim. Büyük evde kimler yaşıyordu? Ebeveynleri neredeydi?

"Bizim ihtiyarlar köyde," diye cevap verdi Florencio. "Ve öbür bü-

yük kardeşlerimiz, Amancio ile Eulogio da."

"Öyleyse evde başka kimse yok," diye yorumladım.

Aramızda bir huzursuzluk anı oluşmuş gibi geldi ama belki ben öyle hayal etmiştim.

"Şey, var, bölüklerden birinde Soledad kalıyor," diye cevap verdi Florencio.

Bu sözler tedirginliğimi daha da artırdı. Florencio gitarının tellerinde biraz gezindi, ötekilerse sessiz durdu. Sonra, Juan Bautista fırından *croissant* almaya gitti ve Florencio hepimize, odanın dışında, bahçede *mate* demledi. Nicolás bir okaliptüse tırmanıp bir dala sarılarak, maymun gibi çığlıklar atıp sonra da muz soyup yemesini taklit ettiğinde (en ünlü yeteneği) artık, neredeyse hiç ışık yoktu. Arkamda bir şeyler olduğunu hissettim ve bu ensemde hissettiğim şeye eşzamanlı olarak Nicolás ağaçtan düştü ve herkes sustu.

Yavaşça arkama dönerken, hep bu tür ortaya çıkışlara eşlik eden şu duyguyu da tenimde hissediyordum. Başımı kaldırınca da –bana bu hissi veren şeyin kaynağını tam olarak bilir gibi– akşamın alacakaranlığında, sağ tarafta bir üst kat penceresinde, Soledad'ın estetik imgesini gördüm. Işığın azlığı ve uzaklıktan, felç edici bakışının yöneldiği yeri tam olarak tespit etmek çok zordu ama ben kesinlikle biliyordum: Bana bakıyordu.

Sonra ortaya çıktığı gibi öyle sessizce yok oldu ve yavaş yavaş çocukların konuşmaları yeniden başladı ama ben artık onları işitmiyordum.

Sivrisinekler rahatsız etmeye başlayınca içeri girdik. Daha sonra Florencio yumurta ve bir yığın patates kızartmaya başladı, ellerimizle yedik. Üstüne, köyden koca koca kavanozlar içinde getirilen bir ev tatlısı yedik. Bütün bunlar olurken ben, Soledad'ın yukarıda ya da büyük evin mutfağında tek başına yemek yiyişini hayal ediyordum.

Şimdi size o gün başıma geleni anlatacak kadar kendimi güçlü hissetmiyorum (başka bir sefer belki anlatırım). Yalnızca diyeceğim ki Soledad* şu antik isim bilgisi doktrininin, yani kişinin ne olduğunu adı söyler doktrininin onayıydı sanki: Bazı tarikatların üyelerinin yemin ederek gözetmek zorunda oldukları kutsal bir sırrı saklıyor gibiydi. Kendine öylesine hâkimdi ki içindeki şiddet, bir su buharı kazanındaki gibi, baskı altında tutuluyordu sanki. Ama bu kazan donmuş bir ateşle besleniyordu. Sıradan ve günlük olaylardan söz etmezdi. Daha doğrusu, birkaç sözle (ve bazen sessizlikleriyle) alışkanlıktan gerçek

* (İsp.) Yalnızlık, inziva.

diye adlandırdığımız olayları değil de, karabasanlarda vuku bulanlar türünden olayları ima ederdi. O karanlıkların bir kişisiydi. Hem tenselliği de bu durumu yansıtıyordu. Dudakları sımsıkı ve bakışları felç edici küçük bir kızın tenselliğinden söz etmek saçma görünebilir ama yine de onunki böyleydi, engereğinkine benzeyen bir tensellik de olsa. Atalardan kalma bilgeliklerin hemen hemen hepsinde cinselliğin sembolleri yılanlar değil midir?

Öyle "şeyler" biliyordu ki insan onun bir "aracı" olduğu sonucuna varabilirdi. Bu sözcük aklıma daktilomun şu anda işleyişinden geldi ve bence oldukça açıklayıcı. Onlar kimdi? Onları nerede görüyordu? Kimin aracısıydı?

Evet, Saint-Jacques Sokağı'ndaki barda karşımda oturan bu uğursuz kişi, ergenlik dönemimde, on altı yaşımdayken, María de la Soledad ile başımdan geçenlerle bulanık bir şekilde bağlantılıydı. Gerçi o yaşananlar gerçek miydi rüya mıydı, bilmiyorum ben.

İzin verirseniz şimdilik bu konudan söz etmeyeyim. R.'nin bana Soledad adını hatırlattığı âna, Paris'in o pis café'sine dönüyorum. Sakinleşmek için oturmak zorunda kaldığımı söylemiştim. Biraz yatışır yatışmaz kalktım ve çekip gittim.

Dışarının soğuğu beni sakinleştirmeye başladı, Du Sommerard Sokağı'ndaki odama vardığımda artık hiç değilse titremiyordum.

Karşılaşmanın tekrarlanmayacağını düşündüm. O kişinin dönüşünün tekrarlanmakla kalmayacağı, üstelik varoluşum açısından belirleyici bir varlık olacağından habersizdim henüz.

Onun bu ortaya çıkışı hakkında M.'ye tek kelime etmedim; şimdi bunun normal olduğunu düşünüyorum. Aksine bana garip gelen, sonraki yıllarda da ona bundan asla söz etmemem, yalnızca o karşılaşmadan değil, ergenlik çağımda olanlardan ve bu son dönemlerde başıma gelenlerden de. Bunun nedeni belki, o kişinin benim üzerimdeki allak bullak edici etkisi yüzünden M.'nin herkesten çok acı çekmesidir. Beni bilimi terk etmeye –neredeyse herkes için şaşırtıcı olan ve hakkında sayısız, tekrar tekrar (ve yararsız) açıklamalar yaptığım bu olaya– zorlayan kişinin *o olduğunu* söylemem yeter. Özellikle, *Hombres y engranajes*'in bu terk edişin en eksiksiz ruhsal ve felsefi açıklaması olduğunu söylemiştim. Ama aynı zamanda insanın açıklanabilir bir şey olmadığını ve her halükârda insanın sırlarının aklında değil rüyalarında ve sayıklamalarında araştırılması gerektiğini de binlerce kez ileri sürdüm. Beni romanlar yazmaya zorlayan da yine bu mütecavizdi ve onun

kötü etkisi altında, 1938'in o döneminde, Paris'te, *La fuente muda*'yı* düzeltmeye başladım. Sonra yine o, bir şekilde, tamamlanmayan ve yayımlatmadığım *Memorias de un desconocido*'nun** kahramanı oldu. Fakat, şekil değiştirmiş göründüğü için (o kurgularda Patricio Duggan diyordum ona), hem durumlar gerçeklerden farklı olduğu için hem de Patricio'nun özellikleri tam olarak onun özellikleri olmadığından beni baskı altında tutmayı sürdürdü, ta ki, yeniden ortaya çıkıncaya ve ikiye katlanmış kızgınlığıyla bu son yıllarda dayanılmaz oluncaya kadar. Üstelik bu şekilde, o romanın Patricio'suna, zaman geçtikçe bana çöldeki bir serap gibi –susuz olanın yaklaşmasıyla uzaklaşan şu ilginç simulakralar (gerçi bu durumda, daha çok tersine bir vaha söz konusuydu ya) gibi– görünen roman kişisine dönüşmekteydi. Ve ben, onun varlığını –korkudan ya da yapabilecekleri yüzünden– sakladıkça M. onu daha çok hissediyordu, hatta rüyalarında M.'ye defalarca göründü. Bu rüyalardan söz ettiğinde ona, R.'nin varlığından ve hayatıma müdahalesinden söz etmeye çalışıyor ama sonunda kendimi hep susturuyordum. Çünkü yıllar geçtikçe, ebediyen unutulmasının daha iyi olacağı bir tür karabasan olduğu fikrini geliştirdim. Buna rağmen *Kahramanlar ve Mezarlar* yayımlandığında tekrar yoluma çıktı, kendisine parça parça ödeme yaptığımız eski bir alacaklının asılsız belgelerle geri dönüp, bizi onurlu kabul eden insanların önünde ifşa edeceği tehdidini savurarak, utanç verici ve gizli hesabını tahsil etmeye kalkması gibi. Ve sonuncu görünmesi, Schneider ve dalaverelerinin ortaya çıkışıyla çakıştığında, M.'ye sorundan söz ederek vicdanımı bir kerede tümüyle boşaltmam gerektiğine inandım. Yapmadım. Ama bir şekilde de kurtulmaya ihtiyacım vardı ve R.'nin varlığı hakkında da Beba'ya açılma (muğlak ifadelerle, elbette) alışkanlığıma başvurdum. Sanırım beni, hikâyeler uyduran bir çocuğu dinler gibi dinliyordu.

Ama ben yine Saint-Jacques Sokağı olayına dönüyorum. Kısa süre sonra ikinci bir karşılaşma gerçekleşti. Laboratuvardan çıkınca, bir süre yürüdükten sonra, kendimi kadehlerin ve kaderim hakkında giderek daha çok karmaşıklaşan düşüncelerimin kimsesiz avuntusuna, şevkatine bırakmak için başka bir bistroya girdim (o tipin kaygılandırıcı müdahalesinin gerçekleştiği yere bir daha hiç dönmedim). Sığınağımı terk etmeye karar verdiğimde herhalde artık gecenin epey geç bir saati olmuştu ve Carmes Sokağı'nı adımlayarak odama doğru gidiyordum ki,

* (İsp.) Dilsiz Çeşme.
** (İsp.) Meçhul Bir Adamın Hatıraları.

birinin sessizce kolumu tuttuğunu hissettim. Görmeden önce kim olduğunu biliyordum. Şiddetle tepki gösterdim:

"Seni görmek beni hiçbir şekilde ilgilendirmiyor!" diye bağırdım. "Sanırım yeterince açık."

"Peki, tamam," diye cevap verdi. "Seninle biraz daha konuşmaktan başka bir arzum yok. Onca yıldan sonra. Hem söyleyeyim, ortak çıkarlarımız da var."

"Ortak çıkarlar," demişti, sıradan cümlelere hep yüklediği o alaycı vurguyla. Sesindeki iyi huyluluk, tatlılık beni iyice kızdırdı, çünkü biliyordum, bu türden duygular taşımaya muktedir değildi.

"Bak," diye karşılık verdim, "ortak çıkarlardan ne anladığını bilmiyorum fakat benim senin arkadaşlığını kabul etmeye en küçük bir niyetim yok. Ne şimdi ne de başka bir zaman. Dahası, izin verirsen bu 'ortak çıkarlar'a biraz güleceğim."

Gülümseyerek omuz silkti.

"Peki, burada bırakalım, şimdilik," dedi. "Ama birlikte bir şeyler içmek isterdim."

Ben yeterince sarhoştum ve uyumaktan başka bir şey düşünmüyordum. Bunu ona da söyledim.

"Evceğizine ha?" diye yorumladı.

Başvurduğu yol çok basitti ama sonuç verdi, her zamanki gibi. Böylece kendimi önceki kadar uygunsuz başka bir barda içerken buldum. Duman, alkol, bezginlik berraklıkla muhakeme etmemi engelliyordu, o ise keskin çelikten yapılmıştı sanki. Sözleri beni merhametsizce kesiyor, çıbanlarımı deşiyor, bilim ve laboratuvara adanmış son yıllarında birikmiş olan tüm cerahati akıtıyordu. Şevkle, inanmadığım konumları savundum, bu sırada o, benim bir şekilde gizliden gizliye inanmaya başladığım fikirlerle beni sarıp sarmalıyordu. Ama sanırım bunlar şu anda oluşturduğum düşünceler, o gece bunları hangi noktaya kadar tartıştık, bilmiyorum. Fikirlerden, tartışmadan, tahlillerden söz etmek bence tamamen yanlış. Mesleki anlamda fikirler değildi bunlar, hiçbir şey sistematik ve bağlantılı değildi. Sistematik ve iyi düzenlenmiş bir aydınlanma gerçekleşmedi, bir gece, karanlık bir çöplükte petrol tanklarının patlaması gibiydi ancak ve bu çöplükte ben kendimi patlamanın alevlerinden koruyordum, ani patlamalar yüzünden gözlerim kamaşmış, görmez olmuştum, üstelik kendimi balçık ve dışkıda çalkalanıyor gibi hissediyordum. Bir an gözüme iri ve son de-

rece sert bir sorgucu gibi göründüğünü hatırlıyorum sanırım, zaten diyalog da bu türdendi:

"Çocukluğundan beri mağaralardan korkarsın."

Sorudan çok onaylamam gereken bir iddia gibiydi.

"Evet," diye cevap veriyordum, ona büyülenmişçe bakarak.

"Yumuşak ve çamursu olan her şeyden iğrenirdin."

"Evet."

"Solucanlardan."

"Evet."

"Çöplükten, dışkılardan."

"Evet."

"Yeraltı deliklerinde bulunan soğukkanlı hayvanlardan."

"Evet."

"İguanalardan, farelerden, gelinciklerden ya da dağgelinciklerinden."

"Evet."

"Ve yarasalardan da."

"Evet."

"Kesinlikle kanatlı fareler oldukları ve dahası karanlıkların hayvanları oldukları için."

"Evet."

"Bu yüzden ışığa doğru, temize ve saydam olana, kristale ve buza doğru kaçtın."

"Evet."

"Matematiğe."

"Evet, evet!"

Birden kollarını açtı, yüzünü kaldırdı ve haykırdı, yukarı doğru bakarak, gizemli bir çağrıymış gibi:

"Mağaralar, kadınlar, anneler!"

Artık café'de değildik. Nasıl ve ne zaman çıkmıştık, bilmiyorum fakat ıssız ve sessiz bir yerdeydik, bir tür tepecikte. Sabahın çok erken saatleri olmalıydı ve karanlık yalnızlıkta sesi ürkütücü bir boyut kazanıyordu. Sonra bana doğru döndü ve sağ kolunu uzatıp tehdit edici ifadesiyle,

"İnsan geri dönme cesaretine sahip olmalı. Sen korkak ve ikiyüzlüsün," dedi.

Ve bir koluyla bana sarılarak (kendimi çocuk gibi hissediyordum) beni bir mağaranın bulunduğu bir yere doğru sürükledi. Ayaklarımın

altında gittikçe daha çok yumuşayan bir çamur hissedinceye kadar yürüdük. Sonra beni yere çökmeye zorlayıp ellerimi o balçığa sokmamı emretti.

"Hah şöyle," dedi.

Sonra da ekledi:

"Bu yalnızca başlangıç."

Birkaç gün sonra Marché aux Puces olayı oldu. Birkaç tozlu tabloya bakmaktaydım, sonunda dikkate değer bir şey bulamayınca, ahşaptan bir Çin mandarini, bir süprüntü alıp gitmeye karar verdim.

Dönüşte, düşünceli dalgın, elimi okumak hakkında bir şeyler mırıldanan bir Çingene kadın çıktı karşıma. Birkaç adım atıp ilerlemiştim ki kadının benimle İspanyolca konuştuğunu fark ettim. Falcı mıydı? Koşup aradım fakat onu o kalabalıkta bulmak imkânsızdı. Nefes nefese, durdum, söylediği ve bana birden değerli gelen ölüm hakkındaki sözlerini hatırlamaya çalıştım. Ama hiçbir sonuca varamadım.

Bana iletmesi gereken önemli bir şey olduğunu düşünerek feci endişelendim, söyledikleri öyle ucuz sözler değildi, öyleyse neden beni her şeye rağmen takip etmemişti? Sonradan yalnızca benim hayalimde olduklarını kanıtladığım şeyleri görmeye meyilliyim, bu yüzden bunun da hayali bir olay olduğu sonucuna varacaktım tabii şayet sessiz ama inatçı bir kanı, aksine inandırmak için peşime düşmeseydi. Bu bir uyarı mıydı acaba?

Bunu kendime daha sonra sordum, metrodan çıktığımda. Bu ve bunun gibi, Çingenenin söylediğini sandığım bir dizi çeşitlemeyle: Geleceğinde ölüm görüyorum ya da belki ölü olan bir kişi, onu karşında göreceksin. Saat beşteki dönüş trenine bindim ve kapılardan birine yakın, ayakta durdum. Kendimi rahatsız ya da daha doğrusu huzursuz hissetmeye başladığımda birkaç istasyon geçmiştik. Arkamdan birisinin beni gözetlediği hissine kapıldım. Bazı durumlarda olduğu gibi, bu his tahammül edilmez hal aldı ve arkama döndüm. Genç bir kadın gözlerini, büyük ve karanlık, bana dikmişti. Fakat bana bakmaktan çok *gözetliyordu*. Ve birisine ilk kez bakan biri gibi değil, o kişiyi uzun yıllar önce tanımış biri gibi.

Bir saniye sürdü. Mahcubiyetten başımı hemen çevirdim. Ama onun gözlerini hissetmeye devam ettim. Kadını daha önce hiç görmemiştim, kesinlikle, yine de o gözler bana, müphem ve çok eski bir şeyi hatırlatıyordu; unuttuğumuzu sandığımız bir şarkının kalıntılarını ya da hafif bir kokuyu duyduğumuzda zihnimizde beliren şu anılar gibi bir şeyi.

Montparnasse'a varınca inmeye hazırlandım ve kendimde kadınla tekrar yüz yüze gelme cesaretini bulamadım. Birkaç adım yürüdüm, bocalayan isteğimden çok, yolcuların sürüklemesiyle. Sonra birden trene yeniden binme isteği duydum ama geç kalmıştım. Vagon hareket ederken bana bakmaya –ama şimdi hüzünle– devam ettiğini açıkça gördüm. Son vagon da gözden kaybolduğunda, büyük şehirlerde beklenmedik fakat önemli karşılaşmaların bende hep yarattığı sıkıntı içimi kaplamaya başladı: Bir labirentte beceriksizce koşup durduğumuz ve rastlantı (?) karşımıza varoluşumuz için aslolabilecek birini çıkardığında da herhangi bir engelin, karşılaşmayı başarısızlığa uğrattığı hissi. Sanki kader önce yolumuza karşılaşmamız gereken varlığı çıkarıyordu, sonra da sahtekârca, başarısız olmamız için elinden gelen her şeyi yapıyordu.

Tünele bakıp öylece kaldım, onu bir daha hiç görmememin gayet mümkün olduğunu düşünerek. Oturduğum yere doğru giderken sis giderek yoğunlaşıyordu. Odesa Geçidi'ne vardığımda neredeyse önüme çıkan bir çifti deviriyordum. Uyurgezer gibiydim ve birden anladım: María Etchebarne'nin gözleriydi, o kadının gözleri.

Karanlıkta el yordamıyla birden bir yaratığın çizgilerini algılar gibi.

Ben o öğretmene âşıktım, belki yirmi yaşlarında, kocaman ve kara, düşünceli gözleri olan bir kızdı.

1923'ün bir yaz gecesi, son sınıftaydım o sıra, büyükler San Martín Meydanı'nda soğuk bir şeyler içerken ya da Club Social'de iskambil oynarken, biz çocuklar çalıların ve palmiyelerin arasında saklambaç oynuyorduk. Ta ki ben oyunun belli bir anında bir ürperti hissedinceye kadar. Sonra kendimi Etchebarne'lerin evine doğru koşarken buldum. İki girişli büyük bir evdi –asıl kapı Mayo Caddesi'ne açılıyordu, öteki, büyük bir arka kapıydı. İçgüdüm beni arka kapıya götürdü, açıktı. İçerisi karanlıktı ve hiç kimse yoktu: Herhalde meydandaydılar. Önce, belki de benim adımlarımdan uyanmış olan birkaç tavuğun gıdaklamasını, sonra da bahçeye gelince iniltiler işittiğimi hatırlıyorum. Koştum ve yerde, acıyla kıvranan öğretmenimle karşılaştım. Bir şey dedim, neydi bilmiyorum, bağırdım fakat o hâlâ inleyip kıvranıyordu. Bunun üzerine Club Social'e bir doktor bulmak için koştum, orada kâğıt oynarlardı hep.

María gözlerine asit atanı asla söylemek istemedi. Sessizliğini daima korudu ama o dehşet de onu mutlak bir sessizliğe varıncaya kadar

ketumlaştırdı. Bir sırrı tutmanın neredeyse imkânsız olduğu o kasaba gibi bir yerde bile hiç kimse María Etchebarne'yi kimin kör ettiğini öğrenemedi.

Bu olayın Körlerin bir intikamı olduğunu düşünmem için otuz yılın geçmesi gerekti. Peki ama nasıl? Neden? Kasabamızda tanınmış iki kör vardı: Birini hariç tutmalıyım, çünkü belediye bandosunda trampet çalıyordu, son derece zavallı biriydi ve öğretmenden haberi bile olamazdı. Öteki, annesiyle birlikte, herkesten uzak yaşayan bir bekârdı. 1954 yılında bir nedenim olmaksızın, otuz yıldan sonra ilk kez bulunduğum Rojas'ta beni endişelendiren bu B* hakkında bazı şeyler öğrendim. Hâlâ yaşıyordu, annesi ölmüştü ve Muñoz Sokağı'nda, ütücünün yanındaki, aynı evde oturuyordu. İçgüdüm ve öfkemin yönlendirmesiyle, mantıklı bir nedenim olmaksızın adamı görmeye gittim. Çocukluğumun o sokağında, o zamanlar bana öylesine büyük görünen oysa şimdi –özellikle de ütücünün evini geçip de mahallenin hırsızlarının eski evleri başladığında– küçücük ve sefil gördüğüm o sokakta ilerledim. Eski kapı tokmağıyla kapıya vurdum; biraz sonra, B*nin kendisi bana kapıyı açtı, kesinlikle yalnız yaşıyordu.

Hep güneşsiz bir mağarada yaşamış biri gibi ince ve solgun bir adamdı. Aslında ev de bir şekilde güneşsiz bir mağara gibiydi, keza dış kapıdan, içeride hiçbir türden bir ışığın olmadığını gözlemledim. Mantıklıydı, annesi artık yaşamadığına, o da kör olduğuna göre. Hava kararıyordu, yüzü bana belli belirsiz görünüyordu.

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu tatsız bir sesle, bir münzevinin sesiyle.

Ona soyadımı söylemedim, Buenos Aires'ten bir gazeteci olduğumu ve kasaba halkı konusunda birkaç soru sormak istediğimi açıklamakla yetindim.

"Sabato'lardansınız siz," dedi bunun üzerine.

Dondum kaldım.

"Sesiniz Sabato'ların sesi," dedi. Düşünebiliyor musunuz?

"Madem soyadımı biliyorsunuz, ben de size gazeteci olmadığımı, Ernesto Sabato olduğumu ve Rojas hakkında bir şeyler yazdığımı açıklayayım. Eskiden buralarda yaşayanları araştırıyorum. Büyük kısmının 30 ile 40 arasında gittiğini biliyorsunuz."

"Öyle."

Ona, yolunu şaşırtmak için önemsiz, sıradan sorular sordum: Ortadan yok olmuş birkaç aile hakkında, Perazzollo'ların döveni hakkında,

yaşlı Almar hakkında. Bana yüzeysel cevaplar verdi, "talihsizliğim nedeniyle, senyor," diyerek daha kesin konuşamamasının nedenini açıklayarak.

"Tabii, şüphesiz," diye çabucak yorumladım, sonradan beni utandıran demagojik bir aceleyle.

Ve birden yıllar boyunca dönüp dolaşıp düşündüğüm soruyu önüne serdim:

"Peki ya Etchebarne'ler? Benim eski öğretmenim öldü mü?"

"Eski öğretmenin mi?" diye sordu ilgisiz bir sesle, sanki bu ses, engellerle dolu dar bir geçitten kaçıp kurtulacakmış gibi.

"Evet María, benim altıncı sınıf öğretmenim. Öldüğü doğru mu?"

Adam dilsizleşti.

"María Etchebarne," diye tekrarladım dizginsiz.

"Tabii ya," uyanmış gibi göründü. "22 Mayıs 1934'te öldü."

Devam etmek istemedim, bana gerekli görünmedi. Ayrıca ihtiyatlı da değildim: Güzel bir genç kızın gözlerine asit atmış bir adam, tahmin edilebilir şekilde, kendisini araştırmaya gelen birine karşı daha gaddar suçlar işleyebilir niteliktedir.

Sonradan, bu şaşırtıcı görüşmeyi farklı açılardan tahlil ettiğimde tek bir şüphe beni ele geçirdi: Madem benim inandığım gibi suç işleyen biriydi, bana tarihi tam olarak söyleme gibi bir hatayı neden yapmıştı? Belki de ona darbeyi oldukça ani indirdiğimden, ortaya çıkan tehlike hakkında düşünemediği için. O olay, hayatına öylesine bir dehşet getirmişti ki o güne ilişkin her şeyin, kimsesiz ruhuna yakıcı ve acımasız harflerle işlenmiş olması da mümkündü. Bu kimsenin, karanlık izbeliğine sonsuza değin kapanıp, gece gündüz karşılıksız aşkını ve işlediği suçu düşünerek otuz yılını (1965'te öldü) geçirmiş olacağını herkes tahmin edebilir.

Ben şimdi 1938 olaylarına dönüyorum.

Dediğim gibi, Odesa Geçidi boyunca yürüyordum ve bir çiftle burun buruna gelmiştim ki hemen ardından, olay aydınlandı: Metrodaki kadının gözleri öğretmenimin gözlerinin aynısıydı. Gözler aynı *gibi görünüyordu* demek istemiyorum: Harfi harfine olan biteni kastediyorum.

Çocukluk halüsinasyonlarımda çektiklerime çok benzer bir durumda odama vardım. Düşünmek için kendimi yatağıma bıraktım. O alçak R.'nin bazı sözlerinin hemen arkasından, M.'yi ve oğlumu en acımasız şekilde terk ederek yalnız yaşamaya başladığımı, bilmiyorum size

daha önce söylemiş miydim. Kısa bir süre sonra karım Arjantin'e döndü ve ben bir kâbustaki bir çocuk gibi yapayalnız kaldım.

İşim açısından utanç verici bir dönemdi. Goldstein bana durumumun Irène Joliot-Curie'nin hoşuna gitmediğini ima etti. Profesör Houssay'e gönderebileceği rapor beni endişelendiriyordu, tabii beni Paris'e göndermek için yaptıkları fedakârlığı anlıyordum. Bilimin İlerlemesi İçin Dayanışma! Zavallı Doktor Houssay, benim o dönemdeki asıl endişelerimi ve gizli düşüncelerimi bilseydi!

Şu malum pazar gününden sonraki faaliyetlerimi açıklıyorum: Her gün, Montparnasse İstasyonu'na, pazar günü inmiş olduğum saat civarında gidiyor, biletimi elimde hazır tutuyor ve trenleri gözlüyordum. Bir, iki, üç saat, hatta bütün bir öğleden sonra kalıyordum.

Yavaş yavaş umudumu kaybetmeye başladım; böyle korkunç bir şeye saplanıp kalmak kimde umut bırakır ki?

Bu durum, Leipzig korosundan San Matteo Pasyonu'nu dinlemek için Saint-Eustache Kilisesi'ne gittiğim bir kış gecesine kadar devam etti. Gözlerin tekrar enseme dikilmiş olduğunu hissettiğimde bir sütuna yaslanmış ayakta dinliyordum müziği. Heyecanım öylesine güçlüydü ki arkama dönmeye cesaret edemedim. Gerekmiyordu da. O andan itibaren artık kendimi müziğe veremedim. Konser bittiğinde çıkışa doğru yürüdüm, meçhul kadının arkamdan geldiği inancıyla, kurulmuş bir aygıt gibi metroya bindim. Porte d'Orléans'a vardığımızda –ne Montparnasse'da inmek, ne hâlâ orada olup olmadığını ya da Raspail'de mi yoksa öbür istasyonlardan birinde mi inip inmediğini doğrulamak aklıma bile gelmemişti– yolcuların itip kakmasıyla çıktım ve önüme geçmesine izin verdim, göz ucuyla hareketlerini izlemeye ancak cüret ediyordum. İzlemeye başladım. Montsouris Parkı'na doğru döndü, birkaç defa arkasına baktı ve sonunda Montsouris Sokağı'na girdi.

Köşeden gözledim. Bir kapıya varınca bir anahtar çıkardı ve girdi. Kapıyı kapatır kapatmaz yaklaştım ve bir an ne yapacağımı bilemeden kaldım. Öte yandan neye kalkışabilirdim ki?

Birkaç saçma bekleyiş dakikasından sonra, kendi yoluma döndüm ve istasyona doğru aynı yolda ilerlemeye başladım. Hangi sezgi birden başımı çevirmeme neden oldu bilmiyorum ama döner dönmez birinin beni takip ettiğini gördüm. Hızla ortadan yok oldu, utanç verici bir şey yaparken yakalanmış biri gibi. Beni takip eden o uzun boylu ve kambur adamın R. olduğu hissine kapıldım. Ama tabii, karanlık, puslu hava, kendi heyecanlı halim, şüphelenmeme neden oldu. Her halükârda,

kendimi öylesine altüst olmuş hissediyordum ki bir şey içmek için karşıma çıkan ilk café'ye girdim. O gece olup bitenleri uzun uzun düşündüm. Alkol bende eski hayaletleri uyandırdıkça, anılar ve hayallere kaptırıp uyuşmaya gösterdiğim eğilimimle, kendimi önce Rojas sokaklarında, sonra da okulda María Etchebarne'nin gözlerini seyrederken görmeye başladım, ta ki o gecenin tüm dehşet verici sürecinin aşamaları birbiri ardından gelinceye kadar. Ve öğretmenimin evine doğru o koşuş, ruhumda öylesine yoğunlukla canlanmaya başladı ki, birden, ona doğru tekrar koşmam gerektiğini hissettim. Ona doğru mu? Fakat bu ne saçma bir hayaldi? Sarhoş oluyordum, çok sarhoş, fakat o yaz akşamı beni Etchebarne'lerin evine kadar götüren aynı, karşı konmaz gücü tekrar hissettim. Kalktım ve meçhul kadını takip ederek geçtiğim yolu yeniden, küçük Montsouris Sokağı'na girinceye kadar kat etmeye başladım. Son kısmını da hızla geçtim ve tereddüt etmeden elimi o XVII. yüzyıl kapısının tokmağına koydum. Kilitlenmemiş olması bile beni şaşırtmadı, öyle ki büyük avluya girdim ve birisi beni yönlendiriyormuş gibi ikinci kata giden gıcırtılı basamakları çıktım, bir kapıya varıncaya kadar pis ve cılız bir ışık veren bir lambayla ancak aydınlanan bir koridorda yürüdüm. Kapıyı açtım. Her yer kapkaranlıktı ama bir yerlerden son derece acı bir inilti geliyordu. Elektrik anahtarını buluncaya kadar duvarları yoklayıp lambayı yaktım ve meçhul kadını gördüm; eski bir divana uzanmıştı. Pençe gibi açılmış ellerini yüzüne koymuş, bir yandan da, can çekişen bazı hayvanların sesiyle inliyordu. Kapıda donup kaldım, hiçbir şey yapmaya cesaret edemiyor ama ne olduğunu da tam olarak biliyordum. Sonra sendeleyerek kaçtım. Yuvarlanırcasına girdim odama, kendimi yatağıma attım, uyumayı başarabildiğimde ise dehşet verici kâbuslar hücum etti üzerime.

Ertesi gün öğlene doğru uyandım. Ayrıntıları önce hatırlamadım ama yavaş yavaş gecenin önemli anları zihnimde tekrar oluşmaya başladı: kilisedeki konser, sırtımdaki gözler, çıkış, v.s. Divanda, gözlerinin üzerinde, kasılmış elleriyle, can çekişen bir köpek gibi inleyen o kadının anısı gözlerimin önüne geldiğinde titremeye başladım. Güçlükle kalktım, başımı epeyce bir süre musluğun altına tutarak serinledim ve sonra kendime kahve yaptım.

Olanları birine anlatmaya ihtiyacım vardı, kim olursa ve laboratuvara gideceğime Bonasso'nun oraya gittim. Keyifsiz bir halle uyandı. Sabahın köründe uyandırılınca böyle oluyordu. Klasik şakasıydı bu. Yatağının kenarına oturdum, bir süre sessizce durdum. Bonasso esni-

yor, yüzünü sıvazlıyordu, iki günlük sakalını ölçer gibi.

"İnsanın yıllarca hiçbir şey yapmak istemeden kalktığı olabiliyor." Ağır ağır doğruldu, tekrar esnedi ve nihayet kalktı, terliklerini giyip koridordaki küçük banyoya gitti. Döndüğünde bana ilgiyle bakmaya başladı.

"Sana bir şey oluyor ama ne?"

Sonra elini yüzünü yıkamaya koyuldu ve kurulanırken bana yan yan baktı.

Ona önceki gece olan biteni naklettim. Bonasso kurulanmayı kesip havluyu bırakmadan ciddiyetle baktı.

"Ne yani, bana inanmıyor musun?" diye sordum hırçınca.

Havluyu düşünceli bir halde yerine koydu, sonra beni dikkatle inceledi. Kızgınlığım arttı.

"Ne oluyor!" dedim.

"Dostum," diye yorumladı çatık kaşla, "dün gece ben ve Alejandro Sux ile birlikteydin. Sakın bana hatırlamıyorum deme."

Sert bir darbeydi.

"Ne?"

"Tabii ya. Deli herif, şu Koruma Derneği konusunda sana danışıyordu."

"Koruma Derneği mi?"

"Tabii ya dostum. Her gün bir tanesini icat ettiği şu derneklerden biri. Atom Fizikçilerini Koruma Derneği falan gibi bir şey işte."

Dilimi yuttum. Bonasso beni, endişeyle incelemeye devam ediyordu.

Laboratuvara çok geç kalacağım yalanıyla kalkıp gittim. Ama Sux'un oraya yöneldim. Kapıcı onu Dupont Latin'de bulabileceğimi söyledi. Gerçekten de oradaydı, bir Fransız'la konuşuyordu.

"Şu rastlantıya bakın," dedi, beni görünce, "dün gece Sabato'ya bu konuyu açıklıyordum. Biliyorsunuz, Curie Laboratuvarı'nda çalışıyor kendisi."

Sersemledim. Yanlarından ayrılınca ceplerimi elden geçirmeye başladım: Konsere giriş biletinden tek iz yoktu. Elbette, kilisenin kapısını geçer geçmez atmış olabilirdim, ihtiyacım kalmadığını düşündüğüm her şeyi hemen fırlatıp atma saplantımla; attığım şeyin birden bire değerli bir şeye dönüştüğünü keşfettiğim binlerce kez bu saplantım başıma dert açmıştı.

Saint-Eustache'a kadar gittim ve kiliseyi görünce, önceki gece yalnızca konseri dinlediğimden değil bir saatten fazla bir süre girişteki kuyrukta soğuktan donmuş olduğumdan da kesinlikle emin oldum.

Bütün gün olan biteni düşünüp taşınarak geçirdim, ta ki meçhul kadını takip ettiğim yolu tekrar kat etmek aklıma gelinceye kadar. Eve vardım, XVII. yüzyıl kapısını tanıdım. Açıktı. Bocaladım. Girecek miydim? Girince ne yapacaktım? Sonunda karar verdim ve merdivenleri aradım: Her şey tanıdıktı, orada bulunmuştum, çok açıktı, rüyalarımda da olsa.

İkinci kata kadar çıktım. Gıcırdayan merdivenler, gündüz de olsa, ya da kesinlikle bu yüzden, beni etkiledi. Koridoru izledim ve giderek daha fazla korkutucu olan bir yavaşlıkla, "onun" dairesine ya da odasına açılan kapıya yaklaştım. Hareketsiz kaldım. Etrafa baktım ve kimse beni gözlemediğinden kapıya kulağımı yaklaştırdım: En küçük bir insan belirtisi işitilmiyordu. Biraz geri çekildim ve aydınlatıcı herhangi bir ayrıntı aradım ama ancak, mavi zemin üzerinde beyaz harf ile yazılı H harfi olan, çinili, eski ve pis, ufak bir levha tespit edebildim. Bir kararsızlık anından sonra aşağıya indim. Tam giriş kapısında bir ilham geldi de meraklı kapıcı kadını buldum:

"İkinci kat H'deki küçük hanım yok mu?" diye sordum.

Yaşlı kadın, çini levhayla herhalde aynı dönemden olan gözlüğünü düzeltip beni, emniyette tanıkların zanlıları inceledikleri dikkatle gözden geçirdi.

"Madame Verrier," diye düzeltti.

"Tabii ya, Madame Verrier."

"Bir kaza geçirdi efendim. Hastanede."

"Kaza mı?"

Sesimin titreyişini fark edecek diye korktum. "Gözlerine asit," diyordum ki bacaklarım gevşedi. Kapıya dayandım.

"Ona bir şey oldu mu?"

"Yok, yok, hiçbir şey olmadı."

Yine de, hangi hastanede olduğunu soracak kadar zihnim açıktı yahut kurnazlığım yerindeydi, öyle ya, yoksa cadaloz benden şüphelenebilirdi. Gerçekle yüzleşmek için odama döndüm. Mandarin heykelini elime aldım: Bu hiç değilse bir cisimdi ve Marché'de bulunduğum o pazar gününün kanıtıydı. Peki, ya geri kalanı?

Ya beni takip eden ve dönüp baktığım her seferinde gölgeler arasında kaybolan tip, R. değil miydi, acaba?

O günlerde Cecilia Mossin, Sadoski'nin bir mektubuyla çıkageldi. Kozmik ışınlar üzerine çalışmak istiyordu ama ben onu caydırdım: Laboratuvarda benimle birlikte çalışmalıydı bence. O akıl karışıklığının ortasında, bir köle, diye düşündüm kurnazca. İyi kız. Onu Irène Joliot-Curie'ye takdim ettim, kabul etti ve Cecilia da beyaz ve düzgün önlüğüyle gelip gitmeye başladı. Sabahları on, on bir gibi, tıraşsız, yarı uykulu geldiğimi görüyordu. Kutsal bir dehşetle, benim Madame Joliot'yla yaptığım dalgın toplantılarıma katılıyordu.

Molinelli'nin ortaya çıkması bundan sonraydı. Yanında da, öğrencilik döneminde herhalde Troçki gibi olan –aynı ona benzeyen ama daha ufak ve yoksulluk nedeniyle aşırı derecede zayıf olan– biri vardı. Kartal burnu sipsivriydi ama tanınmış Bolşevik liderle aynı çerçevesiz gözlüğü, aynı geniş alnı, aynı karmakarışık saçları taşıyordu. Bakışı, son derece keskin, parıltılı bir çift gözden geliyordu. Çevresini, ancak bir Yahudi'nin sahip olabileceği bir entelektüel arzuyla, Krakov gettosundan gelen okuma yazma bilmeyen bir Yahudi'ye, tek bir kelimesini anlamadan rölativite teorisi hakkındaki bir açıklamayı saatler boyu şevkle dinletebilecek bir arzuyla inceliyordu. Bu adam, kendisinden büyük birinden kalmış, yıpranmış elbisesinin de gösterdiği gibi açlıktan ölüyor olmalıydı ve buna rağmen yalnızca dördüncü boyut, olanaksızlık ya da Tanrının varlığı için endişeleniyordu.

İri ve şişman Molinelli'nin, sarkık gerdanı ve her an bir salya ipliğinin inebileceği yarı açık ağzıyla, Charles Laughton'a belli bir benzerliği olduğunu, bilmem size söylemiş miydim. Yanındaki Troçki ile zıtlığı öylesine groteskti ki, o sıralar bana hâkim olan ruh halimde olmasaydım, Molinelli'nin iyi kalpliliğini bilmeme rağmen, gülmemi zor tutardım.

Molinelli, benimle yalnız konuşma arzusunu gizemli bir şekilde bildirdi. Şişman ile son derece zayıf ve son derece sinirli arkadaşının oluşturduğu tablo, Cecilia ile Goldstein'ın bilim alanındaki geleceğim konusundaki fikirlerini değiştirecek bir tablo değildi doğrusu. Bana, sokağın ortasında bayılmak üzere olan birini izliyormuş gibi, dikkatle bakıyorlardı.

Bir köşeye gittik, eminim Cecilia ve Goldstein için, bu şekilde, elektrometreler arasında bir karikatür sahnesi yaratıyorduk. Alçak, komplocu bir sesle Molinelli bana, arkadaşı Citronenbaum'un (ama C ile, diye de uyardı) benimle simya hakkında görüşeceği önemli bazı şeyleri olduğunu bildirdi.

Adama baktım: Gözleri fanatizmle ışıldıyordu.

Duygularım ilginç bir şekilde karışıktı, keza bir yandan gülmek geliyordu içimden çünkü küçüklükleri nedeniyle Citroën otomobilleriyle onu ilişkilendirmek fikri bana çok komik geliyordu; ama öte yandan hazırlıksız yakalandığım bir durumu yaşıyordum.

Simya, diye tekrarladı ifadesiz bir sesle.

"Thibaud hakkında ne düşünüyorsun?" diye sordu bana Molinelli.

Thibaud hakkında mı? İyi bilmiyordum, bir zamanlar yayımlanmış bir kitapçığını okumuştum.

Ya Helbronner hakkında?

Helbronner bir fizikçi-kimyagerdi, evet, tabii.

"Mahkemelerde bilirkişidir," diye bilgi verdi genç Citronenbaum, gözlerini üstümden ayırmadan, sanki bir hatamı yakalamaya çalışıyormuş gibi.

Mahkemelerde mi?

Evet, simyada uzman.

Simyada mı uzman? Nasıl bir tavır takınacağımı bilmiyordum fakat sakin kalmanın, en iyisi olduğunu düşündüm. Molinelli beni sıkıntıdan kurtardı: Simya ile uğraşan, devamlı buluşlar, kesintisiz hareketli makineler falan yapan insanlar hep vardır. Ama önemli olan bu değil: Citronenbaum (onu işaret ederek, sözünü ettiği kişiyi gösterir bir jest yaptı) Helbronner vasıtasıyla müthiş biriyle temas etmeyi başarmıştı. Fulcanelli'nin kitaplarını okumuş muydum? Hayır, onu tanımıyordum.

"Okumalısın," dedi bana.

Peki, onlara nasıl yardım edebilirdim. Molinelli başıyla ve az çok "önemli olan bu değil" ya da "söz konusu olan başka bir şey" anlamına gelen bir ifadeyle, reddetti. Adam, tam da uranyum atomu fisyonunun ilan edilmesiyle birlikte ortadan yok olmuştu.

Kim ortadan yok olmuştu? Fulcanelli mi?

Hayır, Citronenbaum'un Helbronner vasıtasıyla tanımış olduğu simyacıdan söz ediyordu.

Öyleyse, neden bana bu Fulcanelli'yi anlatıyordu?

Çünkü onlara göre aynı kişi olabilirlerdi, yani simyacı ile Fulcanelli demek istiyordu.

"Bilirsin," dedi bana Molinelli, büyülenmişçe, kıpırdamadan bizi izleyen Goldstein ve Cecilia'ya doğru belli bir korkuyla bakarak, "Fulcanelli'nin kimliği konusunda bir gizem var, biliyorsun."

O anda öyle beklenmedik bir şey oldu ki, bugün hâlâ utanıyorum, üstelik o günlerde bana uyku yüzü göstermeyen sıkıntılı halimle de kesinlikle uyuşmuyordu: Katıla katıla, neredeyse isterikçe, gülmeye başladım.

En çok şaşıran, yarı açık ağzı ve koca gerdanıyla Molinelli oldu.

"Ne oluyor sana böyle?" diye sordu titrek bir sesle.

Yapabileceğim en büyük hatayı yaptım: Susacağıma nedenini açıkladım: Molinelli ve Fulcanelli. Gözlerimi bir mendille sildim ve ziyaretçilerimi tekrar dinlemeye hazır olduğumda ancak, davranışımın yersizliğini fark ettim: Molinelli yarı açık ağzıyla, şaşkın bir sessizlik içinde izliyordu beni, arkadaşının ışıltılı gözlerindeyse son derece yüksek bir elektrik gerilimi oluşmuştu. Sonra bakıştılar ve veda etmeden çekip gittiler.

Önce bir şey yapmaya yeltenmedim. Yalnızca, sahneyi izlerken durağan kalan Goldstein ve Cecilia'ya bakmak için döndüm. Sonra çıkışa koştum. Molinelli'yi çağırarak. Ama arkalarına bakmadılar. Böylece koridorda uzaklaşışlarına bakarak durdum: Biri, devasa ve gevşek, öteki kendisine miras kalan elbisesinin içinde ufacık.

Laboratuvara döndüm, sessiz ve düşünceli oturdum.

Birkaç gün boyunca moralim çok bozuktu, uyuyamıyordum, uyuyunca da rüyalarım başlıyordu. Bu rüyalardan biri, görünüşte ciddi bir şey yoktu ama, beni heyecanla uyandırdı. Laboratuvarın yeraltı katlarından birinde yürüyordum, Lecoin'in odasına giriyordum ve onu bir takım plakaların üzerine eğilmiş halde, sırtından görüyordum. Ama seslendiğimde, dönüyor ve yüzü Citronenbaum'un yüzü oluyordu.

Neden heyecan ve endişeyle uyanmıştım? Bilmiyorum. Belki zavallı Molinelli'ye karşı vicdanım rahat değildi. Onu bulup özür dileme kararıyla kalktım. Ama, açılmaya başlayıp da yataktan çıktığım vakit karabasanın böyle basit bir suçluluk duygusunun değil daha derin bir şeyin sonucu olduğu kanısındaydım. Ama neyin?

Kabalacı kitaplar ve belgelerle doldurduğu, ahıra benzeyen odasına doğru gittim. Çok erkendi, sis vardı ve sisin arasından görünen Panthéon'un kubbesi bana melankoliden çok endişe veriyordu. R. ile olan olaylar çok geride kalmış görünüyordu ve dehşet duygusunun yerini, o 1938 Paris'inde bende giderek daha belirginleşen bu melankoli hali almıştı. Odasına kadar çıktım ve tekrar tekrar kapıyı vurdum, çünkü o saatte uyuyor olmalıydı. Nihayet bana cevap verdiğinde adımı söyledim, fazlaca süren bir sessizlik oldu. Nasıl bir tavır takınacağımı

bilmiyordum. Öte yandan ondan af dilemeden gitmek de istemiyordum.

Biraz bekleyip sonra kapıya iyice yaklaştım ve af dilemem gerektiğini, moralimin bozuk olduğunu, hiç iyi olmadığımı, o gülüşün isteruk bir gülüş olabileceğini, vs.'yi yüksek sesle söyledim. Ayrıca onun harika bir insan (birkaç yıl önce öldü), kin tutamayacak biri olduğunu söyledim. Böylece sonunda bana kapıyı açtı ve o yıkanırken ben de üç ayaklı bir divana oturdum: Gizlici birkaç kitap da eksik ayağın yerini tutuyordu. Açıklama yapmaya kalkıştım ama o basiretle, yapmamamı rica etti.

"Citronenbaum için üzgünüm," diye yorumladı nedenini açıklamadan, o fanatik adamcağızda gülüşümün yaratmış olabileceği etkiden de söz etmedi.

Kurulanırken, tekrarladı: Yalnız onun için üzgünüm.

Ben utanmıştım, sanırım o da bunu fark etti ki kahve yaparken konuyu değiştirme cömertliğini gösterdi. Yine de malum ziyaret sırasında benimle konuşmayı düşündükleri şeyden söz etmesini rica ettim. Artık önemi yok der gibi elini kaldırdı ve önceki gün Bonasso ile başına gelen bir şeyden söz etmeyi tercih etti.

"Lütfen," dedim.

Böylece, bağlantısız bir şekilde de olsa, Fulcanelli konusuna döndü. Kitaplarından birini bulup bana verdi: Okumalıydım.

"Biliyorsun, onu hiç kimse görmedi. Bak bu kitap 1920 tarihli. Yaklaşık yirmi yıl onun kim olduğunu söyleyebilecek tek kişi çıkmadı."

Peki editör?

Başıyla olumsuz işareti yaptı. Bruno Traven vakasını hatırlıyor muydum? Orijinaller postayla geliyordu. Fulcanelli vakasında ise en azından Canseliet diye biri aracılığıyla ulaştırıldıkları biliniyordu.

Öyleyse yazar hakkında bir şeyleri ortaya çıkarmak kolaylaşıyordu.

Hayır, çünkü bu Canseliet sistemli olarak inkâr edilmişti. Şimdi Citronenbaum ile karşılaşmasının ne kadar önemli olduğunu anlıyor muydum?

Hayır, anlamıyordum.

Ama be adam, Profesör Helbronner mahkemelerde uzmandı ve birden fazla, gerçek ya da sözde, simyacı ile teması olmuştu. Bir gün Citronenbaum'u, Gaz Şirketi'nin eğitim laboratuvarında çalışan bir beyle

görüşmeye gönderdi. Bu bey onu, Fransızlar bir yana, Joliot ve işbirlikçileri kadar Helbronner'in de bir uçurumun kıyısında olduğu konusunda uyardı. Ona, döteryum ile gerçekleştirilen deneylerden söz etti ve bazılarının bu şeyleri yüzyıllardan beri bildiğini ve herhangi bir nedenle bunu gizlemiş olduğunu, deneyler belli bir noktaya geldiğinde arşivlediğini ve bilgilerini, saçma gibi görünen, aslında şifreli olan bir dilde rapor ettiğini söyledi. Üstelik nükleer güçlerin serbest kalması için ne elektriğin ne de hızlandırıcıların gerekli olduğunu, aşırı derecede saf maddelerin belli geometrik yerleşimlerinin yeterli olduğunu açıkladı. Peki neden bütün bu konularda o güne değin sessiz kalınmıştı? Çünkü o simyacılarda, XVIII. yüzyılın şu Aydınlanmacı ve inançsız salonlarının mirasçıları olan modern fizikçilerden farklı olarak temelde dini bir kaygı vardı. Tabii, hepsinden söz etmiyordu: Çoğunluğu sahtekâr ve şarlatanlar, krala ya da falanca düke hesap kitap yapan kişiler, hayatları darağacında ya da işkencede son bulanlar oluşturuyordu. Hayır, o hakiki olanlardan, gerçek çıraklardan, Paracelso ya da Saint-Germain Kontu ve hatta bizzat Newton gibi adamlardan oluşan zincirden söz ediyordu. Newton'un Kraliyet Akademisi'ndeki müphem fakat anlamlı sözlerini biliyor muydum? Simyanın tüm tarihi, en azından bize, bu uygarlığın materyalistlerine ulaşabilen kısmı, bakırın altına dönüşümünden ve başka bir sürü yalan dolandan söz ediyordu ama ne olursa olsun bunlar baş döndürecek kadar derin bir şeyin katıksız uygulamalarıydı. Aslolan araştırmacının kendisinin dönüşümüydü, her yüzyılda, bir ya da iki ayrıcalıklıya bahşedilen çok eski bir sır. Büyük Eser.

Kahvelerimizi içerken ikimiz de kısa bir süre sessiz kaldık.

"Ya şu kısa bir süre önce ortadan kaybolan adam?" diye sordum.

"Evet, bütün dünyada gazeteler uranyumun fisyonundan söz etmeye başlar başlamaz."

Peki ama neden ortadan yok oldu? Anlamıyordum.

Omuz silkti. Citronenbaum'un varsayımı Gaz Şirketi'ndeki şu adamın Fulcanelli'den başkası olmadığıydı. Başka bir arkadaşı da, Berger diye biri, aynı görüşteydi.

Bütün bunları düşündüm fakat beni görmeye geliş nedenlerini anlayamıyordum.

"Açıklamak uzun sürer," diye cevap verdi. "Ayrıca Citronenbaum ile çok ilgisi var. Ama ne yazık ki artık çok geç. Seni tekrar görmeye gelmek isteyeceğini sanmıyorum."

Kızdım: Ona olanı biteni açıklamıştım. Evet, tabii, tabii. Fakat Citronenbaum başka tür bir insandı. Ve gözlerime bakarak, ciddiyetle ekledi:

"Bir dâhi."

Yakında onu görüp görmeyeceğini sordum. Şüphesiz görecekti. Ama benim, hiç değilse o an için, bundan fazlasını yapmamın mümkün olmayacağım anladım.

Birkaç günü fikirlerimi düzene koymaya çalışarak oralarda geçirdim, ama çözüm bulamıyordum. Böylece saplantılarımdan birazcık kopabildim ve Saint-Michel Bulvarı kitapçılarında bir Fransızca-Arnavutça gramer kitabı aramaya başladım. Bunu Bonasso'ya açıkladığımda bana deliymişim gibi baktı.

"İspanyolca-Arnavutça yok. Bu yüzden," dedim.

Bana dik dik bakmaya devam etti, belki de benim aklımın yolunda gitmediği fikrine kapılmıştı iyice. Gülmeye çalıştım.

"Yanlış anladın dostum, annemden dolayı. Yarım kan Arnavut'tur, fakat bize Arnavutça bilmediğini söylerdi hep. Ama ben bildiğini biliyorum."

Annemin kökeni onu şaşırttı, fakat bunun böylesine faydasız bir dili çalışmak için bir neden olamayacağını söyledi. Keltçe öğrenmek gibi.

"Bak, diller benim hep hoşuma gitmiştir. Belki farklı bir hayatta, dilbilimi tutkum olurdu. Ama tabii çalışma nedenim yalnızca bu değil. Belki de psikolojik ve ailevi bir sorun. Annem Arnavut kökeninden nefret eder, bense bayılıyorum. Tek bir mucit, tek bir bilgin, tek bir büyük sanatçı çıkarmadılar."

"Basklardan daha kötü."

"Kesinlikle. Basklarla karşılaştırmakta haklısın."

"Öyleyse Arnavutlarda ne buluyorsun, seni çıkarmış olmaları bir yana?"

"Savaşçı bir halk, kimsenin köleleştiremediği. Düşünsene, eski İlliryalılar ve Makedonlar. Helenler gelmeden önce oradaydılar. Makedonyalı Felipe ve İskender Arnavuttu ve muhtemelen Aristoteles de: Görüyorsun, o kadar da ahmak değillerdi. Fakat beni büyüleyen bu değil, cesaretleri. Prens Skanderbeg'in hikâyesini biliyor musun?"

O sıralar kolunun altında hep Croce'nin *Estetik*'i ile dolaşan Bonasso, okunacak çok daha önemli şeyleri olduğunu söyledi.

"Prens Jorge Castriota, Skanderbeg diye anılır, çeyrek bir yüzyıl boyunca Balkanlar'da Türk ordusuna karşı sınırlarını korudu. Onun saye-

sinde Venedik Cumhuriyeti ve belki de bütün Batı, varlığını korudu."

"Peki, dostum, ama bence şimdi Fransızca-Arnavutça grameri arayıp durmanın nedeni bu değil."

"Bunun için değil, annem yüzünden dedim sana. Arnavut tarihi ve annemin onlara duyduğu nefret hep ilgimi çekmiştir. Onu ikna etmeye çalıştım ama yararsız. Babası yüzünden."

"Babasına ne olmuş."

"Annem ondan nefret ederdi, karısının ölümüne neden oldu, yani benim anneannemin, otuz yaşlarında. Kadınlar ve şarap, anlıyor musun?"

"Peki bunun Skanderberg'le ne ilgisi var?"

"Skanderberg değil Skanderbeg. Dedemin kökeni Arnavuttu, anneanneminki ise İtalyan."

"Ne demek Arnavut *kökenli*? Arnavut muydu değil miydi?"

"Dinle. Prens Skanderbeg öleceğini ve yalnızca kendisinin bir arada tutabileceği feodal şeflerin bölüneceğini ve Türklerin kesinlikle hepsini ortadan kaldıracağını hissettiğinde müttefiki Napoli kralından, kendi subayları ve en yakın savaşçılarının İtalyan, Sicilya ve Calabria topraklarına yerleşmesine izin vermesini rica etti. Ve XV. yüzyıl ortalarında oraya yerleşmeleri bu şekilde oldu. Bunların ne tip adamlar olduğunu anlaman için bir örnek vereyim: Bugüne kadar dillerini korudular ve silahlarını asla teslim etmediler. Tabii, İtalyanlar genelde onlardan nefret ediyordu, bir kist gibiydiler. Şimdi, yalnızca İtalyan olmakla kalmayıp aynı zamanda önemli bir aile olan dedemin evindeki dramı düşün. Anneannemin annesi, ki bir duldu ve dişi bir kaplandı, Donna Giuseppina Cavalcanti, o uzun boylu tipin anneannemin peşinde olduğunu öğrendiğinde öfkeden çıldırdı. Fakat dedemin kardeşi, Santo Martino Markisi ile olan dostluğu nedeniyle güçlü bir rahipti (Markinin oğullarının öğretmeniydi) ve bu evliliğe karar verdi, Donna Giuseppina'nın okuduğu lanetlere rağmen. Özetle anneannemin kocası olan bu Arnavut, bağları, zeytinlikleri ve arazileri, kadınlar ve şarapla batırdı. Böylece biz de göçmen olduk. Görüyorsun."

"Görüyorsun da ne."

"Annemin neden Arnavutlardan nefret ettiğini ve benim neden Fransızca-Arnavutça gramer kitabı aradığımı."

"Demirden bir mantığın var. Peki bu nasıl bir dil?"

"Bir gün annemle bir dayımı konuşurken gizlice dinledim. Anvers'te uitgang yazılı bir ilan görürsen, Almancaya başvurursun. Oysa

Arnavutçada en ufak bir yön bir işaret yoktur, nereye yöneleceğini bilemezsin, bir ilan sigara içme yasağı anlamına da gelebilir dışarı çıkma da. Sanırım Litvanyaca ile akrabalığı var. Fakat Türkçe ve Yunanca kelimeler de karışmış."

"Bütün bunları kapıdan gizlice dinleyerek mi çıkardın."

"Çekimin yedi halini."

"Harika, tam bir saçmalık. Yapacak başka bir şeyin yok sanki. Houssay moruğu seni bir yakalarsa."

"Düşünsene, ben Almancanın dört haliyle deliye dönüyorum. Ama hepsi bu değil."

"Hepsi değil de ne demek?"

"Fonetik de var. Bir örnek vereyim: llotchka, kızartılmış minik ekmek demek. Önce bizim ll'imizi telafuz etmek için ağzını aç, sonra dilini dişlerine yaklaştır. Böyle. Sonra,. çeneni sık ama tamamen değil çünkü dudaklarını gererken sesinin dişlerinin arasından çıkması gerekiyor. Böyle."

Bonasso iyice açılmış, ciddi gözlerle beni inceliyordu.

"Biraz bekle," dedim ona.

O sıralarda hepimiz *Les Mamelles de Tiresias*'ı okuyorduk. Açıp *Le Femme Assise*'i buldum.

"Dinle bak Apollinaire, Canouris hakkında ne diyor, hani şu Arnavut arkadaşı. İnsanüstü bir canlılık ve intihar eğilimi. Uyuşmaz görünüyor, değil mi? Bence bu, ırkın bir özelliği."

Bonasso parçayı dikkatle inceleyip doğruladı, önemli bir sözleşme şartını inceler gibi. Sonra yine beni izlemeye başladı, ağır bir hastalığın kıyısındaymışım gibi bakıyordu.

"Ben Dôme'a gidiyorum," dedi sonra.

Onunla gitmeye karar verdim.

Marcelle Ferry ile Tristan Tzara ve Domínguez oradaydılar, *cadavres exquis*'ler* icat ediyorlardı:

"Uzunluğu yüz metre olan bir sardunya kutusu nedir?"

Bir mongol kamuflajı.

"Trajik an nedir?"

Unutulmuş bir çiçeğin aşkı.

"Kahvaltı minotauru nedir?"

Boşluk.

Yakındaki bir masadan, Alejandro Sux yakınıyordu: Savaş geliyor

* Sürrealistlerin yaratma tekniklerinden biri.

ve siz bu ahmaklıklarla meşgulsünüz hâlâ.

Domínguez şu uykulu öküz yumuşaklığıyla baktı ona.

Sux bana uranyum konusunu sordu. Acilen bir komite örgütlemek gerekiyordu. Kısaltması bile hazırdı: DEFENSA. Komiteler ve dernekler örgütlemek –elbette kâğıt üzerinde– zaafıydı onun. Sonuncusu, Mutfakta Alüminyum Eşya Kullanmaya Karşı Birlik'ti. Ben uranyumdan söz eder etmez de bir dernek düşündü.

"Önemli olan iyi bir kısaltmadır, kolayca hatırlanacak bir şey. Fizikçiler, Elektrikçiler, Doğacılar Savunması Anonim Şirketi: DEFENSA*.

Böylesine saçma bir şeyi Anonim Şirket şeklinde örgütlemek (Çılgınlıkla ticari aklın birleşmesi) bana çok komik geldi.

Sux çok kızdı.

Peki ama neden elektrikçiler? Şu da çok komikti bence: Bir atom laboratuvarının ne olduğu konusundaki yaygın fikir. Tanrım ne ahmaktım, kısaltma için gerekliydi elektrikçiler. Kısaltmanın vurucu olması, akılda kalıcı olması gerektiğini söylememiş miydi bana?

Aa, tabii, iyi öyleyse.

Cadavre'ler yaratmayı bırakmışlardı. Domínguez, sanki çok üzücü ya da çok sıkıcı bir ayini tamamlar gibi, melankolik öküz gözleri ve düşük ya da bitkin alt dudağıyla Fransız görünümlü kimseleri küçümsemeye başlıyordu. Cumartesi ve pazarları (diye açıklıyordu) Dôme Fransızlarla, iğrenç burjuvalarla dolardı. Sonunda ağırca, devasa ve titrek, doğruldu, Légion d'Honeur'lü ak sakallı bir ihtiyarcığı en içten şekilde aşağılamaya gitmek için. Adam, yanında eşi, Ricard'ını içiyordu zevkle. Domínguez, sirklerdeki fil terbiyecilerininkine benzer bir reveransla, berbat Fransızcasıyla, *Madame, Monsieur* diyerek eğildi ve sonra hanımın eldivenlerinden birini alıp yiyecekmiş gibi dişlemeye başladı. Yaşlı adam, hayretle felce uğramış, en küçük bir hareket yapmıyordu. Ve birdenbire boyutlarına zıt –ufak tefekti– bir gururla kalktı. Domínguez operasyonunu askıya aldı ve bomboş öküz gözleri ve hafif ve narince yana yatık iri burunlu, etli dudaklı devasa oval yüzüyle elde ettiği o aşırı şefkatle baka kaldı.

Sux, olayın önlenemez aşamalarını izleyip hızla hesabı ödedi ve beni kolumdan tutup, Perulu boksörün müdahale etmesi gerektiğinde başımıza gelenleri hatırlatarak dışarıya yöneltti.

* Defensa de Eminente, Fisicos, Electricistas, Naturalistas, Sociedad Anónima.

Adımımızı dışarı atmıştık ki kavganın gürültüleri işitilmeye başlandı.

Sux öfkeliydi.

"Saçmalık!" diye haykırdı, La Coupole'da oturur oturmaz. "Savaş geliyor ve bunlar bu çocukluklarla meşgul."

Kâğıt çıkarıp birtakım rakamlar yazdı.

"Her üye yıllık on dolar ödemeli."

Kaçmak için Wilfredo Lam'ın gelişinden yararlandım. Belirli bir amacım yoktu, pazar günleri beni özel bir şekilde hüzünlendirirdi. Rastgele yürüdüm ama birden kendimi Grande Chaumière Sokağı'nda buldum. Adımlarım bilinçsizce beni Molinelli'ye getirmişti. Yukarı çıktım ve onu her zamanki gibi kahve yaparken buldum. Sux ile yaptığım konuşmayı duymuş görünüyordu.

"Sonun habercisi," diye yorumladı.

"Son mu? Sonun habercisi de ne?"

"Uranyumun fisyonu. İkinci milenyum. Ve sen de böyle olayların yanı başında bulunma ayrıcalığını sahipsin."

Ceplerinde, kardeşim Vicente gibi, düzensizce katlanmış, buruş buruş, eskilik dereceleri farklı bir sürü kâğıt taşırdı: kartlar, taslaklar, hesaplar. Bir grafik çizili bir kâğıt bulup bana gösterdi: İşte Balık burcu buradaydı, işte Güneş. Güneş, Balığa girdiğinde İsa ortaya çıkıyordu ve Yahudiler dağılmaya başlıyordu. 2.000 yıl sürüyordu bu. Şimdi, bu dönemin sonu yaklaşırken kendi topraklarına geri dönüyorlardı. Bu, temel bir şeyin habercisiydi, çünkü Yahudi halkının gizemli, doğaüstü bir kaderi vardı. Bir şey söylemeden Citronenbaum'u düşündüm.

Kısacık ve dişlenmiş bir kurşunkalemle bana işaret etti: İşte bu Kova burcuydu. Şimdi Kova burcuna giriyorduk, 2.000'li yılların başında.

Sonra da bakışını bana doğru kaldırıp kurşunkalemciğini sallayarak ekledi:

"Büyük felaketler."

Ne felaketleri? Çok yakında dehşet verici bir savaş ve Yahudiler için büyük bir sınav vardı. Ama onları tümüyle yok edemeyecekler çünkü yerine getirmeleri gereken büyük bir misyonları daha var. Kurşunkalemciğiyle kâğıtlardan birinin arkasına iri harflerle yazıp çerçeveledi.

sonra da dönüp çok ciddi bir sükûnet ifadesiyle bana baktı.

Bu felaketler atom gücüyle ilgili olacak. Büyük Lamalar, bu felaketlerin dünya hâkimiyeti için Belirleyici Kavga'nın prelüdü olacağını öngörüyorlar. Ama dikkat, bahsettiği şey politika değildi. Söz konusu olanın basit bir politika olduğunu sanmak safça bir hataydı. Kesinlikle değildi. Politik güçler (Fransa, Almanya, İngiltere) bu KAVGA'nın (sözcüğü büyük harflerle kâğıdın üzerine de yazdı) insanlar karşısında ifade edilen şekliydi. Fakat bu görüntünün arkasında daha ağır bir şey vardı: Hitler Deccal'di.

İnsanlık şimdi Beşinci Raunt'ta karşılaşıyordu.

Beşinci Raunt mu?

Evet, bilimin ve aklın en yüksek güçlerine eriştiği dönem. Uğursuz bir büyüklük. Fakat evrenin yeni bir ruhsal kavranışının temelleri görünmez bir şekilde hazırlanmakta. Bana tekrar işaret ederek ekledi:

"Materyalist uygarlığın sonu."

Kafam, duygularım giderek daha çok karışıyordu çünkü bir şekilde bu diyalog, R. ile karşılaşmam ve onunla yaşadığım gizemli sahneyle ilgiliymiş gibi görünüyordu.

Doğu kehanetinin Beşinci Raundu'nun neye karşılık geldiğini biliyor muydum?

Hayır, bilmiyordum.

Vahiy'deki Beşinci Meleğe karşılık geliyordu.

Önce Uranus, sonra Pluton, Yeni Zamanların mesajcılarıydı. Patlayan volkanlar gibi hareket edecekler, iki çağ arasındaki sınırı, büyük kavşağı işaret edeceklerdi.

"Pluton," dedi, kalemciğiyle kâğıtları döverek "yıkımla yenilenmeyi yönetecek," diye ileri sürdü.

Gözlerimin derinliklerini araştırıyormuş gibi göründüğü bir sessizlikten sonra şu şaşırtıcı sözleri de ekledi:

"Bir şey bildiğini biliyorum. Belki tamamen açık seçik olmasa da. Fakat senin gözlerinde bir şey var."

Hiçbir şey demedim, ama başımı eğerek kahvenin kalanını kaşıkla karıştırmaya koyuldum. Konuya dönen sesini işittim:

"Pluton insanın iç dünyasını yönetir. Ruhumuzun en gizli sırlarını,

denizin dipsiz derinliklerini, kendi yargı yetkisinin altındaki gizemli, yeraltı dünyalarını ortaya çıkarır."

Bakışımı ona doğru kaldırdım. Bir dakika boyunca sessiz kaldı. Sonra yine kalemciğiyle beni işaret ederek:

"Şu anda, Akrebin hâkimiyetindeki, Uranus'un yükseldiği, Balığın üçüncü ve son evinden geçmekteyiz. Seks, yıkım ve ölüm!" dedi.

Bu son sözcükleri, başka bir pis kâğıda büyük harflerle yazıp sanki bütün bunlarla bir ilgim varmış gibi bana baktı.

Neredeyse karanlıktaydık. Çok yorgun olduğumu, yatmaya gideceğimi söyledim.

"Peki," dedi, bir elini omzuma koyarak. "Peki."

Yatmaya gittim ama uyuyamadım: Molinelli'nin sözleri, Montsouris Sokağı'nda olanlar ve neden bilmiyorum, Citronenbaum'un yüzü kafamda dönüp duruyordu. Daha önce size, yüzünün Troçki'nin muhtemelen öğrencilik yıllarındaki yüzüne benzediğini söylemiştim ama şimdi bunun iyi bir tasvir olmadığını anlıyordum. Belki beni, fiziksel benzerlik ve çerçevesiz gözlüğün camlarının ardında, elektrikli bir şekilde ışıldayan gözlerindeki fanatizm çarpmıştı. Hayır, çarpan bu değildi. Ya da en azından hepsi bu değildi. Fakat, "hepsi" demekle kendime ne söylemeye çalışıyordum? Daha iri birinden miras kalmış, yıpranmış elbisesi, daracık omuzları, çökük göğsü, kupkuru ve sinirli elleri. Ama bir şey daha vardı ve ne olduğundan kuşkulansam da yüce bir hakikat tarafından ele geçirilmiş o küçük adamda bunu kesinkes saptamam mümkün değildi. Yoksa tam da bu "yüce hakikat," saf politikanın ötesine giden bir tür ortaya çıkarış, korkunç bir şeyi ima eden bir şey olmasmdı sakın.

Sonunda yataktan çıkıp laboratuvara gittim. Cecilia'ya yapması gereken ölçümleri yapıp yapmadığını sordum. Yapmıştı elbette. Bakışı sorgulayıcıydı, sefih bir hayat yaşayan oğluna temiz ve ütülü giysi veren bir annenin azarlarıyla yüklüydü.

"Ne var!" diye bağırdım.

Korkup elektrometresine gitti.

Aktinyum kabını buldum ve kurşun tüpten çıkardım. Ama dalgındım, ahmakça hatalar yapıyordum. Tüpe geri koydum ve gidip kahve içmeye karar verdim.

Sokağa çıktığımda soğuk açılmama yardım etti.

Çocukken beni dehşete düşüren saplantılarımın geri döndüğünü hissediyordum. Ama şimdi, etrafında yalnızca matematik formüllerine,

atom parçacıklarına, açıklamalara inananların bulunduğu yetişkin bir kişide ortaya çıktıkları için mutlaka, beni daha da ürkütüyorlardı.

Frazer'ı hatırladım, rüyalarda seyahat eden ruhu ve ayrışmaları. Biz Batılılar öyle sığ, öyle sıradanız ki. Acaba Hoffmann ve Poe ve Maupassant gibi adamlar sıradan mitomanlar mıydı? Karabasanlar daha derin bir anlamda gerçek olmasınlar sakın? Ve kurmaca eserlerdeki kişiler (özgün olanlardan, rüyalar gibi ortaya çıkanlardan söz ediyorum, uydurulmuş olanlardan değil) uzak diyarları ziyaret ediyor olmasınlar sakın, karabasanlardaki ruhların yaptığı gibi? Uyurgezerlik. Çocukken geceleri kalkıp yürüdüğümde nereye giderdim? O seyahatlerde hangi kıtaları dolaşmıştım? Bedenim salona yahut annemle babamın odasına giderdi. Peki ya ruhum? Beden bir yere gider ya da yatağında kalır fakat ruh orada burada dolaşır. Mesela, ölümün gözleri olayı kimin başına geldi? Çocukluğumda olan şey benim başıma geldi, ben biliyorum. Ya Montsouris* Sokağı'nda olanlar, diye kendime soruyorum. (*Souris!* Sıçanlar! Şimdi farkına varıyorum bunun!)

O dönemden beri gizli taslağı çözmeye çalıştım ve kimi kez sezinler gibi olduğuma inansam da, hâlâ bekleyiş içindeyim çünkü zengin tecrübem bir taslağın altında daima daha ince ya da daha az görünür başka bir taslak olduğunu kanıtladı. Şu son zamanlarda, yine de beni labirentte yönlendirecek gibi görünen çözülmüş iplerin uçlarını yakalamayı denedim. Aslında o olaylar, bilimi, ışığın evrenini terk etmeye başladığım sırada oldu. Sonra, 1947'ye doğru, Sartre'da her şeyin görme duyusundan kaynaklandığını fark ettim; ayrıca Sartre, suçluluk duygusu onu iyi eylemlere zorlarken, saf düşünceye sığınmıştı bence. Suç = körlük mü? Sonunda *Nouveau Roman***, göz ekolü, nesnelcilik. Yoksa yeniden bilim mi? Mühendis Robbe-Grillet'nin katıksız nesne vizyonu mu? Bir şey için N. Sarraute "bilincin farazi uçurumları"na güler. Güler... Böyle de denebilir. Temelde hepsi korkar, istisnasız hepsi karanlık evrenden kaçar. Çünkü gecenin güçleri, kendisinden sırlarını alıp götürmeye çalışanları affetmez. Benden de bu yüzden nefret ediyor onlar: Ülkelerini işgal eden düşmanla hayatlarını tehlikeye atarak savaşanlardan, işbirlikçilerin nefret ettiği nedenle.

Karışık, biliyorum, söylemenize gerek yok. Çoklarına çıldıran birinin sayıklamaları gibi gelecek. Herkes istediği gibi düşünsün: Beni ilgilendiren yalnızca hakikat. Ve bu hakikati, dipsiz uçurumları saniye-

* (Fr.) Fareler Tepesi.
** (Fr.) Yeni Roman.

nin onda birinde, hayal meyal görmeme izin veren şimşekler sayesinde, bölük pörçük de olsa, kitaplarımdan birinde ifade etmeye çalışıyorum.

Bütün bunları şimdi düşünüyorum. Çünkü o 1938 kışında hiçbir şey benim için açık değildi. Laboratuvar dönemim, bazı Gizliciler'e göre sık sık varoluşun anlamının tersine döndüğü hayat yolunun tam ortasıyla çakıştı. Büyük kişilere, Newton ve Swedenborg'a, Pascal ve Paracelso'ya da öyle olmuştu. Neden sıradan kimselere de olmasındı? Farkında olmadan varoluşun aydınlık yanından karanlık yanına doğru dönmekteydim.

Domínguez ile, Bonasso aracılığıyla temas kurmam o sırada, derin bir ruhsal bunalımın ortasında oldu. Şu ana kadar o koşullarda gerçekte ne olduğundan, atıldığım tehlikeden, Domínguez'in sonunda intihar ederek (1957'nin 31 Aralık gecesi, atölyesinde damarlarını kesip şövaledeki telayı kanıyla boyadı) atılmak istemediği ya da önleyemediği tehlikeden hiç söz etmedim. İşin içinde hangi güçlerin olduğunu biliyorum. Domínguez'in Víctor Brauner'in gözünü çıkarmasından çok önce de işin içindeydiler, keza bu olay da bunun göstergelerinden biriydi.

İnsan ister bilinçli ister bilinçsiz, aradığını bulur. Akıbeti olan karşılaşmalardan söz ediyorum, sersemliklerin çakışmasından değil. Şayet biri sokakta başka biriyle çarpışırsa bu çarpışmanın hayatında hemen hemen hiçbir belirleyici sonucu olmaz. Ama bu karşılaşma rastlantı eseri değil de, üzerimizde çalışan görünmez güçler tarafından teşvik edildiyse o zaman sonuçları olur. Ben Domínguez ile ne rastlantı eseri karşılaştım ne de bunun, tam ben bilimi bırakmak zorunda olduğum sırada gerçekleşmesi bir rastlantıydı. O dönemde bana böyle gelmediyse de bizim karşılaşmamızın önemi büyüktü. Zaman olayları, görünürde değil de gerçekte bulundukları kademeye göre bir araya getirir ve başlangıçta önemsiz görünen şeylerin ciddiyetleri, önemleri sonradan ortaya çıkar. Bu nedenle geçmiş, bazılarının varsaydıkları gibi, kristalleşmiş bir şey değildir, aksine varoluşumuz devam ettikçe değişegelen ve öldüğümüzde, artık durup ebediyen donduğunda, gerçek anlamını kazanan bir konfigürasyondur. Şayet o anda, bakışlarımızı geçmişimize çevirebilseydik (aslında can çekişmekte olanın bunu yapması muhtemeldir de) nihayet kaderimizin bize hazırladığı gerçek manzaranın farkına varırdık. İşte o zaman, hayattayken küçümsediğimiz ufacık ayrıntıların ne denli ciddi uyarılar ya da ne denli hüzünlü

vedalar olduğunu görürdük. Hatta basit şakalar ya da sadece muamma sandığımız şeyler bile ölüm perspektifinde, uğursuz kehanetlere dönüşebilir.

O sıralar sürrealizme olan şey de az çok buydu.

D.'nin atölyesine çalışmak (sizden bu fiile en grotesk anlamını vermenizi rica ediyorum) için giderdim; sonradan Breton'un *Minotaure*'ün son sayısında ele alacağı kötü bir şakayla litokronizm adıyla vaftiz etmiştim bu çalışmayı. Bütün bunlar ve icat ettiğimiz ve gülmekten katıldığımız "kelime oyunları" ve Deladier'nin Papa hakkındaki şu mektubu ve metrodaki şakalar da, ötekilerin yaptığı ve çoğu anlayışsızı sürrealizmin bir hilekârlık olduğunu düşünmeye iten pek çok şaka gibi sıradan eğlenceler gibi görünüyordu. Biz aktörler basit soytarılıklar yaptığımızı sandığımız (bana ve D.'ye bu oldu) anlarda bile farkına varmadığımız ahlâki bir tehlikenin ortasındaydık elbette: Bir çocuğun eski bir savaş alanında zararsız sandığı ve birdenbire yıkım ve ölüm saçarak patlayan füzelerle oynaması gibi. Hareketin tumturaklı teorik bildirgeleri, sürrealizmin gizli dünyanın, yasaklanmış bölgenin kapılarını açmaya soyunduğunu ileri sürüyordu; ve her şey keçi gibi sekmeler ve zırzopluklarla devamlı olarak yalanlanmış görünüyordu. Fakat birden şeytanlar ortaya çıkmaya başlıyordu. Bu kasvetli paradoksu D.'den daha iyi resmeden oldu mu?

Brauner'in, şu içe doğma ve önceden görme olgularıyla ilgilenen Rumen Yahudisinin, hikâyesini duydunuz mu, bilmiyorum. 1927'de Paris'e geldi ve sanırım, kendisi de bir Rumen olan Brancussi vasıtasıyla geldi. Adam Giacometti ve Tanguy'i tanıyordu. Onlar da Brauner'i Breton'a takdim etti. Şimdi size anlatacağım şeyi iyi dinleyin. On yıl boyunca, yani 1927'den 1937'ye kadar, gözlerle ilgili, bazıları aşırı saldırgan bilinçdışı, saplantılı, imgeler çizdi Brauner. Gözün, dişi organın yerini aldığı ya da boğanın boynuzuna dönüştüğü tablolar, kişilerin kısmen ya da tamamen gözlerinden yoksun bırakıldığı resimler. Fakat en şaşırtıcı olanı, 1931'de yapılan ve 1938'de Domínguez'in kahramanı olduğu trajediyi tamı tamına resmeden oto portrelerinden biridir. Brauner, şişlenmiş ve içi boşaltılmış bir gözle göründüğü bir dizi oto portre yapmaktaydı. Fakat 1931'deki yine de en dehşet verici olanıdır: Sağ gözü, D harfi asılı bir okla boşaltılmış şekilde resmedilmiştir. İnsana gerçekleşmesi mümkün değilmiş gibi görünen bir olay daha oldu: Yine 1931'de Brauner, bir gün bir dehşete sahne olacak evin, Domínguez'in Montparnasse Bulvarı 83 numaradaki atölyesinin

cepheden fotoğrafını çekti. Bu binanın önüne yerleşmiş bir falcının portresini çektiğini sanıyordu, oysa aslında içinde bir gün kurban olacağı evin fotoğrafını çekiyormuş. Brauner Romanya'ya gitti. Fakat 1938'de geri döndü, sakatlanmaya maruz kalmak "için". Birkaç yıl sonra "Bu sakatlık ilk günkü gibi acı vermeyi sürdürüyor. Zamanla varoluşumun asıl olayını oluşturuyor," diye yazacaktı.

Kendi anlatısını size kopyalıyorum: "O gece epey kalabalıktık ve o günkü gibi bir araya geldiğimiz olmamıştı hiç –ne istek ne de şevk vardı. O sıcak ağustos gecesinde hüküm süren, sıkıntıydı aslında. Şahsen bu bende –neredeyse kırk sekiz saatten fazladır, U. ile yaptığım o uzun yürüyüş akşamından beri uykusuz ve endişeliydim– açıklanamaz ve güçlü bir korku yaratmıştı. Arkadaşlar çekip gitmeye başladı ve Domínguez, aşırı heyecanlanmış, E. ile bir tartışmaya başladı ama sözlerinin neredeyse tamamı İspanyolca olduğundan, biz ötekiler hiçbir şey anlamıyorduk. Sonra birden renkleri atıp öfkeden titreyerek daha önce gördüğümü hatırlamadığım bir şiddetle birbirlerinin üzerine atıldılar. Ani bir ölüm duygusuyla E.'yi geri çekmek için atıldım. Sonra S. ile U., D.'nin üzerine atıldı, bu sırada ötekiler çekip gitti, durum daha da kötü bir hal alıyordu çünkü. Domínguez arkadaşların elinden kurtulmayı başardı ve ben ona baktığım anda, başımdan yediğim korkunç bir darbe ile yere düştüm. Arkadaşlar beni yerden kaldırıp götürmek istedi. Giderek halsizleştiğim ve net göremediğimden, eve gidip yatmak için izin istedim. Ama beni arkadaşlar eve götürdü. Yüzlerinde müthiş bir acı ve endişe vardı; neler olup bittiğini, aynanın önüne geçip de saniyenin binde biri kadar bir sürede kanlı yüzümü ve sol gözümü büyük bir yara gibi görünceye değin bir şey anlamadım. O anda oto portremi düşündüm ve o karmakarışık zihnimde beni gerçeğe döndüren, yaranın benzerliği oldu."

Ben şimdi, rüya sırasında seyahat eden ve insanı, mekân ve zaman hapishanesine zincirleyen bedenden kurtulduğu için gelecektekileri görebilen ruha dönüyorum. Kâbuslar, cehennemimizin görüntüleridir. Bizim rüyalarımızda elde ettiğimiz şeye mistikler ve şairler esrime ve hayal gücü ile ulaşır. "*Je dis qu'il faut être voyant, se faire VOYANT.*"* İşte bu esrimelerden birinde, sanatçının bu korkutucu ayrıcalığı ile Víctor Brauner kendi dehşet verici akıbetini gördü. Ve bunu resmetti. Kehanet görüntüleri hep onunki kadar berrak değildir ve hemen hemen hep rüyaların o anlaşılmaz ve gizemli üslubuyla öngörürler. Bunun ne-

* Bkz. s. 126'daki dipnot.

deni kısmen korkunun bu bölgelerinin karanlık tabiatıdır, (ki ruh burayı siste gibi hayal meyal görür çünkü bedenden ayrılışı mükemmelen gerçekleşememiştir, etinin ağırlığından ve bu etin halihazırdaki bedenleşme rabıtalarından ruh tamamen kurtulamamıştır); kısmen de insanın cehennemi zalimliklere tahammül edememesi ve hayat güdümüzün, her şeye rağmen bütün gücüyle uçurumlarda yavaş yavaş görünmeye başlayan o ruha tutunan bedenimizin güdülerinin bizi maskelerle ve kendi canavarlıklarının ve ezalarının sembolleriyle korumasıdır.

Laboratuvara döndüğümde artık epeyce geç olmuştu. Goldstein gitmiş ve şüphesiz beni beklemekte olan Cecilia, laboratuvar önlüğünü çıkarmış, gitmeye hazırdı. Bakışları, *Yiddische Momma*'nın kederli gözleriyle, yalvarıyordu.

"Tamam Cecilia," dedim. "Bir şey yok. Başım çok ağrıyor."

Ölçümleri bırakıp gitti. Tam kapıda, o akşam bilmem hangi kilisedeki org konserine gitmek isteyip istemeyeceğimi sordu. Hayır, istemiyordum, teşekkürler. Ufak tefek biçimi, küçük adımlarıyla kaybolduğunu gördüm. "Fazla kötü davranıyorum," diye düşündüm. Orada ilk işe girdiğinde Madame Cruie'nin vasatlığını ona kanıtlamıştım, neredeyse ağlayacaktı. Ertesi gün bu kadının bir dâhi olduğunu Cecilia'ya göstermeye yemin ettim.

Aktinyumun zırhlı tüpünü çıkardım ve çalışma masamın üzerine yerleştirdim. Uykusuzluktan yanan gözlerim beni rahatsız ediyor, ışık her zamankinden daha fazla acıtıyordu. Lambayı kapattım ve yandaki odadan gelen ölgün ışıkla aydınlanan, sessiz Laboratuvarın ıssızlığında öylesine kaldım.

Kalkıp, pencereye yaklaştım, Pierre Curie Sokağı'na baktım. Yağmur çiselemeye başlamıştı. Her zamanki sıkıntı yine melankoliyle üzerime çöküyordu. Yerime döndüm ve gözlerimi korkunç aktinyumu hapseden kurşun tüpe diktim. Duygusuzca uyukluyordum: Citronenbaum'un çehresi, anlamı çözülemeyecek fakat şeytani bakışıyla, beni yerimden sıçrattı.

Gözlerim, o sıkıntılı halimle bir şekilde bağlantılı olan kurşun tüpe takıldı yeniden. Öylesine zararsız, tarafsız görünüyordu ki. Ama yine de, o tüpün içinde şiddetli minyatür felaketler, Molinelli'nin sözünü ettiği ve gizemli kâhinlerin yüzyıllar boyunca dolaysız yahut üstü örtülü bir tarzda haber verdikleri Kıyametlerin görünmez ve mikrokozmik minyatürleri oluşuyordu. Şayet bir şekilde kendimi, orada, o kurşundan ele geçirilemez hapishanelerine kapatılmış o atomlardan birinin

sakini bir Liliputlu olacak kadar küçültebilseydim, bu şekilde sonsuz evrenlerden biri benim güneş sistemime dönüşseydi, o anda, dehşet verici felaketlerin, dehşet ve ölümün cehennemi ışınlarının, kutsal bir korku tarafından ele geçirilmiş tanığı olurdum, diye düşündüm. O Paris günleri, şimdi, otuz yıl sonra, tarih uğursuz kehanetlerin bir kısmını yerine getirdikten çok sonra hafızama dönüyor. 1944'ün 6 Ağustos günü, Kuzey Amerikalılar Hiroşima'da nihai dehşetin ön çalışmasını gerçekleştirdiler. 6 Ağustos. Işığın günü, İsa'nın Tabor Dağı'ndaki tecelli günü!

Zavallı Molinelli: Kendi hayatından ve kendi görünüşünden üstün gerçeklerin grotesk sözcüsü, karanlıkların tanrılarıyla insanların neredeyse gülünç aracısı. "Uranus ve Pluton Yeni Zamanların mesajcılarıdır: Patlayan volkanlar gibi hareket edecekler, iki çağ arasındaki sınırı gösterecekler," diyordu, yüzüme dik dik bakarak. Hem unutmayın ki bunları 1938'de, uranyum ve plutonyum atomlarının, felaketin kıvılcımları olacağını öğrenmeden çok önce ilan etmişti.

Yeter, bu derece sıkıntılı bir dönemi hatırlamayı istemiyorum artık. Cuma günü buluştuğumuzda, şu anki durumumdan söz etmeyi tercih ederim.

Bir röportaj

O günlerde del Busto adında bir genç *Semana Grafica* için bir görüşme yapmaya geldi.

Neden La Plata'dan ayrılmıştı?

Ne bilsindi. Bütün hayatı saçma ve bağlantısız eylemler dizisiydi zaten, fakat kesinlikle bu durumun altında bir düzen vardı, gizli bir düzen yani. La Plata'yı terk etmek bilim evrenini tamamen bırakmak anlamına mı geliyordu? Şey, mümkündü. Ne olursa olsun, Buenos Aires'e gelmişti işte. Enrique Wernicke, Córdoba Dağı'ndaki bir çiftliği çok ucuz bir ücret karşılığında kiralayan biriyle temasa geçmesini sağlamıştı. Don Federico Valle ile, yani mağara adamıyla tanışması böyle oldu. Ve Chorrillos Nehri kıyısındaki o ıssız yere, elektriksiz, susuz, penceresiz bir harabede yaşamaya gidişi.

Del Busto ile konuşurken, her şey düzene giriyor gibi göründü, kaostan ışık çıkmaya başladı: Siyah güneş. Böylece kaçınılmaz olarak, mağaralardan ve yeraltından, Körler'den söz etmeye başladılar.

"Kapıcılar," dedi del Busto.

Kapıcılar mı? Kapıcılarla ne ilgisi vardı? Sabato ona bu soruyu, sesinde kimi kez beliren bir ürpertiyle sordu, bu yüzden del Busto ona dikkatle baktı. Böylece zaten bildiği şeyi, er ya da geç birinin gelip anlatacağı şeyi söyledi. Ona. Yine de, dikkatli bir saygıyla dinledi:

"Temelden en üst kata kadar daireler, öylesine temiz, çimentodan ve plastikten, camdan ve alüminyumdan, havalandırmalı günümüzün daireleri. Kusursuz."

"Soyut," diye ekledi Sabato, neredeyse sabırsızlıkla, anlatımı kısaltmak için.

"Evet öyle, soyut. Ve aşağıda fareler. Geceleyin, pırıl pırıl parlayan kazanların üzerinde. Kapıcı. Gizemli bir tür, iki dünya arasındaki kapıyı yöneten adam."

Sabato sessizce bakıyordu.

Hemen ardından "Elbette," diye kabul etti.

Hava kararıyordu, yuvalarına bir türlü yerleşemeyen kuşların sesi işitiliyordu.

"Bu noktaya gelmek zorundaydım."

"Evet, tabii."

"Er geç."

"Evet. Körler beni hep büyülemiştir," diye yorumladı del Busto.

Gencin yüz ifadesi hemen hemen hiç görülmüyordu:

"Kapıcılar ve fareler hakkındaki bu çalışmamı size adamak isterdim, demek istediğim buydu."

"Bana adamak mı?"

"Evet, sizin için bir mahzuru yoksa. *Körler Üzerine* yüzünden. Okuduğumdan beri kendimi karmakarışık hissediyorum, bazı seslere kulak vermeme neden oldu."

"Sesler mi?"

"Yani kendi ruhumdaki, demek istiyorum."

"Yazıyor musunuz?"

"Hayır, ilk kez yapıyorum. Görevi Walker verdi bana çünkü konudan söz ettim ona, çünkü sizi görmek istiyordum. Aslında ben fotoğrafçıyım."

"Fotoğrafçı mı?"

"Işık kayıtçısı." Üstelik ışığın dünyasını terk etmeye karar vermişti!

Genç del Busto ona başka şeyler de anlattı, araştırmalarının ürünle-

rini: Banknotları yiyen farelere karşı darphanenin mücadelesini anlattı. Onca hesap kitap, titiz proje, başarısızlığa uğrayan mücadele yıllarından sonra betondan muazzam bir kasa inşa ettiler. Bu da başarısız oldu. Fareler su borularından mı girmişti? Kasanın içinde mi üremişlerdi?

Yeraltında, bodrumlarda, lağımlarda, pis su borularında yapılacak dört başı mamur bir araştırmanın başarıya ulaşma ihtimali üzerine konuştular. Son derece karmaşık ve tahminen yıkıcı bir araştırma.

Genç del Busto tam kalkıp gideceği sırada, şu kapıcılar konusundan söz etme noktasına gelmişti. Ama o an Sabato'ya pek uygun görünmedi.

Üstelik gerekli miydi acaba.

Corrientes boyunca yürüyordu

Astor Piazzolla'nın geldiğini gördüğünde. Konuşmaya hazırlanıyordu ki yanıldığını fark etti: Bu adam ötekinin bir karikatürüydü adeta. S. utanmış uzaklaşırken adam şaşıp kaldı. İlk köşeden döndü, kaçar gibi. Suipacha Sokağı'ndaydı. Bir süre bir vitrine bakıyor gibi durdu ve sakinleştiğinde bir şey içmek için bir café aradı. Tam da Tío Carlos'un yanındaydı. Kuhn kasada değildi, Piazzolla'nın kendisine gülümsediğini gördüğü sırada bir masa bakınıyordu.

"Ne oldu, sakalımdan mı korktun yoksa?" diye sordu Astor.

"Hayır, ondan değil."

"Bir şey mi oldu sana."

Başına biraz önce gelen şeyi anlatıp anlatmama arasında bocaladı, Astor'un katılamadığı bir heyecanla anlatıncaya kadar.

"Basit bir rastlantı, dostum," diye yorumladı.

S. öfkeyle baktı.

"Yaklaşık dokuz milyonluk bir şehirde mi?"

Sonra Astor, birlikte bir Buenos Aires Missası yapma projesinden söz etti.

"Ne?" diye sordu S. toparlanarak.

"Bir Missa. Bir Buenos Aires Missası."

Sağlığı kötüye gidiyordu, sinirleri çok gergindi. Ama bakacaktı. Sonra birden bir mazeretle veda edip El Ciervo'ya kadar yürüdü.

Bruno'ya hali biraz garip geldi ve sağlığını sordu.

"İyi, iyi," diye cevap verdi dalgın dalgın.

Birasını içti ve kısa bir süre sonra Bruno'ya:

"Dr. Schneider konusunda belki de abarttığımı düşünüyorsunuz," dedi.

"Hangi anlamda?"

"Genel anlamda... güçleri hakkında..."

Bruno kürdanları düzeltmeye başladı.

"Onu gözden kaybedeli yıllar oldu," diye sürdürdü S., "ama burada. Eminim. Buenos Aires'te bir yerlerde."

("Gözden kaybedeli" diye düşündü ürpertiyle)

Bruno mavi gözlerini kaldırdı ve bekledi.

"1962'de yeniden nasıl ortaya çıktığından söz etmiştim, değil mi?"

"Evet."

"Onu metroda izleyişimi anlatmış mıydım?"

"Hayır."

"1962'deki o karşılaşmadan (hatırlarsınız) itibaren, üç dört kez gördüm onu. Bazen yalnız olurdu, bazen de Hedwig'le. Tabii, kadını, ortadan kaybolduncaya kadar belli bir sıklıkta gördüm. Sizinle de buluştuğumuz Zur Post barında."

Bruno onayladı.

"Neyse, ortadan yok oldular. Ama dikkat edin, şehirde, buralarda bir yerlerde olduklarına dair bir hisse kapılmıştım. Ve adamı, tekrar Ayacucho y Las Heras'ın köşesinde gördüm. Ama o da beni uzaktan görmesine rağmen (en azından ben böyle olduğunu sanıyorum) café'ye girdi." Düşünceli durdu. "Oydu, eminim," diye kendi kendine mırıldandı.

"Hedwig'e gelince..."

"Onu bir daha görmediniz mi?"

"Görmedim ama biliyorum, Buenos Aires'te kesinlikle. Bir araç o. Bu görevi yüzünden çok da acı çekti kadın. Adamın kudreti yüzünden mi yoksa kabul etmek zorunda kaldığı bir tür hizmetkârlık ya da bağımlılık nedeniyle mi? Tabii, bu: Hizmetkârlık. Sözcük bu. Ama bu ilişkide hizmetçinin efendiden üstünlüğü, durumu daha da ağırlaştırıyordu. Kadının toplumsal sınıfı nedeniyle söylemiyorum bunu elbette... Fiziksel ve ahlâki düşüşüne rağmen... İlk bakışta belli oluyordu..." Sözleri, sanki kendi kendisiyle konuşmaya başlayacakmış gibi yok oluyordu, bu sırada Bruno kendisinin de aynı izlenimi edindiğini söylüyordu kendine, çünkü yalnızca bedenen tüketilmemişti –öyle ki eski parlaklığı, yüzüstü bırakılmanın ve yağmaların yıkıntılarından ancak

anlaşılıyordu (bir malikâne bahçesinin eski güzelliklerinin, yıkılmış duvarlarından ve molozlarından anlaşıldığı gibi)– aynı zamanda ruhen de tüketilmişti, zaman ve bedenin korkunç yaşantıları tarafından, hayal kırıklıkları ve acılar tarafından ama özellikle de o aşağılık kişinin hizmetkârı olmasından ötürü bozulup çürümüştü; ve eski ruhu da öyleydi, elbette, anlık olarak, yalnız o kısacık geçici ve hüzünlü anlarda, ahlâki molozlar arasından belli belirsiz fark ediliyordu.

S. bir bira daha istemişti.

"Bana ne oluyor bilmiyorum. Devamlı susuzluk çekiyorum."

Düşünceli, biraya bakıyordu.

"*Kahramanlar ve Mezarlar*'ın çıktığı o dönemde, daha önce anlatmıştım, onunla karşılaşmış ve hareketlerini izlemeye başlamıştım. Nihayet günün birinde pek çok kısır çabadan sonra bir sonuç elde edinceye kadar."

Arkadaşına bakarak, ekledi:

"Dehşet verici bir sonuç."

Birkaç saniye sonra devam etti:

"Buluştuğumuz bir gündü. Ayrıldığımızda adamı Constitución'daki Münich'e girinceye kadar takip ettim. Meydanda durup café'den çıkmasını bekledim. O civarda iki saat kadar kaldım. Çıktığında hava kararmaktaydı. Metroya girdi, ben de arkasındaki vagona binip hareketlerini görecek bir yere yerleştim. Obelisco'ya varınca Palermo hattına geçti, ben de yine arkasındaki vagona yerleştim. Tavrından metroda bir şey bekliyormuş gibi geldi bana. Bir an, korkuyla, sahip olduğu güçlerin kendisine benim yakınlarda olduğumu bildireceğini, böylece beni yakalayacağını hayal ettim. Güzel, böyle olursa rastlantıymış gibi davranacaktım. Ve eğer bana inanmazsa (yine güçleri sayesinde) kaybedecek neyim vardı ki? En azından benim uyarılmış olduğumu ve avın pek kolay olmayacağını görecekti; ve hatta onun nezdinde saygınlığımın birkaç basamak yükselmesi de mümkündü. Gittiğimiz yönün tersine, şu balina satan köre doğru ilerlediğini gördüğümde bu düşünceler içindeydim. Kör, daha yaşlı fakat Vidal Olmos'un dikkatleri onun şahsiyetine çektiği zamanlarda olduğu gibi, yine bayağı ve kindardı. Fernando'yu aynı metroda ve aynı kovalamacada (fakat kim kimi kovalıyordu?) baş döndürücü bir şekilde hatırlayınca ürperdim ve olacakları birden sezdim: Kör, Schneider'in önüne herhangi biriymiş gibi geçmedi; koku alma duyusu, işitme duyusu, belki de yalnızca kendi aralarında bilinen gizli bir işaret, körün balinalarını satmak için Schne-

ider'i durdurmasına neden oldu. Schneider de balinalardan aldı ama bu kez ben başka bir ürpertiyle, hiç değiştirmeden kullandığı kırışık yakalıkları hatırladım. Sonra kör onun gidişini izledi. Tren durduğunda da Schneider indi ben de ardından. Ama yüzünü kalabalıkta kaybettim."

S. sustu ve düşüncelere daldı, Bruno'yu unutmuş gibiydi. Bruno ne yapacağını bilemiyordu, sonunda dışarı çıkmayı yahut en azından daha az gürültülü başka bir café'ye gitmeyi isteyip istemediğini sordu. Ne, ne? İşitmemiş ya da iyi anlamamış gibiydi.

"Burası çok gürültülü diyordum."

"Ah, evet. Dehşetli bir gürültü var. Buenos Aires'in gürültüsüne tahammülüm her geçen gün biraz daha azalıyor."

Kalktı, telefon etmesi gerektiğini açıkladı. Bruno, telefona yönelirken etrafına baktığını gözlemledi. Döndüğünde,

"Size işlerin *Kahramanlar ve Mezarlar*'ın yayımlanmasından itibaren karmaşıklaşmaya başladığını söyledim. Söyledim değil mi?" dedi.

Evet, söylemişti.

"Fakat o zavallı insanlar bana geldiğinde, hani şu bodrumdaki seans, hatırlıyor musunuz?, önümde bir yol açılıyor gibiydi... Ama tabii, bu türden güçler kolayca bozguna uğratılamaz. Sanırım bu insanların beni uyarmış olduğunu da size söylemiştim: O güçleri ebediyete kadar yenmeye hazır olduğumda savaşa girersem savaş benim lehime son bulacaktı. Söz verdiğimde neredeyse baygın bir haldeydim. Ertesi gün uyandığımda ise bunu iyimserlik olarak gördüm. Şimdi ise, bu insanlara inanma noktasına varmış birisinin olgunlaşmamış ve ancak umutsuzlukla sahip olabileceği saflığının göstergesi olduğunu anlıyorum: Bir atom bombardımanından kendilerini korumak için sopalarla silahlanmış Aborijinler. Fakat amaçları ne olursa olsun, bende umut ve mücadele etme arzusu uyandırdılar. M. bana ancak şimdi –daha önce cesaret edememişti– rüyasında, ayaklarının dibinde, bir Liliput hapishanesinin avlusunda gibi, ellerini kollarını oynatan ve haykırışları sessiz bir filmdeki gibi işitilmez olsa da bağırıyor görünen, öfkeden kendini kaybetmiş fakat aciz cücelerin hareket ettiği (yardım ister gibi yukarı doğru bakıyorlar, son derece sinirli, belki de öfkeden kudurmuş bir halde) minyatür bir avlu gördüğünü itiraf ediyor. Dedi ki: Bunlar senin romanının kişileri; onları serbest bırakmazsan sonunda beni delirtecekler."

M.'ye hiçbir şey demeden baktım.

"Allah aşkına," diye yalvardı.

Bakışı beni etkiledi: Bir dehşet ve perişanlık bakışı.

"Eğer yazmazsan bu insanlar beni çıldırtacak. Yapacaklar. Biliyorum."

Bu yüzden kendimi odama kapatıyor, masanın başına geçiyordum, bazen kâğıtları, yüzlercesini, çıkarıyordum, hepsi çelişkili ve saçma. Gerçek bir fiziksel gayretle bunları önüme yerleştiriyor ve bakıp duruyordum, bazen saatler boyunca, ruhsuz. Herhangi bir nedenle (herhangi bir *bahaneyle*) M. çıkageldiğinde ben yığını gözden geçiriyor ya da tükenmezkalemle bir şeyi düzeltiyor gibi yapıyordum. Sonra, odadan çıktığım zamanlarda da gözlerini devamlı üstüme çevrili hissediyordum. Başım önümde, bahçeye gidiyor ama onu kandıramıyordum.

Bunlar daha çok, o insanları tanımamdan önce oluyordu. Sonra, size açıkladığım gibi, ayazda bazı umutları siper alıp (Ne anlamlı bir fiil!) sığındım. Minicik alevi rüzgârdan koruyarak, üfleyip ateşin nihayet büyümesine ve yayılmasına çabalıyordum.

Bodrumdaki seans beni etkiledi, özellikle sarışın kız Schumann'ın parçasını çaldığında. Fakat ertesi gün, bu harika insanlarla işin içindeki güçlerin büyüklüğü arasındaki orantısızlık hakkında düşünüp taşındım. Ve bodrumda gerçekleşen şeyi küçümsemeye başladım: Pek çok öğrenci bu parçayı belli bir acemilikle çalar. Kızın bu parçayı bilmesi ve bizzat benim telepatik heyecanımın etkisi altında çalması mümkün değil miydi?

Abartmaya ne gerek vardı, büyük bir anlam falan ifade etmiyordu. Onların sahtekâr olduğuna inandığımdan değil: İyi insanlardı, gerçekten göründükleri gibilerdi. Yine de kendime soruyordum, hiçbir etkileri, yararları olmamış mıydı acaba. Ruhumda büyük bir olumlu değişme olduğunu görebiliyordum, ağır hasta olup da bir şeyler yiyip birkaç adım atmayı istemeye başlayan biri gibi.

Mesele şu ki, ilerleme ve geri çekilmelerle, kesintisiz ve kışlasız bir savaş söz konusu. Kalıcı bir savaş sürdürmek gerek, bir saniye bile bırakmadan, herhangi bir tepenin alınışına ya da düşmanın geri çekilişlerine güvenmeden, zira basit bir manevra olabilir. Bu savaşı yıllardır vermekteyim, şu heykel meselesinde olduğu gibi öylesine tuhaf, hafif çarpışmalarla.

Mahallenin çocukları onu korkuyla (bunu *sonradan* fark ettim, elbette) seyrediyordu, heykel orada, dalların arasında, dipteki palmiyenin altında, sanki gizlenmiş. Evet, mahallenin çocuklarının, özellikle

de Don Díaz'ın ona çekinerek baktığını fark ettiğim andan itibaren uğursuz bir tarafı olduğunu düşünmeye başladım. Bir gün bundan Mario'ya söz ettim.

"Ama baba," diye cevap verdi, sorumsuz biriyle konuşur gibi, "hiçbir aktör, alçıdan bir heykelin bulunduğu bir sahnede oynamaz, bilmiyor musun?"

"Neden?"

"Ne bileyim. Ama herkes bilir bunu."

O gece uyuyamadım, ta ki birden her şey aydınlanıncaya kadar. Nasıl olup da daha önce bundan şüphelenmemiştim? Sabah M.'ye söyledim.

"O sabah, bahçedeki patikada, birden bir heykelin ortaya çıkmasını açıklamanın ne kadar zor olduğunu hiç düşünmedin mi? Kocaman, alçıdan bir heykeli, doğal boyutlarındaki bir kadını, benim patikama neden bıraksınlar? Nereden çıktı? Bir heykeltıraşın çalışması, bahçeler için kopya üreten birinin değil: Günümüz heykeltıraşlarından birinin. Santos Lugares'te, bir işçi mahallesinde, evlerini en fazla pazar malı heykellerle süsleyebilen insanların mahallesinde kim böyle bir şeye sahip olabilir? Sahip olsa da neden bizim patikamıza bıraksın? Hem de gece. Hiç aklına gelmedi mi?"

Bir süre düşüncelere boğuldu, çünkü benim çılgın fikirlerimle hep mücadele etmiştir.

"Hatırlasana. Yıllarca bahçemde bir heykel olsun istedim, şu parklardaki Yunan ya da Roma heykellerinin bir kopyasından. Hatırlasana, Lezama Parkı'nda ya da romandaki evde: Liniers ve H.Yrigoyen'in evindekilere benzer birini elde etmek için arayıp durdum. Tanıdıklarımızın çoğu bilirdi bunu. Bazıları bir tane bulmama yardım edeceklerine söz vermişti. Prebish bile, levazım amiri olduğunda."

"Evet."

"Bir şey daha. Patikada heykeli gördüğümüzde ne düşündük?"

"Bir şaka olduğunu. Bilenlerden birinin yaptığı dostça bir şaka. Heykeli gece bırakmıştı, ertesi gün sürpriz yapmak için."

"Kesinlikle. Ama bir ayrıntıyı fark etmedin."

"Neyi?"

"Bu arkadaş ortaya çıkmadı. Peki neden adını açıklamadı? Yoksa yaptığı onursuzca bir şey miydi? Madem hoşuma gitsin diye yaptılar, bu sessizliğin sebebi ne öyleyse? Aksine aylar geçti ve giderek her şey fenalaştı, işler daha da kötüye gidiyor ve heykel her geçen gün o köşe-

de daha uğursuz görünüyor. Don Díaz defalarca, onu neden bahçede tuttuğumu sordu."

"Eee."

"Şimdi tersini düşünelim. Diyelim ki biri, evimize soktuğu bir eşyayla bana zarar vermek istiyor. Bir heykel edinmeyi arzu ettiğimi bilen biri. Çok basit: O gece patikaya heykeli bırakır, kötülüğün taşıyıcısını, sabahları çok erken kalktığımı ve bahçeye çıktığımı da biliyor, heykeli patikada görüp hemen eve sokacağımı tahmin eder, vesaire. Böyle olamaz mı?"

Bana sessizce baktı. Ondan bir cevap istedim.

"Evet, tabii," diye kabul etti.

Gecenin kalanını çok gergin geçirdim ve o soyut bakışlı yüz, Kör bir kadınınkine benzeyen –ki bir kadının şekline sahipti– apaçık, kötücül ifadesiyle karşımda duruyordu sanki. Hava aydınlanır aydınlanmaz kalkıp bahçeye koştum. İşte oradaydı, bitkilerin arasında, o uğursuz yüzüyle bana bakarak.

Önce kendim çıkarmayı düşündüm ama oldukça ağırdı. Don Díaz'ın her sabah olduğu gibi bahçe yolunda görünmesini heyecanla bekledim ve sonra bana yardım etmesini rica ettim. Sokağa çıkardık, sonra o evinden bir halat getirip, sırtında taşıyabilecek şekilde heykele bağladı ve bana kendisini yalnız bırakmamı söyledi, bir yere götürecekti.

Nereye? Asla öğrenmek istemedim. Ne gariptir ki, Díaz da söylemedi."

Sabato, Bruno'ya baktı, siz ne diyorsunuz der gibi.

Bruno bir süre ona baktıktan sonra "Çok garip, gerçekten de," diye yorumladı.

"Değil mi?"

Düşünceli, dalgın durdu. Castel ve Tarikatın öcü. Anladığında, Fernando dehşet içinde kalmış ve onunla arasına koca okyanuslar koymaya karar vermişti. Fakat o karmaşık deniz gezisinde yeniden kendi kaderini bulmaktan başka bir şey başaramadı. İlginçtir ki, kaderini hep önceden sezdi ama yine de koşmayı bırakmadı. Sabato da kaçmayı isterdi fakat bu yanlış gayret kendisini her geçen gün kaçmak istediği şeye daha fazla gömülmeye itiyordu. Evet, pek çok kez her şeyi terk etmeyi, pek bilinmeyen bir mahallede küçük bir tamirhane açmayı düşünmüştü, belki de sakal falan bırakarak.

Üstelik kendini etrafı çevrilmiş hissettikçe, bu mantıksız ihtimali

daha büyük bir melankoliyle pohpohluyordu. İşte fiil bu: Pohpohlamak. Bu sayfalarda her şeyin son noktasına ulaştığım şimdi sezinliyordu. Ve her ne kadar sona ulaşanın ne olduğunu bilmese de intikamın artık kesin olduğunu biliyordu.

Şu kesindi: Hayatı ne kadar çok umursuyordu! Ne kadar çok şey üzerine yazmak isterdi!

Hem bir şekilde yapabilirdi de, yeter ki yalnızca fikirlerden söz etsin. Güçler fikirlerden korkmaz, Tanrılar da rahatsız olmaz. Rüyalar, karanlık hayaller, onların korktuğu bunlardır.

"Bir de şimdi doktor Schnitzler," dedi birden.

"Ne? Adı Schneider değil miydi?"

"Yok, yok, ben başka birinden söz ediyorum. Bir profesör, tuhaf bir tip, *oldukça* tuhaf. Bana mektuplar gönderiyor."

"Mektuplar mı?"

"Evet, mektuplar."

"Tehdit mektupları mı?"

"Yoo, öyle bir şey değil. Bir profesör. Cinsiyetle ilgili fikirlerimi sorduğu bir mektupla başladı."

Cebini yokladı.

"İşte, bu sonuncusu."

Piyanoda, sevgili doktor, pes (karanlık) tonlar solda bulunur. Tizler ya da açık, temiz tonlar, sağda. Sağ el mantıklı yanı, "anlaşılabilir" olanı, melodiyi çalar. Romantik bestecilerde sağ elin nasıl önemli olmaya başladığına dikkat ettiniz mi, hım?

Başlangıçta yazı yukarıdan aşağıya yazılırdı, Çinliler gibi, ya da sağdan sola, Samiler gibi. Sonra Güneş tapınağında *gnothi seauton** sözcükleri, soldan sağa yazıldı. Dikkat edin Dr. Sabato: İlk yazı şekli toprağa doğru iniyordu; ikincisi, Samilerinki, bilinçdışına ya da geçmişe; şimdi, sonuncusu, bizimki, bilincin uyanışına yöneliyor.

Herakles, kavşakta sağdaki yola döner. Platon'un görüşüne göre dürüst insanlar öldüklerinde sağa ve yukarıya doğru olan yola giderler; dürüst olmayanlar ise aşağıya ve sola. Düşünün, sevgili doktorcuğum, düşünün. Henüz vaktiniz var ve birine inanın, vs.

"Ama sizi telaşlandırmasına bir neden yok bence..."

"Acı bir deneyimim oldu. Bu mektuplarda bir şey var, beni görmek

* (Yun.) Delphi'deki tapınağın girişinde altın harflerle yazılı olan "Kendini bil" anlamındaki ibare. Bu sözler Pythagoras'tan, Phemonoe adlı mistik şaire kadar pek çok Yunanlı bilgeye atfedilmiştir; göklerden indiğine de inananlar vardır.

konusunda belli bir ısrar, bilim dünyasıyla, yani ışığın dünyasıyla ilintili bir şey, neyse... Koku alma meselesi, billyor musunuz? Mektupları her seferinde daha kararlı, resmi dostaneliğinin altında başka bir şey soluyorlar. Ben de şimdi boğayı bir mızrakta devirmeye karar verdim. Açıkçası," saatine baktı "bugün saat altıda ziyaretine gitmeyi kararlaştırdım. Ve şimdi gitmeliyim. Yakında görüşürüz."

Dr. Schnitzler

Zili çalınca, ilkin kendisine aşırı uzun gelen bir süre boyunca bir göz tarafından gözetleme deliğinden incelendiğini hissetti. Sonra, kapı yarı açıldı ve bir serçenin bir fareyle çiftleşmesinden elde edilmiş bir baş göründü.

Sinirli ve keskin, cllız sesiyle serçeye benzer neşeli bir tip belirdi. Zayıftı, yıllar boyu kitapların arasında tükenmişti. Minicik fare gözleri, hipilerin yeniden moda ettiği fakat onun kesinlikle yarım yüzyıl önce Almanya'dan satın alıp dikkatle –kitaplığa bir Alman ordusu gibi dizili, dezenfekte edilmiş ve temiz, numaralı kitaplarını sakladığı aynı dikkatle– koruduğu çelik çerçeveli gözlüğünün ardından parıldıyordu.

Evet, gerçekten de: Serçelerin yerde yürürken yaptıkları hızlı sıçrayışlarla, sinirli ve ani sıçramalarla hareket ediyordu: Haydn'ın grotesk partisyonlarından fırlamış bir tür staccato. Kitapların tam da söz konusu sayfalarını gösteriyor, sonra yeniden, tam olmaları gereken yere büyük bir dikkatle yerleştiriyordu. Düşündü: Şayet bu kişi, saygıdeğer bir güç tarafından (Alman hükümetinin emrinde, diyelim) o kitaplardan birini ödünç vermeye mecbur edilecek olsa, oğlu Vietnam savaşına gidecek aşırı korumacı bir annenin acısının aynısını çekerdi.

Schnitzler bilmem hangi alıntıyı gösterirken o, göz ucuyla çalışma odasının envanterini çıkarıyordu. Sonra bir kapı aralandı, dar ve zorunlu bir açıklıktan, görünmez bir kadının yıpranmış ellerinin tuttuğu, üzerinde iki kahve fincanı bulunan bir tepsi göründü. Dr. Schnitzler tarafından tek söz edilmeden alınan tepsi.

Bu fare gözlü serçe yüzünü nerede görmüştü?

Tanıdık değil miydi? Mefistovari bir gülümsemeyle kütüphanedeki imzalı bir Hesse portresini gösterdi.

Tabii ya, tabii ya: Felsefe ile edebiyatın ve muhtemelen yenilmez, gizli de olsa, mesleki bir saygınlığın, cinayetin kıyısında tuttuğu, aynı

çileci suçlu yüz.

Daha önce nasıl da fark etmemişti? Şüphesiz tıpatıp benzeri: Asık yüzlü katilin pitoresk kardeşi, hep gülümsüyordu da o yüzden.

"Biz yazışıyorduk."

Tüh, tüh, ne yazık, ne yazık ki *Heterodoxia* artık bulunmuyordu. Fakat kendisine gerekenin fotokopisini çektirmişti kütüphanede. Sabato, sonunda yeniden basılmasına razı olduğunu açıklarken, tedbir olarak da, kendisiyle nasıl bu derece ilgilenebildiğini sordu. Adam birkaç sıçrayışla çok temiz bir arşivi açtı ve dezenfekte edilmiş bir evrak dosyası çıkardı:

"Bakın, bakın. Durumunuzla, bulunduğunuz konumla hep ilgilendim doktor."

Almanya, diye düşündü hayranlıkla. Şayet bir Alman, birinin doktor olduğunu keşfederse, bu unvan ona önceki enkarnasyonda dahi verilmiş olsa, artık kimse onu bu konuda susmaya zorlayamazdı (hükümet dışında, elbette). Sabato ironiyle bunun kendisinin tarihöncesine, kurbağalık dönemine ait olduğunu hatırlatmaya çalıştı ama öteki, işaret parmağının *allegro vivace*'yi gösteren bir metronom gibi hızlı olumsuz hareketleriyle reddetti. Schnitzler'e göre bu, eldivenli olduğu için bir elin var olmadığını ima etmeye çalışmak gibiydi. Faydasızdı. Tecrübeleri bunu öğretmişti kendisine.

Evet, dediği gibiydi, geçirdiği evrimle ilgilenmişti daima.

"Çok ilginç doktor, çok ilginç!"

Ve bir mason teşkilatına kabul edilecek bir serçenin kurnaz gülümsemesiyle beni inceliyor, diyordu Sabato kendisine. İfadesi, "Beni kandıramazsın," anlamındaydı, bu sırada Sabato ise kendine, artan bir telaşla, kastettiği kandırma da ne acaba, diye soruyordu.

Fakat *Kahramanlar ve Mezarlar*'ı okuduğunda daha da ilginç bulmuştu.

Sabato'nun yorumunu bekliyordu: Niçin? Neden?

Bir saniye boyunca mutlak bir sessizliği korudular, Sabato'ya huzursuz edici gelen bir saniye boyunca. Birden adamın ne düşündüğünü sezdi fakat bunu açık etmemeye özen gösterdi. Aksine, sanki tüm saflığıyla Schnitzler'e bulduğu "çok ilginç" şeyin ne olduğunu sormuş gibi, bir yorum bekledi.

Sözler kuru bir kesinlikle geldi. Ve beklediği sözler olmasına rağmen ürperdi:

"Körler, doktor."

Gözlerinin içine bakarak söyledi bunu.

Hangi şeytan dürtmüştü de bu görüşmeyi kabul etmişti? Üstüne üstlük adamın kendi evinde. Şu sonuca vardı: Çünkü ondan korkuyordu, mektuplarından kurnazca, inceden ince yayılan bir şey yüzünden. Kendisini görmekte ısrar edişinin amacı neydi acaba? Tehlikeyi göğüslemek, derinlerdeki görünmez tehlikeleri yoklamak, ölçmek, haritasını çıkarmak, onun için bir şekilde tercih edilir olmuştu. Öteki, minik gözlerini kendi gözlerine dikili tutarken baş döndürücü bir araştırma olup bitti zihninde. Tepsili kadın konusunda birden bir şimşek çaktı. Neden ortaya çıkmıyordu?

"Ama siz evlisiniz, değil mi Doktor Schnitzler?"

Bu ilk görüşmeden sonra uzun bir süre kendisine bu "ama" ile ne demek istediğini sordu durdu.

Profesör ciddileşti, düşmanın durumunu ölçüp biçiyor gibi görünüyordu. Ardından, ötekinin tepkisini kontrol ederek onaylayıcı bir mırıltıyla cevap verdi.

Her ikisi tarafından da mazur gösterecek bir cümle söylenmemiş olduğuna göre, "ama" onu kendini korumaya itmişti şüphesiz. Bu, aklının iki düzlemde çalıştığını (diye düşündü Sabato) anlamasına neden olacak: Yüzeysel diyalog düzlemi ve daha derin ve gizli olan öteki. Ve bir atın, otlakta görünmez, garip bir şey olduğunu sezdiğinde tüylerinin kabarıp dikilmesi gibi Schnitzler irkildi, ardına niyetlerini gizlediği sürekli gülümsemesini koruyamayacak kadar.

"Evet, evliyim," dedi özür diler gibi.

Ve hemencecik gülümsemesi geri geldi, bu sırada kütüphanede Oxford'dan bir profesörün kitabını arıyordu.

İşte buradaydı: Sağ el meselesi, böyle böyle, şöyle şöyle.

Sabato mekanik bir şekilde dinliyordu fakat beyni hızla düşünmeyi sürdürüyordu: Apartman dairesi minicikti, burada karı kocadan başka biri daha yaşıyor olamazdı, yaptığı bazı alıntılar kadınlardan nefret ettiğini ya da, en iyi halde, şeytani bir alayla onları hor gördüğünü ortaya koyuyordu. Aydınlatamadığı şey, Schnitzler'in övgüleri karşısında neden kendini telaşlanmış hissettiğiydi: *Hombres y engranajes*'teki soyut toplum üzerine fikirlerini, kendisinin paylaşmadığı aşırı uçlara varsa da, değişik kitaplarla onaylamasından itibaren. Ne olursa olsun, içgüdüsü bir yandaştan çok bir düşman karşısında olduğu konusunda uyarıyordu onu.

"Bunu siz söylediniz doktor," diye tekrarlıyordu neşeyle, "unutmayın!"

Ayakta, işaretparmağıyla serçe kafasını işaret ederek, vücudunun bir parçasını gösterip buna karşılık gelen sözcüğü söyleyen teatral bir dil öğretmeni gibi: Kafa, hım?

Rasyonalist ve eril bir uygarlık.

Sağ el

Soyut düzen, kurallar

Sağ (önemli sözcük, sevgili Doktor Sabato!)

Nesnellik

Vesaire, vesaire, vesaire.

Coşku içinde kahveyi unutmuş görünüyordu. Coşku? Unutuş? Soğuk kahvesinden biraz içti ve elindeki Almanca kitapla, bu erkek uygarlığı tarafından baskı altına alınmış olanı sıraladı: Canlı, bilinçdışı, mantıksız, paralojik, perilojik, öznel olan.

Sonra kahveden bir yudumcuk daha aldı, fincanın üzerinden minik, sinirli ve görünüşte neşelenmiş fare gözleri, kendisini gözleyerek parlıyordu.

Sabato gayretle düşünüyordu. Telaşı niyeydi? İki kitabında yazdığının aynısı tekrarlanmıyor muydu? Felsefi bir şaka gibiydi, yine de korkusu artıyordu.

Hesse'in güleç kardeşi, belki de keskin gülücüğü nedeniyle daha uğursuz, şimdi de bir terzi jestiyle göğüs cebinden tutmuş soruyordu, sınavdaki bir öğrenciye sorar gibi: Bir türün sağ yanı hangisidir? Değerli olan, değil mi? Öbürü gizlenmesi gereken yanıdır.

Belirgin bir memnuniyetle, felaketleri sıraladı: Sol rezillikle ilişkilidir, sapkınlıkla, uğursuz ve adaletsiz olanla. Hepsi dişi. Sağ elle yemin edilir oysa solla boynuz yapılır.

"Boynuz mu?" diye sordu Sabato, vakit kazanmak için.

"Tabii ya, tabii ya. Hıristiyanlık, solda şeytani bir şeyler gören, bir güneş dinidir ve erkeksidir."

Bu zavallı adamcığın ya kendisini kurtarmak istediği ya da sürdürmekte olduğu araştırmayı engellemenin bir yolunu arayan Tarikat'ın bir ajanı olduğu sonucuna vardı. Kendisi bile beklemediği halde, kahve getiren kişinin eşi olup olmadığını sorarken buldu kendini. Ve soruyu sorduğu anda attığı adımdan korktu. Fakat artık çok geçti. Adamın ifadesinde neredeyse fark edilemeyecek bir sertleşme olduğunu sandı ama o derhal basmakalıp gülümsemesini tekrar kazandı:

"Evet, evet, öyle," diye cevap verdi sanki komik, gizli bir şeyden söz ediyorlarmış gibi, sesini gülmeye doğru sürükleyerek. "Ama çok çekingendir."

Yalan söylüyor, diye düşündü Sabato.

"Zavallı kadınlar!" diye haykırdı profesör, tüm şahsi yorumlardan uzaklaşarak.

Güldü, fakat gerçek bir hoşnutsuzluk hissettiği de belliydi.

"Dilsel cezaların çokluğu! Sanskritçeden bu yana, vay canına. *Rectus, regula, corrigere, recht, right, ortodoxia.* Hi, hi, hi!"

Kapı yarı açıldı ve tepsi birer kahveyle yeniden göründü.

Başı dönüyordu. Kahveyi mümkün olduğunca hızla içti, geciktiğini ileri sürüp sıvıştı. Schnitzler asansöre kadar geçirdi onu. Voltervari minik fare gözleri büyük bir neşe saçıyordu.

Neden? Neden?, diye sordu kendine sokağa vardığında.

Beba'nın katına çıktı.

"Bana bir viski ver," dedi, girer girmez.

Beba Engizisyoncu gözlerle baktı.

"Ne oluyor sana?"

"Hiç. Sadece bir viski içmek istiyorum. Yorgunum, çok yorgun."

"Quique sandım seni."

"Neden?"

"Gelmesi gerekiyor."

Sabato gitmek için kalktı.

"Saçmalama. Git divana uzan, arkada, madem yorgunsun. Seni kimse rahatsız etmez. Profesör Gandulfo ile birlikte gelecek. Ve kesinlikle senin fikrine ihtiyacım olur."

"Gandulfo mu?"

"Quique'nin bulduğu bir tip."

"Bu da çok fazla artık, viskimi bitirip gidiyorum."

"Sana arka tarafa çekilebilirsin dedim. Quique'yle konuşmak zorunda değilsin. Bana fikrini söylemeni çok isterim."

Sabato boyun eğdi.

"Hiç Schnitzler diye birinden söz edildiğini duydun mu, bilmek istiyorum."

"Birkaç hikâyesini okumak dışında, hayır. Onunla tanıştırılmadım."

"Şaka yapmıyorum, Beba. Öyle değil. Buenos Aires'te yaşayan bir Alman'dan söz ediyorum, hepsi bu."

Hayır, Beba'nın en ufak bir fikri yoktu. Ya Schneider, ondan hiç söz edilmemiş miydi? Hadi ama dostum, yıllar vardı ki o uluslararası düzenbazı görmüyordu. Sabato ona bitkin bir alayla baktı: "Uluslararası düzenbaz." Ne, ne oluyordu? Hiç, hiç. Peki ya Nene Costa?

"Ne olmuş ona?"

Ne yapıyordu, nerelere takılıyordu?

"Ben ne bileyim. Maschwitz'deki kır evinde, dönebildiğinden beri."

Dönebildiğinden beri mi? Tabii ya, sersem: Villanueva şişkosunun kocası hayatını bağışladığından beri. Tabii eğer, bu arada başka bir evliliği yıkıp Caracas ya da Londra'ya kaçmamışsa.

"Demek Maschwitz'deki kır evinde," dedi kendi kendine Sabato, düşünceli.

"Ne diyorsun?"

"Hiç."

Sonra Quique geldi, vanında bir buçuk metrelik, iyi beslenmiş bebek yüzlü, al al ve sağlıklı, altın çerçeveli gözlüklü, capcanlı bir adamcıkla. Bir tür yarı aptal bir melekçik, ama iyi biri. Yardım etmeye hep hazır.

Doktor Alberto J. Gandulfo'nun gösterisi

"Söyleyin Profesör, söyleyin," diye teşvik etti Quique. "*Nous sommes tout oreilles.*"*

S. salonun öteki ucuna çekildi, keyfi kaçmış.

"Çook eski zamanlarda insanlık gök kubbede yaşıyordu. İnsanlar, Tanrısal Babayı çevreleyen büyük bir aileyi teşkil ediyorlardı.Vücutları yoktu, bir melekler topluluğuydular. Bu melekler, Şeytanın atadığı ruhani bir hiyerarşi, büyük kudreti olan bir hiyerarşi tarafından yönetiliyordu. Savaş zamanında bir generalin sahip olabileceği gibi bir güçle. Güç hırsı öyle bir şeydir ki tabiatları ne olursa olsun varlıkları saptırır. Ve ruhsal varlıklar oldukları için meleklerde hırs yok değildir. Böylece hırs, aslında yaratma yeteneği olmamasına rağmen, Tanrısal Baba gibi her şeye kadir sayılma mevkisine ulaşan Şeytanın bilincini rahatsız etmeye başladı. Böylece sorumluluğu altındaki organizasyo-

* (Fr.) Can kulağıyla dinliyoruz.

nu, yüksek mevki ve güç sözleri vererek kışkırtmak için kurnazca çalışmaya başladı."

"Herhangi bir ülkedeki hırslı bir asker gibi, değil mi, Profesör?"

"Ne eksik ne fazla. Bu arada bütün meleklerin Şeytana bağlı olmadığını da belirtmeliyim. Fakat ona bağlı olanlar en hırslı ya da ruhen en arı olanlardı."

"Affedersiniz ama Profesör, sanırım Tanrısal Baba komplodan habersiz olamazdı. Yani, her şeyi bilen olduğu için."

"Elbette öyle. Biliyordu, izliyordu. Ve engellemek bir yana, bırakıyordu ki bu fikir kök salsın, mayalansın. Tanrısal Baba tarafından verilmiş düşünme ve çalışma özgürlüğü, Yaratıcının kendisi kadar kutsaldı. Tanrı bizim aklımıza ve yapabilme irademize zincir vurmak istemedi, aksi takdirde bizi ruhsal düzende geliştiren şeyin yani bilincimizin gelişmesinde elzem olan özgürlükten bizi yoksun bırakmış olurdu. Biliyordu, tabii ki, asilerin planını, fakat sonsuzun gökyüzüne ve yeryüzüne bölünmesini teşvik ederek olayları hızlandırdı."

"*Tiens*!* Hangi amaçla, saygıdeğer Profesör?"

"Şimdi anlatacağım. Gökyüzü, farklı düşman aileleri ruhsal niteliklerine göre yerleştirmek üzere bölgelere ayrıldı. Yeryüzü ise bencil varlıklara ayrılmıştı. Bu fikrin gerçekleştirilmesi için Yaratıcı kendi hiyerarşisini kullanıyordu. Aralarında bizzat Şeytan ya da öteki adıyla-Yehova vardı."

"Yehova!"

"Evet. Sonradan kendisini meşhur eden Kitabı Mukaddes'teki adıdır. Bu hiyerarşi gerçekten tanrısaldı. Elohim, İbranicede –ki İspanyolcaya yanlışlıkla *Dios*** olarak tercüme edilmiştir– tekildir."

"Biraz açıklar mısınız, Profesör?" dedi Beba.

"Hay hay."

"Şeytan ve Yehova'nın aynı varlık olduğunu söylediniz, yanılmıyorsam."

"Kesinlikle. Size temel bir sırrı açıklamam gerektiğini söylemeliyim. Katoliklik de dahil olmak üzere, hemen hemen bütün dini doktrinlerin iddia ettiği gibi Eski Ahit Tanrı kelamı değildir. Yaratılışın aşamalarına değinen kısmı doğrudur yalnızca. Kalanı Şeytanın eseridir; Şeytan, Yüce Yaratıcının görüntüsünde, Yüce Yaratıcının sözü ve eyle-

* (Fr.) Hah! Bak şu işe.

** (İsp.) Tanrı anlamına gelen bu sözcük etimolojik olarak çoğulmuş; eski dönemlerde çoğul kullanılmış, sonradan tekil olmuş.

miymiş gibi Sami peygamberlere yutturdu onu, ama aslında kendisinindi."

"Bir *déguisé*!* Şeytani. Sapkın."

"Çok yerinde bir söz. Tam da bu güçlü ve görünmez varlığa uygun bir küstahlık. Kendini Hakiki Tanrıymış gibi gösterip Tanrıyı kendi yerine şeytani varlık gibi gösterme küstahlığı."

Sesi hafifçe cırtlak ve didaktikti: Bölünmenin mekanizmasını anlatacağına, dehşet verici bir entrikayı açıklayan bir öğretmenin sesi. Tonu tarafsız ve sakindi. Şeytanın dünyaya hükmedişini değil de güneşli ve temiz bir sınıfta, teneffüs zilini beklerken öğrencilerine Pitagoras teoremini gösterir gibiydi.

"Bu oyun Şeytanın, göksel bölgeden atıldığı andan itibaren, Yeryüzünün Tanrısına dönüşmesini mümkün kıldı. Yeryüzünün, bizim tutkularımız, bizim bencilliğimiz ve bizim cahilliğimizle hükmedilen Yeryüzünün. Bakın, şimdi de sürünün başına neler gelecek."

"Kimin, doktor?" diye sordu Beba.

"Sürünün. Habil sürünün koruyucu meleğini temsil ediyordu, Kabil'in tarımın koruyucu melekliğini yaptığı gibi. Yehova, yani Şeytan, Kabil'i kardeşini öldürmeye teşvik etti. Hangi amaçla, diye soracaksınız."

"Gerçekten de, Profesör."

"Çok basit. Sürünün koruyucu meleği ortadan kaldırılınca koyun, insanın yemesi için kolayca kesilen bir kurban olacaktı. Bu eylem sayesinde, Tanrısal babanın kurduğu bitkisel beslenme düzeni, yerini kesim ürünleri aldığı için ortadan silinecekti."

"Dikkat çekici. Böylece Kabil proto-kasap oluyor. O olmasa kasaplık mesleği olmayacaktı," diye değerlendirdi Quique.

"Elbette olmayacaktı. Değişim, Tanrısal Planın etkisini yok etmek amacındaydı, çünkü bitkisel beslenme sağlığın koruyucusudur, dahası insanlığın ruhanileşmesi taraftarıdır. Hayvanlarla ya da kadavrayla beslenme, hastalıkları kışkırtır, ömrü kısaltır, bilinci sersemletir, duyuları köreltir, tutkuları besler, bencilliği artırır. Üstelik ortaya ahlâki olmayan bir durum çıkardığı için de suçtur, çünkü bir varlığın hayatına kastetmek olan her şey ahlâksızlıktır. Bu durumda etçil rejime, yani insanın hakikati seçebilmesini ve ruhsal olarak yükselmesini engelleyerek insanlığı en koyu karanlıkta tutan rejime varılır."

"İlginç teori, Profesör."

* (Fr.) Tebdil gezen.

"Bir teori değil, kanıtlanmış bir olgu. Bir şey daha: Nuh ve Tufan. Bakın her şey öncekileri nasıl onaylıyor. Şeytan insanı ya da hayvanları yaratabilme gücüne sahip olmadığından, Nuh'u, çocuklarını ve saygıdeğer soyunu ve bütün türlerden belli bir sayıyı, yeniden üretim için ayırdı. Böylesine canavarca, canice ve kaba bir işi Tanrısal Baba'ya atfettiklerine göre insanlar çok saf olmalı! Elbette, Şeytanın bitki türlerini kurtarmak gibi bir kaygısı yoktu. Fakat Yaratılıştan beri tohuma tıka basa doymuş olan Toprak, bitkisel krallığın ruhsal özünün gücüyle yeniden ortaya çıkmasını sağladı."

"Şeytan için tam bir düş kırıklığı."

"Tabii ya. Aynı zamanda hata yapmaya kimin eğilimi olduğunu da gösteriyor. Fakat daha önceki sözlerime dönersek, Sodome ve Gomore'nin yıkımı gibi, Habil'in katledilişi gibi ve bundan sonra Yeryüzüne dökülüp saçılan kötülükler gibi Atlantis'in sulara gömülmesi de Şeytanın işidir. İyiliğin özü olan Göksel Baba asla, o kadar aşkla yarattığı şeyi o kadar vahşice yıkabilecek kadar kanlı ve zalim olmadı, olamaz da. Bu korkunç olayları Tanrıya atfeden bilginler ve cahiller, Şeytan tarafından kandırılmış bir halde yaşıyor."

Grotesk bir kukladan bir şeyler vardı onda, yukarıdan birinin (fakat kimin ve nereden?) yönettiği bir bebek izlenimi uyandırıyordu. Ya da bir vantrilok bebeği gibiydi, hareketsiz ve cesur yüzlü vantriloğun dediklerini söyler gibi görünen bebeği. Yapay ve gerçekdışı bir şey vardı bu adamda. Yine de mesajının, muğlak olsa da, gerçek olduğu hissediliyordu; eğlenceli olsa da korkutucuydu.

"Çok ilginç, Profesör. Ama bu kötü işlerin yaratıcısının Tanrısal Baba değil de, gerçekten Şeytan olduğunu nasıl bileceğiz? Bütün bu karışıklıklar kana susamış bir Baba ile de açıklanamaz mı?" diye sordu Beba.

"Hayır, çünkü Tanrısal Baba kusursuzdur ve kusursuzluk iyiyi öngörür. Fakat etkileyici bir kanıt daha var. Asurluların Tufan hikâyesi. Noktası noktasına Yahudi versiyonuyla çakışır fakat Yeryüzüne hükmedenin, kötülüğün ruhu olduğunu da gösterir."

"Anlaşılan Yahudiler Tufanla birlikte yalan söylemeye başladılar. Tarafgir gazetecilikle başladılar işe. Müthiş!" diye yorumladı Quique.

"Şüphesiz, senyor. Tufandan sonra, Nuh ve ailesi türün çoğalmasına hizmet etti. Kan bağı kaçınılmazdı ve bu altırkın Atlantis'in hayran olunacak altırkıyla karşılaştırılamayacağını siz de tahmin edebilirsiniz. Bu altırklar arasından Şeytan, birini seçti ve onu kendi arzusuna göre

yönetmek için tutkularını ve bencilliğini körükledi."

"Yahudiler."

"Öyle. Ve bu ırkın temsilcilerinden birini yeryüzündeki sözcüsü olarak seçti. Yehova, İbrahim'e der ki: *Ulusundan büyük bir ulus yapacağım.* İşte, onun bu şekilde gözlerini kamaştırıp tüm iradesini ele geçirdi."

"Yanlış anlamayın Profesör, ama Yahudi düşmanı mısınız öğrenmek isterdim."

"Bununla hiç ilgisi yok, senyor. Aksine, Şeytan tarafından kandırıldığını ve bu kandırmanın İsrail ve Şeytan arasındaki bağı –yüzyıllar boyunca sünnet anlaşması, liturji* ve Mısır'da olanlar adına Fısıh bayramı gibi öteki Lucifer emirleriyle korunmuş olan bu bağı– kurmaya hizmet ettiğini, bu ırka övgü olarak söylüyoruz."

"Mısır'da olanlar mı, Profesör?"

"Tabii ya, olaylar açıkça Şeytaniydi. Biraz önce Şeytanın Tufan, Atlantis'in sulara gömülmesi, ateşle bütün şehirlerin yıkımı gibi canavarlıkları nasıl yaptığını gördük. Sodomitlerin ensestliğinden ve iğrenç suçlarından söz etmeye ise hiç gerek yok. Ancak bütün bunlar Mısır üzerine gönderdiği musibetlerin yanında hiç kalır: fareler ve bitler, dolu ve çekirge, sinekler ve hayvan vebası. Ne dersiniz? Şimdi de İsa'nın başına geleni düşünün bir. İsa, Tanrısal Baba'ya yardım eden ruhani hiyerarşiye dahildi. Şeytanın, İbrani halkını kendi kölesi haline (zenginlik ve himaye karşılığında) dönüştürmek için kullandığı araçlar, Göksel Babanın Yeryüzü'ne, Hazret'te (bundan böyle Hazreti İsa adında) vücut bulan İsa'yı, o halkı o korkunç vasiden kurtarmaya, yani misyonun yararları tüm insanlığa yayılsın diye göndermesine neden oldu. Mesih'in işleriyle bilinci uyandırmak için. Öyle olmasaydı tam bir cehalet içinde ve Tanrının sanıp aslında Şeytanın egemenliğinden habersiz kalırdık. Şeytan, Tanrısal manevranın farkına vararak ilk önce Tanrının Oğlunu, Yahudi halkını kandırarak yoldan çıkardığı gibi, dünya krallığı ve zafer vaat ederek ayartmaya çalıştı. Fakat İsa sunduklarını tiksintiyle geri çevirince, Şeytan onun misyonunu en haksız araçlarla bozmaya koyuldu. İsa'nın vaazları İbrani halkında derin oyuklar açtı ve bu kurtarıcı tepki Şeytanın egemenliği için en büyük tehlikeyi oluşturdu. Böylece, Yeryüzünün Tanrısı insanların fikir birliğini yok etti ve Yahuda'yı ihanet etmesi için seçerek İsa'nın sapkınlıkla suçlanmasına neden oldu. Bu havarinin aklını çelmek için kullanılan araç değersiz

* Bir dinin dualar, ayinler, ibadetler ve yapılacak tüm işlerle ilgili düzeni.

metal oldu; bütün zamanların yoldan çıkarıcısının bu değersiz metal oluşu gibi, Kilisenin bile dini işlerini paraya bağlayarak misyonunun özünü yok etmesi gibi. Aslında bu misyon özellikle Yahudi halkını uyandırmak için yürütülüyordu, keza tabii o halk, kendisi farkında olmasa da, Şeytanın etkisinde en çok köleleştirilmiş olan halktı. Hâlâ da bu şekilde devam ediyor. Bu yüzden İsa, bir Yahudi'de vücut buldu, etkisini Irkın Ruhu olarak göstermek ve bu halkın kandırmacaya karşı tepkisini, öylesine ateşli bir şekilde arzuladığı tepkisini kışkırtmak için."

"Ama izninizle, Profesör. Göksel Baba nasıl oldu da bu misyonun başarısız olacağını önceden göremedi? Acaba Yahudi halkının hatasında ısrar edeceğini bilmiyor muydu?"

"Evet, elbette biliyordu. Ama sözünü ettiğiniz başarısızlık kısmiydi. Hakikat, seçilmiş olan halkın büyük bir kısmında ve bütün insanlıkta kök verdi. Geri kalanına, Yehova'ya inanmayı sürdüren İbrani halkına gelince, aynı yolu, Şeytani telkin altında bugüne kadar izledi."

Bağırmıyordu, ama S. bu sesin kendisine neden cırtlak geldiğini anlayamıyordu. Daha doğrusu nüfuz edici bir sesti: Çelik kasa hırsızlarının, gecenin sessizliğinde kullandığı bir matkaptan çıkan ses gibi.

"Sizce Profesör, Yeryüzü Tanrısı tarafından seçilmiş ve himaye edilmiş bir halk olarak, yeterince kötülük yapılmadı mı onlara? Toplama kampları, vs."

"Çok yerinde bir soru: Bu halk sonunda kendi dinine, yani anlaşmasına sadık kalmadığı içindir ki Şeytan onu engizisyonla, katliamlarla, toplama kamplarıyla cezalandırmaya karar vermiştir. Hitler'in Şeytan, bir Deccal tarafından gönderilmiş olduğunu defalarca duymuşsunuzdur. Bu iddialarda ne kadar da bilinçsiz bir doğruluk var!"

"Bizi ikna ettiniz Profesör. Yahudilerin Şeytanın kölesi olduğu konusunda başka ne gibi kanıtlar var?" diye sordu Beba.

"Pek çok, pek çok. Yahudiler ve putperestler arasında İncil vaaz edilsin diye İsa'nın sözlerini nakleden Saulo'nun (o andan itibaren Havari Pavlus'a dönüşmüş) şu pasajını hatırlayın: 'Seni, ulusların gözlerini açmak ve onları karanlıktan ışığa, Şeytan'ın hükümranlığından Tanrı'ya döndürmek için gönderiyorum.' Ayrıca Aziz Yuhanna İncilinde İsa'nın Yahudilere söylediği şu sözleri de hatırlayın: 'Siz babanız İblis'tensiniz ve babanızın arzularını yerine getirmek istiyorsunuz.' Daha açık söylenemezdi. Şeytanın İsa'ya söylediğini de unutmayın: 'Yere kapanıp bana taparsan bütün bunları sana vereceğim.' İşte Yahu-

dilerin bilmeden yaptığı şey bu. Şeytana tapınmak, keza bütün liturjisi maddi zenginlikler istemeye ve günlük günahlarının bağışlanmasına adanmıştır. Tanrısal Baba maddi varlıklar bahşeden değildir. Katolikler de dahil olmak üzere, herhangi bir dinin inananları işte bunu göz önünde tutmalıdır. Unutmayın ki: Zenginlik ya da kötülük istediğimiz zaman yakarılarımızı kabul edip, bunları kötülüğe yatkınlığı olan ve böylece Şeytanın sapkın niyetlerinin aracı olarak hareket edebilenlere bahşeden Şeytandır. Egemenliğini yürütmek için Şeytanın yararlandığı başlıca araçlar şunlardır: Birincisi, tıp bilimi..."

"Tıp bilimi mi?"

"Evet, tıp bilimi. İkincisi, din adamları sınıfı. Üçüncüsü, Katoliklik. Dördüncüsü, Yahudilik."

"Bize şu tıp bilimini açıklayın Profesör?"

"Büyük bir zevkle. Şeytanın hekimler aracılığıyla verdiği zarar belki de en büyüğüdür. Yehova'nın üzerimize saldığı ne savaşlar ne salgın hastalıklar ne katliamlar ne de depremler, tıbbın et tüketimi aracılığıyla doruğa ulaştırdığı canavarca yıkımı aşabilir. Tıp, et tüketimiyle bireysel bilinci sersemletmiş ve hastalıkları çoğaltmıştır."

"Fakat, affedersiniz Profesör, Şeytan, biz eğer onun yandaşlarıysak neden hastalıkları korumak istesin? Sağlıklı olsak daha yararlı olmaz mıyız? Raşitik ya da aksak bir ordu dünyanın en iyi ordusu değildir."

"Göreceksiniz, senyor. Sağlıklı olmamız kesinlikle Şeytanın işine gelmez, çünkü fiziksel sağlık ruhsal sağlık demektir. Ve çünkü ancak sağlıklıysak hakikati ayırt edebiliriz. Alt seviyedeki kardeşlerimizin cesetlerini yemekle yalnızca bir tür yamyamlık suçu –onlar kardeşlerimiz olduğuna göre– işlemekle kalmıyor, üstelik sersemleşiyoruz ve et tüketicileri arasındaki son derece büyük cinsel yozlaşma ile de kanıtlandığı gibi, günaha daha eğilimli bir hale geliyoruz. Ama hayvanlara karşı işlediğimiz suça dönersek, bu konuda çok ilginç tecrübelerim var. Hayvanlar çocuklar gibidir; onlar da insan dili ve eğitim disiplini aracılığıyla öğrenir. Gerçekleştirilmekte olan deneyler çok aydınlatıcı sonuçlar çıkarmama neden oldu ve istisnasız tüm hayvanların düzeylerinin yükseldiğini ve bu disipline ne kadar boyun eğerlerse o kadar çabucak insanla özdeşleştiklerini kanıtlamak istedim. Hem bu eğitim için, ancak harikulade diye niteleyebileceğimiz bir şekilde cevap verdikleri insan dilini kullanmaktan başka bir araç gerekmiyor. Köpekler, serçeler, kediler, güvercinler, tavuklar kendilerini eğiten kişiyle özdeşleşiyor."

"Belirli bir dil söz konusu mu Profesör?" diye sordu Quique.

"Hayır, herhangi biri. Herhangi bir dil. Yeter ki açıklıkla ve sabırla konuşulsun."

"Çünkü Almanca ya da Rusçanın, İspanyolcadan daha zor sonuç vermesi gerekir. Özellikle de bir tavukta, *disons*.*"

"Hiç ilgisi yok senyor. Harikulade, bir köpek ya da bir tavuğun cevap verebilmesi harikulade diyorum size."

"Yani Almanca ya da Rusçanın çekimleriyle sorun çıkmıyor öyle mi? Israr ediyorum Profesör, sizin dikkat çekici araştırmalarınızdan kuşku duyduğum için değil, annem Almanca öğrenmek zorunda bıraktığında, ben de akuzatiflerle datiflerle pek çok sorun yaşadım da o yüzden. Rusça konusundaysa, bana söylenenler yüzünden, *n'en parlons pas*.**"

"Hiçbir sorun olmaz, senyor. Sabır meselesi ve birinin kendini bu işe sevgi ve azimle vermesi. Hayvanların düzgün bir dili anlamayacaklarını sandıkları için ıslıkları, ünlemleri ve gırtlak seslerini kullananlar büyük hata yapıyor. En yüksek araçlarımız ile –ki bu dildir– bizden aşağı kardeşlerimizi yükseltmenin görevimiz olduğu bir yana. Siz çocuklarınızı ıslıklar ve ünlemlerle mi eğitirdiniz?"

"Hayır."

"Görüyorsunuz. Aynısı aşağı kardeşlerimiz için de geçerli. Hayvan krallığı Tanrısal Yaratıcı tarafından gizlenmiş derin bir giz oluşturur. Üstelik, bu krallık öylesine kutsaldır ki, onu oluşturan varlıkları kurban etmenin bir suç, ahlâksızlık, canavarca, yeryüzü ortak yaşamının doğa kanunlarına ve onun evrimsel amacına karşı suç işlemek olduğu içimize doğar. Henüz konuşamayan çocukları yiyen bir canavar hakkında ne düşünürüz? Bir şey daha ekleyeceğim: Daha önce de açıkladığım gibi et, bilinci köreltir oysa bitkiler hassaslaştırır."

"Özellikle hangi bitki, Profesör? Ben marulu çok severim de o yüzden soruyorum."

"Marulu mu? Harika senyor. Fakat istisnasız, her türden bitki: Marul da tabii ki, fakat aynı zamanda ıspanak, turp, havuç da. Bilincimizi hassaslaştırmak için bunların hepsi iyidir. At ya da inek gibi otobur hayvanları inceleyin: Doğaları gereği uysaldırlar."

"Boğalar da mı, Profesör? Yani, güreşler yüzünden soruyorum."

"Elbette, boğalar da. Ancak bu tür bir vahşilikle, soylu ve barışçıl

* (Fr.) Diyelim.

** (Fr.) Bundan söz etmeyelim.

bir hayvan böyle bir gaddarlığa ulaştırılabilir. İnsan ırkının, zalimliğin ve vahşiliğin bu aşırı uçlarına ulaşabilmesinden utanmalıyız. Kötü olanlar boğalar değil, inanın bana, bu suçları seyredebilen ve teşvik eden İspanyollar. Tekrar ediyorum, bütün hayvanlar barışçıldır. Bir atı, bir kaplanla ve akbabayla karşılaştırın. Et, duyuları azdırır ve et tüketen varlıkları saldırganlaştırır."

"Bu durumda savaşlar ve cinayetler et tüketiminin sonuçları oluyor."

"En küçük şüpheniz olmasın, senyora. Et, bizi başkalarının acılarına karşı hissizleştirmekle kalmaz, fiziksel dünyaya da büsbütün zincirler. İşte Şeytani planın amacı budur: Hakikati görmemizi önleyerek azat olmamızı engellemek."

"Demek ki tıp bilimi, Profesör..."

"Bilim farz edilmiş şu, et tüketimi, mikroplar ve serumlar üzerine kurulu tıp yüzünden işlenmiş korkunç suçlar hakkında günler boyunca konuşabilirdim. Eski Ahit'in pasajlarından birinde Yehova'nın, yani Şeytanın, Mısır'ı cezalandırmak için bit, sinek ve çekirge musibetlerini yarattığı nakledilir. Oysa Hazreti İsa, Üstatların Üstadı, hastanın vücudundan murdar ruhu, yani hastalıkların gerçek sorumluları olan cinleri kovarak hastalıkları iyileştiriyordu. Hekimlerin bakteri olarak adlandırdıkları bütün o saçmalıklar Şeytanın yaratılarından, belirtilerinden başka bir şey değildir. Ve ancak Tanrısal Yasanın dışında yaşayanlar, mikropların saldırısına uğrar. Demek ki tıp bilimi tedavi etmiyor, yalnızca hastalıklar yaratarak ya da kışkırtarak şeytani oyuna hizmet ediyor."

"Öyleyse kızgın bir köpek tarafından ısırılan kişi Pasteur Enstitüsü'ne koşmayıp kendisinden cinleri kovacak birini aramalı?"

"Kesinlikle."

"Peki ya bunu yapabilecek birini bulamazsa? Ya da vakti yoksa?"

"Talihsizlik olur, fakat yapabileceği tek şey bu. Şimdi, daha önce değindiğim ikinci araca geçelim: Din adamlarına. İnsanlığın büyük bir kısmının üzerindeki etkileri nedeniyle, Şeytanın iktidarının, üzerine yaslandığı en güçlü payandadır onlar."

"Tabii ya, güvendiği polisin hırsızlarla anlaşmış olduğunu öğrenen kimse gibi. Chesterton. *Drôle de police*!*"

"Tamı tamına senyor. Tek bir kanıt yeter: Her şeyi para karşılığın-

* (Fr.) Gülünç, tuhaf polis.

da yapıyorlar. Vaftizden *extremaunción*'a* kadar. Paranın şeytanın tipik aracı olduğunu da unutmayalım. Vay vay, saat sekiz buçuk olmuş! Kısa keseceğim. Katolikler. Katoliklerin çoğunluğunun tavrı, kendi doktrinlerinin kesin inkârını gösterir. Rahipler ve Katolikler, tutkuları ve bencillikleriyle dinin özünü yok ediyor. Onlar maddi zenginliğe susamıştır ve onu elde etmek için hiçbir araç karşısında geri çekilmezler. Yahudilere gelince, size bu konudaki temel olguyu söylemiştim. Samiler, Yehova diye adlandırdıkları Şeytanla, sünnet anlaşması yoluyla birleşmiştir ve bütün şeytani anlaşmalar gibi kandan yoksun da değildir. Fakat kısa kesmeliyim ne yazık ki, son derece önemli şeyler söyleyebilirdim oysa... Bugün süregiden kavga, Tanrısallığa karşı şeytani bir kavgadır, dünyayı Şeytanlaştırmaya yönelik zalim ve acımasız bir kavga. Ve yeryüzü bu kavgada, evrensel güç mücadelesi için bir sıçrama tahtası haline gelecektir. Ateizm dünyanın şeytanlaştırılması için ilk adımdır. Ne yazık ki, Şeytana taparlığın zaferi, reenkarnasyonlar yoluyla bu cehennemde var olup durmaya mahkûm edilmiş olan bizlerin sonsuz kaybı demek olacaktır."

"*Que Dieu nous preserve!*"**"

"Allaha ısmarladık, senyora. Allaha ısmarladık senyor. Daha uygun bir fırsatta, hepimizi ilgilendirmesi gereken bu konu hakkında konuşmaya devam ederiz."

Doktor Gandulfo sıçrayan adımcıklarla daireden çıktı.

"Reenkarnasyonlar!" diye haykırdı Quique, kollarını gökyüzüne kaldırarak. "Ne güzel bir akıbet ama! Düşünün bir, askerlerinkinin tersi bir rütbe düzeni olsun: Orada mareşal olarak başlarsın, sonra albayın köpeği olarak çalışırsın. Bir de bürokrasi olmalı değil mi? Pekâlâ, biri ölür, sanki Berberi kategorisine geçeceğini duymuş gibi gelir kendisine, sıraya girer, iki-üç yüzyıl kadar bekler, kürsüye varınca kitapları incelerler, her şeyi altüst ederler. Kısacası, adamımız yanılmış, yanlış duymuştur, Biberiye sırasına girmesi gerekirmiş. Neyse, Bebişka, ben de gidiyorum. Bu profesör beni endişelere boğdu. Bu yüzden hemen gidip günlük marul porsiyonumu yiyeceğim. Kutsal o, onu başka hiçbir şey için bırakmam. Ve sen de bırak şu vişko'yu yoksa Biberiye kategorisine gidersin."

Sabato'dan yana eğilerek "Üstat," dedi ve çekip gitti.

---

* (İsp.) Hıristiyanlıkta, ölmek üzere olan kişiye kutsal yağlar sürülerek yapılan hizmet.

** (Fr.) Allah saklasın!

"Soytarı!"

"Çok çok iyi biri, Mabel'in bir arkadaşı."

"Ben o zavallıcığı kastetmedim."

Kalktı, kitaplıktaki birkaç kitaba dalgın dalgın baktı.

"Zavallı talihsiz. Frijit ev kadınlarına Sade'ın cinsel buluşlarını açıklamaya çalışan *Mükemmel Evlilik*'in yazarı sanki. Siz de zekice davranıyor, gülüyorsunuz. Şeytanın içi rahat olsun. Hakikatle oynuyor. Bunun gibi zavallı şeytancıklarla güldürüyor."

"Dr. Gandulfo'nun teolojik bir hakikati açıkladığını mı söylüyorsun yoksa."

"Elbette, sersem! Siz marul yapraklarına gülüyorsunuz ama esas olarak doğru. Fernando'nun dediklerini hatırlıyor musun?"

"Fernando Cánepa'nın mı?

Sabato ona sert sert baktı.

"Fernando Vidal Olmos'tan söz ediyorum ben."

Beba kollarını kaldırdı ve şakacı bir hayretle gözlerini göğe çevirdi.

"Bir bu eksikti. Kendi roman kişilerinden alıntı yapıyorsun!"

"Neden olmasın. Tanrı, Karanlıklar Prensi tarafından zamanın başlangıcından önce yok edildi, yani, sonradan Karanlıklar Prensi olacağı için. Büyük harflerle söyledim, dikkatini çekerim."

"Gerekmez, seni tanıyorum. Fakat Profesör Gandulfo'nun vaaz ettiği şey tam olarak bu değil."

"Beni o talihsiz konusunda rahat bırak şimdi. Değişik ihtimaller var, sana anlatacağım. Şeytan Tanrıyı yok ettikten sonra, Tanrının İblisi yok ettiği versiyonunu yaydı etrafa. Ve böylece bu ürkütücü dünyanın sorumlusu olarak Tanrıyı gözden düşürdü. Şu umutsuz teologların sonradan icat ettiği ilahiyat, imkânsız olanı (yani iyi bir Tanrının Editli Stein gibi insanların öldüğü toplama kamplarının, Hiroşima bombasıyla ucubelere dönüşen masumların varlığına izin verebileceğini) kanıtlama yolundaki akrobasi hareketleridir. Bütün bunlar uğursuz bir düzmecedir. Kesin olan, şüphe edilemez olan, Kötülüğün yeryüzüne egemen olduğudur. Tabii, bütün dünyayı kandırmak mümkün değil, şüphe eden birileri hep olur. İşte onlar, hakikati söylemeye cesaret ettikleri için iki bin yıl boyunca işkenceyle ve ölümle karşı karşıya oldular, Engizisyon tarafından bozguna uğratıldılar, yok edildiler, işkenceye uğradılar, yakıldılar. Çünkü İblis ile oyun olmaz. Ayrıca Engizisyon, dünyaya kimin hükmettiğini kanıtlamaya yeter. Bütün bir halk darmadağın edilip yok edildi. Albilileri hatırla. Çin'den İspanya'ya kadar devlet

dinleri, (İblisin öteki organizasyonları) herhangi bir takdiri ilahi teşebbüsünden tüm gezegeni temizledi. Amaçlarına da neredeyse ulaştılar denebilir."

"Evet, *neredeyse*. Profesör Alberto J. Gandulfo hariç örneğin."

"Sen gülmeye devam et. Oysa Şeytanın küçük iblisliklerinden biri bu. Hakikati gülünç birinin ağzından bildirmek, bu, hakikati gülünçlüğe ve böylece işe yaramazlığa mahkûm etmenin bir yoludur. Gandulfo gibi adamların yalnızca yaşamasına izin verilmez: Konuşsunlar diye ilham da verilir onlara. Bununla birlikte işleri şeytanca karıştırmanın başka başka yolları da vardır. Dağıtılamayan ya da belki Şeytanın *ex profeso** dağıtmadığı bazı tarikatlar, yeni yalan kaynaklarına dönüştürüldü. Muhammet yanlılarını düşün. Gnostiklere göre, algılanabilir dünya, Yehova olarak adlandırılan bir şeytan tarafından yaratıldı. Uzun bir süre Tanrı, Şeytanın serbestçe çalışmasına izin verdi; fakat sonunda, geçici olarak bir Yahudinin bedeninde barınsın diye Oğlunu gönderdi. Bu şekilde dünyayı, Yehova'nın yani şeytanın peygamberi Musa'nın aldatıcı öğretilerinden kurtarmaya koyuldu. Bu arada, Papini'nin Michelangelo'nun Musa'sı hakkında söylediklerini hatırla. Michelangelo gizli mi kalacaktı? Neyse konuya dönelim: Eğer Yehova'nın şeytan olduğu kabul edilirse, fakat İsa'nın gelişiyle bu şeytan bozguna uğratılmış, cehenneme kapatılmış olduğundan (Muhammetçilerin ve diğer gnostiklerin düşündükleri gibi) başarılan tek şey gözbağcılığın güçlendirilmesidir. Bu kez de, çifte gözbağcılığı. Dünyamız hâlâ korkutucu bir yer, Hiroşima ve toplama kampları İsa'nın gelişinden sonra inşa edildi, anlıyor musun? Başka sözcükler ifade etmek gerekirse: Yalan ne zaman güçten düşürülse, Gandulfo gibi talihsizler onu güçlendiriyor ve gerçek Tanrı cehennemdeyken İblis birkaç bin yıl daha rahatça hüküm sürüyor. Bu yüzden Şeytan Muhammetçilerin gelişmesine ve imparatorluk olarak yükselmelerine izin verdi. Bir fanatik atlının yüzyıllar boyunca Batı dünyasına hükmetmek için yeterli olduğunu varsaymak için çılgın olmak gerekir."

"Yani?"

Beba'nın bakışı alaycıydı.

"Fernando'nun çıkardığı sonuç kaçınılmazdır. Karanlıklar Prensi yeryüzüne hükmetmeye devam ediyor. Ve bu hâkimiyet Körler Tarikatı aracılığıyla gerçekleşiyor."

---

* (Lat.) Kendi rızasıyla.

ve sabah, hava aydınlanmaya başladığında, o ana kadar elini kolunu bağlamış olan tüm korkuları yenmeyi başardı: Gidip Schneider'i her neredeyse bulacaktı. O an için bir güzergâhı bile vardı: Nene Costa'nın kır evi.

Takvime baktı: Pazar gününe daha iki gün vardı. Sokağa çıktı, gökyüzü açıktı, hava kuruydu. Bir yaprak koparıp yukarı kaldırdı ve düşsün diye bıraktı: Rüzgâr kuzeyden esiyordu. Hesaplarına göre iki gün daha sıcak olacaktı ama sis ya da yağmur ihtimali düşüktü. Şubatta güneşli bir gün: Herkes havuzlarda olacaktı.

Kararı içini rahatlattı ve çoktandır onca derin düşünmelerden, geçmişi irdelemelerden dolayı kaybettiği bir tür gücü yeniden hissetmeye başladı.

Costa ona bakıyordu

hep o bildik haliyle, aşağı ve bir yana hafifçe eğik başı, diplomatik bir dostluk cilasına eşlik eden yüzeysel gülümsemesiyle; bu cilanın altında, yüz kaslarına hâkimiyeti sayesinde elde ettiği bir tabaka, ancak fark edilebilir, fakat yine de onu derinlemesine tanıyan bir gözlemci tarafından fark edilebilir bir tabaka daha vardı: Alaycı bir memnuniyet tabakası, Sabato'nun güneşli ve havuzlu sıradan bir hafta sonunda, Schneider hakkında bir şeyler öğrenmek için Maschwitz'e kadar geldiğini tahmin edip ne kadar saf olduğunu düşünerek şüphesiz, kendi kendisine, "Kokusunu mu aldı acaba?" ya da "Nasıl bu kadar saf olabilir?" türünden sorular sorduğu bir tabaka. Bu sorular elbette, Sabato'nun tahminleriydi ve dolayısıyla gerçekten sorulmuş olup olmadıkları bilinemezdi; öyle ki, varlığı şüphe götürmeyen (çünkü o dünyevi gülüşünün altında ironi duyguları ve hatta pişmanlık ya da nefret duyguları olmalıydı) şu ikinci tabakadaki kas hareketi illa ki Schneider'in Buenos Aires'teki mevcudiyeti nedeniyle oluşmamış olabilirdi; bu bir varsayımdı ve şu an için bundan öteye gidemiyordu, sadece bir varsayımdı; üstelik tam da Sabato'nun kır evinde etrafı kolaçan ederek, nefret ettiği bu kişiyle konuştuğu gibi konuşarak, hatta inkârlarını dikkate alarak, doğrulamaya çalıştığı bir varsayım.

"Schneider?"

Alnını, kendisine özgü o soru şekliyle kırıştırıyordu. Yalnız soru sorduğu ya da merakını uyandıran bir şeyi dinlediği sırada değil, "Lenin bir devrimciymiş gibi gelmiyor bana," gibi iddiaları ileri sürdüğünde de yaptığı şey. Bu iddialar, tartışma gerektirmeyen çok açık şeylermiş gibi temelsiz, dayanaksız bir şekilde ifade ettiğinden o gizemli bilgelik halesini yaratırdı onda; fakat o neredeyse soru işareti ile alnındaki çizgilerde söylenmiş sözleri Costa'dan otoriter ya da sınırlayıcı tonunu, gelecekteki (ama hiç gerçekleşmeyecek) bir tartışma için öneriler halinde bırakarak, şık bir şekilde alıp götürür gibi görünürdü.

Hayır, Schneider hâlâ Brezilya'daydı kesinlikle, yıllardır görmüyordu onu. Hedwig'e gelince, en küçük bir fikri yoktu. Fakat şüphesiz adamla birlikteydi, yani Brezilya'da bir yerde.

Fernando'nun sözlerini düşünüyordu S.

ve uyarılarını hatırlıyordu. Evet, kendisini endişelendirecek hiçbir şey olmuyordu bu evde. Görünüşte! Fernando'nun yaptığı saflıklar da, kendisininkinden az değildi. Domínguez'in yanılgısı. Körler ve ateşle dolu kaderine *görünüşte* uzak olan yanılgısı. Brauner'in 1938'de Paris'e dönmesinin nedeni *görünüşte* resimdi, aslında kanlı akıbetiyle buluşmak için dönmüştü; Domínguez'in fırlattığı kadeh gözünü –yıllarca düşlediği ve resmini yaptığı, bir deri parçasından kanlı bir şekilde sarkan gözünü– çıkarsın diye tam yerine ve tam zamanında dönmüştü. İnsanlar, kendilerini gizemli bir şekilde cezbeden yerlere doğru uyurgezerler gibi hareket eder. Şimdi örneğin, bu saçmalıklar, aptallıklar toplantısında kaderin rolü ne olabilirdi, peki ya rastlantının? Bu insanların sahte yüzleri ve takındıkları sofistike tavırlarının altındaki korkunç anlamı bulup çıkarmaya çalışıyordu, şifre uzmanı bir casusun, bir kadının sosyal bir toplantı hakkındaki lakırdılarla dolu mektubunun altındaki yıkıcı, gerçek sözleri bulmaya çalışması gibi. Teresita Teyze'yi düşünün bir, diye haykırıyordu Quique, yel değirmeni kanatları gibi uzun kollarını teatral bir şekilde açarak, ömrünü Pilar'ın ayin eşyası odasında geçirdikten sonra ölüyor, öteki tarafa gidiyor ve de öğreniyor ki Her şeyi idare eden Tip İsa değilmiş de, *disons**, bir sürü, çeşit çeşit kolu olan bir şeymiş. Tabii ya: Palyaçonun taşıdığı ürkütücü

* (Fr.) Diyelim ki.

mesajlar. Her sözcüğü, her jesti incelemeliydi, incelenmeden bırakılmış, gerçekliğin en küçük bir köşesi, Schneider'in ya da arkadaşlarının tek bir adımı kalmamalıydı. En sonunda deliren çılgın Maupassant'ı, Rimbaud'yu hatırlayın, diye yazıyordu Fernando. Ve ömürlerini korkunç bir şekilde tamamlayan pek çok öteki adsızı: Bir tımarhanenin duvarları arasında, polisin işkence ettiği, kör kuyularda boğulmuş, bataklıklar tarafından yutulmuş, Afrika'da etobur karıncalar tarafından yenmiş, köpekbalıkları tarafından parçalanıp yutulmuş, iğdiş edilip Doğu'nun sultanlarına köle olarak satılmış olanları. Ne var ki Vidal Olmos daha incelikli, fakat belki de sırf bu yüzden daha korkutucu olan cezaları anmayı unutmuştu.

"Bir hayırseverdi," diyordu Quique. "İdam mahkûmlarının acı çekmesini önlemek için giyotini icat ettiğini bilmiyor muydunuz? Sarhoş cellatlar baltayı tam yerine vuramıyor, mahkûmun kolunu kesiyor, bacağını eziyorlardı. Bu tür şeyler işte. Ve önemli olan, *ce pauvre Monsieur Guillotin**, bu icadı bir sanayi haline getiremedi. Bir Alman teknisyen yaptı bu işi tabii ki. Fransız Devrimi pahasına parayla doldu cebi. Ama Tanrı da cezasını verdi, çünkü *une garce*** son frankına kadar aldı elinden. Ya da sonunda Saint-Just idealleri pahasına yaşayan tek kişi Saint-Just'ün kusturduğu o orospu oldu."

Ve balıklama dalışlarla *Chiva* kadehleri arasında Üçüncü Dünya'da Kitlelerin Durumunun incelendiği havuza doğru çekip gitti ama önce edebi kaygılarından dolayı Nene'yi (görünüşe bakılırsa sıra ondaydı) paylamayı da ihmal etmedi.

"Şimdi silaha sarılma vakti, sen hâlâ Nabokov'dasın," diye özetledi, enerjik bir halde göğsünü güneş yağıyla ovmakta olan Coco.

Ve ihtiyatlı geri çekilişime rağmen belki de onun Cheka'cı bakışından kaçmayan bir jestim nedeniyle sordu:

"Peki sen Quique, söyler misin senin kahrolası fikrin nedir? Peronist değilsin, Bolşevik değilsin, bize ne olduğunu açıklar mısın?"

Makul bir merak, zayıf ve ancak duyulabilecek bir sesle, acılı bir vurguyla cevap verdim buna:

"Doğru, Coco, ne Peronistim ne de bolşevik. Ben çok yoksul bir adamım, görüyorsun."

Daha sonra (hepsi biliniyor) kabaca yargılandığım sözler.

Sonra orada bulunanların, orada bulunanlar ve bulunmayanlarla

* (Fr.) Zavallı Bay Guillotin (giyotin).
** (Fr.) Bir şıllık.

ilişkili olan bulunmayanların bazı şahsi durumları incelendi bir bir:

"Biz beraberken iyiydi. Sonra tükendi. Terapi sırasında anlamaya başladım."

"Konuşuyorsun ama homoluk evresini aşmadın."

"Asit iyi geliyor, daha çok konuşuyoruz, istersek ağlıyoruz."

"Çiftler terapisine gittik. İyi ayrıldık, şimdi iyi arkadaşız."

"Dikkat, ihtiyar, projeksiyon yapıyorsun."

"Ama sen bir mazoşistsin, sonuçta çok yıpratıcı oluyor."

"Öyle ama en azından *insight*'ım* iyi ve bu çatışmayı görmemi sağlıyor. Ne olursa olsun, Panchita kanımı kaynatıyor, başka ne diyeyim sana, hem empati de var, görüyor musun? Birlikte olduğumuzda harika bir *rapport*** oluyor aramızda."

"Evet, olgun değilim belki, ama artık katlanamıyordum. Homoysa homodur, bunu bir kere yapmış yok iki kere yapmış ne fark eder. Kararsızlar en kötüleri, seni kadın gibi görmezler, arkadaş gibi yanaşırlar, bir daha başından atamazsın."

İşte o anda Coco artık dayanamayıp, "Asıl mesele bu kişilik çatışmalarının kişisel olmadığını, tüketim toplumunun genel yabancılaşmasının alt ürününden başka bir şey olmadığını, siz beyler ve hanımların bu orospu *life*'da*** bir kez olsun anlayabilinenizdir," diye bağırdı.

Yeniden Devrime, dönecek diye düşündüm. Gerçekten de tartışma politikleşti ve önemli yargılara varıldı.

"Hayır efendim, beni kadın olarak kabul edilmek ilgilendiriyor, tüketim aracı olarak değil. Ne sanıyorsun, sersem, ne yani, güzel bir çift memem var diye, Isabel Sarli miyim ben?"

"Bu kentsel bir sorun, kent bir değişim yapısını haykırarak talep ediyor," dedi Arturito.

"Peki, ama bir lümpene yöneltilirse farklı olur."

"Peki sen, kitle kültürüne neden karşısın?"

"Kendini sınıftan arındıramazsın. Bir bağlam var ve onun içinde hareket etmen gerekir."

"Ama üst sınıftan olmak sistemin kusurlarını inkâr etmek anlamına gelmez. Mekanikçiliği savunmak anlamına da gelmez."

"Evet, ama dikkate alman gereken bir kuvantum var!"

"Fiziksel çevrenin işleyiş kurallarından kaçarsan cezalandırılırsın."

---

* (İng.) Anlayış, kavrayış.

** (İng.) Dostça ilişki, ahenk, uyum.

*** (İng.) Hayat.

O ana kadar ihtiyatla dışarıda kalan Cristina zavallıcığı, fazla aptal görünmemek için bilmem hangi kitabın yorumu hakkında bir şey söyledi. Zavallı ihtiyarcık! Lokomotif Çağında faytonla seyahat eden birine bakar gibi baktılar ona. Okuma, sersem! Okuma! *Guernica* okuması, örneğin, bir burjuvanın bakış açısından.

Böylece Cristina sustu ve yavaş yavaş Nene Costa'nın bir ağacın altında *Playboy* okumakta olduğu yere doğru gidişini gördüm.

Şu yüze bak, dedi Nene kadına

"Ne olmuş? Bir kadın işte. Tükenmiş bir kadın, çok sigara içiyor herhalde."

Adını okudu: E. Kronhausen.

"Alttaki de," diye gösterdi Nene, "P. Kronhausen."

Cristina kız kardeşler mi diye sordu.

"Hayır, birlikte yaşıyorlar. Evliler."

"Evli kız kardeşler mi?"

"Aptal. Yukarıdaki bir erkek. Eberhard."

"Ee, ne olmuş?"

"Hiçbir şey. Yeni cinsel tarzlar üzerine bir panele katılıyorlar."

"Ne, bir orji gecesinden sonra yakalanmışlar da resimleri polis tarafından çekilmiş gibi görünüyorlar."

"Oku, oku."

Linda Lovelace, yaş yirmi iki (ama kırk görünüyor!). Fotoğrafın altında günde en az bir kez orgazm olmazsa çok sinirli olduğu iddia ediliyordu. Porno filmi *Deep Throat*'daki rolüyle ün kazanmış; adının bir kez anılması bir kokteyle kalabalıkları çekmesine yetiyordu, *Screw* dergisi onu "Birleşik Devletler'in gözde ağzı" olarak adlandırmıştı.

"Ağzı mı?" diye sordu Cristina. "Ama korkunç." Nene onu sevecen bir alayla takdir etti. Okumayı sürdürdüler: Şimdi *Oui*'daki sütununda, değerli kişisel tecrübelerine dayanarak analinguslardan zoofillere kadar herkesi ilgilendiren öğütlerini yazıyor.

"Eşekler köpeklerden iyidir," diye yorum yaptı Nene, Linda'nın yüzünü düşünceli düşünceli inceleyerek. "Şimdi de çobana bak: Muhterem Troy Perry."

Sola doğru eğdiği yüzüyle inceledi adamı.

"İyi bir Amerikan futbolu oyuncusu olmalı ama şu gaddar ve içe-

dönük olanlardan. Boksörle mutsuz filozofun çiftleşmesinden. Baksana ne kadar özenle giyinip güzelce taranmış. *Curriculum vitae*: Çocukluğundan bu yana kendisini Tarzan'ın cazibesine kapılmış hissediyor. Evlendi, iki çocuğu oldu ve sonra homoseksüel olduğunu keşfetti. Boşanmak istedi ve yalnızca homoseksüellere açık Metropolitan Komüniter Kilisesi'ni kurdu. Kendisini hareketin Martin Luther King'i olarak tanımlayan bir gazeteciye: 'Daha ileriye gidebilir miyim bilmiyorum. Martin Luther Queen olarak adlandırılmak bana yeterdi,' diye cevap verdi. Muazzam bir etkinlik gösterdi, protesto ve gösterilerden vaazlara ve okullarda sohbetlere kadar. Homoseksüeller için bir acil telefon servisi kurdu."

"İşte bu kız kardeş zannettiklerin onlar. Kronhausenler. Columbia'da doktora yaptıkları sırada evlendiler. *Pornografi ve Yasa*'nın yazarları, (*Erotik Sanat*'ın da, şu ünlü kâr amacı gütmeyen San Francisco Uluslararası Müzesi'nin 1.500 levhası hakkında bir özet). Kadının cinsellik yoluyla kurtuluşu için gösterdiği çabalarla tanınan Betty Dodson, tek kişilik şovlarında orjilerden mastürbasyona kadar homoluğun ve heteroseksüelliğin övgüsünü yaptı: 1971'de Amsterdam'da gerçekleştirilen Islak Rüyalar Festivali'nde jüri üyesi; cinsiyetin yıkılışına adanmış bir atölye yönetiyor. Al Goldstein: *Screw*'un ve homoseksüeller için haftalık dergi olan *Guy*'ın kurucusu, Havana'da CIA ajanı sanılıp tutuklanmış, *Screw* tarafından yapılan ilk epik-pornografik filmde aktör, şu sıralar New York Üniversitesi'nde yeni cinsellik konusunda dersler veriyor. Bakalım ne demişler:

Goldstein: Karım beni aldatırsa onu öldürürüm. O mülkiyetimin bir parçasıdır. Masraflarını ödediğime göre, sahibiyim, arabamın sahibi olduğum gibi ve onu başkalarına ödünç vermem.

Muhterem Perry: Ama sen, Al, *Screw*'un editörüsün değil mi? Belki de karını bırakıp, başka bir mülkünle ilişkilerini korumalısın. Diyelim ki divanla. (Aslında bu *guy** fena sayılmaz, mizah duygusu var en azından, diye yorumladı Nene.)

E. Kronhausen: Anlamıyorum. Al, nasıl böyle şeyler söyleyebilirsin, üstelik kendini cinsel devrimin itici güçlerinden biri olarak görürken.

Goldstein: Herkesin bir fiyatı vardır. Karının fiyatı olmadığı gibi bir düşünceyle kendimizi kandırmayalım, bir kaçamak ya da orji, ikisi de aynı şey. Eşlerimin sözleşmeyi imzalamadan önce satış şartlarını

* (İng.) Adam, herif.

bilmelerini istiyorum hepsi bu.

Nene birkaç sayfa atladı.

"Hah, *swinging** hakkında."

P. Kronhausen: Çok eğlenceli; iyi vakit geçirtir. Şayet gençlere bir mesaj verebilseydim, seksin üreme amacıyla değil yeniden yaratım amacıyla yapılması gerektiğini söylerdim.

E. Kronhausen: Grup seks, erotik olduğu kadar eğlenceli de olabilir. Biz ikimiz, sürekli gülmekten ölüyoruz. Bir yatakta yirmi kişi olduğunda son derece komik şeyler olabiliyor: Yere düşen biri, alaşağı olan bir piramit.

P. Kronhausen: Bu son ilkbahar festivalini hiç unutmayacağım. Birileri televizyonun taşınabilir aparatlarıyla bir odadan öbürüne gidiyordu, beysbol maçı seyrederek, ötekiler o sırada seks yapmayı sürdürüyordu. Ebe ile ben bu duruma inanamadık, inanamıyorduk. Seks ile beysbol arasında beysbolu seçiyorlardı.

PLAYBOY: Erkek ve kadın sayıları arasındaki oran nedir?

Profesör Pomeroy: Genelde çift olarak gelirler. Fakat ideal bir toplantı erkeklerin hemen hemen iki kat olmasını gerektirir, çünkü kadınlar daha uzun süre devam edebiliyor.

PLAYBOY: Ya filmlerde?

Profesör Pomeroy: Filmlerde sıkça konu edilir. Uygun filmlerdir, çok jenital ve ayrıntılı, duygudan yoksun. Seyirciye fikirlerini geliştirmesi için yardımcı olur.

E. Kronhausen: Filmlerin benim katıldığım bütün toplantıların ancak yüzde 10'unda önemli bir rol oynadıklarını düşünüyorum. Filmlerin etkisi kışkırtıcı olmaktan çok depresif genellikle. Sonuçta, etrafında her türden olanak bulunan biri ekranda insanların birbirini düzdüğünü görmek ister mi?

PLAYBOY: Ya vibratörlerin oynadığı rol?

Senyorita Dodson: Biz kadınlar vibratörleri orjilere götürüyoruz, mastürbasyon için olduğu kadar seksüel masaj için de. Aynı zamanda erkeklere, simültane vibratörlerle çiftleşmek için en iyi pozisyonları gösteriyoruz. Kolay değil, herkesin kendi bemolü var. Yani erkek kadının içindeyken titreşimi hissetsin diye vibratörü klitoris üzerinde kullanırken nasıl düzüşüleceğini göstermek. Biz kadınlar, saldırganlaştıkça ve erkeklerin yapmalarını istediğimiz şeyleri dile getirdikçe daha çok orgazm oluyoruz.

* (İng.) Argoda eşleri paylaşmak.

Goldstein: Bana söz ettiği vibratör harikaları konusunda Betty'ye inanmalıyım. Vibratörler daima tabu oldu, pornografik kitap dükkânlarında el altından satılması gereken bir şey. Fakat şimdi, ne mutlu, Beşinci Cadde'nin en şık drugstore'ları* 2.95 dolardan satıyor. Dikkat etmiş olmalısınız: Şimdi artık şu eski basit vibratörlerden değiller, penis şeklindeler, ki bu, kocaları uzakta olan kadınlar için çok önemli.Teselli ticareti sıradan bir Amerikalı için ciddi bir adımdır sanırım. Fakat ayrıca, güvensiz kimseler, duygusal bir arkadaşlığa ihtiyaç duyanlar için, "Seni seviyorum, canım," diyecek küçük bir cihazı olan teselli ediciler de piyasaya sürülmelidir.

Senyorita Davis: Ben şahsen bunları biraz gayri insani buluyorum. Tensel temas hoşuma gider benim, plastik ya da metalle temas değil. Her şekilde, vibratör olsun ya da olmasın, benim gibi lezbiyenlerin düzülmeden yaşayamayacakları fikrinin bir mit olduğunu düşünüyorum. Çok gülünç. Biz kadınlar içimize nüfuz edilmesine ihtiyaç duymuyoruz çünkü bizim cinselliğimiz klitoristedir. Şayet daha çok sayıda kadın bunu anlasaydı büyük bir güce ve bağımsızlığa ulaşırlardı.

Muhterem Perry: Benden öğüt isteyen homoseksüellerin sözlerinden çıkardığım sonuca göre, vibratörler grup toplantılarında sıklıkla kullanılıyor. Bir kısmı vibratörleri anal çiftleşme için tercih ediyor. Şayet 69 yapıyorlarsa, mesela, vibratörleri aynı zamanda, karşılıklı olarak kullanıyorlar. Sevişmeyi teşvik ediyorsa bir anlamı oluyor bunun.

Senyorita Lovelace: Bu vibratörün kalitesine bağlı. Şahsen ben uzun ve incelerden değil de ucuna çeşitli aygıtlar takılanlardan hoşlanıyorum. Gerçekten fantastik şeyler.

Profesör Pomeroy: Grup seksin olumsuz yanı, benim görüşüme göre, duygusal bir ilişki tehlikesidir. Duygusal olarak uyuşacağınız, sonuçta duygusal olarak bağlanacağınız birisine rastlama tehlikesi (o kadar kişi arasında bu tehlike her zaman vardır). Hastalarımla konuştuğum zaman bu tehlikeyi şiddetle vurguluyorum. Onlara, bir şekilde dinamitle oynamakta olduklarını söylüyorum. Çünkü bunun sonucunda hayatlarının bir kısmını çocuklarından ve hatta en yakın arkadaşlarından saklamaları gerekiyor.

* ABD'de ilaç, yiyecek, içecek, kozmetik gibi maddelerin satıldığı mağaza.

Psiko-sosyal sorunsaldan estetik-sosyale geçilmişti, yani son derece keskin işitme duyusuyla Nene Costa tarafından yakalanan ve o andan itibaren de etkin bir üyesi olduğu estetik-sosyal sorunsala: Bu türde bir tartışmayı onsuz hayal etmek, Fangio'nun fikirlerine başvurmayan bir araba yarışı analizini tasavvur etmek gibidir. Ve şu konular hakkında yargılar ileri sürüldü:

John Cage ve *la musique d'ameublement**

Resmi kültür

İyi zevkin üzerine edilmesinin gerekliliği

Karşı eser

Karşı partisyon

Karşı şiir

Karşı roman

Fakat ne geri kafalılık: Karşı-karşı roman daha iyi.

Müzikal kolaj

Schoenberg

"Peki ama, Schoenberg için *fikir* nedir?" diye sordu Nene. "Müzik fikri ile fenomenolojik veçheyi birbirinden ayırması gerekirdi."

"Burjuva idealist düşüncenin nihai enkarnasyonunun maskesini düşürmesi gerekirdi."

"*Congratulations*!** Burjuva idealist düşünce! Az çok portakal renkli portakal demek gibi."

Bir *action-music*.***

Tamı tamına. Alkışlar, haykırışlar, aksırıklar ve icracıların geğirtilerinin karışması.

"Ama bu durumda, ya Penderecki?"

"Bu durumda", *Radiolandia* dergisinde Dördüncü Güç uygulamalarından beri ne tür bir entelektüel kırıntıya dönüşmüş olduğumu en çirkin şekliyle gözlerimin önüne sererek beni yerimden uğrattı.

Bu durumda?

Aşağıdaki ifadelerin mevcudiyetini, *agitato con moto*** bir türde

* Fransız Erik Satie'nin 1920 senesinde önerdiği deneysel bir müzik türü. Bir sohbet sırasında oluşan sıkıcı boşlukları dolduracak, çevreden gelen istenmeyen sesleri bastıracak, tamamen işlevsel olarak düşünülen bir müzik.

** (İng.) Tebrikler.

*** (İng.) Hareket müzik.

**** (Müz.) Çok canlı.

saptamak benim için mümkün oldu.

"Balzac ve Dostoyevski'nin bağlarını coşkuyla koparmak."

"Balzac gibi yazmayı sürdürmek mümkün mü?"

"Ve hatta Camus gibi."

"Şu dinozorlar!"

"Peki Osberg hakkında ne diyorsunuz?"

"Osberg mi?"

"Tabii ya, Borges, Nabokov röportajı, be adam. Bundan söz etmiyor muydunuz? Büyüleyiciydi diyorum, ta ki evsiz bir fasat olduğunu görene dek."

"Peki, peki! Şu Nabokov da!"

"Adam kendine ısmarlama bir dünya yaptı."

"*Die Walt als Wille und Vorstellung*"* diye bilmece gibi bildirdi Nene.

Bundan sonra Coco, yetti edebiyat, yeterince can sıktı diye bağırdı ve kendisine bir *Pipers* daha alırken, yapılması gerekenin silaha sarılmak olduğunu söyledi. Ki buna Pampita sekterliği bırak, bu herhalde moda fakat çok çok yanlış, her alanda devrim yapmak gerekir ve Camus gibi yazmayı sürdüren biri devrim hakkında ciddi konuşabilir mi, diye cevap verdi.

Edebiyatı mitlerden arındırmak, plastik sanatlarda yapılanı edebiyatta da yapmak gerekirdi, hâlâ roman kişilerine ve anekdotlara inanan tiplerin maskesini düşürmek gerekirdi. O sırada Pampita birden Luisito'nun son gösterisini görüp görmediğimi sordu. Soru beni şaşırttı fakat kendimi topladım ve cevap verdim: Geç kalmıştım; ben oraya vardığımda galeriyi yeniden düzenliyorlardı.

"Galeriyi mi düzenliyorlardı?"

"Evet, birkaç boya kovası ve bir yığın da kum vardı."

"Ama geri zekâlı!" diye bağırdı bana, "İşte sergi oydu!"

Durumu kurtarmak için Domenicone'yi anımsattım. Daha da kötü oldu: Bu adam tamamen *out*'du.** New York'a neon ıvır zıvırıyla gittiğinde artık kimse bunları takıp takıştırmıyordu.

Bu dünyanın kıçında yaşamaktır. Jetle bile gitsen Baires'ten zamanında gelemezsin. Bu yüzden Rossi kurnazı Di Tella için talimatlarını Carlitos'a Londra'dan telgrafla gönderdi: Tuğlaları şöyle şöyle koy.

* (Alm.) Arzu ve tasarım olarak dünya.

** (İng.) Modası geçmiş.

Şu *Radiolandia* meselesiyle attığı *faux pas*[*]. İnsan birkaç hafta gibi bir sürede nasıl bozulabilir! Tam o sırada onlara yine kötü olduğumu söylüyorum. Florida y Viamonte boyunca gidemeyeceğimi. Gerçi Di Tella'yı kapattıklarından beri meydan pek çok noktada rahatlamıştı ya. Fakat bütün bunlarla, şu avangard seramikle ve pop ya da camp sanatla herkes sanatçı olabiliyor, hatta şu Şişko Villafañe, on ikilik sofra takımı kıçıyla, bana geçen gün bir *vernissage*[**] için –Verniqué mi yoksa– bir davetiye gönderdi. Ama tabii ben onu kaniş yetiştirmekle son derece ilgili gördüm hep ve Kenel için bir davetiye gönderdiğini sandım. *Surprise*! Şimdi seramikle ve krom tellerle yapbozlar yapıyordu.

Ama son zamanlarda kendisini bir *brave homme sauvage*[***] dönüşüne kaptırmış olan Charlie bana, boş lafı bırakın, dedi, bütün bu modern resim dalgaları New Yorklu Yahudilerin icadı: Saçmalıkları üreten tipin adı Lischsteinstein; Grinberg adlı bir falan filan, Sol Kaplanski diye biri tarafından yönetilen bir dergide onun reklamını yapıyor ve sonuçta eseri, yaylı yataklar kralı David Goldenberg, City College'da sanat profesörü olan Ben Kuligowski ile evli kızı Rebeca'nın kışkırtmasıyla satın alıyor.

Pampita çılgına döndü: Yahudi düşmanlığı onu yıkıyor.

Fakat Nene, sola doğru giderken Yahudi düşmanlığına dönülebileceğini savundu, tıpkı batıya doğru ilerlerken Doğu'ya varan Colomb gibi. Anlatabildim mi acaba: Filistinliler konusu. Petrole doymuş kendi çölü düşünü gerçekleştiren yegâne Marksist şu Kuveyt Emiri gibi devrimci Arapları savunurken Yahudilere yine işin içine etme zevkini vermeye dönebilirsin.

Pampita, şüphesiz yoksul Yahudilerden söz etti.

Nene de buna karşılık, en kusursuz saf çocuk yüzüyle, nasıl olur? yoksul Yahudi var mı? diye sordu.

O sırada Cecilio Madanes göründüğü için (bastonsuz, gösterişli bir şekilde geliyordu ve tümüyle Doktor Aslan'ın eseriydi) konuyu değiştirmek gerekti. Demek ki modernlik, *chers enfants*,[****] Romanya'ya gitmek ve sıfır kilometrede kalmaktı. Cecilio'nun bastonsuz gelişi beni kesinlikle *aneanti*[*****] bıraktı, meğer ki Cecilio bolşevikliğe dönsün;

* (Fr.) Yanlış adım.

** (Fr.) Bir serginin kamuya açılmadan önce, yalnız sanatçılara ve özel davetlilere gösterildiği gün.

*** (Fr.) Cesur, vahşi adam.

**** (Fr.) Sevgili çocuklar.

***** (Fr.) Hayret içinde.

berbat bir durumdayken Rafael Alberti ile bir röportaj yapmaya gittim, işte o zaman bomba gibi iğnelerden söz etti bana. Miguel Ángel'i (Asturias) görmüyor muydum, rugby oyuncusuna benziyordu, ya María Teresa'yı? Öyle ki kurşun gibi Falikoff'unkine gittim, yani, iğne yapsın diye ama hiçbir şey yapmadı sanki. Bir ay, iki ay, üç ay. Ve Alberti'lerle karşılaşma talihsizliğine uğradığım her seferinde canları sıkılıyordu çünkü bunu bir gericilik gibi, *yankee* emperyalizminin bir piyade erinin tavrı gibi alıyorlardı. Oysa ben beli bükük, sefaletin ve sömürünün ürünü, Üçüncü Dünya'nın özürlülerinden biri gibi acı çekiyorum. Fakat konu merakımı uyandırıyordu, sonunda bana yalnızca novocain iğnesi vurduklarını anladım, ötekilere aynı zamanda diyalektik materyalizm, Stalingrad savunması, Üçüncü Beş Yıllık Plan da enjekte etmişlerdi. Gerçekten de bu karışım iyi geliyordu, gençleştiriyordu onları.

Bu durumda yegâne gerçek materyalist (çünkü bana saf novocain, saf madde veriyorlardı) başını kaldıramayacak haldeki yegâne adamdı. Finans kapitalizmin en kötü biçimlerinin bir ajanının başına gelebilecek talihsizlikler. Ve şimdi Cecilio bastonsuz çıkıyordu ortaya. Neydi bu? Artık hiçbir şeye inanılamıyordu.

Bu evde olduğu için kendini aşağılıyordu

Coco'yu "zencilerden" söz ederken ve şu alaycı, hor görme jestini yaparken görür gibiydi hâlâ, çok vakit geçmemişti üstünden; kendisi bu zencilerin kemiklerini tüm Latin Amerika boyunca ve enince, özgürlük ve onur gibi öylesine ideal amaçlar için, bu çok acı çekmiş, perişan topraklarda binlerce fersah kateden şu küçük kurtuluş ordularında çarpışarak bıraktığını söylerken burun kıvırıyordu Coco. Şimdi de bir salon Peronistine dönüşmüştü. Ne işi vardı onların yanında? Tabii onun amacı başkaydı. Fakat bir şekilde oradaydı işte; çünkü onları tanıyordu, çünkü belli bir ölçüde de olsa onlarla hep teması olmuştu. Fakat sonuçta, kim ötekilerden üstün olduğuyla övünebilirdi? Her varlıkta bütün insanlığın tohumu bulunur demişti biri; her birimizde, halkların tasavvur ettiği, korktuğu ve tapındığı bütün tanrılar ve şeytanlar bulunuyor; şayet bir gün gezegenimiz genel bir felakete uğrasa ve canlı bir tek çocuk kalsa bile bu çocuk aynı ışık saçan ve vicdansız tanrılar ırkını tekrar yaratacaktır.

Gecenin sessizliğinde istasyona doğru yürüyordu, birden çayıra uzanıp, okaliptüslerin kocaman, görkemli yakınlığında, laciverde boyanmış gökyüzünü seyretti. Gözlemevinde çalıştığı dönemdeki nova'lar geldi aklına, şu açıklanamaz yıldız patlamaları. Bir fikri vardı, sapkınlıklar yüzünden çıldırmış bir astrofizikçinin fikri.

Milyonlarca galakside milyonlarca gezegen var ve pek çoğu kendi amipleri ve megateryonlarını, kendi Neanderthal insanını ve sonra da Galileo'sunu tekrarlıyordu. Bir gün radyumu buluyorlar, öbür gün uranyum atomunu ayırmayı başarıyorlardı ve fisyonu kontrol edemiyorlar ya da atom savaşını engelleyebilecek güçleri olmuyordu, ta ki gezegen patlayıp kozmik bir cehennem olana kadar: Nova, yeni yıldız. Yüzyıllar boyunca bu patlamalar plastik ve bilgisayar uygarlıklarının sonunu işaret edeceklerdir. İşte şimdi kendisine de, bizzat o gecenin yıldızlı, durgun, tatlı göğünde, Dünya'da henüz mezozoik otlaklarda dinozorlar otlarken, yukarıda, orada, gerçekleşmiş o muazzam felaketlerden birinin mesajı geliyordu.

Kıyamete hükmeden tanrılardan insanlara mesaj taşıyan gülünesi aracı Molinelli'nin acıklı imgesini hatırladı. Dişlenmiş kurşunkalemciğiyle işaret edişini, 1938'de söylediği o sözleri: Uranus ve Pluton, Yeni Zamanların mesajcıları, patlayan volkanlar gibi harekete geçecekler, iki çağ arasındaki sınırı işaret edecekler.

Yine de, bu yıldızlı gökyüzü herhangi bir felaket yorumu yapmaya uzak görünüyordu: Uyumlu ve işitilmez müzik, huzur yayıyordu. *El topos uranos**, güzel sığınak. Doğan ve ölen –çoğu kez ateşlerde ve işkencede– insanların, kibirli bir şekilde yükselen ve kaçınılmaz bir şekilde yıkılan imparatorlukların ardında, bu gökyüzü daha az kusurlu öteki evrenin imgesini oluşturuyor gibiydi: Bozulamaz, çürütülemez ve sonsuz, ancak saydam fakat sağlam teoremlerle erişilebilecek yüce mükemmellik.

Kendisi bu çıkışı da denemişti. O kule sapasağlam olduğu için her acı hissedişinde; o kule temiz olduğu için pislik artık tahammül edilmez olduğunda; o kulede sonsuzluk egemen olduğu için zamanın geçiciliği ne zaman kendisine ıstırap verse.

Fakat insanların uzaklardan gelen gürültüsü, tam oraya ulaşacakken durdurmuştu hep kendisini, yarıklardan içine süzülüyor ve kendi içinden yükseliyordu. Çünkü dünya yalnızca dışarıda değildi, yüreği-

* Platon'da evrensel uzam. İdeaların ya da mükemmel, sonsuz ve bilinemez biçimlerin kavranabilir alanı.

nin en saklı köşelerinde, iç organları ve bağırsaklarında, salgılarındaydı aynı zamanda. Er ya da geç o bozulmaz evren kendisine hüzünlü bir simulakra gibi geliyordu, çünkü bizim için değerli olan dünya burasıdır: Bizi acıyla ve mutsuzlukla yaralayan, inciten yegâne dünyadır bu, fakat varoluşun bu dopdoluluğunu, bu kanı, bu ateşi, bu aşkı, bu ölüm bekleyişini de bir tek o verir; bize alacakaranlıkta bir bahçe, sevdiğimiz elin dokunuşunu, eninde sonunda çürüyecek fakat bizim olan o sıcak ve yakın, tensel bakışı sunan yegâne dünya da budur.

Evet, belki zamanın yıkıcı güçlerinin işlemediği öyle bir evren vardı; fakat taşlaşmış biçimlerin donmuş müzesiydi bu evren, bu biçimler mükemmel de olsalar, geçerli, belki saf ruh tarafından kavranabilecek biçimler de olsalar. Fakat insanoğlu saf ruha uzaktır, çünkü bu talihsiz ırkın bizzat kendisi candır; çürüyebilir et ile saf ruh arasında açılmış bölge, varoluşun en ağırının gerçekleştiği bu aracı bölge: aşk ve nefret, mit ve kurgu, umut ve düş. Süregiden çürüme ve ölümsüzlük, şeytani olanla tanrısal olan arasında gidip gelerek, kararsız ve kederli can acı çeker (nasıl çekmesin ki!), ölümlü bedenin tutkularının hükmettiği ve ruhun sonsuzluğunu arzulayan o can. Korku ve esrime anlarında kendi şiirini yarattığı iç daralması ve belirsizlik... işte bu şiir bu karışık alandan ve bu karışıklığın sonucu olarak ortaya çıkar: Tanrı roman yazamaz.

Sabah yazmak istiyor

fakat daktilo bir dizi kusurdan mustarip: Sayfa kenarı işlemiyor, sekiyor, şerit makarası otomatik olarak dönmüyor, bobini elle sarmak gerekiyor ve sonunda kâğıt süreceğinin bir şeyi kırılıyor.

Umudunu yitirince, kafasını dağıtmak için şehir merkezine gidiyor ve güneydeki mahallede yürüyor. Defensa ile Bolivar arasındaki Alsina Sokağı'nda elle yazmak için halkalı bir not defteri almaya karar veriyor. Yeni bir şey, sembolik bir şey, bir café'de yazmasına olanak verecek bir şey, el yazısının okunaksızlığına, ortaya anlaşılır bir şeyler çıkarmayı başaramayacak kadar bezgin, bitkin olmasına rağmen. Üzerindeki laneti belki bu şekilde kırabilir.

Onunla bıkkın ve sevimsiz bir tezgâhtar ilgileniyor, şöyle şöyle bir defter aradığı için neredeyse açıkça sıkılıyor adam. Canı cehenneme deyip artan bir moralsizlikle çıkıyor. Bolivar ile Alsina'nın köşesinde-

ki Colegio Kitapçısı'na kadar gitmeye karar veriyor. Bu büyük kırtasiyede aradığı şeyi bulabileceğini düşününce canlanıyor. Ama sonra, eski bir evin pencere kafesinden, bodrumun karanlığından kırmızımtırak ve kötücül minik gözleriyle kendisine, dik dik bakan kocaman bir fare görüyor: Genç Busto ile yaptığı röportajı ve Tapiales'teki Don Francisco Ramos Mejía'nın korumalı mazgallarındaki yarasaları hatırlıyor ve kanatlı murdar ve binlerce fareyi. Bu anılardan uzaklaşmaya çalışıyor ve kitapçıya enerjiyle yöneliyor. Enerjiyle mi? Peki, belli bir ölçüye kadar. Kesin ve nesnel olmak adına, *belli bir* enerjiyle yapıyor bunu diyelim. Satıcıların kendisinde her zaman yarattıkları o korkuyla uzun boylu ve ince, uzun saçlı bir delikanlıya doğru gidiyor. Delikanlının kendisini tanıdığını fark etse de bunu belli etmeyen bir havayı korumaya ve bu tür tanımaların kendisinde daima yarattığı çekingenliği aşmaya çalışıyor. İşlerin karmaşıklaştığını düşünüyor, ihtiyacını (şu boyda, dışı siyah, içi renkli, vs. taleplerle dolu bir şey) açıklamaktan utanç duyuyor fakat cesaret eksikliği yüzünden ayrıntıları kendisine saklasa da, ihtiyacı olan şeyi söylediği ölçüde engelleri aşarak,

"Telli bir not defteri," diyor, ağırkanlılıkla.

Tezgâhtar aradığıyla hiç alakası olmayan birkaç tane gösteriyor: Fazla büyük bir defter istemiyor, sevimsiz görünüyor, çarşaf gibi sayfalarıyla gözünü korkutuyor; ne de elbet, rahat rahat yazamayacağı, kendisini kurşun geçirmez bir yelekteymiş gibi hissedeceği fazla küçük bir defter istiyor. Delikanlıya bu ayrıntıları vermiyor tabii ki, kendisini "Başka bir şey isterdim," demekle sınırlıyor.

Tezgâhtar başka defterler göstermeye başlıyor, fakat talihsizliğe bakın ki her seferinde kafasındaki ideal modelden biraz daha uzaklaşıyor. Şu kahrolası alışkanlığım, dükkânlara, istediğim şeyi önceden tam olarak belirlemeden giriyorum hep, diye düşünüyor. Sonunda insan bulduğu en nahoş ve yararsız şeyi alıp eve götürmek zorunda kalıyor. Bu şekilde alınmış eşyalara ayrılmış, çok kısa ya da aşırı uzun, giyilmesi mümkün olmayan gömlekler, fazla ince ya da aşırı kalın uçlu kurşunkalemler, üzerinde renkli harflerle "NECOCHEA HATIRASI" yazan deniz kabuğu saplı kâğıt keseceği, almaya nasıl mecbur kaldığını hatırlamadığı bir kastanyet takımı, küçük bir servet değerindeki devasa bir bronz Don Kişot ve hatta bir anahtarlık almak için yanlışlıkla girdiği bir pazardan satın almak zorunda kaldığı krom vazonun bulunduğu dolabı düşünüyor acı acı. Şu saklanan şeyler. Fakat ona asıl acı veren, annesinin büyük bir gayretle, çorba içirir gibi, içine yerleştirdiği,

çorba gibi istemeye istemeye yutmuş olsa da vücudunda bir şeyler bırakan şu kahrolası Avrupalı tutumluluk ruhuyla üzerine giydikleri: Nefret ettiği spor bir pantolon, spor bir ceket, korkunç bir mendil –sokağa atmamak yahut şu korkunç eşyalar müzesinde saklamamak için yanında bulunduruyor o mendili. Özellikle de şu kirli pembe renginde ve minik kırmızı çiçekli mendil, öylesine tiksindirici ki ancak kimse bakmadığında aşırı bir ihtiyatla kullanmak zorunda bırakıyor kendisini; yalnızca etrafında insanlar var diye burnunu temizleme arzusuna uzun bir süre direnmek gibi güç bir durumda kalıyor. En son düşünüp taşınmaları sırasında düşlemiş olduğundan oldukça uzak birkaç defter gösterdi tezgâhtar.

"Hayır," dedi müphem bir şekilde. "Ya da evet, tabii. Ama bilmiyorum..."

Tezgâhtar sorar gibi baktı. Bütün gücünü yeniden toplayıp ama delikanlının gözlerine bakmadan, ekledi:

"Bilmiyorum... evet, fena değil... ama belki biraz daha küçük bir şey... şöyle büyük bir not defteri gibi..."

"Ah öyleyse siz bir defter aramıyorsunuz, bir not defteri arıyorsunuz," diye tespitini söyledi tezgâhtar hafif bir sertlikle.

"Öyle," diye cevap verdi Sabato dermansız ve sahtece. "Bir not defteri..."

Satıcı geri dönüyordu ki, utangaç bir kararsızlıkla ekledi:

"Fakat defter kadar bir not defteri daha iyi olur."

Defterlerin bulunduğu tezgâha doğru yönelmekte olan delikanlı, vücudunu geriye çevirmeden, başını çevirdi ve sertliğinde önemli bir artışla onu inceledi. Sabato, evet, evet, istediğinin "en iyisi mi" bir defter olduğunu kesinleştirmekte acele etti. Tezgâhtarı, cam kapağı sayesinde sergilenenlerin hiç birinin kendisinin ihtiyacı olanla uzaktan yakından bile ilgisinin olmadığını cesaret kırıcı bir berraklıkla görebildiği tezgâha doğru izledi. Ama olan olmuştu bir kere.

Tezgâhtar, inanılmayacak kadar uygunsuz çeşitli defterleri çıkartıp gösteriyordu: Adamın biraz önce ona bir deftere daha yakın bir not defterinin "daha iyi" olacağını açıklamış olduğunu unutmuş olmasından mı, bariz aptallığından mı yoksa kendi bocalamaları yüzünden gizliden gizliye sinirlenmesinden miydi bilmiyordu. Sabato, olumsuz bir jest yapmaktaydı, alçakgönüllü olsa da. Ve beriki, bir tür talihsizlikten olsa gerek, boyutu büyütmek yerine küçültmekteydi. Elbette, canlı bir olumsuzluk jestiyle bu küçültme durdurulabilirdi, fakat hangi yüzle?

Tezgâhtar nihayet işini, ancak çok pahalı telgraflar yazmaya ya da ufak kız çocuklarına, sokakta annelerinin yanında, içinde plastik bir bebek bulunan oyuncak arabayı sürerek ciddi ciddi giden şu kız çocuklarına yarayacak mini minnacık bir not defteri –mikroskobik evinin ihtiyaçlarını not eder gibi yapması için bir not defteri– sunmakla sonuçlandırdı.

Not defterinin çok güzel olduğunu kabul etti ve hatta ikiyüzlüce halkalarının işleyişini, minicik kapağının esnekliğini, kâğıdını dener gibi yaptı.

"Deri mi?" diye sordu, böylesi bir bilginin, minyatürün satın alınmasıyla hiçbir şekilde ilgisiz olmadığını ortaya koyduğunu düşünerek.

"Hayır senyor. Plastik," diye cevap verdi delikanlı soğukça.

"Ah," diye yorumladı, yeniden halkacıkların kapanışını deneyerek.

Bu ikiyüzlüce muayeneyi gerçekleştirirken vücudunun tere battığını hissediyordu. Durum bu seviyeye varmışken delikanlıya, bu oyuncağın aradığının neredeyse tam tersi olduğunu nasıl söyleyecekti? Hangi yüzle, hangi sözlerle? Bir an neredeyse alacak gibi oldu, daha önce andığı steril nesneler müzesinde muhafaza etmek için; ama bunu yaparsa aşağılanacak bir varlık olacağını hissetti. Böylece zayıflığını kesin bir şekilde aşmaya karar verdi.

"Çok güzel, gerçekten çok güzel," diye yorumladı işitilmeyecek bir sesle, "fakat benim ihtiyacım olan büyük bir not defteri. Aslında *aşağı yukarı* bir defter büyüklüğünde."

Satıcı ciddi bir katılıkla baktı.

"Öyleyse," dedi kuru kuru "sizin aradığınız bir defter."

Durumun not defterlerinkinden (ki en azından sevimliydiler) kötüye gideceğini önceden hissederek şüpheyle boyun eğdi. Tezgâhtar, Sabato'ya aşırı gelen bir kararlılıkla türün canavarlarının dizili olduğu rafa yöneldi. Kasten yaptığı çok belliydi, en büyük olanı, devasa ve tiksindirici bir şeyi, bakanlıklarda koca koca bürokratik belgeler için kullanılacak şu nesnelerden birini buldu ve sormaktan çok emreder gibi:

"Bunun gibi bir şey galiba," dedi.

Bir saniye boyunca bakıştılar, fakat bu saniye Sabato'ya sonsuzluk gibi geldi. Astronomik zamanla varoluşsal zaman arasındaki farkı belirlemek için okullarda verilebilecek bir örnek. Grotesk bir enstantaneydi sanki: Son derece katı bir satıcı, mamutların kullanacağı sevimsiz bir defteri, mahcup ve yılgın bir müşterinin karşısında bayrak gibi sallıyor.

"Evet," diye mırıldandı Sabato, ancak işitilebilir bir sesle ve aşırı bir keyifsizlikle.

Tezgâhtar kaba saba nesneyi gayretle paketledi, faturasını hazırlayıp eline tutuşturdu: Paket kadar muazzam bir tutardı. Kasaya giderken hesapladı acı acı: Bu paraya aradığı gibi bir defterden üç dört tane alabilirdi.

Karanlık düşüncelere saplanmış bir şekilde dışarı çıktı: Her şeyin ters gittiği su götürmezdi.

Santos Lugares'e vardığında canavarın paketini açtı ve yeniden incelememeye çalışarak başarısızlığa uğramış alışverişler dolabına, sarı çizgili bir çorapla parlak krom süsleri olan vazonun arasına yerleştirdi. Ardından masasına oturdu ve orada, yemek için çağrılıncaya kadar, birkaç saat sessizlik içinde kaldı. Sonra kendisini eğlendiren televizyon dizilerinden birini seyretti: Silah atışları ve yerde yarı ölü yatan kahramanların yüzlerine atılan yumruklar arasında, yine de ertesi gün kesin bir şey yapacağına kendi kendisine söz verdi.

Gece, Alejandra alevler arasında ona doğru geldi kuruntulu gözlerle, birlikte yanıp ölsünler diye onu yakalamaya hazır açık kollarla. Önceki gibi haykırarak uyandı.

Havanın aydınlanmaya başlamasından çok önce kalktı ve yüzünü yıkayarak saplantılarından uzaklaşmaya çalıştı. Ama önceki gün verdiği kararı uygulayıp yazamadı. Nene'nin, kır evinde doğruyu söylememiş olduğu konusundaki kanısını sürdürüyordu ve bu yalan daha da telaşlanmasına, tetikte olmasına neden oluyordu. Nene'nin, Schneider'in Buenos Aires'teki mevcudiyetini inkâr ediş tarzı aşırı derecede "doğal"dı. Yani, o café'yi gözetlemek ihtiyatlı olacaktı. Geçici olarak, Bruno'ya Rousillon yerine Tenaza'da randevu verdi.

Bruno café'ye geldiğinde

S. orada değildi sanki, kendisini gerçeklikten ayıran bir şey tarafından büyülenmiş gibiydi, öyle geldi Bruno'ya, keza onu görür gibi olduğunda selam bile vermedi. Birkaç masa ileride kalınca bir kitap okuyan ya da okur gibi yapan arsız ve uykulu bir dişi kediyi izliyordu. Kadını inceleyerek, çoğu kez nüfus kayıtlarında belirtilen yaşla öteki, belalar ve tutkular sonucunda oluşan yaş arasındaki uçurum hakkında düşünüyordu. Çünkü kan, yıllarca hücreden hücreye koşarken, doktorların

safça, aygıtlarla incelediği ve hatta ölçtüğü; haplarla ve sargılarla hafifletmeye çalıştıkları şu koşuşturmayı gerçekleştirirken, takvimlerde belirtilen yıldönümleri kutlanırken (neden ama? neden?) ruh, dizginlenemeyen güçlerin arzusuyla onlarca ve hatta binlerce yıl acı çeker. Çünkü köy doktorlarının, derinlerde ejderhaların barındığı mağaraları saklayan bir topraktan mantar ya da ekin biti musibetlerini söküp atar ya da öldürür gibi masumca idare ettikleri şu beden, öteki can çekişen bedenlerin, insanların ya da balıkların, serçelerin ya da sürüngenlerin ruhunu miras almıştır. Öyle ki, yaşı yüzlerce ya da binlerce yıl olabilir. Ve çünkü, Sabato'nun dediği gibi, göç olmasa da, geceleri beden dinlenirken ruh, cehennem mağaralarına yaptığı ziyaretler yüzünden yaşlanır. Bu nedenledir ki çocuklarda bile, ancak bu bulanık yarasa ve fare mirası aracılığıyla ya da cehenneme gece inişleri, uyuyan beden genç kalırken ve monametrelerine bakan (hareketlerinde ya da gözlerinin parıltısında ince belirtiler aramak yerine) doktorları kandırırken ruhu kireçleştiren ve onda yarıklar, çatlaklar açan inişlerle açıklanabilen bakışlar ve duygular ya da tutkular gözlemlenir hep, hareketlerinde ya da gözlerinin parıltısında ince belirtiler aramak yerine. Çünkü bu kurumayı, bu yozlaşmayı, yürüyüşündeki belli bir sarsıntı, belli bir hantallık, alnındaki belirgin kırışıklıklarla tespit etmek mümkündür; fakat aynı zamanda ve özellikle bakışlarında, çünkü artık onu izleyen herkes için bu, masum çocuğun değil dehşete tanık olan bir canavarın bakışıdır. Öyle ki şu bilim adamları yüzüne yaklaşıp aşırı bir dikkatle ve hatta taslağı çizilmekte olan en küçük işaretleri hınzırca inceleseler daha iyi ederler. Özellikle de gözlerde bir anda belirip kaybolan pırıltıyı aniden yakalamaya çalışarak, çünkü aşağılarda derinlerde vuku bulanı gizlice izlemeye olanak veren bütün aralıklar arasından, gözler en önemlileridir, başvurulacak en yüce mercidir; Körler söz konusu olduğunda mümkün olmayan bir yoldur bu, onlar karanlık sırlarını bu şekilde saklarlar işte. Oturduğu yerden, kadının yüzündeki bu belirtileri incelemesi mümkün değildi. Fakat başka belirtiler vardı, oturuşunu değiştirirken uzun bacaklarının, sigarasını ağzına götüren elinin yavaş ve ancak fark edilebilir hareketlerini izlemesi, bu kadının vücudunun yirmili yaşlarından defalarca daha yaşlı, tarihöncesi bir yılankediden gelen tecrübeye sahip olduğunu anlamasına yeterdi. Kalleşçe kendini ilgisizmiş gibi gösteren fakat hain ve ölümcül sıçrayışını yapmaya hazır, gizli, sessiz engerek cinselliği olan bir hayvan. Çünkü zaman geçtikçe ve incelemesi giderek derinleştikçe kadının tetikte olduğunu his-

sediyordu –kedilerin sahip olduğu karanlıkta da olsa avlarının en önemsiz hareketlerini kontrol etme, öteki hayvanların fark edemeyeceği sesleri algılama meziyetiyle. Elleri de kolları ve bacakları gibi uzundu. Omuzlarına kadar inen, narin ve hafif, her hareketinde yer değiştiren kapkara ve dalgasız, düz saçları vardı. Çok yavaş fakat dumanını derin derin çekerek içiyordu sigarasını. Yüzünde ifadesini tatsızlaştıran bir şey vardı, sonunda gözlerinin birbirinden fazlaca ayrık olduğunu anlayabildi. Büyük ve badem biçimli fakat kusurlu denebilecek kadar ayrık, ona insani olmayan bir tür güzellik veren bir kusur. Evet, kadının da onları incelediği belliydi, sanki bakmıyormuş da, yalnızca düşünmek için ya da insanın kendi varoluşunu düşündüren bir metni okurken kendini bıraktığı derin fakat beyhude akıntılara kapılmak için kitabından kaldırırmış gibi yaptığı, yavaş ve gizlenmiş, yan bakışlı, uykulu gibi yarı kapalı gözkapaklarının arasından. Bacaklarını şehvetle geriyor, bir an S.'de durmuş gibi görünüp, hemen ardından başkalarının giremeyeceği kediyılan evrenine geri dönmek için etraftakilere ilgisiz bir göz atıyordu.

Bruno, arkadaşının derin sularının diplerine gizemli bir maddenin düşmüş olduğunu ve orada aşağıda bir yandan çözülürken, bir yandan da kesinlikle bilincine kadar varan tehlikeli mikroplar saçtığını sezinledi. Kapkaranlık sezgiler. Fakat onda, S.'de, daima belirleyici olayların habercileriydi bunlar. Ve bir ay ya da güneş tutulması olacakken hayvanların hissettiğine benzer bir rahatsızlık, belli belirsiz bir sinirlilik yaratan sezgiler. Çünkü kadının, inik gözkapakları ve herhalde café'deki azıcık ışığı bile sızdırmayan şu uzun kirpikleriyle aynı şekilde onları gözleyebilmesi mümkün görünmüyordu. Yanılgıyla ve sessizce, S.'nin üzerine ışınlarını gönderiyordu –ki o da herhalde bu mevcudiyeti kafasından çok, düşmanın varışını gözleyen sınırlardaki şu radar sistemleri gibi sinir uçlarındaki sonsuz alıcılarının on binlercesi aracılığıyla teninde algılıyordu. O anlarda iç organlarına kadar karmaşık ağlar aracılığıyla fakat (yeterince tanıyordu S.'yi) yalnızca kışkırtarak değil sıkıntılı bir şekilde uyararak ulaşan sinyalleri.

S.'nin orada, gölgeli bir sığınağa çekilmiş gibi oturuşunu izleyebiliyordu, ta ki birden kalkıp selamlamadan yalnızca veda eder gibi:

"Sana telefonda söylediğim şeyi başka bir gün konuşuruz," deyinceye kadar.

S. kadının yanından geçti, o da kitabı kapatıp bir yana koydu (adını okusun diye mi acaba?) Büyük, ciltli bir kitaptı, renkli parlak bir kapağı vardı, herhalde Leonor Fini'nin bir tablosunun röprodüksiyonuydu: Ayna gibi bir gölde, kızıl bir günbatımına karşı platin rengini almış gür saçlı, etobur aykuşlarıyla, balıklarla ve kuruntulu gözlerle çevrelenmiş çıplak bir kadın vardı. Kitabın adı gafil avladı S.'yi: *Gözler ve Cinsel Hayat.* Dışarı çıkınca da bir kez daha düşünmeye başladı. Dr. Schneider'in, ardından da Costa'nın o café'ye girdiğini gördüğünden beri tehlike onu gözlemeyi ve ziyaret etmeyi bırakmamıştı. Ve şimdi bunu, Bruno'ya anlatacakken, yeni ve önemli bir şey oluyordu.

Düşünüyordu: Schneider, onun Radio Nacional'den çıktığını görünce, telaşla café'ye girdi, fakat onu teşhis etmesini önleyecek kadar hızlı değil. Gerçi, adamı tanıdığından, her şeyin kurnazlıkla öngörülmüş olduğunu da tahmin edebiliyordu: S.'yi izlemiş, ardından köşede beklemişti, dikkatle ayarlanmış bir telaşla bara girmek için, ama aslında S.'nin kendisini tanıması için gereken süreyi vererek. Sonrasında da Nene Costa'nın gelişi, durumu iyice ciddileştiriyordu çünkü Radio Nacional'e gideceğini biliyorlardı. Nasıl mı?

Ardından –düşünmeye devam ediyordu– Schneider, S.'nin Costa'nın kır evine ve La Tenaza'ya yoklamaya gideceğini hesaba katmıştı. Böylece bu kadını olta yemi olarak gönderdi ve sonraki adımını, henüz atmış olduğu adımı bekledi.

Elbette bunlar, bir gerçeğin karşılığı olabilecek tahminler birleşimiydi ancak bir rastlantılar birleşimiydi de. Schneider'in onu takip etmemiş olması, o köşede X nedenle bulunmuş olması ve aslında onunla karşılaşmaktan kaçınmış olması da mümkündü.

Yine de o gece uyuyamadı. İlginçtir ki, Calsen Paz çetesinin işlediği cinayet aklına geliyordu ikide bir. Ama ayrıntılar değişiyordu. Artık bayağı olmayan aksine uğursuzca ciddi olan bir Schneider'in yönetiminde ve gözetimindeki Calsen, Costa'ya dönüşüyordu, zavallı mahalle kızı ise La Tenaza'daki kadına, Costa'nın kız kardeşine ve sevgilisine. Bu sırada Patricio, belli belirsiz bir şekilde, Costa'nın ayakkabıcı bizini, mekanik bir hareketle, sıkıca bağlanmış delikanlının önce gözlerine sonra da kalbine saplamasını izliyordu.

La Tenaza'ya döndü, çünkü kendisiyle karşılaşmak istiyorsa kadının da aynı şeyi yapacağını düşündü. Fakat emin olmak istedi, bunun için apartmanlardan birinin girişine yarı yarıya gizlendi. Kadının gelişini gördüğünde dans dersi almış olduğu izlenimine kapıldı; fakat bu eğitimin vermiş olabileceği şeyler bir yana, başka bir şeyi, öğrenilemeyen ve bütün zencilerin sahip olduğu şeyi de fark etti: Yavaşça hareket ediyordu, kesinlikle zencilerinkini hatırlatan bir ritimle, oysa ne yüzünde ne de teninde bunun tahmin edilmesine olanak verecek bir belirti vardı. Oldukça uzundu, çok koyu bir gözlük takıyordu, siyah bir bluzla menekşerengi bir mini etek vardı üstünde.

Bara girdi, içeride bir saat kadar kalıp çıktı. Hareketleri tereddütlüydü, farklı yönlere baktı, sonra Recoleta'ya doğru Ayacucho boyunca çekip gitti.

Onu uygun bir uzaklıktan, La Biela'ya girdiğini görünceye kadar izledi. O anda tahminini de kanıtlamış oldu, çünkü La Biela, müdavimi olduğu yerlerden biriydi: Kadın kendisini arıyordu. Çıkmasını bekleyip izledi: Yeniden La Tenaza'ya kadar.

S. bir an duraksadı, ama sonra, tehlikeyle karşılaşınca büyüleyici, iffetsiz ve sorumsuz olanın birbirinden ayırt edilemediği ruhunda çalkantılı bir karar oluştu. İçeri girdi ve kadına doğru yönelip: "İşte buradayım," dedi. Kadın şaşırmadan dinledi, hafif ve şifresi çözülemeyecek bir gülümsemeyle.

Böylece, panterlerin küstah ve esnek duygusallığıyla hareket eden ama sanki aklı bir yılan tarafından kontrol ediliyormuş gibi olan, o gizemli kara panterle ışıltılı bir bataklığa gömülüşü başladı. Kadının sesi ciddiydi ama sanki gırtlağını geçmekte güçlük çekiyordu, karanlıkta yürürken ölünceye kadar görüşmemeye hazır olduğu birini uyandırmaktan çekinen birininki gibi. Ağırbaşlı ve sıcak bir sesti, koyu bir sıcak çikolata gibi. Tuhaf olan, arkasında Schneider varsa da, bunu asla öğrenememesiydi. Fakat bu kadını araç olarak kullandığını, bu şekilde de karmaşık ve yavaş bir bozulmayı sağladığını da seziyordu.

Cezalandırmanın, diye düşündü bir keresinde pek çok şekli var. Belki de, diye düşündü –fakat çok sonraları– bunun tezahürlerinden biri Agustina'nın fedakârlığıydı.

30. *Jujuy* – On üç ve dokuz yaşlarında, Andlı iki kız kardeş donarak öldü. Calixta ve Narcisa Llampa, ağabeyleriyle birlikte, platodaki 36 numaralı okulu evlerine gitmek üzere terk ettiler. Ağabeyleri yardım getirmek üzere giderken yorgunluk ve soğuk nedeniyle yol kenarında durmak zorunda kaldılar. Ancak ağabeyleri, bir katırcı ile birlikte döndüğünde kız kardeşlerinin donarak ölmüş olduğunu gördü. Birbirlerine sarılmışlardı, belki de son bir sıcaklık arayışıyla. Ölüm onları böyle yakalamıştı.

Nacho, gazeteden haberi kesti ve kapağında siyah harflerle,

GÜLÜMSE, TANRI SENİ SEVİYOR
(Yangında bu kutunun
kurtarılması rica olunur)

yazılı ayakkabı kutusunu arayıp buldu.

Yeni kupürü ötekilerin yanına koydu.

Los Angeles, Cal. – Los Angeles'lı, otuz sekiz yaşındaki John Grant, borçları nedeniyle zor durumdaydı ve bütçesini dengelemek istedi; karısını ve iki küçük çocuğunu 25 milyon dolara sigortalattı. Ardından, valizlerden birine bir saatli bomba yerleştirerek tüm ailesinin katılacağı bir uçak yolculuğu düzenledi. Sigorta tahsilatı sırasında tutuklandı. Nöbet değiştirerek aşağıda kalan bir hostes de kendisiyle işbirliği halindeydi.

Söylemek istediğiniz her şeyi, makul bir ücret karşılığında kesintisiz işitecek becerikli ve uzman bir dinleyici servisi sunuyoruz. Bizim dinleyicilerimiz dinlediklerinde, yüzleri duruma göre ilgi, acıma, sempati, anlayış, nefret, umut, umutsuzluk, öfke ya da neşe ifadelerine bürünür. Avukatlar ve siyasetçiler, kulüp başkanları, vaizle nutuklarınızı uzmanlarımızın önünde prova etmeniz yararlı olacaktır. Konuşacaklarını kimseleri olmayan yalnız kişiler için de uygun bir hizmet. Ev içi ya da cinsel sorunlarınızı, iş ya da buluşlar hakkındaki fikirlerinizi serbestçe, sırlarınızın saklanıp saklanmayacağından endişe etmeksizin,

anlatabilirsiniz. Başvurabileceğiniz binlerce tanık bunun doğruluğunu onaylayacaktır. Dinleyicilerimiz önünde serbest bırakın duygularınızı, yararını en kısa zamanda göreceksiniz. – THE SOUTHERN LISTENIG BUREAU, Little Rock, Arkansas.

Stocholm, France Presse. – Mümtaz fizikçi, Gregori Podyapolski (kırk yedi yaşında) Sovyetler Birliği İnsan Hakları Komitesi üyesi olan bilim adamı, psikiyatrik bir tetkik için Moskova'da bir askeri hastaneye çağrıldı. Tetkik sonucunda, bu durumlarda kural olduğu üzere, özel bir tedavi için hastaneye kapatıldığı tahmin edilmektedir.

Roma, AFP. – Piskopos Helder Cámara, gazeteciler ve piskoposluk üyelerine, Brezilya ordusu polisinin işkenceciler için kurslar organize ettiğini rapor halinde sundu. 8 Ekim 1969 günü, öğleden sonra saat dört civarında, çoğunluğunu üç ordunun çavuşlarının oluşturduğu yüz askerlik bir grup, teğmen Haylton tarafından verilen bir dersi izlemiş, teğmen işkence seansları sırasında çekilmiş fotoğraflar gösterip yöntemlerin avantajlarını açıklamıştır. Teorik açıklamadan sonra yardımcıları (dört çavuş, iki onbaşı ve bir er) on siyasi tutuklu üzerinde uygulama yapmışlardır.

Her şey acı değildir: Pek yakında, televizyon seyircisine bitip tükenmeyen bir heyecan yaşatan *Benim Adım Gorrion*'da artık kesin bir noktaya ulaşılıyor, ufukta evlilik var. Depo görevlisi olarak işe girmek için erkek taklidi yapması gereken Rosa Morelli (Beatriz Taibo) ve genç kızda hayatının kadınını keşfeden, adı play-boy'a çıkmış Gabriel Mendoza (Alberto Martín) bir dizi tehlikeye atılıyor. Bugünkü bölümde, Rosa'nın "Lechuga"nın (Alfonso de Grazia) nişanlısı olmayı kabul ettiğini öğrendiği için hayal kırıklığına uğramış ve tabii ki genç kızı elde etme ümidini tümüyle kaybetmiş, babasının işini genişletme isteğini bahane ederek Paris'e gitmeye hazır bir Gabriel izleyeceğiz. Dergimize yazan sayısız okuyucunun endişeleri hakkında (örneğin, Merlo'dan Mafalda Patricia Graziani'nin öfkeli mektubunu okuyun) Abel Santa Cruz'la görüşerek, kendisine Rosa ile Gabriel'in akıbetini sorduk. Evlenecekler mi? Ah, tabii ki! diye cevap verdi ünlü senarist. Yıl sonundan önce evleneceklerinden hemen hemen eminim, çünkü gelecek yıl için televizyon yapımcısıyla sözleşme yenilenecek mi bilmiyorum. Yenilendiği takdirde, hikâyelerini bu kez de evli olarak, öylesine

zor kazandıkları mutluluğu sürdürmek için verdikleri mücadelelerle devam ettireceğiz. Evlilikleri belki de yürümez ve hikâye ayrılıkla sonuçlanır. Fakat bu uzak bir ihtimal ve çeşitli faktörlere bağlı: Dizinin devamı ya da kaldırılmasına ve tabii ki öncelikle halkın isteğine, elbette duruma halkın bakış açısından bakmalıyız. CANAL TV.

Buenos Aires, Telam. – Önceki gün sabahın erken saatlerinde, Daniel Fuentes (yirmi yaşında) kararının nedenlerini banda aldı. Kayıt cihazını vücuduna bağladıktan sonra, zemindeki avluya indi, kalın bir telin ucunu bir asma ağacının desteklerinden birine diğer ucunu kendi boynuna bağladı. Sonra da bir saçağa çıktı ve sağ göğsüne bir el ateş etti, "yöntemlerden biri başarısız olursa diye" açıklıyordu bant kaydında. Şiddetli bir şekilde boşluğa düşünce telin ucunda asılı kaldı. Ateş edildiğini duyarak koşan babası oğlunu bu durumda buldu. Bant kaydında sözü edilen kız, cenazede yaptığı açıklamada: "Çıldırmış olmalı, aman Tanrım," dedi.

Buenos Aires. – Senyor Alvan E. Williams, uçaktan indiği an, gülümsüyor. Kendisinin buluşu olan ünlü kuru deodoranların dağıtımı için bir planlama yapmakta. Gelecek –diye bildirdi kararlılıkla– kuru deodoranlarda ve bu ilginç pazarın, bu deodoranları bu şekilde tanımaması için hiçbir neden yok. Çok yakında taşıdığımız kaygılar, teşvik edici meyvelerini verecektir, buna eminim.

Uzman üreticiler, sevdiğimiz şeyleri ya da hatırlamak istediğimiz anları gözümüzde canlandıracak parfümler, kokular tasarlıyor: O anki eşinizle birlikte ilk kez gittiğiniz bir çam ormanının anısı; yağmurdan sonraki kırların ya da şirket kutlamasının ya da kulübünüzün yıldönümü konuşmasını yaptığınız salonun, vs. anısı. Sebze, taze yaprak, ağaç kabuğu, kavun kabuğu, salatalık ve mantar, liken, duman, domuz derisi, terli at, tütün ya da tuzlu su kokularının taklitlerinin üretilmesi tasarlanıyor. Ayrıca elektrikli ızgarada yapılmış bifteklere eklenecek, kırda yapılmış ızgara etin tadını mükemmel taklit edecek, yanık kömür gibi, bazı tatların da üretimi söz konusu. THE AMERICAN PERFUMER.

Lasing, Texas. – Senyora McKay'e saldırmakla suçlanan, zenci Dudley Morgan, silahlı kızgın beyazlar tarafından takip edilip demir bir direğe bağlanmış, odun ve yanıcı malzemeden oluşan büyük bir yı-

ğın hazırlanmıştır. Ateşin yakılması sırasında olay yerinde yaklaşık 5.000 kişilik bir kalabalık bulunmaktaydı. Çam ağacı dalları kor halini aldığında sivri uçlarıyla önce gözleri dağlanan Morgan, kendisini vurup öldürmeleri için yalvarırken, gırtlağı ve göğsü bu dallarla oyulmuştur. Kalabalık ölümün mümkün olduğunca yavaş olmasını isteyerek haykırmış, böylece yanıcı malzeme, zencinin yanışı kısa sürede gerçekleşmesin diye ateşten alınmış, böylece adam had safhaya varan acılarıyla kıvranmış ve avazı çıktığınca bağırıp haykırmıştır. Yanan etin kokusu giderek daha dayanılmaz olmuş, kalabalık buna rağmen ayrıntıları kaçırmamaya çalışmıştır. Beraberindeki dört kız arkadaşıyla olay yerine, bir arabayla gelen Senyora McKay, kalabalığın itiş kakışı nedeniyle ateşin yakınına gidememiştir. Zenci ölmeden önce "Eşime elveda dediğimi söyleyin," diye kekeleyebilmiş ve sonra başı cansız bir şekilde düşmüştür. Ateş gücünü kaybettiğinde pek çok kişi bir hatıra götürmek istemiştir: Kafatası ya da kemik parçaları gibi ganimetler ellerde havalara kaldırılarak, neşe içinde fotoğraflar çektirilmiştir.

Londra, U.P. – Yaz boyunca Frisias Adaları'na gelen turistler, suya ulaşabilmek için plajda bir patika kazmak zorunda kaldı, çünkü plajlar yağla kaplanmıştı. Lord Byron'ın Kuzey denizinin temizliği ve maviliğine adanmış ilahisi artık var olmayan bir manzarayı anlatıyor. Bu yüzyıl boyunca, Hollanda'nın pis kokulu, murdar kanallarının taşıdığı sanayi atıkları, mühendis Luck'ın açıklamasına göre, "gelişmeye, ilerlemeye ödediğimiz haraç"ı oluşturmaktadır. Sir Gilmor Jenkins, yarım milyon ton petrolün bu denizin yüzeyini kapladığını ileri sürüyor. Asit, amonyak, böcek öldürücüler, deterjanlar, siyanat, fenol, lağım suları ve kömürlü maddeler her gün denize ulaşmaktadır, titanyum ve cıva artıkları da aynı şekilde. Sonuç olarak Britanya kıyılarında yalnızca bir yılda 250.000 deniz kuşu ölüyor. Kısa sürede tüm deniz hayatı endüstri tarafından kirletilmiş ya da bozulmuş olacak.

Villa Lynch'den Monica Cecilia Di Benedetti'nin, CANAL TV'de yayımlanan, günün tarihini taşıyan mektubu: Senyor Migré'nin, Roxana gibi zaten yeterince talihsiz bir kızın bedbahtlığını artırmayı neden iş edinmiş olduğunu anlamıyorum. Bu mektupta yalnız benim imzam olsa da, biz burada pek çok kız arkadaş, Dr. Mendoza ile Roxana'nın durumunun düzeltilmesini rica ediyoruz, çünkü sosyal durumlar arasın-

daki fark, Roxana gibi öylesine hassas olan bir kişiye böylesine acı çektirilmesini haklı kılmaz. İnanın bana, sayın Yönetmen, şayet bu satırlar yayımlanır ve Senyor Migré'nin tavrını düzeltmesi için bir işe yararsa, ekrandaki bu genç kızın seyircileri müteşekkir olacaktır.

"Ancak safkan bir diplomat söz konusu olayı göğüsleyebilirdi. 25 Mayıs günü Hükümet Konağı'nda başkanı selamlama protokolü, siyah yelekli frak giyilmesini öngörüyordu ve sözünü ettiğimiz elçi, henüz ülkenin âdetlerini bilmediğinden, protokole ceketle katıldı. Olay yerine gelip dengi meslektaşlarını frakla görünce, o kendine hâkim tavırları sayesinde, en küçük bir rahatsızlık göstermedi ve kendisine ayrılan yere yerleşti." *La Nación* gazetesinin pazar eki, Buenos Aires.

Buenos Aires, La Rázon. – Elli dokuz yaşındaki, Rumen Miguel Kiefer, Pampa del Infierno, Chaco'da küçük bir çiftliğin sahibi, kırk altı yaşındaki karısı Margarita Schmidt, oğulları Juan ve Jorge ve gelini yirmi bir yaşındaki Teodora Diebole ile birlikte bu çiftlikte yaşamaktaydı. Teodora bir çocuk beklediğini anlayınca, doğacak çocuk çiftlik işleri bakımından bir yük oluşturacağı için, kayınvalide çözüm olarak gelininin kürtaj yaptırması gerektiğini ileri sürdü, bu konuda ikna etmek için gelinine son derece sert cezalar uyguladı, (ta ki oğlu müdahale etmeye kalkışıncaya kadar). Yönteminin işe yaramaması ve ailenin tavsiyesiyle, gelinini bir çamaşır sepetine koyduğu zehirli bir yılanın sokmasıyla öldürmeye karar verdi. Senyora Keifer bu amaçla gelinine, engereğin bulunduğu sepetten bir gömlek alıp getirmesini buyurdu. Yılan tarafından sokulan genç kadına zehrin çok yavaş etki ettiği görüldüğünden ve beklenen ölümcül etkiyi yapmayacağından korkan aile bir arabaya bindi ve Teodora'yı arabaya bir halatla bağlayıp koşarak kendilerini izlemeye zorladı. Susuzluktan çıldırmış halde ve zehrin etkisiyle –diye kocası daha sonra mahkemede anlattı– kız merhamet diliyordu. Fakat ölüm emri çoktan verilmişti, hızlandırmak içinse kayınvalide bir mendille boğazını sıkarak genç kadını boğdu.

Paris, A.F.P.– Thor Heyerdhal 1947'de Kon-Tiki ve 1969'da Ra yolculuklarını gerçekleştirmiştir. Bu son yolculuklarda öncekine göre bir farklılık dikkati çekiyor, diye açıklıyor. 1947'de, yüz bir günlük yolculuk süresince, 4.300 mil boyunca tek bir insan elinin izini görmediğimiz tamamen temiz bir okyanusumuz vardı. Fakat 1969'da, her

türden atık, plastik kap, cam şişe, teneke ve petrol lekesi arasından geçerek seyretmediğimiz tek gün olmadı. Organik hayatın başka yararlı bir şekline dönüşen geleneksel atıklardan değil, aksine doğanın evriminin bir parçasını oluşturmayan sentetik malzemelerden söz ediyoruz. Ulaşmak istediğimiz yerin herhangi bir modeli yok elimizde fakat üretime de devam ediyoruz, diye karamsarlıkla son verdi sözlerine.

New York, A.F.P. – Soykırımla suçlanan Er Arnold W. McGill, Pentagon'u idare eden generallerin çok iyi bildiği gibi bu yöntem düzenli olarak izlendiğine göre, bu küçük Vietnam kasabası hakkında neden bunca yaygara koparıldığını anlamadığını açıkladı. Ben Yüzbaşı Medina'dan gelen emri uygulamaktan başka bir şey yapmadım, dedi. Ve ekledi: Öte yandan söz konusu olan kasaba bizi her şekilde rahatsız edip duruyordu.

Bromwich, U.P. – Hâkim karşısına çıkan Bill Corbert, aynı çatı altında yaşadıkları halde karısına yedi yıldır tek kelime söylemediğini açıkladı. Bayan Corbert bölge mahkemesinde durumu onayladı: "Yıllardır konuşmuyoruz. Birimiz odaya girdiğinde öbürü çıkıyor. Ama çok az karşılaşıyoruz, bazen merdivenlerde ya da banyonun kapısında." Bir süre öncesine kadar kocasına yemek yapıp masaya bıraktığını ve onun da kendisine mesajlar bıraktığını ekledi: Çorba tuzlu, yemek tekrar ısıtılmış. Bu tip bilgiler. Fakat son zamanlarda kocası bu türden iletişimi de kesmişti.

Tokyo, A.F.P. – Hiroşima bombardımanı sabahında, diye anlatıyor Bay Yasuo Yamamoto, uçakların sesini duyduğumda bisikletimle gidiyordum. Ama önemsemedim çünkü o günlerde buna alışmıştık. İki dakika sonra, dehşet verici patlamaların ortasında, bir seferde atılan bin havai fişeğin patlamasına benzeyen, devasa bir ateş sütununun yükseldiğini gördüm. Bisikletim havaya fırladı, ben bir duvarın arkasına düştüm. Kalkıp duvara tırmanabildiğimde korkunç bir kargaşa gördüm, çocukların, kadınların çılgınca haykırışlarını, kesinlikle kötü şekilde yaralanmış ya da can çekişen insanların çığlıklarına benzer sesler işittim. Evime koştum. Yolda ağır yaralı insanlar gördüm, kana bulanmış, büyük kısmı yanmış insanlar. Hepsi korku ve acı içindeydi, hayatımda gördüğüm en büyük korku ve çekilebilecek en büyük acı içinde. İstasyonun orada, bir ateş denizi vardı ve bütün evlerin yıkılmış olduğu gö-

rülüyordu. Tek oğlum Masumi ve karımı düşünerek kahroluyordum. Nihayet, evimin bulunduğu yere molozlar ve yangınlar arasında varabildim, ne var ki artık duvar falan kalmamıştı, apartman bir depremle eğilmişti sanki, kırık cam yığınları, kapı ve çatı parçaları her yerdeydi. Karım yaralıydı, verdiği küçük bir işi yapmak için çıkmış olan oğlumuzun adını haykırıyordu. Onu, gittiği yönde, her yerde aradık, ta ki yerdeki neredeyse derisi olmayan çıplak bir şeyin iniltilerini işitinceye kadar, saçları da yanmıştı, acıyla büzülmek için bile gücü yoktu neredeyse. Dehşetle kim olduğunu sorduk ve o talihsiz, ancak anlaşılır, son derece tuhaf bir sesle Masumi Yamamoto diye mırıldandı. Bir kapının artığı bir tablanın üzerine büyük bir özenle koyduk, çünkü adeta tamamen açık bir yaraydı ve yardım alacağımız bir yere kadar götürdük. Birkaç on blok ötede, kendileri de yaralı doktorlar ve hemşireler tarafından bakılmayı bekleyen uzun bir yaralı ve yanık insan kuyruğu gördük. Oğlumuzun artık iyileşmeyeceğini düşünerek bir askeri doktordan, hiç olmazsa acılarını hafifletecek bir şey vermesini rica ettik. Üzerini iyice kaplamamız için bize yağ verdi, dediğini yaptık. Çocuk ölüp ölmeyeceğini sordu. Büyük bir gayretle hayır dedik, çok yakında iyileşecekti. Onu tekrar eve götürmek istedik fakat bize, n'olur dedi, bulunduğumuz yerden kıpırdamayalım. Hava kararınca biraz sakinleşti fakat devamlı su istiyordu. Durumunu daha da kötüleştirip kötüleştirmeyeceğini bilmiyorduk ama veriyorduk. Bazı anlar çıldırıyordu ve sözleri anlaşılmıyordu. Bir süre sonra aklını toplamış göründü, bize bir cennetin gerçekten var olup olmadığını sordu. Karım deliye dönmüştü, cevap vermeye kalkmadı, fakat ben ona, evet dedim, cennet var, asla savaşların olmadığı güzel bir yer. Bu sözlerimi dikkatle dinledi, sakinleşmiş gibiydi. "Öyleyse ölsem daha iyi," diye mırıldandı. Artık hemen hemen nefes alamıyordu, karım ona duyurmamak için sessizce ağlarken göğsü bir körük gibi inip kalkıyordu. Sonra oğlumuz yeniden sayıklamaya başladı ve artık su istemedi. Birkaç dakika içinde, ne mutlu ki, nefes almaz oldu.

Colorado, Eureka'dan Bay Lippmann'ın, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne hitaben, *New York Times*'da yayımlanan mektubu:

Sayın Senyor:

İnsan ırkının bir üyesi olmayı reddetmeye karar verdiğimi bildirmek için yazıyorum. Bunun sonucunda, beni bu Birliğin gelecekte ger-

çekleştireceği anlaşmalar ya da müzakerelerde sarfınazar edebilirsiniz. Saygılarımla,

Cornelius W. Lippmann.

Kupürler arasından

Nacho duvardaki galerisine katmak için üç tanesini seçti.

"TANRININ TELEFONU VAR! 80-3001. Acil durumlarda arayın," başlığını taşıyan, iki sütuna yirmi santimetrelik kocaman bir ilan.

Önemli haberler arasına yerleştirilmiş *La Nación*'daki, başka bir duyuru ona ilginç geldi: ARTIK YALNIZLIK YOK! Sosyo-ekonomik ve kültürel seviyenize uygun çözüm. Her iki cinsiyet. İnsaniyet, anlayış, deneyim, doğruluk ve gizlilik. ESTUDIO ASTRAL. E.Matienzo Pizarro, Córdoba 966 adresine başvurun. 392-2224'e danışın ve randevu isteyin. İlanı duvara astıktan sonra verilen numarayı aradı ve bir hanım "Estudio Astral, iyi akşamlar" diye cevap verdiğinde, VAK! VAK! VAK! diye cevap verdi.

Günlük çalışmasına son vermek için, kiliseden çıkan ceketli Anouilh fotoğrafının üst tarafına büyük bir Paul Claudel portresinin bulunduğu bir *Reader's Digest* kapağı yapıştırdı; şişko fakat vakur, seçkin diplomat ve metafizik şairin okuyucuya nüfuz eden ve öğüt veren gözlerle, READER'S DIGEST OKU! dediği kapağı. Öğüt, fondaki anlamlı sözlerin eşliğinde veriliyordu.

Sonra da hayvanat bahçesine gitmeye karar verdi.

S. o akşam uzun uzun yürüdü

Nora ile buluşacağı saati bekleyerek, İtalya Meydanı'na kadar, oradan da Sarmiento Caddesi'ne sapıp İspanyollar Anıtı'na doğru, hayvanat bahçesi kaldırımı boyunca, yönsüz amaçsız. O anda birden aklına gelen bu ifade, yazarların da –Bruno'ya göre– genel geçer ifadelere, aldatıcı oldukları kadar yüzeysel olanlarına da teslim olduklarını gösteriyordu. Çünkü daima belirli bir yönde gidiyoruz, kimi kez en belirgin irademizle saptanmış bir yönde fakat diğer zamanlarda –kimbilir belki de varoluşumuz için çok daha belirleyici zamanlarda– kendimizin bile

bilmediği ama yine de güçlü ve yönetilemez bir irade ile yürüyoruz –şu ya da bu şekilde görünür arzularımızı teşvik ederek ya da önleyerek, heyecanlarımızı destekleyerek ya da engelleyerek ve kimi kez (yine de en hayret verici olan) bilinçli irademizden daha mantıklı olduğunu çok sonraları göstererek, kaderimiz bakımından en önemli olan ya da olmuş olan ya da olacak olan varlıklarla ya da şeylerle karşılaşmamız gereken yerlere doğru bizi yürüten bir irade ile. Tatil günlerine özgü o depresif akşamda –özellikle de bu mahallede– hayvanat bahçesinde koşuşturan çocukları ana babaları ya da bakıcıları evlerine geri götürürken; soğuk ve yağmur yüzünden koşturan denizciler, kız arkadaşlarıyla ya da birkaç kurosanın yanında sıcak bir şeyler içmek için kendilerine eşlik eden sıradan fahişelerle birlikte Santa Fe Sokağı'ndaki barlara doğru giderken, S. ayaklarının altında rüzgârın savurduğu yumuşak çınar yapraklarını hissediyordu.

O tenha kaldırımda, kolları çarmıha gerilmiş gibi yana açık, iki eliyle parmaklıkları tutmuş, zayıf bir delikanlı dışında kimse görünmüyordu. Hareketsiz öylece duruyordu ve yağmurun farkında değil gibiydi, çünkü üstünde solmuş bir kot ve onun kadar yıpranmış bir tişörtten başka bir şey yoktu. Beceriksiz ve biraz da grotesk bir figür.

Biraz daha yaklaşınca delikanlının Nacho olduğunu fark etti ve o anda da, birisini suçüstü yakalamış ya da kesinlikle mahrem bir eylem içindeki birinin karşısına aniden çıkmış gibi durdu. Böylece, delikanlıyı rahatsız edip, zararsız hayaletlere benzeyen kayıp hayvanlarıyla o sessiz bahçeyi seyretmekten alıkoyabileceğini düşünerek arkasını dönüp uzaklaştı. Sonunda, yeterli bir uzaklığa varınca, varlığından ve hareketsiz ve düşünceli tavrından büyülenmiş bir halde bir çınarın arkasından onu gözlemek için durdu.

Bu sırada Nacho

yedi yaşındaydı –defalarca düşlediği gibi– pislik ve umutsuzluk topraklarından uzakta, büfenin gölgesinde yere oturmuş, ayak ucunda sütlü kahverenginde ve sokak köpeklerine özgü beyazımtırak beyaz lekeleriyle boylu boyunca uzanmış uyuklayan (şüphesiz rahat bir *siesta* meditasyonunda düşler gören) Milord'un –Her Şeye Kadir ve İyi Güçlerin, özellikle de, felsefe saatinde düşünüp taşınırken toprak kupasından düşünceli bir yavaşlıkla *mate*sini içen, minik taburesinin üzerinde

iki kat daha devasa görünen Carlucho'nun yanında olduğunu bildiği için dünyasından emin Milord'un– sakin soluklarını dinleyerek *Rayo Rojo*'yu deşifre ediyor. Carlucho'nun düşünme süreci (Bruno'ya göre) ne çocuk ne de Milord tarafından hiçbir şekilde bozulamazdı, aksine kolaylaştırılır ve hatta beslenirdi çünkü onun Düşünceleri yalnızca kendisi için değildi, ruhunun durumundan ötürü, genelde tüm İnsanlık için özelde de bu iki kimsesiz varlık içindi. İşte böylece çocuk *Rayo Rojo*'yu okurken ve Milord, kesinlikle lezzetli kemikler ve Maciel Adası'nda geçirdiği tatil günlerinin güzel yürüyüşlerini düşlerken Carlucho, Paranın Misyonu, Arkadaşlığın Rolü ve Savaşın Hüznü üzerine yeni fikirleri kafasında evirip çevirmekteydi.

Tam o sırada Nacho, çizgi romanın çağrıştırdığı bir anı ya da düşünce yüzünden, derginin okuduğu sayfasını açık tutup gözlerini arkadaşına doğru kaldırarak "Carlucho" dedi ve kır saçlı, atletik omuzlu dev adam, o anda kafasını meşgul eden fikirleri tümüyle terk etmeden makine gibi "ne" diye cevap verdi.

"Beni duyuyor musun, duymuyor musun?" diye sızlandı çocuk neredeyse.

"Seni duyuyorum Nacho, duyuyorum."

"Hangi hayvan olmak isterdin?"

Başka bir gün kaplanlar ve aslanlar hakkında tartışmışlardı. Genel fikir aşağı yukarı şöyleydi: Kaplanlar kediler gibiydi, aslanlar köpekler gibi. Ne hoş: İkisi de köpekleri daha çok seviyordu. Fakat bu soru daha karmaşıktı ve Carlucho'yu derinlemesine tanıyan Nacho böylesine aptalca bir şey sormazdı ona. Hayır efendim.

"Evet, hangi hayvan olmak isterdin?"

Hızlı bir cevap beklemiyordu, Carlucho'nun adil olduğunu ve baştan savma bir cevap vermeyeceğini biliyordu. Söylemek mesele değildi, örneğin, fil derdi, olur biterdi. Oysa sahte bir cevap ya da kuş, vahşi ya da ne olursa olsun herhangi bir türden bir hayvan için incitici olabilecek bir karşılık vermezdi. Bu yüzden soru muazzamdı. Nacho boşuna defalarca düşünmemişti ya, bu, üzerinde uzun uzun durulmuş bir projeydi.

Carlucho *mate*sini uzun uzun emdi ve bir şeyin üzerinde iyice yoğunlaştığı zamanlarda hep yaptığı gibi Chiclana Sokağı'na bakan şu taraçanın yeşil çatısına dikti mavi gözlerini, bu sırada "Eğer hayvan olmak isteseydim..." diye kendi kendine mırıldanıyordu.

"Evet," diye onayladı Nacho, sabırsız.

"Dur, dur... Ne sanıyorsun, Nacho. Bu kadar kolay mı bu? O kadar kolay olsaydı... bekle biraz..."

Nacho, düşünürken büyük bir çaba gösterdiğinde boyun damarlarının böyle attığını çok iyi biliyordu. Bu yüzden bu atış ona çok zevk veriyordu çünkü uzun zamandır bu soruyu ölçüp biçiyordu, Carlucho'yu zorlayacağından emindi. Başkalarını elbette zorlamazdı. Sorguya çekilen, fil ya da kaplan ya da aslan diye cevap veriyor, olup bitiyordu. Carlucho farklıydı, iyisini kötüsünü tartması, aşağı yukarı gerçek sayılacak şeyi, söylemesi gerekiyordu "çünkü doğru doğrudur."

"Seninle açık konuşacağım, delikanlı: Bunu hiç düşünmedim, hiç mi hiç. Ne biçim sorular soruyorsun."

Kaynar su dolu kabı devirinceye kadar koşuşturup durmak gibi kahrolası bir alışkanlığı olan Milord'u ayağıyla tatlılıkla uzaklaştırıp gözünü yine yeşil çatıya dikti.

"Ee?" diye ısrar etti, vakit geçtikçe ve damarlar kabardıkça daha çok zevk alan Nacho.

Carlucho kızdı. Kızdığı zaman korkardı ondan Nacho, çünkü sabrı taştığında her şeyi .yapabileceğini, sakinleştiğinde Carlucho'nun kendisi de kabul ederdi.

"Sen ne sanıyorsun ki!" diye bağırdı gözleri hiddetle parlarken. "Sana bir dakika bekle dedim. Demedim mi? Ha?"

Nacho iyice büzüldü ve fırtınanın dinmesini bekledi. Carlucho kalktı ve dergileri, çikolataları, sigara paketlerini düzeltmeye başladı. Hepsi, disiplinli ve temiz bir ordu gibi diziliydi, en küçük düzensizlik rahatsız ederdi onu: Bir şeyi "yanlış takım"da görmekten daha fazla hoşnutsuz eden hemen hemen başka bir şey yoktu onu. Yavaş yavaş sakinleşti, dönüp minik iskemlesine oturdu sonunda.

"Sen de can sıkıcı olabiliyorsun. Bak, ne hayvanlar var: Kaplan, aslan, fil, kartal, akbaba, keçi, ne bileyim... haşereden, karıncadan ya da bitten bahsetmiyorum bile. Kafa yormak lazım. Sana kalsa şip şak her şeyi çözersin, bir çırpıda."

*Mate*sini düşünceli bir halde emdi; Nacho da, adamın yüzünde çizilmeye başlayan, çok iyi tanıdığı şu gülümseme taslağından, düşünmenin sonuna varmakta olduğunu anladı.

"Eğer bir hayvan olmam gerekseydi..." diye yorumladı neredeyse gülümseyerek, zevki uzatmak için.

Ayağa kalktı, mutfak görevi yapan tezgâha *mate* kupasını bıraktı, ardından büyük bir sükûnetle, çocuğa dönerek cevap verdi:

"Seninle açık konuşacağım, delikanlı: suaygırı."

Nacho yerinden sıçrar gibi oldu. Şaşırmamıştı, kızmıştı neredeyse, çünkü bir an için Carlucho'nun kendisiyle dalga geçmek istediğini sanmıştı.

"Çıldırdın mı sen?" diye bağırdı.

Carlucho sert sert baktı çocuğa ve çehresi, en kötü öfke patlamalarına öncülük eden o soğuk sükûneti aldı.

"Suaygırlarının nesi varmış?" diye sordu buz gibi bir sesle. "Görelim bakalım."

Nacho yine küçüldü ve sustu.

"Hadi, görelim bakalım. Sen şimdi bana suaygırlarının nesi kötüymüş söyleyeceksin."

Milord gerilmişti ve dikilmiş kulaklarıyla, yarı korkmuş gözlüyordu. Nacho Carlucho'yu ihtiyatla inceledi. Carlucho o havaya bürününce son derece tehlikeli olurdu ve en ufak yanlış bir söz büyük bir felaketin kopmasına neden olurdu.

"Ben suaygırlarının kötü olduğunu söylemedim," diye mırıldanmaya cesaret etti, arkadaşının yüzünü gözlemeyi sürdürerek.

Carlucho sorgulayıcı bir halde gözleyerek dinledi onu.

"Kaynayan süt gibi kabardın," diye yorumladı.

"Ben mi?"

"Evet, sen. Şimdi kaynayan süt gibi kabardığını inkâr mı edeceksin?"

"Ben kabarmış falan değilim. Senin başka bir hayvandan daha çok hoşlandığını sanıyordum. Hepsi bu."

Carlucho'nun buz tutmuş sükûneti tatmin olmuyordu, bu işte bir iş vardı.

"Şimdi bana suaygırlarının nesi kötüymüş söyleyeceksin."

Nacho riski tarttı. Eğer herhangi bir kötü niyeti, herhangi bir olumsuz olayı inkâr ederse Carlucho yalan söylediğinden kuşkulanacaktı. Kötünün bir kısmını söylemenin tercih edilebilir olduğunu sezdi.

"Ben ne bileyim," diye yorumladı. "Oldukça çirkin hayvanlar."

"Pekâlâ. Yeter. Şimdi kalkıp bana vahşi oldukları için birinci sınıf hayvan olmadıklarını söylemeyeceksin ya."

"Sanırım oldukça da aptallar."

Carlucho onu sert sert inceledi.

"Aptal mı? Aptal olduklarını kim söyledi sana?"

"Ee... bilmem... Bence öyle..."

"Bence öyle, bence öyle! Demek sana öyle geldiği için suaygırları aptal oluyor öyle mi?"

Nacho, patlayıp patlamayacağı henüz bilinmeyen bir bombanın karşısındaki biri gibi kontrol etti onu. Sakinleştirmeye çalıştı.

"Peki, kim bilir, belki de öyle değildir... ben ne bileyim..."

"Belki de öyledir! İyice düşünmeyi ve yalan yanlış konuşmamayı ne zaman öğreneceksin!"

Birkaç sigara sattı, kusursuz armadanın kalanını düzeltip yerine oturdu. Nacho onu yavaş yavaş sakinleşmeye bırakmanın ve bir daha asla suaygırları hakkında yorum yapmamanın daha iyi olduğunu biliyordu. Carlucho'nun para ya da zırhlı gemiler, kadın modası ya da fazla yağlı tava ekmeği hakkındaki iddiaları, kaç kez anlatılırken yarım kalmış, en gizli saklı sırlar arasına gömülmüştü.

Hayvanlar konusuna dönmeden önce uzun bir süre geçmesini bekledi. Carlucho şu güçlü yağmur nehirleri gibiydi, hareket etmiyormuş gibi görünen fakat insanın, içinde hayatını tehlikeye attığı, gömüldüğü ve hayatını kaybettiği tehlikeli girdapları olan sularıyla, yavaş ve görünüşte sakindi. Fırtına çıktığı ve sel geldiği zamanlardaki öfkeli gücünden söz etmeye gerek bile yok. Carlucho iyice düşünülüp taşınılmış bir iddianın hafife alınmasından nefret ederdi. Kimi zaman şaka da yapardı tabii. Fakat ciddi konuştuğunda, ciddi konuştuğunun anlaşılmaması öfkelendirirdi onu. Suaygırları konusu çok acı verdi ona ve birkaç gün boyunca küskün kaldı: Sessiz duruyor ya da tek heceli cevaplar veriyordu.

Sonunda her şey geçince, yine binlerce konu hakkında dostça konuşmaya başladıklarında Nacho konuya döndü fakat genel anlamda. Hayvanat bahçesiyle ilgili konulara.

"Ben bu ülkeyi yönetseydim," diye hükmetti Carlucho "hayvanat bahçesini yasaklardım. İşte bu kadar."

"Neden, Carlucho? Hayvanat bahçesine gitmek benim çok hoşuma gidiyor. Hayvanları görmek. Yoksa senin gitmiyor mu?"

"Hayır efendim. Hiç hoşuma gitmiyor. Hiç hoşuma gitmiyor. Samimi olacağım delikanlı: Ben bu ülkeyi yönetseydim hayvanat bahçesini yasaklardım. Afrika'ya gidip vahşi hayvanları yakalayan o herifleri hapse atardım."

Nacho ona tuhaf tuhaf baktı.

"Dikkatini çekti değil mi?"

Sigara satmak için kalktı ve yine minik taburesine oturdu.

"Yaa, işte böyle," diye anlamlı bir şekilde konuştu. "Bütün o alçakları hapse atardım. Kaplan ya da aslan gibi o parmaklıklar arasında olmak hoşlarına gider mi bakalım."

Nacho'ya döndü.

"Bir kafeste yaşamak senin hoşuna gider miydi?"

Nacho şaşırmış, baktı.

"Benim mi? Elbette gitmez."

Carlucho enerji ve ışıldayan yüzüyle kalktı, mahkemedeki bir savcı gibi parmağıyla işaret ederek, haykırdı:

"İşte! Gördün mü? Nasılmış görüyorsun? Seni yakaladım, al sana!"

Tekrar yerine oturdu, sakinleşti, *mate*sini emdi ve yeşilimtırak çatıya bakarak düşüncelere daldı.

"Dünya böyle, orospu dünya."

Birdenbire öfkesi geri geldi:

"Söyle bana Nacho, bir kafeste olmak senin hoşuna gitmezse bir aslanın ya da kaplanın hoşuna gitmesini nasıl istersin? Ha? Üstelik serbestçe bütün dünyayı dolaşmaya, ormana alışkın bir hayvanın. Ha?"

Nacho sessizce durdu.

"Sana söylüyorum, Nacho!" diye ısrar etti, enerjiyle.

"Evet Carlucho, doğru."

Carlucho sakinleşmeye başladı fakat minik iskemlesinde uzun bir süre konuşmadan oturdu. Sonra birkaç müşteri geldi.

"Sigara, sigara! İşe bak: Sigara üreticilerini de hapse atardım. Hepsi aynı. Otuz yaşında, benim ihtiyar otuz yaşındayken, Doktor Helguera benim ihtiyara, bak Don Salerno, dedi, ya sigarayı bırakırsın ya da altı ayda ölürsün."

"Ne oldu peki?"

"Babama mı? Sen ne sanıyorsun. Babam demir gibiydi. Sigarayı bıraktı, işte o kadar. Erkek dediğin böyledir, sana bırakabilirim, bırakamam, evet, hayır, sigara zararlıdır, değildir, alışkanlıktır, değildir diyen şimdiki tırıvırıllar gibi değil. Hepsi ibne bunların."

"İbne mi?"

"Büyüdüğünde öğrenirsin."

"Demek sigarayı bıraktı."

"Merhum, benim ihtiyar karar verdi mi biterdi. Ölünceye kadar tek bir Toscano'ya dokunmadı."

"Toscano mu?"

"Evet Nacho. Toscano. Ne yani, onun şu kılıbıklar gibi filtreli sarı

tütünlülerden içtiğini mi sanıyorsun? Eve ne sarı tütün ne de tatlı içki girmedi. Lafını bile etmezdi."

Nacho suaygırları konusuna dönmek için yanıp tutuşuyordu.

"Peki ama söylesene Carlucho, hayvanat bahçeleri olmasaydı çocuklar hayvanları görmeye nereye gidecekti?"

"Nereyi mi? Hiçbir yere."

"Ne demek hiçbir yere? Yani artık vahşi hayvanları görmek gerekmiyor mu?"

"Gerekmiyor efendim. Kafeste bir aslan görmedi diye hiç kimse ölmez. Bir aslanın ormanda olması gerekir, gereken bu. Annesi ve babasıyla, yavruysa eğer. Büyükse de dişisiyle ve oğluyla. Ben olsam onu avlayan herifi hayvanat bahçesine koyardım. Görsünler bakalım kafeste dolanıp durmak, fındık fıstık yemek nasılmış. Görsünler bakalım."

Nacho baktı.

"Benimle sohbet etmek hoşuna gidiyor, değil mi?"

"Evet, tabii."

"Peki, hayvanlar da sohbet eder, yaa, ne sanıyordun. Yoksa kükredikleri için konuşmadıklarını mı düşünüyordun? Kafesteki bir ayı nasıldır biliyor musun, dön dolaş hep aynı, oradan buraya, buradan oraya, hep aynı, hep yalnız, hep düşünceli."

Gözleri yeşilimsi çatıya takılı kaldı. Kimsenin fark etmemiş olması yalandı sanki.

Bir süre sonra devam etti:

"Deney yapmayı severim. Bir gün ne yaptım biliyor musun?"

Bir gülümseme o deneyin sonucunda beklediği kanıtı elde etmiş olduğunu haber verdi.

"Ne yaptım biliyor musun? Hayvanat bahçesine gittim, ama dua vaktinde."

"Ne demek, dua vaktinde?"

"Aptal, akşam olunca tabii ki. Bahçeyi kapattıklarında. Sarmiento Caddesi'ndeki parmaklıkları gördün mü?"

"Evet."

"İyi, akşam olmuştu, veletler çoktan sütlerini içmeye gitmişti, kapıcılar da kapıyı kapatmıştı. Gerçekten de kimsecikler yoktu. Hayvanat bahçesini işte o zaman göreceksin. Bir kere dene."

"Neyi?"

"Kimse yokken hayvanat bahçesini gör."

"Nasıldı peki, Carlucho?"

Carlucho başını eğdi ve kaldırımın toprağına süpürge dalıyla çizgiler çizmeye başladı.

"Çok hüzünlü," diye mırıldandı.

"Eh tabii, çocuklar olmadığı için, onlara şekerleme ya da ekmek parçası vermedikleri için, falan."

Carlucho kızgın yüzünü kaldırdı.

"Ne zaman öğreneceksin. Anlamıyor musun, kaz kafalı? Çocuklar olduğunda hayvanların dikkati dağılıyor, tabii ya, neden dağılmasın. Tabii dağılır. Bir şekerleme, fındık fıstık, bisküvi. Elbette dikkatleri dağılır. Kimi az, kimi çok, bütün hayvanlar çocuklardan hoşlanır. İnkâr etmiyorum. Ama anlıyor musun? DİKKATLERİ DAĞILIYOR!"

Nacho anlıyordu. Carlucho ona, yeteneksiz bir öğrencisini inceleyen bir öğretmen gibi bakıyordu.

"Diyelim ki (öylesine diyorum) baban ölüyor, farzımuhal ve bir arkadaşın geliyor ve sana River maçından, CGT*'nin grevinden, bunun gibi şeylerden söz ediyor. Dikkatin dağılır değil mi? Bunu yapmamaları gerekir demiyorum, madem seni seviyorlar. Pekâlâ, doğal, iyi bir şey."

Nacho bakıyordu.

"Beni anlamıyorsun. Yüzünde görüyorum bunu."

Zihnini topladı. Boynundaki damar atmaya başladı.

"Demek istediğim, arkadaşının River maçından söz etmesi gerekmez. Şayet baban ölmemişse. Ne demek istediğimi anlıyor musun?"

Çocuğu gözledi, fikir kafasına giriyor muydu, görmek için.

"Farkında mısın? Ben çocukların hayvanat bahçesine gitmesine ve fillere elleriyle fındık fıstık ya da bisküvi vermesine karşı değilim. Benim dediğim, hayvanat bahçelerinin gerekmediği. Bu yüzden deney yaptım."

"Ne deneyi?"

"Hayvanlara baktım, hava kararlığında, dışarıda gece başladığında, hayvanlar yalnızken, yalnız demem, veletlerin olmaması, şekerlemelerin falan hiçbir şeyin, hiç ama hiçbir şeyin olmaması."

Yine dal parçasıyla yere çizgiler çizmeye başladı ve sessiz bir sürenin sonunda yüzünü kaldırdı; çocuğa gözleri perdelenmiş gibi geldi.

"Peki ne gördün, Carlucho?" diye sordu, sorup sormaması gerektiğini bilmeden.

"Ne mi gördüm?"

Kalktı, birkaç kutuyu düzeltti, sonra cevap verdi:

* Arjantin Genel İş Federasyonu.

"Peki sen ne görebildim sanıyorsun? Hiç. Kimsesiz hayvanları. Gördüğüm bu işte."

Oturdu ve sanki kendine söyler gibi ekledi:

"Büyükçe bir hayvan vardı, bilmediğim bir türden. Görmeliydin. Boynu bükük, yere bakıyordu, devamlı. Hava karardıkça, hayvan daha da yalnızlaştı. Öyle büyük bir hayvan. Bir sineği kovmak için bile hareket etmiyordu. Düşünüyordu. Sen konuşmadıkları için hayvanların düşünmediğini mi sanıyorsun? Onlar da insanlar gibidir: Yavrularına bakarlar, onları okşarlar, arkadaşları öldürüldüğünde ağlarlar. Yani o hayvanın ne düşündüğünü bilirdin. Sana diyeceğim o ki, ne kadar büyükse bana o kadar acı veriyor. Bilmiyorum, belki de küçük hayvanlar pek hoşuma gitmiyor, niye kendimizi kandıralım ki. Pire gibi can sıkıcılar. Fakat o kocaman olanları... Bir aslan, diyelim mesela. Bir suaygırı. Bir daha asla ormana dönemeyeceğini bilmesinin hüznü, bir daha asla, anlıyor musun? Büyük nehre, göle?"

Sustu.

"Sonra ne oldu biliyor musun?"

"Ne."

"Onunla konuştum."

"Kiminle?"

"Kiminle olacak, aptal: O hayvanla, bizonla, neyse ne işte."

"Konuştun mu?"

"Neden olmasın? Fakat hiç hareket etmiyordu. Tabii, ihtimal, beni duymuyordu. Düşünsene, parmaklıklardan bağıramazdım. Beni deli sanarlardı."

"Peki ne dedin?"

"Ne bileyim... bir şeyler... saçmalık... Hey hayvan, dedim ona. Hey hayvan. Başka hiçbir şey."

"O ne cevap verdi?"

"Tabii ki, hiç. Bana bir kez baksaydı ya. Ama nafile."

"Belki de seni işitmiyordu."

"Tabii, tabii. Alçak sesle konuşmam gerekiyordu."

Sessiz kaldılar. Sonra başka şeylerden konuştular fakat sonunda Carlucho konuya geri döndü:

"Biliyor musun?"

"Ne."

"Ben doktor olabilirdim. Ama veteriner değil."

"Neden?"

"Bu konu yüzünden. İhtimal kendi aralarında konuşuyorlar, kesin bizim gibi birbirlerini de anlıyorlar. Sen doktor olsan da biri sana benim oram buram, daha aşağısı ağrıyor dese, tamam. Seni yönlendirebilir. Ya bir bağırtı ile ne yapılabilir. Bir suaygırının bağırtısıyla ne yaparsın? Ya da bir aslanın kükremesiyle? O içeri tıkılmış ormanlar kralını düşün, başını oynatmak için bile gücü olmayan, yardım isteyerek, sana güvenerek hüzünlü gözlerle bakan. Belki kanserden ölüyor ve sen derdini bilmiyorsun."

Sonbahar akşamı yavaş yavaş geceye dönüyordu, önce en gizli yerlerde, hayvanların barınaklarının kuytularında, sonra yukarılara doğru büyüyerek ilerleyecekti. Nacho ise parmaklıklara tutunmuş, bir fili ve kimbilir belki daha ötelerdeki, o gün Carlucho'nun deneyinde seyrettiği, karşılıksız kalan o küçücük sözü yönelttiği bizonu izlemeyi sürdürüyordu ısrarla.

Çünkü, ne tür bir şefkat,

hangi bilgece ya da dostane sözler –diye düşünüyordu Bruno, muhtemelen Sabato'nun düşündüğünü– hangi okşamalar, vatanından ve ormanından uzakta, ırkından, göğünden, serin lagünlerinden vahşice koparılmış o varlığın kimsesiz ve gizli yüreğine erişebilirdi ki? Nacho'nun bu yoksunlukları düşünerek sonunda kollarını indirmesi, boynu bükük ve düşünceli, elleri kotunun arka ceplerinde, dalgın dalgın birkaç taşı tekmeleyerek, Libertador Caddesi boyunca yürümesi tuhaf olmazdı. Nereye doğru? Yine hangi yalnızlıklara? O zaman S.'nin midesine, her geçen gün biraz daha güçlü tekrarlanan şu edebiyattan iğrenme duygusu geri döndü ve Nietzsche konusunu düşünmeye başladı yine: Belki de insan ancak, edebiyatçılara duyduğu tiksinti ve onların sözleri artık dayanılmaz bir hal aldığında doğru düzgün bir şey yazabilirdi; ama gerçek bir tiksinti olmalıydı, şu belediye ödülü için yarışırken ölümden söz eden sanatçıların bulunduğu kokteyllerden birini görür görmez insanı kusturacak tiksintilerden olmalıydı. Sonra da, bütün bu (bu?) kibirli, miskin, ahlâksız, kirli, ikiyüzlü varlıklardan bir milyon kilometre ötede, temiz ve serin havayı solumaya başlamak, Carlucho gibi okuma yazması olmayan biriyle kendinden utanmadan konuşabilecek durumda olmak, ellerinle bir şey yapmak: Bir temel çukuru, küçük bir köprü. Mütevazı fakat temiz ve somut. Yararlı bir şey.

Fakat insanın kalbine akıl ermediğinden –diyordu kendi kendine Bruno– kafasında bu düşünceyle S.'nin bedeni, Nora'yla buluşacağı Cramer Sokağı'na doğru yöneldi.

Bir süre geçti

Dr. Schnitzler'den haber çıkmadı. Böylece rahat bir nefes aldı ve bir daha da çıkmayacağını düşündü. Ta ki bir gün telefonda onun yabanıl fare cıyaklamalarını duyuncaya kadar. Nesi vardı, Doktor Sabato'nun? Hasta mıydı? Dikkat etmek gerekirdi. Kendisini daha uzun süreli ziyaret etmeye söz vermemiş miydi? Oxford'dan henüz harika bir kitap gelmişti kendisine, vs. Birkaç hafta geçsin diye bıraktı, adamı görme korkusuyla görmeme korkusu arasında bocalayarak, nasıl bir tavır takınacağını bilemeden; böylece tepkisinin ne olacağını öğrenecekti. Sonunda hitap kısmı biraz soğuk ve muhtemelen alaycı, sağlığı ve gut krizleri ve yüzündeki acılı nevraljiler hakkında bir mektup aldı. İsterik felçler (bilmiyor muydu?) sol tarafta, yani bilinçdışı etkilere maruz kalan tarafta daha sık ortaya çıkıyordu. Elini yüzünün sol tarafına doğru kaldırdı. Uzun bir süredir ilginç bir imge kafasına hücum ediyordu: Birisi ucu sivri büyük bir bıçakla yaklaşıyor, bir eliyle kafasını ensesinden tutuyor, berberlerin yaptığı gibi, ötekiyle bıçağın ucunu sol gözüne saplıyordu. Daha doğrusu, tam olarak gözüne değil, göz küresiyle göz çukuru kemiğinin arasına. O kişi, tam bir ihtiyatla yürüttüğü bu işlemi bir kez gerçekleştirince gözü yerinden çıkarıp düşürünceye kadar bıçağı göz çukurunun etrafında kaydırıyordu. Göz hep ayaklarına doğru düşüyordu ama sonra minik bir top gibi sıçrayarak, çok uzaklara kadar gidiyordu.

Bu süreç aşırı canlı ve hoşnutsuz bir his bırakıyordu üzerinde. Öyle ki yine olacağını ne zaman hissetse endişeyle kıvranıyordu. İlginçtir ki, bu haldeyken başka bir şey düşünmek ya da olaydan kaçmaya çalışmak faydasızdı: Kesinlikle tekrarlanıyordu.

Bir örnek. Bir gece senyora Falú ile birlikteydi, tekrar olacağını sezdiğinde Eduardo'nun Japonya'ya seyahatinden söz etmekteydiler. Kadın, renginin solduğunu gördü ve huzursuz oldu.

"Bir şeyiniz mi var?" diye sordu, dikkatle inceleyerek. Anlaşılacağı gibi, başına geleni ona açıklamazdı tabii. Bu yüzden yalan söyledi: Hayır, hiçbir şeyi yoktu. Tam da o kişinin daha önce sözünü ettiği çev-

rim hareketine başlamak için bıçağın ucunu göz çukuruna yerleştirdiği anda.

Senyora Falú, doğal olarak Sabato'nun dikkate alacak durumda olmadığı bir şeyden söz etmeyi sürdürüyordu fakat acaip bir şeyler olduğundan kuşkulandığı da açıktı. Bıçağın göz çukurunun etrafındaki hareketi her zaman korkunçtu fakat yine de soğukkanlılığını mümkün olduğunca korumaya çalıştı. Elbette durum hep böylesine rahatsız edici olmuyordu. Göz çıkarma işleminin başkalarının önünde gerçekleşmesi çok az oluyordu. Bazen fark edilmemesini kolaylaştıran bir yerdeyken, yatakta ya da karanlık bir sinema salonunda. İşlem biraz önce anlatılan durumdakine benzer böylesine rahatsız bir ortamda pek az uygulandı, çünkü bu sefer karşısında sadece Senyora Falú yoktu, uzaktan bakan başkaları da vardı.

Yine izini buldular

Kendisinin katılımının gizli tutulacağını sanıyordu, birinin bundan şüphelenmesi bile imkânsızdı ona göre. Peki öyleyse neden şimdi, sorular sorarak dolaşıp duruyorlardı etrafında? O köşede, alçak sesle yapılan o konuşmanın anlamı neydi? Mırıldananlar kimdi ve ne diyorlardı? Chalo ve Elsa ile fısıldaşan Ricardo Martín'i seçer gibi oldu, arada bir kendisinin bulunduğu yere kaçamak bakışlar da atıyorlardı. Fakat ışık o kadar azdı ki emin olmak zordu. Sonra, Vancouver Üniversitesi'nden olup olmadığını bilmediği Murchison olduğuna yemin edebileceği başka biri girdi. Adam, Anzoátegui'ye doğru eğildi, kulağına bir şey söyledi, hepsinin kendisine ilişkin çok ciddi bir şeyden haberdar oldukları belliydi. Sonra başkaları geldi: Bir ölü bekleme gecesi gibiydi, fakat henüz canlı ve şüphe uyandıran bir cesedi. Yeni gelenler arasında Alicia ile Cio'yu, Siria'yı, Renée ile gelen Kika'yı seçer gibi oldu. İçerisi giderek daha kalabalıklaşıyor, hava giderek daha boğucu oluyor, gürültü artıyordu, seslerini yükselttikleri için değil (bilakis hep fısıldaşıyorlardı), çoğaldıkları için. Sonra Iris Scaccheri ile Emile geldi. Ve kendisi, bir köşede yalnız, bir suç hakkındaki yargıyı bekler gibi. Bilgi etrafa yayılmıştı, açıktı. Şu mücadele ederek girmeye çalışan da kimdi? Matilde Kirilovski, fakat önceki hali, fakültedeki, genç kızlık hali. Arkadan gelenler zorluyor, itip kakıyordu. Hepsi de açıkça hoşnutsuzdu, özellikle kendisinden söz etmeye gerek bile yoktu. Sonis'ler, Ben Molar, Dr.

Savranski, Chiquita, Molins'ler, José ile Lily ve bu yükseklikten, berrak imgelerden çok kendisinin tahminleri olan diğerleri.

Sonra bir kuyuya düşerek bilincini yitirdi. Bağırarak uyandı.

Bu karabasanın artıklarından kurtulması uzun zaman aldı, uykusuzluğun güçleri tarafından delik deşik edilmiş çehreler hafızasından silindi azar azar. Fakat endişesi, hafiflemek yerine artıyor gibiydi, keza suçun günbegün içindeki karanlık bölgelerde yayıldığını görüyordu ve polisler sorgularıyla giderek daha baskıcı oluyordu.

Uyuşuk, sıkıntılı kalktı, soğuk suyla başını yıkayıp bahçeye çıktı. Gün ağarıyordu. Ağaçlar, insanlardan farklı, sevimli soyluluklarıyla, her gece o uğursuz serüvene katlanmayan (öyle tahmin ediyordu) varlıklara özgü soyluluklarıyla günün ilk ışıklarını alıyordu.

Uzunca bir süre bir çiçek tarhının kenarında oturdu. Sonunda çalışma odasına dönüp kütüphaneye bakarak sandalyesine gömülünceye kadar. Ölmeden önce bir daha asla okumayacağı kitapları düşünüyordu. Sonra, bir gayret göstererek toparlandı ve sandalyesinden gözlediği *Weininger'in Günlük*'ünü aldı. Rastgele açtı ve önsözdeki Strindberg'in şu sözlerini okudu: "Bu adam garip ve gizemli! Benim gibi suçlu doğmuş. Çünkü ben dünyaya kötü bir bilinçle. herkese duyduğum korkuyla, insanlara, hayata duyduğum korkuyla gelmişim. Sanırım doğmadan önce kötü bir şey yaptım."

Kitabı kapattı ve yine sandalyesine gömüldü. Bir süre sonra yeniden yatağına uzandı.

Uyandığında neredeyse gece olmuştu ve La Tenaza'daki kadınla randevusuna yetişecek vakti ancak vardı. Onunla buluştuğunda, tehlike işareti alıyormuş gibi bir hisse kapıldı: Karanlıkta, Cramer Sokağı'nın ağaçları arasında Agustina'nın kaçan gölgesini görür gibi oldu.

Ertesi gün La Biela'da

Paco ikiye katlanmış bir kâğıt getirdi: "Gotik kuleler ve Eyfel Kulesi (*admajorem hominis gloriem**) sembolik olarak dikey olanı arar, dişil olan topraktan kaçar. Seksin sembolü olan yatak ise yataydır."

Bakmasına gerek yoktu fakat elinde değildi: İşte oradaydı, café'nin bir köşesinde, onu neşeli fare gözleriyle inceliyordu. Sabato'ya doğru

* Latince *Ad Maiorem Dei Gloriam*'dan. "İnsanın en büyük zaferi için" anlamında.

bir jest yapıp göz kırptı, nasıl gidiyor der gibi. McLaughlin'e rağmen tepesine dikilmek için en küçük bir işaret bekliyordu. Fakat S. bu işareti yapmadı, ikiyüzlü bir sempatiyle baksa da. Mesajı ve ısrarı düşündü öylece durup. Kendisini izlediği belliydi, adamı daha önce La Biela'da hiç görmediğine göre. Fakat bizzat kendisi mi izliyordu yoksa hizmetinde ajanlar mı vardı?

"Mac ne?" diye sordu.

Adam kâğıt bir peçeteye yazdı.

Maclafin diye telafuz ediliyordu değil mi?

İrlanda'nın maclaklin diye telafuz eden bölgeleri olduğuna göre.

Tabii: İngiliz keyfilikleri yetmezmiş gibi, şimdi bir de İrlanda çılgınlığı.

Bir tez yazmak istiyordu: Seks, kötülük, körlük.

S. adama şaşkınlıkla baktı.

"Karmaşık bir konu, ben de pek bir şey bilmiyorum. Yani, bütün bildiğim *Soruşturma*'da yazılı."

Anlıyorum. Ama başka bir şey daha var. Sanırım Arnavut atalarınızın XV. yüzyılda Türkler'e karşı savaştığını okudum bir biyografinizde. Körler şehri efsanesini biliyor musunuz?

S. telaşlandı. Ne?

"Fazla bilgim yok, hâlâ araştırmam gereken şeyler var. Söylentiye göre, o bölgede: Körlerin, monarşileri ve derebeyleriyle bir yeraltı şehri vardı: Sakinlerinin hepsi kör."

S. dondu kaldı: Bilmiyordu. Bir sessizlik oldu ve bir süre boyunca kabalacı bir üçgen oluşacak gibi göründü: S.'ye mavi gözlerle bakan Mac, S. ve ayak izlerini kaybetmemesi gereken biri gibi S.'yi gözleyerek takip eden Dr. Schnitzler. Bu durumdan natüralizmin ilkelerine uymayan bir tiyatro oyunu yapılsaydı (diye düşündü S. daha sonra), kadehleri ve kahve fincanlarıyla bütün ötekileri, iskemleler, garsonlar ve sandviç artıklarını ortadan kaldırmak gerekirdi: Bütün bunlar sahteydi, hakiki gerçekliğin bir tür maskesi, o tür bir gerçekçiliğin yalan olabileceğini kanıtlayan şeylerdi. Soyut bir sahne üzerinde bir üçgenin köşelerinde, birbirini inceleyen, ihtiyatla birbirini gözetleyen üç tip.

Bu kadarı da fazlaydı. McLaughlin'e, maalesef, neredeyse konuşmasını engelleyen bir nevraljiden mustarip olduğunu, birkaç gün içinde yeniden buluşacaklarını söyledi. Delikanlı gidince, S. ötekinin ateşli ateşli bir şeyler yazdığını gördü. Birkaç dakika sonra sonucu kendisine gönderdi: "Bana öyle geliyor ki, sevgili Doktor Sabato, siz beni

görmek istemiyorsunuz, ayrıca bana karşı sempatiniz de pek az. Ne yazık! Ne kadar üzgünüm bilemezsiniz! Pek çok ortak noktamız var! Bunları konuşmamız gerekirdi, hakikatin öyle yakınındasınız ki! Ben artık tekrar bir kahve içmeye geleceğiniz umudunu kaybettim (samimiyetle, elim kalbimin üzerinde söylemem gerekirse). Bu yüzden, sizin yararınıza olacağına inandığım bazı gözlemleri göndermek için bu fırsattan yararlanıyorum:

1. Dünya nüfusunun korkunç artışı.
2. Alt tabakaların başkaldırısı.
3. Kadınların isyanı.
4. Gençliğin isyanı.
5. Renkli ırktan halkların isyanı.

Hepsi, sevgili doktorcuğum, bunların hepsi, RASYONEL OLANIN ÜZERİNDE HAK İDDİA EDEN HAYATİ OLANIN TEZAHÜRLERİ, mecburen SOLUN UYANIŞI olarak sınıflandırılması gereken şey. Soldan, gerçek sorun hakkında en küçük bir fikri olmayan zavallı şeytanlara özgü harcıâlem anlamda söz etmediğimi size açıklamam gerekmez. Soldan, daha derin anlamda, ırkın baskılanmış ve içgüdüsel yanma ilişkin olanından söz ediyorum. Siz de bunu söylediniz, belli bir şekilde –Ne kadar yakınız birbirimize!– Kahramanlarınızdan biri de *Körler Üzerine Soruşturma*'da parlak bir şekilde ifade etti bunu. Bizzat bu yüzden sizi son yıllarda dikkatle izledim, size yardım etmek, sizinle yakınlaşmak, ruhsal olarak sizi desteklemek istedim. Fakat siz bunu istemiyorsunuz gibi geliyor bana. Bütün samimiyetimle söylüyorum: Son derece üzgünüm."

Okumayı sürdüremedi, Fernando'nun adının geçtiğini görünce dondu kaldı. Doğruydu, bütün bu fikirleri Vidal Olmos özetlemiş olabilirdi. Peki ya kendisi, Sabato, neydi öyleyse? O kişinin bulunduğu yerden bakışlarını kaçırırken Paco'ya bir kahve daha getirmesi için işaret etti. Ancak ikinci kahvesini içince okumayı sürdürebildi: "Rönesans'tan itibaren teknoloji ve akıl hep ileri gitti. Beyin korteksiyle diensefal arasındaki binlerce mücadele, korteksin zaferiyle sonlanır (FAKAT GÖRÜNÜŞTE, DOKTOR! GÖRÜNÜŞTE!) ve hayati olan mekanik tarafından bozulur: saat, matematik, plastik. Fakat boyun eğdirilen diensefal, geri çekilmiyor, öfke ve pişmanlıkla dolu, saklanıyor ve sonunda psikosomatik hastalıklar, nevrozlar, kitlelerin isyanları, kadınlar ya da çocuklar, siyahlar ya da sarılar olsun tüm ezilmişlerin (onun askerleridir!) isyanlarıyla, zafer kazanmış topluma saldırıyor. Tüm sol.

Giysilerde bile: Cırtlak renkler (dişil) öne sürülür, irrasyonalist sanat, vahşi halkların sanatları moda olur, hipiler hemen hemen kadınlar gibi giyinir, aşağı dünya kadınsılaşır. Kadınların sigaralarına, pantolonlarına, evrensel oy hakkına, işyerinde çalışmasına kanmayın: Bu bir kurnazlık, bizi, bize doğru geldiklerine inandırmak için ileri sürülen bir kurnazlık. Bu biraz da Doğu'nun da başına gelen şey, ki derin anlamda o da şu sola bağlıdır: Batı'nın erkek uygarlığına direnmek için Batı'nın teknolojisiyle, hatta atom silahlarıyla, transistorları ve Marksizmiyle, plastikleri ve diferansiyel hesaplarıyla bu uygarlığa toptan saldırıyor. Ama göreceksiniz: Sarılar karşınıza dikilecekler. Zen Budizmleriyle, yogayla, karateyle başladılar bile. Ve entelektüeller, beyinler, Batı uygarlığının bizzat çekirdeği olanlar, ilk önce onlar teslim oldu, kaz gibi. Dikkat, sevgili Doktor Sabato, dikkat!"

Okumayı bitirdi ama kâğıda bakmaya devam etti. O kişinin kendisini gözetlediğini biliyordu. Hızlı düşünmeye çalışıyordu: Kimdi, bu Dr. Schnitzler? Batı uygarlığını mı savunuyordu? Fakat bu uygarlık Işığın ürünüydü. Öyleyse o, karanlıkların ajanı olamazdı. Yoksa bütün bunları kendini başka türlü göstermek, onu hazırlıksız yakalamak için mi söylüyordu? Batı ve erkek cinsiyeti hayranlığını kışkırtarak, karanlık dünyanın işlerine burnunu sokmasını önlemeye mi çalışıyordu?

Kalktı, adamı uzaktan bir jestle selamladı ve izini kaybettirmek için birkaç sokağa saptıktan sonra Quintana y Ayacucho'daki La Cueva'ya girdi. Kâğıt bir peçetenin üzerine düşünmeden notlar almaya başladı. Hep işe yaramıştı. Yazdığı ilk sözcük SCHNITZLER oldu ve hemen hemen ardından, altına, SCHNEIDER yazdı. Nasıl olup da daha önce fark etmemişti? Her ikisinin de ilk ve son sesleri ve hece sayıları aynıydı. Tabii ya, düzmece soyadları da olabilirdi bunlar. Fakat, bu durumda aynı harflerin seçilmiş olması anlamlıydı. Yoksa iki adam arasında bir ilişki mi vardı? İkisi de, bütün bunlar yetmezmiş gibi, galiba Bavyera ile Avusturya arasındaki bir bölgedendi, ikisi de biraz groteskti ve aynı şekilde kadınları hor görüyordu. Fakat Schneider açıkça karanlıkların ajanıydı, Schnitzler ise rasyonel bilimi savunuyordu.

Sonra uzun süre bu "fakat'ı düşündü. Basit bir işbölümü olamaz mıydı?

Çıkıp yürümeye başladı, Agustina ile buluşması gereken saate kadar.

Birlikte olduklarında ise aralarında açılmış olan uçurumu hissetti.

ve adam evrenin yarıldığını hissetti
onun öfkesi ve hakaretleriyle sarsılmış
ve pençeleriyle parçalanan yalnız eti değildi
bilinciydi de
ve ruhunun artığı gibi kaldı orada
tufan ile
devrilen kuleler
ve alevlerle toza dönüşen.

O sırada

Nacho Sr. Pérez Nassif'in çizgilerini inceliyordu: Sefahat düşkünlüğü ve hasislik, ikiyüzlülük ve bayağı ihtiras, beceriklilik ve ustalık ve tipik Buenos Airesli tavırları, kusursuz bir saç kesimiyle birlikte bariz bir yönetici tipi. Fotoğrafı kesip koleksiyonunun öteki parçaları arasına çiviledi. Biraz geriye çekilip, uzman gözlerle hepsini ölçüp biçti. Sonra karşı duvara baktı: Aslanlar, saflıkları ve güzellikleriyle ışıldıyordu.

Bir Beatles plağı koyduktan sonra yatağına uzandı ve tavana bakarak düşünmeye koyuldu.

Doğar doğmaz bezleri kirleterek, süt kusarak (mümkün olan her şeyi veriyorum, biliyorsun) şişmanlıyorlar (bakın ne kadar da güzel, önlüğüyle salyasını silerek), büyüyorlar, hayatlarının yegâne büyüleyici ve gerçek anına ulaşıyorlar (akılsız ve hayalci, çılgınlar) ve sonra sopalar, öğütler ve (öğretmenciklerle) bir ikiyüzlüler sürüsüne (yalana gerek yok, çocuklar, tırnaklarınızı yemeyin, duvarlara kötü sözler yazmayın, dersten kaçmayın), bir gerçekçiler, sınıf atlayanlar, hasisler sürüsüne (tutumluluk servetin temelidir) dönüşüyorlardı. Yemek yemeyi bir an bile bırakmaksızın dışkı salıp dokundukları her şeyi kirletiyorlar. Sonra işler, evlilikler, evlatlar. Yeniden küçük canavar, eskiden süt kusan eski küçük canavarın hayran bakışları önünde, komedinin yeniden başlaması için süt kusuyor. Mücadele, toplu taşıma araçlarında yer ve idari mevkilerde koltuk kavgası, kıskançlık, dedikodu, ülkenin tankları geçit töreni yaparken aşağılık duygularının tatmini (kendini güçlü hisseden cüce). Vesaire.

Kalkıp yürüyüşe çıktı. *Julia, Julia, oceanchild, calls me**. Mendoza y Conde'ye varınca kaldırım taşına oturdu ve alacakaranlıktaki ağaçlara baktı: Soylu, güzel ve suskun ağaçlar. *Julia, seashell eyes, windy smile, calls me***. Şu kahrolası Japon kadın, şu pislik Japon kadın, her şeyi mahvetmesi mi gerekiyordu. Trenler, ayakta dikilen sürünün nakliyesine başlıyordu işte; üzerlerinde hâlâ minicik numaralarıyla karıncaların işyerlerinden çıkışıyla büyük karınca yuvasında gece başlıyordu. Yedi saat boyunca Kâğıtlar ve Dosyaları, iyi günler efendim, izninizle Senyor Malvicino, iyi akşamlar Senyor Dolgopol, sizi Senyor Loprete görmek istiyor diyerek, kendilerinden bir üstteki karıncaların önünde eğilerek, onların ayakkabılarını parlatırken kendi aptallıklarına gülümseyip kızararak götürüp getirdikten sonra; şimdi hızla metroya koşup konservedeki sardalyeler gibi yolculuk ederek, birbirlerini öne doğru iterek, birbirinin ayağına basarak, alçak sesle yer kavgası yaparak, birbirlerini koklayarak; hayatı metroda sonsuz bir yolculuk ve sonsuz bir işyeri gibi hissederek ve ortasında evlilikle, ütü ve masa saati hediyeleriyle ve sonra çocuk, iki çocuk (işte bu büyüğün fotoğrafı, bakın ne kadar canlı, verdiği cevabı söylesem bana inanmazsınız) ve borçlarla, Ascenso'da ertelemeler, Café'de bahisler, Futbol ve At yarışları cumartesi ve pazar ile –hanımefendinin raviolisi, hanımefendinin yaptığı ravioli gibisini yememişsinizdir– ve sonra yine pazartesi, işyerine varmak için tren ve metro.

İşte şimdi aynı trende geri dönüyorlardı, ayaktaki bir sürü gibi. Gece başlıyordu, rüya ve seks imgeleriyle; önce *La Razón* okunur, sonra soygunlar ve kusursuzlaştırılmış suç imgeleri, ardından TV ve rüya, her şeyin mümkün olduğu. Karıncacığın İkinci Dünya Savaşı Kahramanı'na, Ofis Şefi'ne, Şefsiniz diye beni itip kakamazsınız diye cesurca bağıran Birey'e, Bakanlık'taki kızların arasında yenilmez Don Juan'a, River'ın zaptedilemez vurucusuna, Fangio'ya, Bir Torino Marka spor araba Sahibi'ne, Carlitos Gardel'e, yalnız Leguisamo'ya, Sokrates'e, Aristoteles Onasis'e dönüştüğü her şeye kadir rüyalar.

Trenler geçiyordu.

Artık gece olmuştu. Kalkıp eve doğru yürümeye başladı.

---

* (İng.) Beatles'ın bir şarkısının sözleri: "Julia, Julia okyanusun çocuğu, beni çağırıyor."

** (İng.) Aynı şarkıdan başka bir dize: "Julia, gözleri denizkabuğu, gülümsemesi rüzgâr, beni çağırıyor."

*Julia, Sleeping sand, silent cloud.**

Kız kardeşini yatağa uzanmış, tavana bakarken buldu.

Sessiz ve içi daralmış

pencereden bakmaya koyuldu. Bu lanetli şehirde tam şu anda, onlarınkine benzer ne kadar çok dehşet, ne kadar çok bilinmeyen yalnızlık vardı? Sırtında başka bir kini, kızın kinini hissediyordu. Döndü: Sert yüzü, dar çenesi, küçümseyici kalın dudakları, kızgınlığının sınırına vardığını, biraz sonra bu basınçlı nefret kazanının patlayacağını gösteriyordu. Neredeyse düşünmeden, tahammül edilmez acısıyla itilmiş Nacho, kıza ne yaptım *ben* sana, diye sordu haykırarak. *Ben* dedi, öfkeyle vurgulayarak, elleriyle kendi göğsünü işaret ederek. Ve neden kız kendisine kin duyuyordu ki, tam da o, neden?

Agustina'nın gitmek üzere kalktığını, öfke ve çaresizlik içinde fark etti.

Bir kolundan tuttu kızı:

"Nereye gidiyorsun!"

Soru, daha çok ünlemdi.

Kız başını eğdi ve Nacho onun dudaklarını kanatıncaya kadar ısırışını gördü. Sonra bir duvara yanaştı ve yumruğunu dayadı, dayanmak için değil de yumruklamak için sanki.

"Hayatta mutlak yoktur," dedi uzun bir sessizliğin ardından. "Ve eğer mutlak yoksa her şeye izin vardır."

Kardeşine değil de kendisine söylüyor gibi görünüyordu kız, alçak fakat kindar bir sesle. Sonra ekledi:

"Hayır, böyle değil. Bu, her şeye izin verildiği anlamına gelmez. Madem ki mutlak yoktur o zaman her şeyi yapmaya *mecburuz*, her şeyi yıkmaya, her şeyi kirletmeye mecburuz."

Erkek kardeşi asık suratla bakıyordu ona. Fakat kız kendini düşüncelerine vermişti ve yumruğu hâlâ duvarda sıkılı duruyordu. Ta ki birden, duvarı bütün gücüyle yumruklayarak bağırmaya daha doğrusu ulumaya başlayıncaya kadar.

Sakinleştiğinde, yatağına gitti, kenarına oturup bir sigara yaktı.

"Bunu öğrenmek bana yeterince pahalıya patladı," dedi.

Nacho kıza yaklaştı ve karşısına geldiğinde haykırdı:

* (İng.) Aynı şarkıdan başka bir dize: "Julia, uyuyan kum, sessiz bulut."

"Ama ben asla kabul etmeyeceğim bunu!"

"Kendine kötülük edersin, geri zekâlı! Beni en çok öfkelendiren de bu işte."

Ardından da alçak diye bağırarak üstüne yürüdü, delikanlıyı yumruklayıp tekmeledi, yere devirinceye kadar.

Sonra yatağının kenarına dönüp ağlamaya başladı. Fakat rahat bir ağlama değildi, kuru, vahşi ve öfkeliydi.

Sakinleştiğinde öylece tavana bakıp kaldı. Yüzü barbarlıklardan kızarmış gibiydi: Yangınlar, tecavüzler, yağmalardan. Sonra bir sigara alıp, titrek ellerle yaktı.

"Görüyorum ki Senyor Pérez Nassif'in fotoğrafını Sabato'yla Camus'nünkinin arasına koymuşsun. Sanırım oraya yalnız, mutlaktan söz eden pisliklerin fotoğraflarını koyma fikri senindi. Yanlış hatırlamıyorsam, şu anlaşmalardan birinde, söz konusu olanlar büyük domuzlardı sadece. Sıradan solucanlar değil."

Nacho'ya sonsuz gibi gelen bir süre boyunca yalnızca saatin tik takları işitildi. Sonra bir kilisenin çan sesleri.

"Pérez Nassif," diye mırıldandı Agustina, düşünceli. "Tahmin etmeliydim."

Evine vardığında

Lolita hırladı –son zamanlarda yanma geldiğinde hep yaptığı gibi– fakat bu kez neredeyse ısıracaktı, bir sopayla tehdit etmek zorunda kaldı, gerçi niyeti köpek ısrar ederse kafasını kırmaktı ya.

Köpeklerin gerçek bir içgüdüsü vardır, diye düşündü. Bir köpeğin aileden birine böyle davrandığı görülmüş şey miydi? Kendisine hırladığında bunu hangi olaylar ya da düşüncelerle birleştirerek yaptığını tespit etmeye çalışmıştı fakat hiçbir sonuca ulaşamadı.

Çıkıp rastgele yürüdü

karşısında Boston'u buluncaya kadar. Nasıl gelmişti oralara kadar? Bir zamanlar, üniversiteli çocuklarla konuşacağı zaman bu café'ye sık gelirdi. Ama şimdi?

Bir cin istedi ve başka sıkıntılı anlarında yaptığı gibi dikkatini eski

duvarlardaki lekelere verdi. Onları incelerken, bir mağara görmeye başladı hayal meyal, içinde de kendisine tanıdık gelen üç varlığı seçer gibi oldu. Tavırları, törenin gerçekleştiği yeraltı yapısının türü (mezar ya da şapel) hepsi, sanki önceki herhangi bir varoluşunda yaşadığı ağır bir ritüeli şekillendiriyor gibiydi.

Gözleri ayrıntıları, özellikle de töreni yöneten mistagogun* çizgilerini yakalamaya çalışırken yoruldu. Kapattı gözlerini, biraz dinlendi, gerçi heyecanı giderek artıyordu ya, sonunda bunun kendi varoluşuyla bağlantılı olduğu kanısına vararak çizgileri incelemeye döndü. Ta ki ayrıntılar tanıdık ve sapkın bir suratı tamamlayıncaya kadar; yıllar ve yıllar boyunca, hayatından boşuna uzak tutmaya çalıştığı birinin suratını: R.'nin!

O gizli şifrenin anahtarını bulur bulmaz geri kalan, anında çözüldü. Yeniden gözlerini kapatınca, fakat bu kez sanki anıyı reddetmek için gözlerini iyice sıkınca, o 1927 gecesinin sefih dehşeti yeniden canlandı.

Fakat bunda pek hayret edilecek bir şey yoktu ve belki de sonradan saplantısını o lekelerde bulmaya eğilimli oluşuna atfedecekti. Ancak tam o anda café'ye R.'nin girişi, işte bu gerçek olamazdı, sanki kendisini gözlüyormuş ve hiyerogramı deşifre etmeyi bitireceği anı bekliyormuş gibi.

1938'den beri görmüyordu onu.

Yakına oturdu, o da cin istedi, içti, hesabı ödeyip kendisiyle konuşmak için en küçük bir teşebbüste bulunmaksızın çekti gitti.

Sabato çöktü. Kendisini takip etmişti, belliydi. Fakat, bu durumda, Curie Laboratuvarı zamanındaki gibi tedirgin etmek için neden yaklaşmamıştı? O adamın sayısız kovalama tekniği uyguladığını ve sessiz ve anlamlı mevcudiyetinin, uyarı usullerinden biri olduğunu düşündü. Fakat bu seferkinin anlamı neydi?

Şu mağaranın dehşeti üzerine tekrar tekrar, baş döndürücü bir yavaşlıkla düşündü, ta ki Arcos Sokağı'nın yeraltı yollarına yeniden gitmesi gerektiğini anlayıncaya ya da anladığını sanıncaya kadar.

Kule gibi modern binalarla çevrilmiş eski evi yeniden gördüğünde, krom kaplamalı ürünler pazarında bir mumyayı seyrettiği hissine kapıldı.

Parmaklıklara yerleştirilmiş bir levha, resmi bir müzayedeyi ilan ediyordu. O murdar ve cüzamlı enkaza bakarak ve R.'yi tanıdığı için,

* Dini sırları yorumlayan ve öğreten din adamı.

yalnızca, ilgisiz kimseler tarafından yakılacak aile albümüne son bir bakış atsın diye davet etmek amacıyla yolunun üzerine fırlamadığını düşündü: İşin içinde kat kat daha derin bir şeyin olduğunu hissetti. Ve daha korkulacak.

Kapıya bir göz attı. Zincir ve asma kilitle kitlenmişti, gerçi bunlar da antika parmaklık gibi paslanmıştı ya. Bütün bu mücadele ve başarı yılları boyunca bu kapıyı hiç kimsenin açmamış olduğu hemen hemen kesindi. Niçin? Büyük ihtimalle Don Amancio asla görmek istememiş[illegible] evi, sokaktan bile.

Garaj kapısının oraya kadar gitti, o güzelim işçiliğin eseri demir kapı Buenos Aires'te bolca bulunan şu hırsızlar ve antikacılar birleşimi tarafından çalınmış olacaktı. Şimdi yerini bir çift alelade kaplama kapı kanadı dolduruyordu. Paslanmış, yamru yumru, üzerindeki YAŞASIN PERÓN yazısıyla, kapı kanatları kaba bir madeni tel ile, kendiliğinden oluşmuş iki delikten birbirine eğretice tutturulmuştu.

Juramento Sokağı boyunca bir hırdavatçı aradı, bir tel makası ve fener satın aldı, sonra geceyi beklemek üzere yürüdü. Juramento'dan Cuba'ya varıp Belgrano Meydanı'na ulaştı, alacakaranlık koyulaştıkça ruhunun en gizli bölgelerine iyice nüfuz edecek kilise karşısında büyülenmiş, bir bankta oturup kaldı. Kendini gittikçe daha yalnız hissederek, hiçbir şey görmemeye, o saatte şehrin bu kısmında hüküm süren uğultudan başka hiçbir şey işitmemeye başladı. Kederli bir alacakaranlıktı, gizli ve kötü olanın hükmettiği; gece varoluşlarına başlayan yarasaların –kanatlı farelerin cıyaklamalarıyla şakıyan karanlıkların kuşları, karanlık tanrıların ulakları, dehşetin ve karabasanların yapış yapış şövalyeleri, mağaralar, fareler ve gelincikler teokrasisinin müritlerinin– içinden geçtiği bir alacakaranlık.

Kendisini şehvetle bırakıyordu bu hayali görüntülere; şahmeranlar, hamamböcekleri, dağgelincikleri ve kurbağagiller, kertenkeleler ve gelinciklerden oluşan maiyeti tarafından çevrelenmiş karanlıkların büyük hükümdarının tecellisini izliyor gibiydi.

Sonunda her zamanki sıradan uğultuyla, neon ışıklarıyla ve otomobillerin gürültü patırtısıyla uyanıncaya kadar. Havanın yeterince kararmış olduğunu düşündü, Arcos Sokağı'nın ağaçları arasında hiç kimse onun hareketlerini fark edemezdi artık. Yine de tedbirlerini artırdı, yoldan geçen birinin uzaklaşmasını bekledi, büyük apartmanların girişlerini gözetledi ve tam telleri kesme işine girişecekti ki o evlerden birinden, sanki o ana kadar saklanmış gibi, oldukça iyi tanıdığı iri bir şekil

çıkıp aceleyle uzaklaştı gibi geldi.

Korkudan felç olmuş gibi kaldı.

Eğer o kaçan gölge gerçekten Dr. Schneider'inkiyse, R. ile arasında ne gibi bir bağ olabilirdi? R.'nin kendisini, öbür sefer Vidal Olmos'ta olduğu gibi, karanlıklar evrenine girip araştırmaya zorladığını kim bilir kaç kez düşünmüştü; yoksa Schneider bunu mu engellemeye çalışıyordu, ya da engelleyememesi durumunda, uzun uzun hazırlanmış cezanın sonuca ulaşmasına mı çalışıyordu?

Bir süre sonra sakinleşti ve aşırı heyecanlanmış olduğunu, o siluetin Dr. Schneider olması için bir neden olmadığını, üstelik daha önce pek çok kez olduğu gibi, eğer karanlıklardan gözetliyorsa, kendini göstermesinin Schneider'e hiçbir yararı olmayacağını düşündü.

Teli kesti ve kocaman kapının kanadını tekrar kapatmaya dikkat ederek girdi.

Yaz gecesinde ay, bulut kümesinin arasından zaman zaman çıkıp o kasvetli sahneyi aydınlatıyordu. Artan heyecanla, canavarsı bir kanserin yiyip bitirdiği bahçe boyunca ilerledi: Devasa otlar, kültünü asla öğrenmedikleri bir tapınağın çerçöpü arasında dilenciler gibi yaşarken, adsız sarmaşıklar palmiyelerle manolyalar, yaseminlerle kaktüsler arasında acayip birleşmeler oluşturmuştu.

Karşısında duran, dökülmüş frizleri, çürümüş ya da menteşelerinden çıkmış panjurları, kırık camlarıyla o kocaman evin harabesine düşünceli düşünceli baktı.

Hizmetçilerin müştemilatına yaklaştı. Gözlerini büyük evin o penceresine doğru kaldırmaya gücü yoktu, en azından o an için. Bu yüzden büyük eve sırtını dönüp, düşünceli ile dehşete düşmüş arasında bir halde, ötekinin yıkıntılarına bakmak için yere oturdu; çünkü biliyordu, sararmış albümün sonunu getirmek için dehşetle yüzleşmeliydi. Ve belki de bu buluşmanın kesin olduğunu bildiğinden, Florencio ve Juan Bautista'nın anısını hafızasında yaşatmıştı. Marcelo'da birbirine karışan Florencio ve Bautista'nın: aynı donuk ten, siyah saçlar ve o kara ve nemli büyük gözler; her ikisinin de sakalları çıkmış, ikisi de, Conde de Orgaz'ın Cenazesi'ne katılmaya hazırlar. Florencio, başka bir şey, başka bir yerin (başka bir kıtanın, başka bir gezegenin) tatlı, hoş bir manzarasını düşünerek, dalgın, o zamanların köy halkının kesin bir sezgiyle dedikleri gibi "biraz kaçık." Fiziksel çizgilerin hemen hemen aynılığına rağmen, küçük kardeşinin gerçekçi ve sağduyulu ifadesine zıt bir ifadesi var. O anda, aileden birinin yararsız fakat güzel bir gele-

neği sürdürme görevini alması gibi, Marcelo'nun babası Juan Bautista'nın havasını ve karakterini değil de amcası Florencio'nunkileri miras aldığını düşündü yeniden.

Nicolás'ın, o 1927 akşamında, defalarca tekrarladığı maymun taklidi için çıktığı okaliptüse bakıyordu. Birden çığlıklar atmayı bırakışını, hepsinin susuşunu ve kendisinin ensesinde uyarıyı hissedişini hatırladı. Çağrının geldiği yeri bilerek, korkulu bir yavaşlıkla arkasına dönüp başını kaldırınca, pencerede, yukarıda, sağda, Soledad'ın hareketsiz imgesini görmüştü.

Işığın azlığından, kızın felç eden bakışlarını yönelttiği yeri saptamak zordu. Fakat o biliyordu.

Sonra ortadan kaybolmuştu ve onlar da yavaş yavaş hemen önceki faaliyetlerine dönmüştü, ancak bir dakika öncesinin endişesiz neşesi yok olmuştu artık.

Asla kimseye Soledad'la ilgili olayları anlatmadı, Bruno hariç. Gerçi ona, doğal olarak, o canavarca ayinden söz etmemişti ya. Şimdi de bahçede oturmuş, neredeyse yarın yüzyıl sonra, çemberin kapanacağını hissediyor ya da seziyordu. O geceyi hatırlıyordu, gitarın Florencio tarafından dalgın dalgın tıngırdatılmasını, Juan Bautista'nın bitmez tükenmez patates kızartmalarını ve "yeter" diye bağırıp uyuyabildikleri (kendisinin değil elbette) ana kadar, devamlı *La pulpera de santa lucia'*yı* söyleyen Nicolás'ı.

Bruno'ya, Nicolás'ın evinde, Rosas'ın büyük yağlıboya portresinin hükmettiği o salonda, kızla nasıl tanıştığını anlatmıştı. İletişim kurmak için konuşmaları gerekmeyen o varlıklardan birinin mevcudiyetini arkasında hissettiğinde bir trigonometri teoremi çalışıyorlardı. Arkasını dönmüş ve ilk kez, aynı gri-yeşil gözleri, sıkılmış dudakları ve atasının otoriter ifadesinin aynısı, o atanın piç mirasçısını –evet kesinlikle öyleydi– görmüştü. Nicolás, mutlak bir hükümdarın huzurundaymış gibi dilsizleşmişti. Kız, sessiz bir amirane tonda, bir şey sormuş ve Nicolás, S.'nin daha önce hiç duymamış olduğu bir sesle cevap vermişti. Sonra da kız geldiği gibi öyle gizlice çekilmişti. Teoreme dönmeleri biraz vakit almış ve S.'nin kafasında bulanık bir izlenim kalmıştı, ki daha yakınlarda, yetişkinliğinde şöyle özetleyebileceğini düşünmüştü: Kız, ona var olduğunu, orada olduğunu bildirmek için ortaya çıkmıştı. Sonunda her ikisini de birlikte kullanmaya karar verinceye kadar defalarca aralarında gidip geldiği bu iki fiilin, aynı şeyi ifade etmediğini ve

* Ünlü bir tango.

hatta korkunç şekilde zıt olabileceklerini bilmesine rağmen. Fakat izleniminin bu şekilde açıklanması neredeyse kırk yıl sonra, o günü Bruno'ya ilk kez anlattığında mümkün olabilmişti, sanki ilk anda yalnızca bir fotoğrafını çekebilmiş de üzerinden onca vakit geçtikten sonra, ancak kısa bir süre önce bu fotoğrafı yorumlayabilmişti.

O teorem gecesi, rüyasında bir yeraltı geçidinde ilerlediğini ve geçidin sonunda Soledad'ın kendisini, çıplak, karanlıkta ışıldayarak beklediğini gördü.

O geceden sonra dikkatini bu rüyadan başka hemen hemen hiçbir şeyde toplayamadı. Ta ki yaz gelip de nihayet, kızın kendisini beklediğini bildiği Arcos Sokağı'ndaki eve gidinceye kadar.

İşte oradaydı, şimdi, karanlıkta titreyerek, üç arkadaşının da uyku soluklarına geçmesini bekleyerek. Sonra büyük bir dikkatle doğrulup bahçede giymek üzere, ayakkabıları elinde dışarı çıktı.

İhtiyatla, büyük evin arka kapısına, kış bahçesini kapatan büyük bölmenin kapısına doğru yürüdü. Tahmin ettiği gibi kapı kilitsizdi. Bulutlar izin verdikçe, ay ışığı camlar aracılığıyla tuhaf bir şekilde mavi, kırmızı karelerle renklenmiş olarak kış bahçesini aydınlatıyordu. Yarı karanlığa alışınca kızı üst kata çıkan merdivenin başında gördü. Değişken ve geçici ışık, kızı kendi gerçek dünyasına yerleştiriyordu. Birkaç kez Bruno'ya, Soledad'ın isimlerle ilgili şu eski doktrinin onayı gibi olduğunu anlatmıştı; ismi, bulunduğu halin tam bir karşılığıydı: Hermetik ve yalnız; açıklanması işkence ve ölümle cezalandırılan şu güçlü ve kanlı Tarikatlardan birinin sırrını koruyormuşçasına. İçindeki şiddet sanki bir kazanda basınç altında tutuluyordu. Fakat kazan buzdan bir ateşle besleniyordu. Bruno'ya açıklamaya çalıştığı gibi, onu betimlemek için kullanılacak güvenilmez ve riskli dile gerek yoktu, kızın kendisi bir oksimorondu.* Daha çok, zorunlu sözlerinin (ya da seks çığlıklarının) dışında, sessizlikleri, alışıldık şekilde "hayat meseleleri" olarak adlandırılanlara karşılık gelmeyen, aksine karabasanları yöneten başka gerçekler sınıfındaki olayları ima ettiği için. Bir gece varlığıydı, bir mağara sakini; yılanların dondurucu bakışına ve cinselliğine sahipti.

"Gidelim," diye buyurmakla yetindi Soledad.

Yan kapılardan birine yönelerek bir hole girdiler. Sağ elinde taşıdığı ve her şeyin öngörülmüş olduğunu kanıtlayan antika bir gaz lambasıyla bir köşeye gitti ve bodruma açılan bir kapak gösterdi. Tuğla ba-

* Anlamı kuvvetlendirmek için zıt kelimelerin bir araya getirildiği deyiş tarzı.

samaklardan, yer altının nemli serinliğini gittikçe daha fazla hissederek indiler. Kız her türden eski eşya arasından, başka bir kapağa doğru yönelip işaret etti, S. kapağı kaldırdı. Böylece başka bir inişe başladılar, fakat bu kez, iki yüzyıldan fazla bir süre boyunca rutubetin yarı yarıya harap ettiği, kolonyal döneme ait büyük yassı tuğla basamaklardan. Süzülerek gelen suyun gizemli sızıntıları duvarlar boyunca kayıyor, o ikinci yeraltı katını daha da ürkütücü kılıyordu.

Lambanın güçsüz ışığında ne yaptığını göremiyordu fakat adımlarının ancak çok derin ve boş bir ortamda duyulabilecek zayıf yankısı S.'yi, merdiven dışında bir şey olmadığını tahmin etmeye yöneltiyordu; hatta tuğla duvarlarla bile desteklenmemiş toprakta kazılmış dar bir geçitte olduklarını. Tünel tek bir kişinin geçişine ancak izin veriyordu, kız lambasıyla önden yürüyordu ve yarı şeffaf tuniğinden, yumuşacık bir vakarla hareket eden bedenini görebiliyordu S.

Birkaç kez gazete ve dergilerde, kolonyal zamanlarda yapılmış ve metronun ve gökdelenlerin inşası sırasında keşfedilmiş, Buenos Aires'in gizli tünelleri hakkında yazılar okunuştu. Kimsenin de kabul edilebilir bir açıklama yaptığını görmemişti. Özellikle, Socorro Kilisesi ile Recoleta arasındaki yaklaşık bir buçuk kilometre uzunluğundaki tüneli, Manzana de las Luces katakomplarını ve XVIII. yüzyılın eski evleriyle bu tünelleri birbirine bağlayan geçitleri, amacının ne olduğunu kimsenin çözemediği bir labirentin bütün tamamlayıcı yapılarını hatırlıyordu.

Artık yarım saatten fazla bir süredir yürümekteydiler, yine de süreyi tam olarak ölçmesi zordu çünkü o gerçeklikte zamanı normal hayatın ve ışığın ritmiyle algılamıyordu. Belli bir anlamda, o sessiz ve çıldırtıcı yürüyüş, geçidin kıvrımlarını, çatallarını izlerken sonsuz gibi geliyordu. Yöneldikleri yere doğru giden yol boyunca kızın yürüyüşündeki güven de şaşırtıyordu onu. Bir yandan da, dehşetle, o labirentin ayrıntılarını tam olarak bilmeyen birisinin, aniden önlerinden kendi daha da iğrenç ve nüfuz edilmez labirentlerine doğru kaçarak geçtiklerini hissettiği (görmekten çok) dağgelincikleri, gelincikler, fareler arasında ebediyen kaybolup Buenos Aires'in sokaklarına bir daha asla dönemeyeceğini düşünüyordu.

Ta ki nihayet o yere varmakta olduklarını anlayıncaya kadar, keza ileride, diplerde bir aydınlığın yayıldığı görülüyordu. Tünel genişliyordu ve sona erdiğinde aşağı yukarı bir oda büyüklüğünde, duvarları büyük kolonyal tuğlalardan çok kaba bir biçimde yapılmış olan bir ma-

ğarada buldular kendilerini; uzak bir köşesinde bir merdiven görülüyordu belli belirsiz. Bir duvarının üstünde, o ölgün aydınlığı yayan, Virrey Vértiz döneminde kullanılan fenerlerden biri vardı.

Merkezde, yere serili, neredeyse hapishane işi, fakat o gün hâlâ kullanılmakta olduğu izlenimi veren, bir ot şilte vardı ve birkaç kaba saba ahşap bank da duvarlara dayalıydı. Her şey çok uğursuzdu, daha doğrusu özellikle bir hapishane imgesi uyandırıyordu.

S. merdivenden inen birinin adımlarını işittiğinde Soledad lambasını söndürmek üzereydi. Birden onun sert yüzünü, gündüz körü gözlerini seçebildi: Gelen R.'ydi! Rojas'tan La Plata'ya okumak için gittiğinden beri görmemişti onu, kör edilmiş serçenin acısını daima hatırlardı ve şimdi, tam da bir daha asla yoluna çıkmayacağını hayal ederken (ve arzularken) karşısında buluyordu onu.

R. ile Soledad arasında ne gibi bir bağ olabilirdi? Neden buradaydı, kendisini bekler gibi? Aniden Soledad ile onun ortak bir şeyleri olduğunu sezdi; o karanlık, gaddar ve belki de büyüleyici özdeş hal.

"Beni tekrar göreceğini sanmıyordun ha?" dedi, o nefret ettiği boğuk ve iğneleyici sesle.

O inde, bir karabasan üçgeni oluşturan üç kişiydiler. Soledad'a baktı ve kızı, yaşına hiç uymayan bir dindar vakarla hiç olmadığı kadar hermetik buldu. Gittikçe daha hızlı inip kalkan göğsü olmasa bir heykel sanılabilirdi: Gizlice ürperen bir heykel. Tuniğinin altından S., onun dişi yılan bedenini görüyordu.

R.'nin, bir baş hareketiyle yukarıyı işaret edip konuşan sesini işitti yeniden:

"Belgrano'daki kilisenin yeraltı mezarının altındayız. Bilir misin? Hani şu yuvarlak kilise. Inmaculada Concepción Kilisesi,*" diye ekledi ironik tonla.

Sonra, S.'ye farklı gelen, neredeyse korkulu (onda olması beklenmeyen) bir sesle:

"Buranın da Körlerin evreninin düğüm noktalarından biri olduğunu söyleyeceğim sana," dedi.

Bir sessizliğin bitiminde, ekledi:

"Burası, bundan böyle senin gerçekliğinin merkezi olacak. Yaptığın ya da yapmadığın her şey seni yine buraya yöneltecek. Ve kendi isteğinle dönmezsen görevini sana biz hatırlatırız."

Sonra sustu ve Soledad, ağır ağır ve ayinsel hareketlerle tuniğini çı-

* (İsp.) Bakire. Meryem anlamına gelir.

kardı. Yukarıda çaprazlanmış kollarıyla giysisini kaldırdıkça geniş kalçalı bedeni, ince beli, göbeği ve nihayet hareketleriyle sallanan memeleri çıkıyordu ortaya.

Çıplak kalınca, yüzü S.'ye dönük olarak yatağın üzerine diz çöktü, sonra bacaklarını açıp öne doğru uzatırken, vücudunu yavaşça arkaya doğru attı.

S. o anda, Evren'in merkezinin orada olduğunu hissetti.

R. güçlü bir yanık yağ kokusu ve fazlaca duman çıkaran feneri duvardan aldı, mağarayı geçti ve S.'nin yanında durup emretti:

"Şimdi görmen gereken şeye bak."

Feneri Soledad'ın vücuduna yaklaştırarak onun küçük karnını aydınlattı, o ana kadar karanlıkta kalmış olanı. Korkunç bir büyülenmeyle S., Soledad'ın cinsel organının yerinde, ağırbaşlı bir bekleyişle, yoğun bir endişeyle kendisini gözleyen kocaman gri-yeşil bir göz olduğunu gördü.

"Ve şimdi," dedi R. "yapman gerekeni yapmalısın."

O andan itibaren garip bir güç, ona hükmetmeye başladı ve bakmayı sürdürerek ve büyük yatay göz tarafından bakılarak, soyundu, sonra R. ona Soledad'ın önünde, açık bacaklarının arasında diz çöktürdü. O cinsellikle yüklü ciddi göze korku ve sadizmle bakarak birkaç saniye öylece kaldı.

Sonra kız, vahşi bir parıltıyla doğruldu, büyük ağzı vahşi bir hayvanın yalayıp yutan ağzı gibi açıldı, kolları ve bacakları S.'yi güçlü etten çengeller gibi sarıp sıktı ve yavaş yavaş bükülmez bir maşa gibi, orada, aşağıda kırılgan esnekliğiyle teslim olduğunu hissettiği o büyük gözle karşılaşmaya zorladı, ta ki ezilip yarılıncaya kadar. O buz gibi sıvının yayıldığını hissederken başka bir mağaraya girmeye başlıyordu, ama bu mağara kanlı ayine, canavar körlüğüne tanıklık edenden daha gizemliydi.

Şimdi, kırk beş yıl sonra, Arcos Sokağı'ndaki eski eve geri dönüyordu. "Sen kendi isteğinle yapmazsan, görevini sana biz hatırlatırız." O 1927 gecesi uyarmıştı onu ve 1938'de, Paris'te, bilimin aydınlık evrenine sığınabileceğine inandığı sırada yine hatırlatmıştı. Ve şimdi sessizce tekrarlamıştı, tam da... Tam da, ne?

Bilmiyordu ve acaba asla gizini çözemeyecek miydi? Ama tabii, R.'nin, uyarıyı yapmak için kendisini Boston'da bulduğunu biliyordu. Böylece de kendini eski bahçenin süprüntüleri arasında bulmuştu.

O ana kadar kış bahçesinin siperliklerine doğru bakma gücünü bu-

lamamıştı kendinde. Görünüşte her şey tekrarlanıyordu: Yaz gecesi, sı caklık, aynı sıkıntı yüklü bulut kümesinin arasından görünen ay. Fakat araya talihsizlikler ve fırtınalar, sürgün ve hayal kırıklığı, deniz ve mü cadeleler, aşk ve çöl kumları giriyordu. Neydi peki, bu dönüşün ger çekten dönüş olmasını gerektiren şey?

Kendi ruh halinden mi, María de la Soledad'ın çevresini daima sa ran muamma yüzünden mi, gerçekten var olan bir şeyden mi bir bilse; ama ay ışığının kederli ve acılı bir kararlılığı vardı. Belgrano'nun eski fakat tanınmış bir evinin bahçesinde değil de, insanlarının bir laneten kaçarak terk ettiği bir gezegenin topraklarındaymış gibi gelmeye baş ladı ona; insanları, güneşin asla görünmediği ve asla görünmeyeceği, ayın morumsu ışığına teslim olmuş gezegenlerinden kaçıp evrenin baş ka bölgelerine göç etmişti. Fakat bu öyle bir aydı ki kesin kalıcılığı sa yesinde, hem sonsuz melankoli hem de şiddetle, sadist fakat cenaze cinselliğiyle donanmış doğaüstü bir güç kazanacaktı.

Artık vaktin geldiğini anladı.

Doğrulup camları kırılmış, zaman ve bakımsızlık yüzünden harap olmuş cam bölmeye doğru yürüdü. Paslanmış kapıyı büyük bir gayret le açtı ve yeraltına doğru yürüyüşü başladı, geçen seferkini, fenerinin ışığında tekrarlayan.

O labirentin bitiminde kendisini bir şeyin beklediğini biliyordu.

Fakat ne, bilmiyordu.

Çıkış

inişten defalarca daha zordu, çünkü yol kaygandı ve sezinlediği o bal çıklı uçuruma kaymaktan korktu birden. Ayakta ancak durabiliyor, kendisini içgüdüsünün ve yukarılardaki birkaç yarıktan süzülen kat ışığın yönlendirmesine bırakıyordu. Böylece yavaş yavaş, ihtiyatla fakat umutla, aydınlık büyüdükçe artan umutla çıkmaktaydı. Yine de, ışığın bir güneş gündüzünden gelen ışık olmadığını, daha çok kutup bölgeleri ni dondurucu bir şekilde aydınlatan şu gece yarısı güneşlerinden bi rinin aydınlattığı bir gökyüzünün ışığı olduğunu düşündü (ve bu dü şünce onu rahatsız etti); bu fikir mantıklı bir temeli olmamasına rağ men kafasında kök salmaktaydı, ta ki cesaret kırıcı olarak adlandırıla bilecek bir duyguya dönüşünceye kadar: Çok uzun bir süre korkunç yerlerde başıboş dolaştıktan sonra yurduna dönen ve döndüğü yurdu-

nun kendi yokluğunda büyük bir felaket sonucu, görünmez ve zalim şeytanlar tarafından yakılıp yıkılmış olabileceğinden, giderek artan bir endişeyle kuşkulanan birinin ruhunda oluşabilecek duygunun aynısına.

Zorlu çıkışta çok huzursuz, heyecanlıydı, belki de bu huzursuzluk kalbini sıkıştıran o kuşkudan da kaynaklanıyordu. Duruyor ama oturmuyordu; yalnızca yolun çamurlu olmasından değil, bacaklarının arasından geçtiklerini hissettiği ve zaman zaman o alacakaranlıkta görür gibi olduğu devasa farelerin verdiği korku nedeniyle de: İğrenç, kem gözlü, diş gıcırdatan, yırtıcı fareler. Sona yaklaştığını hissederken, beklediği felaketin doğruluğu da onaylanmaktaydı, keza, yavaş yavaş Buenos Aires'in kendine özgü uğultusunu algılaması gerekirken, sessizlik iyice belirginleşiyor gibiydi. Nihayet gözleri bir evin bodrumunun girişi gibi görünen şeyi hayal meyal seçti. Öyleydi de. Rutubetin ve zamanın yarı yarıya çürüttüğü tuğlalardan bir duvara açılan daracık bir geçitten, başta, molozlarla, kırık tahtalar ve yukarıdaki çatlakların ışığını büyük bir arzuyla arayarak yükselen yabani otlarla birlikte, yağmurların taşıyıp yığdığı killi toprağa karışmış, bir yığın belirsiz eşyayı ancak görür gibi olduğu o bodruma girdi.

O süngerimsi yığınlar arasında, kendisini büyük ihtimalle binanın, bu bina ne olursa olsun, alt katına götürecek olan çıkışı bulmak için ilerledi. Tavan yontulmamış taştandı ve belki de bu yüzden çökmemişti. Fakat üzerinde, çok hafif de olsa o yeraltını aydınlatan ışığın girdiği büyük bir yarık görünüyordu; ışık yukarıda, başta var olduğunu sandığı binanın aslında olmadığını bunun yerine basit bir yapının kalıntısının bulunduğu boş bir arsa olabileceğini düşündürdü. Yukarıdaki yarık, yontulmamış taş döşemeye değil, çürüme nedeniyle gevşekçe yarılmış eski tahta bir kapıya aitti, şimdi bunu tespit edebiliyordu. Bu kapının çöp yığını yüzünden, henüz seçemediği bir merdivene açılması gerektiğini hesapladı. Yığınlardan birinin üstüne tırmanmaya çalıştı fakat ayaklarının altındaki katı değil de süngerimsi ve yumuşak şey çökünce, koca koca farelerden oluşan bir sürü ortaya çıktı, aralarından birkaçı, isteriye kapıldığı için üstüne çıktı, bacakları ve gövdesi boyunca koşuşturarak yüzüne kadar geldi. Elleriyle vurarak, tarif edilemez bir tiksinti ve çaresizlikle, onları vücudundan defedip atmaya çalıştı. Fakat bir tanesinin yüzüne çıkmasını engelleyemedi, cıyaklamaları arasında yanaklarında iğrenç derisini hissetti ve bir an için gözleri, o canlı ve öfkeli süprüntünün kızıl, küstah ve kıvılcım saçan minik gözleriyle karşılaştı. Kendini tutamadı ve gırtlağından, bir kusmanın boğ-

duğu yırtıcı bir çığlık çıktı, sanki kokuşmuş iğrenç bir su birikintisinde yarı boğulmuş halde haykırır gibi. Çünkü kusmuğunu yedikleri oluşturmuyordu (uzun bir süredir yemek yiyip yemediğini hatırlamıyordu), tiksindirici yoğun bir salya gibi yavaşça akıp giden yapış yapış bir sıvıydı.

İçgüdüyle geri çekildi ve yine daha aşağıda, bodruma girdiği ya da çok uzak zamanlarda girmiş olduğu çarpık çurpuk delikte buldu kendini. Fareler oraya buraya doğru kaçıştılar ve gömleğinin koluyla, pisliğin artıklarını temizleyerek ağzını silmek için yararlandığı bir an boyunca dinlenme fırsatı buldu. Korkudan ve tiksintiden felç olup kalmıştı. O korkunç yerin her köşesinden onlarca, belki de yüzlerce farenin, binlerce minik gözle kendisini gözetlediğini hissediyordu. Ruhuna tekrar büyük bir bitkinlik hâkim olmaya başladı, o canlı çöplük duvarını aşmasının mümkün olmayacağı hissine kapıldı. Ancak daha korkuncu da, bu yerde kalıp er geç uykuya yenik düşmek ve aç farelerin merhametine kalarak balçığa devrilmek olurdu. Bu düşünce nihai çıkışı yapması için güç verdi. Ayrıca o pislik ve fareler engelinin kendisini ışıktan ayıran son engel olduğu kanısını da. Dişlerini sıktı ve çılgın gibi çıkışa doğru fırladı, başı dönerek çöp yığınına tırmandı, cıyaklayan fareleri ezdi, kendisine saldırmalarını, biraz önce olduğu gibi gövdesine tırmanmalarını önlemek için elini kolunu durmaksızın salladı ve böylece, umutsuz tekmelerine teslim olan çürümüş tahta kapıya ulaşabildi.

Büyük bir sessizlik hâkimdi şehre

Sabato insanlar arasında yürüyordu ama sanki hayaletler arasında canlı bir varlıkmış gibi, fark etmiyorlardı onu. Umutsuzluğa kapıldı ve bağırmaya başladı. Ama hepsi yollarına devam ediyordu, sessiz, ilgisiz, onu ne gördüklerine ne de işittiklerine dair en küçük bir belirti göstermeden.

Böylece Santos Lugares trenine bindi.

İstasyona varınca indi, tek kişi ona bakmadı ne de selamladı, bu halde Bonifacini Sokağı'na doğru yürüdü. Evine girdi ve varlığına ilişkin tek bir işaret oluştu: Lolita dikilmiş tüyleriyle ağzını açmadan havladı. Gladys kızıp susturdu onu: Delirdin mi, kime havlıyorsun, görmüyor musun kimse yok. Çalışma odasına girdi. Çalışma masasında

Sabato oturmuştu, iki eline yaslanmış başıyla bir talihsizliği düşünür gibi. Ona doğru yürüdü, önüne gelinceye kadar; gözlerinin dalgın ve son derece üzgün, boşluğa bakmakta olduğunu fark etti.

"Benim," diye açıkladı.

Ama Sabato kıpırtısız kaldı öylece, başı ellerinin arasında. Neredeyse grotesk bir halde tekrarladı:

"Sensin."

Fakat ötekini işittiğine ya da gördüğüne dair hiçbir belirti olmadı. Ne en hafif bir ses çıktı dudaklarından, ne vücudunda ne de ellerinde en hafif bir hareket oldu.

İkisi yalnızdı, dünyadan ayrılmış. Ve üstelik, birbirinden de ayrılmış.

Birden, oturan Sabato'nun gözlerinden yaşların dökülmeye başladığını gözledi. Sonra hayretle kendi yanaklarından da gözyaşlarının her zamanki gibi soğuk iplikçiklerinin koşturmakta olduğunu hissetti.

Metrodan yüzlercesi çıkıyordu

birbirlerine çarpıyor, toplu taşıma araçlarından iniyor, yeniden trenlere bindikleri Retiro cehennemine giriyorlardı. Tatlı ekmek ve elma şarabıyla, sirenler ve haykırışlarla uygun hale getirilmiş bir umudun arayışındaki bu umutsuzları görerek, yeni yıl, yeni hayat, diye düşünüyordu Marcelo merhametli bir alayla.

Oturduğu banktan Kule'deki saati gördü: Dokuzu gösteriyordu. Tabii, işte geliyordu, suskun fakat dakik. "Hediye," diye açıkladı paketin yeşil kurdelesini gösterip bu ucuz espriye gülümseyerek: César Vallejo, ciltli. La Lucila'lı bir Alman ciltçi yapmış. Bunlardan kalmadı artık. Neredeyse gümüşe dönmüş saçı alacakaranlıkta solgunca göze çarpıyordu. İnce eli paketi almak için dokunurken, "Ulrike," diyebildi ancak. Oturdular, fırtınalı bir okyanusun, adsız ve uzak bir belanın ortasında, küçücük bir adadaki iki kazazede gibi.

Liman tarafına doğru yürüdüler. Bütün ışıkları yakılmış, bayraklarla donatılmış, gece yarısı sirenini çalmaya hazır bir tekne vardı.

Şu yeni hayata inanıyor muydu? Kız bunu her zamanki yarıda kesilen tarzıyla sordu. "Biliyorsun, on yıl öncesine kadar dilsizdim," diye açıklardı hep, kusurlarını ifade etmedeki o bildik dürüstlüğüyle.

Aralarındaki sohbet, nekahet dönemindeki iki hastanın Aconca-

gua'ya çıkışı kadar zordu. Kişisel olan her şeyden kaçıyorlardı, derslerde ele aldıkları metinler hakkında konuşmaya çalışırlardı, ki bu da konuşmamak gibi bir şeydi. Fakat kimi kez Almancadan çeviri yapıyorlardı: Rilke, Trakl. Fakat bu da kolay değildi: İncitmeden, herhangi bir şekilde övünüyor gibi olmadan Marcelo'nun hatalarını nasıl düzeltebilirdi? Ama doğal, sen Alman kızısın, diye kızı haklı çıkarmak isteğiyle kekelemeye başlıyordu. Ya da şu *lied*'ler*. Müzikle daha iyi, biliyor musun? Sözcükler kendiliğinden zihne kaydediliyor. Fakat delikanlı utanarak şarkı söylüyordu, tonlarda ve Almancada hatalar yapıyordu, gerekenden daha çok, yapabileceğinden daha kötü hatalar: *Gewähr mein Bruder, ein Bitt***. Ama öyle değil, Marcelo, özür dilerim, bak: *Gewahr*, görüyor musun, iki noktalı, diye tatlılıkla düzeltiyordu. Schumann ikisini de duygulandırıyordu: O erkek dostluğunu, ölürken yoldaşından kendisini yurduna, orada gömülmek ve İmparator onları askere çağırdığında yakında olmak için, götürmesini isteyen askeri, şu mücadele, melankoli ve uzak sınırlardaki dostluk şarkısını söylerken. Meydanın alacakaranlığında. Böylece delikanlı, siyah bluzunun üzerindeki solgun saçlarıyla çok güzel olduğunu söylemeye çalıştı. Fakat bu denli uzun ve içten bir şeyi ona nasıl söyleyebilirdi? Öylece konuşmadan yürüdüler, teknenin daha yakın olduğunu görebilinceye kadar: ışıklar ve renkli şeritler, süsler orada da, mutlu olmak isteyen, sirenleri ve o saatin, hayatı bölecek ve bir yılın acılarını ve yoksulluğunu ve hayal kırıklıklarını geride bırakacak saatin büyüsünü bekleyen varlıkların olduğunu gösteriyordu. Sonra döndüler ve yine aynı banka oturdular. Sonunda kız saatin 10 olduğunu, 11'den önce La Lucila'da olması gerektiğini söyledi.

Evet, tabii, tabii. Marcelo da ailesinin evine mi gidecekti?

Marcelo kıza baktı. Ailesinin evine mi? Aslında... Palito yalnızdı... ve o...

Ayakta durdular, kız hep biraz daha uzun. Sonra Ulrike elini onun yüzüne dokundurup "mutlu yıllar" dedi, klişelerle hassas duygularını saklamak için hep kullandıkları şu tatlı alaycılıkla, sanki ilanlar ve aşırı parlak renkler arasında saklayabileceklermiş gibi. Sonra, ilk kez –ve aynı zamanda son– kız dudaklarını Marcelo'nunkilere yaklaştırdı ve o hafif dokunuşta çok derin bir şeyin başladığını hissettiler. Kızın siyah bluzu ve sarı pantolonuyla istasyona doğru uzaklaştığını gördü, güzel-

* (Alm.) Şarkı.
** (Alm.) Lütfen kardeşimi bırakın.

liğinden en küçük bir gurur bile duymaması mümkün mü, diye düşünürken: Saklanmış ve gizli bir manzaranın, hiçbir turizm broşüründe görülmeyen, şu iç bayıcı ve ikiyüzlü reklam broşürlerinde yer almamış (almayacak) bir yerin güzelliği. Libertador Caddesi boyunca, ailesinin evine doğru yürüdü, ta ki karşı kaldırımdan bakıncaya kadar. Evet, yedinci katta ışık vardı. Hazırlık yapıyor olmalıydılar, belki kendisini de görme beklentileri vardı, bir dakikacık bile olsa. Bunu yapmamasının miskinlik ya da kendini beğenmişlik, çılgın ve dalgın da olsa annesini üzecek bir davranış olup olmayacağını düşündü. Kadının bulmaca sözcüklerini, karmakarışık saçlarını, yanılgılarını düşünürken bir süre bocaladı. Bécquer? Bécquer'e ne olmuş? Bu şamata da ne böyle, kendisi oradayken neden böylesine yüksek sesle ezberden Bécquer okumaya kalkıyordu? Beckett, anne! Beckett! diye kesin ve entelektüel sertliğiyle paylıyordur kadını Beba. Fakat pamuk dolu bir torbayı, etkili darbelerle yumruklamak istemek gibiydi: Bécquer, Bécquer! Ne gibi bir yenilik olabilir ki! diye ısrar ediyordur bulmacasını inceleyerek.

Uzun süre o yedinci kata baktı ve nihayet caddenin karşısına geçti fakat Las Heras'a doğru devam etti yoluna, 60 numaralı otobüse binmek için. Hepsi tıka basa dolu geçiyordu fakat nihayet birine binmeyi başardı. Independencia Sokağı'nda indi, bir markete gidip buz gibi bir elma şarabı ile tatlı ekmek aldı. Hediye de cebindeydi. Palito için tam bir sürpriz olacaktı. "Bilmediğim sözcükler var Marcelo, işte mesele bu. Bir sözlüğüm olsaydı." Eh, işte olacaktı, biraz küçüktü ama onun ihtiyacı kadardı. Onun muhteşem ihtiyaçları: Defterine her gün on sözcük kopya edecek, burasına kaydedecek (alnını gösteriyordu). *Comandante* onlara meselenin sadece ateş etmek olmadığını söylerdi.

Independencia boyunca Bajo'ya doğru yürüdü fakat Balcarce Sokağı'nı geçince, tam eve girmek üzereyken bir sürü adam atladı üstüne. Öylesine gerçekdışı göründü ki koşup kaçmayı bile düşünemedi. Zaten yararı da olmazdı: Her yanı sarılmıştı. Vahşi bir darbe hissetti karnının altında, bir ötekini de başında, ağzına bir tıkaç koydular, sonra da yolda bekleyen bir otomobilin bagajına kapattılar. Her şey birkaç saniyede olmuştu belki. Bagajın içinde, acıyla şaşkın, arabanın yollarda gidişini hissetti, dönüyor, geniş caddelerden gidiyor, tekrar dönüyordu, sessizlik yavaş yavaş büyüyünceye kadar. Sonunda durdu.

Bagajdan çıkardılar, yere fırlattılar, böbreklerine ve testislerine birkaç tekme attılar ve acıdan iki büklüm olurken haykırışları ağzına koydukları pis tıkaç yüzünden boğulurken birinin ötekine:

"Şişko, bana bir sigara ver," dediğini işitti.

Sigaralarını bir güzel yaktıktan sonra onu bir koridordan geçirip birkaç basamak indirdiler; orada çığlıklar işitmeye başladı: Ulumalar, daha çok, canlı canlı derisi yüzülen birisinin ulumaları.

"Hadi dinle bakalım," dedi içlerinden biri.

Ölgün bir lambanın gölgelediği bir koridor boyunca devam ettiler. Koku güçlüydü, tuvaletlerdeki gibi, helalardaki gibi. Bir hücre açtılar ve onu yere fırlattılar. Karanlık görmesini engelliyordu fakat dışkı kokusunu alıyordu.

"Hadi hafızanı tazelemeye başla, ihtiyacın olacak çünkü."

Yarı karanlığa alışıyordu yavaş yavaş. Koku feciydi. Birden inlemeler duydu ve sonra beton zemindeki öbür bedeni fark etti. Bir süre sonra birkaç sözcük mırıldandığını işitti, Pedreira ya da Pereira ya da Ferreira gibi bir şey. Önemli, dedi. Ve Marcelo gayret ederek, pek çok denemeden sonra, kendisine iletmek istediği şeyi çözmeyi başardı: Şayet bu cehennemden bir gün canlı çıkarsa, yoldaşlarına kendisinin hiçbir şey söylemediğini söylesin. Senden rica ediyorum kardeşim, diye ekledi sonunda.

İkisi fenerle girdi,

önce adının Pereira ya da Pedreira olduğunu söyleyene yaklaşıp yakından incelediler. "Orospunun oğlu," dedi biri, "bir şey biliyordu, eminim." Onu tekmeleyip sonra Marcelo'ya yaklaştılar.

"Gıdelim," dediler.

Onu koridora çıkardıklarında o ulumaları yeniden işitti.

Bir tür ameliyat masasının bulunduğu bir odaya tekmelerle, itip kakarak soktular çocuğu. Üstündekileri çıkarttılar, ceplerini kontrol ettiler: Aman ne güzel, bir telefon defteri, bir şiir kitabı, ibne: "Marcelo'ya, bu 1972'nin sonunda, daima, daima, Ulrike." Demek Ulrike, ha? Bir de onu ibne sanıyorlardı. Ve ceket cebinde küçük bir sözlük:

"Baksana, Turco, şu ithafa bak: 'Palito'ya, yararlı olmasını umarak, sevgiyle, Marcelo.' Palito, o kadar! Anlaşılan bu geri zekâlı alfabeyi bile bilmiyor!" Öteki, Şişko diye çağrılan, bu kadar eğlence yeter, çalışma zamanı, dedi.

Mermer masanın üzerine yatırdılar delikanlıyı, çarmıha gerer gibi kollarını ve bacaklarını açtılar, el ve ayak bileklerini, masaya iplerle

bağladılar. Sonra üstüne bir kova soğuk su boşaltıp, üvendirenin ucunu yaklaştırdılar. Gösterdiler ve ne olduğunu bilip bilmediğini sordular.

"Bir Arjantin icadı," dedi el Turco, gülerek. "Bir de biz Arjantinlilerin yabancıları taklit etmekten başka bir şey bilmediğini söylerler. İşte milli sanayimiz, evet efendim, büyük bir şerefle."

Daha üst yetkili gibi görünen Şişko, yaklaşıp:

"Burada her şeyi anlatacaksın, olan biten her şeyi. Ve ne kadar erken başlarsan o kadar iyi edersin. Acelemiz yok: Seni bir gün de bir hafta da, işini bitirmeden, tutabiliriz. Biz bu işi yapmayı biliriz. Yani başlamadan önce bize bir şeyler söylemen senin lehine olur. Ve uyarıyorum, Palito'nun başka bir arkadaşı da yan tarafta. Çığlıkları duydun değil mi? Bir güzel öttü, fakat biz senin bildiklerini de bilmek istiyoruz. Anlayacağın başla bakalım konuşmaya: Onu nasıl tanıdın, kim getirdi sana, temas ettiğin kimseler kim, Sarıkafa ve Cachito'yu tanıyor musun? Palito kaçtı. Nerede saklanıyor? Sen onunla yaşıyorsun, yakın arkadaşısın. Bunu zaten biliyoruz. İnkâr etmen faydasız. Bizim bilmek istediklerimiz başka. Kiminle bağlantılıydı, kimleri görüyordu, Independencia Sokağı'ndaki yere kimler gidiyordu ve Ulrike kim?" dedi.

Kimse gitmiyordu oraya. Ulrike sıradan bir arkadaştı. Kendisi Palito'ya hiçbir şey sormazdı.

Birlikte yaşamaya karar vermelerinin bir nedeni yok muydu? Onu nerede tanımıştı? Yoksa Palito'nun Che'nin gerillalarıyla birlikte olduğunu bilmiyor muydu?

Hayır, bu konuda hiçbir şey bilmiyordu.

Yani bir gün onunla tesadüfen sokakta karşılaşmıştı ve birlikte yaşamaya karar vermişlerdi, öyle mi?

Marcelo cevap vermiyor.

Sizi kimse tanıştırmadı? O aptalın suratı hoşuna gitti, o kadar öyle mi? Bağlantıyı kuran kimdi? Palito neden Buenos Aires'e gelmişti? Onu ilk kez nerede görmüştü?

Rivadavia y Azcuénaga'daki café'de.

Peki, çok güzel. Fakat bu café'ye binlerce kadın ve erkek gider. Onunla neden bağlantı kurdun. Sarıkafa'nın kim olduğunu biliyor muydun?

Marcelo cevap vermedi.

Peki, elektriği vermeye başlayacaklar.

Önce üvendireyi dişetine koydular; sanki etine kor gibi iğneler batırılıyormuş gibi hissetti. Vücudu şiddetle yay gibi büküldü ve haykırdı. Adamlar durur durmaz, bağırdığı için büyük bir utanç kapladı ruhunu. Dayanamayacaktı. Dayanamayacağını düşündü dehşetle.

"Bak, bu ufacık bir numuneydi. Bedava. Bu daha başlangıç. Hücredekini gördün. Hadi, vakit kaybetmeyelim. Çoğunu biliyoruz, merak etme. Sır saklamak için vücudunun ebediyen harap olmasına izin verme. Sonunda nasılsa hepsini dökületeceksin, ama anan da bellenmiş olacak. Hadi. İlk olarak Palo ile nasıl tanıştığını anlat.

"Azcuénaga y Rivadavia'daki café'de."

"Evet, onu söyledin. İnanıyorum. Ama nasıl? Birden yaklaşıp, seninle birlikte yaşamak isterdim mi dedi?"

"Ateş istemek için yaklaştı bana."

"Sen de verdin."

"Tabii ki."

Şişko dönüp ceplerinde sigara ve kibrit bulunup bulunmadığını sordu. Hayır. Yalnızca küçük bir sözlük, bir şiir kitabı, astım için bir nefes açıcı, bir adres defteri ve yedi yüz küsur peso.

Şişko tatlılıkla döndü:

"Görüyor musun? Burada yalan söylemek işe yaramaz. Ne sigaran ne de kibritin vardı. İyiliğin için söylüyorum: Kurnazlık yok."

Bitmişti.

Ne.

Sigara.

Hem sigara hem kibrit mi?

Gülüştüler.

Görelim bakalım: Hangi sigarayı içiyordu. Jockey club, dedi rasgele. Jockey club mü? Fiyatı ne kadar?

Cevap veremedi, bilmiyordu. Ağzına pis bir tıkaç soktular.

"Verin, voltajı yükseltin."

Kasıklarından, koltuk altlarından, tabanlarından verdiler. Vücudu vahşice çırpınıyordu.

"Durun. Pekâlâ. Görüyorum ki inatçı tiplerdensin, seni geri zekâlı. Hayatını bir hiç uğruna mahvedeceksin. Hükümet değiştiğinde biz hâlâ burada olacağız. Ve sizler de. Hayatta kalabilenler. Koyver gitsin delikanlı."

Ağzındaki tıkacı çıkarttılar.

"Bir gün Sarıkafa'nın orada olduğunu biliyoruz, ki seninle Sarıka-

fa'yı Adalberto, Adalberto Palacios adındaki bir hukuk öğrencisi tanıştırdı. Görüyorsun işte, yalan söylediğini biliyoruz. Ve ötekilerin konuştuğunu da görüyorsun."

Marcelo yıkıldı. Ama Sarıkafa olamazdı. Palacios bile olamazdı.

"Doğru değil," dedi.

Şişko bön bön baktı.

"Bak, sana bir şey söyleyeceğim: Ayrıca biz senin gerilla olmadığını, bir sineği bile öldüremeyeceğini de biliyoruz. Biz burada senin hakkında, hayal edebileceğinden daha çok bilgi sahibiyiz. Sana bu yüzden işkence etmiyoruz, anlamalısın: İşkence ediyoruz çünkü bir şeyler biliyorsun ve bunları dökülmen lazım. Senin gibi tiplerden büyük umutlarımız var, işte bu yüzden. Şiiri seviyorsun, çünkü hassassın. Biliyor musun? Bunları kötü yorumlama. Seni zevk olsun diye dürtüklediğimi sanma. Hayır. Benim de ailem var. Sen bizim ne olduğumuzu sanıyorsun: Anasız babasız hayvanlar mı?"

Yüzünde neredeyse iyilik vardı.

"Peki, şimdi artık birbirimizi biraz tanıyoruz, şimdi artık iddia ettikleri gibi olmadığımızı anladın, sakin sakin konuşalım. Sana ateş istemek için yaklaştığını söyledin, sen de evet dedin, ateşi ona verdin, öyle mi?"

"Evet."

"Ve biz yalan söylediğini kanıtladık."

"Evet."

"Yalan söylemeye değmediğini görüyorsun. Sonunda yalan söylendiğini hep anlıyoruz. Rivadavia y Azcuénaga'daki café'ye dönelim. Bu doğru, biliyoruz. Nasıl ilişki kurdunuz? Yoksa sana yaklaşıp doğrudan gerillalar hakkında mı konuştu? İyi biliyorsun ki bir gerilla, kesin güven duymadığı sürece, hiç kimseye bundan söz etmez. Niçin sana güvensindi ki, tanımadığı birine? Gerilladan söz ettl sana değil mi?"

Hayır, asla. Palito'nun kim olduğunu bilmiyordu. Yalnızca Tucumanlı olduğunu, bir şeker imalathanesinde çalıştığını ve iş yokluğundan burası kapanınca Fiat'ta çalışmaya başladığını ve tekrar işsiz kaldığını biliyordu.

Peki ama neden işsiz kaldığını hiç açıklamamış mıydı?

Hayır.

Neden Bolivya'ya gittiğini de mi?

Hayır.

Yani Palito'nun oradaki bir gerilla grubundan olduğunu bilmiyor muydu?

Hayır.

Hiç kaldıkları yere yirmi yedi yaşlarında, uzun boylu, gözlüklü, kıvırcık siyah saçlı, biraz aksayan biri gelmiş miydi? Tıpa tıp Sırık'ın tarifiydi. Korktu.

Artık emindi: Konuşmuş olan Palacios'tu. Hayır. O adamı hiç görmemişti.

Şişko uzun uzun, sessizce baktı. Sonra dönüp:

"Maksimum voltaj verin," dedi.

Pis tıkacı ağzına tıktılar ve Turco'nun "Bu seni öyle bir öttürür ki, *Arroz con leche*'yi* bile söylersin," dediğini işitti.

Dişetlerinden başladılar, sonra kasıklarına, tabanlarına, testislerine verdiler. Etinin kızgın kıskaçlarla koparıldığını hissediyordu. Birden her şeyi bembeyaz görmeye başladı ve kalbi, kendisini parçalayan kızgın köpeklerle bir odaya kapatılmış, çıkış kapısını yumruklayan birinin kalbi gibi göğsünün üzerinde atıyordu. Ta ki elektriği kesene kadar.

"Tıkacı çıkart."

Silahlar neredeydi? Şefler kimdi? Sırık nerede kalıyordu? Kim saklıyordu onu? Calera saldırısıyla bağlantıları var mıydı? Paseo Colón y San Juan'daki café'dekiler kimdi?

Konuşamıyordu, dilini şişmiş bir pamuk parçası gibi hissediyordu. Bir şey mırıldandı, Şişko kulağını yaklaştırdı. Ne diyordu.

"Su," diye mırıldandı.

Tabii, su verirlerdi, neden olmasın. Ama önce sorulara cevap vermesi gerekiyordu.

Palito'yu düşünüyordu, çiftlikteki o sefil hayatı, Bolivya'da çektiklerini, Guevara'nın suskun metanetini. Palito'nun hayatı o anda, kendisinin söyleyeceği tek bir söze bağlıydı. Hiç cesurca bir şey yapmamıştı, yoksul tek bir çocuğun hüznünü ya da açlığını gidermek için asla bir şey yapmamıştı. Aslında, hayatında hiç iyi bir şey yapmış mıydı ki?

Şişko buz gibi bir coca-cola şişesi gösterdi.

Konuşacak mıydı?

Marcelo hiçbir işaret yapmadı.

Böylece öteki, şişeyi açtı ve fokurdayan sıvıyı Marcelo'nun vücudunun üzerine döktü.

* (İsp.) Bir çocuk şarkısı.

"Tıkacı koyun," diye buyurdu hiddetle, "maksimumda verin."

Dehşet yeniden başladı, ta ki her şey kararıncaya ve bilincini yitirinceye kadar. Kor gibi bir maden cürufundan, bitip tükenmiş bir halde yukarıya doğru yükseliyormuşçasına kendine geldiğinde, pek iyi anlamadığı sözler işitti, doktor hakkında, iğne hakkında bir şeyler. Bir yerlerinde bir batma hissetti. Sonra "Bir süre bırakmak lazım," dendiğini işitti.

Aralarında konuşmaya başladılar, Pazar günü hakkında bir şey, Quilmes'teki bir plaj, çok gülüyorlardı, yıl sonu eğlencesini kaçırdıkları için yakınıyorlardı. Adlar duyuyordu: Turco, Petrillo ya da Potrillo, Şişko, Şef. Yakındaki bir odadan haykırışlar ve ulumalar yeniden başladı. Niçin işini bitirmiyorlar ki? dedi aralarından biri. Birisi kendisine yaklaştı ve işitiyor musun? dedi. Arkadaşın Palacios, sen duyasın diye onun ağzını tıkamıyoruz, sonra sana gösteririz.

Başı alkolle yanan pamukla doldurulmuştu, onların "Bu bira iyi soğutulmamış, kahretsin," dediğini duyarken dayanamayacak kadar susamıştı. Ulumalar devam ediyordu. Palito, derisine yapışmış kemikleriyle, çiftlik, *Comandante*, yeni insan.

"Pekâlâ, çocuklar, iş vakti," dedi biri, büyük ihtimalle Şişko. "Doktor, bunu bir süre bırakmak gerektiğini söylüyor."

Bağlarını çözdüler ve onu yere bıraktılar.

"Şu orospuyla Buzzo'yu getirin."

Getirdiler, saçlarından sürükleyerek.

Marcelo'yu da yere oturtup duvara dayadılar ve bakmaya zorladılar: Kız on dokuz yirmi yaşlarında, erkek birkaç yaş daha büyük olmalı. Gösterişsiz, işçi sınıfından gençlerin görünümüne sahipler.

Buzzo adındakini soyup Marcelo'ya işkence yaptıkları masanın üzerine bağlıyorlar, bu sırada ötekiler de kızı tutuyor. Şişko, Buzzo'ya makineyi çalıştırmadan ve nişanlısını işe yaramaz hale getirmeden önce konuşmasının iyi olacağını söylüyor.

"İkinizin Montos'lardan* olduğunuzu zaten biliyoruz. Cachito çoktan her şeyi itiraf etti, Tigre müfrezesine silahlı saldırıyı, San Fernando Hastanesi'ne saldırı, Onbaşı Medina'nın ölümü. Şimdi sen bize eksik kalan birkaç ayrıntıyı anlatacaksın: Córdoba grubuyla olan bağlantıdan söz et."

Ne bağlantısı? Bunun hakkında hiçbir şey bilmiyordu.

"Başlayın," diye emretti.

* Peroncu bir grup.

Marcelo kendisine yapmış oldukları şeyi dışarıdan görmeye başladı, aynı dehşet, aynı canavarsı çarpılıp burkulmalar tekrarlanıyordu.

"Durun."

Kızı nişanlısına yaklaştırdılar.

"Adı ne?"

"Esther."

Estercik, erkekler sana kötü davrandılar, diye gruptan biri şarkı söylemeye başlıyor. Şişko ona kes sesini diyor.

"Nerede tanıştınız?"

"Fabrikada."

"Seninle ne gibi bir ilişkisi var?"

"Nişanlım."

"Politikayla bir ilgisi yok, değil mi?"

"Hayır, ilgisi yok. Sadece benim nişanlım."

"Politikadan hiç söz etmezdiniz, değil mi?"

"Bugün herkes politikadan söz ediyor."

"Ah, tabii. Ve o da senin Montos'larla birlikte olduğunu biliyordu, tahminimce."

"Ben Montos'larla birlikte değilim."

Zevkle gülüştüler.

"Pekâlâ, tamam. Saçma sapan şeyleri tartışacak değiliz. Kızı soyun."

Buzzo haykırdı: "Yapmayın!" Haykırışı neredeyse vahşiceydi. Şişko baktı ona. Buz gibi bir nezaketle sordu:

"Sen engel mi olacaksın?"

Buzzo adama bakıp:

"Doğru, şu anda hiçbir şey yapamam. Ama buradan çıkarsam yemin ederim hepinizi öldürmek için tek tek arayıp bulurum," dedi.

Hepsi bir an hayretle durdu. Yüzlerine büyük bir sevinç ifadesi yayıldı sonra. Şişko adamlara doğru döndü ve bekledikleri şeyi söyledi. Böylece kızın elbisesini parçalayarak çıkardılar. Marcelo dehşetle bakmadan edemiyordu, bir tür sanrılı bir büyülenmeyle. Kız gösterişsizdi, yoksuldu fakat Santiago del Estero'nun bazı yerli kızlarının mütevazı güzelliğine sahipti. Evet, telaffuz ettiği birkaç sözcüğü şimdi hatırlıyordu: Santiago lehçesi vardı onda. Üzerindekileri parçalarken bağırıyorlardı, hastalıklı bir gerginlikle gülüyorlar, özellikle biri, iri ve pis olanı, ilk ben, diye bağırıyordu.

Turco diye çağırdıkları adamın, salyalı ve çıldırmış –ötekiler bağ-

rışıp, elleyip mastürbasyon yaparken– kızın üstüne atıldığı an, masaya bağlanmış genç Esthercita! diye haykırdı. Marcelo bilincini yitirdi. O andan itibaren artık ne zaman, ne de yer kavramı kaldı. Kâh birden kendisini, aynı dışkı ve sidik kokulu bir hücreye (önceki mi?) atılmış, kâh birden masada işkence edilir ya da karnından yumruklanır ya da testisleri burulurken buluyordu. Her şey karmakarışıktı, kendisine söyledikleri adlar, haykırışlar, hakaretler, suratına fırlattıkları tükürükler. Bir an, yarı karanlık koridor boyunca saçlarından sürüklediklerini ve yeniden pis kokulu yapış yapış hücreye attıklarını hissetti. Yalnız olduğunu sanıyordu. Fakat az sonra, alacakaranlıkta, yuvalarından fırlayacakmış gibi hissettiği şiş gözleriyle, her şeyi bulanık bir hayaller dizisi gibi gördüğü yerden, yere oturmuş başka birini seçer gibi oldu.

Öteki bir şeyler mırıldandı. Bilmiyordu, acaba FAR Del FAR'ın üyesi olmakla mı suçluyorlardı onu? Her şeye evet demişti, çok korkuyordu.

Ne düşünüyordu? Sesi rica, özür tonundaydı.

"Evet," diye mırıldandı Marcelo.

Evet, ne, diye rica etti öteki.

İyi yapmıştı, endişelenmesine gerek yoktu.

Öteki susup kaldı. Yeni ulumalar işittiler, sonra da sessizlik araları (tıkaç ağızda, diye düşünüyordu Marcelo).

Ötekinin kendisine doğru sürüklendiğini hissetti.

"Adın ne?" diye sordu.

"Marcelo."

"Çok işkence ettiler mi sana?"

"Az çok."

"Öttün mü."

"Tabii."

Öteki sessiz kaldı. Sonra: Keşke işeyebilsem, ama yapamam, dedi.

Uyukluyor, alev dillerinin yükseldiği, kızgın bir çölde uyur gibi. Ta ki tekmelerle sarsılmcaya kadar. Geri geliyorlar. Ne kadar vakit geçti? Bir gün ya da iki? Bilmiyor. Yalnızca ölmek istiyor. Saçlarından aydınlık bir yere sürüklüyorlar, başka bir işkence odasına. Şekilsiz bir kütle gösteriyorlar, yara bere içinde, çirkefin ortasında.

"Demek bunu tanımıyorsun, ha."

Yine Şişko, buz gibi sesiyle.

Şimdi tanır gibi oluyor, o bir harekete, kendisine dostluk jesti gibi gelen bir şeye teşebbüs ettiğinde. Kim olduğunu anladığında yeniden

bayılıyor. Aynı odada uyanıyor, bir şey vermişler, belki de iğne yapmışlar.

Hamile bir kadın getiriyorlar, bir doktor kadını muayene ediyor, verilebilir, diyor. Çocuğunu kaybedeceksin, saygıdeğer hanımefendi. Göğüslerine veriyorlar, vajinasına, anüsüne, koltukaltlarına. Tecavüz ediyorlar. Sonra sopalıyorlar, diğer odadan ötekinin haykırışları, ulumaları işitilirken:

"Kocası," diye açıklıyor Şişko.

Kusacağını hissediyor ama kusamıyor. Ne diyecek, kadın, hamile olanı, tanıyor mu, Buzzo'yu, Esther'i tanıyor mu, Cachito'yu ne zaman görmüştü? Her şey birbirine karışıyor, artık hiçbir şey anlamıyor. Kadına işkence yapmayı sürdürüyorlar, işkence masasında tutacaklarını, çocuğunu söküp alacaklarını söylüyorlar.

Şişko, her şeyi anlatmazsa, Palito'nun son haftalarda ne yaptığını söylemezse kendisini parçalayacaklarını söylüyor. Uzun muydu, çilli miydi? Colorado mu diyorlardı ona? Ötekini tanıyor muydu? Independencia Sokağı'ndaki café'de Palito'yla birlikte görmüş müydü onu? Doğurmakta olan kadını bırakıp kendisine elektrik vermeye başlıyorlar. Bayılınca yeniden hücrenin beton tabanında uyanıyor. Her şey daha karanlık görünüyor. Az sonra fenerliler geliyor. Ötekini arıyorlar. Orospu çocuğu, diyor içlerinden biri, fenerle aydınlatarak. Şuna bak, nereden bulup çıkarabildin bu jileti? Konuşacağı çok şey varmış demek, orospu çocuğu. Tutup götürüyorlar onu ve Marcelo tamamen yalnız kalıyor.

İşemek istiyor fakat yapamıyor: Acıdan bayılıyor. Garip bir rüya görüyor, çocukluğundan bir şey: Bir domuz ahırında tertemiz imgeler görmek gibi. Yarı uyanık, bir dua mırıldanırken buluyor kendini, küçük yatağının yanına diz çökmüş, Bebek İsa'ya yakarırken, annesi yanında ve artık uyku vakti diyor. Bebek İsa, evet o. Ve birden kısık sesle mırıldanıyor: TANRIM, NEDEN BENİ TERK ETTİN! Fakat hemen ardından utanç duyuyor, o hamile kadını düşünüyor. Retiro Meydanı'nda Ulrike ile buluşması sanki bir yüzyıl önce, başka bir gezegende olmuş gibi geliyor. Tanrı bir delilik nöbetine tutuldu ve bütün evren, ulumalar ve kanlar arasında, beddualar ve hayatta kalan özürlüler arasında, parça parça oluyor. Toribio hakkında düşünüyor yine, çocukluk duasını tekrarlıyor, sanki o cehennemde ona bir güç verebilirmiş gibi. Tanrı neredeydi? Bütün bu eziyetlerle, Esther gibi öylesine zavallı bir varlığın tecavüze uğramasıyla neyi sınamak istiyordu? Ne demek istiyor-

du? Belki onlara, hepsine, bir şey söylemek istiyordu fakat onlar anlayamıyordu. O anda sevgililer el ele tutuşmuştur, mutluluk dilekleri, kahkahalar, tekneler sirenlerini çalmış ya da çalıyordur. Yeni yıl, yeni hayat. Yoksa üzerinden birkaç gün geçmiş miydi? Günlerden neydi acaba? Bulunduğu yerde hep geceydi. Ah, tabii, öteki her şeyi itiraf ettiğini söylemişti, ama yalanları itiraf etmiş, masum insanları suçlamıştı, bir şey imzalatmışlardı ona. Ağlamış gibi gelmişti kendisine, gerçi orada jestleri ya da gözyaşlarını seçmek mümkün değildi ya. Ne? Bir jiletle mi intihar etmişti? Ya kadınlar, diye düşünüyordu, kadınlar? Marta Delfino, Norma Morello, Aurora Martins, Mirta Cortese, Rosa Vallejo, Ema Debenedetti, Elena da Silva, Elena Codan, Silvia Urdampilleta, Irma Betancourt, Gabriela Yofre. Cehennemde sıralanmış hayaletler gibi Hıristiyan şehitleri, diye düşünüyordu. Yırtıcı hayvanlar tarafından yenmek bütün bunların yanında hiçbir şeydi. Sonra çılgına döndü ve tüm adlar birbirine karıştı, çağlar da.

Sonra fenerliler geri dönüyor. Saçlarından işkence odasına sürüklüyorlar onu.

"Pekâlâ," diyor Şişko, "şimdi işin bitti. Şimdi hepsini öteceksin yoksa buradan sağ çıkmazsın."

Tekrar masaya bağlıyorlar. Oda dumanla dolu, bağırtılar, gülüşler, hakaretler var. Her şey artık karmakarışık bir cehenneme dönüşüyor. Üstünde çalışmaya devam edeceğiz, ibne, hepsini çözülünceye kadar. Testislerini buruyorlar, üvendireyi ağzına, anüsüne, sidik yoluna sokuyor, kulaklarını yumrukluyorlar. Ardından bir kadını getirdiklerini, onu soyduklarını ve kendisinin üstüne koyduklarını duyuyor. İkisine birden elektrik veriyorlar, kadına korkunç sözlerle bağırıyorlar, su kovaları getiriyor, onu çözdükten sonra yerde yumrukluyorlar. Bayılıyor, kendine geldiğinde yeniden doktor, iğne var. Artık vermeyin, diyor. Fakat adamlar kudurmuş köpek sürüsü gibi. Yakalıyorlar, kafasını sidik dolu bir kovaya sokuyorlar ve öleceğini sandığı anda çıkartıyorlar ve hep aynı sorular, fakat o artık hiçbir şey anlamıyor. Her şey, tekrar tekrar gelen depremler ve yangınlarla sarsılan bir toprakta, demir ve beton bloklarıyla ezilmiş, kanayan, sakatlanmış, kızgın çelik putrellerin altında ezilmiş varlıkların iç parçalayıcı haykırışları ve inlemeleri arasında yok oldu. Bilincini kaybetmeden önce birden, bir tür yoğun bir neşe hissediyor: ÖLECEĞİM, diye düşünüyor.

dedi kendi kendine Nacho, karanlık bir alayla. Libertador Caddesi'nin ağaçlarının karanlığında gizlendiği yerden, nihayet, Senyor Rubén Pérez Nassif'in kırmızı renkli Chevy Sport'unun durduğunu gördü. Agustina ile indi adam. Saat yaklaşık sabahın ikisiydi. Ardından apartmanlardan birine girdiler.

Dörde kadar gözetleme yerinde kaldı, sonra da, tahmin edileceği gibi, eve doğru, çekip gitti. Elleri yıpranmış kotunun ceplerinde, kambur, başı önde yürüyordu.

Aşağı yukarı aynı saatte

Marcelo Carranza'nın, çıplak, tanınmaz haldeki bedeni çok az aydınlanmış bir koridorda yerdeydi. Şişko diye çağrılan, hâlâ yaşıyor mu, diye sordu. Biri, Correntino, yaklaştı fakat delikanlıya dokunmaya tiksiniyordu, tükürük, kan ve kusmuk artığıyla kaplıydı çünkü.

"Ee?"

Correntino böbreklerine bir tekme attı fakat en küçük bir inilti işitmedi.

"Bence hazır," diye beyan etti.

"Peki, çuvala koyun."

Çadır bezinden bir çuval getirdiler, Marcelo'yu içine koydular, bir halatla ağzını bağladılar ve birer cin içmeye gittiler. Sonra döndüler, çuvalı arabaya götürüp bagaja koydular ve Riachuelo yolunu tuttular. Nehir kıyısında, çöp yakma yerine kadar gittiler, orada durdular. Çuvalı çıkardılar ve yere koyduklarında içlerinden biri bir hareket gördüğünü sandı. "Bana canlı gibi geliyor," diye yorumladı. Kulaklarını yaklaştırdılar ve gerçekten de, bir inilti, bir tür mırıltı duydular ya da duyar gibi oldular. Çuvalı kıyıya kadar götürdüler, ağır kurşun parçaları bağladılar ve sonra çuvalın yeterli bir ivme kazanması için tekrarlanan bir git gel hareketi yaparak suya attılar. Bir süre bakıp öylece durdular, bu sırada Correntino: "Şu çıkardığı işe bak," dedi. Otomobile bindiler ve birisi kahve içip bir mortadella sandvici yemek istediğini söyledi.

"Saat kaç?"

"Daha beş bile değil."

"Pekâlâ, dönelim öyleyse. Daha dükkânın açılmasına vakit var."

ve paslı demir kapının gıcırtısı, daha az yalnız olduğu zamanlardakinden daha kuvvetli çıkıyordu. Milord onu, o mezbelede kimsesiz kapalı kaldığı zamanlarda engellemenin imkânsız olduğu yaygarayla karşıladı. Nacho, dalgın dalgın ayağıyla uzaklaştırdı köpeği ve yatağına uzandı. Başının altında çaprazlanmış elleriyle, tavana bakıyordu. Canı son kez Beatles dinlemek istiyordu. Büyük bir çaba harcayarak kalkıp plağı koydu.

Julia, Julia, oceanchild, calls me.

Julia, seashell eyes windy smile, calls me.

Julia, sleeping sound, silent cloud.

Yere oturmuş, başı eğik, şişmiş gözlerini hissediyordu. Ta ki korkunç bir yumrukla pikabı ezinceye kadar.

Kalkıp çıktı ve yola doğru Conde boyunca, peşinden gizlice gelen Milord ile, yürümeye başladı. Mendoza kavşağına gelince bir an durdu, ama sonra neredeyse aniden, pis toprak seti, atıklar ve paslı tenekeler arasında tırmandı, sonra rayların arasına, traverslerin üzerine oturdu. Orada yukarıdan, buğulanmış bakışı şafağın ilk ve çekingen habercilerini, bir buluta, eski ufacık evlerin kalıntılarının arasına inşa edilmiş kulelerin pencerelerine, uzaklardaki birkaç çatıya sessiz bir alçakgönüllülükle yerleşen habercilerini görmeye başladı: Bir tabutun henüz çıkarıldığı evlerde yenilenmiş bir umutla, yavaşça açılan o pencereleri *Julia Julia, oceanchild*, diye mırıldandı treni kollayarak, karanlık bir umutla, gecikmeyeceğini düşünerek. Birden sarkmış elinde köpeğin dilini hissetti. Kendisini uzaktan takip ettiğini yeni anlıyordu. Öfkeyle ve görünüşte oransız bir hiddetle "Bırak beni, itoğlu it!" diye bağırıp vurdu.

Milord soluyarak acıklı gözlerle baktı. Nacho köpeğe bakarken aklına nefret ettiği bir kitaptan bir bölüm geldi: Savaş saçma ve yanlış olabilirdi fakat ait olduğunuz manga; biri nöbet tutarken sığınakta uyuyan arkadaşlar, işte bu mutlak olandı. Örneğin, D'Arcangelo. Bir köpek, belki de.

"Orospu çocuğu!" diye bağırdı köpeğin yaratıcısını düşünerek.

Ve öncekinden daha da çılgınca bir hiddet delikanlıyı hayvana doğru fırlattı, öfkeyle dövdü onu. Ta ki rayların üzerine ağlayarak çökünceye kadar.

Yeniden bakabildiğinde, oradaydı, yaşlılığıyla öylesine yararsız.

"Eve dön, geri zekâlı" dedi, geriye kalan azıcık öfkesiyle büyük yangınlardan sonra orada burada kalan küçük alevler gibi. Fakat köpek kıpırdamadığı, üstelik o (Acılı? Sitemli?) gözlerle kendisine bakmaya devam ettiği için, Nacho yavaş yavaş sakinleşiyordu, ta ki üzüntülü bir sabır ve çok alçak bir sesle gitmesini, kendisini yalnız bırakmasını rica edinceye kadar. Sesi şefkatliydi ve "Affet beni ihtiyar," demek istiyordu, bunu mırıldanmaya bile kalkışmadan.

Böylece Milord tedirgin tavrını bıraktı ve nihayet kuyruğunu hareket ettirdi, ne kuvvetlice ne de neşeyle, sadece eski neşesinden kalanla, şenliklerden geriye kalan şu kırıntılarla.

Nacho yığma tümseği indi, aşağıya varınca köpeğe hafifçe vurdu ve gitmesi için yalvardı yine. Milord ona, güvensizlikle, bir an baktı ve ardından gönülsüzce yürümeye başladı, aksak ayağıyla, arada bir de arkasına doğru bir bakış atıyordu.

Nacho pis kâğıtlar ve çöpler arasında yeniden tırmanıp raylar arasına, traverslerin üzerine oturdu. Gözyaşlarının arasından son kez, boş arsadaki ağaçlara, cıvalı fenere, Conde Sokağı'na tekrar baktı: Hiçbir anlamı olmayan bir gerçekliğin parçalarına, göreceği son parçalara.

Böylece raylar üzerine çaprazlama uzandı, gözlerini kapadı ve artık karanlık yüzünden bu hayallerden soyutlanınca, en küçük gürültü önem kazanmaya başladı. Bir ses işittiğini sanana kadar, bir farenin olabileceğini düşündü. Gözlerini açınca yine Milord'u gördü. Acıklı gözleri yeni bir şantaj gibi geldi ona ve tekrar öfkelenip dövdü, hakaretler, tehditler savurarak. Nihayet, bitkin düşüp, tam trenin gürültüsünü işittiğinde köpek tarafından bozguna uğratıldı, sakinleşinceye kadar. Böylece yavaş yavaş tümseği inmeye ve eve doğru yürümeye başladı, Milord da yakın takipte.

Odaya girdi ve sırt çantasına dolduracağı eşyalarını çıkarmaya başladı. Çocukluğunun Hazine Sandığı'ndan bir büyüteç, Carlucho'ya ait bir rozet, iki cam bilye, küçük bir pusula ve bir at nalı mıknatıs aldı. Raftan *Gönülçelen*'i* çekti, duvardan Beatles'ın henüz dağılmadan çekilmiş fotoğrafını ve yanan bir köyde tek başına koşan küçük bir Vietnamlı'nın fotoğrafını söktü. Hepsini sırt çantasına koydu, yazılarının bulunduğu paketi de. Küçük avluya çıktı, eşyalarım motora yerleştirdi, köpeği sırt çantasının üstüne bağlayıp motoru çalıştırdı. Fakat o anda aklına bir fikir geldi. Motoru kapattı, indi, her şeyi çözdü ve yazılarını, defterini çıkardı, yere koyup yaktı ve sayfalarında yaşamaya (ve

* J.D. Saliger'in romanı.

acı çekmeye) başlamış, mutlak olanın peşindeki kahramanlarının küle dönüşünü gözledi. O anda ebediyen, diye düşündü, öyle sandı.

Agustina geldiğinde eşyalarını yeniden yerleştiriyordu. Kız suskun, uyurgezer gibi, odasına girdi.

Kardeşi öylece kaldı, motorun üstüne oturmuş, felç olmuş, artık ne yapması gerektiğini bilmeksizin. Düşünceli, indi ve yavaşça odaya girdi. Agustina yatağa uzanmıştı, giyinik, tavana bakıp sigara içiyordu.

Nacho yaklaştı, sıkıntılı bir ataletle seyrederek. Ta ki aniden, orospu diye bağırıp isterik bir öfkeyle bu sözü defalarca tekrarlayarak kızın üstüne atılıp yatağın üzerinde kız kardeşinin bedeni bacaklarının arasında, diz çöküp, yüzünü yumruklamaya başlayıncaya kadar; kız öylece duruyordu, delikanlının öfkesini arturan şekilde, bir bez bebek gibi, hareketsiz ve gevşek, en küçük bir savunma teşebbüsünde bulunmadan. Böylece giysilerini yırtarak çıkarmaya başladı, hınçla parçalayarak. Ve onu çıplak bıraktığında, haykırışlarla ağlayarak, üstüne tükürmeye başladı: Önce yüzüne sonra bacaklarını açarak cinsellik organına. Ve nihayet, kız en küçük bir direnme göstermeyip onu gözyaşlarıyla dolu açılmış gözlerle seyredince elleri düştü ve ağlayarak kardeşinin vücudunun üzerine çöktü. Uzun bir zaman böyle kaldı. Ta ki kalkıp dışarı çıkabilinceye kadar. Motoru çalıştırdı ve Monroe Caddesi boyunca yol aldı. Amacı hâlâ çok karmaşıktı.

1973 yılının 6 Ocak günü

Natalicio Barragán çok geç uyandı, cam kırıkları ve iğnelerle dolu başıyla. Uzun bir süre tavana bakarak, fakat görmeksizin, kaldı. Bir şeyi düşünmeye çalışıyordu fakat düşünmek istediğinin ne olduğunu bilmiyordu. Zamanın ve asitlerin faaliyetiyle paslanmakta olan şu borulardan, pıhtılarla dolu çamurlu suyun süzülmesi gibi, düşüncesi artık iyice daralmış kanallardan ancak geçebiliyordu. Birden aklına ağır ve bulanık gecede bir ışık gibi görüntünün anısı düştüğünde, *mate* hazırlamak için kalkacaktı.

Başını elleriyle sıktı, uzun bir süre gerilmiş ve korku dolu öylece kaldı.

Sonra kalktı. *Mate* hazırlarken alevli hayvanın anısı gittikçe daha güçlü ve korkulur oluyordu, sonunda *mate*yi yere koyup koşarak dışarı çıktı.

Güneşli bir gündü, gökyüzü pırıl pırıldı. Saat on civarı olmalıydı; bu bayram gününde insanlar, birbirlerine oyuncaklarını gösteren çocuklarıyla oradan oraya gidiyor ya da kapılarının önünde *mate*lerini içip sohbet ediyorlardı. Fakat ne ifadeleri ne de sözleri herhangi bir özellik taşıyordu: La Boca'da sıradan bir bayram gününe özgüydüler.

Yine Brandsen ve Pedro de Mendoza'nın köşesinde ayakta, sabahın erken saatlerinde kendisine destek olmuş aynı duvara dayanmış, gemi direkleri arasındaki aynı göğe baktı. Bu bulutsuz, her zamankinden farklı bir yanı olmayan berrak gökyüzünü, insanlar endişesiz oraya buraya giderken görmek sanki yalanmış gibi geldi ona.

Nicola'nın ayakkabı dükkânına kadar gitmeye karar verdi. Her zamanki gibi, bayram seyran demeden çalışıyordu. Onunla kısa bir süre sohbet etti. Ne hakkında? Önemli bir şey değil, fakat Nicola o gece garip bir şey görmüşe benzemiyordu, ne de kimse, ona öyle bir şey gördüğünden söz etmişti.

Akşamüzeri, Berlingieri'nin verdiği gazeteleri sattıktan sonra, café'ye doğru yollandı. Herkesin mutlak habersizliği, korkusunu hiç durmadan artırıyordu. Barda, Boca'nın Racing karşısındaki şansının kavgası yapılıyordu. Fakat o, tezgâhta kadehiyle sessiz kaldı. Dikkatlice saklanmış fakat tüm derisindeki karıncalanma ve bir yaz günü olmasına rağmen buz tutmuş el ve ayaklarında kendini belli eden (ne ilginç) bir korkuyla gecenin gelmesini bekliyordu.

Gidip orada burada dolaştı fakat gece yine café'ye döndü, kapanıncaya kadar kaldı: Sabahın ikisine kadar yani. Böylece önceki gecenin güzergâhının aynısını tuttu, Almirante Brown Caddesi'ni geçti, Brandsen boyunca devam etti ve Dársena'ya vardı, yere dikkatlice bakarak. Brandsen ile Pedro de Mendoza'nın köşesinde duvara dayandı, aynı duvara ve gözkapaklarını kapattı. Kalbi heyecanla gümbürdüyordu, derisindeki karıncalanma dayanılmaz olmuş, elleri buz gibi bir terle kaplanmıştı.

Sonunda gözlerini açıp yukarı kaldırmaya karar verdi: İşte oradaydı, burun deliklerinden alevler püskürterek, kanlı gözlerle, sessiz bir öfkeyi açığa çıkararak, ki bu yüzden daha korkunç oluyordu: Birinin, yalnız olduğumuz bir anda ve mutlak bir sessizlik içinde, başka hiç kimse korkunç tehlikenin farkında değilken, tehdit etmesi gibi.

Gözlerini kapattı ve tam yığılmak üzereyken kendisini duvara dayalı bıraktı. Öylece uzun bir süre kaldı ta ki evine gitmek için –gözlerini kaldırım taşlarına çivilenmiş tutarak– gücünü toplayıncaya kadar.

Ertesi gün önceki günkü o tuhaf fenomen tekrarlandı: Herkes oradan oraya hareket ediyordu sanki hiçbir şey olmamış gibi; aynı şeylerden (politika, futbol) konuşuluyordu, Chichín'in barında aynı şakalar yapılıyordu. Barragán, sessiz, onlara bakıyordu sersemlemiş halde, başka bir zaman diyeceği şeyi demeye bile kalkışmadan. Ve odasına döndüğünde gökyüzüne doğru bakmaktan iyice sakındı.

Birkaç gün böyle geçti ve giderek kendini daha hüzünlü, daha korumasız hissetti, utanç verici bir şey, bir ihanet ya da bir ödleklik yapmış olduğu sezgisiyle. Ta ki o gecelerden birinde, karanlık odasına girdiğinde, tanıdığı bir parıltı odayı yarı yarıya aydınlatana kadar. Bu parıltının ortasında, acı ve sertlik karışımı ile, sevilen fakat kabul edilmez bir şey yapan bir çocuğa bakar gibi kendisine bakan İsa'nın yüzünü gördü. Sonra hemen yok oldu parıltı.

Natalicio Barragán kendisini neden kınadığını gayet iyi biliyordu. On beş yıl önce yine, kendisine görünmüştü ve o da sokakta, Chichín'in barında bunu vaaz etmişti. Buenos Aires üzerindeki ateşi haber vermişti ve herkes dalga geçip eğlenmişti onunla, "Hadi Deli, hadi anlat, İsa'nın dediklerini anlat," diyorlardı ve o elinde kadehiyle anlatıyordu. Kan ve ateş günleri geliyor, diyordu onlara, gülüşüp kendisini dürtükleyen yetişkin çocuklara, öğüt veren işaretparmağıyla tehdit ederken, dünyanın kan ve ateşle temizleneceğini tekrarlıyordu. Ve 1955 yılı Haziranı'nın dondurucu bir akşamında ölüm Mayıs Meydanı'ndaki binlerce işçinin üzerine düştüğünde ve Barragán'ın karısı bombalarla parçalanarak öldüğünde ve gece yangınlar Buenos Aires'in gri göğünü aydınlattığında hepsi, o kara günden sonra artık aynı varlık olmayan, mantıksız fakat iyi kalpli, Deli Barragán'ı hatırladı: Suskunlaştı, gözleri korkunç bir sıra bakar gibiydi ve kendi içine, ıssız bir mağaraymış gibi kapandı: Ruhunun en derinliklerinde bir şey ona, bu olanlar daha bir şey değil ve çok uzakta olmayan bir gün insanların üzerine, bütün insanların üzerine daha çok ve daha büyük acılar yağacak, boşalacak diyordu. Bu sırada suskun kaldı ve önceleri Barragán'a gülme geleneğini miras bırakan yeni yetişkin çocuklar, şimdi o içeri girdiğinde susuyordu.

Artık vaaz vermiyordu. Huysuz ve münzevi olmuştu.

Fakat ejderha ona göründüğünde, zamanın geldiğini anladı; onun, yerine getirmesi gereken bir görevi vardı.

İsa'nın da, acı ve sert hüzünlü ifadesiyle ne demek istediğini biliyordu. Evet, o bir günahkârdı, sadakalarla, Berlingieri'nin verdiği ga-

zetelerle yaşıyordu. Bir serseriydi ve üstelik görüsünü de sır olarak saklıyordu.

O gün, akşamüzeri, Dársena'da saatlerce düşünüp taşındıktan sonra, café'ye girdi, içkisini istedi ve Loiácono, Berlingieri, çarpık bacaklı Olivari ve aksak Acuña'nın bulunduğu yere doğru,

"Çocuklar, gece bana İsa göründü," dedi.

Racing karşılaşmasından söz ediyorlardı. Bir ölüm sessizliği oldu. Gençler bilardo oynamayı bıraktı ve hepsi ona ciddiyetle baktı. Barragán onları, gövdesi titrerken dimdik gözledi. Sonra ekledi:

"Fakat ondan önce, sabaha karşı, Brandsen ve Pedro de Mendoza'nın köşesinde başka bir görü belirdi."

Hepsi gergin, ona bakıyordu. Titrek sesiyle Barragán:

"Gökyüzünde, açık denize doğru, göğün yarısını kaplıyordu. Kuyruğu yere değiyordu," dedi.

Durdu, belki bu hali kendisini korkutuyor ya da utandırıyordu. Sonra alçak sesle:

"Kızıl bir ejderha. Yedi başlı. Burnundan ateşler fışkırtıyordu," dedi.

Uzun bir sessizlik oldu. Sonra Natalicio Barragán ekledi:

"Çünkü zaman yaklaşıyor ve bu Ejderha kanı, taş taş üstünde kalmayacağını haber veriyor. Sonra Ejderha zincirlenecek."

Kanatlı bir fare

Hiçbir şeye yeltenmeksizin (Bağırmak niye? İnsanlar, tiksinmiş, gelip de sopalarla öldürsün diye mi?) Sabato bacaklarının yarasa bacaklarına dönüşümünü gözledi. Acı hissetmiyordu, derisinin büzülmesi ve kuruması nedeniyle beklenebilecek gıdıklanmayı bile; fakat dönüşümün gelişmesi (önce ayakları, sonra kolları, yavaş yavaş gövdesi) ölçüsünde belirginleşen bir tiksinti hissediyordu. Kanatlar oluştuğunda tiksintisi daha yoğunlaştı, acaba yalnızca etten olmaları ve tüy taşımamaları yüzünden miydi? Son olarak kafası. O ana kadar süreci bakışıyla izlemişti ve her ne kadar henüz insan elleriyle, yarasa bacaklarına dokunmaya kalkışmamış da olsa korkunç bir büyülenmeyle, bin yaşındaki bir ihtiyarınki gibi derisi buruş buruş devasa farenin pençelerini görmeden edemedi. Fakat hemen ardından, yukarıda söylendiği gibi, onu en çok etkileyen, etsi kocaman kanatların çıkışı oldu. Fakat süreç

kafasına ulaştığında ve hayvan suratının büyüyüşünü ve koku alan burnunun üzerinde uzun tüylerin çıkışını hissetmeye başladığında, dehşeti de en yüksek ve tarif edilemez yoğunluğa ulaştı. Bir süre, bu dönüşümün kendisini gafil avladığı yatakta uyuşmuş öylece kaldı. Sükûnetini korumaya ve bir plan yapmaya çalıştı. Bu plana sessiz kalma niyeti de dahildi, elbette bağırıp çağırmakla ancak kendisini merhametsizce, demir çubuklarla öldürecek kimselerin içeri girmesini sağlardı. Tabii bu murdar canlının, kendisi olduğunu anlamaları gibi kırılgan bir umut da vardı içinde, yoksa kendi odasına açıklanamaz bir şekilde yerleşmiş olması mantıklı olmazdı.

Fare kafasında fikirler kaynıyordu.

Sonunda toparlanıp oturdu, sakinleşmeye ve her şeyi olduğu gibi kabul etmeye çalıştı. Belli bir özenle, kendisine yabancı bir vücut söz konusuymuş gibi (zaten bir şekilde öyleydi), bir insanoğlunun yataktan kalkmak için aldığı konuma gelinceye kadar hareket etti: Yani bacaklarını yere doğru sallayıp yatağın kenarına oturdu. Sonra pençelerinin yere yetişmediğini fark etti. Kemiklerin büzülmesi yüzünden boyutlarının, fazla değilse de, küçüldüğünü düşündü; işte bu, neden derisinin böylesine kırışmış olduğunu açıklıyordu. Boyunun aşağı yukarı bir metre yirmi santim olabileceğini hesapladı. Kalkıp aynada kendisine baktı.

Uzun bir süre hareketsiz durdu. Sükûnetini kaybetmişti ve şimdi bu dehşet karşısında sessizce ağlıyordu.

Evlerinde fare besleyen kimseler var, Houssay gibi fizyologlar, bu iğrenç hayvanlarla deney yapanlar. Fakat kendisi hep, bir fareyi görmekle bile engellenemez bir tiksinti hisseden kimseler sınıfına ait olmuştu. Etsi kocaman kanatlarıyla, o yaratıkların itici buruşuk derisine sahip, bir yirmi boyundaki bir farenin karşısında hissedebileceği şey, elbette, tahmin edilebilirdi.

Ya *içi*!

Görme duyusu zayıflamaya başlamıştı ve sonra aniden, bu zayıflamanın geçici bir olgu olmadığı, hem bir duygunun ürünü de olmadığı, aksine tamamen körlüğe varıncaya kadar azar azar gelişeceği kanısına vardı. Öyle de oldu: Birkaç saniye sonra, her ne kadar bu saniyeler ona felaket ve kâbus yüzyılları gibi gelse de, gözleri mutlak kararmaya ulaştı. Donup kaldı, kalbinin gümbürtüyle çarptığını, derisinin soğuktan ürperdiğini hissediyor olsa da. Ardından, adım adım, el yordamıyla yatağa yaklaşıp kenarına oturdu.

Bir süre böyle kaldı. Sonunda birden, planını ve makul öngörülerini unutarak, kendini tutamadan, müthiş ve korkulu bir imdat çığlığı atarken buldu kendini. Fakat bu, insani bir çığlık değildi artık, kanatlı devasa bir farenin tiz ve mide bulandırıcı cıyaklamasıydı. Birileri geldi, doğal olarak. Ama kimse hiçbir şaşkınlık göstermedi. Ne olduğunu sordular, kendisini kötü mü hissediyordu, bir fincan çay ister miydi.

Geçirdiği değişimi fark etmiyorlardı, çok açıktı.

Hiç cevap vermedi, tek söz etmedi, kendisini deli sanmalarına yarardı ancak. Sırrını saklayarak, her ne kadar böylesine korkunç şartlarda da olsa, bir şekilde yaşamaya karar verdi.

Çünkü yaşama isteği böyle bir şeydi: Kayıtsız şartsız ve doyulmaz.

Georgina ve ölüm,

Bruno'nun birlikte düşünmeyi asla istememiş olduğu iki sözcük; sanki bu masum sihirle zamanı durdurabilirmiş gibi, yıllar geçtikçe ve buz gibi ağustos esintilerinin kuru ve artık çürümüş yaprakları sürüklemesi gibi, ebediyen saklamak istediği şeyi yanında sürükleyip götürdükçe daha çok yöneldiği o sihirle.

Rastgele gidiyordu fakat birden kendisini Río Cuarto boyunca yürürken buldu, gri sonbahar göğü üzerinde seçtiği pembe Taraçaya kadar gelmişti. Yalnızca melankolik değil, Alejandra ve Fernando kadar hazin ve gizemliydi. Ve Olmos'ların evi, ona o garip Senyor Valdemar'ı hatırlattı; hipnotizmacı tarafından ölümün kıyısında tutulan, iç organları bekleyen binlerce solucanla, ta ki yarı cesedin fısıltısı uğursuz kapının eşiğinden, umutsuzca, Tanrı aşkına, bu artık bitsin diye yakarana kadar. Sonra büyücü büyüyü bozduğunda, beden ölüme ve anında çürümeye doğru yuvarlanır ve solucanlar kitlesi mini minicik fakat açlık ve hırsın kudurttuğu canavarlar ordusu gibi atılır.

Riachuelo'nun uzun bacaları ve köprüleri, bu öteki zamanlar malikânesiyle, somut bir gerçeğin belirsiz hayaletler karşısında yarattığına benzer bir zıtlık yaratıyordu. Ama eğer o gerçeklikse harabe halindeki bu cüzamlı ev ne anlama geliyordu peki? Özellikle de, kendisi neydi, madem ki ruhu bu pembemsi yeşilimtırak duvarların cüzamını seyrederken büzülüp küçülüyorsa? Sert denizcilerin ve savaşçıların bir oğlu, bir torunu, bir torunun torunu muydu ve aynı zamanda Don Panchos Olmos gibi, saçma klarinetiyle şu Bebe gibi, atasının başıyla Es-

cólastica gibi bir hayalet miydi? Değilse, neden bu kasvetli evin ve anlaşılmaz mukimlerinin sonunu bu şekilde hissediyordu? Neden Buenos Aires'in bu sonbaharında kendisi için de ıssız sokaklar, kuru yapraklar mevsiminin yaklaşmakta olduğunu hissediyordu? Bütün varoluşunu şimdi, hiçliğe doğru yapılmış baş döndürücü bir yolculuk gibi görüyordu. Saint-Exupéry, evet. Martín'i teşvik etmişti ve pek çok başka; kaosta ve karanlıkta korumasız ve yitik olanı da. Peki ama ya Bruno'yu?

Babası, babası,

bir kez daha, kim bilir kaç kez daha, buna dönecekti. "Babam ölüyor, Nicolás." Fakat o, küçüğün büyüğe kayıtsız şartsız boyun eğmesi gerektiği demirden sistemde, seslendiğinin sadece Nicolás değil tüm kardeşleri olduğunu biliyordu. Öyle ki Nicolás hiyerarşik ve ekonomik olarak, Nicolás-Sebastián-Juancho-Felipe-Bartolomé-Lelio anlamına geliyordu. Ve sözsüz bir anlaşma ile, babanın hiç rahat etmediğini ve şimdi çok geç olmadan geri dönüşünü beklediğini bildiğimizden, seninle iletişim kurmamız, evimize ve kaderimize uzak olan seni uzaklarda aramamız gerekti, anlamına geliyordu. Her ne kadar ne bir telgrafta ne de bir sohbette, derin duyguları gizlemeyi buyuran o kanun uyarınca hiç kimse o duygularla ilişkili olacak tek kelime edecek olmasa da. Öyle ki sonunda o kimseler daha az katı tarzlara alışkın başkalarıyla temasa geçtiklerinde, sadece fazla önemi olmayan olaylarla bağlantılı duyguları ifade ettikleri için sevgilerinde yüzeysel görünürler. Bir dostun ekinini mahveden dolu ya da çekirge üzerine uzun uzadıya yorumlarla kâbuslarını anlatabildikleri halde, kendi çocuklarının ölümü için büyük ifadeler kullanmak uygunsuz gelirdi onlara. Keza ihtiyar Bassán, kaskatı suratı ile, basitçe "kader" deme alışkanlığındaydı. Bu cümleyi asla hiç kimse bir ekinin kaybına ilişkin olarak duymamıştı ondan, sanki "kader" adı altında hareket eden bu büyük ve korkutucu güçler, boşuna ya da küçük olaylar için çağrılmamalıymış gibi.

Her şey aynıydı ve her şey farklıydı. Çünkü o mütevazı demiryolu, aynı vagonları ve yolları, her zamanki renkleriyle aynı yapıları muhafaza ediyordu. Daha yıpranmış ve daha eski. Fakat zamanın aynı geçişini yaşamış ve acı çekmiş insanlar kadar yıpranmış ve yaşlı değildi. Çünkü, diye düşünüyordu, insanoğlu eşyalardan daha fazla yıpranıyor ve daha çabuk yok oluyor. İşte bu yüzden bir tavan arasında yaşamaya devam eden basit bir Viyana sandalyesi onu kullanan annenin ölümünü hatırlatır. Fakat saçma bir dokunaklılıkla. Çünkü büyük bir sevgiye tanıklık eden ve tanığı oldukları bu tutkunun verdiği güçlü parıltıyla yoğun olarak ışıldayan ve sonra eşyaların hantal dayanıklılığıyla, kendilerine özgü anlamsızlığa dönerek yaşamaya devam eden basit nesneler, bir vazo, bir masa, herhangi değersiz bir şey, eserin ve sahne ışıklarının büyüsü sona erdiğinde bir sahnenin dekorları gibi donuk ve saçma kalır.

Evet, o vagonlar aynı olmayı sürdürüyordu fakat insanlar değişmiş ya da yok olmuştu. Özellikle de ben farklıyım. Pek çok büyük facia, ruhunda şehir üstüne şehir gömmüştü, dokuz Troya şehrini gömen toprak, yangınlar ve yağmalar gibi. Üstelik antik harabeler üzerinde oturanlar herkes gibi yaşıyor görünseler de, aşağıdan kimi kez zayıf mırıltılar işitiliyor ya da kemik kalıntılarına ve azametli sarayların molozlarına ya da tükenmiş tutkuların söylenti ya da efsanelerine rastlanıyordu.

Buenos Aires'ten uzaklaştıkça, istasyonlar gittikçe Pampa istasyonlarının arketipi olan istasyonlara daha yaklaşır gibi oluyordu, varoluşunun temelindeki saplantıyı arayan bir ressamın art arda gelen tasarıları gibi: Toprak bir yolun öbür tarafındaki sıvasız tuğla duvarlı bir ambar; şalvarlı ve siyah şapkalı, kuru bir dalla dişlerini düşünceli bir şekilde karıştıran bir iki köylü; birkaç *sulky*, köy bakkalının çitine bağlanmış atlar, çinko sundurmalar, siyah körüklü bir *volanta**, sağ eli çanın zincirinde, istasyon şefinin ceketsiz, gömlek ve yelekli yardımcısı.

Ta ki nihayet Santa Ana konaklama yeri görününceye ve böylece çocukluğu tedirgin bir enerjiyle araya girinceye kadar, çünkü Santa Brígida çiftliğinin bu kısmı artık Los Olmos ve Georgina'ydı; şimdi onu hâlâ o şişman ve albino kâhyanın arkasında görür gibiydi; hep gülen, ne var, ne oluyor, hım?, diyerek, elinin ayasıyla arkasını dövüp

* (İsp.) Dört tekerlekli geleneksel araba.

tüysüz başını sallayan kâhyanın; Bruno için neredeyse başka hiçbir niteliği olmayan ve bir Santa Rita'nın yakınında hayatında ilk kez, ürkek ve zayıf, kızıl saçlı Georgina'yı gördüğü için hafızasında kalabilen tek kişinin. Evet, o kırlar hayatının en önemli varlıklarıyla birleşmişti. Her ne kadar şimdi Santa Brígida'dan geriye ancak o malikâne kalmışsa da ve her ne kadar çocukluğundaki topraklardan geriye kalan o altıyüz hektar bile artık Olmos'lara da Pardos'lara da ait değilse de, o adsız ve bilinmeyen varlıkların kaderine ilgisiz insanlara aitse de. Çünkü Pampa akınları sırasında yerli saldırılarının küçük Brígida'yı öldürdüğü o kırlar, başka bir zamanda Yüzbaşı Olmos'un atlılarının katettiği o Pampalar, oğulları Celedonio ve Panchito ile birlikte Lavalle'nin ardından gidip bir daha dönmemek üzere ayrıldığı o topraklar şimdi kanına ve kaderine, Buenos Aires sokakları kadar uzaktı; bir zamanlar kendi ırkının adlarını taşıyan, fakat şimdi artık dünyanın her yanından servet yapmak için gelmiş aceleci ve ilgisiz adamlar, çoğu kez durumda buradaki hayatlarını yoksul bir otelde geçici bir ikamet sayan kişiler tarafından arşınlanan Buenos Aires sokakları kadar.

Tren şimdi inişe başlıyor ve batıya doğru bir eğri çiziyordu, Santa Ana dağını geride bıraktıktan sonra birden kilisenin kulesi görülecekti ve az sonra da değirmenin gövdesi: Bassáı değirmeninin zahire asansörleri, kendi evi, çocukluğu. Ve nihayet Capitán Olmos'a vardığında, kendisinin özdeşi olan Bruno, sanki bunca yıl boyunca bir tür yanılsamada, ne ağırlığı ne de yoğunluğu olan, yararsız bir hayaller, görüntüler silsilesinde yaşamış gibi hissetti; tanıklık ettiğine inandığı olaylar yok oluyordu, uyanınca bir hayaller zincirinin her an biraz daha gerçekdışı olan belirsiz parçalarına dönüşerek güçlerini ve canlılıklarını kaybeden rüyalar gibi. Ve bu izlenim onu gerçekten gerçek olan tek şeyin çocukluğu olduğunu düşünmeye sevk ediyordu, şayet gerçek olan kendisine özdeş kalan ise: Bir sonsuzluk parçası. Fakat uyanınca günlük hayatın artık bir kere rezilliğe bulaşmış olarak kalması, artık o rüyalardan önceki halde olmamamız gibi, çocukluğa dönüş de yaşanmış acılar tarafından artık bozulmuş ve kederle yüklenmiştir. Ve eğer çocukluk sonsuzluksa bile, bu durum çocukluğunu, görülmesi gerektiğini düşündüğü şekilde, yani temiz ve kristalsi, görmesini yine de engelliyordu; aksine pis bir camdan, bulanık ve müphem bir şekilde görüyordu; bize kendi sonsuzluğumuzun göz açıp kapayıncaya kadar geçen bir anda gösterildiği pencerelerin, fırtınalarla ve lodoslarla, zamanın çamuru ve örümcek ağlarıyla kirlenen, yılların geçişinden mustarip

camları varmış gibi.

Aydınlık bir yere karanlıktan bakan biri gibi, kendisi tanınmadan öteki yüzleri tanıyarak: Irineo Díaz yine aynı siyah körüklü arabasıyla, fakat körüğü şimdi artık gevşemiş ve rengi uçmuş; hamal Bengoa, her zamanki gibi, trenin gelişini beklemekte; ve nihayet, bir idol gibi oturan yaşlı Medina, o çocukken bile yaşlıydı ve anlaşılan onu son kez gördüğündeki gibi, otuz beş yaşındaydı, aynı pozisyonda oturmaya devam ediyordu: Düşünceli ve korkusuz, bütün yerliler gibi, belli bir yaştan sonra değişikliğe uğramazlar, sanki zaman içlerinde değil de yanlarından geçiyormuş da onlar da onun geçişine bakıyorlarmış gibi, hep aynı mısır yaprağı sigarasını içerek, bir Amerikan idolü gibi kutsal ve çözümlenemez, sadece dayanıksız şeyleri sürükleyen bir nehrin akışını seyreder gibi.

"Beni tanımadınız mı?"

İhtiyar bakışlarını yavaşça kaldırdı. Topraksı maskesinin iyice kurumuş kemikleri arasına gömülmüş ufacık gözlerin kendisini sakin fakat titizlikle incelediğini hissetti Bruno. Evreni hemen hemen onu göz lemekten başka işi yokmuşçasına dikkatle görmeye ve evrenin titiz bir leşimini kendisine saklamaya (keskin ironik bir tür dilsizlikle) alışmış olarak Medina, Pampa'da binlercesi arasında bir atın ayak izini ayırabilen ve bir orduyu cılız bir yabani otun neredeyse hiç anlaşılamaz tadıyla yönlendirebilen o *Baqueano*'lar* ırkına mensuptu. Bruno'ya, göz çevresindeki bazı kırışıklıklarda ancak fark edilebilen şu sinsi güvensizlikle bakıyordu. Ve karakalem bir portre zamanla yavaş yavaş yok olurken, ana çizgiler oldukları için üzerlerinde daha çok çalışılmış olanlar nasıl kalırsa, çocuk Bruno'nun çizgileri gözünün önünde belirmeye başladı adamın. Böylece, yokluk, seller, fırtınalı güney rüzgârları ve olaylarla geçen o otuz beş yıla dair makul fakat dizginsiz bir hüküm Medina'nın hafızasının bilinmez derinliklerinden yükseldi ve yüzünün geri kalanı en küçük bir heyecan ya da duygunun –şayet bu adamın kalbinde gerçekten varsa– sızmasına izin vermeksizin hareketsiz kalırken ancak görülebilir bir tarzda dudaklarını hareket ettirerek son buldu:

"Sen Bruno Bassán'sın."

Hemen ardından, bir erkeğe dönüşmek için bir çocuk olmayı şimdilik bırakmış bu varlığın şiddetli ve neredeyse korkutucu ruhsal sar-

* (İsp.) XIX. yüzyılda orduya rehberlik etmiş, Pampa'yı tanıyan kimselere verilen ad.

sıntısına uzak, dünyanın basit olayları karşısında aldırışsız katılığına geri döndü.

Bruno, tozlu sokaklardan yürüdü, şemsiyeli ve palmiyeli meydanı geçti ve sonunda değirmenin koca cüssesini gördü, dönen kollarının monoton tıkırtısını işitti. Zalim bir sembol: onları aşkla ve umutla yaratan insan aralarında can çekişirken eşyaların ilgisiz işleyişi.

Marco Bassán'ın ölümü

"Şimdi uyuyor" diye açıkladı Juancho. Yarı karanlıkta o suskun yakınmayı ve sıkıntılı ve kesik kesik solumaları ilk kez işitti. Alacakaranlığa alışırken o adamdan geriye kalanı belli belirsiz seçiyordu: Acı çeken ve kokuşmuş bir et çuvalında bir kemik yığını.

"Evet. Başta koku neredeyse dayanılmaz geliyor insana. Sonra alışırsın."

Bruno ağabeyine baktı. Bruno küçükken ağabeyi idolü olmuştu: Geniş kenarlı şapkası ve o uzun kuyruklu kır kısrağın üstündeki kocaman sırtıyla. Ve sonunda çekip gittiğinde babası: "Bir daha bu eve girmeyecek," demişti. Oysa, sanki türünün ve kanının güçleri karşısında bu tür sözlerin güvenilmezliğini göstermek için, Juancho dönmekle kalmadı şimdi babasına gece gündüz bakan da oydu.

"Su, Juancho," diye mırıldandı, ilaçlarla daldığı uykudan uyanarak, eski uykularından farklı olmalıydı bu, pis, vahşi hayvanlarla dolu bir bataklığın, kuşların geldiği güzel bir gölden farklı olması gibi.

Sol koluyla biraz kaldırarak, bir çocuğa verir gibi küçük bir kaşıkla ağzına yemek verdi.

"Bruno geldi."

"Hıı, ne?" paçavraya dönmüş diliyle kekeliyordu.

"Bruno. Bruno döndü."

"Hıı, ne?"

Tam karşıya bakıyordu, tüm yüzüyle, bir kör gibi.

Juancho panjurları yarım açtı. Böylece Bruno o enerjik ve güçlü adamdan geriye kalanı gördü. Çatlamış ve neredeyse mat yeşil camdan iki bilye gibi görünen, derine gömülmüş gözlerinden, ufacık bir ışık çıkar gibi oldu, açık havadaki bir külden çıkıveren alevcik gibi.

"Bruno," diye mırıldandı sonunda.

Bruno yaklaştı, eğildi, dehşet verici kokuyu duyarken beceriksizce sarılmayı denedi.

Bir sarhoş gibi heceledi:

"Görüyorsun, Bruno. Ben bir harabeyim."

Günlerce süren, tüm engellere karşı harcadığı enerjinin aynısıyla yürüttüğü bir mücadele oldu. Ölmek yenik düşmekti ve asla yenilgiyi kabul etmemişti. Bruno, şehirlerini sele ve vebaya karşı, korsanlara ve açlığa karşı savaşarak kuran o Venediklilerle aynı özden yapılmış olduğunu söyledi kendi kendine. Hâlâ Tintoretto'nun resmettiği Jacopo Soranzo'nun aynı haşin profilini muhafaza ediyordu.

Her an babasının kokusunun huzurunda kalıp Juancho gibi onun sorumluluğunu yüklenmek yerine çıkmanın, kafasını dağıtmanın, köyün sokaklarında dolaşmanın miskinlik ve ödleklik olup olmayacağını soruyordu kendine. Sonra, ödlekçe, tamamen birleşmeye cüret etmeyen düşünce parçacıklarında, dehşeti unutmakta hiçbir kötülük yok, diyordu kendine. Fakat hemen ardından, babası onun bilincinin ve hafızasının bu uzaklaşmasından hiçbir şekilde acı çekmeyecek de olsa bunun bir şekilde bir ihanet olduğunu düşünüyordu. Böylece, mahcup, eve dönüyor ve Juancho sandalyesinden, en küçük sese karşı dikkatli, babasının uzun ve anlamsız sayıklamalarını dinleyerek onu gözetlemeyi sürdürürken, o, dayanışmanın bir miktarını cimrice ödüyordu.

"Juancho!" diye bağırıyordu birden. "Yatağı yakıyorlar!" Ve yarı doğrularak alevleri gösteriyordu: Orada, ayaklarımın yanında.

Oğlu çabucak kalkıyor ve bir şeyi yalnızca jestlerle anlatmak gerektiğinde yapılan büyük hareketlerle, pantomimlerin abartısıyla ateşi söndürüyordu. Böylece bir süre sakinleşiyordu.

Sonra, yatak kırılıyor, onarmak gerekiyordu. Juancho tahta getiriyor, yere atıyor, yatağı onarıyordu. Daha sonra, yatak başından uzaklaşıyor, dehşete düşmüş, parmağıyla işaret ediyordu, ona insanları gösteriyordu, onları ödleklikle suçluyor ve anlaşılmaz sözler ekliyordu. Juancho kalkıyor, yüksek sesle mütecavizleri paylıyor, itip kakıyordu.

"Juancho," diye birden alçak sesle mırıldanıyordu ihtiyar, sanki ona bir sır verecekmiş gibi.

Oğlu yaklaşıyor ve kulağını, çürüme kokusunun çıktığı ağzına yaklaştırıyordu.

"Hırsızlar girdi," diye fısıldıyordu, "fare kılığına girmişler ve şimdi de elbise dolabındalar. Gaviña, şefleri o. Hatırlıyor musun? Muhafazakârlar zamanında komiser olan. Bir hırsız, utanmaz. Fare kılığında

onu tanımadığımı sanıyor."

Yaşlı yüzler, eski tanıdıklar sırayla geçiyordu. Hafızası hem keskinleşmiş hem de sayıklama ve morfin yüzünden canavarca biçimsizleşmiş, grotesk bir şekilde geri dönmüştü.

"Ama Don Juan! Kim derdi ki sonunda bir ırgat olacaksın! Sende o servet varken!"

Adamı işaret ediyordu başını sallayarak, sanki inanmak istemez gibi gülümseyerek, biraz da ironik bir düş kırıklığıyla. Oğlu bakışlarıyla arıyordu.

"Orada, atı tımar ediyor."

"Ah," diye yorum yapıyordu Juancho. "Şaka yapıyor olmalı."

"Farkında mısın? Don Juan Audiffred! Kim derdi ki."

Konudan gayet normal söz ediyordu, uzun bir süre boyunca, çünkü bir yandan da canavarlar ya da hayaletler görüyordu ve hemen ardından akıllıca davranıyordu, yirmi yıl önce ölmüş adamlarla boğazının kuruduğunu ve biraz suyun iyi geleceğini söylediği aynı doğallıkla konuşurken. Bruno dışarıdan döndüğü zaman ağabeyi ona babasının yaptıklarını babasının ona kendi küçüklük hayallerini anlattığı şu sevecenlik ve hoşnut etme karışımıyla, gülerek anlatıyordu. Fakat ardından sayıklama başlıyordu yeniden ve Juancho büyü pantomimlerine dönüyordu, bu sırada Bruno öbür kardeşlerinin işlerden, mısırın veriminden, arazi alım satımından, hayvanlardan söz ettikleri antreye sıvışıyordu. Bruno onları dinliyor ve bu cemaate girmeyi isterken, küçükken terazideki buğdayı tüm ağırlığıyla kendisine yükleyebildiklerini hatırlıyordu. Ağabeyleri kendisine bakıyordu. Adlar söylüyordu: Favorito, Barletta. Ağabeyleri küçümseyerek hayır diyordu: onlar yok olalı en az yirmi yıl olmuştu. İçlerinden biri sigara içmeyi bırakıp babasının yatak odasına, kendine düşeni ödemeye, yeniden kederlenmeye gidiyordu.

"Ya Don Sierra?"

Ona kuşkulu bir alayla baktılar.

Ne.

Hatırlıyordu

Büyükler bazı anıların tekelini ellerinde tutuyordu ve böylece küçüklerle ve en azından Bruno'yla bunu paylaşmayı asla kabul etmiyorlardı. Fakat evet, tabii ki onu hatırlıyordu: şişman ve koca göbekli, uzun beyaz kılların çıktığı o kocaman kulaklarla.

Yetmiyordu. Birbirlerine danışır gibi sessizce bakıştılar ve Nicolás, tez sınavındaki bir profesör gibi gözlerini sertçe kendisine dikerek Don

Sierra'nın en tipik özelliğini söylemesini istedi.

Tabii ya, diye onayladı ötekiler.

Bruno sıkıntıyla düşündü. Köylü kurnazlığıyla baktılar. Don Sierra'nın en önemli özelliği neydi? başka bir şey öğrenmek istemiyorlardı. Bruno hafızasını çaresizce eşelerken sessizlik mutlaktı.

Üç kapaklı saat mi?

Hayır efendim.

Onu *sulky*'sinde gelirken, kırbacıyla inerken, gömleği ve hamal ceketi içindeki kocaman karnının altındaki büyük kemeriyle, terlerken, hantallaşmış, ensesine kadar indirilmiş kara şapkasıyla, kenarları sığır gübresiyle lekelenmiş sandaletleriyle gayet iyi gözünde canlandırıyordu.

Yenilgiyi kabul ediyor muydu?

Bilmiyordu. Eğer üç kapaklı saat değilse, bilmiyordu.

"Üç kapaklı saat!" diye yorumladılar küçümseyerek.

"Ya?" diye rica etti Bruno, açıkça kendisine sahte bir tuzak kurmuş oldukları izlenimiyle.

Ya ne?

Şu ünlü karakteristik çizgisi.

Büyükler bakıştılar: Oyunun başka bir özelliği, sınav vereni şüphe içinde bırakmaktı. Bruno bu geniş omuzlu ve kır saçlı adamları, her şeyin ne kadar delice olduğunu fark etmeksizin kendi hükmünü bekleyen bu adamları ölçüp biçiyordu.

Büyük ağabey, vakarla, bilgiyi verdi: İngiliz O'Donnell'ı kandırmak.

"İngiliz O'Donnell'ı kandırmak mı?"

Bruno yenilgisini tamamen kabul etmemek için hayretini abarttı, sanki böyle bir tavır var olmuş olsa bile Bassán yasalarında en önemli ayırıcı özellik kategorisine yükselemezmiş gibi.

Nicolás yoldaşlarına baktı: İhtiyar Sierra'yı İngiliz O'Donnell'ı aldatışını düşünmeden kavramak mümkün müydü? Hiçbir şekilde, diye onayladılar.

"Bana şaka yapıyorsunuz."

Bruno kötücül bir parıltı yakalamaya çalıştı.

Nicolás, en küçükleri Marco'ya (kırk beş yaşında) dönüp buyurdu:

"Babam uyuyorsa Juancho gelsin."

"Bir dakika," diye kuşkulandı Bruno.

Marco'yla gitti, kendisine birşey hazırlamalarından korkuyordu.

Juancho bu düş ve acı çekme günlerinin bitkinliği içindeydi.

"Sen duymadın," diye açıkladı Nicolás. "Ona Don Sierra'nın en karakteristik çizgisinin ne olduğunu söyle."

"İngiliz O'Donnell'a yalanlar söylemesi."

Marco döndü:

"Uyandı, su istiyor."

Juancho gitti ve dokunaklı, sevecen anıların altında sessizce korunmuş olan gerçeklik, askerin mektuplarını okuyup eşya paketini açtığı küçük ve tatlı aralar sırasında süregiden savaş gibi ortaya çıktı. Sustular ve bir süre sessizce sigara içtiler. İniltiler işitiliyordu. Nicolás düşünceli, dışarı bakıyordu. Ne düşünüyorlardı?

Bruno sokağa çıktı.

Her şey, köyün adından başlayarak, hayatında ağırlığı olan varlıklarla bağlantılıydı: Ana María Olmos, çocukları Fernando, Georgina. Ve bu köye köken olmuş o eski eve doğru yürümeyi arzu etse de bir şey kendisini engelliyor, o da ancak evin yakınlarında dolaşmaya cüret ediyordu. Tozlu sokaklar boyunca isimler anılarını canlandırıyordu: Salomón'un dükkânı, Libonatti'nin ayakkabıcısı, Dr. Figueroa'nın dağ evi, Majesteleri Vittorio Emmanuele'nin Yardımlaşma Derneği.

Fakat Bruno'nun aklına çocukluk anıları hep bağlantısız ve bu yüzden de gerçekdışı olaylar gibi gelmişti. Çünkü gerçekliği akıcı ve canlı algılıyordu, çarpıntılı bir doku gibi, oysa bu anılar, fotoğrafların gerçekdışılığıyla –hep bir anneyle elinden tuttuğu bir çocuk bulunan, artık var olmayan bir anne (toprağa ve bitkiye dönüşmüş) çocuk ise hemen hemen asla annenin hayal ettiği o büyük doktor ya da kalıraman değil, aksine kâğıtları karıştırırken fotoğrafı bulup parlaklığını yitirmiş gözleriyle seyreden kasvetli bir memurken– şu taşlaşmış varlıklar dünyasıyla, her biri kendi yabancı ve ıssız adasında, kendi aralarında bağlantısız, durağan, kendinden menkul, gibi görünüyordu. Öyle ki, hayatının en uzak bölümlerini yeniden kurmaya giriştiği her seferinde her şey kendisine bulanık görünüyordu ve hemen kâh orada kâh burada dönemler ve bazen yaşamaya devam etmelerini haklı çıkaracak öyle sıradışı bile olmayan yüzler belirginleşiyordu. Yoksa, varoluşunda böylesine az belirleyici olan, o büyük motorun değirmene gelişi gibi bir olayı yoğunlukla hatırlaması başka türlü nasıl açıklanabilir? Peki, "böylesine yoğunlukla"... Böyle de değildi, çünkü o sahneyi sözcüklerle belirginleştirmeye ne kadar hazırlansa, o kadar az belirgin olduğunu, çerçevesinin dağıldığını ve her şeyin cismini yitirdiğini fark edi-

yordu, sanki kolu hiçbir şey kendisini engellemeksizin bir uçtan ötekine geçecekmiş gibi.

Hayır, bilmiyordu, ayrıntı veremezdi: O niyetlendikçe sahne yok oluyordu, uyandığında rüyaların yok olması gibi. Dahası, anahtarı, büyülü sözcüğü bulamazsa anılarını zorlamak da imkânsızlaşıyordu, keza uzun eski bir uykuda uyuyan ve ancak kulaklarına gizli sözcüğün mırıldanılmasıyla uyanan prensesler gibiydiler. Orada, aşağıda mutluluklar ve korkular uyuyordu; ve birdenbire, bir şarkı, bir koku, büyüyü bozmaya ve hayaleti o rüyalar mezarlığından çıkartmaya yetiyordu. Hangi melodiyi, melodinin hangi belirsiz parçasını işitmişti o yalnızlık akşamında Lüksemburg parkında? Şarkı çok uzaklardan geliyordu, artık yitirilmiş bir dünyadan, ve o dünya birden Capitán Olmos'ta, bir yaz gecesinde, eski büyük gece fenerlerinden birinin ışığında görüldü. Kim onlar? Yalnızca Fernando'nun bir kurbağanın arka bacaklarını kesen siluetinin ortaya çıktığını ve ardından kurbağanın kurumuş balçığın üzerinde kalan iki bacağıyla kaçmaya çalıştığı için gülünç çabalamalarını gördü. Fakat belirsiz bir hayaldi, etsiz ve ağırlıksız, somut gözlerden ve şehvetli dudaklardan yoksun bir Fernando, neredeyse bir fikir: bir korku, bir tiksinti. Ve o canavarı gölgeli bir bölgeden, bir şarkının gücüyle, bir kurbağayı sakat etmek için çıkartmıştı. O sadistin, şarkının ve sakat edilmiş kurbağanın birlikte yaşamış olmaları, ebediyen birlikte, zamanın dışında, ruhunun karanlık bir köşesinde olmaları ne garip. Hayır, çocukluğunu mantıklı ve bir düzen içinde hatırlayamıyordu. Anıları bulutlu ve belirsiz bir fondan rastgele yükseliyordu, aralarında zamanla ilgili bir bağlantı kurması mümkün olmaksızın. Çünkü lakayt bir okyanusun adacıkları gibi yükselen o parçacıklar arasında kimin kimden önce ya da sonra geldiğinin ortaya çıkması imkânsızdı, aralarındaki zamanın hiçbir anlamı yoktu, çünkü bu zaman hayatlarla ve ölümlerle, yağmurlarla ve dostluklarla, talihsizliklerle, aşklarla birleşmiş değildi. Yani o belirsiz makinenin gelişi de sakat etme olayından önce ya da sonra olabilirdi, çünkü aralarında, ne başı ne sonu ne de sonsuz unutuluşa düşmüş eşyaların nedenselliği olan, gri okyanus uzanıyordu.

Sonra Juancho o eşitliksiz kavgada teslim oldu, bir bağırtılar ve tuhaf sarsıntılar krizine tutuldu ve uyutmak için bir iğne yapmak gerekti. İhtiyar onun yokluğunu hemen fark etti ve içinde çırpınıp durduğu kuyuda onu Pergamino'ya götürdüklerini ve orada intikam için öldürdüklerini hayal etti. Saklıyorlardı kendisinden. Neden saklıyorlardı?

Hım? Neden? diye mırıldandı ağlayarak, her ne kadar gözlerinde yaşlar yoksa da, çünkü artık vücudunda su yoktu; fakat patırtısı ve vücudunun hareketlerinden o yarı cesedin yarattığı şeyin ağlayıp yakınma olduğu sonucu çıkarılıyordu: kuru ve minicik bir ağlayış, bir tür yarı ölü ağlayışı. Juancho neredeydi? Ha? Neredeydi? Pergamino'da, diye mırıldandı bir kez daha, hepsinin sonuncu kriz olduğunu saydıkları bir krize daha girmeden önce: Sanki birisi kendisini boğmaya çalışıyormuş gibi soluk alıyordu, öfkeyle yatakta dönüyor, ağzından iniltiler ve sözcük parçacıkları, kırıntıları çıkıyordu. Açılıyor, uluyordu. Sonunda birden yüzü sertleşip ileri fırladı, engellemek için yatağa bağlamak gerekti. Sonra ağzından, karanlık ve pis kokulu derin bir kuyunun çıkışı olan bir delikten çıkar gibi oğlunu öldürmüş olan düşmanlarına ithamlar çıktı. Ve sonra düştü, enerjisiz, sanki kendi içine doğru yıkılır gibi.

Herkes birbirine baktı. Nicolás soluk alıp almadığını anlamak için yaklaştı. Fakat bir kez daha krizi atlatmıştı. Kemikten ve çürümüş etten bir torbaydı fakat ruhu direniyordu ve bedeninin kalanı, soluğu kesilmiş, ölüme doğru devrilirken kendisine kalan son kaleye, kalbine sığınıyordu.

Çabayla tükenmiş, ancak işitilebilir bir sesle bir şey geveledi. Nicolás kulağını dudaklarına yaklaştırdı ve mesajı çözümledi: "Ölmek ne üzücü." Böyle gibi gelmişti. Ve ardından mücadeleye yeniden başladı; darmadağın olmuş, üstü başı lime lime pek az yandaşını, birlikte tekrar faydasız (fakat güzel) savaşa dönmek için toplayan bir savaşçı gibi.

Yandaşları! diye düşünüyordu Bruno. Fakat ancak kalbine, o güçsüz, tükenmiş kalbine güveniyorsa. Ama işte oradaydı, her zayıf atışında orada, yanında olduğunu, hâlâ direnecekleri güvenini veriyordu.

Harabede bir aydınlanma anı oldu, Bruno'yu tanıdı, hüzünle gülümsedi, onunla konuşmak ister gibi göründü. Bruno ağzına yaklaştı fakat hiçbir şey anlayamadı, her ne kadar babası ona bedenini, bedeninden kalanları gösteriyorduysa da.

Ancak bir an onunla olmuştu ve şimdi daha sakin olan bakışında Bruno'ya memnuniyet ve ironi karışımı, bir inanmazlık gülümsemesi beliriyormuş gibi geldi. Bir konuşma jesti daha yaptı. Bruno kulağını yaklaştırdı. Juancho, diye mırıldandı. Uyumaya çalışıyordu. Düşünceli durdu. Bir süre sonra yine bir şey geveledi. Ne, ne? Tarla mı? Ne tarlası? Keyfi kaçar gibiydi, büyük bir çaba harcadı, bir yabancı tarafından asla anlaşılmayacak fakat Bruno'nun, antik bir dili bilen ve neredeyse okunmaz haldeki parçalarla bir metni deşifre eden biri gibi, zo-

runlu düzenlerinde birleştirebildiği bağlantısız sözcükler: Kendisine düşecek kısımdan bir parçayı toprak olarak ayırmasını istiyordu.

Eski düşkünlüğü: Kalıcı toprak.

Gezgin oğlunun verdiği sözle gülümser gibi göründü. Sonra Juancho'yu istedi, su istiyordu, onu döndürmek gerekiyordu. Bruno becerik-sizce denedi fakat ihtiyar olumsuz bir jest yaptı. Juancho'yu uyandırması gerekti, ikisi beraber çevirdiler adamı, kaşıkla su verdiler. Bruno, hayatında ilk kez gerçekten yararlı olduğunu hissetti, kendisini az çok Juancho'nun kardeşi gibi gördü ve bir tür yumuşak bir alçakgönüllülükle, kendisinin, topraklar ve doktrinler katetmiş ve acı ve ölüm hakkında pek çok kitap okumuş olan kendisinin, bunları hiç yapmamış olan kardeşinden daha küçük olduğunu anladı.

İhtiyar başka bir işaret yaptı, Juancho ağzına yaklaştı ve dinledi. Bundan sonra baba huzur içinde uyumuş göründü. Bruno ağabeyine baktı.

"Bahçe."

Bahçeye ne olmuştu? Onun eğlencesiydi. Bilmiyor muydu? Şimdi toprağı altüst etmek bellemek gerekiyordu. Bu her şeydi.

Ağabeyinin arka avluya çıkmaya hazırlandığını gördü. Nasıl, yatmaya gitmiyor muydu? Nereye gidiyordu?

"Toprağı bellemek gerektiğini söyledim ya."

Bruno aptallaşmış baktı ona. Ama babası bir daha görmeyecekse, şu bahçe ve diğer her şey ebediyen ortadan yok olacaksa.

"Ona söz verdiğimden huzur içinde uyudu."

Bruno sessiz kaldı, onu inceleyerek: Geceler ve günlerin devasa yorgunluğuyla tükenmiş, daha da yaşlanmış.

"Ama hiç değilse başkasını gönder, bir ırgat."

"Hayır, asla kimsenin, bahçesine dokunmasını istemezdi."

Ağabeyi çıkar çıkmaz bir iskemleye oturdu Bruno. Kendisini pislik gibi hissetti, tiksinti duyduğu için suçlu hissetti, köyde kafasını boşaltmak için dolaşarak o acıyı unutmaya çalışmış olduğu, başka şeyler düşündüğü, o günlerde gazete, kitap okuduğu için tekrar suçladı kendini. Hepsi uçarılıktı, hatta kader ve ölüm gibi böylesine derin şeyler düşünmek bile, şayet o acı çeken et hakkında, şu eti, şu et için değil de bunu genelde, soyut olarak düşündüyse.

Ağabeyi döndüğünde iskemlesini ona bıraktı. İniltileri, sayıklama parçacıklarını dinleyerek öylece sessiz kaldılar. Bruno, arkasından Juancho'nun kamburlaşmış koca sırtını, ak saçlarını, yorgunluktan öne

düşmüş başını seyrediyordu. Bir an için elini uzatıp omzuna, çocukluğunda kendisini taşımış olan o omza koymaya kalkıştı; fakat derhal, bunu asla yapamayacağını anladı.

"Peki, ben bahçeye dönüyorum. Onu gözle."

İskemleye oturunca, bir tehlike anında yoldaşını uyandıran nöbetçinin duyacağına benzer bir gurur duydu. Fakat bu duygu şekillenir şekillenmez utandı.

Hava kararıyordu. Arada bir ağabeyleri görünüyordu. Juancho, sonunda, ara verdiği uykusuna devam etmeye mecbur oldu. Bruno da böylece hayatında ilk kez bütün geceyi ölüm döşeğindeki birinin başında geçirdi. Ve daha yeni yeni bir erkek olmaya başladığım sezdi, çünkü sadece ölüm insanı hayata gerçekten hazırlar; sizinle yürekten bağlarla birleşmiş, tek bir varlığın ölümü, uzakta da olsalar öteki varlıkların ve hatta en zavallı hayvanların hayatını ve ölümünü anlamanıza olanak verir. Ona su veriyordu, hatta bir morfin iğnesi bile yapabildi.

İhtiyar, Venedik lehçesinde konuştu, çocukluğundaki olaylar hakkında belki, çünkü kendisinin hiç işitmediği adları anıyordu. Aynı zamanda bir araba mili ya da bunun gibi bir şey hakkında sözler de geçiyordu. Bir an ifadesi kaygılı oluyordu. Ardından düşmanlara karşı savaşıyordu, yatağında oradan oraya dönerek. Sonra şarkı söylediğini işitti ve böylece ifadesi mutluluk oldu: Dudaklarına yaklaştığında çocukken kendisine anlattığı işgalci Triestelilerin şarkısı, *San Giusto'nun Çanları*'nın karmaşık tınılarını tanıdı.

Sabaha karşı ikide can çekişme başladı.

Rahibin onu yağlarken ve duaları okurkenki mekanik hareketleri ve kibar ilgisizliği Bruno'yu hayrete düşürdü. Yine de *extremaunción*'un yüceliğini hissetti: Hayata, o kadar cesaret ve azimle yaşamış olduğu hayata ebediyen veda eden kendi babasıydı.

Bir San Marco tasvirinin önüne iki mum yakıldı. Juancho babasının boynuna bu Venedikli azizin madalyonunu astı. Ve ihtiyar, o andan itibaren ölünceye kadar, nedendir bilinmez, sakinleşti.

fakat Pinzón'un köşesine varınca Chichín'in eski café'sinin yeniden dekore edildiğini gördü: Masaların üzerindeki mermerin yerini formika almıştı. Kendisine ait olmayan bir yerde bulunan davetsiz bir hayalet gibi, neredeyse yirmi yıllık bir aradan sonra, çekinerek oturdu. Bir zamanlar futbol hakkında tartışanlardan pek çoğu ölmüş olmalıydı, Deli Barragán'ı rahatsız eden delikanlılar artık erkek olmuştur, evlenmiş, çoluk çocuğa karışmışlardır herhalde. Chichín neredeydi? Kendisine bakan garson yeniydi, Chichín'i tanımıyordu. Garsona göre evinde hasta yatıyordu ya da ölmüştü. Şu anki sahibi mi? Adı Mourente'ydi, kasaya bakan şu İspanyol. Büyük aynadan yansıyan Boca'nın resmi yok olmuştu. Ne Gardel'in ne de Leguisamo'nunki oradaydı.

Başka zamanlardan bir adam

Bakışları çok zayıf bir ihtiyarın üzerinde durdu. Saçları apaktı, kartalsı ve çok sivri bir burnu vardı, dar başının yanlarındaki küçük gözleri ona bir kuş özelliği, bir şey kaybetmiş kaygılı bir kuştan bir şeyler veriyordu. Boynu, çıkıntılı âdemelmasıyla aşırı derecede uzundu. Dudaklarının kıyısında sönmüş bir sigara gibi her an oradan oraya yerini değiştirdiği bir kürdan vardı. Bir şey bekler gibi, sanki bir demiryolu istasyon kahvesindeymiş gibi, heyecanla beklenen kişi her an çıkagelecekmiş gibi sokağa bakıyordu. Çehresi o arzulu huzursuzluğu gösteriyordu fakat aşırı derecede aşağıya doğru gerilmiş dudakları, bu bekleyişin neredeyse kesinlikle yararsız olduğunu buruklukla belli ediyordu. Hiç şüphe yoktu: Bu adam, kendi zamanında Tito olarak bilinen, Humberto J. D'Arcangelo'ydu. Tek eksik, bir zamanlar daima kolunun altına sıkıştırdığı *Crítica*'ydı. Ve kadehleri yıkayıp isterse Boca Juniors'un 1915 takımını sayabilen Chichín eksikti.

Yakın bir masadan yüksek sesle sordular ihtiyara:

"Ya, Don Humberto, sizin fikriniz ne?"

"Ne hakkında?" diye cevap verdi D'Arcangelo, isteksiz.

"Armando'nun televizyonda söylediği şu şey hakkında."

Daracık başını yarı çevirdi.

"Ne hakkında? Armando hakkında mı?"

Evet, öyle, Alberto J. Armando'nun açıklamaları hakkında.

Bir an bunu değerlendirdi, hepsi asla rüşvet kabul etmeyen adil bir yargıcın karşısındaymışçasına, sessiz kaldılar. Tito hiçbir cevap vermedi, yargısını istemiş olanlardan biri (topal Acuña mı? Loiácono mu?) zafer vurgusuyla: "Gördün mü? Gördün mü?" diye yorum yaparken o Pinzón Sokağı'na bakmaya döndü ve yine o ıssız evrene gömüldü. Ne düşünüyordu acaba? Şüphesiz babası ölmüş olmalıydı. *Conventillo*nun kapısında, kamıştan iskemlesine oturmuş, budaklı sopadan bir bastonla, yıpranmış yeşilimsi şapkasıyla, "eh tabii" diye mırıldanıp görünmez bir dinleyiciye nostaljik bir jestle yorum yapar gibi başını sallarken görüyordu (hayal ediyordu) ihtiyarı, Bruno. "O zamanlar böyleydi." Neymiş böyle olan? Pek az, hep aynı şeyler: elinde flütüyle, dağın tepesinden seyrettiği o deniz, o karlı Noeller, gaydalarını çalan o çobanlar. Tito'yu görüyordu ihtiyarın yanında *mate* içerken, alayla şefkat arasında çobanların ne çaldığını sorarken ona. Ve ihtiyar gözlerini kapatarak çekingen ve mahcup, şarkı söylüyordu:

La notte de Natale
è una festa principale
que nació nostro Signore
*a una povera mangiatura**

İşte söyledikleri buydu, eh tabii... Ve çok kar yağar mıydı ihtiyar? Eh, tabii... kar... Ve masalsı toprakları düşünen Tito, Martín'e göz kırpıyor, utanma ve melankolik bir alayla örtülmüş bir acı ifadesiyle gülümsüyor:

"Gördün mü evlat? Hep aynı hikâye. Başka bir şey düşünmüyor. Hep köyceğizi. Param olsaydı..."

Şimdi ölmüştür mutlaka babası. Belediyenin bir furgonu gelip, küçük cesedini, beton blokların arasına gömülsün diye, Chacarita'nın adsız ve numaralı bir deposuna kadar Tito'nun eşliğinde taşımıştır. Atalarının İon Denizi'nin karşısına, uzak köyünün toprağına değil, buraya, beton bir mezarlığın, numaralandırılmış nişleri olan bir yeraltı odasına.

Bruno, D'Arcangelo'ya bakmaya, yüzündeki o mutlak arzusunu, o

* (İt.) Noel gecesi
en büyük bayramdır,
Efendimiz doğdu o gece
yoksul bir samanlıkta

içten şüphecilik ve iyilik karışımını, giderek daha kaotik ve çıldırmış hale gelen bir dünyayı şu anlamama halini incelemeye başladı yine; futbolcuların artık forma aşkıyla değil para için mücadele ettiği bir dünya; Chinchín'in artık *Fernet* ya da *Bitter*'li vermut servisi yapmadığı, eski Boca'nın ancak kederli bir anı olduğu bir dünya. Şu tavukları ve atlarıyla sevecen *conventillo*nun, eski beli bükük zaferlere yeri olmayan maden ve betondan zindanlara bölüneceği dünyayı. Belki de odacığında bir zamanlarki Boca'nın bayrağı ve Tesorieri'nin imzaladığı fotoğrafı ve o gramofon hâlâ duruyordu. Fakat bu hazineler, gün ağarırken artık, tavuk gıdaklamalarının ve sığır gübresinin kokusuna karışmış mor salkım rayihasının duyulmadığı bir odada sahipleri kadar hüzünle yaşıyorlardı mutlaka.

Çıkıp değişmiş, dönüşmüş sokaklarda yürüdü. O toprak setler, o parmaklıklı, antreli evler neredeydi? Varoş şairlerinin gösterişsiz dizeleri ruhuna karşılık veriyordu:

Bir tokatta sildi asfalt
eski mahalleyi
doğumumu gören.

Çölün üzerinde yükselen, hayalet şehirde hiçbir şey kalıcı değildi: Arkalarındaki hiçbir şeyi hissetmeyen, öteki uluslarda geçmişlerinin taştan anıtları olan şu ebediyet simulakrına da sahip olmayan şu dokuz milyonun yaşadığı başka bir çöle dönüşmekteydi.

Gürültüsüz yürüdü.

Gece yarısını çoktan geçmişti

Olmos'ların evine döndüğünde. Sessizce yaklaştı, uyuyan ve uyandırılmak istemeyen, uykusunun çok kırılgan ve sevgili bir şeymiş gibi korunmasını isteyen bir varlığa yaklaşır gibi. Ah, keşke hayatın bazı dönemlerine, onların geçtiği yerlere dönülebildiği gibi dönmek mümkün olsaydı, diye düşünüyordu. Otuz yıl önce Machado'nun bir şiirini okuyan kendi ciddi, ağır sesini dinlediği aynı yerlere. O gizli fakat acımasız geçiş anını telafi etmek. Her geçen gün daha da belirsizleşen bir anıda hâlâ yaşamakta olan şu gerçeklik.

Varoluşu, hayaletlerin ve gerçekdışı şeylerin ya da en azından pra-

tik kimselerin gerçekdışı olarak değerlendirdikleri şeylerin peşinden koşmak olmuştu. Çünkü ondaki her şey, geçmişe, nostaljik anıya, o anda yaptığı gibi hatırlanmak istenen kayıp rüyalara dönüşsün diye şimdiyi, şu anı kaybetmek gibiydi. Geçmişi çağırmak ise tıpkı şimdi yaptığı gibi, boşuna, artık hiçbir şey ve hiç kimse dönemezken, bir zamanlar arzuladığımız varlığın eli artık yanağımıza bile dokunamazken –otuz yıl önce, tıpkı böyle bir gecede, şimdi bomboş gördüğü o bahçede Georgina'nın dokunduğu gibi. Kendini başarısız biri gibi hissediyordu ve bu başarısızlığı, belki de babası olan (bu geçici ve zalim, fakat şu anın her saniyesinde harika olan hayatı cesaretle göğüsleyen o adamlardan biri) o enerjik ve sert adamın anısının kışkırttığı) bir suçluluk duygusuyla hissediyordu. Babasının aksine kendisi, geçip giden ve sonsuz olmasını istediğimiz her şeyi de yanında götüren bir zaman hissinden mustarip bir seyirci olmuştu. Savaşmak yerine zamana önceden teslim oluyor ve ardından o zamanı, melankoliyle hatırlamakta direniyordu; hayallerini, görüntülerini çağırarak, bir şiirde ya da bir romanda bir şekilde sabitlemeyi tasarlayarak, kendi güçleriyle orantısız bu girişimi deneyerek, daha da kötüsü denemeyi hayal ederek; küçük ve ailevi de olsa bir parça ebediyete ulaşmak anlamına gelen bu girişimi deneyerek; üzerinde birkaç isim ve karşısında gelecekte benzer nedenlerle kendisi gibi hüzünlü ve düşünceli, kendisi gibi ebediyet hayali olan öteki varlıkların, öteki erkek ve kadınların, bir ancık bile olsa günlerinin baş döndürücü geçişini durduracak anlamlı bir yazı bulunan bir mezar taşı kadar öylesine mütevazı –ama öylesine acıklı da olsa bir parça ebediyeti elde etmek demek olan bu girişimi deneyerek.

Georgina, diye mırıldandı, o paslanmış parmaklığı okşayıp o manolyayı seyrederek; sanki onun ruhunu ve hayatın anlamı, varoluşun yanılsamaları ve başarısızlıkları hakkında soru sorar gibi göründüğü – fakat tüm sorularının gösterişsizliği ve çekingenliğiyle, biraz mesafeli alnındaki o hafif kırışıklığıyla bedeninin görüntüsünü terk edilmiş bahçenin harabeleri arasında bulabilirmiş gibi; *Georgina*, diye mırıldandı yeniden gölgelere doğru.

Bedeninin artıkları arasında,
aç ve ateşli solucanlar arasında,
yine de ruhum orada olacak,
altüst edilmiş toprağın eski bir sakini gibi
artık yuvasız ve yurtsuz,
sevgili varlıklarını arayan bir öksüz gibi,

adsız haykırışlar
ve süprüntüler arasında.

Sabahın erken saatlerine kadar dolaştı, sonra evine dönüp uyumayı denedi. Uykusu huzursuz, karmakarışık ve acılıydı. Ve birden rüyasında, belirsiz bir yerde, yalnız olduğunu gördü. Sanki birisi çağırıyordu onu. Çizgilerini ayırt etmek zordu, ışıksızlıktan olduğu kadar lime lime olmuş teninin cüzamlı halinden de. Anlaşılmaya çalışan bir ceset olduğunu kavradı: Babasının cesediydi.

Kalbinde yoğun bir acıyla, sıkıntılı uyandı.

Ve başarısızlık fikri yeniden ele geçirdi onu. Ve aynı zamanda geldiği ırkın ruhuna ihanet fikri. Kendisinden utandırdı.

Bruno'nun kalkınca yaptığı beklenmedik davranışı

Chacarita İstasyonu'na, Buenos Aires'deki, babasının öldüğü o 1953 yılından beri daima acıyla gitmekten kaçındığı bu yere doğru yöneldi. Ve şimdi, bir yirmi yıl sonra, köyüne dönmeye itildiğini hissediyordu. Ne yapacaktı? Niyeti neydi?

Capitán Olmos'a yolculuk, belki de sonuncu

Çok sonraları çözmeye çalıştığı rüyalar gördü. Fakat nasıl olur da hiç kimse rüyaların anlamını çözemez?

"Capitán Olmos" dendiğini işitti, yarı uykulu. Ve ona sanki mumyalaşmış bedeni içinden Don Pancho mırıldanmış gibi geldi.

Baktı. Hayır, hiç kimse yoktu. Medina da artık ölmüş olmalıydı. Ve aynı zamanda, elbette, hamal Bengoa da. Ya da belki artık taşıma işleri yapılmıyordu.

Yavaş yavaş doğduğu eve doğru yürüdü ve babası ölüm döşeğindeyken geldiğinde, makinelerin eşzamanlı tekrarlanan gürültüsünü işitince hissettiği duyguyu yine hissetti. Yarım blok sonra durdu ve o anda nedenini anlamasa da artık eve girmeyeceğini ve yaşayan kardeşlerini görmeyeceğini sezinledi. Aksine meydana doğru yürüyüp yaz geceleri saklandıkları palmiyeye yakın banklardan birine oturdu. Colón Sine-Tiyatrosu: Williams S.Hart ve Eddie Polo, kovboy rolünde, Kanada Kraliyet Atlı Polisi rolünde sonsuzluktan kendisine bakıyordu.

Sonra mezarlığa yöneldi. Pembeye ya da maviye boyanmış, kınakına ya da kaktüs çitleriyle çevrili eski tuğla evler.

Akşam olurken, yazıtları, çocukluğunu dolduran isimleri, bütün bu toprakların halkı bunalımlarla cezalandırılırken, ölülerini öncekinden de yalnız bırakarak 30'lu yılların Buenos Aires'ine taşınan, ortadan kaybolan ailelerin soyadlarını çözüyordu.

Peña'lar. İşte, Escolástica'nın mezarı oradaydı. Senyorita Mayor, işte burada. Gizemli bekâr kız, danteller ve kurdelelerle dolu, a'ları vurgulu sözcükleriyle, eski Arjantinli tavırlarıyla. Bir yüz yıl önce Pampa yerlilerinin saldırılarına karşı direnmiş Olmos'lar, Prado'lar. Ve Murray'lar da:

In loving memory
of
John C. Murray
Who departed this life
january 25th 1882
at the age of 40 years.
*Erected by his fond wife and children.**

Nihayet, annesinin biraz yana eğilmiş mezar taşı:

María Zeno de Bassán
Venedik'te 1870'te doğdu
1913'te bu köyde öldü.

Ve yanında babasının ve ağabeylerinin mezarları. Uzun bir süre orada kaldı. Sonra faydasız olduğunu anladı, artık çok geçti, gitmesi gerekiyordu.

Kendi içlerine çekilmiş taşlar
düşüncelerde kaybolmuş
sessizliğin kimbilir hangi yurduna dönmüş
hiçbir şeyin tanıkları
kaygılı ve mutsuz
bir ırkın nihai kaderinin
belgeleri taşlar

* (İng.) 25 Ocak 1882 tarihinde, kırk yaşında hayata veda eden John C. Murray'ın sevgili hatırasına. Onu seven eşi ve çocukları.

bir zamanlar
patlamaların
şimdiyse örümcek ağlarının olduğu
terk edilmiş madenler.

Çıkışa doğru yürümeye başladı, çocukluğunun öbür isimlerini görerek ya da yarı görerek: Audiffred, Despuys, Murphy, Martelli. Ta ki birden hayretle bir mezar taşını görünceye kadar:

Ernesto Sabato
Bu toprağa gömülmek istedi
Mezar taşında tek bir sözcük:
HUZUR

Küçük bir parmaklığa yaslandı ve gözlerini yumdu. Sonra, tekrar açtığında, trajik olmakla hiçbir ilgisi olmayan bir duyguyla mezarlıktan çıktı: Kasvetli serviler, yaklaşan gecenin sessizliği, Pampa'nın hafif kokuları, çocukluğunun şu ince ve ölgün işaretleri (sanki ebediyen giden ve trenin penceresinden samimi veda işaretleri yapan bir yolcu gibi) onda daha çok, bebeğin bir kâbus gördükten sonra hâlâ yaşlarla dolu gözlerini yumup annesinin göğsüne başını koyduğu zaman hissettiği şu melankolik dinlenme hissini uyandırıyordu.

"Huzur." Evet, kesinlikle buydu ve belki de o adamın ihtiyacı olan şey yalnızca buydu, diye düşündü. Fakat niçin onu kendi köyü Rojas'ta değil de, Capitán Olmos'ta gömülmüş olarak görmüştü? Bu görüntünün anlamı neydi? Bir arzu, bir önsezi, arkadaşını dostça bir hatırlayış mı? Fakat onu ölmüş ve gömülmüş hayal etmek nasıl dostça sayılabilirdi? Ne olursa olsun, nasıl olursa olsun, onun kesinlikle özlediği ve ihtiyacı olan şey huzurdu, bütün yaratıcıların, sıraları geldiğinde yaşadıkları bu gerçekliğe boyun eğmeme lanetiyle doğmuş herkesin ihtiyacı olan şey; evrenin kendisine korkunç ya da trajik olarak geçici ve kusurlu göründüğü biri. Çünkü mutlak bir mutluluk yok, diye düşünüyordu Bruno. Bize ancak kaçıcı ve kırılgan anlarda verilir bu mutluluk ve sanat, bu aşk ve esrime anlarını ebedileştirme (ebedileştirmeyi isteme) tarzıdır; çünkü bütün umutlarımız er ya da geç bulanık gerçekliklere dönüşür; çünkü hepimiz bir şekilde hayal kırıklığına uğrarız ve bir şeyde zafer kazanırsak başka bir şeyde başarısızlığa uğrarız, ölmek için doğmuş olan her varlığın önlenemez kaderidir hayal kırıklığı; ve çünkü hepimiz yalnızız ve bir gün yalnız sona ereceğiz: sev-

gililer sevilensiz, babalar evlatsız ya da evlatlar ana babasız ve lekesiz devrimci, işkencelere katlanarak savunduğu o ideallerin hüzünlü cisimleşmesinden yıllar önce; ve çünkü bütün hayat sürekli bir karşılaşmamadır ve yolumuzun üzerinde karşılaştığımızı ise, o bizi severken biz onu sevmeyiz ya da o bizi sevmezken ya da öldükten sonra, sevgimiz artık yararsızken biz onu severiz; ve çünkü dönüşen şeylerin hiçbiri, şeyler ve insanlar ve çocuklar bir zamanlar oldukları şey değildir, çocukluk evimiz, hazinelerimizi ve sırlarımızı saklayan yer değildir artık ve babamız belki de aslolan sözleri bize iletmeden ölür ve onu anladığımızda artık aramızda değildir ve onun eski hüzünlerini ve eski karşılaşmamalarını gideremeyiz; ve çünkü köy artık dönüşmüştür ve okuma yazma öğrendiğimiz okulun bize hayal gördüren resimleri yoktur ve sirklerin yerini televizyon almıştır, laternacılar yoktur artık ve çocukluğumuzun meydanı geri döndüğümüzde gülünç derecede küçüktür.

Ah, kardeşim benim, diye düşündü yüksek sesle, kendi kendisinin önünde kendi hüznünü dürüstçe alaya almak için, benim asla yapmaya gücümün olmadığı şeyi, bende bir isteksiz tasarıdan öteye geçemeyen şeyi sen en azından denedin, pis bir kıyamet şehrinin iğrenç bir odacığında o acılı zencinin *blues*'uyla yaptığını başarmaya çalıştın; seni o kadar iyi anlıyorum ki, seni gömülmüş, o kadar özlediğin Pampa'da dinleniyor görmek isteyecek kadar ve mezar taşının üzerinde seni nihayet onca acı ve yalnızlıktan koruyacak ufacık bir sözü hayal edecek kadar iyi anlıyorum!

Adımları onu gecede, sessizce çocukluğunda kendisinin, şimdi ise başkalarının evi olan yere doğru götürdü. İçeride ışık vardı. Kimdi bu insanlar?

Ruh yeryüzünde bir yabancı mıdır?
Adımları nereye yönelir?
Kız kardeşinin ay sesi, kutsal gecenin içinden işittiğidir hacının
gece kayığında
karanlık ruh
ay göletlerinde
çürümüş dallar arasında, cüzamlı duvarlar arasında.
Deliren öldü
tuhaf adam gömülüyor
Fırtınalı hüznün kız kardeşi
bak!

Kederli bir tekne seyrediyor
yıldızların altında
gecenin suskun yüzünü.

Çünkü şenlikli şiir yoktur demişti biri, belki de ancak zamandan ve onarılamaz olandan söz edilebilir. Ve aynı zamanda biri bir zamanlar demişti ki (ama kim, ne zaman?) her şey bir gün geçmiş olacak, unutulmuş ve hafızalardan silinmiş: Ele geçirilemez kaleyi çevreleyen sağlam, yüksek duvarlar ve geniş hendekler bile.

Kötülük ve karanlık yeryüzüne egemen olmuştur. Şeytan Tanrıyı yok edip O'nun yerine geçmiş ve dünyaya da Tanrının Şeytanı altettiği yalanını yaymıştır. Böylece insanları, içinde yaşadığımız ürkütücü dünyanın sorumlusunun Tanrı olduğuna inandırıp O'nu gözden düşürmüştür. Yoksa o Tanrı nasıl olur da milyonlarca insanın toplama kamplarında yakılmasına, Hiroşima'da atom, Vietnam'da napalm bombalarıyla ucubelere dönmesine, işkence tezgâhlarında insalıklarından çıkartılıp öldürülmesine izin verebilir ki?

XX. yüzyılda ülkesi ve dünyada yaşanan bütün bunalımların tanığı olmuş, bu yüzyılın bütün dünya görüşlerini, inanç ve inançsızlıklarını tanımış bir yazardan insan ruhunun labirentlerinde gezinen bir roman *Karanlıkların Efendisi*. İçinden kabaran sancılı edebiyat çağrısına yenik düşüp bilimi ve "ışığı" bıraktıktan sonra Sabato sadece üç roman yayımladı. Ayrıntı Yayınları'ndan çıkan *Tünel* ve *Kahramanlar ve Mezarlar*'dan sonra elinizdeki kitap bu üçlemenin sonuncusu. İlk iki romanda izini sürdüğümüz mutlak arzusu, yalnızlık, iletişim ihtiyacı ve imkânsızlığı, çağdaş insanın elini kolunu bağlayan ve onu insanlıktan çıkaran bunalımları gibi fikirler; saplantı ve belki de paranoya derecesine varan körlük, ensest, ölüm, kötülük, kahramanlık gibi motifler *Karanlıkların Efendisi*'nde bu üç romanın, hatta XX. Yüzyıl romanının şahikasına ulaşıyor. Bu üç roman birbirine "bir bileşik kaplar ağı"yla, ipince tüplerle, kanallarla bağlanıyor. Ortaya bir Buenos Aires romanının ötesinde, köken ve ırk ayırmaksızın bir insanlık romanı çıkıyor. Romanda boy gösteren Che, Borges gibi ünlü Arjantinlilerin yanı sıra dönemin entelektüellerinden, sürgün Nazi subaylarına kadar birçok insanın oluşturduğu kalabalık bir kadroyu hayal dünyamıza buyur ediyoruz. *Tünel*'de cenin halinde olan kimi kahramanlar *Kahramanlar ve Mezarlar*'da biraz gelişiyor; *Karanlıkların Efendisi*'ndeyse yazarın karşısına dikilip onu sorguluyor, başına bela oluyorlar âdeta.

Yüzyılın klasikleri arasında yerini almış bir kitap.
Gerçek bir roman okumayı özleyenlere...

AYRINTI•EDEBİYAT
ISBN 975-539-437-0
9 789755 394374